

שבוע פרשת בא

(13 – 19 January 13)

ב' – ח' שבט ה'תשע"ג

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם (משיחת י"א שבט תשכ"ח).

היום, על לבבך. וּשְׁנַנְתָּם לְבָבְךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתָּ תִּשְׁמָעוּ אֵל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לֵאמֹר אֵת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, בְּכָל לִבְכֶּם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרָצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ לִבְהֶמְתְּךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וּסְרַתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תֵתֵן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְדַּתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרַתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדֹר וָדֹר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאֲבוֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרָתָם אֱלֹהִים וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי בְגֵדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַפָּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקִּבְל עָלִי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעְךָ כְּמוֹךָ מְצוּה לְהַתְפַּלל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תַּפִּילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תְּהִלִּים כְּפִי שִׁמְחַתְחֵל לִימֵי הַחוּדֶשׁ.
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁבְכָנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מִזְרָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מִלֶּךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוֹ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם: וּבִרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרְךָ: יֵאָר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֹךְ: יִשְׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שָׁלוֹם: וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבור של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוסות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תַּפִּילִין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תַּפִּילִין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מַאֲדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתכנו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־יתבות "לה"ו) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדר, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה "החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד ידבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':

א הַלְלוּיָהּ | אֹדָה יְהוָה בְּכָל־לֵבב בְּסֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוֹשִׁים
לְכָל־חַפְצֵיהֶם: ג הוֹדִיָּהֲדָר פָּעִלָּו וְצִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעֵד: ד זָכַר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חֲנוּן וְרַחוּם
יְהוָה: ה טָרַף נָתַן לִירָאָיו יִזְכָּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כַּח מַעֲשָׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם גִּיחַלַת
גוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֲמִת וּמִשְׁפָּט נְאֻמִּים כָּל־פְּקוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעֵד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בְּאֲמִת
וַיֵּשֶׁר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קְדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רִאשִׁית חֲכָמָה | יִרְאֵת
יְהוָה שֶׁכֶּל טוֹב לְכָל־עֲשִׂיהֶם תִּהְלָתוֹ עֲמִידַת לָעֵד:

קיב

גם זה המזמור נאמר בא"ב, בכל פסוק שני אותיות ובשני אחרונים שלש, ומספר על מדות טובות שיבור לו אדם והיאך יתן צדקה ושכרו שלא יצטרך לבריות:

א הַלְלוּיָהּ | אֲשֶׁר־אֵישׁ יִרְאֵת אֶת־יְהוָה בְּמִצְוֹתָיו חֲפִיץ מְאֹד: ב גִּבּוֹר בְּאָרְץ יְהוָה זֶרְעוֹ דּוֹר
יְשָׁרִים יִבְרָךְ: ג הוֹן־וְעֶשֶׂר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעֵד: ד זָרַח בַּחֲשֶׁךְ אֹר לַיִּשְׁרִים חֲנוּן
וְרַחוּם וְצַדִּיק: ה טוֹב־אֵישׁ חוֹנֵן וּמְלֹאָה יִכְלָל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: ו כִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמּוּט לְזָכַר
עוֹלָם יְהוָה צַדִּיק: ז מִשְׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נִכּוֹן לָבוֹ בְּטַח בִּיהוָה: ח סְמוּךְ לְבוֹ לֹא יִירָא
עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה בְּצַרְיוֹ: ט פֶּזֶר | נָתַן לֶאֱכִיּוֹנִים צִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעֵד קָרְנוֹ תְּרוּם בְּכָבוֹד:
י רָשָׁע יִרְאֶה | וְכַעַם שָׁנָיו יִחַלֵּק וְנֶמֶס תְּאוֹת רָשָׁעִים תֹּאכֶד:

אגרות קודש

ב"ה, ב' שבט, תשי"ט

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נוי"נ מלאכתו מלאכת שמים

מו"ה יוסף חיים שי' הכהן וזו' תי'

שלום וברכה!

... מהנכון הי' להתוודע ע"ד האפשרית להדפיס בכל שבוע מאמר בעניני השבוע, באחד ממכ"ע
הנדפסים בפריסקא, ונקראים ע"י אחב"י. מובן שבאם אין בזה ענין נתינת הכשר להאסור ע"פ שו"ע, ז.א.
באם אין העתון של כפירה או שנדפס בשבת, אבל בטח יש לסדר בשלילת חששות האלו, וחשיבות הדבר
בודאי שאין צריך ביאור נוסף.

כן מוסג"פ העתק מכתבי להדינער של תומכי תמימים כמובן ע"מ לנצל רק הרעיון במלאכתו הוא
מלאכת הקדש.

בברכה להצלחה ולבשו"ט.

מפתח כללי

קלט	ב	א) סדר הנחת תפילין	א) סדר הנחת תפילין
מסכת שבת עם ביאורים	ג	ב) מזמורי תהלים קיא, קיב	ב) מזמורי תהלים קיא, קיב
מדף קב עד דף קח	ה	ג) סדר מפורט ליום העשירי בשבט	ג) סדר מפורט ליום העשירי בשבט
מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	ה	ד) מאמר ד"ה באתי לגני	ד) מאמר ד"ה באתי לגני
שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים	ה	ה) יו"ד שבת, היתש"י	ה) יו"ד שבת, היתש"י
אדמו"ר הזקן	ה	ו) שיחת יום ב' פ' בשלח,	ו) שיחת יום ב' פ' בשלח,
קעה	כג	ז) יו"ד שבת, היתש"י	ז) יו"ד שבת, היתש"י
שולחן ערוך הלכות שבת	נא	ח) לקוטי שיחות – פרשת בא	ח) לקוטי שיחות – פרשת בא
אדמו"ר הזקן	נא	ט) (בלה"ק) כרך יא	ט) (בלה"ק) כרך יא
תורה אור	נז	י) מתוך פניני לוי יצחק על התורה	י) מתוך פניני לוי יצחק על התורה
אדמו"ר הזקן	נז	יא) לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	יא) לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל
שערי אורה	נח	יב) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה	יב) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה
אדמו"ר האמצעי	נח	יג) ז"ל שניאורסאהן חוברת יט, תרגום מאידיש	יג) ז"ל שניאורסאהן חוברת יט, תרגום מאידיש
מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו	נט	יד) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בא	יד) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בא
אדמו"ר ה"צמח צדק"	ס	טו) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת בא	טו) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת בא
תורת שמואל תרל"ב	פז	טז) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בא	טז) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בא
אדמו"ר מוהר"ש	פז	יז) שיעורים בספר התניא (מוגה)	יז) שיעורים בספר התניא (מוגה)
שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב	פח	יח) לשבוע פרשת בא	יח) לשבוע פרשת בא
אדמו"ר מוהר"ש	פח	יט) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בא	יט) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בא
ספר המאמרים קונטרסים	צח	י) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	י) הלכה יומית לעיון ברמב"ם
אדמו"ר מוהר"ש	ק	שיעורי רמב"ם – מהדורת חזק:	שיעורי רמב"ם – מהדורת חזק:
קפ	קג	טו) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בא	טו) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בא
ל) לקוטי דיבורים	קיח	טז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בא	טז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בא
אדמו"ר מוהר"ש	קכז	יז) – ספר המצוות לשבוע פרשת בא	יז) – ספר המצוות לשבוע פרשת בא
דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן	קלב	יח) נביאים וכתובים	יח) נביאים וכתובים
אדמו"ר מוהר"ש	קלב	מלכים א פרק ז-ח, תהלים פרק עא-עב	מלכים א פרק ז-ח, תהלים פרק עא-עב
אגרות קודש	קלב	יט) משניות – מסכת גיטין	יט) משניות – מסכת גיטין
אדמו"ר מוהר"ש	קלב	ביאור קהתי	ביאור קהתי
קפא	קלב		
קפא	קלב		
קפג	קלב		
קפז	קלב		
קצ	קלב		
קצא	קלב		

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בי"ה, ראש חדש שבט, ה'תשי"א
ברוקלין, נ. י.

אל אני"ש, תלמידי התמימים, אל המקושרים או
השייכים אל כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע
הכ"מ, ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על שאלת רבים אודות סדר מפורט ביום העשירי בשבט הבע"ל, הוא יום היארצייט של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, הנני בזה להציע:

בשבת קדש שלפני היארצייט ישתדלו לעלות לתורה.

אם אין מספר העליות מספיק - יקראו בתורה בחדרים שונים, אבל **לא להוסיף** על מספר הקרואים.

ישתדלו שמפטיר יהי הגדול שבחבורה - בריצוי רוב המנין - או על פי הגורל.

יבחרו וירימו מי שיתפלל לפני התיבה ביום היארצייט, ונכון לחלק שיתפלל אחד ערבית, שני - שחרית, שלישי - מנחה כדי לזכות בזה מספר יותר גדול של אני"ש.

להדליק נר שידלק כל המעת לעת. אם אפשר בקל - נר של שעוה.

בשעת התפלות ידלקו חמשה נרות.

אחר התפלה (לבקר - אחר אמירת תהלים) ילמוד (יסיים) המתפלל לפני התיבה פכ"ד דכלים ופ"ז דמקואות. אח"כ יאמר המשנה ר' חנניא בן עקשיא כו' ויאדיר. בלחש - איזה שורות בתניא, קדיש דרבנן.

אחר תפלת ערבית - יחזרו חלק מהמאמר דיום ההסתלקות (ד"ה באתי לגני, נדפס בקונטרס ע"ד) בע"פ. ואם אין מי שיחזור בע"פ ילמדוהו בפנים. וכן אחר תפלת הבוקר. ולסיימו אחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה - פרק תניא. וכן לאחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה ירים כל אחד תרומה להענינים השייכים לנשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, **בעד עצמו ובעד כל אחד מבני ביתו שיחיו**, וכן קודם תפלת מנחה.

לאחר תפלת הבוקר וחזרת הדא"ח - יקרא כל אחד פ"נ (כמובן בחגירת אבנט). אלו שזכו להכנס ליחידות, או עכ"פ לראות את פני כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ - יצייר עצמו, בעת קריאת הפ"נ, כאלו עומד לפניו. להניח הפ"נ אח"כ בין דפי מאמר, קונטרס וכו' של תורת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ. ולשלחו (אם באפשרי **בו ביום**) על מנת לקראותו על ציון שלו.

במשך המעת לעת - ללמוד פרקי המשניות של אותיות השם.

במשך המעת לעת - לעשות התועדות.

לקבוע שעה במשך המעת לעת - לבאר לבני ביתו שי' אודות כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ ועבודתו אשר עבד בה כל ימי חייו. במשך המעת לעת - לבקר (אלו הראויים לזה) בבתי הכנסיות ובבהמ"ד אשר בעיר לחזור שם מימרא או פתגם מתורתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר אודות אהבת **כל ישראל** שלו, להודיע ולהסביר תקנתו ע"ד אמירת תהלים, לימוד חומש עם פירש"י - ובמקומות המתאימים - גם ע"ד לימוד התניא כפי שחלקו לימות השנה. - אם באפשרי לעשות כל הנ"ל מתוך התועדות.

במשך המעת לעת - לבקר (המוכשרים לזה) במקום כנוסי הנוער החרדי - ולהשתדל, ככל האפשרי בדרכי שלום, גם במקום כינוסי הנוער שלעת עתה עדיין אינו חרדי - ולבאר להם איך שחבה יתירה נודעת להם תמיד מאת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר להם את אשר תבע מהם והתקוה והבטחון אשר בטח בהם, אשר סוף סוף ימלאו את תפקידם בהחזקת היהדות והפצת התורה בכל המרץ החום והחיות שהם מסגולת הנוער.

* * *

מובן אשר, אם זהו מתאים לתנאי המקום, ימשיכו בכל הנ"ל בימים אשר אחרי היארצייט ובפרט ביום השי"ק שלאחריו.

* * *

והוי' יחיש ביאת גואלנו והקיצו ורננו שוכני עפר, ונשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, בעל ההילולא, בתוכם ישמיענו נפלאות וינהלנו בדרך העולה בית אל-ל.

מנחם מענדל שניאורסאהן

ביאור בדרך אפשר

1 הקדוש-ברוך-הוא אומר לבני ישראל: **בְּאֵתִי לִגְנִיָּא אֲחוֹתִי כֹלָה¹,**
 2 **וְאֵיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (בְּמִקְוָמוֹ² על פסוק זה בשיר השירים) לִגְנִי**
 3 **לִגְנוֹנִי** מקום הייחוד שלי (המקום שבו הקדוש-ברוך-הוא מתייחד, כביכול,
 4 עם בני ישראל, כשם שבתחילת הבריאה התייחד עם האדם, כפי שיבואר להלן)

5 **לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עֵינִיקְרִי**
 6 **בְּתַחֲלָה,** חזרתִי אל הגן שלי,
 7 שם היה עיקר מקומי, היינו היכן

8 שהייתה עיקר השראת השכינה
 9 מלכתחילה, בתחילת בריאת
 10 העולם **דְּעֵינֵקְר שְׂכִינָה**
 11 **בְּתַחֲתוֹנִים הָיְתָה,** בעולם
 12 הזה התחתון **וְעַל-יְדֵי חֲטָא**
 13 **עַץ הַדַּעַת וְהַחֲטָאִים**
 14 **שְׁלָאֲחֲרִיו סִלְקוּ הַשְּׂכִינָה**
 15 **מִלְמַטָּה לְמַעְלָה חֲטָא עַץ**
 16 הדעת גרם לשכינה להסתלק
 17 מהארץ אל הרקיע הראשון
 18 והחטאים הבאים גרמו לסילוק
 19 השכינה עוד, מרקיע לרקיע **עַד**
 20 **רָקִיעַ הַזֶּה, וְהַצְדִּיקִים**
 21 **שְׁאֲחֲרִי-כֶּךָ מַאֲבִרֵם אֲבִינוּ**
 22 שהוריד את השכינה מהרקיע
 23 השביעי לרקיע השישי **עַד**
 24 **מֹשֶׁה רַבְּנוֹ, שֶׁהוּא**
 25 **הַשְּׂבִיעִי וְכָל הַשְּׂבִיעִין**
 26 **חֲבִיבִין³, הַמְּשִׁיכּוֹ**
 27 **הַשְּׂכִינָה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה**

28 **עַד** שמושה רבנו הוריד והמשיך את השכינה מהרקיע הראשון **בְּאֲרָץ**
 29 **הַגִּשְׁמִית מִמֶּשׁ, וְעַל הַמְּשָׁכָה זֶה** היינו השראת השכינה בעולם הזה

ביאור בדרך אפשר

30 התחתון **נֶאֱמַר⁴ וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנִתִּי בְּתוֹכְכֶם, בְּתוֹכּוֹ לֹא**
 31 **נֶאֱמַר** כפי שהיה צריך להיות לכאורה שהרי המקדש הוא לשון יחיד **אֶלָּא**
 32 **בְּתוֹכְכֶם, בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל⁵, וְהֵינּוּ שְׁעַל-יְדֵי**
 33 **שֶׁהַצְדִּיקִים עוֹשִׂים כָּל הָעֲנִינִים** של עבודת ה' המביאים לגילוי

34 אלוקות בעולם **בְּעֶצְמָם**
 35 **וּפּוֹעֲלִים זֶה בְּאֲנָשֵׁי דוֹרָם**
 36 שגם הם ינהגו כך **(טוֹעֵן דוֹרָךְ**

37 **דִּי עֲנִינִים אֵין זִיף אֲלֵיין**
 38 **אִין פּוֹעֵל'ן דָּאס אֵין דָּעם**
 39 **דוֹר** עושים ומחדירים את

40 העניינים בעצמם ופועלים זאת
 41 בדור זה), **עַל-יְדֵי-זֶה הֵם**
 42 **מְמַשְׁכִּים** מורידים ומגלים

43 **אֶת הַשְּׂכִינָה** שתהיה שורה
 44 **בְּתַחֲתוֹנִים** בעולם הזה
 45 התחתון **כְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּתַחֲלָה**

46 בעת בריאת העולם. **וְעוֹד יוֹתֵר**
 47 **- שֶׁהֵם** הצדיקים ובהשפעתם
 48 כל אנשי הדור **מְמַשְׁכִּים גַּם**

49 **עֵינֵקְר הַשְּׂכִינָה** ולא רק את
 50 השכינה סתם **בְּתַחֲתוֹנִים,**
 51 **כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּהַמָּאֲמָר⁶**

52 דיבור-המתחיל "באתי לגני"
 53 **דְּיוֹם הַהִסְתַּלְקוֹת וְיוֹם**
 54 **הַיֶּאֱרָצִיט** שהרבי הרי"צ

55 (רבי יוסף יצחק) מסר לדפוס
 56 ליום "יו"ד שבט תש"י, יום
 57 הסתלקותו (מלכתחילה המאמר נועד להתפרסם בתאריך זה ליום ההסתלקות

58 של סבתו הרבנית רבקה) **בְּבֹאֹר מֶאֱמַר הַזֶּה⁷, כִּד אֲתַכְפִּינָא**

בס"ד, יו"ד שבט, ה'תשי"ג*

בְּאֵתִי לִגְנִיָּא אֲחוֹתִי כֹלָה¹, וְאֵיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה
 (בְּמִקְוָמוֹ²) **לִגְנִי לִגְנוֹנִי לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עֵינֵקְרִי**
בְּתַחֲלָה, דְּעֵינֵקְר שְׂכִינָה בְּתַחֲתוֹנִים הָיְתָה, וְעַל-יְדֵי חֲטָא
עַץ הַדַּעַת וְהַחֲטָאִים שְׁלָאֲחֲרִיו סִלְקוּ הַשְּׂכִינָה מִלְמַטָּה
לְמַעְלָה עַד רָקִיעַ הַזֶּה, וְהַצְדִּיקִים שְׁאֲחֲרִי-כֶּךָ עַד מֹשֶׁה
רַבְּנוֹ, שֶׁהוּא הַשְּׂבִיעִי וְכָל הַשְּׂבִיעִין חֲבִיבִין³, הַמְּשִׁיכּוֹ
הַשְּׂכִינָה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה עַד בְּאֲרָץ הַגִּשְׁמִית מִמֶּשׁ, וְעַל
הַמְּשָׁכָה זֶה נֶאֱמַר⁴ וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנִתִּי בְּתוֹכְכֶם,
בְּתוֹכּוֹ לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא בְּתוֹכְכֶם, בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד
מִיִּשְׂרָאֵל⁵, וְהֵינּוּ שְׁעַל-יְדֵי שֶׁהַצְדִּיקִים עוֹשִׂים כָּל
הָעֲנִינִים בְּעֶצְמָם וּפּוֹעֲלִים זֶה בְּאֲנָשֵׁי דוֹרָם (טוֹעֵן דוֹרָךְ
דִּי עֲנִינִים אֵין זִיף אֲלֵיין אִין פּוֹעֵל'ן דָּאס אֵין דָּעם דוֹר),
עַל-יְדֵי-זֶה הֵם מְמַשְׁכִּים אֶת הַשְּׂכִינָה בְּתַחֲתוֹנִים כְּמוֹ
שֶׁהָיָה בְּתַחֲלָה. וְעוֹד יוֹתֵר - שֶׁהֵם מְמַשְׁכִּים גַּם עֵינֵקְר
הַשְּׂכִינָה בְּתַחֲתוֹנִים, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּהַמָּאֲמָר⁶ דְּיוֹם
הַהִסְתַּלְקוֹת וְיוֹם הַיֶּאֱרָצִיט בְּבֹאֹר מֶאֱמַר הַזֶּה⁷, כִּד
אֲתַכְפִּינָא סְטָרָא-אַחְרָא אֲסִתְלָק יִקְרָא דְקוֹדֶשׁ-אֲבְרִיךָ-הוּא

(א) מאמר זה מיוסד בעיקרו על הפרק השלישי מד"ה באתי לגני ה'תש"י - המאמר הניתן, ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ללמוד אותו ביום יו"ד שבט ה'תש"י, יום בו נסתלק. המאמר באתי לגני ה'תשי"א ותשי"ב, מיוסדים בעיקרם על פרק א"ב מד"ה באתי לגני ה'תש"י.

(*) המאמר הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א* והואיל להוסיף בו הערות ומראי מקומות. בהוצאה זו ניתוספו ע"י המו"ל מראי מקומות לפסוקים מחז"ל וכו' (בהערות הממוספרות).

(1) שה"ש ה, א. (2) שהש"ר עה"פ. (3) ויק"ר פכ"ט, יא. (4) תרומה כה, ח. (5) ראה ראשית חכמה שער האהבה פ"ו קרוב לתחלתו (ד"ה ושני פסוקים). אלשיך עה"פ תרומה שם ("שמעתי לומדים"). של"ה סט, א. רא, א. חלק תושב"כ תרומה שכה, ב. שכו, ב. לקו"ת נשא כ, סע"ב. ובכ"מ. (6) ד"ה באתי לגני ה'שי"ת פ"א (סה"מ ה'שי"ת ע' 111). (7) בתניא פכ"ז (לד, א) ובלקו"ת ר"פ פקודי מציין לזהר ח"ב קכח, ב (ובלקו"ת שם מציין גם לזהר שם סז, ב. וראה גם שם קפד, א). וראה גם תו"א ויקהל פט, ד. לקו"ת חוקת סה, ג.

(*) לקראת יו"ד שבט תשי"ד. — וראה אג"ק ח"ח ע' קמא: "מוסג"פ המאמר שנאמר ביום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אשתקד, ובטח תהי' עינו טובה ויזכה בו גם אחרים והשי"ת יצליחו". שם ע' קסה: "המאמר של יום ההילולא דאשתקד שנשלח לכת"ר שי". . . בטח כבר נתקבל, ויה"ר שיהי' לתועלת להאומר להשומע וגם להלומדים אח"כ" (וראה גם שם ע' קמ; קמב; קמד; קמז; קנ; קנז; קנט; קסד; חכ"א ע' רמב).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 סְטָרָא-אַחְרָא כאשר הצד האחר (שאינו צד הקדושה) נכפה והקדושה
2 גוברת עליו אֶסְתִּילָק יִקְרָא דְקוּדְשָׁא-בְרִיךְ-הוּא בְּכֻלְהוּ עֲלֵמִין,
3 מתעלה כבודו של הקדוש-ברוך-הוא בכל העולמות דְּפִרוּשׁוֹ המשמעות
4 הפנימית של דברי הזוהר שכבוד ה' עולה "בכל העולמות" היא שהאור
5 המתעלה הוא הָאור שְׁמַאיר
6 בְּכֻלְהוּ עֲלֵמִין בכל 1
7 העולמות בְּשׂוּהָ, הוא "אור 2
8 הסובב כל עֲלֵמִין" שמאיר על 3
9 כל העולמות במידה שווה כי 4
10 הוא מאיר עליהם בדרך "מקיף" 5
11 ו"סובב" מלמעלה ואינו 6
12 מתלבש בתוכם בפנימיות 7
13 (בשונה מ"אור הממלא כל 8
14 עֲלֵמִין" שכן מתלבש בעולמות 9
15 ובנבראים בפנימיות ולכן אינו 16
17 מאיר בכל העולמות בשווה אלא 10
18 בכל עולם לפי ערכו) 11
19 וְהַמְשָׁכָה של האור העליון 12
20 הוּא מלמעלה למטה היא 13
21 הַעֲבֹדָה עֲלֵי-יָדֵי 14
22 דְּאֵתְכַפֵּינָא סְטָרָא-אַחְרָא, 15
23 כפיית וביטול הצד האחר הנגדי 16
24 לצד הקדושה שְׁפָה־עֲבֹדוֹת 17
25 דְּמִקְדָּשׁ והרי כאמור העבודה 18
26 העיקרית בבית המקדש 19
27 להשראת השכינה למטה בארץ 20
28 היא עֲבֹדַת הַקִּרְבָּנוֹת, 21
22 וּבִפְרָט מַעֲשֵׂה הַקִּטְרֹת⁸ (כמבואר באריכות בפרק ב של מאמר "באתי
23 לגני" של שנת תש"י אודות עבודת הקרבנות במקדש ועבודת הקרבנות
24 הרוחנית של כל אדם, ובתוספת ביאור במאמר דיבור-המתחיל "באתי לגני"
25 משנת תשי"ב שיצא-לאור גם ב'דבר מלכות' ליו"ד שבט אשתקד עם ביאור
26 בדרך אפשר).
27 וְזֶהוּ האמור לעיל אודות השראת השכינה למטה בארץ הוא גַּם כֵּן
28 הַטַּעַם⁸ לפי פנימיות הדברים מַה שְׁהַמְשָׁכָן הָיָה מַעֲצִי שְׁטִים⁹
29 דְּוָקָא, ולא מעץ מסוג אחר דְּהִנֵּה¹⁰ שְׁטָה פְרוּשׁ נְטִיָה, וְכֵן פְרוּשׁ
30 שְׁטוֹת¹¹, כשם ש"שיטה" פירושו נטייה, כך יש לפרש גם את המושג
31 "שטות" דְּהִנֵּנוּ שְׁיֵשׁ דְּכָר, דרך, גישה שְׁהוּא אִמְצָעִי, וְהַהֲטָיָה
32 סטייה מדרך האמצע לְאִיזָה צַד, כלשהו, לְמַעַלָּה אוּ לְמַטָּה, נִקְרָא
33 שְׁטָה, דְּהַהֲטָיָה נטייה מהאמצע לְמַעַלָּה הוּא שְׁטוֹת דְּקִדְשָׁה,

40 למעלה מטעם ודעת וְהַהֲטָיָה לְמַטָּה הוּא שְׁטוֹת דְּלַעֲמַת-זָה' היפך
41 הקדושה (ככתוב "את זה לעומת זה עשה אלוקים") – למטה מטעם ודעת,
42 כפי שהולך ומפרט. דְּרִךְ הַתּוֹרָה וּמִצּוֹת בְּכֻלָּל, הוּא דְרִיךְ
43 הָאִמְצָעִית ללא נטיות וסטייות וְכֵמוֹ שֶׁכָּתֵב הַרְמַב"ם בְּהִלְכוֹת
44 דְּעוֹת¹², שהדרך הישרה היא
45 דרך המיצוע (ולמשל, לא ראוי 1
46 שאדם יהיה קמצן יתר על 2
47 המידה, וכן לא ראוי שיהיה פזרן 3
48 יתר על המידה) וְהַהֲטָיָה 4
49 הנטייה והסטייה לְמַעַלָּה 5
50 מְדִרְךָ הָאִמְצָעִית היינו 6
51 תוספת קדושה יותר מהרגיל 7
52 הוּא שְׁטוֹת דְּקִדְשָׁה, 8
53 שְׁצִירִיף לְהִיּוֹת גַּם שְׁטוֹת 9
54 דְּקִדְשָׁה, וּבִפְרָט במצבים 10
55 מסויימים כְּאֶשֶׁר צִרִיף 11
56 לְהַזְהִיר (באונאָרְעֵנְעֵן 12
57 לוודא ולמנוע) שְׁלֹא יִהְיֶה 13
58 הַשְׁטוֹת דְּלַעֲמַת-זָה', 14
59 היפך הקדושה הוּא עֲלֵי-יָדֵי 15
60 שְׁטוֹת דְּקִדְשָׁה דְּוָקָא, 16
61 וְכִמְאֻמָּר¹³ אֶהְיֶי לִיָּה 17
62 שְׁטוֹתִיָּה לְסַבָּא, מסופר 18
63 בגמרא (הובא במאמר "באתי 19
64 לגני" תש"י): שהאמורא רב 20
65 שמואל בר רב יצחק היה מרקד 21
66 לפני הכלה על שלושה ענפים.
67 אמר ר' זירא: מבייש אותנו הזקן (כי לא נאה שחכם כמוהו ירקוד כך לפני
68 הכלה).
69 כאשר מת רב שמואל בר רב יצחק, הפסיק [הבדיל] עמוד של אש בינו לבין
70 כל העולם; ולמדנו שלא הפסיק עמוד של אש אלא לאחד או לשניים בדור.
71 אמר ר' זירא: הוועיל לו הענף שלו לזקן, ויש אומרים: שטותו לזקן, ויש
72 אומרים: שיטתו לזקן. ואת דברי הגמרא שהשטות הוועילה לו יש לפרש
73 שְׁהַשְׁטוֹת דְּקִדְשָׁה אֶהְיֶי מוועיל וּמִתְקַנֵּן אֵת הַשְׁטוֹת דְּלַעֲמַת-
74 זָה', וְכֵמוֹ שְׁנֵאמַר עַל לְעִתִּיד-לְבָא יָמוֹת הַמָּשִׁיחַ וּמַעֲיֵן מְבִית ה' יצא
75 וְהִשְׁקָה אֵת נַחַל הַשְּׁטִים¹⁴, וגם כאן יש לפרש "שטים" מלשון נטייה
76 וסטייה מהאמצע לקדושה נעלית יותר, שְׁטוֹת קְדוּשָׁה, שְׁעַל-יָדֵי-זָה'
77 אֶסְתִּילָק יִקְרָא דְקוּדְשָׁא-בְרִיךְ-הוּא מתעלה כבודו של הקדוש-ברוך-
78 הוּא בְּכֻלְהוּ עֲלֵמִין ב בכל העולמות.

(ב בכל הנאמר עד כאן — ראה ד"ה באתי לגני ה'תשי"א ותשי"ב בארוכה.

(8) ד"ה באתי לגני הנ"ל פ"ג (סה"מ שם ע' 114). (9) תרומה כו, טו. (10) בהבא לקמן — ראה ד"ה באתי לגני הנ"ל פ"ג-ה (סה"מ שם ע' 114 ואילך). (11) ראה המשך וככה תרל"ז פט"ל ואילך. קונטרס ומעין מאמר א פ"א ואילך. (12) פ"א ה"ד. (13) כתובות יז, א. (14) יואל ד, יח.

ביאור בדרך אפשר

1 (ב) וְהִנֵּה¹⁰ יֵשׁ לְהִכִּין כָּלִלוֹת עֲנֵן הַשָּׁטוֹת דִּלְעַמְתָּ-זֶה¹ הִיפך
2 הקדושה שֶׁמִּשּׁוּם זֶה מְכַרַּח לְהִיּוֹת הַשָּׁטוֹת דְּקִדְשָׁה, שהיא הדרך
3 למנוע ולבטל את השטות של היפך הקדושה וְעַל-יְדֵי-זֶה על ידי ביטול
4 השטות דלעומת זה אֶסְתַּלַּק יִקְרָא דְקוּדְשָׁא-בְרִיךְ-הוּא בְּכֻלְהוּ
5 עֲלֵמִין, עולה כבודו של
6 הקדוש-ברוך-הוא בכל העולמות
7 הִנֵּה כְּתִיב¹⁵ בתורה בפרשת
8 סוטה כִּי תִשָּׁטֵה אִשְׁתּוֹ,
9 וּפְרַשׁ רַשִׁ"י תַּטְּ תַּסְטָה
10 מִדְּרָכֵי צְנִיעוּת, וּכְתִיב¹⁶
11 וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשָּׂטִים,⁵
12 וְאִיתָא בַּמְדְּרָשׁ דְּשָׂטִים⁶
13 הוּא מְקוֹם הַגּוֹרֵם
14 לַשָּׁטוֹת שְׁעַל-יְדֵי-זֶה
15 בַּעֲבוּר הַשָּׁטוֹת בָּאִים לִידֵי
16 עֲבָרָה לְזִנּוּת, כפי שמסופר
17 בהמשך העניין לאחר הכתוב
18 "וישב ישראל בשיטים" וּכְמוֹ
19 שֶׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל¹⁷
20 עַל פְּסוּק ¹⁸כִּי תִשָּׁטֵה
21 אִשְׁתּוֹ, שהשטות היא גורם
22 לחטא כִּי אֵין אָדָם עוֹבֵר
23 עֲבָרָה אֲלֵא אִם בֶּן נִכְנֵס
24 בּוֹ רוּחַ שָׁטוֹת, כִּי אִישׁ
25 הַיִּשְׂרָאֵלִי מִצַּד עֲצָמוֹ
26 מִטְּבַע מֵהוּתוֹ (א) אִיד יְהוּדִי
27 מִצַּד (עֲצָמוֹ) אִי-אֶפְשָׁר
28 לֹא יִתְּכֵן כָּלִל שְׂעִיבֵר
29 אִיזָה עֲבָרָה, עבירה כלשהי
30 וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּדִתֵּר עַל
31 פְּסוּק¹⁸ נָפֶשׁ כִּי תַחֲטָא,
32 דְּאוֹרֵייתָא וְקוּדְשָׁא-
33 בְּרִיךְ-הוּא תְּנוּהָן עֲלֶיהָ
34 תַּמְהִים וּמִתְפֹּלְאִים עֲלֵיו וְאֲמָרִי
35 נָפֶשׁ כִּי תַחֲטָא (בְּתַמְיָהָ,
36 כְּלוּמַר וְכִי יִתְּכֵן שִׁנְפֵּשׁ יְהוּדִית תַּחֲטָא), וְהִינּוּ דְגַם בַּמְדְּרָגָת נָפֶשׁ¹⁹,
37 שְׂאִין זֶה עֲצָם הַנִּשְׁמָה, אלא התגלות והתפשטות של העצם וְלֹא
38 עוֹד אֲלֵא שְׁגָם בְּהַחֲמִשָּׁה שְׁמוֹת שֶׁנִּקְרְאוּ לָהּ¹⁹ הַנִּשְׁמָה נִקְרָאת

ביאור בדרך אפשר

39 בַּחֲמִישֵׁה שְׁמוֹת (בסדר עולה מלמטה למעלה) – נֶפֶשׁ, רוּחַ, נִשְׁמָה, חַיָּה
40 יְחִידָה. וְנֶפֶשׁ" הִיא מְדְרָגָה הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה שֶׁבַּהֲשָׁמוֹת, וְכְמוֹ
41 שֶׁמְדַיֵּק בְּזֵהר שֵׁם על הכתוב "נפש כי תחטא" דְּעֲנֵן הַחֲטָא
42 שִׁיף בְּנֶפֶשׁ דְּוָקָא, שהיא כאמור הדרגה הנמוכה ביותר בדרגות
43 הַנִּשְׁמָה דְּבַמְדְּרִיגָת נִשְׁמָה
44 וְגַם בַּמְדְּרָגָת רוּחַ אֵף שֶׁהִיא
45 דְּרָגָה פְּחוּתָה מִדְּרָגַת נִשְׁמָה
46 אֵין שִׁיף לֹא יִתְּכֵן שְׂיָהִיָּה
47 חֲטָא, כִּי הִיא קְשׁוּרָה וְדְבוּקָה
48 בַּלּוֹקוֹת בְּרִמָּה כּוֹז שֶׁלֹּא יִתְּכֵן
49 בַּה נִתּוּק וְהַפְסֵק וּמִכָּל-מְקוֹם
50 הִנֵּה גַם אִם בַּמְדְּרָגָה זֹו
51 מִדְּרָגַת "נפש" הַנְּמוּכָה לִהְיֶה
52 חֲטָא, אוֹמֵר עַל זֶה הַזֶּה
53 תְּנוּהָא, שֶׁזֶה פֶּלֶא וְתַמְיָהָ,
54 וְעוֹד יוֹתֵר שְׂאֵפִילוֹ אִם
55 הוּא רַק בְּשׁוּגָג, שְׂהָרִי
56 הַכְּתוּב מְדַבֵּר בְּעֲנֵן חֲטָא
57 בְּשׁוּגָג, וּמִפְּרֵט אֵת הַקְּרִבּוֹת
58 שְׂצִרִיךְ לְהִבָּא בְּמִקְרָה שֶׁל חֲטָא
59 בְּשׁוּגָג הִנֵּה זֶה גַם אִי-
60 אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת לֹא יִתְּכֵן כִּי-
61 אִם מִצַּד הָרוּחַ שָׁטוֹת
62 שֶׁנִּכְנֵס בּוֹ בְּעוֹד שֶׁמִּצַּד טְבַעוֹ
63 וּמֵהוּתוֹ שֶׁל הַיְּהוּדִי הַדְּבַר מוֹפְרֵךְ
64 לְחִלּוּטִין. דְּמִצַּד עֲצָמוֹ,
65 הָרִי בְּטְבַע כָּל יִשְׂרָאֵל
66 כָּל יְהוּדִי, יִהְיֶה מִי שִׂיָּהִיָּה,
67 שְׂאִינוּ רוּצָה וְאִינוּ יָכוֹל
68 לְהִיּוֹת נִפְרָד מֵאֻלְקוֹת²⁰,
69 אֲלֵא שְׁעַל-יְדֵי הָרוּחַ
70 שָׁטוֹת שֶׁמְכַסֶּה עַל הָאֻמָּת
71 וְנִדְמָה לוֹ כְּטַעוֹת דְּגַם
72 כְּאֶשֶׁר הוּא עוֹבֵר עֲבָרָה
73 עוֹדְנוּ בְּיַהֲדוּתוֹ, לְמִרּוֹת
74 שֶׁהָאֻמָּת הִיא שְׂכַל עֲבִירָה גּוֹרֵמַת לְאָדָם פִּירוּד וְנִתּוּק מִהַקְּדוּשָׁה מִצַּד זֶה
75 בְּגַלֵּל הַשָּׁטוֹת וְהַטְעוֹת הַזֶּה אֶפְשָׁר יִתְּכֵן שְׂעִיבֵר עֲבָרָה. אֲבָל כְּאֶשֶׁר
76 יֵאֵיר בּוֹ הָאֻמָּת, בְּחִינַת וְאֻמָּת הוּא²¹, אֲזִי הוּא מְרִגִּישׁ

(ג) במדבר רבה ס"פ בלק. תנחומא שם. וראה ג"כ סנהדרין קו, א.

(ד) ח"ג טז, א. וראה שם יג, ב.

(ה) בראשית רבה פי"ד, ט.

(15) נשא ה, יב. (16) בלק כה, א. (17) סוטה ג, רע"א. וראה תניא פכ"ד (ל, א). (18) ויקרא ד, ב. (19) ראה גם מאמרי אדמו"ר האמצעי הנחות תקע"ז ע' שב. (20) ד"ה באתי לגני הנ"ל פ"ג"ד (סה"מ שם ע' 115. ע' 117).

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁעַל-יְדֵי הָעֵבֶרָה וְאֶפִּילוּ בָּאֶסוּר דְּרַבְּנָן וְדִקְדּוּק קַל שֶׁל דְּבָרֵי
2 סוּפְרִים וְלֹא רַק בַּעֲבִירָה חֲמוּרָה בְּדִבְרֵים הָאֶסּוּרִים מִן הַתּוֹרָה הִרִי נִפְרָד
3 בְּתַכְלִית מַאֲלָקוֹת, יוֹתֵר גַּם מִהֶקְלָפוֹת וְסִטְרָא-אַחְרָא שֶׁכָּל
4 מֵהוּתָם הִיא הִיפֶךְ הַקְדוּשָׁה. וְכֵמוֹ שֶׁכָּתַב כ"ק אֲדֹמוֹ"ר הִזְקֵן
5 בְּתִנְיָא' שֶׁהָאָדָם הָעוֹבֵר
6 עַל רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ גְּרוּעַ 1
7 וּפְחוֹת מְבַעְלֵי חַיִּים 2
8 הַטְּמָאִים כּו' שְׂאִינִם 3
9 מְשֻׁנִּים תַּפְקִידֵם 22
10 וּמִתְנַהֲגִים כְּפִי שְׁמוּטָל עֲלֵיהֶם 4
11 מִבְּרִיאתָם, וְאִילוּ הָאָדָם הַחוּטָא 5
12 מִשְׁנָה אֶת טַבְעוֹ וְנוֹהֵג בְּנִיגוּד 6
13 לְכוּנָה וּלְמִטְרָת בְּרִיאתוֹ וְאָף 7
14 עַל-גַּב דְּאִיהוּ לֹא חֲזִי 8
15 מְזַלְיָהּ חֲזִי 23 עַל הַכְּתוּב 9
16 בְּדִנְיָא "וְרֵאִיתִי אֲנִי לְבָדִי אֶת 10
17 הַמֵּרָאָה וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ עִמִּי 11
18 לֹא רָאוּ אֶת הַמֵּרָאָה אֲבָל חֲרָדָה 12
19 גְּדוּלָה נּוֹפֶלֶת עֲלֵיהֶם" שְׂוֹאִלִים 13
20 חֲכָמִים ז"ל: מֵאַחֵר וְלֹא רָאוּ, 14
21 לְמָה נִחְרָדוּ? וְעוֹנִים: "אֵף עַל גַּב 15
22 דְּאִיהוּ לֹא חֲזִי מְזַלְיָהּ חֲזִי", אֵף 16
23 שֶׁהֵם עֲצָמָם לֹא רָאוּ, הַמּוֹל 17
24 וְהַשּׁוֹרֵשׁ שֶׁלָּהֶם לְמַעַלָּה רָאָה 18
25 וּמִכּוּחַ זֶה הֵם נִחְרָדוּ לְמִטָּה, וְעַל 19
26 דֶּרֶךְ זֶה לְגַבִּי בַעֲלֵי הַחַיִּים 20
27 שְׁנוֹהֲגִים כְּפִי שֶׁנִּבְרָאוּ בְּגִלָּ 21
28 ש"מִזְלִיָּהּ חֲזִי", וְלִכְּנָן הִנֵּה 22
29 בָּאָדָם שֶׁהִצִּילָם אֱלֹקִים 23
30 אֵין מִסְתַּלֵּק מֵעַל פָּנָיו כִּי 24
31 הוּא לֹא חוּטָא וְעוֹבֵר אֶת ה', 25
32 אֶפִּילוּ חַיּוֹת טָרֵף אֵין 26
33 שׁוֹלְטִים בּוֹ, וְלֹא מִסּוּגָלוֹת לִפְגוּעַ בּוֹ דְּפִקְדוֹתָו יִתְבָּרַךְ שְׁמָרָה
34 רוּחָם 24 וְהַחַיּוֹת וְהַבְּהֵמָה מִתְנַהֲגוֹת כְּפִי רְצוֹן ה' וְכֵמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר 25
35 וּמִזֶּרְעָם וְחִתְּכֶם שֶׁל בְּנֵי הָאָדָם יִהְיֶה עַל כָּל חֵית גוֹ', וְרַק בְּזֶה
36 בָּאָדָם כּוֹחַ שְׂאִין נִרְאָה בּוֹ הַבְּצִלְמִינוּ בְּדִמּוּתָנוּ 26 וְלֹא נִיכָר עֲלָיו
37 שֶׁנִּבְרָא בְּצֶלֶם אֱלֹקִים הֵם חַיּוֹת הַטָּרֵף שׁוֹלְטִים כּו', אֲבָל מִטְּבַעַם בַּעֲלֵי
38 הַחַיִּים נוֹהֲגִים לְפִי רְצוֹן ה' וְלֹא עוֹבְרִים עַל רְצוֹנוֹ וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה אֲמוֹת
39 הָעוֹלָם וְקִלְפוֹת וְסִטְרָא-אַחְרָא מִצַּד עֲצָמָם, מִטְּבַעַם וּמֵהוּתָם כְּפִי
40 שֶׁנִּבְרָאוּ מִלְּכַתְחִילָה, אֵין עוֹבְרִים רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, אֲלֹא דְקָרוּ לִיה

ביאור בדרך אפשר

41 אֲלֹקָא דְּאֶלְקִיָּא 27, אֲלֹא שֶׁהֵם קוֹרְאִים לְקֹדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֱלֹקֵי הָאֱלֹקִים
42 דֵּהֶם אוֹמְרִים אוֹמוֹת הָעוֹלָם הַשּׁוֹבָאִים חַיּוֹת מִהֶקְלִיפָה וְהַסֵּטְרָא אַחְרָא
43 סְבוּרִים בְּטַעוֹת שְׁגָם לָהֶם לְאֱלֹקִים הָאֲחֵרִים שְׂאוֹתָם הֵם עוֹבְדִים בַּעֲבוּדָה
44 זֶה יֵשׁ שְׁלִיטָה וּמִמְשָׁלָה לְפַחוֹת בְּמִידָה מִסּוּיִימָת, אֲבָל מִפְּלִמְקוֹם
45 לְמִרוֹת טַעוֹתָם הַגְּדוּלָה וּלְמִרוֹת
46 שֶׁהֵם עוֹבְדִים לְאֱלֹקֵיהֶם אֵין
47 מוֹרְדִים בּוֹ יִתְבָּרַךְ 28
48 בַּעֲבוּרָה יִשְׁרָה וּמִפּוֹרֶשֶׁת, שְׁהִירִי
49 קָרוּ לִיה אֲלֹקָא דְּאֶלְקִיָּא,
50 שְׁהִירִי הֵם קוֹרְאִים לְקֹדֶשׁ-בְּרוּךְ-
51 הוּא אֱלֹקֵי הָאֱלֹקִים וְאֵין
52 עוֹבְרִים עַל רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ
53 לְעוֹלָם, וְהָאָדָם הָעוֹבֵר
54 עֲבָרָה שֶׁהוּא מוֹרֵד
55 בְּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ הִרִי הוּא
56 גְּרוּעַ יוֹתֵר מִהֶקְלָפוֹת
57 וְסִטְרָא-אַחְרָא וּמִדְּבָרִים
58 הַמְשַׁפְּעִים מֵהֶם, וּמִקְבָּלִים
59 מֵהֶם אֶת הַשְּׁפַע וְאֶת הַחַיּוֹת
60 שֶׁלָּהֶם שְׁהֵם בְּעַלֵּי חַיִּים
61 הַטְּמָאִים וְחַיּוֹת רְעוּת, 62
63 שְׂקִיּוּמָם וְחַיּוֹתָם הוּא בְּאֻמְצָעוֹת
64 הַשְּׁפַע שֶׁהֵם מִקְבָּלִים מִהֶקְלִיפּוֹת
65 הַטְּמָאוֹת (כְּמִבּוֹרָא בְּסִפְר הַתִּנְיָא)
66 וּבְמִכּוּחַ זֶה הָאָדָם הָעוֹבֵר עֲבִירָה
67 וְעוֹשֶׂה בְּפוּעַל נִגְד רְצוֹן ה' נַחוֹת
68 אֶפִּילוּ מֵהֶם, אֵף שֶׁהוּא שׁוֹאֵב אֶת
69 חַיּוֹתָם מִהֶקְדוּשָׁה עַד אֲשֶׁר
70 אֵף יְתוֹשׁ, שְׁמִכְנִים וְאֵינוֹ
71 מוֹצִיא 29, דְּבַר הַמּוֹכִיחַ שְׂאִינוֹ
72 רַק בְּרִיָּה קִטְנָה אֲלֹא גַם נַחוֹתָה
73 כְּכָתוּב בְּתַנְיָא (פֶּרֶק כֹּד) שֶׁהוּא
74 "קִלְיָפָה הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה וְרוּחוֹקָה מִבְּחִינַת הַקְדוּשָׁה הַמְשַׁפְּעָה בְּתַכְלִית הַרְיֹחִק" 30
75 קֶדְמָךְ 30 בְּרִיאתוֹ קֶדְמָה לְבְּרִיאת הָאָדָם שֶׁנִּבְרָא בְּיוֹם הַשִּׁשִּׁי לְמַעֲשֵׂה
76 בְּרִאשִׁית וְהִיתּוֹשׁ נִבְרָא לְפָנָיו בּוֹמֵן, כִּי יֵשׁ לוֹ, בְּמִכּוּחַ מִסּוּיִים, מַעַלָּה וְיִתְרוֹן עַל
77 הָאָדָם.
78 (ג) וְהִנֵּה לְכָאוּרָה אֵינוֹ מוֹכֵן מֵה שֶׁכָּתַב רַבְּנָן וְהִזְקֵן בְּתַנְיָא שֶׁהָאָדָם
79 הָעוֹבֵר עֲבָרָה הוּא נִפְרָד מֵאֱלֹקוֹת יוֹתֵר מִהֶקְלִיפָה וְסִטְרָא-
80 אַחְרָא שְׂאֵף הֵם נִפְרָדִים שְׁהִירִי הֵם "הַצַּד הָאֲחֵר" שְׂאִינוֹ צַד הַקְדוּשָׁה, אֵךְ
81 הָאָדָם הַחוּטָא נִפְרָד יוֹתֵר מֵהֶם מִשּׁוּם שֶׁהֵם אֵינָם עוֹבְרִים עַל רְצוֹן

(ו) ראה תניא פכ"ד, כה. קונטרס ומעין מאמר שני ואילך.

(21) תהלים קיז, ב. (22) ע"ד סנהדרין מב, א. (23) מגילה ג, א. ויש"נ. (24) ע"ד איוב י, יב. (25) נח ט, ב. (26) בראשית א, כו. (27) מנחות קי, א. (28) ראה הערות מכ"ק אדמו"ר שליט"א לקמן ע' פט. (29) גיטין נו, ב. (30) סנהדרין לח, א

ביאור בדרך אפשר

1 המִלֵךְ בפעולה ישירה וְקָרוּ לִיה אֱלֶקָא דְאֶלְקָנָא, ובכך הם מודים
2 במלכותו של הקדוש-ברוך-הוא ועל כך יש לשאול דְהָרִי מַה דְקָרוּ לִיה
3 אֱלֶקָא דְאֶלְקָנָא העובדה שאומות העולם (שמקבלים שפע וחיות
4 מהקליפות והסטרא אחרא) אומרים שה' הוא "אלוקי האלוקים" משמעה שהם
5 מאמינים באלוהים אחרים רק
6 שהם מודים שה' הוא אלוקי כל
7 האלוהים ואם כן דבר זה הוא
8 עבודה זרה, שֶהֶם נוֹתְנִים
9 שְׁלִיטָה בדבריהם ובאמונתם
10 לַהֲפֹכְכִים-וּמְזֻלֹת או
11 לַהֲשָׁרִים שְׁלֹמְעֵלָה, ולפי
12 טעותם יש לכונכים ולמלות או
13 לשרים (השורש והמזל של
14 אומות העולם) כוח וסמכות
15 במידה כזו או אחרת וְהָרִי
16 בָּזָה הֵם עוֹבְרִים עַל רִצּוֹן
17 הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ-הוא, שאסר
18 גם על אומות העולם לעבוד
19 עבודה זרה וְאִם כֵּן לָמָּה
20 הָאֲדָם הָעוֹבֵר עֲבֵרָה גְרוּעַ
21 מֵהֶם והרי גם הם עוברים על
22 רצון ה' בפעולה ברורה וישירה
23 נגדו.
24 אֲךָ הָעֲנִין הוּא דְאֶלְקָא
25 דְאֶלְקָנָא הוּא לא עבודה זרה
26 ממש אלא עֲנִין הַשְׁתוּפָה,
27 האמונה (המוטעית, כמובן)
28 שלקדוש-ברוך-הוא יש
29 "שותפים", כביכול, וגם להם יש
30 כוח וסמכות מסוימת וְעַל הַשְׁתוּפָה האיסור להאמין בַּשְׁתוּפָה מְזַהְרִים
31 יִשְׂרָאֵל דּוֹקָא וְלֹא בָּנִי נָח, ולהם השיתוף מותר וְכִמּוֹ שֶׁכְּתִב
32 הַרְמָ"א' וּבִכְמָה מְקוֹמוֹת, וְכֵן מִשְׁמַע מְהֻרָּמְבִּים (בְּסִפְר
33 הַמְּצוֹת)³¹ שֶׁכְּתִב דְּאֶזְהָרָה עַל הַיַּחֲדוּד החובה להאמין שה' הוא
34 אחד ואין שום כוח וסמכות חוץ ממנו הוּא מְהֻרָּמְבִּים³² שְׁמַע יִשְׂרָאֵל
35 גּוֹ' הָרִי' אֶחָד, והרי הכתוב אומר "שמע ישראל" דְּמִזָּה מִשְׁמַע³³

ביאור בדרך אפשר

36 שְׁבָנִי נָח אֵין מְזַהְרִים עַל זֶה, שֶׁהָרִי בְּכַתוּב נֶאֱמַר יִשְׂרָאֵל
37 דּוֹקָא.

38 והולך ומבאר מהו הטעם הפנימי לכך שבני ישראל מזהירים על השיתוף ובני
39 נוח לא מזהירים על השיתוף.

40 וְהָעֲנִין הוּא דְבִהֲחִיּוֹת

41 אֱלֹקֵי שְׁבַעֲלָמוֹת יֵשׁ ב'

42 אוֹפְנֵי חַיּוֹת, הפועלים

43 במקביל, הנקראים בזוהר

44 מְמַלָּא פֶל עֲלָמִין וְסוֹכְב

45 פֶל עֲלָמִין³⁴, שֶׁהַחַיּוֹת

46 דְּמְמַלָּא פֶל עֲלָמִין הוּא

47 פֶּא בְּהַתְלַבְּשׁוֹת פְּנִימִית

48 בְּעוֹלָמוֹת, בכל עולם ועולם

49 בַּהֲתָם לוֹ וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ

50 ז"ל³⁵ מַה הִנְשְׁמָה

51 מְמַלָּא אֶת הַגּוֹף כֶּף

52 הַקֶּב"ה מְמַלָּא אֶת

53 הָעוֹלָם, וְהֵינּוּ דְכָשָׁם

54 שֶׁהַחַיּוֹת הַגְּלוּי הַמְתַּלְבֵּשׁ

55 בְּהַגּוֹף הָרִי הוּא פֶּא

56 בְּהַתְחַלְקוֹת וּבַהֲתַאֲמָה מֵלֵאָה

57 לְפִי אֶפֶן הָאֲבָרִים, דְּאֵינּוּ

58 דּוֹמָה חַיּוֹת שְׁבָאֲבָר זֶה

59 לְחַיּוֹת שְׁבָאֲבָר אַחֵר,

60 דְּמַצִּיד הַשִּׁנּוּי שִׁישׁ

61 בְּהָאֲבָרִים יֵשׁ שִׁנּוּי גַּם

62 בְּחַיּוֹת. כלומר, האברים

63 חלוקים זה מזה במהותם

64 ובתכונותיהם. כך שהעין,

65 לדוגמא, היא כלי לחיות שמשפיעה בה את כוח הראייה שבנפש, האוזן היא

66 כלי לחיות שמשפיעה בה את כוח השמיעה, וכך הלאה בכל האברים. ונמצא

67 שהשינויים בין האברים גורמים לשינויים בחיות. וּמֵאַחֵר שֶׁהַחַיּוֹת

68 מְשַׁתְּנָה לְפִי אֶפֶן הָאֲבָרִים, ובכל אבר יש חיות שמתאימה לו במיוחד

69 הָרִי מוֹכֵן שֶׁהַגּוֹף תּוֹפֵס מְקוֹם לְגַבִּי חַיּוֹת זֶה, והחיות 'מושפעת'

70 ו'מתחשבת' בגוף מקבל החיות דְּלִכְן בגלל שהגוף 'נחשב' כלפי החיות הוּא

(ז' או"ח סי' קנו ובדרכי משה שם. — ובד"ה מי כמוך תרל"ז איתא שהוא ע"פ תוד"ה שמא (בכורות ב, ב) תוד"ה אסור (סנה' סג, ב), ר"ן ספ"ק דע"ז, רי"ז נ"ז ח"ה. ובשו"ת ושב הכהן סל"ח ושערי אפרים סכ"ד נחלקו ע"ז. — ועייג"כ נו"ב מהד"ת חיר"ד סקמ"ח. פ"ת ליו"ד סקמ"ז סק"ב. פרמ"ג בשפתי דעת סו"ס סה. מנחת חינוך מצוה תי"ז. שדי חמד פאת השדה כללים אות ג' ס"ו סק"א ובספרים שהובאו שם. — וראה סהמ"צ להצ"צ מצות אחדות הוי'. ד"ה כל המאריך (קונטרס צט [סה"מ קונטרסים ח"ג בתחילתו. תרפ"ו ע' קנא ואילך])^{*}.

(31) מ"ע ב. (32) ואתחנן ו, ד. (33) סהמ"צ להצ"צ מצוות אחדות ה' רפ"א (דרמ"צ נט, ב). (34) ראה לקו"ת אמור לא, ב ואילך. ובכ"מ. (35) מדרש תהלים קג, א. הובא בלקו"ת שם.

(*) ד"ה מים רבים — תשי"ז (תו"מ סה"מ חשון ע' שכ ואילך. סה"מ תשי"ז ע' מח ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 וְלֹא בָנִי נָחֵ שֶׁאֵף שֶׁגַם הֵם מִצְוִים לֹא לַעֲבֹד עֲבוּדָה זָרָה, אִינֶם מוֹזְהִירִים
 45 עַל הַשִּׁתּוּף, דִּהְיֶה נִשְׁמֹת יִשְׂרָאֵל מְשֻׁרְשִׁים בְּהָעֲצָמוֹת, הַמְקוֹר
 46 וְהַשּׁוֹרֵשׁ הָאֱלֹקִי הָרוּחָנִי שֶׁל נִשְׁמֹת יִשְׂרָאֵל הוּא בַעֲצָמוֹת וּמִהוּתוֹ שֶׁל
 47 הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בַעֲצָמוֹ וּלְמִטָּה מְזָה כִשְׁהַאֲוֵר מַעֲצָמוֹת וּמִהוּתוֹ יוֹרֵד
 48 לְמִטָּה - שׁוֹרֵשׁ הַנִּשְׁמֹת הוּא
 49 בָּאוֹר הַסּוֹכֵב כָּל עֲלָמִין,
 50 שֶׁלֹּמַעֲלָה מִהַתְּלַבְּשׁוֹת בַּעֲלוּמֹת
 51 וְלִהְיוֹת שְׂבִיבֵי דְרִיגָה זוֹ
 52 אֵין שׁוּם נְתִינָת מְקוֹם וְלֹא
 53 בָּאָה בַחֲשׁבוֹן אֲפִילוֹ אֲפִשְׁרוּת
 54 עַל אֵיזָה עֲנָנָן מִצִּיאוֹת
 55 כִּלְשָׁהִי לְבָד אֱלֻקוֹת, לָכֵן
 56 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְאַמְיָנִים שְׂאִין
 57 עוֹד³⁷ מִלְּבַד הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-
 58 הוּא בַעֲצָמוֹ, וְהָאֲמוּנָה שֶׁלָּהֶם
 59 בְּאֲחֻדוֹת ה' הִיא בְּרִמָּה גְבוּהָה
 60 בְּיוֹתֵר דִּלָּא רַק שְׂאִין שׁוּם
 61 אֱלֻקוֹת בְּמוֹבֵן שֶׁל מְקוֹר כּוֹחַ
 62 וּסְמֻכּוֹת מִבְּלָעָדוֹ, כִּי-אִם
 63 שְׂאִין שׁוּם מִצִּיאוֹת
 64 מִבְּלָעָדוֹ, וְאִם אֵין שׁוּם
 65 מִצִּיאוֹת (וְכָל הַעוֹלָמוֹת
 66 וְהַנִּבְרָאִים לֹא קִיִּימִים בְּמִצִּיאוֹת
 67 עֲצָמָיִת אֲלֵא מִצִּיאוֹתָם תְּלוּיָה
 68 בַּחַיּוֹת הָאֱלֹקִית שֶׁמִּהוּוּה אֹתָם
 69 וְהֵם בְּטִלִּים אֵלִיָּה בְּבִיטוֹל
 70 מוֹחֲלֵט - כְּמִבּוֹאֵר בְּהֶרְחָבָה
 71 בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת) וּמִכְּפֶלֶשׁכֵּן
 72 קִלְיוֹחֹמֵר שְׂאִין שׁוּם דְּבָר
 73 מִצִּיאוֹת כִּלְשָׁהִי שְׂשִׁישׁ לוֹ
 74 אֵיזָה שְׁלִיטָה וּמְמַשְׁלָה,
 75 כּוֹחַ וּסְמֻכּוֹת, דְּכָל זֶה הִסִּיבָה
 76 לָכֵן שֶׁאֲמוּנָתָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 77 הִיא בְּרִמָּה כּוֹז הוּא לְפִי
 78 שְׂשִׁישׁ הַמְקוֹר שֶׁלָּהֶם הוּא
 79 מִמְּדִרְגָּה כְּזוֹ בְּאֱלֻקוֹת שְׂאִין שֵׁם שׁוּם נְתִינָת מְקוֹם עַל אֵיזָה
 80 מִצִּיאוֹת, וְלִגְבִיָּה כָּל הַעוֹלָמוֹת וְהַנִּבְרָאִים לֹא נִחְשָׁבִים כָּלֵל וְלָכֵן נִצְטָו
 81 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל זֶה, לְהֵאמִין בְּאֲחֻדוֹת ה' בְּרִמָּה כּוֹז מִה-שְׂאִין-כֵּן אֲמוּנָת
 82 הָעוֹלָם שְׂאִין לָהֶם שְׁכִינּוֹת לְאוֹר הַסּוֹכֵב, הָאוֹר שֶׁלֹּמַעֲלָה
 83 מִהַתְּלַבְּשׁוֹת בַּעֲלוּמֹת, כְּאִמּוֹר, וְלִגְבִיָּה הַעוֹלָמוֹת לֹא תוֹפְסִים מְקוֹם שְׁהָרִי
 84 שְׂרָשָׁם הַמְקוֹר שֶׁל אֲמוּנָת הָעוֹלָם בְּאֱלֻקוֹת הוּא מְחִיצוֹנִיּוֹת הָרִצּוֹן,
 85 שֶׁכֵּן כָּל דְּבַר בַּעֲלוֹם, אֲפִילוֹ הַצֵּד שֶׁכִּנְגֵּד הַקְדוּשָׁה וְנִקְרָא "סְטֵרָא אַחֲרָא" (הַצֵּד
 86 הָאֲחֵר שֶׁאֵינוֹ צֵד הַקְדוּשָׁה) קִיִּים רַק בְּכּוֹחַ הָאוֹר הָאֱלֹקִי שֶׁמִּהוּוּה וּמִקִּיִּים אֹתוֹ

1 הַחַיּוֹת מִשְׁתַּנֶּה לְפִי אִפֵּן הָאֲבָרִים, וְלִהְיוֹת שֶׁהוּא תוֹפֵס מְקוֹם
 2 לְגַבִּי הַחַיּוֹת, הִנֵּה אֵף שֶׁהוּא מְרַגֵּשׁ אֶת הַחַיּוֹת וּבִטֵּל אֵלָיו,
 3 לְמִרְוֹת שֶׁהִגּוֹף חֵשׁ וּמְכִיר בַּעֲבוּדָה שִׁישׁ לוֹ נֶפֶשׁ שֶׁמַּחִיָּה אֹתוֹ, וּמוֹדַע לָכֵן
 4 מִכְּלִי-מְקוֹם אֵינוֹ בִּטֵּל בְּמִצִּיאוֹת לְגַבִּי הַנֶּפֶשׁ וְהוּא סָבוּר (בַּטַּעוֹת) שִׁישׁ
 5 לוֹ מִצִּיאוֹת עֲצָמָיִת. וְכִמּוֹ כֵּן
 6 יוֹכֵן גַּם בָּאוֹר הַמְּמַלֵּא כָּל
 7 עֲלָמִין שֶׁהוּא בְּהַתְּלַבְּשׁוֹת
 8 בְּהַעוֹלָמוֹת, וּפּוֹעֵל בָּהֶם
 9 בְּדֶרֶךְ הַתְּלַבְּשׁוֹת פְּנִימִית
 10 בְּהַתְּאֻמָּה לְכָל נִבְרָא וְנִבְרָא
 11 שֶׁבִּטֵּל הַנִּבְרָאִים לְחַיּוֹת
 12 זֶה, אֵינוֹ בִּטֵּל בְּמִצִּיאוֹת,
 13 וְגַם נִבְרָא שֶׁמוֹדַע לָכֵן שִׁישׁ אֹר
 14 אֱלֹקִי שֶׁמִּהוּוּה וּמַחִיָּה וּמִקִּיִּים
 15 אֹתוֹ בְּפֶרֶט אֵינוֹ בִּטֵּל לְחִלּוּטִין
 16 וְעִדְיִין רֹאֵה אֶת עֲצָמוֹ כְּמִצִּיאוֹת
 17 עֲצָמָיִת (כְּמוֹ הִגּוֹף לְגַבִּי הַנֶּפֶשׁ)
 18 מִה-שְׂאִין-כֵּן אֹר הַסּוֹכֵב
 19 כָּל עֲלָמִין, שֶׁמֵּאִיר בְּכָל
 20 הַעוֹלָמוֹת וְהַנִּבְרָאִים בְּשׁוּוֹה כִי
 21 הוּא "סוֹכֵב" ו"מְקִיף" עֲלֵיהֶם
 22 מִלְּמַעֲלָה וְאֵינוֹ מְלוּבֵשׁ בָּהֶם
 23 בְּהַתְּאֻמָּה לְטִיבֵם וּמִהוּתָם וְכִמּוֹ
 24 כֵּן הַחַיּוֹת שֶׁהַנֶּפֶשׁ מִשְׁפִּיעָה
 25 בָּאֲדָם שֶׁאֵינוֹ בְּגִלּוּי בְּהִגּוֹף
 26 וְהָאָדָם לֹא מוֹדַע לָהּ בְּצוּרָה שֶׁל
 27 הַכּוֹרָה בְּרוּרָה, שֶׁלְּגַבִּיָּה בִּיחַס
 28 לְאוֹר ה' סוֹכֵב כָּל עֲלָמִין" אֵין
 29 הַנִּבְרָאִים תוֹפְסִים מְקוֹם
 30 כָּלֵל וְהָאוֹר הָאֱלֹקִי לֹא
 31 "מִתְּפַעֵל" מִהֶם וְלֹא מִתְּחַשֵּׁב
 32 בָּהֶם. וְלָכֵן הִנֵּה חַיּוֹת זֶה
 33 הוּא בְּהַעֲלֵם בְּנִבְרָאִים, דָּאָף
 34 שְׂמִשְׁיָגִים בְּהַבְנָה וְהַשְּׁגָה
 35 שְׁכִלִית שְׂשִׁישׁ גַּם הַחַיּוֹת
 36 דְּסוֹכֵב כָּל עֲלָמִין, מִכְּלִי-מְקוֹם אֵין מְרַגֵּשִׁים אֹתוֹ³⁶ וְהַמּוֹדַעוֹת
 37 אֵלָיו אֵינֶנּה תְּחוּשָׁה בְּרוּרָה. וְהוּא כְּמוֹ בְּהַעֲנִין דִּהְתִּהוּוֹת יֵשׁ מֵאֵין
 38 דְּבַר מִלֵּא-דְּבַר שְׁהָאֵין הַמְקוֹר הַמִּהוּוּה הוּא בְּהַעֲלֵם וְאֵינוֹ נִיכָר וְנִרְגַּשׁ
 39 ב"ש" הַנִּבְרָא, דָּאָף שֶׁהִישׁ יוֹדַע וּמִשְׁיָג בְּהַבְנָה וְהַשְּׁגָה שְׁכִלִית שְׂשִׁישׁ
 40 הָאֵין הַמְּהוּוּה אֹתוֹ, מִכְּלִי-מְקוֹם אֵינוֹ מְרַגֵּשׁ אֶת הָאֵין בְּהֶרְגֵּשָׁה
 41 מוֹחֲשִׁית לְפִי שֶׁהוּא בְּהַעֲלֵם וְנִסְתָּר מִה"ש".
 42 וְעַל-פִּי-זֶה יוֹכֵן מִה שְׂדוּקָא יִשְׂרָאֵל הִזְהָרִי עַל הַשִּׁתּוּף
 43 וְנִצְטָו לְהֵאמִין שֶׁאֲחֻדוֹת ה' הִיא כּוֹז שֶׁמִּלְּבָדוֹ אֵין שׁוּם כּוֹחַ וּסְמֻכּוֹת אַחֲרֵת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 והכול נמשך מהרצון העליון אלא שיש הבדלים באופן ההשפעה
2 וְכִדְוֶע³⁸ דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שְׂרָשָׁם מִפְּנִימִיּוֹת הָרָצוֹן, וְאִמּוֹת
3 הָעוֹלָם שְׂרָשָׁם מִחִיצוֹנִיּוֹת הָרָצוֹן, וְהַהֲבֵדֵל בֵּין "פְּנִימִיּוֹת הָרָצוֹן"
4 ל"חִיצוֹנִיּוֹת הָרָצוֹן" מובן מנפש האדם דְּכִמּוֹ שְׁלֹמֶטָה בְּאָדָם
5 פְּנִימִיּוֹת הָרָצוֹן רָצוֹן חֹזֵק

6 שְׁנוּבֵעַ מִפְּנִימִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ הוּא
7 בְּדָבָר שֶׁהוּא בְּעֶצְמוֹ הוּא
8 הַתְּכָלִית וְהַמְטָרָה, מֵה־
9 שְׂאִין־כֵּן מֵה־שֶׁהוּא רַק
10 טָפֶל לְאִיזָה דָּבָר, הָרִי
11 גַם אִם בְּפוּעַל הָאָדָם רֹצֵחַ כּוֹ
12 וְפוּעַל כְּדִי לְהַשִּׁיג אוֹתוֹ אֵין בּוֹ
13 פְּנִימִיּוֹת הָרָצוֹן כִּי־אֵם
14 חִיצוֹנִיּוֹת הָרָצוֹן לְבַד, ¹⁵לְמַשֵּׁל, כְּשֶׁאָדָם נֹדֵרשׁ לְצַחַת
16 לְמַסַּע לְצוּרֵךְ מִסְחָר, בְּרוּר שֶׁהוּא
17 מְעוֹנִיין בְּנִסְיָנָה, אֲבָל מֵאֲחֵר
18 שֶׁהַנִּסְיָנָה הִיא רַק אֲמִצְעִי וְלֹא
19 הַמְטָרָה הָרִי הִיא כְּטָפֶל בִּיחָס
20 לְעִיקָר (כִּי אִם הַמִּסְחָר יִכּוֹל הִיא
21 לְהַתְנַחֵל בְּמִקּוּמוֹ הִיא מוֹתֵר עַל
22 הַנִּסְיָנָה. וְבִרְמָה יוֹתֵר גְּבוּהָה,
23 גַם הַמִּסְחָר הוּא אֲמִצְעִי לְגַבִּי
24 הַמְטָרָה שֶׁל הַרְיוּת שְׁבַעֲוֹמֵק
25 יוֹתֵר גַּם הַרְיוּת הוּא רַק
26 אֲמִצְעִי לְהַשְׁגָּת הַדְּבָרִים שֶׁבָּהֶם
27 הוּא בִּאֲמַת רֹצֵחַ) דְּכִמּוֹ כֵּן
28 יוֹכֵן לְמַעֲלָה, בְּרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן
29 בְּאִלּוּקוֹת, דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
30 שֶׁהֵם הַתְּכָלִית וְהַמְטָרָה
31 שֶׁל הַבְּרִיאָה, שְׂרָשָׁם וּמִקּוּרָם
32 מִפְּנִימִיּוֹת הָרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן,

33 וְאִמּוֹת הָעוֹלָם שְׂרָשָׁם מִחִיצוֹנִיּוֹת הָרָצוֹן כִּי בִיחָס לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל
34 מִקּוּרָם בְּעוֹלָם הוּא כְּטָפֶל לְגַבִּי הָעִיקָר. וּבִפְרָט הַקְּלִיפָה וְסִטְרָא־
35 אֲחֵרָא שְׁכָל הַכְּפֹנָה בָּהֶם וְהַמְטָרָה שֶׁל בְּרִיאָתָם הוּא לֹא לְצוּרֵךְ הַקִּיּוֹם
36 שֶׁלֵּהֶם עֲצָמָם אִלָּא הֵם אֲמִצְעִי כְּדִי שֶׁהָאָדָם יִתְגַּבֵּר עָלֵיהֶן לְאִפְכָּא
37 לְהוֹן לְכַפּוֹת אוֹתָם, וְלִכֵּן הַחַיּוֹת וְהַקִּיּוֹם שֶׁלֵּהֶם נֻבַּעַת מִחִיצוֹנִיּוֹת הָרָצוֹן
38 הָעֲלִיּוֹן (וְכַמְבֹּאֵר בְּסִפְר הַתִּנְיָא פֶּרֶק כ"ב: "שִׁנְיָתָם וְחַיּוֹתָם [שֶׁל ה'קְלִיפּוֹת']
39 וְהַסִּטְרָא אֲחֵרָא] אֵינָה מִבְּחִינַת פָּנִים אִלָּא מִבְּחִינַת אַחֲרָיִים וְקִדּוּשָׁה, וּפִירוּשׁ
40 אַחֲרָיִים כְּאִדָּם הַנּוֹתָן דָּבָר לְשׁוֹנָאוֹ שֶׁלֹּא בְּרָצוֹנוֹ שֶׁמִּשְׁלִיכּוֹ לוֹ כְּלֹאֲחֵר כְּתַפּוֹ
41 כִּי מִחֲזִיר פָּנָיו מִמֶּנּוּ מִשְׁנֹאֲתוֹ אוֹתוֹ, כֵּן לְמַעֲלָה בְּחִינַת פָּנִים הוּא פְּנִימִית
42 הָרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן וְחִפְצוֹ הָאִמִּיתִי אֲשֶׁר חִפֵּץ ה' לְהַשְׁפִּיעַ חַיּוֹת לְכָל הַקְּרֹב
43 אֵלָיו מִסִּטְרָא וְקִדּוּשָׁה אֲבָל הַסִּטְרָא אֲחֵרָא וְהַטּוּמָאָה הִיא תוֹעֵבַת ה' אֲשֶׁר

44 שֶׁנָּא וְאֵינוֹ מִשְׁפִּיעַ לָהּ חַיּוֹת מִפְּנִימִיּוֹת הָרָצוֹן... וְזֶה נִקְרָא בְּחִינַת אַחֲרָיִים
45 רָצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ הוּא". וְלִהְיוֹת שְׂרָשָׁם שֶׁל אוֹמוֹת הָעוֹלָם וּבִפְרָט
46 הַקְּלִיפּוֹת וְהַסִּטְרָא־אֲחֵרָא, מִחִיצוֹנִיּוֹת הָרָצוֹן בְּלָבָד, וְחִיצוֹנִיּוֹת
47 הָרָצוֹן בָּא וְנִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלָּה בְּאוֹר הַמַּמְלָא, דְּבִאוֹר הַמַּמְלָא
48 יֵשׁ נְתִינַת מָקוֹם לְדָבָר

49 שְׁחוּץ מִמֶּנּוּ, וְכֹאמֹר זֶהוּ
50 אוֹר ש"מִשְׁפַּע" מִהַעוֹלָמוֹת
51 ו"מִתְחַשֵּׁב" בְּעוֹלָמוֹת, כְּבִיכּוֹל,
52 לָכֵן אֵין מְזַהְרִים עַל
53 הַשְׁתּוּפָה, וּמוֹתֵר לֵהֶם לְהִאֲמִין
54 בָּה' וּבִמְקַבֵּל לְחֹשֶׁב בְּטַעוֹת
55 שֶׁגַם לְדַבְרִים אַחֲרֵים יֵשׁ
56 מִצִּיאוֹת וְאִפִּילוֹ כּוֹחַ וְסִמְכוֹת
57 וְרַק שְׁעַל־יְדֵי הַשְּׂגָה
58 וְהַתְּבוּנָה הֵם יוֹדְעִים,
59 וּמְזַהְרִים עַל זֶה, שֶׁהִי
60 אֲסוּר לֵהֶם לְכַפּוֹר בָּה' לְגַמְרֵי
61 וְגַם הֵם מוֹזַהְרִים שֶׁלֹּא לְעַבֹּד
62 עֲבוּדָה זֹרָה מִמֶּשׁ וּלְכֵן גַּם
63 הֵם יוֹדְעִים, וְחַיִּיבִים לְדַעַת,
64 שֶׁיֵּשׁ מִצִּיאוֹת שְׁלֹמֶעֱלָה
65 מֵהֶם וּמִחִיּוֹתָם, וְקָרוּ
66 לִיהֶם לְקִדּוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אֱלֹקָא
67 דְּאֱלֹקָיָא.

68 וּמַעֲתָה מוֹכֵן הַמַּעֲנָה לְשֹׂאֵלָה
69 שֶׁנִּשְׁאָלָה לְעִיל: מִדּוּעַ הָאָדָם
70 הָעוֹבֵר עֲבִירָה נִפְרָד מֵאִלּוּקוֹת
71 יוֹתֵר מִהַקְּלִיפּוֹת וְהַסִּטְרָא אֲחֵרָא
72 וְהִרִי לְכֹאֲוֵרָה הֵם עוֹבְרִים עֲבוּדָה
73 זֹרָה בְּכֵן שֶׁהֵם מִיִּחְסִים שְׁלִיטָה
74 לְכּוֹחוֹת אַחֲרֵים מִלְּבַד הָאִלּוּקוֹת?
75 וְהַתְּשׁוּבָה הִיא: וְלָכֵן הָאָדָם

76 הָעוֹבֵר עֲבִירָה הוּא גְּרוּעַ יוֹתֵר מִהַקְּלִיפָה וְסִטְרָא־אֲחֵרָא,
77 דְּאִף שֶׁגַם זֶה מֵה־דְּקָרוּ לִיהֶם אֱלֹקָא דְּאֱלֹקָיָא הוּא עֲבוּדָה־
78 זֹרָה שֶׁהוּא הִפָּךְ רָצוֹנוֹ יִתְפָּרֵךְ, מִכָּל־מָקוֹם הָרִי בְּכֵן שֶׁהֵם
79 מֵאֲמִינִים ב"שִׁתּוּף" אֵין הֵם עוֹשִׂים פְּעוּלָה הִפָּךְ מִדְּרַגַּת הָרָצוֹן
80 שֶׁיֵּשׁ לָהֶם שְׂכִיכּוֹת אֵלֵיהֶם, שֶׁהִיא "חִיצוֹנִיּוֹת הָרָצוֹן" כִּי בְּדִרְגָּה זוֹ
81 אֲכַן יֵשׁ לְמִצִּיאוֹת אַחֲרַת תְּפִסֵּית מָקוֹם כְּלִשְׁהִי מֵה־שְׂאִין־כֵּן יִשְׂרָאֵל
82 הָעוֹבֵר עֲבִירָה, לִהְיוֹת שְׂשָׂרָשׁוֹ מִפְּנִימִיּוֹת הָרָצוֹן, דְּרַגָּה
83 שֶׁלְּגִבְיָה אֵין לְנִבְרָאִים שׁוּם תְּפִסֵּית מָקוֹם לָכֵן הֵנָּה אִף שְׂאוֹתוֹ
84 הָדָבָר עֲצָמוֹ אֲמוּנָה מוֹטְעִית ב"שִׁתּוּף" אֲצֵל אִמּוֹת הָעוֹלָם
85 אֵין זֶה מְרִידָה וְאֵינָם מוֹזַהְרִים עַל כֵּן, בְּיִשְׂרָאֵל הוּא מְרִידָה
86 וְנִחְשָׁב כְּעֲבוּרָה זֹרָה מִמֶּשׁ, כִּינֵן שֶׁהוּא הִפָּךְ הָרָצוֹן שֶׁהוּא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 היהודי קָשור עמו (מיט וועלכן ער איז פארבונדען בדרגה זו
2 שבה הוא קשור), ולכן הוא גרוע יותר מהקליפה וסטר-
3 אחרא, ונפרד בתכלית מאלקות עוד יותר מכפי שהם נפרדים.
4 ולהיות שבטבע כל ישראל בעצם מהותו הוא שאינו רוצה
5 ואינו יכול להיות נפרד
6 מאלקות, לכן אינו שיך
7 לא ייתכן כלל שיעבר
8 עברה, לולא הרוח שטות
9 שמכסה על האמת,
10 דמיון זה נדמה לו
11 בטעות שאינו נעשה על-
12 ידי-זה נפרד מאלקות
13 אבל אילו היה יודע שלמעשה
14 על-ידי כל עבירה נעשה נפרד
15 מאלקות, לא היה חוטא כלל.
16 והבחינה המבחן, ההוכחה
17 על זה שהחטא הוא רק בגלל
18 חוסר מודעות לעובדה שבעצם
19 כל עבירה גורמת פירוד היא
20 דכאשר ישנו איזה ענין
21 שאין מקום לטעות
22 ולחשב שאינו נפרד
23 מאלקות, למשל, כשאדם
24 עומד בפני ניסיון של עבודה זרה
25 ממש הרי אז אפילו קל
26 שבקלים ופחות ביותר
27 אדם שבורך כלל כן עובר
28 עבירות ולכן נקרא "קל"
29 שבקלים" עומד במסירות-
30 נפש ומוכן אפילו לשלם בחייו
31 שלא לעבור על רצונו של
32 ה' יתברך³⁹, פיון שהוא
33 יודע שעל-ידי העברה
34 הזו (בשונה מעבירות אחרות שבהן אינו מודע לכך) נעשה נפרד
35 מאלקות, רחמנא-ליצלן.
36 וכמו שכתב כ"ק אדמו"ר האמצעי" דגם זה אשר ירבה
37 רצתו בכל העברות שבעולם, ונמצא בדרגה רוחנית פחותה ביותר
38 ("קל שבקלים") הנה גם הוא מוסר נפשו בפעל אם הוא ניצב בפני
39 ניסיון, והביריה בידו לעבוד עבודה זרה או לשלם בחייו הוא מוכן למות על
40 קידוש השם, פיון שהוא יודע שנעשה נפרד מאלקות, וזה
41 אינו יכול בשום אופן.

42 ולהיות שמקור השורש והסיבה של דבר זה שאדם מוסר את נפשו על
43 קידוש השם במקרים כאלה הוא לפי שגשמות ישראל שרשם
44 מה' עצמות' עצמותו ומהותו של הקדוש-ברוך-הוא בעצמו שהוא
45 למעלה מהתחלקות פנ"ל, וכיוון שב'עצמות' אין מקום לחילוקי
46 דרגות, הרי דבר שקשור
47 ב'עצמות' נמצא אצל כולם
48 בשווה לכן הוא נמצא בכל
49 אחד ואחד, ובלי שום
50 התחלקות כלל, ללא כל
51 הבדלים בין אדם לאדם מבחינת
52 דרגתו הרוחנית היינו שזהו
53 בגדול שבגדולים ובקל
54 שבקלים בשווה.
55 ועוד זאת לא זו בלבד שגם
56 ה"קל שבקלים" (ולא רק
57 ה"גדול שבגדולים") מוכן
58 למסור את נפשו על קידוש השם
59 (כשהוא מודע לכך שאם יעבור
60 את העבירה ייפרד מאלקות)
61 אלא יתירה מזו דגם קל
62 שבקלים הנה כאשר
63 מתעוררת בו בנפשו
64 התנועה דמסירות-נפש,
65 הרי כל עניני נפשו
66 מתאימים לתנועה זו,
67 דגם בדבור ומעשה
68 לבד, אף שאין פיו ולבו
69 שוין, הוא עומד
70 במסירות-נפש, כלומר, אף
71 שלכאורה הייתה יכולה לעלות
72 בדעתו אפשרות להמשיך
73 להאמין בה' בליבו ובמחשבתו,
74 וכך לא להיות נפרד מאלקות,
75 ולעבוד עבודה זרה רק בדיבור ומעשה, וכיוון שבאופן כזה אין פיו ולבו
76 שווין זה היה יכול להיות פיתרון איך גם לא לכפור באחדות ה' וגם להישאר
77 בחיים, ובכל זאת ולמרות שבדברים אחרים הוא אדם "קל שבקלים", הדבר
78 לא עולה בדעתו כלל כי המצב הנפשי ("התנועה") של המסירות-נפש בו
79 הוא נמצא מקיפה את כל מציאותו, כולל גם הדיבור והמעשה פי תנועה
80 זו היא למעלה מהתחלקות, ומקיפה את כל חלקי נפשו וכל פרטי
81 מציאותו של האדם באותה מידה ולזאת הנה כל כחות נפשו
82 נקללים בה בלי יוצא מן הכלל.

(ח) דרך חיים פ"ח ועוד. וראה ג"כ לקו"ת אמור לב, ב. קונטרס העבודה פ"ה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 (ה) ובאור הענין מה שפֿטבע פֿל איש ישְרָאֵל מצד עצם מהותו
2 שְׂאִינוּ רוֹצֶה וְאִינוּ יֹכֹל לִהְיוֹת נִפְרָד מֵאַלְקוֹת, הִנֵּה אֵינָא
3 בְּיַעַן חַיִּים^ט מכתבי האריז"ל דִּישׁ נִיצוּץ קָטָן אֶחָד בּוֹרָא הֵינּוּ
4 נִיצוּץ מִהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בעצמו שְׁמֵתִלְבַּשׁ בְּנִיצוּץ אֶחָד נִבְרָא

5 בנשמה היהודית הַנִּקְרָא

6 יְחִידָה שהיא הדרגה הגבוהה
7 ביותר בנשמה. וְאִפֵּן
8 הַתְּלַבְּשׁוֹת זו של ניצוץ
9 הבורא בניצוץ הנכבד הוא
10 שֶׁהֵם נַעֲשִׂים דְּבָר אֶחָד.
11 וְזֶה נִיצוּץ הַבּוֹרָא נִמְצָא בְּכָל
12 אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל
13 ב'יחידה' שבנשמתו, כאמור,
14 מְבַלִּי הַבֵּט (ניט)
15 קוֹיָנְעֵנְדִיק) על המצב
16 הרוחני של כחותיו הגלויים
17 שהם בעיקר השכל והרגש
18 הפועלים באמצעות המחשבה,
19 הדיבור והמעשה וְהַעֲנִינִים
20 מצבו בשאר חלקי הנפש
21 שְׁמַצַּד שְׂאָר הַד' שְׁמוֹת
22 שֵׁשׁ לָהּ לנשמה (מלבד
23 ה'יחידה' שהיא כאמור הדרגה
24 הגבוהה ביותר, והם – נפש, רוח,
25 נשמה, חיה). וְהִנֵּה אֵף
26 שֶׁהִנִּיצוּץ נִבְרָא שְׂרָשׁוֹ
27 מֵהַפְּלִים, כמבואר בקבלה
28 וחסידות, האור האלוקי (בעיקר²⁰

29 זה של עשר הספירות העליונות) מתגלה ופועל כך שה'אורות' מלוכשים
30 ב'כלים' המכילים וקולטים את האור (כשם שכוחות הנפש פועלים באמצעות
31 התלבשות באברי הגוף המהווים כלים מתאימים להכיל ולקלוט אותם – כוח
32 הראיה בעין, כוח התנועה ביד וכך הלאה) כְּמוֹ שֶׁכָּתַב כ"ק אֲדָמוּר
33 ה'צִמְח צֶדֶק' בְּאַרְכָּה, וְכָלִים עֲנִינֵם הַגְּבֻלָּה וְהַתְּחַלְקוֹת,
34 האור טבעו ומהותו להאיר ולהשפיע והוא מסמל את ענין הבלִי-גבול ואילו
35 הכלים ענינם למדוד ולהגביל את האור כדי שיומשך ויושפע במקום המתאים
36 ובמידה המתאימה מְבַלִּי-מְקוֹם למרות שהכלי מבטא גבול ומידה הֵרִי
37 יָדוּעַ בתורת החסידות שְׂרָשׁוֹ הַנִּשְׁשׂוֹת הוּא מִפְּנִימִיּוֹת הַפְּלִים⁴⁰,
38 (ועל כך נאמר ב'לקוטי תורה' לרבנו הזקן: "שהן פנימיות עשר ספירות
39 דאצילות שהן כגופא לגבי נשמתא, בחינת אור אין סוף השורה ומתלבש
40 בתוכם... והיינו בחינת כלים דאצילות", ומוסיף ומבאר בענין הפנימיות שגם

(ט) ראה שער דרושי אבי"ע פ"א (הובא בלקו"ת ראה כז, א).

(י) ראה לקו"ת שם. שער הקדושה להרח"ו ח"ג שער שני.

41 בכלים של הספירות העליונות יש, כביכול, שלוש בחינות – פנימיות, אמצע
42 וחיצוניות, המקבילות למחשבה, דיבור ומעשה. ונשמות ישראל "עלו
43 במחשבה", היינו בפנימיות הכלים) וּבִפְרָט בְּחִינַת יְחִידָה הדרגה
44 הגבוהה ביותר בנשמה שבה מלוכש ה'ניצוץ בורא' שְׂרָשׁוֹהּ הוּא מדרגה
45 יותר גבוהה מאשר "פנימיות

46 הכלים", מְאֹר מַחְצֵב
47 הַנִּשְׁשׂוֹת שֶׁהוּא לְבוּשׁ
48 לְמַחְצֵב הַסְּפִירוֹת⁴¹, נאמר
49 ב'פתח אליהו' "לבושין תקינת
50 לון דמנייהו פרחין נשמתין"
51 ומבואר על כך בקבלה וחסידות
52 שהנשמות נמשכות מה"לבושים"
53 של בחינת "אדם קדמון" שאחת
54 הבחינות שבו היותו "אור מחצב
55 הנשמות" האור שממנו נמשכו
56 ונחצבו הנשמות. ואור זה הוא
57 "לבוש" ל"אור מחצב
58 הספירות", האור שממנו נמשכו
59 ונחצבו הספירות שֶׁהֵם שתי
60 הבחינות הללו שהם מקור
61 הנשמות ומקור הספירות
62 חִיצוֹנִיּוֹת 'אָדָם קְדָמוֹן'
63 וּפְנִימִיּוֹת 'אָדָם קְדָמוֹן',
64 (בחינת המחשבה העליונה, בה
65 עלה ברצונו ובמחשבתו של
66 הקדוש-ברוך-הוא לברוא את
67 העולם, התעוררה תחילה
68 כמחשבה אחת כללית הכוללת

69 את כל העולמות ואת כל הנבראים במחשבה אחת ובסקירה אחת (כאדם
70 הרוצה לבנות בית ובתחילת התעוררות הרצון כל הפרטים כלולים במחשבה
71 אחת כללית) וכיוון שבמחשבה זו נכללות כל הדרגות, למעלה מעלה עד
72 למטה מטה, בחינה זו נקראת "אדם קדמון" בגלל הדמיון ל"אדם" שמורכב
73 מדרגות רבות, עליונות ותחתונות, ובגלל שהוא קשור לאין סוף עצמו הקודם
74 לכל הנבראים הרי הוא נקרא "קדמון") דְּמַחְצֵב הַנִּשְׁשׂוֹת הוּא
75 חִיצוֹנִיּוֹת 'אָדָם קְדָמוֹן' וּמַחְצֵב הַסְּפִירוֹת הוּא פְּנִימִיּוֹת 'אָדָם
76 קְדָמוֹן', וְאִין זֶה ב' דְּבָרִים נִבְדָּלִים זֶה מִזֶּה, אֲלֵא
77 שְׂרָשׁוֹם מִפְּנִימִיּוֹת הַפְּלִים, הֵרִי פְּנִימִיּוֹת הַפְּלִים הִיא מִיַּחְדָּת
78 מאוחדת עִם הָאֹר הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָם, דְּכָמוֹ שֶׁפְּנִימִיּוֹת הֵרִי
79 פְּנִימִיּוֹת הַפְּלִי הִיא בְּסִמְכּוֹת מְקוֹם לְהִדְבָּר הַמִּתְלַבֵּשׁ וּנְמַצָּא
80 בְּתוֹכוֹ, כְּמוֹ כֵן הוּא בְּרוּחָנִיּוֹת שֶׁפְּנִימִיּוֹת הַפְּלִי הִיא מִיַּחְדָּת

(40) לקו"ת ראה כז, סע"ג ואילך. דרושים ליוהכ"פ ע, ג. ביאורו"ז לאדמו"ר האמצעי פינחס קיד, ד ואילך. ועוד. (41) בכ"ז — ראה שה"ק להרח"ו ולקו"ת שבהערה י. ביאורו"ז להצ"צ ח"א ע' ערב ואילך. סה"מ עטר"ת ע' שט. ד"ה ויהי אומן את הדסה שנה-זו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מאוחדת ונחשבת כדבר אחד ממש עם האור המתלבש בתוכו, בתוך
2 הכלי, ועוד יותר שהיא פנימיות הכלי מיחדת גם עם עצם האור
3 שברוך כלל הוא למעלה מהתלבשות בכלי, ולכן הקביעה שהנשמות נמשכות
4 מפנימיות הכלים איננה סותרת לקביעה ששורש הנשמות הוא מהאור, כי
5 כאמור פנימיות הכלים מאוחדת
6 עם האור.
7 והולך ומפרט יותר את ההבדל
8 בין פנימיות הכלים לחיצוניות
9 הכלים דחיצוניות הפלי, ¹⁰שענינה ומטרתה פדי
11 להשפיע מתוך הכלי לחוץ, ¹²הנה לבד זאת שאינה
13 מיחדת מאוחדת עם האור
14 המתלבש בתוכו, אלא
15 נחשבת דבר נפרד הרי האור
16 שעובר דרך הפלי ומתלבש
17 בו ונמשך אחר כך לחוץ
18 הוא לא עצם האור אלא רק
19 חלק מהאור הוא האור
20 שנמשך אל הזולת, היינו
21 האור ששיף בו השפעה
22 והתגלות לדבר שחוץ
23 ממנו, שהוא דרגה חיצונית
24 ונמוכה לגבי עצם האור שלא
25 מתגלה מה שאין-כן
26 פנימיות הפלי, הנה לבד
27 זאת שהיא מיחדת
28 מאוחדת כדבר אחד עם האור
29 שבתוכו, שבתוך הכלי היא
30 מיחדת גם עם עצם
31 האור, שברוך
32 השתלשלות בצורה הרגילה
33 של ירידת האור מדרגה לדרגה
34 (בצורה הדרגתית, כך שהדרגות
35 אחוזות זו בזו כחוליות של שרשרת) אינו בא ואינו מתגלה לדבר שחוץ
36 ממנו, ודרגה זו היא למעלה מהתלבשות בכלים, ונמצא שאף כי מדובר על
37 חלק מהכלים שענינם להגביל את ההשפעה, בכל זאת זו דרגה שקשורה עם
38 עצם האור והוא ההבדל בין פנימיות הכלים לחיצוניות הכלים הוא
39 על-דרך ההפרש ההבדל בין השפעת השכל מהרב לתלמידו
40 והשפעת הטפה ⁴²מהאב, דהשפעת השכל מה שהרב משיפע
41 לתלמידו, היא השפעה חיצונית בלבד, והיא לא נובעת מעצם
42 הנפש של הרב אלא מהכוחות שלו שדרכם הוא מתגלה אל הזולת ולכן הנה

משיך זמן לא קאים אדעתיה דרביה ⁴³, כדברי חכמינו ז"ל שרק
כעבור ארבעים שנה התלמיד עומד על דעת רבו ומשיג את העומק הטמון
בדברים דאף שהוא מבין כל מה שאמר לו הרב, למרות שכבר
עתה בשעת הלימוד התלמיד מבין את דברי הרב מפל-מקום לא קאים
אדעתיה, אינו עומד על
[עומק] דעתו של הרב להיות
שהיא השפעה חיצונית
בלבד, ולכן התלמיד מקבל את
מה שהרב משיפע לו כעת, אך
לא מעבר לזה מה שאין-כן
השפעת הטפה מהאב
שהיא השפעה פנימית
ממקור עומק ופנימי בנפש האב
והיא נועדה להוליד בדומה
לו, הרי זה מה שהוא
מוליד בדומה לו, היינו
העובדה שהבן דומה לאב, אינו
רק בדומה לעניניו
הגלויים וכחותיו הגלויים,
ולא מדובר בדמיון בעניינים
חיצוניים בלבד כי אם
בדומה לה'עצם', הדמיון
בין הבן לאב הוא בעצם
ובפנימיות ולכן אפשר יתכן
שיהיה יפה פח הפן מפת
האב ⁴⁴ולבן יהיו יתרונות
ביחס לאב אבל גם זה הוא
מפת האב, בעצם כל מה
שיש בבן נמשך מהאב ואפילו
המעלות של הבן על האב
נמשכות בעצם מהאב לפי
שההולדה בדומה לו
היא בדומה לה'עצם'
וב'עצם' ובפנימיות של האב
ישנם דברים וכוחות ומעלות מעבר למה שיש אצל האב כ"כוחות הגלויים".
וזה מה שמוליד בדומה לו לה'עצם' והנולד דומה למוליד לא רק
בדברים חיצוניים הוא לפי שהיא השפעה עצמית, מעצמיות האב
המוליד שמשפיע לו ה'עצם' ובא בעצם האור שמיחד מאוחד
בפנימיות הפלי, ואף שגם זה ההשפעה הפנימית והעצמית בא
ומתגלה בפועל על-ידי חיצוניות הפלי, שהיא לא קשורה בעצם האור,
כמבואר לעיל, וההמשכה היא חוץ ממנו, ואם כן לכאורה אין כאן
המשכה והשפעה של העצם ממש הנה אין זה בא בדרך השתלשלות

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מדרגה לדרגה כך שהחיצוניות אכן רחוקה מאד מהעצם **כִּי-אֵם עַל-יְדֵי**
 2 **הַפֶּסֶק, דּוֹרָךְ אֶשְׁפּוּנֶנָּה** על-ידי דילוג כך שלמעשה מה שבא לידי גילוי
 3 בפועל כן קשור עם העצם והפנימיות (כמו, למשל, מעבר מהשליכה העליונה
 4 בסולם ישר לזו התחתונה תוך כדי דילוג כל מה שביניהם). **כִּי בְּדֶרֶךְ**
 5 **הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת** וירידה מדרגה

6 לדרגה ומשלב לשלב לפי הסדר
 7 הרגיל **אִי-אֶפְשָׁר** לא יתכן
 8 **שִׁיבּוֹא** העצם **בְּדֶרֶךְ שְׁחוּץ**
 9 **מִמֶּנּוּ, לִפְנֵי שֶׁהִיא**
 10 **הַשְּׁפָעָה עֲצֻמִּית** ורק בדילוג
 11 ו'קפיצה' יכולה השפעה שכזו
 12 לבוא לידי ביטוי.
 13 **וּכְמוֹ כֵּן** לפי ההבדל האמור
 14 בין השפעת השכל מהרב שהיא
 15 השפעה חיצונית להשפעת
 16 הטיפה מהאב שהיא השפעה
 17 פנימית **יּוֹכֵן לְמַעְלָה**
 18 **בְּשֶׁרֶשׁ הַנִּשְׁמוֹת דְּשִׁרְשָׁם**
 19 **הוא מִה'עֲצֻמוֹת', וכפי**
 20 שנתבאר לעיל שפנימיות הכלים
 21 ששם הוא שורש נשמות ישראל
 22 קשורה ב'עצמות' ונמשך
 23 **עַל-יָדָם גַּם עֵצֶם הָאוֹר,**
 24 ולא רק עניין חיצוני בלבד
 25 **וְהַמְשָׁכָה זוֹ אֵינָה**
 26 **בְּמַלְאָכִים כִּי-אֵם**
 27 **בְּנִשְׁמוֹת דּוֹקָא, לִפְנֵי**
 28 **שִׁשְׁרָשָׁם** הוא מְפַנִּימִיּוֹת
 29 **הַכִּלִּים שְׁמִיחָדִים עִם**
 30 **עֵצֶם הָאוֹר,** כמבואר לעיל
 31 **וְעַל-יְדֵי-זֶה הֵם** נשמות
 32 ישראל **מִיְחָדִים גַּם עִם**
 33 **שֶׁרֶשׁ עֵצֶם הָאוֹר (מִיט)**
 34 **דָּאס פֿון וואָנענט דער**
 35 **עֵצֶם הָאוֹר נֶעֱמֵט זִיךְ עִם**
 36 זה שממנו עצם האור נמשך).

37 **וְעַל-פִּי-זֶה יּוֹכֵן דָּאף שֶׁשֶׁרֶשׁ הַנִּשְׁמוֹת** הוא מהפלים או
 38 **מִמְחָצֵב הַנִּשְׁמוֹת שֶׁהוּא חִיצוֹנִיּוֹת 'אָדָם קְדָמוֹן',** ולא מהאורות,
 39 ובוודאי לא מעצם האור עצמו **מִכָּל-מְקוֹם** להיות שְׁפִינִימִיּוֹת הַכִּלִּי
 40 **היא מִיְחָדָת קשורה ומאוחדת עִם עֵצֶם הָאוֹר כִּפְּ"ל, הָרִי היא**
 41 **מִיְחָדָת גַּם עִם פְּנִימִיּוֹת 'אָדָם קְדָמוֹן'** שהיא אור שלמעלה ממדידה

הַפֶּסֶק, דּוֹרָךְ אֶשְׁפּוּנֶנָּה. כִּי בְּדֶרֶךְ הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת אִי-אֶפְשָׁר
שִׁיבּוֹא בְּדֶרֶךְ שְׁחוּץ מִמֶּנּוּ, לִפְנֵי שֶׁהִיא הַשְּׁפָעָה עֲצֻמִּית.
וּכְמוֹ כֵּן יּוֹכֵן לְמַעְלָה בְּשֶׁרֶשׁ הַנִּשְׁמוֹת דְּשִׁרְשָׁם הוא
מִה'עֲצֻמוֹת', וְנִמְשָׁךְ עַל-יָדָם גַּם עֵצֶם הָאוֹר, וְהַמְשָׁכָה זוֹ
אֵינָה בְּמַלְאָכִים כִּי-אֵם בְּנִשְׁמוֹת דּוֹקָא, לִפְנֵי שֶׁשֶׁרֶשָׁם
הוא מְפַנִּימִיּוֹת הַכִּלִּים שְׁמִיחָדִים עִם עֵצֶם הָאוֹר, וְעַל-
יְדֵי-זֶה הֵם מִיְחָדִים גַּם עִם שֶׁרֶשׁ עֵצֶם הָאוֹר (מִיט דָּאס
פֿון וואָנענט דער עֵצֶם הָאוֹר נֶעֱמֵט זִיךְ). וְעַל-פִּי-זֶה
יּוֹכֵן דָּאף שֶׁשֶׁרֶשׁ הַנִּשְׁמוֹת הוא מהפלים או מִמְחָצֵב
הַנִּשְׁמוֹת שֶׁהוּא חִיצוֹנִיּוֹת 'אָדָם קְדָמוֹן', מִכָּל-מְקוֹם
לְהִיּוֹת שְׁפִינִימִיּוֹת הַכִּלִּי היא מִיְחָדָת עִם עֵצֶם הָאוֹר
כִּפְּ"ל, הָרִי היא מִיְחָדָת גַּם עִם פְּנִימִיּוֹת 'אָדָם קְדָמוֹן'.
וּכְמוֹ שֶׁמִּבְּאָר ב'לקוטי תורה' 45 **'דבור המתחיל' לְמַנְצָח**
עַל הַשְּׁמִינִי, שֶׁהַמִּילָה היא לְמַעְלָה מִשְׁבֶּת, דְּשִׁבְתָּהּ הוא
שְׁבֻעַת יְמֵי הַהֶקֶף, וְגִשְׁמִים יוֹרְדִים בְּשִׁבְתָּהּ שֶׁהוּא עֲנִיָן
חִיצוֹנִיּוֹת 'אָדָם קְדָמוֹן', וְהַמִּילָה היא פְּנִימִיּוֹת 'אָדָם
קְדָמוֹן' שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִשְׁבֶּת, דְּלִכְּן צָרִיךְ שִׁיעֲבֹר עָלָיו
שְׁבֶת אַחַת קָדָם 46 **הַרִי יֵשׁ לָהּ שְׁיִכּוֹת**
לְשִׁבְתָּהּ שֶׁהִיא חִיצוֹנִיּוֹת 'אָדָם קְדָמוֹן', דְּעַל-יְדֵי-זֶה
שִׁיעֲבֹר עָלָיו שְׁבֶת אַחַת שֶׁהִיא חִיצוֹנִיּוֹת 'אָדָם קְדָמוֹן',
אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת עֲנִיָן הַמִּילָה שֶׁהוּא פְּנִימִיּוֹת 'אָדָם קְדָמוֹן',
דְּכְמוֹ כֵּן יּוֹכֵן גַּם בְּשֶׁרֶשׁ הַנִּשְׁמוֹת, דָּאף שֶׁשֶׁרֶשָׁם הוא
מִחִיצוֹנִיּוֹת 'אָדָם קְדָמוֹן', מִכָּל-מְקוֹם הֵם מִיְחָדִים גַּם
עִם פְּנִימִיּוֹת 'אָדָם קְדָמוֹן'. וְעַל-פִּי-זֶה יּוֹכֵן מִה שֶׁבְּטֵבַע
כָּל יִשְׂרָאֵל שְׁאִינוֹ יָכוֹל לְהִיּוֹת נִפְרָד מֵאַלְקוֹת, דְּלִהִיּוֹת

לעבור את המילה אחרי השבת, הרי זו הוכחה שאף שמילה היא למעלה
 משבת יש לה קשר לשבת דְּכְמוֹ כֵּן יּוֹכֵן גַּם בְּשֶׁרֶשׁ הַנִּשְׁמוֹת, דָּאף
 שֶׁשֶׁרֶשָׁם הוא מִחִיצוֹנִיּוֹת 'אָדָם קְדָמוֹן', המקור להשפעות בגדרי
 העולם מִכָּל-מְקוֹם הֵם מִיְחָדִים קשורים ומאוחדים גַּם עִם פְּנִימִיּוֹת
 'אָדָם קְדָמוֹן' שלמעלה מגדרי העולם.
 וְעַל-פִּי-זֶה יּוֹכֵן מִה שֶׁבְּטֵבַע כָּל יִשְׂרָאֵל שְׁאִינוֹ יָכוֹל לְהִיּוֹת

(יא) ראה זחר ח"א קפ, ב. שם קמ, ב. ד"ה ויאמר משה תש"ט, פ"ב [סה"מ תש"ט ע' 63].

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 נפֿרד מַאֲלָקוֹת, דְּלֵהִיּוֹת שְׁשָׁרָשָׁם שֶׁל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הוּא
2 בְּעֶצְמוֹתָי עֲצֻמוֹתוֹ וּמִהוֹתוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא וְהוּא בְּדוֹמָה לוֹ
3 וְהִיהוּדִי הוּא בְּדוֹמָה לְעֲצֻמוֹתָי בְּכִכּוֹל, וּבְעֶצְמוֹתָי אֵין שׁוֹם נְתִינָה
4 מְקוֹם עַל אֵיזָה עֲנִין לְבַד אֱלָקוֹת, שְׁהִי מוֹכֵן שׁוֹם דְּבַר גִּשְׁמִי אוֹ
5 רוּחִי לֹא נִחְשָׁב כֹּלֵל לִגְבִּיּוֹ וְהוּא
6 אֵינְנו 'מִתְחַשֵּׁב' בְּשׁוֹם דְּבַר לָכֵן
7 בְּטֻבֵּעַ כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁקִּשְׁוֹר
8 בְּעֲצֻמוֹתָי הוּא שְׁאֵינִי יָכוֹל
9 לְהִיּוֹת נִפְרָד בְּשׁוֹם אִפֵּן
10 מַאֲלָקוֹת כִּי גַם בּוֹ יֵשׁ (מַעֲיִן
11 וּבְדוֹמָה) עֲנִיין זֶה שְׁשׁוֹם דְּבַר
12 מִלְּבַד אֱלֻקוֹת לֹא נִחְשָׁב בְּעִינֵי
13 וְלֹא תוֹפֵס מְקוֹם אֲצִלוֹ כֹּלֵל וְכֹלֵל.
14 (ו) אֲמַנָּם מִצִּד הָרוּחַ שְׁטוֹת שְׁנִכְנַס בּוֹ, הָרִי אֶפְשָׁר
15 שְׁטוֹת שְׁנִכְנַס בּוֹ, הָרִי
16 אֶפְשָׁר יִתְכַן שְׁיַעֲבֹר
17 עֲבָרָה, דְּעֲנִין הָרוּחַ
18 שְׁטוֹת הוּא תִקָּף הַחֲמָדָה
19 וְהַתְּאוּרָה
20 גְּשָׁמִיִּים. וְכֹא מִזָּה, הַדְּבַר
21 נּוֹבֵעַ מִכֵּן דָּאף שֶׁהוּא תוֹקֵף
22 הַתְּאוּרָה בְּדָבָרִים מִתְּרִים,
23 אֲכַל עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהוּא
24 מִשְׁקַע בְּזֶה וּבִפְרָט
25 הַחֲיִיּוֹת וְהַתְּעֻנּוּג (דְּעַר
26 קֶאֱף אֵין דְּעַר גְּעֵשְׁמָאק
27 הַלֵּטָה וְהַעֲנוּג) שְׁיֵשׁ לוֹ בְּזֶה,
28 לְמִוֹת שְׁמִדוּבָר בְּדָבָרִים מוֹתֵרִים
29 הָרִי הוּא הַלֵּטָה וְהַעֲנוּג הַזֶּה
30 מְקַרֵּר אוֹתוֹ אֵת הָאָדָם
31 מִהַתְּלַחֲבוֹת בְּעִינֵי קְדוּשָׁה
32 וְלִזְכָּח מַעֲמֹ (עַס נְעֻמָּט
33 בָּא אִים צִו זֶה לִזְכָּח מִמֶּנּוּ)
34 הַטַּעַם וְהַעֲנוּג בְּאֱלָקוֹת,
35 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּדִהֲרִיא
36 דְּתוֹקְפָא דְּגוֹפָא חוֹלְשָׁא
37 דְּנִשְׁמָתָא, תוֹקֵף הַגּוֹף — חוֹלֶשֶׁת הַנִּשְׁמָה דְּאֵין הַפְּנוּגָה עַל תִּקְוָה וְחוֹזֵק
38 הַגּוֹף כְּפִשׁוּטוֹ, שְׁהִי אֲדָרְבָּה הִיּוֹת הַגּוֹף בְּרִיא וְשִׁלָּם מִדְּרָכֵי
39 הַשֵּׁם הוּא יִבֵּ, וְלֹא זֶה בְּלִבָּד שְׁאֵין כֹּל חִסְרוֹן בְּבִרְיאוֹת הַגּוֹף אֲלֵא לְהִיפֵךְ

40 הַדְּבַר חָשׁוּב וְנִחוּץ לְעִבּוּדַת הַשֵּׁם וְכִידוּעַ תּוֹרַת הַבְּעַל־שֵׁם־טוֹב⁴⁷ עַל
41 פְּסוּק⁴⁸ כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר גּוֹ' [שְׁנֵאן רֹבֵץ תַּחַת מִשְׁאוֹ וְחִדְלַת מַעֲזוֹב
42 לוֹ, עוֹב תַּעֲזוֹב עִמּוֹ]: כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר, כֶּאֱשֶׁר תִּסְתַּכֵּל בְּעֵינֵי טוֹב
43 בְּהַחֲמָר הַחוֹמְרִיּוֹת שֶׁלָּךְ שֶׁהוּא הַגּוֹף, תִּרְאֶה, שְׁנֵאָף, שֶׁהוּא
44 שׁוֹנָא אֵת הַנִּשְׁמָה
45 הַמִּתְנַגֵּעַצַּת וּמִשְׁתַּקֶּקֶת
46 לְהַתְּקַרֵּב לְאֱלָקוֹת
47 וְרוּחָנִיּוֹת, וְעוֹד תִּרְאֶה
48 שֶׁהוּא, הַגּוֹף הַחוֹמְרִי, רֹבֵץ
49 תַּחַת מִשְׁאוֹ, הַעוֹל וְהַמִּשְׁא
50 שְׁנֵתֵן הַקֶּבֶץ לְהַגּוֹף
51 שְׁיִזְדַּכֵּף עַל־יְדֵי תוֹרָה
52 וּמִצְוֹת, כֹּאשֶׁר הַגּוֹף עוֹסֵק
53 בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וּבִקְיוֹם הַמִּצְוֹת
54 הוּא מִתְּעַדֵּן וּמוֹדֵכֵךְ וְהַגּוֹף
55 מִתְּעַצֵּל בְּקִיּוּמָם. וְאוּלִי
56 יַעֲלֶה בְּלִבְכָּךְ, וְחִדְלָתָ
57 מַעֲזוֹב לוֹ, לְהִימָנֵעַ מִלְּעוֹזֹר לוֹ
58 שְׁיִיכַל לְקַיֵּם שְׁלִיחוֹתוֹ,
59 כִּי אִם וּבִמְקוֹם לִסְיֵיעַ לְגוֹף
60 תִּנְהַג לְהִיפֵךְ תַּתְּחִיל
61 בְּסִגּוּפִים לִסְגֹּף אֵת הַגּוֹף
62 הַגִּשְׁמִי וְהַחוֹמְרִי בְּמִטְרָה לְשִׁבְרָה
63 אֵת הַחֲמָרִיּוֹת, הִנֵּה לֹא זֶה
64 הַדְּרָךְ שְׁבִאֲמַצְעוּתָה יִשְׁכֵּן
65 אוֹר הַתּוֹרָה בְּאָדָם, כִּי אִם,
66 עֲזוֹב תַּעֲזוֹב עִמּוֹ, אֲלֵא יֵשׁ
67 לִסְיֵיעַ לְגוֹף בְּנִשְׁיַאת הַמִּשְׁא
68 הַמוֹטֵל עָלָיו וְעַל הָאָדָם לְבָרֵךְ
69 אֵת הַגּוֹף לְבָרֵךְ וּלְהַפְרִיד אֵת
70 הַטוֹב מִתּוֹךְ הָרַע וּלְזַכְּכוֹ לַעֲדוֹן
71 וְלַהֲעֵלּוֹת אוֹתוֹ וְלֹא לְשִׁבְרוֹ
72 בְּסִגּוּפִים. גַּם יָדוּעַ מַה
73 שְׁאֲמַר הָרַב הַמְּגִיד^ג אֲז
74 סִ'אִיז וְוַעֲרָט אֵין קָלִיין
75 לְעַחֲלִי אֵין גּוֹף, וְוַעֲרָט
76 אֲ גְרוּיִשְׁעֵר לֹאךְ אֵין דְּעַר נִשְׁמָה
77 חוֹר גְּדוֹל בְּנִשְׁמָה. דְּמִכָּל זֶה מוֹכֵן דְּתוֹקְפָא דְּגוֹפָא הָאֲמוֹר לַעֲלִי
78 שֶׁ"תוֹקֵף הַגּוֹף" גּוֹרֵם חוֹלְשָׁה בְּנִשְׁמָה אֵין הַפְּנוּגָה עַל הַגּוֹף, וְכֹאמוֹר

(יב) רמב"ם הל' דעות רפ"ד. — כן הוא בכל הדפוסים שראיתי. ולכאורה ברור שנשמטה כאן תיבה וצ"ל מדרכי עבודת השם הוא.

או: מדרכי ידיעת השם הוא. עיי"ש.

(יג) במכתבו. נדפס ב"התמים" ח"ז ע' כח.

(47) אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח ג' ע' שכה. נעתק ב"היום יום" כח שבט. וראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סימן כא.

וש"נ. (48) משפטים כג, ה.

ביאור בדרך אפשר

1 בריאות הגוף היא לא חסרון בעבודת ה' אלא להיפך **כִּי־אם הַפְּנוּהָ** הוא
2 **עַל נַפְשׁ הַטְּבָעִית**, שממנה נובעת ונמשכת חיות הגוף וממנה באות
3 התאוות והמשיכה אחר תענוגי העולם הזה **שֶׁהַתִּקְוָה שֶׁל הַנֶּפֶשׁ**
4 **הַטְּבָעִית שֶׁהוּא הַמוֹשֵׁל בּוֹ**, באדם, און עַר לֹאזֵט זִיף אַרְיִין
5 והוא 'מכניס' ו'משקיע' את עצמו

6 **בְּתַעֲנוּגִים גְּשָׁמִיִּים, הִנֵּה** 1
7 **אֵף שֶׁהֵם דְּבָרִים מְתָרִים,** 2
8 **מִכָּל־מָקוֹם הִנֵּה זֶה** 3
9 **מְקַרֵּר אֶת הַחֵם וְאֵת** 4
10 **הַהִתְלַחֲבוֹת שֶׁצָּרִיף לְהִיּוֹת** 5
11 **בְּקִדְשָׁה, וְלֹקַח (און עַס** 6
12 **נְעֻמָּט צוֹ וּמוֹשֵׁךְ אֵלָיו אֵת)** 7
13 **הַטַּעַם** 8 **וְהַתַּעֲנוּג שֶׁצָּרִיף** 9
14 **לְהִיּוֹת בְּאֻלְקוֹת. וְלֹכֵן** 10
15 **הִנֵּה לְעֵתִיד־לָבָא כְּתִיב** 11
16 **[וּמַעֲיֵן יֵצֵא מִבֵּית ה'] וְהִשְׁקָה** 12
17 **אֶת נַחַל הַשְּׁטִיִּם, דְּנַחַל** 13
18 **כְּפִשׁוּטוֹ הוּא מְמַיִם,** 14
19 **וְנַחַל הַשְּׁטִיִּם הוּא בְּחִינַת** 15
20 **הַתַּעֲנוּגִים הַגְּשָׁמִיִּים, שִׁישׁ** 16
21 **לָהֶם קֶשֶׁר מִיּוֹחַד לַמֵּי וּכְמוֹ** 17
22 **שֶׁכְּתִב כ"ק אֲדָמוּר** 18
23 **מִהַר"ש"י, כִּי מַיִם** 19
24 **מִצְמִיחִים כָּל מִינֵי** 20
25 **תַּעֲנוּג⁴⁹, וְכְמוֹ שֶׁמְבֹאֵר בִּסְפֹר** 21
26 **הַתַּנִּיא (פֶּרֶק א) שֶׁלֹּכֵן הַתַּאוּת** 22
27 **שֶׁל הָאָדָם לַתַּעֲנוּגִי הָעוֹלָם הַזֶּה** 23
28 **בָּאִים מִסִּדּוּר הַמַּיִם שֶׁכַּנְפֹּשׁ** 24
29 **הַמַּחִיָּה אֶת הַגּוֹף ("נֶפֶשׁ** 25
30 **הַטְּבָעִית") דָּאָף אֲשֶׁר** 26
31 **לְצִמְיַחָה צְרִיכִים הִרְבֵּה** 27
32 **דְּבָרִים, מִלְּבַד הַמַּיִם כְּמוֹ אוֹר** 28
33 **הַשֶּׁמֶשׁ וְאִלּוּלִים מִתַּאֲמִים וְכד',** 29
34 **עַם כָּל זֶה עֵיקַר הַצְמִיחָה** 30
35 **הוּא מִן הַמַּיִם וְלֹכֵן הַשְּׁטוֹת** 31

36 **שֶׁל תַּאוּת הָעוֹלָם הַזֶּה נִקְרָא** 32
37 **בִּפְסוֹק "נַחַל הַשְּׁטִיִּם". וְהַטַּעַם** 33
38 **מֵה שֶׁהַתַּעֲנוּגִים** 34
39 **הַגְּשָׁמִיִּים הֵם שְׁטוֹת, הִנֵּה לְבַד זֹאת שֶׁהִרְבֵּה תַּעֲנוּגִים** 35
40 **גְּשָׁמִיִּים אַחֲרֵיתָם מְרָה, בִּשְׁעָה שֶׁהַנִּים מֵהֶם חֲשִׁים עוֹנֵג אֲבָל בִּסְפֹר** 36
41 **שֶׁל דְּבַר הַתּוֹצְאוֹת מִרוֹת וְהַשְּׁטוֹת הַיָּא חוֹסֵר הִיכּוּלֵת לִרְאוֹת אֶת הַעֲתִיד, וּבִנְסוּף** 37
42 **לֹכֵן הִנֵּה גַם אוֹתָם הַעֲנִינִים שֶׁהֵם תַּעֲנוּג, גַּם הֵם בַּעֲצֵם "שְׁטוֹת"** 38
43 **כִּי הָרִי יְדוּעֵ⁵⁰ בַּעֲנִין וְכָל קְרִבִּי אֶת שֵׁם קִדְשׁוֹ⁵¹, דְּקִרְבִּי קָאִי** 39

ביאור בדרך אפשר

44 **מִכּוּון עַל הַמְּלָאכִים שֶׁנִּקְרָאִים בְּשֵׁם קְרִבִּים,** 40
45 **הַדּוּמָה לְקִרְבִּים, אֲבָרִי הַעֵיכּוּל, שֶׁל הָאָדָם דְּכָמוֹ שֶׁהַקְּרִבִּים שֶׁל הָאָדָם** 41
46 **הֵם הַמְּבָרִים אֶת הָאָכֵל שֶׁהָאָדָם אוֹכֵל מִן הַפִּסְלֵת הַמַּעֲרֹבֶת בּוֹ** 42
47 **וְהַפִּסְלֵת נִדְחָה לַחוּץ, כְּמוֹ כֵּן לְמַעַלָּה יֵשׁ מְלָאכִים הַמְּבָרִים** 43
48 **הַשְּׁפָעֶת הַתַּעֲנוּג** 44

49 **שֶׁלְמַעַלָּה, וּבְכִפְרֵט** 45
50 **הַתַּעֲנוּגִים שֶׁל קִדְשָׁה,** 46
51 **מִמָּה שֶׁהוּא פִּסְלֵת** 47
52 **בְּעָרְכָם, בִּיחֹס אֵלֵיהֶם** 48
53 **שֶׁמִּשְׁתַּלְשֵׁל לְמַטָּה, וּמִזָּה** 49
54 **נִתְהוּוֹ הַתַּעֲנוּגִים** 50
55 **גְּשָׁמִיִּים, כָּל דְּבַר בְּעוֹלָם, גַּם** 51
56 **עֲנִינִים לֹא רְצוּיִים, נִבְרָאוּ וְחִיִּים** 52
57 **וְקִיּוּמִים מְשׁוּרֵשׁ רִחוּנִי נַעֲלָה** 53
58 **אֲלָא שִׁישׁ דְּבָרִים שֶׁנִּתְהוּוּ רַק** 54
59 **אַחֲרֵי יִרְדָּה רַבָּה וְצִמְצוּמִים** 55
60 **רַבִּים שֶׁל הָאוֹר הָאֵלּוּקִי, אֲבָל גַּם** 56
61 **הֵם נִשְׁתַּלְשְׁלוּ מְשׁוּרֵשׁ לְמַעַלָּה,** 57
62 **וְכֵן גַּם לְגַבִּי תַּעֲנוּגִי הָעוֹלָם** 58
63 **שֶׁנִּשְׁתַּלְשְׁלוּ מֵהַתַּעֲנוּגִים** 59
64 **הַעֲלִיּוֹנִים הָרוּחָנִיִּים שֶׁבְּקִדּוּשָׁה** 60
65 **אֲלָא שֶׁהַתַּעֲנוּגִים שֶׁלְמַטָּה הֵם** 61
66 **הַפִּסּוּלֵת מֵאוֹתָם תַּעֲנוּגִים** 62
67 **קִדּוּשִׁים (לֹאֲחֵר שֶׁהַמְּלָאכִים עֲשׂוֹ** 63
68 **אֶת הַהִפְרָדָּה בֵּין ה"אֹכֵל"** 64
69 **וְה"פִּסּוּלֵת") וְלֹכֵן הִנֵּה** 65
70 **הַתַּעֲנוּגִים הַגְּשָׁמִיִּים נִקְרָא** 66
71 **בְּשֵׁם שְׁטוֹת, כִּי בְּאֻמָּת** 67
72 **הוּא פִּסְלֵת, וְאֵם כֵּן מֵה** 68
73 **שֶׁמִּתְעַנֵּג עַל זֶה הוּא** 69
74 **שְׁטוֹת, שֶׁהָרִי חֲכָם מִתְעַנֵּג עַל** 70
75 **הָאוֹכֵל וְלֹא עַל הַפִּסּוּלֵת,** 71
76 **וּבְכִפְרֵט כָּאֲשֶׁר יְדוּעֵ לוֹ** 72
77 **בַּעֲתִיד שֶׁעַל־יְדֵי הַתַּעֲנוּגִים** 73
78 **גְּשָׁמִיִּים יִחְסֹר לוֹ לֹאֲחֵר** 74

79 **מִכּוּן הַתַּעֲנוּגִים בְּאֻלְקוֹת, הָרִי** 75
80 **זֶה שְׁטוֹת גְּדוּלָּה שֶׁהוּא** 76
81 **מִחֲלִיף תַּעֲנוּג גְּשָׁמִי** 77
82 **שֶׁהוּא פִּסְלֵת בְּאֻמָּת וּרַק נִדְמָה בְּטַעַת לַתַּעֲנוּג - בְּתַעֲנוּג אֵלּוּקִי** 78
83 **שֶׁהוּא עֵקֶר הַתַּעֲנוּג.** 79
84 **ז' וְהִנֵּה הַסְּפָה לְרוּחַ שְׁטוֹת שֶׁנִּכְנַס בָּאָדָם וְגוֹרֶמֶת לוֹ לַחְטוֹא, כְּמִבּוֹאֵר** 80
85 **לְעֵיל בְּאִרְכּוּת, אִיתָא מוֹבָא בְּמִשְׁנָה⁵² בַּעֲנִין כִּי תִשְׁטָה אֲשֶׁתּוֹ,** 81
86 **כְּשֵׁם שֶׁמִּעֲשִׂיָּה מַעֲשָׂה בְּהִמָּה כֵּן קְרִבָּה מְאֹכֵל בְּהִמָּה, וְלֹכֵן** 82

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הקרבן של אשה סוטה הוא של שעורים, בשונה מכל קרבן מנחה שהוא מקמח
2 סולת וְהִינוּ שֶׁהִסְבָּה הִיא לָפִי שֶׁהוּא האדם החוטא, מתנהג כמו
3 בַּהֲמָה, שֶׁחֹסֶר הַדַּעַת דִּקְדָּשָׁה, דְּזוּהִי הַסְבָּה לְהַחֲמִידָה התאוה
4 והתשוקה בַּדְּבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים שֶׁהוּא שְׁטוּת, וּמִצַּד זֶה בגלל הרוח
5 שטות יָכוֹל לְטַעוֹת וּלְחַשֵּׁב
6 שֶׁבְּהֻמָּה שֶׁעוֹשֶׂה אֵינוֹ
7 נַעֲשֶׂה נִפְרָד מֵאֲלֻקוֹת וְזוֹ
8 הסיבה שאף כי לאמתו של דבר
9 גם בכל עבירה האדם נפרד
10 מאלוקות, בכל זאת הוא עלול
11 לחטוא. וְאֵף שִׁישׁ לוֹ שָׁכַל
12 וְהִבְנָה בְּקִדְשָׁה, ולכאורה
13 איננו "שוטה" מִכָּל־מָקוֹם
14 אֵין זֶה מִסְפִּיק, השכל
15 וההבנה כשלעצמם לא מספיקים
16 כדי למנוע ממנו לעבור עבירה
17 וצָרִיכָה לְהִיּוֹת בְּחִינַת
18 הַדַּעַת דְּוָקָא, שהיא חלק
19 נוסף במוחין מלבד עצם השכל
20 וההבנה כפי שיבואר להלן
21 דְּמִשּׁוּם זֶה בגלל העדר
22 בחינת הדעת באלוקות הִנֵּה
23 כְּמַעֲט כָּל הַנִּשְׁמוֹת
24 שֶׁבְּדוֹרוֹתֵינוּ נִקְרְאוּ
25 בְּשֵׁם זֶרַע בַּהֲמָה⁵³,
26 כמבואר בקבלה וחסידות על
27 הכתוב "ורועתי את בית ישראל"
28 זרע אדם וזרע בהמה" שהנשמות
29 הגבוהות ששורשן מבחינת "אדם"
30 העליון" (ככתוב במעשה
31 המרכבה ו"על הכסא דמות
32 כמראה אדם") ויש להם ידיעה
33 גדולה באלוקות, כאדם ברי-דעת
34 נקראות "זרע אדם", ושאר הנשמות (שכאמור הם כמעט כל הנשמות
35 שבדורותינו) נקראות "זרע בהמה" דָּאֵף שָׂרָבָם כָּכֵלָם של הנשמות
36 שִׁיכִים לְהַשִּׁיג וּלְהַשְׁכִּיל עֲנִינֵי קִדְשָׁה בְּכָלֵל, ובפרט גְּדֻלַּת
37 הַבּוֹרָא יִתְבָּרֵךְ, מִפִּי סִפְרִים ומִפִּי סוֹפְרִים, ולא עוד אלא שיש
38 להם את היכולת להגיע לידי הַשְׁגָּה וְהִבְנָה גְּדוּלָּה, מִכָּל־מָקוֹם
39 נִקְרְאִים בְּשֵׁם זֶרַע בַּהֲמָה וְהִינוּ בַּהֲמָה אֵין לה דעת לָפִי שֶׁחֹסֶר בָּהֶם
40 בְּחִינַת הַדַּעַת וְהַהֲרָגָה בְּנִפְשָׁם היינו שהידיעה וההבנה וההשגה

41 קיימת, ויתכן שהיא הבנה והשגה גדולה, רחבה ועמוקה, אבל חסר ההרגשה
42 והתחושה שהדברים קשורים לאדם עצמו. דְּעֲנִין הַדַּעַת הוּא כְּמוֹ
43 שֶׁכְּתוּב בַּתְּנִי"א⁵⁴ לגבי ביאור שלושת חלקי המוחין "חכמה", "בינה"
44 ו"דעת" כפי שהם בנפש האדם שֶׁהוּא מְלִשׁוֹן וְהָאָדָם יָדַע וְגו'⁵⁵
45 [את חוה אשתו] שֶׁהוּא
46 בְּחִינַת הַתְקַשְּׁרוֹת
47 וְהַתְחַבְּרוֹת בִּהְדָּבָר עִם
48 תחושה שהדבר נוגע לו ואכפת
49 לו אישית, דְּאֵינוֹ מִתְבּוֹנֵן
50 בְּהַעֲבָרָה בְּעֵלְמָא, בצורה
51 שטחית דָּאֵז בְּקָל יִנְתַּק
52 מִהַשְׁכָּל, ולא יחוש זיקה
53 אישית לדברים אֵלָא שֶׁהוּא
54 מִתְקַשֵּׁר בִּהְדָּבָר, עַר
55 לִיגֵט אֵין דְּעַר זָאךְ הוּא
56 'מונח' ושקוע בדבר.
57 והולך ומבאר דרגה יותר עמוקה
58 ויותר פנימית בעניין ה"דעת":
59 וּלְמַעַלָּה יוֹתֵר עֲנִין הַדַּעַת
60 הוּא בְּחִינַת הַהֲרָגָה
61 שֶׁמִּרְגִּישׁ אֶת הַדָּבָר, היינו
62 לא רק שמדובר בעניין שכלי
63 מופשט אלא שהאדם חש בו
64 עניין אישי, אלא שהחיבור
65 וההתקשרות הם ברמה כזו
66 שהאדם מפתח רגש כלפי הדבר
67 שאותו הבין וְלֹא רָק
68 שֶׁמִּרְגִּישׁ אֶת הַדָּבָר
69 בְּמוֹחוֹ, כך שלמרות התפתחות
70 הרגש עדיין מדובר בחלק
71 מהשכל כִּי־אִם שֶׁמִּרְגִּישׁ
72 גַּם בְּלִבּוֹ, והדבר מעורר רגש
73 של ממש ("מידות") דְּזָהוּ
74 אֲמִתִּית עֲנִין הַדַּעַת, שכוחה הרעיון השכלי במוח מעורר רגש שכלב
75 כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב כ"ק אֲדָמוֹר נִשְׁמָתוֹ־עֲדָן^{טו} הַטַּעַם מֵה שֶׁקָּטָן
76 אֵינוֹ מִחֻבֵּב בְּמִצּוֹת, דָּאֵף דְּמִשְׁגִּי אֶת הַדָּבָר עַל בּוֹרְיוֹ, ולא חסר
77 לו מאומה בהבנה והשגה מִכָּל־מָקוֹם לֹא בַּר דַּעַת הוּא, דְּהַפְנוּהָ
78 בָּזָה הוּא דְּאֵין לוֹ הַהֲרָגָה והכרה הפנימית שמעוררת גם רגש בְּיֻקָּר
79 וְגוֹדֵל הַדָּבָר, וּמִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ הַהֲרָגָה זֹ, אִי־אֶפְשָׁר לְחִיבּוֹ
80 אֵין אֲרוּפְלִיגֵעַן אוֹיֵף עִם אֵין אֲחֵרִיוֹת וְלַהֲטִיל עֲלֵיו אַחֲרִיוֹת

י(ראה המשך וככה — תרל"ז פנ"א. לקו"ת שלח מו, ד. פרדס שער ערכי הכינויים ערך קרביים.
טו) קונטרס התפלה פ"ה. ד"ה ששת ימים תרע"ח [סה"מ תרע"ח ע' רמו ואילך].

(53) תו"א ר"פ משפטים. וראה הערות כ"ק אדמו"ר שליט"א לקמן ע' פט. (54) ספ"ג. פמ"ב (נט, ב). (55) בראשית ד, א.

ביאור בדרך אפשר

1 דְּמִצְוֹת-עֲשֵׂה או דְּמִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, וּכְדֹאִיתָא יֵשׁ, מוֹבָא
 2 הַלְשׁוֹן בְּעֵינֵי נְדָרִים וְהִקְדָּשׁ⁵⁶, שְׁצָרִיף שְׂיִדְעוּ לְשֵׁם מִי
 3 נִזְדָּרִים וּמִקְדִּישִׁים, וְלֹא ה"ידיעה" הוּא, הַנֶּדֶר וְהַהֲקָדֵשׁ לֹא נִתְפָּסִים
 4 שֶׁהִדְיוּק בְּזֶה הוּא יוֹדְעִים דְּוָקָא, בְּחִינַת הַרְגָּשָׁה, וּמִמִּשְׁיךְ
 5 וּמִבְּאֵר דְּרָגָה עוֹד יוֹתֵר גְּבוּהָה
 6 בְּעֵינֵי הַדַּעַת, וְלִמְעַלָּה יוֹתֵר
 7 הוּא עֵנֵן הַהֶכְרָה, שְׁהִיא
 8 תַּחֲשׁוּשָׁה יוֹתֵר פְּנִימִית וְיוֹתֵר
 9 עֲמוּקָה מֵאִשְׁרֵי הַהֲרָגָשָׁה כִּי
 10 הַרְגָּשָׁה אֶפְשָׁר יִיתָכֵן
 11 שְׁתִּהְיֶה בְּמוֹחוֹ וּבְלִבּוֹ שֶׁל
 12 הָאָדָם גַּם בְּדָבָר שְׂאִינוּ
 13 בְּגִלּוּי אֲצִלּוֹ, וְכִמּוֹ לֵב
 14 יוֹדֵעַ מֵרֵת נִפְשׁוֹ⁵⁷ אֵף
 15 שֶׁהִסְכָּה בְּהַעֲלֵם אֲצִלּוֹ,
 16 לַעֲתִים אָדָם חֹשׂ מִרִּירוֹת בְּלִיבּוֹ
 17 מִבְּלִי שְׁהוּא עֲצֻמוֹ יִידַע בְּבִירוֹ
 18 מֵהַ גּוֹרֵם לָכֵן, כִּךְ שֶׁהַהֲרָגָשָׁה
 19 קִיָּמַת אֲבֵל הַדָּבָר עֲצֻמוֹ לֹא נִיכָר
 20 בּוֹ בְּגִלּוּי וְהֶכְרָה הִיא
 21 כְּשֹׁפָא בְּגִלּוּי שֶׁהַדָּבָר הַגּוֹרֵם
 22 וּמַעֲוֵר אֶת הָרֶגֶשׁ נִיכָר וְנִגְרָשׁ בּוֹ
 23 בַּעֲזָרָה גְּלוּיָה וּבְרוּרָה עַד
 24 שְׁמִתְאֲמַת אֲצִלּוֹ כְּאִלּוּ
 25 רוּאָה מִמֶּשׁ, וְאֵין צָרִיף
 26 רְאִיּוֹת וְהוֹכָחוֹת עַל זֶה,
 27 וּבִגְלָל שֶׁהַדָּבָר גָּלוּי וּבְרוּר לֹא כָל
 28 כֵּךְ, אֵין לוֹ שׁוֹם סִפֵּק שֶׁהַדָּבָר
 29 אִמְתִּי כְּאִלּוֹ הוּא רוּאָה זֹאת
 30 בְּעֵינָיו, וּבִשְׂוֹנָה מִדְּבַר שְׁמוּכָן
 31 בִּשְׁכָל אֵךְ לֹא דַעַת בְּמוֹכֵן שֶׁל
 32 הַרְגָּשָׁה וְהַכְרָה פְּנִימִית עֲמוּקָה
 33 שֶׁלְּגִבּוֹי יִיתָכֵן שֶׁהָאָדָם יַחֲוֶה אִי
 34 וּוְדֹאוֹת וַיַּחֲפֹשׂ הַכּוֹחַת נוֹסֶפֶת
 35 לַהֲיֹת מִשְׁכּוֹנָה שְׁזוֹ אֲכֵן הָאֲמֵת וְהַעֲדָר הַדַּעַת זֶהוּ הַסִּפָּה לְרוּחַ
 36 שְׁטוּת, הַמְּכַסֶּה עַל הָאֲמֵת וּמִטְעָה אֶת הָאָדָם שֶׁנִּדְמָה לוֹ
 37 בַּטַּעוֹת, הִיפֵךְ הָאֲמֵת שֶׁגַּם כִּשְׁהוּא עוֹבֵר עַל רִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן, עוֹדְנָה
 38 בְּיִהְיֹתוֹ וְאֵינוֹ נִפְרָד מֵאֱלֹהִים.
 39 וּבִכְדֵי לְהַסִּיר אֶת הָרוּחַ שְׁטוּת ד'לַעֲמַת-זֶה', שֶׁל הִיפֵךְ הַקְדוּשָׁה,
 40 הוּא עַל-יָדֵי הַתְּנַהּגוֹת בְּדֶרֶךְ שֶׁל שְׁטוּת דִּקְדָּשָׁה דְּוָקָא, דְּאֵף

ביאור בדרך אפשר

41 שֶׁבְּכָלל צָרִיף לְלַכֵּת בְּדֶרֶךְ הָאֲמִצְעִית, כְּמוֹ לְמַשֵּׁל לֹא לַהֲיֹת קִמְצָן
 42 יֵתֵר עַל הַמִּידָה אֵךְ גַּם לֹא לַהֲיֹת פּוֹזֵן יוֹתֵר מִיֵּדִי זֶהוּ דְּוָקָא כְּאֶשְׁרֵי כָל
 43 יָמָיו הֵלֵךְ וְהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ הַיִּשְׁרָה וְהַנְּכוֹנָה עַל-פִּי הַתּוֹרָה, אֲבָל כְּאֶשְׁרֵי
 44 נָטָה מִדְּרֹךְ זֶה לְהִקְצָה ד'לַעֲמַת-זֶה', בְּהַשְׁפַּעְתָּה שֶׁל ה"רוּחַ שְׁטוּת"
 45 שֶׁגִּרְמָה לוֹ לַטַּעוֹת וּלְחֻשׁוֹב שְׁגָם
 46 אִם יִתְרַחֵק מִהַדְּרֵךְ הַיִּשְׁרָה "עַד
 47 קֶצֶה הָאֲחֵרוֹן" לֹא יִפְרֹד
 48 מֵאֱלֹהִים, הִרִי כְּדִי לְתַקֵּן אֶת
 49 הַמִּצְוָה הַזֶּה צָרִיף לְנִטּוֹת
 50 לְקֶצֶה הַשְּׁנִי דְּוָקָא וּלְלַכֵּת
 51 בְּקִיצוֹנוֹת הַהַפְּכָה. וְהוּא עַל-
 52 דֶּרֶךְ הַמִּבְּאֵר בְּעֵינֵי בְּעַל
 53 תְּשׁוּבָה, שְׂאֵין לוֹ לִזְמֹר
 54 בִּיחֹס לְתַאֲוֹת הָעוֹלָם וְאִפְּלוֹ
 55 לְגַבִּי דְּבָרִים אֲסוּרִים אֶפְשָׁי אֲנִי
 56 מִצִּדִּי מִסּוּגָל לַעֲשׂוֹת אֶת
 57 הַדְּבָרִים הַלְלוֹ וּמָה אֶעֱשֶׂה
 58 שְׂאֵבִי שְׁבִשְׁמִים גָּזֹר עָלַי,
 59 כִּי-אִם צָרִיף לִזְמֹר אִי
 60 אֶפְשָׁי⁵⁸, שְׁהוּא עֲצֻמוֹ סוּלָד
 61 מֵהֶם וּמַעֲוִיִן לְהִתְרַחֵק מֵהֶם
 62 דְּלִהְיוֹתוֹ בְּעַל תְּשׁוּבָה
 63 שֶׁבְּעֵבֶר נִכְשַׁל בְּדְבָרִים הַלְלוֹ
 64 צָרִיף סִיג וְגֵדֵר מִיַּחְדָּט⁵⁹,
 65 וְכִמּוֹ כֵּן הוּא בְּעֵינֵי זֶה,
 66 דְּלִהְיוֹת שְׁעַל-יָדֵי הַשְּׁטוּת
 67 ד'לַעֲמַת-זֶה' וְהַחֲטָאִים,
 68 הַגִּיעִינִי בְּעֵבֶר לְמַצֵּב קִיצוֹנִי
 69 וְסִלְקוּ אֶת הַשְּׂכִינָה, הִנֵּה
 70 בְּכֵדִי שְׁתִּהְיֶה אֲחֵרִי-זֶה
 71 וְשְׂכִנְתִּי בְּתוֹכָם וַיַּחֲזֹרוּ
 72 וַיִּזְכְּרוּ אֶת הַשְּׂכִינָה עַד לְמִטָּה
 73 בֶּאֱרֵץ צָרִיף לַהֲיֹת וְעָשׂוֹ
 74 לִי מִקְדָּשׁ מַעֲצֵי שֵׁטִים
 75 דְּוָקָא, הֵינִי עַל יָדֵי הַתְּנַהּגוֹת בְּדֶרֶךְ שֶׁל שְׁטוּת דִּקְדָּשָׁה שְׁהִיא הַקִּיצוֹנוֹת
 76 הַהַפְּכָה מֵהַשְּׁטוּת שֶׁל הִיפֵךְ הַקְדוּשָׁה.
 77 (ח) וְהִנֵּה כְּמוֹ שְׁוִעָשׂוֹ לִי מִקְדָּשׁ הַצִּיּוּרִי שְׁנִתְקִים עַל-יָדֵי הַקִּמָּה
 78 הַמִּשְׁכָּן שֶׁבִּיא לְהַשְׂרָאָה הַשְּׂכִינָה לְמִטָּה בֶּאֱרֵץ כְּפִי שְׁהִיא עִם תְּחִילַת הַבְּרִיאָה
 79 לְפָנֵי הַחֲטָא הָרָאשׁוֹן וְהַעֲבוּדָה בּוֹ הַעֲבוּדָה בְּמִשְׁכָּן הָיָה עַל-יָדֵי מִלְּשָׁה
 80 שֶׁהָיָה אֶת הַמִּשְׁכָּן וְעַל-יָדֵי אֲחֵרִי⁶⁰ שְׁהִיא הַכּוֹחַ הַגְּדוֹל וְעִיקָר⁶¹

(טז) הרב המגיד הובא בלקו"ת ואתחנן ט, ד. וראה רמב"ם הל' דעות פ"ב. ובשמונה פרקים לרמב"ם פ"ד.

(יז) ראה שבועות פ"ב מ"ב ובתויו"ט שם (והוא דלא כהירושלמי סנהדרין פ"א ה"ג). יומא עב, ב ובחזק"ג שם.

(יח) ראה רש"י ורמב"ן ר"פ בהעלותך. לקו"ת שם.

1 עבדית אהרן הוא בהעלותך את הנרות גו' 59, הדלקת המנורה
2 והמשמעות הרוחנית של עבודה זו היא 'הדלקת' אור הנשמה ככתוב כי נר
3 הוי' נשמת אדם 60 וז' נרות שהרי המנורה בבית המקדש הייתה של
4 שבעה קנים הם ז' מדרגות שונות בעבודת ה' של הנשמה, וענין
5 אהרן הוא אוהב את
6 הבריות ומקרבן
7 לתורה 61, דגם הרחוקים
8 מתורת הוי' ועבודתו
9 וזקוקים לקירוב ולכן
10 נקראים בשם בריות
11 בעלמא, כי אין בהם
12 שום מעלה מצד עצמם רק
13 זה שהם ברואים, היינו
14 שהקב"ה ברא אותם ט',
15 הנה גם בהם אפילו באנשים
16 נחותים אלה המשיך אהרן
17 בחינת אהבה, וזו הכוונה
18 הפנימית של "אוהב את
19 הבריות", היינו ממשיך את
20 בחינת האהבה לאלוקות אפילו
21 בקרב "בריות", ולא זו בלבד
22 אלא שהכוונה לאהבה בדרגה
23 גבוהה, אהבה רבה, דהוי'
24 כללות ההפרש בין
25 אהבה דאברהם ואהבה
26 דאהרן, שהאהבה דאהרן
27 הוא אהבה רבה 62, אהבה
28 גדולה לעומת האהבה של
29 אברהם ועל-ידי משה
30 ואהרן היו ההמשכות של
31 האלוקות מלמעלה למטה
32 במשכן, ומשה ואהרן
33 שניהם שקולים 63, ועניני המשכן ופועלתו בבני ישראל ובעולם נעשים
34 על ידי שניהם יחד הנה כמו שהיה במשכן בימי משה ואהרן כן הוא
35 בכל דור ודור, דאיתפשוטא דמשה בכל דור ודור 64, כדברי
36 הזוהר שבכל דור ודור ללא יוצא מן הכלל יש 'התפשוטות' (ניצוץ) ממה

37 רבינו ובפרט הנשיאים רבותינו נשיאי החסידות שקל עניניהם הן
38 בתורה הן במצות והן בהנהגת ישראל, הם באהבת ישראל
39 ואהבת התורה ואהבת הוי' כדרכו של אהרן הכהן שהמשיך בכל בני
40 ישראל אהבה לאלוקות. ובענין אהבת ישראל מוסיף כ"ק מו"ח
41 אדמו"ר בשם כ"ק
42 אדמו"ר הזקן, אשר
43 בתשובה לשאלה האם אהבת ה'
44 עדיפה על אהבת ישראל או
45 להיפך ענה ואהבת לרעה
46 כמוה 65 הוא פלי
47 לואהבת את הוי'
48 אלקיך 66 וגדלה אהבת
49 ישראל, דאוהב מה
50 שהאהוב אוהב כי הרי מי
51 שיש לו אהבת ישראל והוא
52 אוהב יהודים אוהב, למעשה, את
53 מה שאהוב, הקדוש-ברוך-הוא,
54 אוהב ככתוב ב"אהבתי אתכם
55 אמר ה'". וזה את האהבת
56 ישראל שבהם המשיכו
57 רבותינו נשיאנו בכל
58 החסידים, המקשרים,
59 השייכים אליהם און אין
60 די וואס האלטן זיך אן
61 אין זיי, ואלה שנאחזים בהם
62 כל אחד לפי ענינו
63 מעמדו ומצבו.
64 הארעווען דארף מען
65 אליין 67, להתייגע צריכים
66 לבד, היינו שלצד ההמשכה
67 שהחסידים מקבלים מרבותינו
68 נשיאנו על כל אחד להתייגע
69 בעניני עבודת ה' ואהבת ישראל בעצמו אכל להיות שצריך נתינת כח
70 וסיעתא דשמיא בכלל, ובפרט מאותה הנשמה שהיא היהודי
71 העובר את ה' ניצוץ ממנה, הנה בזה לענין זה הוא הוא ההמשכה
72 שעל-ידי הנשיאים, משכן עצי שטים, שהם מקימים משכן רוחני

יט) ראה תניא פל"ב. תענית כ, ב.

כ) במכתבו הנדפס ב"התמים" ח"ד ע' מד [אג"ק שלו ח"ג ע' תכה].

(59) בהעלותך ח, ב. (60) משלי כ, כז. (61) אבות פ"א מ"ב. (62) תו"א תצוה פב, א ואילך. ועוד. (63) תנחומא (באבער) בראשית יד.
(64) תקו"ז תס"ט (קיב, א. קיד, א). (65) קדושים יט, יח. (66) ואתחנן ו, ה. עקב יא, א. (67) ראה שיחת יו"ד שבט תשי"א (לקר"ש
ח"ב ע' 500. תו"מ ח"ב ס"ע 212 ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הבנוי מ"שטות דקדושה" שְׁעַל-יְדֵי-זֶה מְכַרְרִים אֶת הַשְּׁטוֹת
2 דְּלַעֲמַת-זֶה, וְהַשְּׁכִינָה כֹא שׁוֹרָה בְּמַעֲשֵׂה יָדָיו, שֶׁל כָּל אֶחָד
3 מֵהַמְקוֹשְׁרִים אֵלֵיהֶם וְנֹעַם
4 הָוִי עָלָיו וּמַעֲשֵׂי יָדָיו 1 מְכַרְרִים אֶת הַשְּׁטוֹת דְּלַעֲמַת-זֶה, וְהַשְּׁכִינָה כֹא שׁוֹרָה
5 כּוֹנְנָה⁶⁸ בְּהַצְלָחָה, עַד 2 בְּמַעֲשֵׂה יָדָיו, וְנֹעַם הָוִי עָלָיו וּמַעֲשֵׂי יָדָיו כּוֹנְנָה⁶⁸
6 בִּיאַת מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ 3 בְּהַצְלָחָה, עַד בִּיאַת מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.
7 בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.

8 א) שכתב מאמר זה מיוסד בעיקרו על הפרק השלישי מד"ה באתי לגני ה'תשי"י
9 - המאמר הניתן, ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר צוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ללמוד אותו
10 ביום יו"ד שבט ה'תשי"י, יום בו
11 נסתלק. המאמר באתי לגני
12 ה'תשי"א ותשי"ב, מיוסדים
13 בעיקרם על פרק א"ב מד"ה
14 באתי לגני ה'תשי"י.

כא) ראה במדבר"ר פ"ב, ט. סדר עולם רבה ספ"ו. בחיי פקודי לט, מג.

(68) ע"ד תהלים צ, יז.

המשך ביאור למס' שבת ליום ראשון עמ' א

1 מבארת הגמרא את דבריהם: רַבָּה שְׁאָמַר פְּטוּר, אמר זאת לכולי
2 עלמא, וְאִפְּלִי לְרַבֵּן וְגַלְיָאֵל דְּאָמַר בְּכוּתָב אוֹת אַחַת וְאַחַר כֵּךְ
3 נִדְּעָה לוֹ הַשְּׁבֵת וְשׁוּב שָׁכַח וְכָתַב אוֹת אַחֶרֶת שְׁחִיב חֲטָאָה, מִפְּנֵי
4 שֶׁאֵין יָדִיעָה לְחֻצֵי שִׁיעוּר, וידעיה זו שידע שעשה חצי מלאכה אינה
5 מחלקת בין השגגות, כֵּאֵן פְּטוּר, שֶׁכֵּן הָתָם הוּא - דְּוֹקָא שֶׁם מַחֲיִיב
6 מְשׁוּם דְּכִי קָא נִמְר שִׁיעוּרָא בְּשׁוּגָה קָא נִמְר - שֶׁכְּשֹׁגֵר וְכָתַב אֵת
7 הָאוֹת הַשְּׁנִיָּה הַמְשַׁלְּמָה לְשִׁיעוּר שְׁחִיבִים עָלָיו הִיָּה שׁוּגָה, וְכֵל
8 שְׁבַעַת הַתְּחַלֵּת וְסוּם הַשִּׁיעוּר שׁוּגָה הוּא חִיִּיב חֲטָאָה, אֲבָל הָכֹא
9 דְּבִמְזִיד - אֲבָל כֵּאֵן שֶׁכְּשֹׁגֵר לְטַלֵּט אַרְבַּע אֲמוֹת שְׁהוּא הַשִּׁיעוּר
10 שְׁחִיבִים עָלָיו הִיָּה מְזִיד, לֹא אִמְרוּ כֵּן, וּמִדֵּה שְׁחִידִיעָה בַּגְמֵר הַשִּׁיעוּר
11 גִּרְמַת שֶׁלֹּא יִחָשֵׁב כְּשׁוּגָה וּפְטוּר מִחֲטָאָה.
12 הַגְמָרָא מְבַרְרַת בְּאִיזָה אֹפֶן דִּיבֵר רַבָּה: וּבִמְאִי - וּבִאִיזָה אֹפֶן דִּיבֵר
13 רַבָּה, אִי בְּזוּרְקָה, שׁוּגָה הוּא, שְׁהִי בִשְׁתֵּי הָאֲמוֹת הָאֲמֻצְעִיּוֹת שֶׁבֶחֶן
14 זָכַר שְׁבֵת הִיא אֵין בִּידוֹ לְהַחְזִיר אֶת הַחֶפֶץ, וְכִיּוֹן שְׁקוּדֵם הַהֲנַחָה חֹזֵר
15 וְשׁוֹכֵחַ יֵשׁ לְחִיבּוֹ חֲטָאָה. אֲלָא וְדֹאֵי דִיבֵר רַק בְּמַעֲבִיר אֶת הַחֶפֶץ
16 בִּידָיו, שְׁכִיּוֹן שְׁהִיָּה בִּידוֹ לְעִמּוּד כְּשׁוֹזְכֵר בְּשֵׁבֶת בִּשְׁתֵּי הָאֲמוֹת
17 הָאֲמֻצְעִיּוֹת נִמְצָא שְׁגָמַר אֶת שִׁיעוּר הַמְּלָאכָה שְׁהוּא אַרְבַּע אֲמוֹת
18 בְּמִזִּיד.
19 הַגְמָרָא מְבַרְרַת אֶת דְּבָרֵי רַבָּה: (רַבָּה) [רַבָּה] שְׁאָמַר חִיִּיב, אִמְרוּ
20 דְּבָרֵינוּ לְכוּלֵי עֲלָמָא, וְאִפְּלִי לְרַבֵּן דְּאָמַרִי בְּכָתַב אוֹת אַחַת בְּשִׁגְגָה
21 וְנִדְּעָה לוֹ שְׁהִיּוֹם שְׁבֵת וְשׁוּב שָׁכַח וְכָתַב אוֹת אַחֶרֶת שְׁאִינוּ חִיִּיב חֲטָאָה,
22 מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ יָדִיעָה לְחֻצֵי שִׁיעוּר, וידעיה זו שידע שעשה חצי מלאכה
23 מחלקת בין השגגות, הָתָם הוּא - דְּוֹקָא שֶׁם סוֹבְרִים כֵּן מְשׁוּם דְּבִידּוֹ
24 שֶׁלֹּא לְחֹזֵר וּלְכָתוּב אֶת הָאוֹת הַשְּׁנִיָּה, לְפִיכָךְ כְּשֹׁחֹזֵר וְשָׁכַח וְכָתַב אֶת
25 הָאוֹת הַשְּׁנִיָּה שִׁגְגָה חֲדָשָׁה הִיא וְלֹא גָמַר הַשְּׁגָגָה הָרִאשׁוֹנָה, אֲבָל
26 הָכֹא - כֵּאֵן בְּמִטְלֵט חֶפֶץ בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים דִּיאֵין בִּידּוֹ לְהַחְזִיר אֶת
27 הַחֶפֶץ כְּשׁוֹזְכֵר שְׁהִיּוֹם שְׁבֵת לֹא אִמְרוּ כֵּן, וְכִין שְׁחֹזֵר וְשָׁכַח נִחָשֵׁב הַכֹּל
28 כְּשִׁגְגָה אַחַת.
29 הַגְמָרָא מְבַרְרַת בְּאִיזָה אֹפֶן דִּיבֵר רַבָּה: וּבִמְאִי - וּבִאִיזָה אֹפֶן דִּיבֵר
30 רַבָּה, אִי בְּמַעֲבִיר אֶת הַחֶפֶץ בִּידָיו, הָרִי בִּידּוֹ לְעִמּוּד כְּשׁוֹזְכֵר שְׁהִיּוֹם
31 שְׁבֵת, וְעָלָיו לְהִפְטֹר בְּשֶׁל הַיָּדִיעָה שְׁבִשְׁתֵּי הָאֲמוֹת הָאֲמֻצְעִיּוֹת, אֲלָא
32 וְדֹאֵי דִיבֵר רַק בְּזוּרְקָה, שְׁמִפְּנֵי שֶׁאֵין בִּידוֹ לְהַחְזִיר אֶת הַחֶפֶץ אֵין
33 בִּידִיעָתוֹ כְּלוֹם וְאִינֶה מִחֲלָקָה. וְנִמְצָא שֶׁלֹּא נִחְלָקוּ רַבָּה וְרַבָּה בִּידָיו זֶה,
34 אֲלָא רַבָּה שְׁאָמַר פְּטוּר דִּיבֵר בְּמַעֲבִיר וְרַבָּה שְׁאָמַר חִיִּיב דִּיבֵר בְּזוּרְקָה.
35 הַגְמָרָא דְּנָה אֹדוֹת כְּמָה אֹפְנֵי הַנַּחָה: אֲמַר רַבָּה, וְרַק אֲבָן אוֹ חֶפֶץ
36 לְמַרְחָק אַרְבַּע אֲמוֹת בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, וְנִחָה בְּפִי הַכֶּלֶב אוֹ בְּפִי

37 הַכֶּבֶשֶׂן וְנִשְׁרַפָּה בָּאֵשׁ, חִיִּיב חֲטָאָה. מִקְשָׁה הַגְמָרָא: וְהָאֵין תֵּנֵן -
38 וְהִי שְׁנִינָה בְּמִשְׁנַתָּהּ, הַזּוּרְק אֲבָן אַרְבַּע אֲמוֹת בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים וְקִלְקָלָהּ
39 אָדָם אַחֶר אוֹ שְׁקִלְטָהּ הַכֶּלֶב בְּפִיו אוֹ שֶׁנִּשְׁרַפָּה, פְּטוּר, הִיָּה שְׁהִנַּחַה
40 בְּפִיו שֶׁל הַכֶּלֶב אוֹ בָּאֵשׁ אֵינֶה חֲשׁוּבָה הַנַּחָה, וּמִדֵּעַ חִיִּיב בִּזָּה רַבָּה.
41 מִתְרַצַּת הַגְמָרָא: הָתָם - שֶׁם בְּמִשְׁנַתָּהּ מְדוּבָר דְּלֹא מִכְּפִין - כִּשְׁלֹא
42 הַתְּכוּיִן שֶׁתִּנּוּחַ בְּפִי הַכֶּלֶב אוֹ בָּאֵשׁ הַכֶּבֶשֶׂן, וְלִכֵּן פְּטוּר, אֲבָל הָכֹא -
43 כֵּאֵן בִּידָנוּ שֶׁל רַבָּה מְדוּבָר דְּקָא מִכְּפִין - שֶׁהַתְּכוּיִן שֶׁתִּנּוּחַ בְּמִקְוֹמֹת
44 הַלֵּל, וּמַחֲשַׁבְתּוֹ נִתְּנָה לָהֶם חֲשִׁיבוֹת וְנִחָשֵׁב שֶׁעָשָׂה הַנַּחָה בְּמִקּוֹם
45 חֲשׁוֹב, וְלִכֵּן חִיִּיב חֲטָאָה.
46 אֲמַר רַב כִּיכִי בְּרַבִּי, אִי אֵין נִמְי הַנִּינָא - אֲנוּ גַם שְׁנִינָה כֵּן בְּמִשְׁנָה
47 (בְּרִיתוֹת ג), יֵשׁ אָדָם שְׁאִיכָל אֲכִילָה אַחַת - כְּזִית אֶחָד בְּשׁוּגָה, וְחִיִּיב
48 עָלֶיהָ אַרְבַּע חֲטָאוֹת וְאִשָּׁם אַחֶר. כִּידֵּךְ, הַטְּמֵא שְׁאִיכָל חֶלֶב, וְהוּא
49 נוֹתֵר מִן הַטְּמֵאִי שִׁין - וְחֶלֶב בְּהֵמָה קֶרֶבֶן הוּא וְלֹא הוֹקֵטֵר עַל הַמִּזְבֵּחַ
50 בּוֹמְנוּ וְנִעֲשָׂה נוֹתֵר, וְהִיָּתָה הָאֲכִילָה בְּיוֹם הַקְּפִיזִים, נִמְצָא שֶׁעֲבַר
51 בְּאֲכִילָה זוֹ עַל אַרְבַּעַת לֵאוּן הַמַּחֲיִיבִים חֲטָאָה: א. אֲכִילַת חֶלֶב. ב.
52 אֲכִילַת נוֹתֵר. ג. אֲכִילָה בְּיוֹם הַכְּפִוּרִים. ד. טֵמֵא שְׁאִיכָל קִדְשִׁים. וְבִנְסוּף
53 לִכְךָ חִיִּיב קֶרֶבֶן אִשָּׁם מְשׁוּם מַעֲלָה, שְׁהִיָּה נִהְנֶה מִקִּדְשִׁים. רַבִּי מֵאִיר
54 אֲמַר אֲפֹשֶׁר לְמַצּוֹא אֹפֶן שִׁיתְחִיִּיב חֲטָאָה חֲמִישִׁית עַל אֲכִילָה זוֹ, אִי
55 אִם הִיָּתָה שְׁבֵת וְהוֹצִיאָהּ לְחֶלֶב [בְּפִין] בְּשַׁעַת אֲכִילָתוֹ מִרְשׁוֹת הַיָּחִיד
56 לְרִשׁוֹת הַרְבִּים וּבְלַעוּ שֶׁם, חִיִּיב חֲטָאָה נִסְתַּפְּת מְשׁוּם הוֹצָאָה זוֹ,
57 שְׁבִלִיעָתוֹ זוֹ הִיא הַנַּחָתוֹ אִף עַל פִּי שְׁמַהֲלֵךְ. אֲמַרְוּ לוֹ חֲכָמִים לְרַבִּי
58 מֵאִיר, אֲמַנְם הִלְכָה כְּדִבְרִיךְ שֶׁהוֹעֵשָׂה כֵּן חִיִּיב חֲטָאָה, אֲבָל אֵין לְכַלּוֹל
59 חֲטָאָה זוֹ עִם אַרְבַּעַת הָאֲחֵרוֹת, לְפִי שֶׁאֵינֶה מִן הַשֵּׁם - חֲטָאָה זוֹ אֵינֶה
60 בָּאָה מֵאוֹתוֹ הַשֵּׁם הַגּוֹרֵם לְשֹׂאֵר הַחֲטָאוֹת, שֶׁכֵּל הַשֹּׂאֵר בָּאוֹת מְשׁוּם
61 שֶׁם אֲכִילָה וְאִילוּן זוֹ בָּאָה מְשׁוּם הוֹצָאָה. וְלִמְדֵנוּ שֶׁהוֹצִיאָה דְּבַר
62 מֵאֲכָל בְּפִיו וּבִלְעוּ חִיִּיב. וְיֵשׁ לְהַקְשׁוֹת, אֲמַרְוּ - מִדֵּעַ חִיִּיב חֲטָאָה
63 מְשׁוּם הוֹצָאָה בְּאֲכִילָה זוֹ, הָאֵין דְּרָךְ הוֹצָאָה בְּכָךְ, שֶׁאֵין דְּרָךְ בְּנִי
64 אָדָם לְהוֹצִיאָה בְּפִה. אֲלָא וְדֹאֵי צִרִיךְ לִזְמֹר, דְּכִיּוֹן דְּקָא מִכְּפִין - כִּיּוֹן
65 שֶׁהַתְּכוּיִן לְאֲכֹל בְּהִלְכִּיתוֹ, מִחֲשַׁבְתּוֹ מְשׁוּאָה לִּיה מְקוֹם - מַחֲשִׁיבָה
66 מַחֲשַׁבְתּוֹ אֶת פִּיו כְּמִקּוֹם הָרָאוּי לִיתֵן בּוֹ אֶת הָאוֹכֵל כְּדִי לְהוֹצִיאָהּ.
67 וּמִמִּילָא הָכֹא נִמְי - גַּם כֵּאֵן בְּזוּרְקָה חֶפֶץ לְפִי כֶּלֶב אוֹ לֵאֵשׁ הַכֶּבֶשֶׂן, בִּיּוֹן
68 דְּקָא מִכְּפִין - כִּיּוֹן שֶׁהַתְּכוּיִן שִׁפְלוֹ לְפִי הַכֶּלֶב אוֹ לְכֶבֶשׂ, מִחֲשַׁבְתּוֹ
69 מְשׁוּאָה לִּיה מְקוֹם - מַחֲשַׁבְתּוֹ נִתְּנָה חֲשִׁיבוֹת לְמִקּוֹם זֶה וְנִחָשֵׁב
70 שֶׁעָשָׂה הַנַּחָה בְּמִקּוֹם חֲשׁוֹב וְחִיִּיב חֲטָאָה.

הדרן עלך הוורק

בס"ד. שיחת יום ב' פ' בשלח, יו"ד שבט, ה'תשכ"ו.

בלתי מוגה

- א. דובר כבר כמ"פ¹ אודות דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר, בעל ההילולא, שמביא בא' המאמרים² את פירוש
הבעש"ט³ בלשון המשנה⁴ "ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו",
— ובהקדמה: כיון שמדובר אודות "אתם קרויין אדם"⁵, בני"י, שנקראים "בנים למקום"⁶, "בנים אתם לה'
אלקים"⁷ — הרי גם אם מישוהו ירצה להעניש אותם, אין אפשרות שתהי' לו שליטה עליהם; ואילו הקב"ה
בעצמו — הרי אינו שייך לעונשין ח"ו, כמ"ש⁸ "מפי עליון לא תצא הרעות". אבל אעפ"כ, הרי צריך להיות
בעולם ענין של "דין", כי, לולי זאת יהיו "חטיי" סגיאין" (כדאיתא במדרש⁹), כיון שלא תהי' מניעה עבור
היצה"ר שנקרא כלב¹⁰, שאין לו תקנה אלא במקל¹¹. והעצה לזה, עי"ז ש'נפרעין מן האדם מדעתו" —
שבתחילה שואלים אותו: כיצד צריכים להתנהג — לפי דעתו — עם אדם שעשה ענין מסויים. וכאשר
פוסק את הדין, ששכרו או ענשו כך וכך, הרי לפי מה שפסק "מדעתו", בחשבו שהמדובר הוא אודות פלוני —
נפרעין ממנו על ענין הדומה לו, גם כאשר עתה הרי זה "שלא מדעתו", שכן, בידעו שהדבר נוגע אליו, רצונו
לחזור בו.
ועפ"ז מובן גם דיוק לשון המשנה¹² "לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון", תחילה "דין" ואח"כ "חשבון"
— דלכאורה, תחילה צריכים לערוך חשבון, ואח"כ יכול להיות דין ופסק-דין (כקושיית המפרשים¹³) — כי,
בתחילה שואלים אותו מהו ה"דין" על עשיית דבר פלוני, ואח"כ עורכים עמו "חשבון" האם דין זה מתאים
אליו.
ב. וכפי שהובאה ראי' לדבר¹⁴ — שהרי "ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא"¹⁵, ובנדו"ד, אין זה רמז בלבד,
אלא מפורש הדבר בתנ"ך:
בענין דוד המלך ובת-שבע — כתיב¹⁶: "וישלח ה' את נתן אל דוד .. ויאמר לו שני אנשים היו בעיר אחת
אחד עשיר ואחד רש לעשיר הי' צאן ובקר הרבה מאד ולרש אין כל כי אם כבשה אחת קטנה .. ויבוא הלך
לאיש העשיר ויחמול לקחת מצאנו ומבקר לעשות לאורח הבא לו ויקח את כבשת האיש הרש ויעשה לאיש
הבא אליו", וכאשר דוד המלך פסק את דינו של האיש העושה זאת, אמר לו נתן הנביא: "אתה האיש!"
ולכאורה: מהו הצורך בכל אריכות ההקדמה הנ"ל, ולמה לא אמר לו לכתחילה שעשה דבר בלתי-רצוי?
אלא, ככל סיפורי התורה למדים גם מסיפור זה הוראה — עד כמה גדול כחו של יהודי, אפילו מי שלא
כדבעי, שאי אפשר להיות "נפרעין" ממנו אלא רק כאשר נותן רשות על זה, "מדעתו", ואי אפשר לעשות עמו
"חשבון" כל זמן שלא פסק בעצמו את ה"דין", כבסיפור הנ"ל, שרק לאחר שדוד פסק את הדין, אזי אמר לו
נתן הנביא "אתה האיש".
ג. ואם הדברים אמורים בצד הבלתי-רצוי, היפך הטוב — הרי עאכו"כ שכן הוא כאשר שואלים אצל יהודי
אודות ענין טוב, ובודאי ישיב באופן הטוב ביותר.
ובהקדמה — שיש טוב שנמשך ע"י מלאכים שהם שלוחי השפע, שעל ידם באה המשכת הטוב בהתלבשות
ע"י ממוצע; ולמעלה מזה — טוב שנמשך באופן ישיר ממקור הטוב, למעלה גם מפס"ד דבית-דין של מעלה.
והעצה לזה — כאשר יהודי אומר שבשביל מעשה-טוב מסויים מגיע שיזכה בענין פלוני, שאז נמשך הטוב (לא
בכח פס"ד ב"ד של מעלה, אלא) בכח פס"ד של יהודי, אשר, "נפש השנית בישראל היא חלק אלקה ממעל ממש"¹⁷,

(9) ב"ר פי"ב, טו.
(10) ראה שם פכ"ב, ו. זח"ג רלח, א (ברע"מ).
(11) שמו"ר פ"ט, ב.
(12) אבות שם מ"א.
(13) ראה תויו"ט שם. ועוד.
(14) בלקוטי מהר"ן סי' קיג. בינה לעתים דרוש סג.
(15) ראה תענית ט, א ובפרש"י. תוס' ישנים יומא לח, ב. זח"ג רכא,
א. זו"ח קה, א.
(16) שמואל-ב יב, א ואילך.
(17) תניא רפ"ב.

(1) ראה שיחת יום ב' פ' בשלח, יו"ד שבט תשי"ט ס"ג; תש"כ
בתחלתה (תורת מנחם — התועודיות חכ"ה ע' 18; חכ"ז ע' 299
ואילך). וראה גם שם ח"ח ריש ע' 207; חל"ט ע' 290. וש"נ.
(2) ראה סה"מ אידיש ע' 76. וראה גם "התמים" ח"ז ע' קד.
(3) ראה כתר שם טוב בהוספות סק"ב ואילך. וש"נ.
(4) אבות פ"ג מט"ז.
(5) יבמות סא, רע"א. וש"נ.
(6) אבות שם מ"ד.
(7) פ' ראה יד, א.
(8) איכה ג, לח.

1 ועאכו"כ כאשר מדובר אודות יהודי שעושה טוב, שבאותה שעה מושלת ושולטת נפשו האלקית על נפשו הבהמית
2 וגופו וכל עניניו.

3 ד. ובנוגע לענינו:

4 כאשר רבינו נשיאנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, בעל ההילולא, נסע ממדינת רוסיא — וכפי שאמר כמ"פ שהי' זה
5 בעל-כרחו¹⁸ — הנה בעברו את הגבול, אמר, שאע"פ שישנו גבול גשמי, הפסק גשמי, מ"מ, אין להתפעל מזה,
6 וימשיך להיות הקישור כמקודם, ככל פירטי הדברים שבזה, הן בדברים שבכתב, במכתבים שכתב, ועוד יותר,
7 בדברים שאמר אז בעל-פה.

8 ואכן כך הי' — לא רק בענינים רוחניים, אלא כידוע הסיפורים מכמה אנשים אודות ענינים שנעשו ע"י
9 רבינו נשיאנו בהיותו מעבר לגבול, מכאן, אע"פ שלכאורה היו צריכים להיעשות ע"י השתדלותו של מי שנמצא
10 על אתר במקום גשמי.

11 כלומר:

12 גם כאשר נשמתו היתה מלוכשת ומוגבלת בגוף גשמי (שהרי גם גופו של צדיק תופס מקום גשמי), הי'
13 בכחו פסוק שהגבול הגשמי לא יפסיק, אלא ימשיך לעמוד בקישור עם היהודים שהיו שייכים אליו ("זיינע
14 אידן") לפני עברו את הגבול, ובאופן שהקישור יהי' לא רק ממנו אליהם, אלא גם מהם אליו, אע"פ שהם אינם
15 בדרגא שלו, ואצלם ענין המקום מפסיק ומרחיק כו'.

16 ואכן פעל זאת — שנסיעתו ממדינת רוסיא לא הפריעה לקשר כו', וכאמור, לא רק לקשר שלו לאלו אשר
17 ילכו בדרכיו, אלא גם בכיוון השני, מצדם של אלו שחפצו בקשר זה, שהי' כמקודם, ואדרבה, ביתר שאת וביתר
18 עוז.

19 וכשם שהדברים אמורים בנוגע ל"על כרחך" של הנסיעה מרוסיא — כן הוא גם בנוגע ל"על כרחך" שבדברי
20 המשנה¹⁹ לאחר הפסקא "על כרחך אתה חי":

21 מי שמסתכל רק בעיני בשר, ולא רק בשר גשמי, אלא גם בשר חומרי — יכול לומר שנעשה ח"ו הפסק
22 וכו'. אבל האמת היא — ש"מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש"²⁰.

23 כשם שלא השפיע ה"על כרחך" של השילוח ממקום גשמי אחד למשנהו, כך לא יכול להשפיע ה"על כרחך"
24 בענין ההפסק כו', בה בשעה שפסק דין על עצמו, שהפסק של גבול כו' לא יפסיק אותו מלפעול עם אותם
25 יהודים שחינך והעמיד, וימשיכו ללכת בדרכיו.

26 ה. אך לכאורה נשאלת מיד קושיא: הרי ישנו המאורע שאירע לפני ט"ז שנה, מאורע שהיינו נוכחים בו,
27 ונעשו כמה ענינים (לא רק מצד רצון נפש הבהמית, אלא) ע"פ שולחן-ערוך שקשורים עם ענין של הפסק כו' ? !
28 ובכן, כאמור כמ"פ שכל הענינים ישנם בתורה, ולא רק בפנימיות התורה, אלא גם בנגלה דתורה:

29 איתא בגמרא²¹: "יעקב אבינו לא מת", ופריך, "וכי בכדי ספדו ספדייא וחנטו חנטייא כו'", הרי זה פסוק
30 מפורש בחומש ש"ספדו ספדייא וחנטו חנטייא"? ומשני, "מה זרעו בחיים אף הוא בחיים".

31 גם לאחר הקושיא "וכי בכדי חנטו כו'", לא מתחרטת הגמרא וחוזרת בה מהמאמר "יעקב אבינו לא מת",
32 אלא הגמרא מתרצת ומבארת — שאע"פ ש"ספדו ספדייא וחנטו חנטייא", וזהו מעשה אמת שהרי כך נאמר
33 בתורה, אעפ"כ, "מה זרעו בחיים אף הוא בחיים": אם²² רק ישנו "זרעו בחיים"... הנה למרות ש"ספדו ספדייא
34 וחנטו חנטייא", וזהו מעשה שהי' במציאות, וכאמור, שנעשו כמה ענינים ע"פ שו"ע — אזי "אף הוא בחיים".

35 ולא כמו אלו שרוצים "לדלל" ("פארוואַסערן") את הענין, ולפרש, שע"ז ש"זרעו בחיים" הרי זה כאילו
36 הוא הי' בחיים — כי: (א) לפי פירוש זה נמצא שהגמרא מתחרטת מהמאמר "יעקב אבינו לא מת" — שאכן
37 מת, אלא שכיון ש"זרעו בחיים", לכן יש לו הנאה כו' כאילו הי' בחיים, (ב) פירוש זה הוא היפך לשון הגמרא

(21) תענית ה, ב. וראה גם שיחת יום ב' פ' בשלח, יו"ד שבט
תשכ"ג בתחלתה (תורת מנחם — התוועדויות חל"ו ע' 102 ואילך).
וש"נ.

(22) כ"ק אדמו"ר שליט"א דיבר בהתרגשות ובקול חנוק מבכי
(המו"ל?).

(18) ראה אג"ק שלו ח"ב ריש ע' ה. סה"ש תרפ"ח ע' 4 ובהערה
6 שם. וש"נ. וראה גם תורת מנחם — התוועדויות ח"א ע' 26 הערה
22. וש"נ.

(19) אבות ספ"ד.
(20) סוטה יג, סע"ב.

1 — שהרי הגמרא לא אומרת "כאילו הוא בחיים", אלא הגמרא משווה את שני הענינים, באמרה, "מה זרעו בחיים"
2 — הנה באותו אופן "אף הוא בחיים", וזהו המענה על השאלה "וכי בכדי ספרו ספדניא וחנטו חנטיא!"

3 ו. והביאור בזה — ע"פ מ"ש אדמו"ר הזקן באגה"ק שכתב בקשר להסתלקות הרמ"מ מהאָרְאָדאָק, ונדפסה
4 בחלק אגה"ק של ספר התניא²³:

5 לאחר שמקדים לשון חז"ל²⁴ "שבק חיים לכל חי" — כותב רבינו הזקן ש"חיי הצדיק אינם חיים בשרים,
6 כי אם חיים ורוחניים שהם אמונה ויראה ואהבה" (ומביא פסוקים על זה).

7 ובאותיות פשוטות בשייכות לביאור הענין ד"מה זרעו בחיים אף הוא בחיים" — שהצדיק שאודותיו מדובר
8 ("הוא בחיים"), הנה גם בשעה שנשמטו היתה בגוף, ה' עיקר חייו אהבת ה' ויראת ה' ואמונה בה', כפי
9 שנמשכו בגוף להיות חיי הגוף.

10 ובהקדמה:

11 רבינו נשיאנו מסביר בכמה ממאמריו²⁵, שכשם שמצות תפילין היא לכל הדעות מצוה גשמית, שצריכים
12 ליקח קלף גשמי, לכתוב עליו אותיות בדיו גשמי, ליתנם בתוך בתים גשמיים ולהניחם על היד והראש הגשמיים
13 — כך גם המצוות דאהבת ה' ויראת ה' ואמונה בה' צריכים להיות נמשכים בגשמיות הגוף. וכמו באהבת ה',
14 הנה כשם שכאשר מרגיש רגש של אהבה לדבר שיכול למשש בידים, אזי משתנה מצב רוחו, ועד שמשתנה גם
15 אופן דופק הלב — כמו"כ צריך להיות גם בענין "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך"²⁶, שצריך להיות ניכר
16 באופן דופק לבו הגשמי, ועד"ז בנוגע ליראת ה' ואמונה בה'.

17 כלומר: גם המצוות אמונה ויראה ואהבה, עם היותן מצוות רוחניות, הרי הם ככל עניני תורה ומצוות
18 שתכלית קיומם הוא כאשר נמשכים וניכרים בדבר גשמי.

19 אלא שאעפ"כ ישנו חילוק מהו העיקר ומהו הטפל — אם הגשמי שבדבר או הרוחני שבדבר.

20 וכמו שיש חילוק במצוה גשמית כמו הנחת תפילין, שיתכן שיהי' אצלו רק מעשה המצוה, הצד הגשמי בלבד,
21 ללא כוונת המצוה, אפילו הכוונה שבשו"ע²⁷: לשעבד הלב והמוח, ועאכו"כ הכוונות שנתבארו בספרי חסידות
22 וספרי קבלה; וישנו אופן נעלה יותר — שמלבד הצד הגשמי, יש לו גם את עניני הכוונות בתכלית השלימות,
23 והיינו, שאכן נעשים משועבדים בפועל לבו ומוחו, כח ההרגש וכח המחשבה, או המוחין חכמה בינה ודעת
24 (כמובא בתניא²⁸ בנוגע לכוונת התפילין).

25 אמנם, באגה"ק הנ"ל, מבואר שאפילו כאשר הצדיק נמצא בחיים חיותו בעלמא דין, הנה גם הגשמיות שלו
26 היא ענין רוחני:

27 כאשר הצדיק מברך בשם ומלכות על אכילתו — הנה כדי שלא תהי' ברכה לבטלה ח"ו, בהכרח לומר,
28 שאכילתו היא אכילה גשמית, כי, על אכילה רוחנית אין מברכים "המוציא לחם מן הארץ"...

29 כאשר לומד ענין בתורה, הנה למרות שהתורה נקראת לחם, כמ"ש²⁹ "לכו לחמו בלחמי", מ"מ, אסור לו
30 לברך על זה "המוציא לחם מן הארץ", אע"פ שמרגיש שלימוד התורה נעשה "דם ובשר כבשרו", כמבואר
31 בתניא בתחילתו³⁰; הברכה על לימוד התורה היא: "לעסוק בדברי תורה"³¹, או "אשר בחר בנו .. ונתן לנו את
32 תורתו". ואילו "המוציא לחם מן הארץ" — מברכים על לחם גשמי.

33 אמנם, כאשר הצדיק אוכל לחם גשמי — הנה בשעת מעשה הרי זה אצלו ענין רוחני.

34 ובדוגמת הסיפור הידוע אודות דברי הצמח צדק³² (ששנה זו היא שנת המאה להסתלקות-הילולא שלו), שאמר
35 שאינו רואה את ה"קורה", אלא את כח הפועל בנפעל, והיינו, שאף שהיתה זו קורה שתפסה מקום גשמי, קורה

(23) ביאור לס' ז"ך.

(24) ראה ב"מ"מ, הגהות והערות קצרות" לאגה"ק שם (ספר ההשתטחות ע' ד). וש"נ.

(25) סה"מ קונטרסים ח"ב רצ, ב ואילך (נעתק ב"היום יום" כ מנ"א). תרצ"ב ע' רנז. ע' רפז. ע' שלו. ע' תנד. תרצ"ז ע' 215. ע' 282. ה"ש"ת ס"ע 112 ואילך. תש"ד ע' 214.

(26) ואתחנן ו, ה.

(27) או"ח סכ"ה ס"ה. שו"ע אדה"ז שם ס"א.

(28) רפמ"א (נו, ב).

(29) משלי ט, ה. וראה ברכות נו, סע"א. חגיגה יד, א.

(30) ספ"ה.

(31) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סמ"ז ס"ד. וש"נ.

(32) ראה גם תורת מנחם — התועדויות ח"ז ס"ע 88 ואילך.

וש"נ.

1 שהעמידה את התקרה, או את הבית כו', אעפ"כ, ראה בה"קורה" את כח הפועל בנפעל (לא את "כח הפועל"
2 כפי שהוא בפני עצמו).

3 ועד"ז בנוגע להמבואר באגה"ק ש"חיי הצדיק אינם חיים בשריים כי אם חיים רוחניים" — שגם כאשר
4 אוכל לחם ובשר, הרי למרות שזהו לחם ובשר גשמיים, והראי', מאמירת הברכה, שאינה על לחם רוחני אלא
5 על לחם גשמי, הנה בשעת מעשה הרי הוא מרגיש את הרוחניות שבדבר, ומזה הוא נהנה ומקבל חיות.

6 ונמצא, שגם כאשר הנשמה נמצאת בגוף גשמי, גוף שתופס מקום, וזקוק לאכילה ושתי' גשמיים — הנה
7 כל ענין הגשמיות אינו אלא דבר הטפל, לבוש חיצוני בלבד, ויתירה מזה, שהגוף הגשמי אינו אפילו בדרך
8 טפל, אלא אין לו מציאות כלל בפני עצמו, כיון שאינו אלא כלי שעל ידו יוכל למלא את רצון הנשמה לפעול
9 בעולם, שבשביל זה יש צורך ביד ורגל ושאר רמ"ח אברים גשמיים.

10 ז. ועפ"ז מובן, שלמרות העובדה ש"ספרו ספדניא וחנטו חנטיא", הנה "יעקב אבינו לא מת":
11 "חנטו חנטיא כו'" — היא פעולה שנעשית עם גשמיות הגוף, אשר, אצל אדם אחר, אפילו יהודי, הרי בהיותו
12 בעוה"ז הנה הגשמיות היא עיקר ענינו, אלא שעושה זאת "לשם שמים"³³, או אפילו במדריגה נעלית יותר:
13 "בכל דרכיך דעהו"³⁴, אבל הוא "לוקח" את הגשמיות שבדבר, וכיון שהחיים שלו קשורים עם גשמיות הגוף
14 והגשמיות שבעניניו בעולם, הנה כאשר נוטלים ממנו את הגשמיות, הרי זה ענין של מיתה.

15 אבל כאשר מדובר אודות צדיק שחיו אינם חיים בשריים אלא חיים רוחניים, שהם אמונה ויראה ואהבה
16 [והיינו, שאע"פ שמתנאי המצוה שצ"ל אמונה ויראה ואהבה גשמיים (כנ"ל), הרי גם בענין זה אין הגשמיות
17 אלא טפל לגבי העיקר, ועאכ"כ שגשמיות הגוף ועניני העולם אינם אלא טפל בלבד] — הרי מובן, שגם כאשר
18 נוטלים ממנו את החיות הגשמי, שנחשב אצלו לדבר הטפל, אי אפשר לקרוא מצב זה בשם "מיתה" — "לא
19 מת", כיון שנשאר החיות הרוחני שהוא העיקר אצלו.

20 ובפרטיות יותר:

21 יכול להיות יהודי צדיק — אבל לא בדרגא שאודותה מדובר באגה"ק הנ"ל — שכל ימיו לומד תורה ומקיים
22 מצוות, אבל לא באופן שישנה ויהפוך ("איבערמאכץ") את הגשמיות שלו לרוחניות; בשעה שלומד תורה —
23 לומד תורה, אבל כאשר אוכל מאכל גשמי, באמירת ברכה ראשונה וברכה אחרונה, הנה בשעת מעשה הרי הוא
24 מרגיש (לא רק את ה"טעם" של הניצוץ האלקי שבו, אלא) גם את הטעם הגשמי שבו, והרגש הטעם הגשמי
25 תופס מקום אצלו, עד כדי כך, שיכול לבלבל לענין הברכה. שהרי אם המאכל לא הי' ערב לחיכו, נעשה אצלו
26 בלבול ("א' טומלעניש") בנוגע לברכה³⁵!

27 כלומר: יש לו אמנם "חיים רוחניים", אבל יש לו גם "חיים בשריים", והם אצלו שני ענינים. וכיון שיש לו
28 גם "חיים בשריים", שמבלבלים לנשמה — הנה כאשר ניטלו חיוו הבשריים, אי אפשר לומר שזהו ענין שאינו
29 תופס מקום אצלו, ובמילא אין זה נחשב למיתה; אם אין זה בבחינת "קטלא כולה", הרי זה עכ"פ בבחינת
30 "קטלא פלגא"³⁶.

31 וכדי שיהי' מעמד ומצב ש"יעקב אבינו לא מת", אלא "הוא בחיים" באותו אופן ש"זרעו בחיים", גם לא
32 בבחינת "קטלא פלגא" — הרי זה דוקא כאשר הגשמיות אינו תופס מקום אצלו כלל, גם לא בבחינת "פלגא", כנ"ל
33 שהגוף הגשמי אינו מציאות בפני עצמו כלל, ובמילא אין זה אפילו בבחינת "קטלא פלגא"; הגוף הגשמי אינו
34 אלא לבוש חיצוני, ומובן, שכאשר פושטים לבוש אחד ולובשים לבוש אחר, לא נחסר בענין החיות.

35 ח. ומהי ההוכחה שענין החיים הוא באופן שהרוחניות היא העיקר, והגשמיות אינה אלא טפל בלבד (שאו
36 "לא מת", אלא "הוא בחיים") — כאשר רואים ש"זרעו בחיים".
37 ובהקדמה:

38 רבינו הזקן מבאר בתניא³⁷, ש"העושים גופם עיקר ונפשם טפלה, אי אפשר להיות אהבה ואחוה אמיתית ביניהם
39 כו'", והיינו, שקיום מצות "ואהבת לרעך כמוך"³⁸ יכול להיות רק כאשר הנשמה היא העיקר והגוף הוא הטפל.

(36) ב"ק סה, א. וראה תו"א פרשתנו (בשלח) סא, ב.

(37) רפ"ב.

(38) קדושים יט, יח.

(33) אבות פ"ב מ"ב.

(34) משלי ג, ו. וראה לקו"ש ח"י ע' 104. וש"נ.

(35) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סר"ד ס"ב ואילך. וש"נ.

- אמנם, כאשר ענין זה הוא באופן שהגוף אינו אפילו בדרך טפל, אלא אינו מציאות בפני עצמו כלל (כנ"ל) — אזי קיום מצות "ואהבת לרעך כמוך" היא לא רק באופן של טפל, היינו, שנותן גם להזולת, אבל נשאר גם אצלו, אלא באופן שמתמסר לגמרי ("ער גיט זיך אינגאַנצן אָפּ") אל הזולת, ועד שאת ה"חיים" שלו הרי הוא מחדיר ומיישם ("ער זעצט אַרײַן") ב"זרעו", שמתמסר אל הזולת להחיותו בתומ"צ.
- "זרעו בחיים" פירושו — שרואים שהעובדה שפלוגי הוא "בחיים", שהוא חי בתומ"צ, אינה אלא בגלל היותו "זרעו":
- מדובר אודות יהודי שחי ומתהלך בין גוים, ויש לו את כל הענינים שבאים מצד נפשו הבהמית, יצרו הרע והעולם כו', וא"כ, כיצד אפשר להחיות אותו?!
- והגע עצמך: איתא במדרש³⁹ "אם מתכנסין כל באי העולם לברוא אפילו יתוש אחד (או: "להלבין כנף אחד")⁴⁰ אינן יכולין", ואילו כאן אומרים שהעובדה שפלוגי הוא בחיים היא בגלל היותו "זרעו", שזהו מקור חיותו?!
- ובכן: הכלל שכל באי עולם אינם יכולים לברוא בריאה — הרי זה בהיותם במעמד ומצב של "נברא"; אבל כאשר נעשים "דומין לבוראם"⁴¹, היינו, שאינם מציאות בפני עצמו, אלא הוא רק שליח של בורא העולם — הנה בורא העולם פועל על ידו ענין של בריאה.
- ויתירה מזה: אע"פ ש"הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"⁴², וא"כ, כיצד יש ביכלתו לפעול זאת, בה בשעה שאפילו הקב"ה כביכול אינו יכול לפעול זאת — הרי זה בכחו של יהודי דוקא, מצד הציווי "ואהבת לרעך כמוך", ובמכ"ש וק"ו: אם צריכים ליתן לו דבר גשמי כדי להחיות את נפשו, עאכו"כ שצריכים להחיותו ברוחניות.
- אלא שבשביל זה יש צורך שיהי' בטל במציאות (כמבואר בתניא⁴³), וכיון שזהו ענין שצריך לבוא בפועל, אצל הזולת — לא מספיק ביטול במציאות בבח, אלא צריך להיות ביטול במציאות בפועל.
- וענין זה מתבטא בכך שנותן את עצמו לגמרי ("ער גיט זיך אָוועק אינגאַנצן") ומוסר נפשו להחיות את הזולת, והיינו, שאע"פ שע"פ דין "חייך קודמין"⁴⁴, מ"מ, אינו נכנס לשקו"ט ע"פ דין, ומוסר נפשו, ובלבד להחיות יהודי.
- וזוהי ההוראה של נשיאי חב"ד, החל מאדמו"ר הזקן ועד לבעל ההילולא⁴⁵:
- החיוב לעשות טובה ליהודי — זהו הלכה בשו"ע, ולא זהו החידוש של תורת החסידות; החידוש של תורת החסידות הוא — כמדובר בארוכה ב"ט כסלו⁴⁶ בפירוש התואר "חסיד", שצריך לוותר על טובת עצמו ולהעמיד את עצמו בסכנה בשביל טובת הזולת.
- וכפי שמצינו אצל בעל ההילולא — כפי שסופר פעם⁴⁷ בארוכה אודות נסיעתו לפטרבורג, בזמן ה"צאָר", שהיתה כרוכה במס"נ בפועל, וכל זה — על הספק, אולי יתאפשר לבטל גזירה על בנ"י. ועאכו"כ ובמדה גדולה יותר — בשנות נשיאותו במדינה ההיא, שהיו שנים כאלו שבכל יום ויום, מתחילת היום עד סוף היום, היתה העבודה קשורה עם מסירת נפש וסכנת נפשות בפועל, וכל זה — לא בשביל עצמו; בשביל לישב בחדרו וללמוד תורה לעצמו, בשביל קיום המצוות בהידור לעצמו — אף אחד לא הי' מפריע לו ולא נוגע בו; כל ענין המסירת-נפש שלו הי' בשביל להעמיד דור שיהי' "חי", ואכן הצליח ופעל שיהי' "זרעו בחיים".
- הנהגה כזו יכולה להיות רק אצל מי שבהיותו נשמה בגוף בחיים חיותו בעלמא דין היו החיים הבשריים לא רק לא דבר עיקרי, אלא אפילו לא דבר טפל, כי אם באופן שאינם מציאות כלל, כיון שאינם אלא "כלי", כגרזן ביד החוצב בו, שעל ידם יוכל למלא שליחותו לפעול בעולם.

(תורת מנחם — התוועדויות חל"ט ע' 42).

(39) ב"ר פל"ט, יד. וש"נ.

(40) שהש"ר פ"ה, יא (ג).

(41) ב"ר פס"ז, ח. רות רבה פ"ד, ג. ועוד.

(42) ברכות לג, ב. וש"נ. הובא בפרש"י עה"ת עקב יו"ד, יב.

(43) פ"ו.

(44) ב"מ סב, א.

(45) ראה גם שיחת מוצש"ק פ' בשלח, י"א שבט תשכ"ד סי"א

(46) בקונטרס ענינה של תורת החסידות (נרפס בספר הערכים — חב"ד כרך א בסופו (ע' תשנ"ו ואילך), ואח"כ בקונטרס בפ"ע (כמ"פ), ובתורת מנחם — התוועדויות חמ"ה ע' 257 ואילך).

(47) שיחת יו"ד שבט תש"כ סכ"ה ואילך (תורת מנחם — התוועדויות חכ"ז ע' 319 ואילך). וש"נ.

- 1 ונמצא, שהעובדה ש"זרעו בחיים" מהווה הוכחה ש"אף הוא בחיים", כי, מה שנחסר אינו אלא לבוש גשמי,
2 ותמורת זה נותנים לו לבוש אחר כו'.
- 3 ט. וזהו הביאור בדברי הגמרא "יעקב אבינו לא מת .. וכי בכדי ספרו ספדניא וחנטו חנטיא כו' .. מה
4 זרעו בחיים אף הוא בחיים":
- 5 כאשר רואים שיעקב העמיד את "זרעו" בארץ מצרים (ולאח"ז בשאר הגלויות), ורואים שהם "חיים" בגלל
6 היותם "זרעו" — הרי זו הוכחה שבמשך כל שנותיו היו אצלו חיים רוחניים, ואילו הגשמיות היתה לא רק ענין
7 של טפל, אלא לבוש בלבד, ובמילא, הנה גם כאשר החליפו את הלבוש, נשאר אצלו ענין החיים בתקפו, והשינוי
8 אינו אלא מלבוש זה ללבוש אחר.
- 9 ועד"ז בנוגע ליום הילולא זה:
- 10 כאשר מתאספים יחדיו כמה שנים לאחר זה, ויודעים ש"ספרו ספדניא וחנטו חנטיא כו'" — מבאר רבינו
11 הזקן, שכאשר מדובר אודות צדיק שבחיים חיותו בהיותו נשמה בגוף כאן למטה מעשרה טפחים היו חייו (לא
12 חיים בשריים, אלא) חיים רוחניים, אזי לא שייך בזה ענין של היפך החיים,
- 13 — ואין סתירה מזה ש"ספרו ספדניא וחנטו חנטיא", וכל פרטי הענינים שצריכים להיות ע"פ דין, כי
14 ענינים אלו אינם אלא בנוגע ללבוש גשמי, ולבוש זה הוחלף בלבוש אחר, טוב יותר —
- 15 ואדרבה — כפי שמבאר באגה"ק הנ"ל שבטלים ההגבלות שמצד הגוף, וכמו ההגבלה שהוצרכו לאחרים
16 בשביל להיכנס לחדרו וכו' וכו', ואילו עתה בטלו הגבלות אלו.
- 17 וההוכחה לזה — כאשר מתאספים יחדיו ומסתכלים מסביב ורואים יהודים שהסיבה לכך שהם חיים
18 ברוחניות — ולכן הם חיים גם בגשמיות, כי אצל בני"ה הרי זה ענין אחד — היא, בגלל היותם "זרעו", כפי
19 שרואים "זרעו בחיים" כאן, ו"זרעו בחיים" במדינה אחרת, ו"זרעו בחיים" בכל קצוי תבל, ועד גם במדינה
20 הידועה, ובאופן של מס"נ — אזי יודעים ש"הוא בחיים",
- 21 ו"הוא בחיים" — לא באופן של כ"ף הדמיון, או "חיים" עם פירושים שונים ("חיים מיט פשט'לאך"), אלא
22 באותו אופן ש"זרעו בחיים" — יהודים חיים שיכולים לפעול ולכבוש את העולם — כך "אף הוא בחיים" גם
23 עתה.
- 24 י. ומזה מובן גם גודל האחריות המוטלת על כל אחד מ"זרעו" — שצריך להיות באופן של "זרעו בחיים":
25 אם הוא נמצא במעמד ומצב של שינה (גם אם הוא נושם, ואפילו אם עיניו פקוחות וחושב אודות ענינים
26 של מה-בכך ("באבע מעשיות"....)) — הרי זה "אחד מששים כו'"⁴⁸.
- 27 וצריך לידע שאין זה ענין שנוגע אליו ולבני ביתו בלבד, אלא זהו ענין שנוגע לאותו אחד שאודותיו פוסקת
28 הגמרא שההוכחה לכך ש"הוא בחיים" היא כאשר "זרעו בחיים"!
- 29 וכיון שבעל ההילולא מסר נפשו עבור כל אחד מ"זרעו", ולא רק באופן של התחלקות, והיינו, שלפי מספר
30 החסידים יש לחשב כמה רגעים במשך היום הוקדשו עבור כל חסיד, אלא באופן שבשעה שהתמסר אליו, התמסר
31 בכל עצמותו, נמצא, שהענין ש"הוא בחיים" תלוי בו — ע"י היותו "בחיים", ולא במצב של שינה כו'.
- 32 יא. ומזה מובן פרט נוסף:
- 33 יש לשלול את טעות העולם שמשנה לשנה נחלש הענין, אלא צריכים לדעת שהאמת היא להיפך — שכיון
34 שזהו ענין של חיים, הרי "ימים ידברו ורוב שנים יודיעו חכמה"⁴⁹.
- 35 אלא, שענין זה תלוי בבחירתו של כל אחד מישראל, ואי אפשר להכריח אותו; אומרים לו: "ובחרת בחיים"⁵⁰,
36 "בְּחַיִּים" (בפתח), כמו ה"א הידיעה⁵¹, וכפירוש רש"י: "אני מורה לכם שתבחרו בחלק החיים, כאדם האומר
37 לבנו בחר לך חלק יפה בנחלתי, ומעמידו על חלק היפה ואומר לו את זה ברור לך .. הנחת ידי על גורל הטוב
38 לומר את זה קח לך".

(50) נצבים ל, יט.

(51) ראה פרש"י חיי שרה כד, כז. משפטים כב, יט.

(48) ברכות נז, ב.

(49) איוב לב, ז.

ובנדרו"ד: מעמידין אותו על חלק היפה ואומרים לו ש"בחר רישא גופא אזיל"⁵², וזהו "רישא" שהיו אצלו חיים רוחניים, ובמילא "הוא בחיים" גם עתה, ואדרבה, ביתר תוקף וביתר עוז. שכן, ביום ההילולא בכל שנה ושנה עולה הצדיק להיכל עליון יותר, ומושך אחריו את כל הגוף.

וזוהי גם תכלית ההתוועדות הקשורה עם יום ההילולא — כפי שכותב בעל ההילולא במכתבו ליום ההילולא הראשון של אבינו⁵³ — להתחזק בעצמו ולחזק את כל הענינים שבעל ההילולא הכניס את עצמו בהם ומסר נפשו עבורם.

והרי זוהי גם הטובה של "זרעו" שהם "בחיים", ועי"ז נעשה "הוא בחיים" באופן של תוספת חיים, ומזה נמשך גם ל"זרעו", בברכה מרובה, בטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים, בבני חיי ומזוני רויחי.

* * *

יב. ע"פ האמור לעיל יובן מה שמצינו שבהשתדלותו של בעל ההילולא שיהי' "זרעו בחיים", נצטרפו שני ענינים, שלכאורה הם ב' קצוות, מן הקצה אל הקצה⁵⁴:

בעל ההילולא לא הסתפק בקיום התומ"צ בשלימות סתם, אלא תבע — לא רק מעצמו, אלא גם מהזולת — תכלית השלימות.

בעל ההילולא תבע — מאלו השייכים לכך — שלא להסתפק בלימוד התורה סתם, אלא שלימוד התורה יהי' מתוך דחילו ורחימו; לא להסתפק בלימוד החסידות סתם, אלא שלימוד החסידות יהי' באופן של דביקות — אבל, לא לאבד את מציאותו ("פארלירן זיך") לגמרי, היינו, לא להסתפק בענינים של דביקות באופן המביא לידי כלות הנפש, אלא שהדביקות תהי' ניכרת בכללות הנהגתו, בשעת האכילה ושתי' כו', שגם אז לא תהי' לו שייכות לגשמיות הענינים — כידוע המבואר במאמרים, וכן בחלק מהשיחות, ובפרט השיחות מהשנים הראשונות.

ועד כדי כך, שאלו שלא רצו להתנהג כן, שמעו ממנו ביטויים קשים! והגע עצמך: מדובר אודות יהודי שלומד תורה ומקיים מצוות ומהדר בזה, אלא שחסר אצלו הענין ד"מהדרין מן המהדרין", וא"כ, לכאורה, מה שייך, ומהו הצורך, לומר לו ביטוי קשה כזה?! — ואעפ"כ היתה אצל בעל ההילולא הנהגה זו, פעם ושתיים וכמה פעמים, ולא רק לאחד, אלא לכמה וכמה.

וביחד עם זה, הנה באותו זמן ובבת אחת התעסק גם בפעולות עם כאלו שלא היתה להם שייכות לתומ"צ, ולא היו יכולים לדבר עמהם אודות ענין כל-שהוא, מלבד להזכיר לו שהוא בן בנו של יעקב, בן בנו של יצחק ובן בנו של אברהם, להזכיר לו שנולד יהודי — כיון שגם זאת שכח כבר... ומובן באיזו דרגא הי' מעמדו ומצבו... — הנה גם אליו התמסר בעל ההילולא, וגם מתוך מסירות-נפש, כמו לאלו שמהם תבעו הנהגה של "מהדרין מן המהדרין".

ועד שגם מי שהי' במעמד ומצב ד"שנה ופירש" שהוא קשה "יותר מכולם" (כדברי הגמרא⁵⁵) — גם עבורו מסר נפשו כדי לנסות לקרבו, על הספק וספק-ספיקא, וכולי האי ואולי וכו' וכו'.

יג. ולדוגמא:

פעולותיו במדינת רוסיא היו — לדאוג לכך שבפינה רחוקה יידעו "קמץ אל"ף א" ו"קמץ ביי"ת פ"; ובפינה אחרת — שילמדו שם חסידות בליל שישי עד לפנות בוקר.

ועד"ז לאחר כן, כשבאו למדינה שבה כל הענינים הם פתוחים כו', והוצרכו לפעול במדינה זו — היו ג"כ ב' קצוות אלו:

לייסד ישיבה שבה ילמדו תורת החסידות, וגם בלימוד הנגלה יהי' ניכר שהלימוד חדור באור וחיות, בחמימות וחיות חסידית;

וכה בשעה — כיון שישנם גם ילדים כאלו שאינם מקבלים חינוך דתי, וגם לא חינוך יהודי, ללא יהדות

התוועדות חמ"ב ע' 168). וש"נ.

(55) פסחים מט, ב.

(52) עירובין מא, א. וראה סוטה מה, ב.

(53) אג"ק שלו ח"א ע' קלח ואילך.

(54) ראה גם שיחת יו"ד שבט דאשתקד סט"ו (תורת מנחם —

- 1 ("אידשקייט" כלל, אפילו לא "אידש", אלא מתחנכים בבית-ספר "ממלכתי" ("פאָבליק סקול"), ותו לא מידי
2 — לחפש אנשים שילמדו עמם "אל"ף בית" באנגלית, כיון שאינם שייכים עדיין לאל"ף ב"ת בלשון-הקודש,
3 ועל זה הקדיש זמן, על חשבון שאר עניניו, ובלבד שהענין יתייחד.
- 4 ובשני הקצוות — שבשניהם הי' צורך במסירת נפש — עסק באותה מסירות נפש, ובאותה חיות והתלהבות.
5 יד. והענין בזה — שהיא הנותנת:
6 כאשר העבודה היא מתוך חשבון, אפילו חשבון דקדושה — הרי יש מצוה שהתורה קוראת אותה "קלה
7 שבקלות", ויש מצוה שהתורה קוראת אותה "חמורה שבחמורות"⁵⁶; וישנם הגדרים שענין זה דוחה כו' וענין
8 זה נדחה, וכו' וכו', כמובא בפוסקים פס"ד להלכה בפועל⁵⁷.
- 9 אבל ישנה עבודה שהיא מצד מסירות-נפש — שמרגישים שישנו יהודי בקצוי תבל שחסר לו דבר-מה,
10 וכיון שהוא יהודי, שהוא "חלק אלוהה ממעל ממש"¹⁷ (וכמבואר בתניא פרק א' 58¹ שענין זה הוא אצל כאו"א
11 מישראל, יהי' מי שיהי') — הרי ההרגש אודותיו הוא לא רק בשכלו, אלא אדרבה — עיקר ההרגש הוא בעצם
12 נפשו, והרי עצם הנפש הוא למעלה משכל, למעלה ממעשה ולמעלה מכל הענינים,
13 הנה כאשר ישנה ההמשכה דעצם לעצם — אזי מתמסר לגמרי לדאוג לאותו ענין שחסר אצל יהודי זה:
14 כאשר הלה נמצא במעמד ומצב שחסר לו הענין ד"מהדרין מן המהדרין" — הרי בענין הרצון, גם אם חסר
15 פרט קטן, חסר הרצון כולו⁵⁹, ולכן הרי הוא מוסר על זה את כל עצם הנפש;
16 ועד"ז אצל מי שנמצא במעמד ומצב שיש צורך להזכיר לו ש"בשם ישראל יכונה"⁶⁰ — יכונה דייקא⁶¹, שע"פ
17 דין הרי זה כאשר השם הוא בהעלם, ולכן נקרא בלשון של כינוי, והיינו, ששם "ישראל" הוא בהעלם אצלו, באופן
18 של "כינוי" בלבד — הנה גם אליו מתמסר מתוך מסירת נפש.
19 וכל זה למה? — כיון שכל פרטי העבודה,
20 — שהרי העבודה צריכה להיות בפרטיות ובאופן מסודר: כדי שבמקום מסויים יבוא "מלמד" לספר אודות
21 "קמץ אל"ף אָ", יש צורך למצוא את ה"מלמד", לממן את ה"כרטיס", ולהורות לו לאן לנסוע, מה עליו לעשות
22 שם, וכיצד להסתתר כו'; ועד"ז בנוגע למי שתובעים ממנו מדוע אינו יושב ללמוד בליל שישי כל הלילה, ומדוע
23 אינו מתפלל שחרית בשבת ג' שעות יותר מכפי שהתפלל בפועל —
24 נעשים (לא מצד החשבון והשכל, אלא) מצד מסירת נפש, והיינו, שהמס"נ חודרת בכל פרטי העבודה.
- 25 טו. ועד"ז בנוגע ל"זרעו בחיים":
26 כאשר ישנו מישהו שנותן את חייו עבור הענין ד"זרעו בחיים" — לא יתכן שתהי' בזה מדידה והגבלה,
27 שכאשר מדובר אודות לימוד החסידות, אזי הוא נמצא ("ער איז דא"), ואילו כאשר מדובר אודות "קמץ אל"ף
28 אָ", אזי אינו נמצא ("ער איז ניטאָ").
- 29 הנהגה כזו מהוה סימן שהעבודה אינה שייכת למסירות-נפש, כי אם לחשבון, אלא, שהחשבון הוא ע"פ
30 שו"ע, חשבון ע"פ תורה. ואכן, יש זמן שבו צריך להיות ענין החשבון — קודם שבאים לידי פיקוח נפש; אבל
31 כאשר צריך להציל יהודי, שלא ישקע כו' — אזי גם ע"פ שו"ע נעשה דין ש"מצוה בגדולים"⁶².
- 32 לכאורה: מהו הטעם שמצוה בגדולים? — למה לא יעשה זאת קטן, שאצלו ענין השבת אינו בהפלאה
33 ("געוואָלדיק") כל כך, ואז יהי' פחות חילול השם וכו' וכו'? — ואעפ"כ אומרת הגמרא: לא כן! כיון שזהו ענין
34 של פיקוח נפש, אזי מצוה בגדול, שיעשה זאת "גדול" דוקא, ולא ממוצע, ועאכ"כ לא להניח זאת לאדם פשוט.
- 35 טז. וגם ענין זה — "מצוה בגדולים" — מודגש בהנהגת בעל ההילולא:
36 באותו זמן שבעל ההילולא התעסק בהדפסת מאמרי חסידות בענינים הכי עמוקים ברזין דרוזין דאורייתא —
37 התעסק בעצמו גם בכתיבת "זכרונות"⁶³.

60 לשון הכתוב — ישע"י מד, ה. וראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ

ח"ב ע' פ. וש"נ.

61 ראה תורת מנחם — התוועדויות ח"ג ע' 176. וש"נ.

62 ראה יומא פד, ב. רמב"ם הל' שבת פ"ב ה"ג. טושו"ע

(ואדה"ז) או"ח ששכ"ח סי"ב (סי"ג).

63 ראה גם שיחת יו"ד שבט דאשתקד ס"ו (תורת מנחם —

56) תנחומא עקב ב. דב"ר פ"ו, ב. ועוד.

57) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג ואילך. וש"נ.

58) ושם: "לכל איש ישראל אחד צדיק ואחד רשע יש שתי

נשמות כו'".

59) ראה סה"מ קונטרסים ח"ב שיא, א. שג, ב. וראה גם תורת

מנחם — התוועדויות חכ"ט ע' 136. וש"נ.

באותה שעה הי' זה דבר-פלא בעיני כמה:

מהו הענין שבדבר ("וואָס איז דאָס פאַר אַן ענין")?! — הרי כל ענין דורש זמן, טירחא ושימת-הלב, ואי אפשר לעשות שני דברים בבת אחת: בשעה שעוסקים ברשימת זכרונות — אי אפשר לכתוב באותו זמן מאמר חסידות או ענין אחר, וכמו"כ כאשר כותבים מאמר חסידות או מאמר בנגלה — אי אפשר לרשום זכרונות, כך, שרשימת הזכרונות היתה בודאי על חשבון ענינים אחרים.

וקושיא גדולה יותר — בלשון הגמרא⁶⁴ "היכא דעייל ירקא ליעול בישראל": מהו הצורך ליתן לפלוני ספר שיוכל לקרוא "זכרונות", הרי מוטב לשלוח לו מאמר חסידות, כך, שבאותה מחצית השעה — במקום לקרוא את ה"זכרונות" ילמד מאמר חסידות! ואם אינו מבין בלשון הקודש — ישלחו לו מאמר באידיש (וכבר היו אז מאמרים באידיש), ואם גם זה קשה עבורו — הרי לשם כך הדפיסו "פוקח עורים", מאמרים קלים באידיש!

ובכן, מצד ענין של שכל, שכל דקדושה — קשה להסביר זאת; אמנם, במה דברים אמורים? — כאשר לא חושבים אודות יהודי הטובע בים של "עם-הארצות"; אבל כאשר אדם עומד על שפת הנהר ורואה יהודי שטובע, והלה אפילו אינו יודע שהוא טובע — כיצד יתכן שיעשה אז חשבונות?! לכל לראש עליו למשותו מן הנהר; אם אינו יכול למשותו ע"י מאמר חסידות — יעשה זאת ע"י מאמר בנגלה, ואם אינו יכול ע"י מאמר בנגלה — יעשה זאת ע"י פסוק חומש ב"זשאַרגאַן", ואם גם זה לא עוזר — עליו למשותו ע"י סיפור-מעשה שתוכנו לא יתן לו מנוח ("עס וועט אים עקבערן")... עד שיעמידנו בקרן אורה.

ועד"ז בעניננו — שכאשר בעל ההילולא ראה שישנם כאלו שלא יוכלו להשפיע עליהם ("מ'וועט זיי ניט קאַנען נעמען") ע"י מאמר חסידות, ולא ע"י מאמר בנגלה, ואפילו לא ע"י פירוש פסוק חומש ב"זשאַרגאַן" — אזי התחיל בכתבת ה"זכרונות":

בעל ההילולא ראה שיכול להישאר יהודי אחד, שני יהודים, עשרה יהודים, מאה יהודים (שאח"כ יהיו מהם מאה משפחות), שלא יכניסו לביתם שום ענין שנכתב ב"זשאַרגאַן", או אפילו בשפת המדינה, אם תוכנו לא ימשוך אותם, גם את נפשם הבהמית, כך, שיש צורך להגיש להם את תוכן הדברים אודות הקב"ה ותורתו ומצוותי בצורה כזו שהם יכניסו זאת לבתיהם.

— את התוכן בודאי שאין לשנות, כי אם את הצורה בלבד, והיינו, למזוג את התוכן לתוך "קנקן" כזה, שפלוני, שהוא "תינוק שנשבה", יוכל לטעות ולחשוב שזהו "סיפור מעשה", ובמילא יתחיל לקרוא, ואז, "טעמו וראו כי טוב (ועד שיראה "כי טוב) ה"⁶⁵.

ומטעם זה התעסק בעל ההילולא בכתבת ה"זכרונות" — בנצלו את העובדה שנוצרה "תנועה" שכל אחד רוצה לדעת את קורות חייו של אבי-זקנו, או של אבי-זקנו של חברו,

[וגם כאשר לכתחילה סבור הלה שזהו ענין שרק יהי' מונח על ה"מדף", ואינו מוכן "להכניסו" אל עצמו, בחייו הפרטיים — יש לסמוך על הכח של פתגם של יהדות ("אַ אידישן וואָרט"), שסוכ"ס יחדרו בו הדברים ("עס וועט אים דערנעמען")],

ובראותו שלא מספיק שיכתבו הדברים בלשון-הקודש, שאז יהי' זה עבור חוג מצומצם בלבד — השתדל שיכתבו הדברים באידיש, ואח"כ תורגמו הדברים בשפות נוספות, כדי שיגיעו גם לאלו שמתיראים גם מלשון אידיש!...

יז. ויש להעיר גם ממה שמצינו ב"זרעו" של יעקב, שנאמר בהם⁶⁶ "ויכלכל גו' לחם לפי הטף": "טף" — אי אפשר לתת להם אותו לחם כמו למבוגרים, אבל, בהכרח לתת להם "לחם", ולא דבר שהוא היפך מזה ח"ו, גם אם יש לו צורה של לחם.

וזוהו גם כל הרעש שהרעישו ("דער גאַנצער שטורעם וואָס מ'האַט גע'שטורעם'ט") נגד המחנכים שאינם שומרי שבת⁶⁷, שאע"פ שהם מלמדים את הילדים מתוך החומש, ולא מתוך "קיצור" החומש, אסור ליתן בידם

(66) ריגש מז, יב.

התוועדיות חמ"ב ע' 159). וש"נ.

(67) ראה סה"ש תש"א ע' 80. ע' 157. תש"ב ע' 69. וראה גם תורת

(64) שבת קמ, ב.

מנחם — התוועדיות חל"ג ע' 229. וש"נ.

(65) תהלים לד, ט.

1 ילד יהודי כדי לחנכו — דלכאורה, מהו קישור הענינים? הרי לאחרי הלימוד במשך ארבעים וחמש הדקות,
2 הולך לדרכו ואינו רואה אותו עד למחרת, ולמה לא יוכל ללמוד אצלו חזמם, "לחם", "לכו" לחמו בלחמי"?!
3 — אך הענין הוא, שלימוד אצל מחנכים כאלו הוא "לחם" שמרעיל ילד יהודי!

4 [ויש להוסיף ולהעיר, שכאשר הרעישו אודות המחנכים הנ"ל שיש צורך להתרחק מהם כו', הנה באותה
5 שעה חשבו גם אודות תיקון עבורם, למצוא אופן שיוכלו להגיע גם אליהם ולהציל אותם, כך, שבשעת מעשה
6 היו כמה שאלות וכמה סברות וכו'].

7 יח. וזהו החידוש ד"איזהו חכם הרואה את הנולד"⁶⁸ — חכם כפשוטו, ועאכ"כ נשיא בדורו (שהרי אם
8 בנוגע למלכים סתם נאמר⁶⁹ "לב מלכים ביד הוי'", עאכ"כ בנוגע לנשיא בישראל) — "בראותו ילדיו מעשה
9 ידי בקרב"ו"⁷⁰ — אלו שהתחנכו ע"י ה"מיטואן-שעות", ע"י סיפורי הזכרונות וכו', וכו', שמהם גדלו אלו שהם
10 בבחי' "זרעו בחיים", שרואים עליהם שהם זרעו של יעקב אבינו, אשר "יעקב לא מת".
11 וכמו יעקב שהעמיד "זרעו בחיים" באותו מקום שבו "חנטו חנטיא" — בארץ מצרים, "במיטב הארץ ..
12 בארץ גושן"⁷¹, ו"אין מקרא יוצא מידי פשוטו"⁷², שהיו להם מאכלים ומשקאות הטובים ביותר, וכל הדרוש
13 עבור ה"הוצאה", בתים משלהם, צאן ובקר וכל שאר הענינים; ושם העמיד יעקב אבינו את "זרעו" שיהיו
14 "בחיים" — לא בחיים כפי רצונו של פרעה, אלא בחיים שבהם יהי' ניכר שזהו "זרעו": כאן הולך בנו של
15 יעקב, נכדו של יעקב ונינו של יעקב!

16 יט. אמנם, אימתי מתקיים הענין ד"זרעו בחיים", שאז "אף הוא בחיים" — הרי זה ע"י זרע זרעו:
17 מצינו בהלכות פרי' ורבי', שמצות "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה"⁷³ מתקיימת כאשר נולדים בני בנים.
18 האב אינו מקיים מצות "פרו ורבו" ע"י נכדיו, כי אם ע"י ילדיו דוקא; אבל, באיזה אופן מקיים מצות פרו ורבו
19 ע"י ילדיו, הרי זה כאשר ילדיו מולידים ילדים — לשון רבים, כי אחד אינו מספיק, כמבואר בשו"ע⁷⁴.
20 כלומר: לא די בכך ש"זרעו" מתהלך חי, אלא יש צורך שגם ל"זרעו" יהיו בנים ובנות, וגם הם יהיו "חיים",
21 והיינו, ש"זרעו" מתנהג "בחיים" באופן שמחי' יהודי נוסף, כמאד"ל⁷⁵ "המלמד את בן חבירו תורה .. כאילו
22 ילדו".

23 וזהו שמצינו בהנהגתו של בעל ההילולא, שביחד עם זה שתבע מכאו"א לפי ענינו להוציאו מה"מצרים" שלו
24 [מי שהי' במצרים כפשוטו — לצאת ממצרים כפשוטו, ומי שהי' בבחי' מצרים בדקות דקות — לצאת מבחי'
25 מצרים בדקות דקות] — תבע גם מכאו"א מהם, מן הגדול שבגדולים עד לקטן שבקטנים, שלא יסתפק בכך
26 שאצלו ישנו הענין ד"טעמו וראו כי טוב", אלא עליו להביא זאת גם ליהודי נוסף, וכאמור, שלא מספיק אחד כו'.
27 כ. ו"צדיקים דומין לבוראם"⁴¹:

28 כשם שבנוגע להקב"ה נאמר⁷⁶ "בל ידח ממנו נדח" (וכיון שהקב"ה הבטיח, מוכרח הדבר להתקיים), כן
29 הוא בנוגע לאלו שהולכים בשליחותו של הקב"ה — כאמור לעיל, שהנשיא אינו מציאות לעצמו כלל, ואינו
30 אלא הצינור כו', "אנכי עומד בין הוי' וביניכם"⁷⁷, ממוצע המחבר⁷⁸ — שגם אצלו "בל ידח ממנו נדח", שאינו
31 נאבד כו'.

32 ודברי צדיקים חיים וקיימים לעד⁷⁹, ובאופן שלא זו בלבד שהם חיים בעצמם, אלא גם לאחריו כו"כ שנים
33 שלא רואים את הגוף הגשמי, הרי הם מחיים ומעמידים "דור ישרים יבורך"⁸⁰, "זרעו בחיים", שזהו כאשר יש
34 גם זרע זרעו, היינו, שמעמיד תלמידים ותלמידים לתלמידיו.

(76) ע"פ שמואל-ב יד, יד. וראה תניא ספ"ט. הל' ת"ת לאדה"ז

פ"ד ה"ג.

(77) ואתחנן ה, ה.

(78) ראה סה"ש תורת שלום ע' 158.

(79) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' תקעו. ח"ד ע' שלט.

ח"י ע' קמו. ח"א ע' שכט.

(80) תהלים קיב, ב.

(68) תמיד לב, א.

(69) ע"פ משלי כא, א. וראה לקו"ש ח"י"ג ע' 285 הערה 1. וש"נ.

(70) לשון הכתוב — ישע"י כט, כג. וראה תניא אגה"ק סכ"ז.

(71) ויגש מז, ו.

(72) שבת סג, א. וש"נ.

(73) בראשית א, כח.

(74) אה"ע ס"א ס"ה-ו.

(75) סנהדרין יט, ב. וש"נ. הובא בפרש"י עה"ת במדבר ג, א.

1 וזוהי גם הדרישה, הנתינת-כח וההבטחה, שיעמידו חיל גדול של "צבאות השם", שעמו נלך בקרוב לקראת
2 משיח צדקנו, בגאולה האמיתית והשלימה, בעגלא דידן.

* * *

כא. עפ"ז יובן גם מ"ש בעל ההילולא במכתב הנ"ל (סי"א)⁸¹ — שכתב לקראת ב' ניסן תרפ"א, יום
ה"יִצְרִיט־הִילולֵא" הראשון של אביו, שבו קיבל את הנשיאות — וז"ל:

3 "גבורי ישראל, מגיני ארץ, גם בהשיבם נפשם אל חיק אביהם שבשמים, אשר לו משלימים נפשותם⁸², הנה
4 לא זה בלבד שלא יפרדו מעל צאן מרעיתם, הנה עוד מתרפסים להדום כסא מרום, להתייצב לפני הוד א-ל רם
5 ונשא, להגן על עם ישורון, לדרוש רחמי וחסדי האב על בנו, עמו ונחלתו"⁸³.

ולכאורה אינו מובן:

6 (א) מדוע נקט "גבורי ישראל" — כאשר רוצים לומר תואר על נשיא ישראל (כבנדו"ד, שרבינו נשיאנו רוצה
7 לומר תואר על אביו), הרי התואר היותר מתאים הוא "נשיא", "למדן" "חסיד", "ירא-שמים", "לומד תורה
8 ומקיים מצוות", "מנהיג", "מדריך" וכיו"ב, ומדוע נקט הלשון "גבורי ישראל"?
9

10 (ב) מדוע נקט לאח"ז "מגיני ארץ" — שהפירוש הפשוט בזה הוא שהם מגינים על הענינים שבארץ, לאו
11 דוקא בנוגע לבנ"י, שהרי לא כתב "מגיני ישראל", אלא "מגיני ארץ"?

12 ואין לומר ש"ארץ" כאן קאי על בנ"י דוקא, ע"ד מ"ש⁸⁴ "ארץ חפץ", דקאי על בנ"י שנקראים בשם "ארץ",
13 כמ"ש⁸⁵ "השמים כסאי והארץ הדום רגלי" — דכיון שנאמר "גבורי ישראל מגיני ארץ" בחדא מחתא, תחילה
14 "ישראל" ואח"כ "ארץ", הרי מובן שאין זה אותו ענין.

15 (ג) מדוע בענין בקשת רחמים כו' נקט הלשון "להגן על עם ישורון" (ולא כמ"ש לפנ"ז "מגיני ארץ") — לא
16 עם ישראל, בני ישראל, אלא "ישורון" דוקא?

17 (ד) מהי שייכות ההקדמה ד"גבורי ישראל כו'" לכללות תוכן הענין ש"גם בהשיבם נפשם . . לא יפרדו מעל
18 צאן מרעיתם", ואין זה ענין רוחני בלבד, אלא "עוד מתרפסים . . לדרוש רחמי וחסדי האב על בנו, עמו ונחלתו",
19 בנוגע לכל המצטרך להם, כולל גם צרכים גשמיים כפשוטם?

20 כב. ויובן בהקדם ביאור ענינו של גיבור אמיתי — כמבואר בחסידות בכ"מ⁸⁶, ומובן גם בפשטות:
21 ישנו מי שמנצל מה שיש לו, וכיון שהוא בעל-כח וגבורה יותר מחבירו (או שהוא עשיר יותר מחבירו),
22 ביכלתו לנצל כחות מרובים יותר (או ממון רב יותר). אמנם, אף שנקרא בשם "גיבור" — הרי זה רק ביחס
23 לזולתו, והיינו, שהלה אינו בעל-כח וגבורה, יש לו שרירים חלשים, ואילו הוא בעל שרירים חזקים, ולכן ביכלתו
24 לנצל כחו וגבורתו יותר מחבירו.

25 אבל גיבור אמיתי הוא — מי שמנצל לא רק מה שיש לו בגלוי, בכחות הגלויים,

26 — שכן, בשביל זה לא מגיעה לו נתינת תודה; כיון שנתנו לו כחות מרובים יותר (או ממון רב יותר), לכן
27 הוא מנצל אותם במילואם. זוהי אמנם "דרגא", אבל עדיין אין זה אמיתית ענין הגבורה —

28 כי אם מי שמגלה גם את הכחות העמוקים שנמצאים בהעלם, אלא שהוא ממשיך אותם בגלוי.

29 וכפי שרואים בפועל, שכאשר האדם מרגיש שמדובר אודות ענין עיקרי שנוגע בחייו, עד מיצוי הנפש, הנה
30 מרוב התלהבות ("זייענדיק פֿאַנאַנדער-געהיצט") עד כדי איבוד מציאותו ("פֿאַרלירן דיק זיך"), יוכל לנצל כחות
31 גדולים יותר מכחותיו הגלויים, כמו לשאת משא כבד הרבה יותר מהמשא שבכחו לשאת ע"ד הרגיל (כאשר
32 אינו בהתלהבות, ומתנהג ע"פ חשבון השכל), ועד שיכול להיות שינוי בגופו, שתופס מקום באופן אחר.

זו (אג"ק חכ"ד ע' סה).

(84) מלאכי ג, יב.

(85) ישע' סו, א. וראה תו"א בראשית בתחלתו. ובכ"מ.

(86) ראה המשך תרס"ו ע' תצג.

(81) וכבר נדפס ע"י ר' דוד ע"ה שיפריין (בס' חכמי ישראל — נ"י. תרפ"ד — לג, א).

(82) כלשון המדרש (ב"ר פ"ק בתחלתה) בקשר לענין ההסתלקות, "בידך אפקיד רוחי" (תהלים לא, ו).

(83) ראה גם הערות כ"ק אדמו"ר שליט"א במכתב י"א שבט שנה

1 וכידוע הסיפור שמביא רבינו נשיאנו⁸⁷ (וכבר דובר בזה כמ"פ⁸⁸) אודות יהודי אחד⁸⁹ שהוצרך לברוח ולהציל
2 את עצמו משריפה, ודחק את עצמו לעבור דרך חור שהי' קטן ממדת גופו. שכן, לאחר כן, למחר או מחרתיים,
3 ניסה ולא הצליח לעבור דרך חור זה (ולא בגלל שבינתיים גדלה מדת גופו או נתקטן החור, אלא בהיותם במדתם
4 הקודמת), והיינו, שמצד המדידה וההגבלה של הגוף אכן אינו יכול לעבור דרך חור שמדותיו קטנים ממדת גופו,
5 אבל כאשר הי' מצב של סכנת-נפשות, ונרגש אצלו שזהו ענין שנוגע בחיים — אזי הצליח לכווץ את בשר גופו
6 הגשמי, ע"י הרצון, שסוכ"ס יש בכחו לפעול כו', ולא מצד "עבודה" (שהרי הי' מדובר אודות אדם פשוט), אלא
7 בגלל שהרגיש שהדבר נוגע בחייו.

8 זהו איפוא אמיתית ענין הגבורה — שלא זו בלבד שמנצל במילואם את הכחות שיש לו בכיסו במזומן, אלא
9 הוא מנצל גם את הכחות שנמצאים אצלו בהעלם והסתור, וכל זה למה — בגלל שזהו ענין שנוגע לו בנפש.

10 כג. ומזה מובן גם התואר "גבורי ישראל" בנוגע לרועי ישראל:
11 יש רועה נאמן ששומר על צאן מרעיתו באופן שמקיים כל דיני ד' השומרים, והרי ע"פ דין⁹⁰, אינו חייב
12 להעמיד את עצמו בסכנה (אם זוהי סכנת פיקוח נפשות ממש) כדי להציל את הצאן.

13 וכל זה — כאשר צאן מרעיתו לא נוגע בחייו ממש, שלכן, התעסקותו בזה היא רק כפי שמתחייב ע"פ דיני
14 השומרים, תוך כדי ניצול הכחות הגלויים שחייב לנצלם גם מצד ההנהגה ע"פ שכל שמחייבת ללכת בדרך
15 הישרה, דכיון שהקב"ה נתן לו כחות אלו, הרי "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה"⁹¹,
16 ולכן צריך לנצלם.

17 וזהו ענין "רועה ישראל" — שעבודתו בהנהגת בני ישראל היא באופן של "ישראל", ע"ש "כי שרית עם אלקים
18 ועם אנשים ותוכל"⁹², והיינו, שהולך לבטח דרכו בדרך הישרה, ולא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם⁹³,
19 וכו' וכו'.

20 אבל יש רועה שהוא בבחי' "גבורי ישראל" — שמתגבר על ה"ישראל" שבו, לגלות גם מה שנמצא בו
21 בהעלם, וכיון ש"נפש השנית בישראל היא חלק אלקה ממעל ממש"⁹⁴, הרי מה שנמצא בהעלם הוא — אין סוף!
22 וזהו החילוק בין הכחות הגלויים לכחות הנעלמים — שהכחות הגלויים קשורים עם בחי' גליא דקוב"ה,
23 שזהו ע"י "אלקים" בגימטריא "הטבע"⁹⁵, ואילו הכחות הנעלמים, סתים דנשמתא, קשורים עם בחי' סתים
24 דקוב"ה⁹⁶, שאין עליו הגבלה כלל, אפילו בעולם למטה (שלכן "מקום ארון אינו מן המדה"⁹⁶, כיון שנמשכה בו
25 בגלוי התורה כפי שהיא למעלה).

26 ומצד הענין ד"גבורי ישראל" — הרי הוא מתמסר לצאן מרעיתו לא רק בכחותיו הגלויים, אלא גם מתוך
27 מסירת-נפש, שמוסר חייו ממש עבור צאן מרעיתו.

28 ולהיותם "גבורי ישראל", הרי הם גם "מגיני ארץ" — שמגינים לא רק על "ישראל", היינו, על הענינים
29 הרוחניים של יהודי, עניני התומ"צ, או הכשרה והקדמה לתומ"צ, אלא מגינים גם על עניני "ארץ" של ישראל
30 [כמ"ש רבינו הזקן באגה"ק⁹⁷ בפירוש "גוי אחד בארץ"⁹⁸, "שגם בעניני ארץ לא יפרדו מאחד האמת", היינו,
31 שממשיכים ענין האחדות גם בענינים הארציים שלהם], הן בגשמיות כפשוטו — לסייע ליהודי בעזרה גשמית,
32 והן ב"ארציות" בנוגע לרוחניות — לעזור ליהודי שנמצא במעמד ומצב שצריכים להזכיר לו שנולד יהודי (כנ"ל
33 סי"ב); ועושים זאת באופן של "מגיני" — לשון רבים, שמורה על ריבוי דרגות בענין ההגנה [כפי שמביא
34 הצ"צ⁹⁹ על הפסוק¹⁰⁰ "אלף המגן", שיש אלף דרגות בענין ה"מגן"], בהתאם לריבוי הדרגות בבני שצריך להגן
35 עליהם. וכל זה — בגלל היותם (לא רק רועי ישראל, אלא) "גיבורי ישראל".

(94) פרדס שי"ב פ"ב. ראשית חכמה שער התשובה פ"ו (ד"ה והמרגיל — קכא, ב). של"ה פט, א. קפט, א. ועוד. תניא שעהיה"א רפ"ו. ובכ"מ.

(95) ראה זח"ג עג, א. לקו"ת ויקרא ה, ג. ובכ"מ.

(96) יומא כא, סע"א. וש"נ.

(97) רס"ט.

(98) שמואל-ב ז, כג. ועוד.

(99) ראה אוה"ת לך עת, ב ואילך.

(100) שה"ש ד, ד.

(87) ראה סה"מ תרפ"ז ע' קסה. אג"ק שלו ח"ד ע' ריא.

(88) תורת מנחם — התועדויות ח"ה ע' 174 הערה 25. חיי"ג ע' 29. חיי"ח ס"ע 59 ואילך. חל"ט ס"ע 334 ואילך. חמ"ב ע' 54. חמ"ה ע' 72.

(89) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר שידועים מי הוא בעל המעשה.

(90) ראה רמב"ם הל' שכירות פ"ג ה"ד.

(91) שבת עז, ב.

(92) וישלח לב, כט.

(93) תניא רפ"ד.

כד. וממשיך בהמכתב, שפעולתם של "גבורי ישראל" היא "להגן על עם ישורון":

כאשר בא לעורר רחמים רבים על יהודי — שואלים אותו: כיצד לדעתך צריכה להיות ההנהגה עמו ע"פ שו"ע, בה בשעה שמקרא מלא דיבר הכתוב¹⁰¹ "אם בחוקתי תלכו" אזי "ונתתי גשמיכם בעתם", ולאח"ז נאמר¹⁰² "ואם לא וגו'", אזי יהי' כך וכך, והרי אי אפשר לסור מדברי התורה, וא"כ, מה הנך מעורר רחמים עליו?!

והמענה על זה — שזהו "עם ישורון", כדלקמן.

כה. ובהקדמה:

רבינו הזקן מבאר בלקו"ת¹⁰³ ש"בחי' ישורון זהו בחי' גבוה מאד", והיינו, שהשם "ישורון" מורה על הדרגה היותר נעלית בבני", למעלה מהשם "יעקב" ולמעלה גם מהשם "ישראל", וזהו מ"ש¹⁰⁴ "ויהי בישורון מלך", שאז ראויים הם שיהי' אצלם מלך כו'.

אך צריך להבין:

"ישורון" ו"ישראל" — משתווים בכך שיש בהם האותיות "ישר", וחלוקים זמ"ז בכך שבשם "ישראל" הנה לאחר "ישר" בא "א-ל", שהוא א' מז' שמות הקדושים¹⁰⁵, ואילו בשם "ישורון" הנה לאחר "ישר" באים האותיות ו' ונ' פשוטה (סופית), ויש מקומות שבהם נכתב "ישורן" (ללא ו' בין האותיות ר' ו' נ'), כך, שלאחרי "ישר" באה רק אות נו"ן פשוטה.

והנה, בענינה של נו"ן ארוכה מבאר רבינו הזקן¹⁰⁶ (בפירוש הכתוב¹⁰⁷ "ובו תדבקון") שמרומז הדבר בצורתה של האות (כמבואר בשער היחוד והאמונה¹⁰⁸ ש"כל אות היא בתמונה מיוחדת פרטית המורה על ציור ההמשכה כו'") — ש"הנו"ן פשוטה יש לה רגל ארוכה ומשוכה למטה (מן השורה) לרמז שתתפשט ותומשך . . למטה מטה".

וענינו בנוגע לשם "ישורון" (בנו"ן ארוכה) — שמורה על יהודי שירד רח"ל עד למטה מטה, שלכן אי אפשר להגיע אליו כאשר נמצאים בתוך השורה, אלא בהכרח לירד למטה מן השורה.

ולכאורה הרי זה היפך שם המעלה, ואיך יתאים עם האמור ש"ישורון" הוא שם היותר נעלה, למעלה מ"ישראל", ועאכ"כ למעלה מ"יעקב"?

ויש לומר הביאור בזה, ע"פ ענין נוסף שמבאר רבינו הזקן בלקו"ת¹⁰⁹ בענין "ישורון", שהוא גם מלשון "שיר", שאין בו ראש וסוף, כדלקמן.

כו. ובהקדמה:

כאשר מדובר אודות מלך — "ויהי בישורון מלך" — הרי המלכותו למלך אינה בגלל שיש לו מעלות בערך אל העם, אלא הוא באין ערוך למעלה מהעם — "משכמו ומעלה גבוה מכל העם"¹¹⁰.

וטעם הדבר — לפי שכללות ענין המלכות, שצריך לציית אל המלך, אינו מצד השכל, אלא מצד קבלת-עול.

הציות מצד השכל הוא בנוגע לחכם, ועל זה אין צורך בקבלת-עול, כיון שהחכם מוכיח ע"פ שכל שצריך לעשות כך וכך; אבל בנוגע למלך — הציות אינו מצד השכל (שהרי אם מצד השכל בלבד, מה לו ולשכל המלך? !), אלא מצד קבלת-עול.

הנהגת המלך היא באופן ש"אמר מלכא עקר טורא"¹¹¹: ישנו הר גבוה, ואילו הוא יהודי צנום ("א קליינינקער אידעלע")... ואעפ"כ, כאשר בא המלך ואומר לו: "עקר טורא" — אזי "עקר טורא"!!!

(107) פ' ראה יג, ה.

(108) פי"ב בהגהה.

(109) נצבים שם. שה"ש א, ג.

(110) שמואל-א ט, ב. וראה אוה"ת וירא (כרך ד) תרסד, ב. שה"ש

(כרך ב) ע' תיד ואילך. ועוד.

(111) ראה ב"ב ג, ב.

(101) ר"פ בחוקתי.

(102) שם, יד.

(103) נצבים מה, רע"א. וראה אוה"ת ברכה ע' א'תנן ואילך. ע'

א'תנע ואילך.

(104) ברכה לג, ה.

(105) שבועות לה, סע"א. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו ה"ב.

(106) לקו"ת פ' ראה כ, סע"ב.

- 1 הוא אמנם לא רואה את האפשרות לדבר, אבל, מה זה נוגע? ! — כיון ש"אמר מלכא", הרי הוא עושה זאת
- 2 מצד קבלת-עול, וקבלת-עול אינה קשורה עם שכל; שכל — אינו יכול לומר לו מאומה, ואדרבה, שכל יכול
- 3 לומר לו להיפך; אבל, כיון ש"אמר מלכא", הרי הוא עושה זאת מצד קבלת-עול.
- 4 ובזה מתבטא ענין המלכות — שהוא למעלה מהגבלת השכל, למעלה אפילו משכל התורה.
- 5 וכמודגש בחילוק שבין דינו של המלך מדינם של הסנהדרין — שסנהדרין, חכמי התורה הסמוכים איש מפי
- 6 איש עד משה רבינו, הם קשורים ומוגבלים בדיני התורה. ואילו מלך, נותנת לו התורה כח להתנהג בהנהגה
- 7 מיוחדת שאינה קשורה ומוגבלת בדיני הסנהדרין, שהרי דין התורה הוא שמלך יכול לפרוץ גדר של תורה (אלא
- 8 שיש בזה ההגבלה שצריך להיות בתור הוראת שעה וכו')¹¹², והיינו, שהתורה פוסקת ע"י הסנהדרין שצריכה
- 9 להיות הנהגה מצד קבלת-עול, ואפילו לא מצד הבנה והשגה של התורה.
- 10 כזו. ובענין זה משתווים כל בני:
- 11 ענין הקבלת-עול יכול להיות גם אצל מי שצריכים אפילו להזכיר לו שנולד יהודי, כיון שיש לו שייכות
- 12 לעצם הנפש, עצם נקודת היהדות, שישנה אצל כל אחד מישראל, וכמבואר בתניא¹¹³, שכל אחד מישראל,
- 13 "כשבא לידי נסיון בדבר אמונה בה' אחד", מוסר נפשו "אפילו שלא לעשות רק איזה מעשה לבד נגד אמונת ה'
- 14 אחד .. אף שאינו מאמין בה כלל בלבו"¹¹⁴.
- 15 והרי ענין זה הוא "ירושה לנו מאבותינו" (כמ"ש בתניא¹¹⁵), ובשביל להיות "יורש" — לא צריכים מעלות
- 16 כלל; אם הוא בנו — אזי יורש את כל נכסי אביו, ללא נפק"מ אם הוא חכם או שאינו חכם, אם הוא גדול או
- 17 קטן, וכיו"ב בנוגע לכל שאר הענינים; צריכים רק לידע אם אכן הוא הבן, ואם הוא בנו — אזי יורשו, גם אם
- 18 הוא עדיין יונק, או שזה עתה נולד, ועד עכשיו לא הי' קיים במציאות כלל; הוא לא ידע שהוא יהודי; אבל
- 19 ברגע שהזכירו לו שהוא בנו של הקב"ה — הנה בזה הרגע נעשה "יורש" של כל עניני הקב"ה; הוא לא שייך
- 20 עדיין לשכל, ללימוד התורה וקיום המצוות, להיותו בבחי' בן-יונק שזה עתה נולד, אבל יש לו שייכות לעצם
- 21 הנפש, ויש לו שייכות לקבלת-עול.
- 22 ומצד ענין קבלת-עול מלכותו ית', הרי הוא משתווה עם כל בני, ונעשה חלק מכלל ישראל כפי שנקראים
- 23 בשם "ישורון" — שיש בו: (א) נון ארוכה, שמורה שמגיעים גם ליהודי שנפל למטה מטה, שיש בכחו להגיע
- 24 (לא רק לענינים שאליהם יכול להגיע מי שהוא בבחי' "יעקב" או "ישראל", אלא) גם לענינים שאליהם יכול
- 25 להגיע רק מי שהוא בבחי' "ישורון" — השייכות עם המלך ("ויהי בישורון מלך"), בן מלך; (ב) אותיות "שיר",
- 26 שאין בו ראש וסוף — להורות על ההשוואה של היהודי שנמצא במדריגה תחתונה (מטה מטה עד אין תכלית)
- 27 עם היהודי שנמצא במדריגה עליונה (מעלה מעלה עד אין קץ), ששניהם נעשים מציאות אחת, שזוהי המציאות
- 28 של קבלת-עול.
- 29 והיינו לפי שענין הקבלת-עול נדרש מכל אחד מישראל, מקטן ועד גדול:
- 30 כאשר מקיימים תומ"צ מצד הרגש, או מצד הבנה והשגה, הרי זה אמנם טוב ויפה, אבל, אין זה מגיע למעלת
- 31 קיום התומ"צ מצד קבלת-עול, בגלל שזוהי גזירת המלך.
- 32 וכמארז¹¹⁶ "שלא יאמר אדם אי אפשרי כו', אלא אפשרי, ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי" — שזוהי
- 33 הנהגה ששייכת לצדיק¹¹⁷, והיינו, שלמרות היותו צדיק, הרי הוא אומר "אפשרי", ואין זה בסתירה לענינים שלו,
- 34 והדבר היחידי שמונע אותו הוא — "אבי שבשמים", ובזה גופא — לא באופן שהסביר שצריך לעשות כך, אלא
- 35 "גזר עלי", באופן של גזירה.
- 36 ועד שגם משה רבינו, שענינו חכמה דקדושה — נדרש ממנו שעבודתו תהי' מצד קבלת-עול, ולא מצד
- 37 הבנה והשגה.

112 ראה רמב"ם הל' מלכים ספ"ג ואילך.
113 פ"ט.
114 דאף שחשבון זה (שאינו מאמין בה כלל בלבו) אינו נוגע
115 רפי"ח.
116 תו"כ ופרש"י קדושים כ, כו.
117 ראה מגיד דבריו ליעקב בהוספות ס"מ. וש"נ.

112 ראה רמב"ם הל' מלכים ספ"ג ואילך.
113 פ"ט.
114 דאף שחשבון זה (שאינו מאמין בה כלל בלבו) אינו נוגע
115 רפי"ח.
116 תו"כ ופרש"י קדושים כ, כו.
117 ראה מגיד דבריו ליעקב בהוספות ס"מ. וש"נ.

1 וכמבואר בארוכה בכמה ספרים, שקיום המצות צריך להיות לא מצד סגולה, הבנה והשגה, אלא רק מצד
2 ציווי הקב"ה, וכנוסח ברכת המצות — כל המצות גם מצות שמובנות ע"פ שכל, "עדות" — "אשר קדשנו
3 במצותיו וצונו", היינו, שקיום המצוה אינו אלא בגלל הציווי.

4 ועפ"ז מובן, שכאשר משהו אומר ליהודי: איזו שייכות יש לך עם הנחת שני זוגות תפילין, בה בשעה
5 שאתמול לא היתה לך בכלל שייכות ליהדות, או איזו שייכות יש לך עם לימוד החסידות, בה בשעה שאתמול
6 שמעת לראשונה שישנם אברהם יצחק ויעקב, ואתה הוא הנכד שלהם — הנה המענה על זה, שיהודי זה אינו
7 מציאות לעצמו, אלא הוא נכלל עם כל בעלי הקבלת-עול ("אלע קבלת-עול'ניקעס")¹¹⁸ ש"לוקחים" את הקב"ה
8 מצד קבלת-עול, ועל שם זה נקראים בשם "ישורון".

9 כח. ועפ"ז יובן דיוק הלשון — בנוגע להתעוררות רחמים כו' — "להגן על עם ישורון":
10 כאשר ישנה טענה: מדוע מגיע ליהודי בני חיי ומזוני רויחי, עוד לפני שהתחיל לעסוק בענין "בחוקותי
11 תלכו ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם" — אזי המענה הוא שיהודי זה שייך ל"עם ישורון", שם שמדגיש את
12 השייכות עם המלך — "ויהי בישורון מלך", מצד ענין הקבלת-עול כו', שלכן, הנה אפילו קל שבקלים יכול
13 למסור נפשו בפועל, אם רק יודע שזהו קידוש השם.

14 וכיון שמדובר אודות יהודי ששייך ל"עם ישורון" — הנה לכל לראש צריך הקב"ה ליתן לו כל המצטרך
15 לו, ולאחרי כן, כאשר יהי' כבר בד' אמותיו של הקב"ה, אזי יכניסוהו ל"חדר", ויתחילו ללמוד עמו מאל"ף עד
16 תי"ו.

17 כט. וכאשר עבודתו של הצדיק היא באופן שלמעלה ממדידה והגבלה של זמן ומקום, שכל וכו' (כנ"ל
18 סי"ד),

19 — שזהו גם תוכן הענין ד'גבורי ישראל", היינו, לא רק בכחות הגלויים, אלא לגלות גם את ה"אוצרות"
20 שהיו טמונים וספונים (כהלשון בהמשך ההילולא¹¹⁹), אשר על ידם מנצחים במלחמה כו' —

21 אזי גם אין שליטה לענין הזמן עליו, ולכן, "גם בהשיבם נפשם אל חיק אביהם שבשמים, אשר לו משלימים
22 נפשותם, הנה לא זה בלבד שלא יפרדו מעל צאן מרעיתם, הנה עוד מתרפסים להדום כסא מרום, להתייצב לפני
23 הוד א-ל רם ונשא, להגן על עם ישורון, לדרוש רחמי וחסדי האב על בנו, עמו ונחלתו",

24 ופועלים התעוררות רחמים על כל אחד, באיזה מעמד ומצב שלא יהי', להעמידו בקרן אורה כפשוטו ובקרן
25 אורה ברוחניות, ולפעול עליו באופן שיהי' ניכר בגלוי שהוא "צאן מרעיתו",

26 וכאמור, שכאשר רואים ש"זרעו בחיים", אזי רואים ש"אף הוא בחיים".

27 * * *

28 ל. ע"פ האמור לעיל מובן עד כמה מושללים דבריהם של אלו שאומרים שכל ענין החסידות אינו אלא
29 בבחינת "הקב"ה (כלשון הגמרא¹²⁰, או כלשון רש"י¹²¹, לשון הזהר¹²², וכפי שנעשה לשון המורגל: "רחמנא")
30 לבא בעי" — חס ושלום לומר כן¹²³.

31 והגע עצמך:

32 מצד הציווי "ואהבת לרעך כמוך" — הנה כשם שבנוגע לעצמו רצונו בהנחת תפילין, שמירת שבת, אכילת
33 כשרות, טהרת המשפחה וכו', מבלי לוותר על שום דבר, הרי אם אכן יש רגש בלבו לעזור לחבירו, כיצד יכול
34 להגביל את עצמו לדבר אחד בלבד — רק להזכיר לו שהוא בן אברהם יצחק ויעקב?!

35 בהנהגה כזו — לא רק שחסר ה"כמוך", אלא זהו לגמרי מן הקצה אל הקצה: בשביל עצמו — רוצה בשר
36 ודגים וכל מטעמים, ואילו בשביל הזולת — רוצה לתת רק כדי להשאיר אותו בחיים; בשביל זה מספיק גם
37 לחם צר ומים לחץ, שניתן בבית האסורים, מבלי לראות אור היום — גם במצב כזה הוא בחיים; אבל בנוגע
38 לעצמו ח"ו — הי' צועק ככרוכיא שלא יתכן מצב כזה!

(121) ד"ה רבותא — סנהדרין שם.

(122) ח"ב קסב, סע"ב. ח"ג רפא, ריש ע"ב.

(123) לשלימות הענין — ראה לקמן סמ"ז.

(118) ראה סה"מ תש"ד ע' 5.

(119) המשך באתי לגני ה'ש"ת פ"א (סה"מ תש"י ע' 132).

(120) סנהדרין קו, ב.

- 1 אם אכן רצונו לעזור לזולת, ואומר שעושה זאת מתוך הרגש הלב — "לבא בעי" — כיצד יכול להעלים
2 ולמנוע ממנו אחת מתרי"ג המצוות, ועאכו"כ יותר ממצוה אחת?!
- 3 ולכן, לבוא ולומר שחסידות אומרת רק ש"לבא בעי", ויותר מזה לא נוגע ח"ו — הרי זה היפך כל ענין
4 החסידות לגמרי.
- 5 מי שסבור שיכול לצאת י"ח הנתינה לזולת בפרוטת בגשמיות, ואילו לעצמו רוצה "כל מלבושי כבוד וזבח
6 משפחה כו'" (כפי שמאריך אדמו"ר הזקן באגה"ק¹²⁴) — הרי לא זו בלבד שאין זה סדר הנהגה ד"לפנים
7 משורת הדין", ולא זו בלבד שאין זה סדר הנהגה ע"פ דין, אלא זהו סדר הנהגה שאינו בגדר אנושיות, שהרי
8 זה היפך האנושיות שכאשר לעצמו רוצה "מליון", נותן להזולת "פרוטה"!
- 9 והוא עוד רוצה שיטפחו על שכמו ויאמרו ש"מסר נפשו" עבור הזולת, ונותן לו כל לבו...
10 אם אמנם "לבא בעי", ונותן את הלב — הנה "לבא פליג לכל שיפין"¹²⁵, כך, שבדרך ממילא נמשכים גם
11 כל שאר האברים.
- 12 — ההתחלה היא אמנם מן הלב בלבד, וכמו שמי שהוא במצב של עילפון, אי אפשר לתת לו לאכול דגים
13 ובשר וכל מטעמים, שהרי הוא שרוי בעילפון, ולכל לראש צריכים לעוררו מעלפוננו; אבל אם לאחריו כן יעזבנו
14 לנפשו לגווה ברעב רח"ל — הרי זה היפך מ"לבא בעי".
- 15 ואימתי יודעים שהפעולה לעורר מהתעלפות היתה באופן ד"לבא בעי" — כאשר גם לאחריו כן דואג לו
16 שימשיך לחיות, וימשיך לחיות לכל הפחות כמותו (כפי שחי זה שטוען שנותן את לבו...),
- 17 "לכל הפחות" דייקא — כמ"ש רבינו נשיאנו¹²⁶ שבנוגע לעצמו ידע אינשי בנפשי' שחסר לו בישרות, ויודע
18 בוודאות שהי' צריך להיות במעמד ומצב טוב יותר שלא בערך ממעמדו ומצבו, ואעפ"כ דורש מהקב"ה כל טוב
19 גשמי וכל טוב רוחני; ואילו בנוגע להזולת — כיון שתורת-אמת מחייבת ללמוד זכות על כל אחד מישראל,
20 בודאי שכן הוא האמת (שהרי התורה אינה יכולה לומר שקר ח"ו), וא"כ, מגיע להזולת שלא בערך יותר ממה
21 שמגיע לו, ולכל הפחות צריך לדאוג שיהי' להזולת כפי שיש לו.
- 22 וע"פ מ"ש הרמב"ם¹²⁷ בדמיון שבין חולי הגוף לחולי הנפש, בריאות הגוף ובריאות הנפש, מובן, שכשם
23 שהדברים אמורים בנוגע לעניני הגוף, כן הוא גם בנוגע לעניני הנשמה:
- 24 אם בשביל עצמן רצונן דבר נוסף מלבד נקודת היהדות — עליך לנטוע זאת גם אצל הזולת, ואז הנך הולך
25 בדרך כזו, שלאט לאט תגיע לדרגה ד"כמוך";
- 26 אבל כאשר היחס אל הזולת הוא באופן שמסתפק בכך שידע שהוא יהודי, ואח"כ מניחו לנפשו — הנה לא
27 זו בלבד שלא קיים מצות "ואהבת לרעך", אלא שלא התחיל כלל לעסוק במצות אהבת ישראל, ועדיין לא
28 התחיל בענין ההבנה והשגה להבין את היוקר של תורה ומצוות, כי, אילו הי' מבין את היוקר שבזה, לא יתכן
29 שלא הי' דואג שגם "אחיו" יזכה בכך.
- 30 וכל זה הוא מצד שורת הדין, ועאכו"כ מצד תורת החסידות, שענינה הוא לפנים משורת הדין — הרי בודאי
31 שלא זו בלבד שאי אפשר שישאר ב"לבא בעי" בלבד, אלא עוד זאת, שצריך להשתדל עם הזולת שיניח שני
32 זוגות תפילין (כנ"ל סכ"ז), ועד"ז בשאר המצוות (שהרי "הוקשה כל התורה כולה לתפילין"¹²⁸) — לא רק
33 המצוה עצמה, אלא גם הידור מצוה, ועד למהדרין מן המהדרין, כפי שחפץ לעצמו,
- 34 וכאשר הוא בעצמו לומד חסידות, צריך להשתדל גם בנוגע להזולת שעד עתה לא נולד עדיין בעניני יהדות,
35 שילך בדרך כזו שסוף-כל-סוף יגיע לדרגה שלו,
- 36 — וכיון ש"בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו"¹²⁹, לא יביא הדבר לידי קנאה, ואדרבה, הוא יהי' מרוצה
37 מזה —

פ"ד (נדפס גם בהוספות לסה"מ תרנ"ט).

(124) סט"ז.

(127) ה' דעות רפ"ב. שמונה פרקים פ"ג.

(125) ראה זהר ח"ב קנ"ג, א. ח"ג קס"א, ריש ע"ב. רכ"א, ב. רלב,

(128) קידושין לה, א. ויש"ג.

א.

(129) סנהדרין קה, ב.

(126) ראה גם ד"ה איתא בוח"ג דש"פ מקץ, שבת חנוכה תרצ"ד

אבל ההתעסקות בזה צריכה להיות מיד בהתחלת העבודה; וכפי שרואים בפועל שכאשר הגישה מלכתחילה היא באופן שה"עובדא" שלו היא רק להחיות את הזולת, ויותר מזה לא נוגע לו — הנה סוכ"ס גם את זה לא עושים!

זוהי איפוא הדרך בעבודת השם שסלל עבורנו נשיאנו, בנוגע להתעסקות עם הזולת וגם עם עצמו — כאמור לעיל (סי"ב ואילך) שמכל אחד דורשים לפי כחו, אבל, אסור להסתפק בצעד הראשון, אלא צריכים להמשיך וללכת בדרך העולה בית א"ל, עד שיגיעו ל"מרום הרים"¹³⁰ — לקיום כל תרי"ג מצוות, עם דקדוקי סופרים ומנהגי ישראל אשר תורה הם¹³¹.

וכאשר נעמדים על דרך זו — אזי מובטחים ש"הבא לטהר מסייעין אותו"¹³², שיש סיוע רב מלמעלה להצליח לא רק להחיות יהודי נוסף, אלא גם להעמידו לאח"ז בחיים בהרחבה, ועד לאופן ד"ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה"¹³³, "נחלה בלי מצרים"¹³⁴.

* * *

לא. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה באתי לגני.

* * *

לב. כרגיל בכל שנה ביום ההילולא — עושים מגבית בנוגע ל"קרן תורה", עבור אלו שלומדים תורה ללא ענינים צדדיים, אלא בשביל הלימוד בלבד — חכמתו ורצונו של הקב"ה¹³⁵. ובשייכות לזה — כאן המקום לומר ענין בתורה, בהמשך להמדובר ב"ט כסלו (שהוא ראש-השנה לתורת החסידות ולהליכה בדרכי החסידות)¹³⁶, ועדיין נשאר בזה פרט מסויים שלא נתבאר לגמרי, כדלקמן.

לג. במאמר די"ט כסלו, ד"ה פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי¹³⁷, הובא מארז"ל בברכות¹³⁸ "אמר הקב"ה כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם", ונתבאר הדיוק בלשון רז"ל "העוסק בתורה", ולא לימוד התורה סתם, — וכפי שמשמע גם מפירוש רש"י: "פדה בשלום, זה שעסק בדברי שלום, דהיינו תורה, דכתיב¹³⁹ וכל נתיבותי שלום", והרי מובן, שכדי שהתורה תפעל ענין השלום, ובפרט ע"פ דברי הגמרא בסנהדרין¹⁴⁰ "שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה", וכפי שמבאר רבינו הזקן בלקו"ת ד"ה החלצו¹⁴¹ כל פרטי הדרגות שנכללים ב"פמליא של מעלה" ו"פמליא של מטה" — צריך להיות (לא רק לימוד סתם, ללא יגיעה, ובודאי לא יגיעה יתירה, אלא) לימוד מיוחד בתורה: "העוסק בתורה" —

כי, הכוונה היא לפעול את הענין דפדי' בשלום, וענין זה נעשה ע"י פנימיות התורה (כמבואר במאמר של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע¹⁴², וכן במאמרי רבותינו נשיאינו שלפנ"ז), כי, נגלה דתורה הוא לימוד שיש בו מחלוקת וכו', ואין זה פדי' בשלום, והיינו, דאף שמדובר אודות מחלוקת דקדושה, הרי בקדושה גופא יש דרגא לעילא מן דרגא: יש דרגא בתורה שיש בה מחלוקת דקדושה, ויש דרגא נעלית יותר בתורה — פנימיות התורה, "דלית תמן לא קושיא כו' ולא מחלוקת כו'", כדברי משה רבינו, רעיא מהימנא, ברע"מ שבזהר¹⁴³, וכפי שנתבאר באגה"ק של רבינו הזקן¹⁴⁴.

אמנם, עפ"ז נמצא לכאורה, שבכל מקום שנאמר הלשון "עוסק בתורה" — הכוונה היא ללימוד פנימיות התורה.

י"ס" בתחלתו).

(137) נדפס בתורת מנחם — התועדויות חמ"ה ע' 196 ואילך.

(138) ח, רע"א.

(139) משלי ג, יד.

(140) צט, ב.

(141) מטות פה, סע"ד ואילך.

(142) ד"ה פדה בשלום העת"ר (המשך תער"ב ח"ב ע' תשס

ואילך).

(143) ח"ג קכד, ב.

(144) תניא אגה"ק סכ"ו.

(130) לשון הכתוב — מלכים-א יט, כג. ישע' לו, כד.

(131) ראה תור"ה נפסל — מנחות כ, ב. מהרי"ל — הובא

ברמ"א יו"ד ששע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. שו"ע אדה"ז

או"ח סוסק"פ. סתל"ב סי"א. סתנ"ב ס"ד. סתצ"ד סט"ז. ועוד.

(132) שבת קד, א. וש"נ.

(133) ויצא כח, יד.

(134) שבת קיח, סע"א.

(135) ראה גם שיחת יו"ד שבט דאשתקד סי"ז (תורת מנחם —

התועדויות חמ"ב ע' 169). וש"נ.

(136) אג"ק אדמו"ר מהורש"ב ח"א ע' רנט. וש"נ (נעתק ב"היום

1 אבל על זה יוקשה מכמה מקומות שבהם לא משמע כן, וכמו במארוז"ל בסנהדרין¹⁴⁵, שהובא בפרק ראשון
2 שבתניא: "כל שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק", "שעליו דרשו רז"ל כי¹⁴⁶ דבר ה' בזה וגו'" — שאין הכוונה
3 למי שאפשר לו לעסוק בחלק דפנימיות התורה דוקא ואינו עוסק, אלא כן הוא גם בנוגע לנגלה בתורה, ועד
4 ללימוד התורה באופן הכי פשוט; כל הענינים שדורשים הקדמת ברכת התורה, הרי הם — כנוסח הברכה —
5 בכלל מצות תלמוד תורה, ומעצמו מובן, שכל מי שאפשר לו לעסוק בהם ואינו עוסק, עליו נאמר הפסוק הנ"ל
6 בנוגע להיפך הכבוד כו'.

7 ועכצ"ל, שההוכחה אינה מתיבת "עוסק" בלבד, כי בתיבת "עוסק" יכולים להיות שתי משמעויות: "העוסק
8 בתורה" באופן שפועל הענין ד"פדה בשלום", "כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם" — שקאי על העסק
9 הכי עמוק בתורה, דהיינו פנימיות התורה; ויכולים גם להשתמש בלשון "העוסק בתורה" בנוגע ללימוד נגלה
10 בתורה, ועד ללימוד הכי פשוט.

11 לד. ועפ"ז יש לתרץ שינוי שמצינו בהתחלת השולחן-ערוך של רבינו הזקן בין מהדורא קמא למהדורא
12 בתרא:

13 ובהקדמה — שההלכות שבהתחלת השו"ע הם אמנם "הלכות השכמת הבוקר", ולא "הלכות תלמוד תורה",
14 אבל, כללות התורה היא באופן שכל ענין שבה כלול מכל שאר עניני התורה, וכמודגש בתלמוד בבלי —
15 שהלכה כבבלי¹⁴⁷ — ש"בלולה במקרא כלולה במשנה כלולה בתלמוד"¹⁴⁸.

16 [ועפ"ז מובן גם הטעם לכך ש"העוסק במצוה פטור מן המצוה"¹⁴⁹ — כי, מצוה היא תוצאה מלימוד,
17 כמארוז"ל¹⁵⁰ "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה", וכיון שהלימוד כלול מכל חלקי התורה, לכן גם תוצאת הלימוד
18 — מעשה המצוה — כלולה מכל חלקי מעשה המצוות¹⁵¹].

19 וכן מצינו אפילו בשולחן-ערוך — דאף שלכאורה צריך להיות השולחן-ערוך מחולק באופן שההלכות
20 השייכות לחלק "אורח חיים" הם בפני עצמם וההלכות השייכות לחלק "יורה דעה" הם בפני עצמם, והרי הלכות
21 תלמוד תורה הם ב"יורה דעה", והלכות השכמת הבוקר הם ב"אורח חיים", מ"מ, רואים בפועל אפילו בשו"ע
22 של הבית-יוסף, ועאכ"כ בשו"ע של רבינו הזקן, שמביא גם "תמצית ופנימיות טעמי ההלכות הנזכרים בכל
23 דברי הראשונים והאחרונים"¹⁵² — שישנה התכללות כל חלקי התורה, אפילו חלקי השו"ע.

24 ובנדו"ד — שבהלכות השכמת הבוקר יש ענין שנוגע להלכות תלמוד תורה, ויש בזה שינוי בין מהדורא
25 קמא למהדורא בתרא.

26 לה. בדברי רבינו הזקן בנוגע לאמירת פרשת הקרבנות קודם התפלה — מצינו שינוי בין מהדורא קמא
27 למהדורא בתרא:

28 במהדורא קמא¹⁵³: "אמרו חכמים¹⁵⁴ כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה, וכל העוסק בתורת חטאת
29 כאילו הקריב חטאת, לפיכך טוב לומר בכל יום פרשת העולה ומנחה ושלמים ותורה וחטאת ואשם וכו'".

30 ובמהדורא בתרא¹⁵⁵: "טוב מאד לומר פרשת הקרבנות .. לקיים מ"ש¹⁵⁶ ונשלמה פרים שפתינו, וכמו שאמרו
31 חכמים על פסוק¹⁵⁷ זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת וגו', כל העוסק בתורת עולה כו'".

32 ולכאורה אינו מובן:

33 ענינו של רבינו הזקן בשו"ע — הן במהדורא קמא והן במהדורא בתרא — אינו להביא ראי', "מנא הני
34 מילי דאמרו קרא", שהרי אין זה שייך לטעם הדבר. ובנדו"ד: הטעם לאמירת פרשת הקרבנות הוא לפי ש"כל
35 העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה", ואילו המקור שממנו למדים זאת, אינו שייך לטעם הדבר, וגם אינו

— התוועדיות חמ"א ריש ע' 53. וש"נ.

(152) לשון "הקדמת בני הגאון המחבר ז"ל" לשו"ע אדה"ז.

(153) ס"א סי"א.

(154) מנחות בסופה.

(155) ס"א ס"ט.

(156) הושע יד, ג.

(157) צו ז, לו.

(145) צט, סע"א.

(146) שלח טו, לא.

(147) ראה אנציק' תלמודית ערך הלכה ס"ד (כרך ט ע' רנ). וש"נ.

(148) סנהדרין כד, א.

(149) סוכה כה, סע"א. וש"נ.

(150) קידושין מ, ב. וש"נ.

(151) ראה גם לקו"ש חכ"ו ע' 237 הערה 64. וש"נ. תורת מנחם

- 1 תמצית פירוש דברי התנאים והאמוראים כו', שהרי בענין זה אין חילוקי דעות, וכולם למדים מאותו פסוק.
- 2 וא"כ, מדוע מביא רבינו הזקן במהדורא בתרא את הפסוק "זאת התורה לעולה וגו'" שעליו אמרו "כל העוסק
- 3 בתורת עולה כאילו הקריב עולה"?
- 4 ויתירה מזה — שמביא גם את הפסוק "ונשלמה פרים שפתינו", אף שבגמרא הובא רק הפסוק "זאת התורה
- 5 לעולה וגו'"?
- 6 וכיון שרבינו הזקן הביא זאת במהדורא בתרא של השו"ע, עכצ"ל, שניתוסף בזה איזה ענין בנוגע לדין או
- 7 טעם הדין, כמו בכל פרטי הענינים שניתוספו במהדורא בתרא לגבי מהדורא קמא, שעל ידם ניתוסף איזה ענין,
- 8 בנגלה, בטעמי הדינים וכו', או בפנימיות הענינים.
- 9 ולכאורה: למאי נפק"מ לדינא מאיזה פסוק למדים ש"כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה", ומדוע
- 10 לא מסתפק רבינו הזקן בפסוק אחד, אלא מביא שני פסוקים?
- 11 לו. ויש לומר הביאור בזה¹⁵⁸:
- 12 אע"פ שאמרו חכמים "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה", הרי עדיין אינו ברור כיצד למדים מזה
- 13 ש"לפיכך טוב לומר בכל יום פרשת העולה וכו'" — כי:
- 14 הפירוש הפשוט ב"כל העוסק בתורת עולה כו'" הוא שלומד ויודע פרטי הדינים. ומה גם שבקדשים בפרט
- 15 נוגע הדיוק בכוונת כל הפרטים, כפי ששנינו¹⁵⁹ "לשם ששה דברים הזבח נשחט, לשם זבח לשם זבח לשם
- 16 השם לשם אישים לשם ריח לשם ניחוח" ("והחטאת .. לשם חטא"), ו"כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן .. לא
- 17 עלו לבעלים לשם חובה", או שהן פסולים לגמרי, כמו בחטאת¹⁶⁰.
- 18 [כלומר: גם אם תמצא לומר שהלשון "כל העוסק כו'" יכול להשתמע גם כמו "מתעסק בעלמא"¹⁶¹ — שזהו
- 19 להיפך לגמרי מהפירוש ד"כל העוסק" מתוך כוונה מיוחדת ועמוקה, שהרי "מתעסק בעלמא" פירושו שחסר
- 20 לגמרי ענין הכוונה — הרי זה שייך רק בשאר המצוות שבהם ענין הכוונה אינו העיקר, אבל קשה לומר זאת
- 21 בנדר^ד, כשמדובר בנוגע לקרבנות, שבהם הכוונה היא ענין עיקרי — ברעותא דלבא תליא מילתא¹⁶²].
- 22 ועפ"ז, מי שלא לומד ויודע כל פרטי הענין, אלא רק כללות הענין כו', וכמו אמירת פרשת הקרבנות כפי
- 23 שנקבע בסידור, ו"מעשה רב", שכל אחד מישראל אומרה בכל יום — לכאורה לא שייך לומר על זה "כל
- 24 העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה", שהרי גם אם הקריב עולה באופן כזה, ללא ידיעה וכוונה בכל
- 25 הפרטים, לא יצא ידי חובתו.
- 26 לז. וכדי להבהיר זאת — מוסיף רבינו הזקן במהדורא בתרא (שבה באים כמה ענינים בתוספת ביאור לגבי
- 27 מהדורא קמא) "טוב מאד לומר פרשת הקרבנות .. כמו שאמרו חכמים על פסוק זאת התורה לעולה למנחה
- 28 ולחטאת וגו', כל העוסק בתורת עולה וכו'":
- 29 הלימוד ש"כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה" הוא מהפסוק "זאת התורה לעולה וגו'" — "זאת
- 30 התורה" דייקא, לא "לימוד", "עסק", או כלשון הכתוב בתנ"ך¹⁶³ "בתורתו יהגה", אלא "תורה" בלבד.
- 31 ומזה מובן, שגם אם רק אומרים פרשת קרבן עולה כפי שכתובה בתורה, אמירת הפסוקים בלבד (אפילו אם
- 32 לא יאמר לאח"ז פרק "איזהו מקומן") — שענין זה הוא בכלל "זאת התורה לעולה" (פרשת עולה כפי שכתובה
- 33 בתורה), והראי', שצריכים לברך על זה ברכת התורה — הנה על זה אמרו ש"כל העוסק בתורת עולה כאילו
- 34 הקריב עולה".
- 35 והיינו, ש"כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה" נאמר לא רק על מי שלומד תורת העולה בעיון, לידע
- 36 ולברר פרטי הדינים וטעמיהם כו', אלא גם על מי שרק קורא פסוקי התורה בפרשת העולה קודם התפלה, כמתעסק
- 37 בעלמא, כפי שמתפלל שאר התפלה... והרי בשאר התפלה (מלבד פסוק ראשון דק"ש וברכה ראשונה דשמו"ע),
- 38 גם אם לא כיון לבו, אינו חוזר¹⁶⁴, ועאכ"כ בנוגע לענינים שמוסיפים קודם התפלה, שבדאי אינו חוזר בשביל
- 39 שלא כיון.

(158) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 438 הערה 2. ח"ז ע' 50 הערה 12. (162) ראה לקו"ש חל"ב ע' 15. וש"נ. וראה גם ד"ה באתי לגני תשי"ב בתחלתו (תורת מנחם — התועדויות ח"ד ע' 289).

(160) שם ב, א ובפרש"י. (163) תהלים א, ב. (164) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסק"א. וש"נ.

(159) זבחים מו, ב (במשנה). (161) לשון חז"ל — שבת בסופה. ועוד.

- 1 לח. ומוסיף רבינו הזקן ומקדים — "לקיים מ"ש ונשלמה פרים שפתינו":
- 2 מהפסוק "זאת התורה לעולה וגו'", אין הוכחה שיש צורך באמירת פרשת הקרבנות בדיבור, "למוצאיהם
- 3 בפה"165 דוקא, אלא יכול להיות שגם המחשבה בענין פרשת הקרבנות היא בכלל "זאת התורה לעולה וגו'".
- 4 ואדרבה: עיקר ענין התורה הוא הבנה והשגה, ובפרט בנוגע לקרבנות, שצריכה להיות כוונה דוקא, כנ"ל
- 5 (סל"ו) שצריך לכוין "לשם ששה דברים", והרי לא מצינו שהכהן צריך לאמרם בפה דוקא, אלא בודאי יכול
- 6 לצאת י"ח ע"י כוונה במחשבה; אמירה בפה מצינו בנוגע לחלות קדושת הקרבן¹⁶⁶, אבל לא בנוגע להקרבה
- 7 לשם ששה דברים הנ"ל.
- 8 ולכן כותב רבינו הזקן "טוב מאד לומר פרשת הקרבנות .. לקיים מ"ש ונשלמה פרים שפתינו" — "שפתינו"
- 9 דייקא, שמזה מוכח שצריך להיות אמירה בדיבור דוקא.
- 10 לט. ולהעיר:
- 11 במסכת מגילה¹⁶⁷ שנינו: "אמר אברהם לפני הקב"ה .. במה אדע (מה תאמר לי ללמדן דבר שיתכפרו בו
- 12 עוונותיהן), אמר לו קחה לי עגלה משולשת וגו'¹⁶⁸ (כלומר, הקרבנות יכפרו עליהן), אמר לפניו, רבש"ע, תינח
- 13 בזמן שבית המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם, אמר לו, כבר תקנתי להם סדר קרבנות,
- 14 כל זמן שקוראין בהן, מעלה אני עליהן כאילו מקריבין לפני קרבן, ומוחל אני על כל עוונותיהם".
- 15 ואף שלא נזכר כאן הפסוק "ונשלמה פרים שפתינו", אין צורך בלימוד נוסף שאין הכוונה לענין שבמחשבה,
- 16 כי אם בדיבור דוקא — כי, בסוגיא זו מדובר אודות הקריאה בספר תורה בציבור, בעשרה מישראל,
- 17 שמצטרפים יחדיו ונעשים מציאות אחת (ולא עשרה נפרדים), והרי הצירוף וחיבור של עשרה מישראל בענין
- 18 אחד אינו יכול להיות כל זמן שכל אחד מהם נשאר במחשבתו, כי אם, כאשר ישנו ענין שבא בדיבור הנשמע
- 19 אל הזולת, שאז שייך הענין ד"שומע כעונה"¹⁶⁹, או ששליח ציבור מוציא את הרבים ידי חובתן, כמו עם
- 20 שבשדות דאניסי, כדברי הגמרא במסכת ר"ה¹⁷⁰, ועכצ"ל, שהפירוש ד"קוראין בהן" (ב"סדר קרבנות") הוא
- 21 בדיבור דוקא.
- 22 משא"כ בנדו"ד, שמדובר אודות אמירת פרשת הקרבנות ע"י כל יחיד בפני עצמו בתור הקדמה לתפלה —
- 23 הרי מצד הפסוק "זאת התורה לעולה וגו'" יכולים לפרש שמספיקה מחשבה בלבד (ואדרבה: במושכל ראשון
- 24 מסתבר יותר לומר ש"כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה" לא קאי על אמירה סתם, אלא דוקא על
- 25 לימוד בכוונה כו'), ולכן יש צורך בפסוק "ונשלמה פרים שפתינו" ללמדנו שיש צורך בדיבור דוקא (וגם ללא
- 26 כוונה ומחשבה באופן של הבנה והשגה, אלא דיבור בלבד, כיון ששייך ל"זאת התורה וגו'", שהרי מחוייב
- 27 בברכת התורה).
- 28 מ. אמנם, עפ"ז נשאלת השאלה לאידך גיסא — מדוע לא מסתפק רבינו הזקן בפסוק "ונשלמה פרים
- 29 שפתינו", ומביא גם את הפסוק "זאת התורה לעולה וגו'":
- 30 שלילת הטעות ש"כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה" קאי רק על הלימוד בעיון כו' — מובנת גם
- 31 מהפסוק "ונשלמה פרים שפתינו", שהרי לא נאמר "ונשלמה פרים" ע"י הלב והשפתיים, או ע"י המוח (שכל
- 32 והבנה) והשפתיים, אלא ע"י "שפתינו" בלבד, והענין ד"שפתינו" ישנו גם אצל מי שקורא פרשת הקרבנות באופן
- 33 שלא ידע מאי דקאמר, ועי"ז נעשה גם אצלו הענין ד"ונשלמה פרים" — "כאילו הקריב".
- 34 וא"כ, הי' רבינו הזקן יכול לכתוב רק "טוב מאד לומר פרשת הקרבנות .. לקיים מ"ש ונשלמה פרים
- 35 שפתינו", ולמה הוצרך להביא גם הפסוק "זאת התורה לעולה וגו'?"
- 36 מא. ויובן ע"פ הדין בנגלה דתורה (שמשחקין גם בתורת החסידות ובעבודת ה') בנוגע לברכות:
- 37 ישנן ברכות שכוללות כמה מינים וסוגים, ויש גם ברכות על פרט מסויים שמוציאים מכללות המין ומייחדים
- 38 עבורו ברכה מיוחדת, וכמו: כל פרטי ברכות הנהנין לגבי ברכת "שהכל נהי' בדברו"; ברכת "בורא פרי העץ"
- 39 לגבי ברכת "בורא פרי האדמה"; ברכת היין לגבי ברכת פרי העץ, וכיו"ב.

(168) לך לך טו, ט.

(169) סוכה לח, ב.

(170) בסופה.

(165) עירובין נד, רע"א.

(166) ראה פרש"י ותוס' מעילה רפ"ב. וראה גם אג"ק ח"ה ע'

קכא. וש"נ.

(167) לא, ב (ובפרש"י).

- 1 והכלל בזה — כדאיתא בגמרא¹⁷¹ — שטוב יותר לייחד ברכה עבור מין זה בלבד, מאשר ברכה כללית
2 שכוללת מין זה ועוד כמה מינים בדומה לו.
- 3 ועד"ז — ועאכו"כ — בנוגע לקרבנות:
- 4 מהפסוק "ונשלמה פרים שפתינו" יכולים ללמוד בנוגע לאמירת פסוק כללי בנוגע לכללות ענין הקרבנות,
5 שעל ידו פועלים את הענין הכללי המשותף לכל הקרבנות, כמדובר בהמאמר¹⁷² שענין הקרבן הוא קירוב הכחות
6 והחושים, ו"רזא דקרבנא עולה עד רזא דא"ס"¹⁷³; אבל אין מזה ראי' בנוגע לאמירת פסוקי התורה שבהם
7 נתבארו פרטי עניני הקרבנות, שבהם חלוקים זה מזה.
- 8 ולכן, לאחר שרבינו הזקן כותב "טוב מאד לומר פרשת הקרבנות .. לקיים מ"ש ונשלמה פרים שפתינו",
9 מוסיף: "וכמו שאמרו חכמים על פסוק זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת וגו', כל העוסק בתורת עולה וכו'",
10 כדי לבאר שלא די באמירת פרשת הקרבנות בכלל, היינו, ענין כללי ששייך בכל הקרבנות, אלא צריך לומר
11 פרשת כל קרבן בפני עצמו: "זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת וגו'", כיון שצריכים לפעול ע"י "שפתינו" לא
12 רק את הענין הכללי שבכל הקרבנות, אלא גם את הענין הפרטי שבכל קרבן.
- 13 ומובן, שהצורך בדיבור, "שפתינו" דוקא, הוא גם בנוגע לפרטי הקרבנות, ולא יתכן לומר שהצורך בדיבור
14 הוא רק בנוגע לכללות ענין הקרבנות, ואילו בנוגע לפרטי הקרבנות מספיק מחשבה בלבד — דכלפי לייא: אם
15 בשביל הענין הכללי של קרבנות לא מספיק מחשבה, אלא בהכרח שיומשך בדיבור — עאכו"כ בנוגע לענין
16 המיוחד שיש בכל קרבן מלבד המעלה הכללית שבכל הקרבנות, כמו קרבן עולה, שמכפר על מצות עשה¹⁷⁴,
17 ועד"ז בשאר הקרבנות.
- 18 מב. והנקודה בנוגע לענינו — שלימוד התורה יכול להיות מן הקצה אל הקצה:
19 מחד גיסא — מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, אפילו רגע אחד במשך המעט־לעת, ואילו במשך
20 כל המעל"ע עסק בתורה — עליו נאמר הקצה האחרון בענין העונשים, הן בעוה"ז והן בעוה"ב; ולאידך גיסא
21 — יש מי שיוצא ידי חובתו בלימוד פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, ועד שיש מי שיוצא ידי חובתו
22 בקריאת־שמע¹⁷⁵, ולא זו בלבד שיוצא ידי חובת לימוד התורה, אלא שקיים "לא ימוש גו' והגית בו יומם
23 ולילה"¹⁷⁶, שזהו מה שנאמר על עילוי גדול בתורה, שיומם ולילה הוגה בתורה.
- 24 ומתוך רבינו הזקן¹⁷⁷, שהדבר תלוי באפשרויות שניתנו לו מלמעלה:
- 25 כל אחד מישראל צריך ללמוד תורה בכל רגע פנוי, והיינו, שכאשר יש לו רגע שע"פ תורה הוא פנוי, צריך
26 למלא אותו בלימוד התורה,
- 27 אבל, יש כאלו שע"פ תורה אין להם זמן פנוי ללמוד תורה מלבד פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, היינו,
28 שכך נקבע מלמעלה — מצד סיבות מסיבות שונות, מצד שרש נשמתם וכיו"ב,
- 29 ובא' מב' האופנים¹⁷⁸: (א) עבורו מספיק פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, כיון שכבר השלים כל השאר
30 בגלגול שלפנ"ז, או באיזה אופן אחר; (ב) הקב"ה ישלים לו את כל השאר;
31 ולאידך גיסא, גם כאשר לומד תורה במשך כל המעט־לעת, אבל ישנו רגע אחד שרצונו של הקב"ה שיעשה
32 ממנו רגע של תורה, ואינו עושה זאת — הרי עליו נאמר "כי דבר ה' בזה", וכו' וכו'.
- 33 ולהעיר גם מדברי הגמרא במסכת עירובין¹⁷⁹: "אמר אביי אי אמרה לי אם קריב כותחא (אפילו ציווי עבודה
34 קלה היתה מבטלת אותי), לא תנאי" (לא הייתי שונה כמו ששנית) — שמזה מובן גודל מעלת הלימוד בדקות
35 כו', אבל מזה מובן גם דבר חידוש, שישנו אופן שפלוני נפטר מאופן הלימוד שלו, מצד ענין כזה שאצל חבירו
36 אין זה מבלבל כלל, וביכלתו ללמוד תורה בהרחבה ובהעמקה גם באופן כזה.

(177) תו"א מג"א צח, ב ואילך. וראה גם ה' ת"ת לאדה"ז פ"ג

ה"ד"ו.

(178) ראה גם תורת מנחם — התועדויות ח"מ ריש ע' 116

ואילך. וש"נ.

(179) סה, א (ובפרש"י).

(171) ראה ברכות מ, א.

(172) פ"א (תורת מנחם — התועדויות חמ"ו ס"ע 6 ואילך).

(173) ראה זהר ח"ב רלט, א. ח"ג כו, ב.

(174) זבחים ז, ב. הובא בתניא אגה"ת פ"ב.

(175) מנחות צט, ב.

(176) יהושע א, ח.

- 1 וכללות הענין בזה — שלכל אחד מישראל ישנו החלק שלו בתורה, כמ"ש¹⁸⁰ "ותן חלקנו בתורתך", ואל
2 תהי "בז ליום קטנות"¹⁸¹, וכל זה תלוי לפי יכולת השגת שכלו ושרש נשמתו, כמ"ש רבינו הזקן בהלכות תלמוד
3 תורה¹⁸² וגם בתניא¹⁸³.
- 4 מג. וזהו גם מה שנזכר לעיל (סל"ב) בנוגע ל"קרן תורה" — עבור אלו שלומדים תורה ללא ענינים צדיים,
5 תורה בלבד, מבלי לערב זאת עם איזה ענין שלא יהי'.
- 6 ומזה מובן גם בנוגע להמשתתפים בזה — כנהוג כאן בכלל ב"מגביות" — שלא נוגע ההכרזות, כי אם
7 ההשתתפות בפועל.
- 8 ואלו שרוצים שיזכירו אותם על הציון — יכול כל אחד לצרף, ביחד או בפתקא בפני עצמה, שמו ושם
9 אמו, להזכירם על הציון של בעל ההילולא.
- 10 ויתן השי"ת הרחבה והעמקה בהבנה והשגה בלימוד התורה הלך והוסיף ואור.
11 וענין זה יגדיל גם את ה"כוס" — כדברי רבינו נשיאנו¹⁸⁴ שעל התורה נאמר¹⁸⁵ "כוס ישועות אשא" —
12 לקבל את ברכתיו של הקב"ה,
- 13 והברכה תהי' ב' האופנים¹⁰¹: "בחוקותי תלכו", "שתהיו עמלים בתורה"¹⁸⁶, והלימוד יביא לידי מעשה —
14 "את מצוותי תשמרו ועשיתם אותם", שגם על זה צריכים לברכה מיוחדת; וגם הברכה "ונתתי גשמיכם בעתם",
15 כמבואר בספרי חסידות¹⁸⁷ שהו"ע המשכת הגשמים כל דבר בעתו ובזמנו, מידו המלאה הפתוחה הקדושה
16 והרחבה.
- 17 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "אין אדיר כה"י].
- 18 * * *
- 19 מד. דובר לעיל בנוגע לתורה, שצריך להיות באופן שלא יהי' מעורב בזה ענינים אחרים, שזהו אופן הלימוד
20 שקשור עם המגבית הנ"ל, וכך צריך להיות ענין התורה בכלל.
- 21 וזהו גם הענין ד"תורה אחת לכולנה"¹⁸⁸ — שבתורה גופא צריך להיות ניכר ענין האחדות יותר מאשר
22 במצוות:
- 23 אע"פ שגם במצוות ישנו הכלל ש"העוסק במצוה פטור מן המצוה"¹⁴⁹, כיון שכל מצוה כלולה מכל המצוות
24 ולכן קשורה עם כל המצוות, הנה בתורה ניכר הדבר עוד יותר, שלכן התורה היא למעלה מהגבלת הזמן והמקום,
25 וכנ"ל ש"כל העוסק בתורה עולה כאילו הקריב עולה", גם כאשר אין זה במקום ובזמן שביהמ"ק הי' קיים,
26 משא"כ במצוות¹⁸⁹.
- 27 והיינו לפי שבתורה יש ענין האחדות — היפך ענין ההתחלקות — בגלוי יותר מאשר בענין המצוות.
- 28 ובתורה גופא מודגש הדבר יותר בחלק התורה שעליו נאמר ברעיא מהימנא ש"לית תמן לא קושיא כו' ולא
29 מחלוקת כו'" (כנ"ל סל"ג) — שזהו ענין לימוד פנימיות התורה בכלל, ובפרט תורת החסידות.
- 30 ומזה מובן, שבהתאם לכך צריכה להיות גם הגישה בנוגע לעבודת השם — וזוהי אחת הנקודות שבה
31 צריכות להיות חלוקות פעולות חב"ד וארגוני חב"ד מכל שאר ארגונים וקבוצות שאצלם יכולה להיות גישה
32 אחרת, כדלקמן.
- 33 מה. כשם שבכל דבר חי, טבע הדברים הוא שהסימן של חיות הוא צמיחה וגידול — כך גם בנוגע לכל
34 ארגון וקבוצה, שהסימן לחיות הוא כאשר רוצים למשוך ולקרב עוד מישהו, ולא רק עוד אחד, אלא עוד שנים
35 ושלש וכהנה וכהנה.

(185) תהלים קטז, יג.

(186) תו"כ ופרש"י עה"פ.

(187) ראה כש"ט סוסר"ז. וראה גם התוועדויות תשמ"ט ח"ד ע' 391. וש"נ.

(188) ראה תניא רפמ"ד. ספמ"ו. ובכ"מ.

(189) ראה לקר"ת במדבר יג, א"ב.

(180) אבות פ"ה מ"כ. וראה לקו"ש ח"י"ג ע' 116 ואילך. וש"נ.

(181) זכרי' ד, יו"ד. וראה גם שיחת יו"ד שבט תש"כ סמ"ז (תורת

מנחם — התוועדויות חכ"ז ס"ע 339 ואילך). שם ח"מ ע' 320. וש"נ.

(182) פ"א ה"ד.

(183) רפ"ד.

(184) סה"מ קונטרסים ח"ב שלט, ריש ע"ב.

וכאשר מדובר אודות קבוצה וארגון הקשורים עם קדושה, הרי ענינם הוא — שיתוסף בעניני תורה ומצוות, והתנאי להצלחה גדולה בזה הוא ההתאחדות עם כו"כ מ"ישראל, כמבואר בארוכה בדרושי החלצו¹⁴¹ וקונטרס החלצו¹⁹⁰ ע"י כל רבי ונשיא בדורו, שע"ז ניתוסף בהצלחת הענין כמה פעמים ככה.

ובענין זה, הנה הגישה המקובלת אצל עמא דבר (אפילו בעניני קדושה) היא — שלכל לראש משקיעים כחות שפלוני יהי' חבר או חברה (ובלשון המדינה: "מעמבער") בארגון זה וקבוצה זו, ואז מתחילים ליתן לו את הענינים הטובים שקבוצה או ארגון או כתה זו נותנת לחברים שלה.

בודאי צריכים וחייבים ליתן, אבל, יש בזה הגבלה מצד הדין בקדושה ש"עניי עירך קודמין"¹⁹¹, ולכן צריכים תחילה לפעול שיהי' שייך "לעירך", ואח"כ יתנו לו מה שצריך ליתן לו.

אך יש גם גישה הפכית — שלכל לראש צריכים ליתן להזולת, שכן, סוכ"ס זו היא התכלית,

— שהרי אין הכוונה שענין התורה ומצוות וענין הטוב בכלל הוא כדי שתוכל להיות הכיתה או הקבוצה או הארגון שמתעסקים בזה, אלא להיפך: הצורך בהתאחדות הקבוצה או הארגון הוא כדי שע"ז יתוסף בטוב בכלל ובעניני תומ"צ בפרט —

ולכן, הסדר הוא — לא מן הקל אל הכבד, לעשותו תחילה חבר או חברה, ואח"כ ליתן לו מהענינים שבהם הוא "עני" וצריכים לעזור לו, אלא לכל לראש צריכים ליתן לו כל מה שאפשר, ואח"כ באים אליו ואומרים לו: שמע נא! להוי ידוע לך שישנה קבוצה שענינה ליתן לבני-אדם ולבנ"י מה שניתן לך, עזור לנו איפוא בעבודתנו!...

האמת היא שבשתי האופנים יש צורך בשני הענינים:

נוסף על העיקר שענין הטוב וקדושה יתפשט בכל מקום עד ש"מלאה הארץ"¹⁹² בענין זה, יש צורך גם שיתוספו יותר מתעסקים בזה, שהרי "תשועה ברוב יועץ"¹⁹³ בנוגע להבנה והשגה, ו"הכל לפי רוב המעשה"¹⁹⁴, ואינו דומה יחיד המתעסק לציבור המתעסקים¹⁹⁵, ו"ברוב עם הדרת מלך"¹⁹⁶ (כפי שנאמר בנוגע לעניני תומ"צ¹⁹⁷) אין לו שיעור, שכאשר ניתוסף עוד יהודי, הרי זה מוסיף ב"הדרת מלך", מלכו של עולם¹⁹⁸, ולכן צריכה להיות גם ההשתדלות שיתוספו עוד מתעסקים במטרה שבה עוסקת הקבוצה.

אבל אעפ"כ, אין זה מגיע לחשיבות עצם הענין של הפצת תורה ומצוותי' בכל מקום שידו מגעת.

ויפה שעה אחת קודם: כיון שצריכים להמתין משך זמן ("א ויילע") עד שפלוני יהי' חבר או חברה — הרי חבל על הזמן; בינתיים צריכים ליתן לו את כל הענינים, גם אם יתארך משך הזמן ("אפילו אַז די וויילע" וועט נעמען מער ווי איין וויילע").

מו. וזו היתה גם הגישה של בעל ההילולא, וכך קבע את ההוראות בנוגע לכל הארגונים אשר בשם חב"ד יקראו או שיש להם שייכות לחב"ד — שהצד השווה שבכולם הוא להפיץ "דעה את הוי' כמים לים מכסים"¹⁹², לימוד התורה, ואופן הלימוד שיבוא לידי מעשה בפועל, שזהו"ע ה"בכך" — שלכל לראש יש להתעסק עם כל מי שפוגשים בנוגע לנקודה זו, ורק אח"כ בא הענין השני — לספר לו שישנם כאלו שמתעסקים בזה, וביכולתו ליטול חלק ולסייע להם, שאז יהי' גם הענין ד"מאיר עיני שניהם הוי"¹⁹⁹, כדברי הגמרא במסכת תמורה²⁰⁰, שמביא רבינו הזקן בתור הקדמה לספר התניא,

— שנקרא תורה-שבכתב דתורת החסידות (כמ"ש רבינו נשיאנו ברשימה הידועה שכבר נדפסה²⁰¹), וכשם שבתושב"כ הכללית, הרי אף שאין פוסקים דינים מחומש, אלא מעיינים בתושב"ע ועד לשו"ע, אבל ענינים כלליים וכללות ההנהגה למדים מתושב"כ כפשוטה [ולדוגמא: בנוגע לפרטי הענין דלימוד התורה, יש לעיין

(196) משלי יד, כח.

(197) ראה אנציק' תלמודית בערכו (כרך ד ע' קצה ואילך). וש"נ.

(198) ראה אוה"ת לך לך פ, א. ר"פ בלק.

(199) משלי כט, יג.

(200) טז, א.

(201) קיצורים והערות לתניא ע' קיח. ולאח"ז באג"ק שלו ח"ד ע' רסא.

(190) נדפס בסה"מ תרנ"ט ס"ע נג ואילך. ע' ריא ואילך.

(191) ב"מ עא, רע"א. רמב"ם הל' מתנ"ע פ"ז הי"ג. טושו"ע חו"מ

רסצ"ז. שו"ע אדה"ז חו"מ ריש הל' הלואה.

(192) ישע"י יא, ט.

(193) משלי יא, יד. כד, ו.

(194) אבות פ"ג מט"ו.

(195) ראה תו"כ ופרש"י בחוקותי כו, ח.

1 בשו"ע הלכות ת"ת, אבל כללות הענין ד'ושננתם לבניך'²⁰² יודעים כבר מתושב"כ, ועד"ז כללות הענין דשמירת
2 שבת — "זכור" ו"שמור" — יודעים מתושב"כ, ואילו בנוגע לפרטי הענינים, לידע מהי מלאכה וכו' וכו' —
3 יש לעיין בתושב"ע עד לשו"ע], כן הוא גם בנוגע לתושב"כ ותושב"ע דתורת החסידות ביחס לעבודת השם
4 ע"פ תורת החסידות.

5 וזוהי ההוראה בנוגע לכללות הגישה — שלכל לראש צריך להשתדל בהענין ד"מלאה הארץ דעה את
6 הוי"ו"¹⁹², עי"ז שעוסק לא רק עם עצמו, אלא עם עוד אחד מישראל, ועם רבים מישראל; ואח"כ יש להשתדל
7 שעוד ועוד יהודים ישתתפו בעבודה זו, אבל, אי אפשר להמתין עד שיתוסף עוד משהו לעסוק בזה; בינתיים,
8 הנה כל אלו שיודעים מענין זה, הרי ענינם הוא לעסוק בזה.

9 ובענין זה משתווים כל בניי — כמדובר לעיל (סכ"ה) בנוגע לשם "ישורון", וכמובן גם מהדין בנגלה דתורה
10 "ברוב עם הדרת מלך", שאין הפירוש בזה שצריכים להתוסף דוקא לומדי תורה בעיון, לומדי תורה בכלל, או
11 מארי עובדין טבין, אלא כל יהודי שרק שייך לצרפו לעשרה מישראל, הנה כאשר ניתוסף עוד אחד ועוד אחד,
12 אזי "ברוב עם הדרת מלך",

13 וכן הוא בנוגע לענין זה — שצריכים להשתדל לא רק בנוגע להעיקר, לקרב כל אחד מישראל לענין התורה
14 ומצוותי' כפי שהם חדורים ב"מאור" שבתורה, שזהו האור וחיות של תורת החסידות, אלא גם לפעול עליו
15 שישתתף בעבודת הפצת היהדות, תורה ומצוותי', שהרי הקירוב ללימוד התורה וקיום המצוות בכלל כולל גם
16 מצות "ואהבת לרעך כמוך", שהיא "כלל גדול בתורה"¹⁸⁶, ומצד "ואהבת לרעך כמוך" נעשית עבודתו באופן
17 שגם הוא משתתף בהפצת התורה והיהדות.

18 ובנוגע לכל ענינים אלו ישנה ההבטחה המוזכרת לעיל (ס"ל): "הבא לטהר" — וכדיוק רבינו הזקן²⁰³ בלשון
19 "לטהר"¹³² (ולא "ליטהר"), "שהוא פועל יוצא דמשמע לטהר את אחרים" — "מסייעין אותו" בסיוע רב
20 מלמעלה, ובלשון הגמרא²⁰⁴: "אדם מקדש עצמו מעט למטה מקדשים אותו הרבה מלמעלה", ועושה עבודתו
21 בהצלחה רבה ומופלגה, ומתוך שמחה וטוב לבב.
22 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון ה"בינוני"].

23 * * *

24 מז. דובר באריכות בהתוועדות ד"ט כסלו⁴⁶ ובהתוועדויות שלאח"ז בנוגע לתורת החסידות, שזהו"ע שקשור
25 עם יחידה שבנפש.

26 וענין זה קשור גם עם המאמר "כל העוסק בתורה כו' כאילו פדאני כו'":

27 הענין ד"פדאני" בפועל (לא רק "כאילו פדאני") נעשה ע"י "יפוצו מעינותיך", שאז יהיו כל הענינים בעולם
28 בצורה אחרת ובאופן אחר לגמרי.

29 וכיון שה"מסובב" הוא שיהי' שינוי בכל הענינים, עכ"ל, שגם ה"סיבה" היא (לא ענין פרטי, אלא) ענין
30 כללי שכולל את כל הענינים.

31 וענינו בנפש — בחי' יחידה שבנפש, שהיא המקיף על כל ד' הענינים דנפש רוח נשמה וגם חי', דלא כמו
32 חי', שעם היותה בחי' מקיף לגבי נפש רוח ונשמה, הרי היא באותה "שורה" יחד עמהם, ואילו יחידה היא
33 המקיף על כל ד' הענינים, החל מחי' וכלה בנפש.

34 ובדוגמת המבואר במאמר²⁰⁵ בענין החילוק בין מקיף הקרוב למקיף הרחוק — שענינם בנפש הוא חי' (מקיף
35 הקרוב) ויחידה (מקיף הרחוק) — והרי מקיף הרחוק מקיף לא רק את הפנימי, אלא גם את המקיף הקרוב,
36 כמבואר הענין בארוכה בכו"כ מקומות.

37 ועד"ז בנוגע לתורת החסידות, יחידה שבתורה — שהיא המקיף על כל חלקי התורה, והיינו, שאע"פ שזהו
38 מקיף הרחוק, מ"מ נקרא מקיף, כיון שמשפיע ופועל ("עס מאכט איבער") על כל חלקי התורה.

12 (205) פ"ד ואילך (תורת מנחם — התוועדויות חמ"ו ע' 12 ואילך).

(202) ואתחנן ו, ז.
(203) לקו"ת דרושי שמע"צ פח, ב.
(204) ראה יומא לט, רע"א. תניא ספכ"ז.

- וע"ד משנת"ל (סכ"ז), שענין המס"נ פועל "אפילו שלא לעשות רק איזה מעשה לבד נגד אמונת ה' אחד ..
אף שאינו מאמין בה כלל בלבד" (כדברי אדה"ז בתניא), וכך גם בתורת החסידות (בחי' היחידה), שמדגישה
(לא רק בתור ענין נוסף, אלא בהדגשה) שכל ענין מוכרח לירד ולבוא ב"בכנ", שזהו"ע של עשר דוקא, עשי'
שבתורה, עשי' שבמצוות, ועשי' שבין אדם לחבירו — עשי' כפשוטה, שדוקא אז לוקחים את הענין כולו.
וכמשנ"ת בהמשך ההילולא בפרק השייך לשנה זו²⁰⁶, ששכל עמוק ביותר, שהוא נעלם בעצם, בבחי' סתימא
דכל סתימין, שהוא מקיף וסתים הן על הפנימי והן על המקיף (מקיף הרחוק), ואעפ"כ נקרא בשם מקיף, כיון
שפועל כו' — לוקחים אותו דוקא ע"י משלים וחידות וסיפורים שבתורה, שבהם יש "יותר תענוג" (כתורת
הבעש"ט²⁰⁷), ובוזה נמשך כל העצם, כפי שמאריך כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בד"ה והוא כחת²⁰⁸.
וכמו"כ בנוגע להמוזכר לעיל (ס"ל) ע"ד הפתגם שענין החסידות הוא ש"רחמנא לבא בעי" — שזהו פתגם
שנאמר ע"י יהודים, ויהודי אינו יכול לומר דבר שאין לו יסוד בתורה — שהיסוד לזה הוא אמיתי:
מבואר בחסידות²⁰⁹ שעצם הנפש שורה (לא במוח, אלא) דוקא בלב. — הכחות הנעלים שבנפש ועד לכללות
הנפש, משכנם במוח, ומשם נמשכים גם בלב (כמבואר בתניא²¹⁰), אבל עצם הנפש — עיקרו בלב, ולא במוח.
וזהו שתורת החסידות — יחידה, עצם הנפש — אומרת ש"רחמנא לבא בעי".
אבל, אין זה ח"ו באופן שיכול להיות חסר משהו בעשי'.
ואדרבה: כמה שכולם תובעים צריך להיות "בכנ" ועשי' — תובעת תורת החסידות שלא בערך יותר, כי,
חסידות תובעת שהעשי' תהי' ג"כ מצד "לבא בעי".
וכאשר העשי' היא מצד "לבא בעי" — הרי זה ע"ד האמור לעיל (סכ"ב) שבידעו שזהו ענין שנוגע לחייו,
אזי גם הגוף הגשמי של אדם פשוט יכול לדחוק את עצמו ולעבור דרך חור שאינו לפי מדת גופו, אע"פ שעל
דרך הרגיל לא תתכן מציאות כזו, וע"פ תורה אין מציאות כזו, שהרי ע"פ דין תורה (גופי תורה) "אמתא באמתא
היכי יתיב"²¹¹, כפי שמצינו בנוגע לסוכה ומקוה וכו', אבל, במה דברים אמורים — קודם שמדובר אודות
יחידה; אבל מצד יחידה שבנפש, יחידה שבתורה — הרי זה באופן שמי מעיין מטהרים בכל-שהוא²¹².
והיינו, שכאשר העשי' באה מצד "לבא בעי", מצד עצם הנפש, שזהו ענינה של תורת החסידות — אזי גם
העשי' קשורה עם עצם הנפש, ואדרבה: עצם הנפש לוקחים ע"י עשי' דוקא, ולא ע"י הכחות הנעלים יותר,
כמובן מדברי רבותינו נשיאנו²¹³.
מח. המשך השיחה, ביאור השתקפות ענין זה בנגלה בתורה, ש"ארבע אמות של אדם קונות לו בכל
מקום"²¹⁴, שבד' אמות מתפשטת בחי' היחידה, בשביל קנין חפץ שמחוץ לאדם²¹⁵ — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר
שליט"א, ונדפס בקונטרס ענינה של תורת החסידות ס"כ²¹⁶.
מט. ויש להוסיף ולהעיר, שדין זה נוגע בעיקר לענין גיטין וקידושין:
כללות הענין שעצם הנפש מתקשרת עם הגוף — דלכאורה, מה זה עשה הוי', לקשר "חלק אלקה ממעל
ממש"¹⁷ עם גוף גשמי? — הרי זה בשביל ענין הנישואין, שזהו"ע דמתן-תורה, שנקרא בשם "חתונה"²¹⁷,
החתונה של ישראל עם הקב"ה; החתונה של ה"חלק אלקה ממעל ממש" עם העצם שממנו בא ה"חלק". וזוהי

(214) ב"מ יו"ד, א.

(215) ולהעיר מהשייכות להמשך מאמרי ההילולא (סה"מ תשי" ע'
111 ואילך), שבהם נתבאר הענין ד"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם",
"בתוך כל אחד ואחד", שע"ז נעשה הענין ד"ושכנתי בתוכם" (תרומה
כה, ח ובאלשיך. ועוד) בכללות עוה"ז הגשמי, שנעשה דירה לו ית'
בתחתונים — שהחידוש בזה הוא, שעולם העשי', שנברא באופן שיש
מקום לטעות כו' (כמארז"ל (ב"ר פ"ח, ח) "כתוב והרועה לטעות
יטעה"), ונקרא "רשות הרבים", הרי הוא נעשה "רשות היחיד",
דיחידו של עולם (ראה תניא ספ"ג. ובכ"מ). והרי זהו גם תוכן ענין
ה"קנין" — שדבר שהי' תחילה ברשות הרבים, עובר לרשותו של
היחיד.

(216) שבהערה 46 (תורת מנחם שם ע' 278 ואילך).

(217) תענית כו, ב (במשנה).

(206) פט"ז (סה"מ תשי" ע' 151 ואילך). נתבאר בד"ה באתי לגני
שנאמר בהתוועדות זו (תורת מנחם — התוועדויות חמ"ו ע' 6 ואילך).
(207) כש"ט סקמ"ד. וראה ד"ה באתי לגני הנ"ל פ"ו (תורת מנחם
שם ע' 15).
(208) תרנ"ז — פ"ב (סה"מ תרנ"ז ע' קסד). וראה ד"ה באתי
לגני הנ"ל פ"ו (תורת מנחם שם ע' 17).
(209) ראה המשך תער"ב ח"א פלי"ה. וראה גם לקו"ש חל"א ע'
75 הערה 49. וש"נ.
(210) פנ"א (עא, ב).
(211) פסחים קט, ב ובתור"ה אמתא שם.
(212) מקואות פ"א מ"ז.
(213) ראה קונטרס שבהערה 46 ס"ח (תורת מנחם שם ע' 276
ואילך). תורת מנחם סה"מ תשרי ס"ע מח. ועוד.

- 1 הסיבה שבגללה נתקשר עצם הנפש עם הגוף (כי לולי זאת לא היתה שייכות ביניהם כלל) — כדי שיהי ענין
2 הקידושין.
- 3 וכדי שענין הקידושין יהי באופן של בחירה חפשית, שבשביל זה צריך להראות גם את הענין ההפכי —
4 נעשה גם מציאות של "גיטין".
- 5 ואדרבה: כדי שיוכל להיות ענין של חתונה, צריך להיות תחילה ענין של פירוד, שהרי לא שייך ענין של
6 חתונה מיני ובי' — ב"עתיקא קדישא" ישנו יחוד מ"ה וב"ן מיני' ובי' 218, אבל בעולם, צריך להיות איש בפני
7 עצמו ואשה בפני עצמה, ואח"כ נעשית החתונה.
- 8 והיינו, שלאחרי שישנו הענין ד"ויצאה" 219 — מאיגרא רמה לבירא עמיקתא, אזי נעשה אח"כ הענין
9 ד"והיתה" 219 — הענין דמתן-תורה.
- 10 ולכן יש סברא שקנין ד' אמות בכל מקום הוא תקנה דרבנן, ואילו בגיטין וקידושין הרי זה מן התורה 220
11 — כיון שזהו כללות הענין דמ"ת, כדי שעצם הנפש תפעל לשנות את העולם, ע"י פעולה באמצעות כחות
12 הגלויים, כמוזכר לעיל (במאמר 221) אודות דברי הצ"צ 222 בענין פעולת הרצון על כל האברים, שהרגל תלך, היד
13 תתן והעין תראה כו', אבל הענין בפועל — ההליכה והראי' — נעשה ע"י כחות הגלויים.
- 14 וכן הוא בתורת החסידות ועניני' — שזהו ענין שכולל ומקיף את כל הד' אמות, כל עניני האדם, ופועל
15 בהם שיהיו כפי שצריכים להיות מצד עצם הנפש.
- 16 וכיצד לוקחים זאת — ע"י "עשי" לעילא" 223, או בסגנון שכותב רבינו נשיאנו כו"כ פעמים 224, שמוכרח
17 להיות "בכך", וזוהי הוכחה שהי' "ענין" שממנו יבוא ה"בכך".
- 18 נ. ובנוגע לענינינו — בעמדנו עתה בהתוועדות של כו"כ עשירות מישראל, שאז ישנה ההבטחה ש"אכל
19 בי' עשרה שכינתא שריא" 225, ועאכו"כ "ברוב עם", ועאכו"כ שאין זה במעמד ומצב ש"אינם מדברים בדברי
20 תורה" 226, אלא מדברים דברי התעוררות לתורה ומצוותי' — הרי זה צריך לבוא בענין של "בכך".
- 21 וכפי שכותב כ"ק מו"ח אדמו"ר בהמכתב המוזכר לעיל (סי"א. סכ"א) — שיומשך בכל הענינים שרבינו
22 נשיאנו בעל ההילולא מסר נפשו עליהם על מנת שיהי' להם קיום נצחי עד כי יבוא שילה, שכל אחד יעסוק
23 בזה באופן דהלוך והוסיף הלוך ואור, ומתוך שמחה וטוב לבב.
- 24 נא. ובזה גופא ישנו מה ש"הוא" צריך לעשות, ומה ש"היא" צריכה לעשות; מה שצריכים לעשות אנשים
25 מישראל, ומה שצריכות לעשות נשים בישראל.
- 26 והרי בנוגע למתן-תורה הי' הסדר שתחילה היתה האמירה לנשים ("כה תאמר לבית יעקב") בלשון רכה,
27 ואח"כ דברים קשים כגידים לאנשים ("ותגיד לבני ישראל") 227, ועי"ז נעשית התורה קנין נצחי.
- 28 וזוהי גם ההוראה בימינו אלה — דכיון שהתורה קבעה סדר זה, הרי זה סימן שניתנו לנשים כחות מיוחדים
29 שיוכלו להבקיע ("דורכ-ברעכן") את "כל ההתחלות קשות" 228, ולאחרי כן יוכלו כולם לילך אחריהן, ועד שיהי'
30 כפי שהי' ב"ימי צאתך מארץ מצרים", ש"בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים" 229,
31 וכך יהי' גם בגאולה הבאה.
- 32 וענין זה קשור גם עם הצמח-צדק 230:
- 33 גדלותו של הצמח-צדק קשורה עם אופן החינוך שלו, שהי' ע"י רבינו הזקן, החל מהוראתו שאפילו השינה
34 שלו תהי' בד' אמות של תורה, בסמיכות לארון-הקודש (כידוע סיפור רבינו נשיאנו 231), ומזה גדל אח"כ מי
35 שענינו הי' כשמו: "צמח-צדק" (וכידוע שזוהי הגימטריא של שמו, כמדובר כמ"פ 232).

הערה 21. תורת מנחם — התוועדויות חל"ט ע' 8. וש"נ.

225) סנהדרין לט, א.

226) ראה תניא אגה"ק סכ"ג.

227) יתרו יט, ג ובמכילתא ופרש"י עה"פ.

228) מכילתא ופרש"י שם, ה.

229) סוטה יא, ב.

230) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חמ"ה ע' 141.

231) ראה לקו"ד ח"א מג, ב. וראה גם סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 65.

232) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חמ"ד ע' 270. וש"נ.

218) ראה ע"ח שער העיבורים פ"ב. הובא בהמשך תער"ב ח"ב

ע' תתקעב.

219) תצא כד, ב. וראה קידושין ה, א. וש"נ.

220) ראה מאירי ותוס' רי"ד ב"מ שם.

221) פ"ד (תורת מנחם — התוועדויות חמ"ו ע' 12).

222) סהמ"צ מצות בנין מקדש פ"א (דרמ"צ פה, ב).

223) זהר ח"ג קח, ריש ע"ב. ח"א קטו, א (הובא בלקו"ת פינחס

עח, ב).

224) אג"ק שלו ח"ג ע' רפ. ועוד. הנסמן בלקו"ש חכ"ה ע' 426

1 וכל זה נפעל ע"י המסירות-נפש של אמו, כידוע ומבואר בארוכה בהשיחות והסיפורים והזכרונות של רבינו,
2 בעל ההילולא²³³.

3 וזוהי גם נתינת-כח והוראת-דרך וציווי — באופן של בקשה — לכל אחת ואחת מנשי ובנות ישראל בכלל,
4 ובמיוחד לנשי ובנות חב"ד — שתלכנה בדרך הישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו, וכולם לאחריהן,
5 עד ש"יבוא שילה"²³⁴ בקרוב ממש, ויוליכנו קוממיות לארצנו.

6 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון הצ"צ — "ימין ה'", "צמאה לך נפשי", וניגון אדמו"ר מהר"ש —
7 "לכתחילה אָריבער".

8 אח"כ אמר: אלו שהגיעו מכפר-חב"ד או שנוסעים לכפר-חב"ד — יאמרו "לחיים" עבור כפר-חב"ד שני
9 וכפר-חב"ד ראשון²³⁵.

10 ואח"כ צוה לנגן "ופרצת".

11 * * *

12 נב. כשם שישנו דין ש"בית רישא גופא אזיל" (כנ"ל סי"א), כמו"כ יש גם דין הפכי — "תלמיד שגלה
13 מגלין רבו עמו"²³⁶.

14 וזהו ג"כ מ"ש במכתב הנ"ל ש"לא יפרדו מעל צאן מרעיתם" — שזה מורה שהם נמצאים במקום שבו
15 נמצא ה"תלמיד שגלה"; וממשיך במכתב, ש"לא זה בלבד .. הנה עוד מתרפסים להדום כסא מרום .. להגן על
16 עם ישורון וכו'".

17 ומידי שנה בשנה נעשה כל זה באופן נעלה יותר, שהרי "תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה
18 ולא בעולם הבא, שנאמר²³⁷ ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון"²³⁸.

19 [ולהעיר, ששני ענינים הנ"ל הם מן הקצה אל הקצה, והרי זה ע"ד משנת"ל (סמ"ז ואילך) בנוגע לענין
20 החסידות, שאת ה"עצם" לוקחים דוקא בענין חיצוני כמו משל וסיפור, וכן הוא בעבודתו הפרטית של כל אחד
21 — שעצם הנפש צריך להיות נוגע וניכר באופן ההתעסקות בענינים של ה"בכך".]

22 וכאשר "תלמיד שגלה מגלין רבו עמו", הרי מובן, שבשעה שהרב מתעלה לדרגא עליונה יותר, הרי זה
23 נתינת-כח שתתבטל הגלות שלו (של הרב), וכיון שהאפשרות לזה היא דוקא כאשר תתבטל הגלות של התלמיד,
24 הרי זה תוספת כח לבטל גם את הגלות של התלמיד בכל מקום שהוא נמצא.

25 והרי "תלמיד" ע"פ דין תורה הוא — לא רק מי שלמד ממנו תורה כל ימיו, אלא אפילו אם
26 רק למד ממנו את פירוש התיבות "זוהמא ליסטרוון", "כף גדולה שמסלקין בו זוהם הקדירה כו"²³⁹
27 (היינו, שבערך המשקה שבקדירה הרי זה ענין של זוהמא), ובזה גופא — לא באופן שהוא בעצמו
28 עושה זאת, אלא הוא רק למד שיש מציאות כזו שיכולה לעשות זאת, מבלי לדעת פרטי הדברים בזה
29 — הרי הוא נקרא כבר בשם "תלמיד", והרב משתדל שיצא מהגלות, כיון שזה נוגע לחירות של
30 הרב.

31 ובכל שנה ושנה, כאשר הולך "מחיל אל חיל (יראה אל אלקים בציון)", נעשית השתדלות נוספת, ובמילא
32 מובן, שהגאולה נעשית קרובה יותר ובמוחש יותר, ולמטה מעשרה טפחים בפועל.

33 נג. ובנוגע לעניננו:

34 כיון שבעל הגאולה ה' להוט ("הָאֵט זיך געקאַכט") ומקושר גם עם יהודים שנמצאים לעת-עתה במקום
35 שמגלין אותו — הנה מצד זה שביום ההילולא נעשית עלי, והרי אמיתית ענין העלי" — שנקראת "עלי" ע"פ

ראשון" (וראה גם תורת מנחם — התועדויות חמ"ה ע' 254).

236) מכות יו"ד, א.

237) תהלים פד, ח.

238) ברכות ומו"ק בסופו.

239) ב"מ לג, א ובפרש"י.

233) ראה לקו"ד ח"א מא, א ואילך. וראה גם קונטרס "הרבנית דבורה לאה" (קה"ת, תשנ"ג). וש"נ.

234) ויחי מח, יו"ד ובפרש"י.

235) ראה מכתב מחרת יום ההילולא דיו"ד שבט שנה זו (אג"ק

חכ"ד ריש ע' סד): בהתעודות דיוס הילולא זה הרשיתי לעצמי להציע

לומר ברכת לחיים בסדר הפוך בהקדמת "כפר חב"ד שני" ל"כפר חב"ד

1 תורה — היא עלי' שלא בערך (כמבואר בחסידות²⁴⁰), אזי נפעלת גם השתדלות שלא בערך יותר בנוגע לביטול
2 הגלות,

3 ועד באופן של פריצת גדר — לבטל כל הגדרים והמחיצות, ולצאת לחירות כפשוטה, ולחירות עם כל
4 הפירושים וכל הענינים,

5 ומתוך שמחה וטוב לבב,

6 והעיקר — למטה מעשרה טפחים, ובעגלא דידן.

7 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "אבינו מלכנו", "ניע זשוריצי כלאָפּצי", "סטאַוו יאָ פּיטו", "אני
8 מאמין"].

9 * * *

10 נד. סיום חלק פרשת השבוע ששייך ליום שלפני ה"יאָרצייט" הוא: "ובני ישראל יוצאים ביד רמה"²⁴¹,
11 ובשיעורים שלאח"ז מדובר אודות פרטי הענינים שבדבר.

12 ואם "ימי צאתך מארץ מצרים" היו "ביד רמה", עם היותם רק כמו הגאולה העתידה, כמ"ש²⁴² "כימי צאתך
13 מארץ מצרים אראנו נפלאות", "כימי" בכ"ף הדמיון — הרי עאכו"כ שהגאולה העתידה, הגאולה האמיתית,
14 צריכה בודאי להיות "ביד רמה", עם כל הפירושים שבזה: בפשט, רמז, דרוש וסוד שבתורה, ו"יחידה" שבתורה,

15 שיתקיימו — ובודאי יתקיימו — בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים, בעגלא דידן, ע"י משיח בן דוד.

16 [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן את המזונות, באמרו, שישתמשו בהם עבור ההתוועדות שתערך מסתמא מחר.

17 טרם צאתו התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן ניגון שמחה].

240 ראה סה"מ תרנ"ד ע' רסג ואילך. תרנ"ט ע' כד. תר"ס ע' קז
241 בשלח יד, ח. (242 מיכה ז, טו.)

אגרות קודש

ב"ה, ו' שבט, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

אחרי הפסק ארוך נתקבל מכתבו עם המצורף אליו, והפ"נ, אשר יקרא בעת רצון על הציון הק' של
כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

ובכלל מה שכותב לפי דעת יד אפרים, משבעים שנה וכו' - איז דאס א גלייכע זאך, אבל במה
דברים אמורים שישתדלו בעוד מועד ע"ד ממלא מקום מתאים, ואז יש מקום לחשוב ע"ד הסברה והוא
יוכל לשבת על התורה ועבודה, אבל בתנאי שלא להסתפק בעצמו כי אם גם ללמוד עם אחרים וכן להשתתף
בשיעורי לימוד ברבים, ואין לך דבר העומד בפני הרצון...

בברכה שזכות בעל ההילולא הבע"ל יגן על כאו"א בתכ"י ולבשו"ט בטוב הנראה והנגלה תכה"י.

לקוטי שיחות פרשת בא כרך יא

במצותיו וצונו על פדיון הבן אבי הבן מברך, ברוך
 שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה כהן מברך או אבי הבן
 מברך – כהן מברך דקמטי הנאה ליד' או אבי הבן מברך
 דקא עבד מצוה¹¹? לא הוה ביד'. אתא שאיל בי מדרשא,
 אמרו לי' אבי הבן מברך שמים. והלכתא אבי הבן מברך
 שמים".
 וצריך להבין: הרי הבעי' "כהן מברך או אבי הבן
 מברך", היא רק בנוגע לברכת "שהחיינו" – ומה מקום
 להקדמה (ודמילתא – דפשיטא) "פשיטא – על פדיון
 הבן כו' אבי הבן מברך"?
 והנה קושיא זו הקשה בצ"ח, ומתרץ דהכוונה בזה
 להדגיש שהבעי' בברכת שהחיינו באה מצד הדיוק בנוסח
 הברכה של פדיון הבן¹² – ומבאר את זה בשני אופנים: (א)
 מזה שמברכים "על פדיון הבן" (ולא לפדות) מוכח
 שאפשר לפדות גם ע"י שליח¹³, ומכיון שכן מתעוררת
 הבעי' מי מברך ברכת שהחיינו: אבי הבן מברך אותה –
 אעפ"י שמפני זה תבוטל לפעמים ברכה זו, היינו בעשותו
 שליח לפדות את בנו¹⁴ – מ"מ האב מברך משום "דקא
 עבד מצוה"; או שטעם זה, ביטול הברכה כשנעשה ע"י
 שליח, מכריח לתקן שהכהן מברך, שאז מברך בכל פדיון
 מאחר "דקמטי הנאה ליד' בכל פעם. (ב) הנוסח "על"
 (פדיון הבן) מוכיח שאין מצות הפדיון נעשית ונגמרת ע"י
 אבי הבן לחוד, כי אם בסיוע הכהן שמקבל הפדיון¹⁵, ולכך
 מספקא לי' מי מברך שהחיינו כיון שע"י שניהם נעשית
 המצוה, והכהן הרי (גם) מטי הנאה ליד'.
 אבל יסוד פירושו זה – שהספק של ה"בעו במיני" –
 אינו אלא מדיוק הלשון על פדיון הבן – אינו מתיישב כ"כ

א. מהפסוק "וכל בכור אדם בבניך תפדה" שבפרשתנו¹
 למדין בירושלמי² (נוסף על עצם חיוב האב לפדות את בנו
 בכורו³) שאם לא פדה האב את בנו, חייב הבן לפדות את
 עצמו⁴ (כשיגדיל⁵). אמנם בבבלי⁶ למדין דין זה מהפסוק
 "פדה תפדה גו'⁷ הנאמר בפ' קרח⁸.
 וצריך להבין: (א) מאי בינייהו מאיזה פסוק ילפינן שאם
 לא פדאו אביו חייב לפדות עצמו; (ב) מאי טעמא בבבלי
 נלמד הוא מהפסוק "פדה תפדה", ובירושלמי – מהפסוק
 שבפרשתנו?
 ב. והנה יש הפרש, בתוכן ובענין, בין הציווי של פדיון
 הבן האמור בפרשתנו ובין זה הנאמר בפ' קרח: (א)
 בפרשתנו נאמר "וכל בכור אדם בבניך תפדה", "וכל בכור
 בני אפדה"⁹, – מפורש בה שהאב הוא שצריך לפדות את
 בנו הבכור, משא"כ בפ' קרח שנאמר סתם: "אך פדה
 תפדה את בכור האדם".
 (ב) בפרשתנו בא הציווי בהמשך להענין דיציאת
 מצרים, והוא הטעם לציווי זה: "ויהי כי הקשה פרעה
 לשלחנו ויהרג ה' כל בכור בארץ מצרים . . על כן . . כל
 בכור בני אפדה"; בפ' קרח נאמר פדה"ב בפרשת מתנות
 כהונה (ובהוספת פרטים: "מבן חודש", "חמשת
 שקלים"¹⁰).
 ועפ"ז יל"פ טעם ההפרש שבין הבבלי והירושלמי
 בנוגע למקורו של הדין באם לא פדאו אביו שהבן חייב
 לפדות א"ע, אלא שיש להקדים פירוש וביאור הסיום
 דמסכת פסחים בענין פדיון הבן.
 ג. בסוף מס' פסחים איתא: "ר' שמלאי אקלע לפדיון
 הבן, בעו מיני": פשיטא על פדיון הבן אשר קדשנו

* וסיום מסכת פסחים.

(1) יג, יג.

(2) קידושין פ"א ה"ז.

(3) וכן הוא בקה"ר פ"ט, ט. אבל בבבלי (קידושין כט, א) למדו שהאב
 חייב לפדות את בנו מפסוק (תשא לד, כ) "כל בכור בניך תפדה" (וראה בתו"ש
 פ' בא שם אות קעח). וראה לקמן סוף הערה 20.

(4) "דאדם מיותר, קרי בי' וכל בכור אדם עצמו או בבניך תפדה" (קה"ע
 בירוש' שם). במכילתא (ע"פ) וביל"ש (רמז רכה) למדין מהכתוב "וכל בכור
 בני אפדה" שבפרשתנו (יג, טו).

(5) פרש"י על הר"ף קידושין שם. רמב"ם הל' בכורים פ"א ה"ב. טוש"ע
 יו"ד סי' שט"ו. וראה פתחי תשובה שם.

(6) קידושין שם.

(7) כ"ה הגרסא בגמרא, וכן הוא בב"י ובדרישה יו"ד סי' שה. רדב"ז
 (לרמב"ם הל' בכורים פ"א ה"ב). לבוש שש"ה סי'. עין יוסף לתנחומא
 פרשתנו יב (ובפשוטו הכוונה היא ליתורא דקרא). אבל ראה פירוש רש"י
 (קדושין שם) ד"ה תפדה ובכ"ח שם (אבל גם בפרש"י י"ל שהכוונה היא
 להפסוק דפ' קרח כמו שהובא בקה"ע לירוש' שם. וראה מהרש"ל ומהרש"א

בפרש"י. ר"ן ד"ה לפדותו. הל' בכורות להרמב"ם פ"ח. רי"ט אלגזי שם סע"א
 (וראה בהמובא בתו"ש בא שם אות קפ).

(8) יח, טו.

(9) יג, טו.

(10) יח, טז.

(11) מזה משמע דכהן לא "עבד מצוה" – וראה לקמן מהצל"ח, הרא"ש
 וכו'.

(12) עד"ז בשו"ת חת"ס יו"ד סי' רצ"ד.

(13) ע"פ הרא"ש (בשם הריב"א) פ"ק דפסחים סי' י. ר"ן שם.

(14) אבל ראה דרישה שם סי' שה סק"ג. שו"ת חת"ס שם סי' רחצ.

(15) תשובת הריב"ש סי' קלא. וי"ל הביאור: וצונו על פדות – מדגיש שיש
 כאן ענין א' (והפד' – היא רק פעולה שלו); וצונו על פדה"ב – מדגיש שיש
 כאן ב' ענינים נפרדים והא' נצטווה על הב' (ע"ד "להזהיר גדולים על
 הקטנים"). ועפ"ז (כשהפד' וכיו"ב שברכתם ב"על" ענין נפרד מהאדם
 שנצטווה עליו) – אפשרי גם ע"י שליח; שייך יותר כשהאב פודה את בנו,
 משא"כ כשהבן פודה את עצמו (ראה לקמן הערה 19); ברכת עיקר מצות
 תפלין (מצוה שבגופו) "להניח תפלין" וההוספה – על מצות תפלין ואכ"מ.

פסח וזבח שחגיגה באה עם הפסח, משום הכי נקט נמי 25
להאי עובדא דאבי הבן מברך שתיים". 26
אמנם זה אתי שפיר בנוגע להגמרא: אבל עצ"ע 27
בהרי"ף והרא"ש, שגם הם הביאו הלכה זו במס' פסחים, 28
וררכם הם הלא הוא "שמאספים פסקי הלכות מש"ס 29
לאותו מסכת שעסקה בדין זה" (ולא הי' להם להביאה 30
אלא במס' בכורות לחודא)?¹⁷ אלא ודאי שדין הנ"ל 31
בפדיון הבן יש לו שייכות מיוחדת למס' פסחים. 32
ה. והביאור בכלל זה: המצוה דפדיון נעשית ע"י שלשה 33
משתתפים: אבי הבן הפודה את בנו, הבן – הנפדה, והכהן 34
המקבל דמי פדיון. 35
והנה השתתפות הכהן, בזה שמקבל דמי הפדיון (ועי"ז 36
נפדה הבכור), אין ענינה הדגשה שעליו הוטל החיוב לפדות 37
בכור מישאל, אלא שהוא חלק או תנאי במצות הפד'י: 38
שאין הפדיון נעשה כ"א ע"י נתינת הכסף להכהן¹⁸. 39
בנוגע לאבי הבן הפודה ושל בנו הנפדה, י"ל בב' 40
אופנים: 41
(א) מצות הפד'י היא על הבן, אבל היות שא"א לו 42
לפדות את עצמו בקטנותו¹⁹, בעת חלות המצוה, הטילה 43
התורה את המצוה על האב לפדות את בנו, ונכנס במקומו 44
בחיוב זה. 45
(ב) מעיקרא דדינא חיוב הפד'י הוא על האב – מצות 46
הפדיון היא מצות האב²⁰. 47
מהנפק"מ לדינא בין שני האופנים: אם לא פדאו אביו 48

1 בסגנון והמשך הענין בגמרא:

2 (א) מה"ניגוד: פשיטא כו' ברוך כו' כהן מברך או אבי
3 הבן כו' – משמע דהפשיטותא היא באותו הנושא שבו
4 הבעיא (המברך).
5 (ב) אם עיקר ההדגשה הוא (לא בזה דפשיטא שהאב
6 הוא המברך על הפדיון, אלא בנוסח הברכה – א"כ הול"ל
7 בסדר הפוך: "פשיטא (ש)אבי הבן מברך (בנוסח) על פדיון
8 הבן", ולא כפי שהוא לפנינו "פשיטא על פדיון הבן כו'
9 אבי הבן (הוא ה)מברך", דמשמע דלא נחתי לדייק
10 בהברכה, אלא מי הוא המברך¹⁶.
11 (ג) הול"ל בקיצור: כיון דעל פדה"ב מברך על פדה"ב
12 ברוך שהחיינו כו' כהן מברך כו'.
13 וא"כ הדרא קושי' לדוכתא, מה טעם להקדמה שאבי
14 הבן מברך על פדיון הבן?
15 ועד"ז יש להקשות גם בסיפא דענינא, במה שאמרו לר'
16 שמלאי בבי מדרשא ש"אבי הבן מברך שתיים", וגם
17 בהסיום בגמ' "והלכתא אבי הבן מברך שתיים" – וכי מגינא
18 אתא לאשמעינן? והלא לא היתה הבעי' בשתי הברכות,
19 אלא באחת (שהחיינו), ולא הול"ל אלא "אבי הבן מברך
20 שהחיינו".
21 ד. גם צריך להביין: מהי השייכות של מצות פדיון הבן
22 וברכתה (שלכן סודרה בסיום) למסכת פסחים?
23 בפ' הרשב"ם מבואר, "משום דאיירי מתניתין בשני
24 מיני ברכות באדם אחד ומעשה אחד התלוי זה בזה כגון

וראה אנציק' תלמודית ערך ברכת המצות. ושל"ן.

16 וכדמוכח עוד יותר מל' הרא"ש (והרי"ף) "על פדיון הבן ודאי האב מברך".

17 וכמו שהקשה בקרבן נתנאל שם.

18 דגם אם נאמר שהנתינה להכהן היא חלק מעצם הפד'י ולא שהנתינה לכהן הוא רק כעין תנאי (ראה פרש"י בכורות נא, א. ד"ה יהי' לך, וראה בארוכה ברי"ט אלגזי ה' בכורות שם סי' סז, וסי' פב. וראה בי' סי' שה) הרי זהו רק כשהפד'י נעשית ע"י והוא מסייע בהמצוה (ראה לשון הריב"ש הובא לעיל סי' ג בדברי הצ"ח). אבל "כהן לאו מצוה קא עביד" (הרא"ש בכורות הובא לקמן הערה 39).

19 ריב"ש בתשובה שם הובא בב"י ובדרישה שם. בריב"ש שם, שזהו טעם הרמב"ם שם (הל' בכורות שם ה"ה) שהפודה את בנו מברך על פדיון הבן. ופודה עצמו מברך לפדות, כיון דעיקר מצוה בעצמו אלא שבקטנותו א"א. ועפ"י המבואר לקמן בפנים ובהערה 20 בסופה, י"ל שלכן לא הביא

הרמב"ם שם ר"פ יא ובסהמ"צ שלו (מ"ע פ') פסוק הנאמר בו ציווי להאב לפדות את בנו (לא "בכור בניך תפדה" המובא בבבלי ולא "בכור אדם בבניך תפדה" שבירושלמי) כ"א הפסוק דפ' קרח "אך פדה תפדה את בכור האדם" שלא נאמר בו ציווי להאב לפדות את בנו (משא"כ הפסוק בכור בניך תתן לי שהבית בסהמ"צ שם).

20 ב' אופנים אלו לכאורה י"ל בכמה מצות שהאב חייב בבנו קטן דקדושי שם. אבל גם אם נאמר דמילה* היא מצות הבן כאופן הא' שבפנים (ראה בביאור לסהמ"צ לרס"ג להרי"ף פערלא מצוה לא-לב) עדיין יש מקום לומר בפדיון הבן שהיא מצות' דאב כאופן הב'*, כי במילה אין ציווי מפורש שהאב צריך למול את בנו, והלימוד (שהאב צריך למול את בנו) הוא או מ"ומל אברהם את יצחק בנו" (קדושין שם) או מ"ביום השמיני ימול בשר ערלתו" (ירוש' שם). משא"כ בפדיון הבן שהחיוב על האב לפדות בנו מפורש בתורה בין להבבלי (לעיל הערה 3) בין להירושלמי (וראה לקמן הערה 27).

*) בנוגע לת"ת עי' לשון אדה"י (הל' ת"ת בתחילתו): "אבל ת"ת מ"ע מן התורה על האב ללמד את בנו והקטן תורה אעפ"י שהקטן אינו חייב כו'" (וי"ל שזה קמ"ל בהוספה זו: אעפ"י כו').

וראה פסקי דינים להצ"צ (חידושים על הרמב"ם בתחלתו (שלט, ב) ביאור לשון הרמב"ם (הל' ת"ת פ"א ה"ג) ב"מי שלא למדו אביו חייב ללמד את עצמו כשיכיר") "כיון דת"ת מחייב האב מדאורייתא ללמד את בנו... אי"כ שמא גם על הקטן יש חיוב מדאורייתא". והא דלא אמרין גם בפדיון הבן ומילה (שיתחייב הבן כשיכיר – עוד קודם שיגדיל וי"ל:

בת"ת החיוב דאורייתא הוא שהאב ילמוד עם (וביחד עם) בנו (והיו שהבן עצמו יכיר וילמד תורה) ולא עוד אלא שהלימוד הוא באופן שהבן "ירגיל עצמו לקרות בתורה" (שו"ע אדה"י שם – מהרמ"א סרמ"ה ס"ח) – משא"כ בפדיון הבן ומילה שכל מעשה הפדיון והמילה הוא מצד האב רק שהמצוה מתקיימת (בגוף הבן, ודו"ק.

(נוסף לזה י"ל ע"ד המבואר בתשובת זכרון יוסף (הובא בפתחי תשובה ל"ד סי' שה סק"ה) דבפדיון הבן ומילה אם יקיימנה עכשיו לא יוכל לקיימה כשיגדל. משא"כ בת"ת).

(**) אבל לפי משכ"כ בריב"ש טעם הרמב"ם דבפודה את בנו מברך על כו' (ראה בהערה 19) – מבואר להיפך דהרי במילה כתב הרמב"ם (ר"פ מהל' מילה) "ואם מל את את בנו מברך למול את הבן". אבל עפ"י צ"ע דברי הרמב"ם בפיה"מ וכו', ראה לקמן סוף הערה 27.

שגדל הבן הרי (לא שנפקע עי"ז משהו, ובנדו"ד – חיובו
זכותו של האב, דמהיכא תיתי, אלא ש)נעשה הבן מחויב
בכל המצות ובהן ג"ז שבאם (לא פדאו האב, ופשיטא
באם) אין האב רוצה²⁶ לפדות את הבן, הטילה התורה חיוב
זה על הבן²⁷.

ועפ"ז תתיישב גם התמי' הנ"ל בסימא דמסכת פסחים
– טעם ההקדמה "פשיטא . . אשר קדשנו במצותיו וצונו
על פדיון הבן אבי הבן מברך" – כי דוקא לאחר הקדמה
זו מובנת הבעייתא מי מברך ברכת שהחיינו:

הדיוק הוא: כיון ד"פשיטא" (בלי כל תנאים) דעל פדיון
הבן האב מברך – היינו לעולם, גם לאחר שגדל הבן
(ובנוסח שהאב אומר – "אשר קדשנו במצותיו וצונו"²⁸).

כלומר: אם אין האב מברך ברכה זו (כשגדל הבן) אלא
הבן, והיינו מפני שהמצוה היא חובת הבן (אלא שהתורה
הכניסה את האב בחיוב זה כשאי אפשר להבין) – אז לא
הי' מיבעי להו מי מברך שהחיינו (בפדיון שבקטנותו של
הבן), כי פשיטא שהכהן מברך כיון שהברכה שלו תהי'
על ההנאה דמטי לידו, דאין סברא לומר שאבי הבן יברכה,
מאחר שאין זו מצוה מעיקרא דדינא, אלא שהוא רק
עושה מצות בנו²⁹ (וע"ד שהעושה מצוה לאחרים אין
מברך שהחיינו³⁰).

אבל מכיון ד"פשיטא" שברכת "אשר קדשנו במצותיו
וצונו על פדיון הבן אבי הבן מברך (לעולם)", שמה מוכח
דפדיון הבן מצותו של האב היא – א"כ מיבעייתא לן מי
מברך שהחיינו, האב או הכהן, מאחר דשניהם שווים בה
לכאורה: האב יברך "דקא עביד מצוה", שאותו זיכה
הקב"ה במצוה זו (הבאה מזמן לזמן³¹), או שהכהן יברך

בקטנותו עד שגדל הבן על מי מהם מוטל חיוב הפד'?
דאם נימא כסברא הראשונה, שעיקר מצות הפדיון היא
חובת הבן – הרי בנדון זה, שגדל הבן וכבר ראוי הוא –
ולכן גם חייב הוא – לפדות את עצמו, נפקע חיובו
(ובמילא גם זכותו) של האב בפדיית בנו בכורו¹⁸. אבל אם
נימא שהחיוב מעיקרי' הוא על האב, הרי גם לאחר שגדל
הבן ולא נפדה עדיין נשאר האב בחיובו ובזכותו²¹; אלא
שישנו לימוד מיוחד דאם לא פדאו אביו חייב לפדות א"ע,
כנ"ל.

ובזה יש לבאר החילוק שבין הבבלי והירושלמי בנוגע
למקורה של הלכה זו בקרא:

לסוגיית הירושלמי שגם דין זה, שאם לא פדאו אביו
חייב לפדות עצמו, נלמד הוא מאותו הפסוק "וכל בכור
אדם בבנין תפדה" שממנו למדין שהאב חייב לפדות את
בנו, - היינו שבראשית מקורה של מצות פדיון הבן בכתוב
נכללו ב' החיובים (של האב והבן) כאחד²² - מסתבר
שהמצוה בעיקרה היא חובת הבן ושממנה מסובבת גם
חובת האב המפורשת בתורה: מכיון שהמצוה היא לפדותו
בקטנותו, שאז א"א לו לפדות עצמו, לכן אמרה תורה
שהאב יפדה את בנו (במקום הבן).

משא"כ לפי סוגיית הבבלי, שהלכה זו (שהבן חייב
לפדות א"ע אם לא פדאו אביו) ילפינן מפסוק אחר (הנאמר
כפרט אחד בפרשת מתנות כהונה)²³, ולא מאותו הפסוק
שבפרשת פד' ב' שבו נאמר דין פדיון על האב²⁴ - מזה
מוכח שחיובו של הבן אין לו מקום וקשר בחיובי' דקרא
שעל האב, אלא שהוא לימוד נוסף במק"א בתורה²⁵ שגם
הבן יכול לפדות את עצמו כשיגדל. ז.א. שעצם המצוה
דפדיון הבן הוא חובת האב, ולא של הבן, אלא שלאחר

(27) וי"ל שעד"ז הוא בנוגע למילה דלשיטת הירושלמי היא מצותי' דהבן,
כי מה שהאב חייב למול את בנו נלמד בירושלמי מהכתוב "וביום השמיני
ימול בשר ערלתו" שלא נזכר בזה (ציווי) שהאב ימול את בנו, (ו"ימול" –
פשוטו היינו בעצמו) אלא שנובן שביום השמיני א"א לו (להקטן) למול א"ע
(ראה קה"ע שם), משא"כ להבבלי (קדושין שם) שנלמד מהכתוב "וימל
אברהם את יצחק בנו", י"ל שהיא מצותי' דאב (אבל ראה לעיל הערה 20).
ועפ"ז י"ל שמה הנפק"מ כשיגדיל הבן אם ישנו עדיין החיוב על האב, ראה
פיה"מ להרמב"ם סופי"ט דמס' שבת "דכשיגדיל הילד ויגיע לזמן חיוב המצוה
נפטר כל אדם ממילתו כו". וראה מנ"ח מצוה ב.
(28) דלכאורה כ"ז מיותר כאן והול"ל על פדיון הבן אבי הבן מברך (ע"ד
לשון הרא"ש והרי"ף).

(29) ראה בשו"ת חת"ס שם סי' רצ"ג בתחלתו (מש"כ הר"ש להחת"ס)
א"ך בקטנותו אין יכול לפדות א"ע שו"י רחמנא האב שליח לבן ומשום הכי
כשיגדיל ויכול לפדות א"ע פסקי' שליחות דהאב.

(30) רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"א. אבל ראה בהנסמן לעיל הערה 14.
(31) ראה תוס' ד"ה לאחר בכורות מט, א. מאירי סוף פסחים. ר"ן סוכה

(21) ראה חינוך מצוה שצ"ב בסופו: "ולפי הדומה שהאב חייב לעולם
לפדות בנו ואפילו אחר שהגדיל הבן המצוה מוטלת על האב וכמו שאמר
הכתוב וכל בכור אדם בבנין תפדה הרי שהטיל המצוה על האב וכן נראה
בקדושין". וראה שו"ת הרשב"א ח"ב סי' שכא (הובא בב"י ובב"ח יו"ד סי'
שה). וכן משמע בלבד שם.

(22) ראה קה"ע שם (הובא לעיל הערה 4).
(23) ראה בהנסמן לעיל הערה 7.
(24) ועפ"ז יש להוסיף ביאור (נוסף על המבואר במנ"ח) במה שמסיים
בחנינוך (הובא לעיל הערה 21) "וכן נראה בקדושין".
(25) ראה שו"ת חת"ס שם סי' רצג: "אלא עיקר המצוה על האדם לפדות
את בנו וזהו את בכור בנין תפדה ואי לאו ריבוי דתפדה לא הי' הגדול יכול
לפדות את עצמו כלל ורחמנא רבה". וראה בארוכה ציונים לתורה (להר"י
ענגיל) כלל לו, דחיוב הפדיון על האב לפדות את בנו הוא חיוב עצמי ופדיון
עצמו (לכשיגדיל) הוא רק חיוב השלמה, עיי"ש. וראה צפע"נ (מהדו"ת מז,
ד. השלמה ע' 46 הובאו במפענח צפונות ע' כג-ד).
(26) ראה ל' החינוך שם "עבר האב ולא רצה לפדותו כו".

וכו'; וע"ד שאין הכהן מברך על כל מתנות כהונה³⁹ וכו' (ב).²⁷
²⁸

ז. ועפ"ז יל"פ השייכות של הענין דפדיון הבן למסכת פסחים, כשם שמצותה (העיקרית) של פדיון הבן ("וכל בכור אדם בבנין תפדה") נאמרה בתורה שבכתב בהמשך לטעמו וסיבתו של הציווי – "ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג ה' כל בכור בארץ מצרים"⁴⁰ והציל את "בני בכורי ישראל"⁴⁰, ולכן מחוייב כל אב מבנ"י לפדות את בנו בכורו – עד"ז הוא הסדר והענין (בתושבע"פ) במס' פסחים, שעיקרו ותוכנו של הפסח הוא "אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים (במכת בכורות) ואת (בכורות) בתינו הציל"⁴¹ – הרי הוא הוא הטעם למצות פדיון הבן, ולכן הרי היא המסובב והסיוס של מס' פסחים. ובשייכות סיוס זה למס' פסחים מרומז גם הטעם הנ"ל בהא שהאב מברך שהחיינו: כיון שהצלת "בני בכורי ישראל" (סיבת הציווי) היתה ע"י ש"פסח הוי"ו"⁴², ולאחרי זה "הוציא הוי"ו", הקב"ה בעצמו פדה בנו בכורו מארץ מצרים, מזה מובן שגם בהמסובב, במצות פדיון הבן⁴³, המצוה היא על האב לפדות בנו בכורו.⁴⁵

ח. עפ"י כל הנ"ל יש לבאר את הסיוס דמסכת פסחים בפנימיות הענינים – הסיוס והשלימות דהפדיון של "בני בכורי ישראל" (מהגלות, היינו הגלות הזה האחרון), שהרי "חוקיו ומשפטיו לישראל כו' הוא עושה (בעצמו)⁴⁴ ובודאי יקיים הקב"ה מצות פדיון הבן⁴⁵, לפדות בנו בכורו (מהגלות).⁵¹

והתחלת הסיוס⁴⁶: "ר' שמלאי"

1 כיון "דמטי הנאה לידי", ו"כל שמחת לבב הבאה לאדם
2 כו' חייב לברך עלי"³².

3 [ואת: א"כ יברכו שניהם "שהחיינו", אבי הבן (על
4 הנתינה) מצד זכות המצוה והכהן (על הקבלה) משום "דמטי
5 הנאה לידי"? י"ל, מאחר שנקטינן דאין מברכין "שהחיינו"
6 על כל הנאה הבאה לו לאדם אלא רק בהנאת דבר חשוב
7 ומיוחד (שלכן מברכין רק אם קנה בית חדש או בגד חדש
8 וכו')³³, לכן בנדו"ד אין על הכהן לברך "שהחיינו" מצד
9 הנאתו בקבלת ה' סלעים בלבד, אלא שמשום שהנאה זו
10 באה לו ממצות פדיון הבן³⁴, והמצוה (אף שנעשית ע"י אחר
11 – האב) הוא דאחשבי³⁵ להנאה³⁶ – ואם האב יברך
12 שהחיינו, היינו שמברך על עצם המצוה, אין מקום להכהן
13 לברך שהחיינו בקשר עם הספ"ל שבה (ד"אחשבה להנאה"),
14 וא"כ אין הברכה אלא על ההנאה לבדה³⁷].

15 ועפ"י הסבר הנ"ל יובן ג"כ דיוק הלשון (לאחר
16 ש"שאל בי מדרשא") "אמרו לי אבי הבן מברך שתים",
17 ולא (דיים לפשוט את הבעי' לבדה) ש"אבי הבן מברך
18 שהחיינו": להדגיש דהטעם אחד הוא בשתייהן; שעיקר
19 מצות פדה"ב דילי' היא (ולא שבא במקום הבן, ולכן מברך
20 על פדה"ב גם כשיש מקום לחיוב על הבן); עיקר ברכת
21 שהחיינו דילי' היא (ולכן מברכה אף דמטי הנאה לידי כהן,
22 בדוגמת חיוב הבן, וכנ"ל).

23 באם ה' נאמר "אבי הבן מברך שהחיינו", לא הוה
24 ידענין טעמא דמילתא, והי' אפשר לומר דזהו משום
25 שאין די בהנאה זו דמטי לידי' דכהן לברך עלי'
26 שהחיינו³⁸ (כשם שאין מברכים רק אם קנה בית חדש

פ"ד.

(32) סדר ברה"נ לאדה"ר רפ"ב. וראה רמב"ם הל' ברכות פ"י ה"ז.

(33) טושו"ע או"ח סי' רכג. ברה"נ שם ס"ב וה'.

(34) וי"ל שזהו דיוק לשון הרשב"א שכתב (תשובות הרשב"א ח"א סי' שלח): "ימאן דבעי לה (אם הכהן מברך שהחיינו או האב) משום דאיכא ברכת שהחיינו בהאי מצוה מספקא לנא מאן מנייהו מברך". ומה שלא מצינו סברא זו בשאר מתנות כהונה י"ל עפ"מ ש"ב ריב"ש (שם בסוף התשובה): דבשאר מתנות כהונה אין עושה הכהן כלום רק כשזוכה במתנות משלחן גבוה אבל בפדיון אע"פ שאין עושה מצוה . . . מ"מ זכה בכך ונותן לאב בפדיונו.

(35) וגם לדעת רש"י והרא"ש הסוברים שעצם הפדי' הוא ע"י ההפרשה והנתינה לכהן היא רק כעין תנאי (ראה רי"ט אלגזי המסומן בהערה 18) הרי מ"מ שייך לומר שהמצוה אחשבי' להנאה כי "לא נעשית המצוה עד שיבוא הפדיון ליד כהן" (ב"י יו"ד סי' שה). שלכן מברך קודם שיתן הפדיון לכהן כיון דכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן (ב"י שם).

(36) וע"ד איסורא אחשבי' – בכורות י, א. רש"י ד"ה חלה (ביצה כז, ב). ולכאורה עפ"ז אם הוא ספק בכור שאז אין האב יכול לברך, גם הכהן אינו יכול לברך שהחיינו; אבל י"ל דגם ספק מצוה אחשבי' להנאה ומברך. וראה

שו"ת חת"ס שם סי' רצט.

(37) ע"פ המבואר בפנים וע"פ תשובות הרשב"א (המובא בהערה 34) מובן שא"א לפרש האיבעי' כמו"ש בספר חוט המשולש בההדרן למס' פסחים.

(38) ונפק"מ בין שני הטעמים – בספק בכור כו' לדעת החת"ס – דלעיל בהערה 36.

(39) תשובת הרשב"א (ח"א סי' של"ח). וראה מאירי סוף ערבי פסחים עוד טעם שאין הכהן מברך שהחיינו במתנות כהונה (וראה רא"ש בכורות פ"ח סי' ח (הובא בטור שם) לענין ברכת הכהן בפדה"ב: אין הכהן מברך כלום וכן מסתבר דכהן לאו מצוה קעביד אלא מקבל מתנות כהונה).

(40) שמו"ד, כב.

(41) פרשתנו יב, כז.

(42) שם כג.

(43) ראה עד"ז בשו"ת חת"ס שם סו"ס רצג לענין פדיון הבן ע"י שליח.

(44) שמו"ד פ"ל, ט.

(45) ראה במד"ר ר"פ יז.

(46) גם בפנימיות הענינים דלקמן בפנים – כי לימוד הל' פדיון הבן וגאולה ה"ז ענין דפדיון וגאולה וכמזל"ל כל העוסק בתורת עולה כו' (סוף מנחות).

השתל' הי' מקום לטענה "אלו עובדי כו' ואלו עובדים
וכו'"⁵⁸.
ועל אחת כמה וכמה בגאולה השלימה מגלותנו זה
האחרון, דדבר פשוט הוא, שפדייתנו וגאולתנו תהי' ע"י
אבינו שבשמים בכבודו ובעצמו – שלמעלה מסדר השתל'.
אלא שהבעייה היא בנוגע לברכת "שהחיינו וקיימנו
והגיענו לזמן הזה", היינו לא במקורה ושרשה של המשכת
עצם הגאולה אלא באופן ואיכות המשכתה בזמן (ומקום)
למטה, הנה בזה מיבעי' מי מברך כהן דמטי הנאה לידי'
או אבי הבן מברך דקעביד מצוה:
"כהן מברך": דברכתה והמשכתה של הגאולה תהי'
ע"י הכהן איש החסד. ז.א. עם היות ששרשה הוא מלמעלה
מסדר השתלשלות, בכל זאת המשכתה "בזמן הזה" תהי'
ע"י מדת החסד, בדרך סדר השתלשלות.
והטעם ע"ז: "דקמטי הנאה לידי'" – שהרי "שכינתא
בגלותא", מדרי' אלקות (ממכ"ע) שהיא, כביכול, בגלות,
וכמרז"ל⁵⁹ "גלו לאדם שכינה עמהם" (ובגאולה נאמר)
"ושב ה"א את שבותך"⁶⁰ והשיב לא נאמר אלא ושב מלמד
שהקב"ה שב עמהם כו"⁶¹ – מטי הנאה לידי' –
ד"אלקיתם כהן הוא"⁶²;
גם י"ל, ענינה של הגאולה הוא (גם) "הנאה" (בתור
שכר⁶³) דמטי ע"י גאולתם של בני', ולכן אפשר שהגאולה
תעבור דרך לבושי הטבע וכו', שהרי גם באופן זה "מטי
הנאה" – ישנה הנאת הגאולה.
אמנם מאידך יש סברא ש"אבי הבן מברך": שגם
המשכתה ופעולתה של הגאולה "בזמן הזה" תהי' ע"י
ה"אב" – אבינו שבשמים.
והטעם "דקעביד מצוה". היינו שענינה של הגאולה
הוא לא רק ה"הנאה" דמטי על ידה, אלא שגם עצם
(ואופן) הגאולה עיקר הוא⁶⁴, שה"ה מצות הקב"ה⁶⁵. ולכן

1 שהוא בעל השמועה והפס"ד⁴⁷: לעולם יסדר⁴⁸ אדם
2 שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלל, וכללות סדור שבחו של
3 הקב"ה הוא בשנים: בנגלה ובנסתר, וכוונת הברכות⁴⁹
4 ברוך אתה כו' אשר קדשנו; "אתה" (לנוכח) – בנגלה
5 (ממכ"ע – סדר השתלשלות), ו"קדשנו" בנסתר (סוכ"ע –
6 למעלה מהשתלשלות).
7 והנה סדור השבח צ"ל כמה פעמים בכל יום.
8 ובענין עיקרי – "לאהבה את ה"א ולעבדו בכל
9 לבבכם⁵⁰ איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו
10 תפלה"⁵¹. ומובן שתנויי דר' שמלאי בענין זה הווי.
11 ולכן כאשר
12 "אקלע לפדיון הבן" – אקלע לידי' ג"כ שקו"ט השייך
13 גם לנדרו"ז – דוגמת פדה"ב דעובדא שבש"ס – בנוגע
14 לפדיון "בני בכורי ישראל", פדיון כללות בני' בדורותינו
15 אלה שהם עקבתא דמשיחא (וכדמוכח מכל הסימנים
16 דסיום מס' סוטה), הזמן ד"אקלע לפדיון הבן" שהקב"ה
17 אומר לפדות בנו בכורו מהגלות.
18 וממשיך בסיום (הגלות) ואומר: "פשיטא אשר קדשנו
19 במצותיו וצונו על פדיון הבן אבי הבן מברך", והאיבעי'
20 היא מי מברך שהחיינו, כהן מברך או אבי הבן מברך:
21 והנה החילוק בין בחי' אב ובחי' כהן הוא דבחי' "אב"
22 הוא האור א"ס ב"ה שלמעלה מהשתל' ⁵² (וכידוע דאב הוא
23 בחי' חכמה⁵³ שהו"ע אלפיים שנה קדמה תורה לעולם –
24 בחי' אאלפך חכ"ה⁵⁴), ו"כהן" שהוא איש החסד⁵⁵, הוא
25 מדרגת האור שבאה בהשתלשלות.
26 וזהו ופשיטא דעל פדיון הבן אבי הבן מברך, ברכה
27 מל' המשכה⁵⁶, דהמשכת הגאולה עצמה תהי' מבחי' "אב"
28 שלמעלה מסדר השתלשלות.
29 וכמו שהי' בגאולה הראשונה של בני' – מארץ מצרים
30 – שהקב"ה בכבודו ובעצמו גאלם⁵⁷, ואף שמצד סדר

שו"ע אדה"ז מהדור"ק ס"א סי"א. מהדור"ת שם ס"ט).

(47) ברכות לב, א.

(48) ועפ"ז יובן (בפנימיות הענינים) מה שהקדימו בשאלתם "כהן מברך"
קודם ל"אבי הבן מברך" אף שבנוגע לברכת על פדיון הבן פשיטא להו דאבי
הבן מברך – כי בסוד שבחיו של הקב"ה, הסדר הוא: אתה בנגלה – כהן
שבבחי' השתל' (כפנים בארוכה), ואח"כ קדשנו בנסתר – "אבי הבן" שלמע'
מהשתל'.

(49) ראה בזה זח"ג רפט, א. רשב"א בע"י ברכות מ, ב. אבודרהם בסדר
תפלות של חול (ברכת השחר ע' לג) בשם ריב"א. לקו"ת מסעי (צא, סע"ב.
צב, ג). ועוד.

(50) עקב יא, יג.

(51) תענית בתחלתה.

(52) ראה לקו"ת שה"ש יג, ב. כשנמשך אוא"ס להתלבש בח"ע נק' אבינו.
פירוש המלות להצ"צ (דרמ"צ ח"ב) רס, א.

(53) תניא פ"ג. ובכ"מ.

(54) ראה ספר המאמרים תש"ח ע' 272 ואילך ובהנסמן שם.

(55) ראה זח"ג קמה, ב. תניא רפ"ג. ובכ"מ. וראה אגה"ק סי"ב (ק"ח, א).

(56) ראה לקו"ת עקב טז, ב. דרמ"צ ע' 295. ובכ"מ.

(57) הגדה ש"פ.

(58) מכילתא שמות יד, כט. זח"ב קע, ב. ילקוט ראובני שמות יד, כז.

(59) ספרי מסעי לה, לד. וראה אגה"ק סכ"ה (קמ, רע"א).

(60) נצבים ל, ג.

(61) מגילה כט, א. פרש"י נצבים שם.

(62) סנהדרין לט, סע"א.

(63) ראה שו"ת חת"ס שם ס" שנו.

(64) ראה פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ"י.

(65) ראה לקו"ת ש"ח (ע' 244 ואילך) שגילוי העצמות לע"ל (נח"ר לנברא)
אין זה רק שכר על עבודת התומ"צ דעכשיו, אלא שנוגע לעצם קיום

1 האב עצמו מברך וממשיך את הגאולה כמו שהיא למעלה
2 מהשתל' בתוך גדרי "הזמן (ומקום) הזה", שגם אופן
3 הגאולה יהי' בדרך למעלה מהטבע לגמרי⁶⁶.
4 ובעי' זו איפשטא באמרם "אבי הבן מברך שתיים":
5 מכיון שפדיון הבן בכורו היא מצותו של אבינו שבשמים,
6 הרי כמו שראשית המשכת הגאולה (ברכה ראשונה), היא
7 למע' מסדר השתל' – כמו"כ הוא באופן המשכתה והגעתה
8 למטה תהי' ע"י "האב" – שלא תעבור דרך סדרי הטבע
9 וכו', כ"א בשעתא חדא וברגעא חדא⁶⁷ ובחסד וברחמים
10 עד שתתבטא גם ברגש השמחה והעונג של הגוף
11 כפשוטו⁶⁸.
12 ומרומז הוא גם בהשייכות של פדיון הבן למס' פסחים
13 (נוסף על המבואר לעיל שענין מס' פסחים הוא מה
14 שהקב"ה בעצמו פדה את "בני בכורי ישראל" ביצי"מ, יש

15 בזה רמז גם לגאולה העתידה) שפסח הוא גם מל' חס"פ
16 (הקב"ה עלן) שזהו ל' תרגום וכן תרגם אונקלס עה"פ
17 "ופסחתי" – "ואיחוס", "ופסח הוי'" – "ויחוס ה'"⁷⁰,
18 והיינו שהפדי' של בנו בכורו תומשך גם ב"תרגום" (בלשון
19 ולבושי העולם⁷¹) באופן של רחמים רבים⁷² וחמלה גדולה.
20 ומתחלה אמרו זה בבי מדרשא היינו בד' אמות של
21 תורה, ואח"כ מסיים "והלכתא אבי הבן מברך שתיים",
22 שנמשך הענין גם בהליכות עולם⁷³ ש"אבי הבן מברך
23 שתיים" – שבין עצם הפדי', ובין המשכתה למטה מעשרה
24 טפחים תהי' מלמע' מסדר השתל', באופן של דילוג (שגם
25 זה מהפירושים של "ופסח ה'"⁷⁴), בטוב הנראה והנגלה,
26 בקרוב ממש.

(משיחת י"א ניסן תשכ"ב)

התומצ' והמשכת העצמות שנעשה על ידם (- נח"ד לבורא) עיי"ש.
66 ע"פ המבואר בלקוטי לוי"צ (לקוטים על מאד"ל ע' קיד ואילך) שר'
שמלאי שיך בעיקרו לחלק הנגלה שבתורה כי שמלאי פירושו כמו שמלה
דהיינו לבוש, ומגיע בבחי' זו"ע (ולכן לא רצה ר"י ללמוד עמו ספר יוחסין –
אגדה שמגיע בחו"ב) – יובן מה שר' שמואל בעצמו "לא הוה בידי", שלא
הי' יכול להגיע לזה שפדיון הבן הוא ע"י האב – בחי' חכמה (שלמע'
מהשתל').
67 וכפס"ד הרמב"ם (הל' תשובה פ"ז ה"ה): הבטיחה תורה שסוף ישראל
לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד תגאלין.
68 שאז דוקא מברכים שהחיינו. ראה בהנסמן בלקו"ש ח"י ע' 47 הערה
30. וראה לענין פדה"ב תוס' ד"ה לאחר בכורות מט, א. וברא"ש שם ס"ח

(הובא בב"י שם) די"ל דאין מברכין שהחיינו (גם) אם מזכיר צערו.
69 מכילתא עה"פ "ופסחתי עליכם" (פרשתנו יב, יג) וראה שם עה"פ
"ופסח הוי'" (שם יב, כג).
70 וראה גם פרש"י "וחמלתי", "וחמל".
71 ראה תו"א פ' משפטים.
72 ששייכים במיוחד ל"אב" כמ"ש כרחם אב. וראה פסיקתא דר"כ (ע"פ
"אנכי אנכי הוא מנחמכם"): דרכו של אב לרחם כו'. וראה לקו"ש ח"ד (ע'
1081) ש"אב" מורה על גילוי הרחמים המשלים לגמרי את החסרון עיי"ש.
וראה פיה"מ לאדהאמ"צ סק"א.
73 נדה – בסיומה.
74 פרש"י. וראה גם מכילתא ופרש"י עה"פ "ופסחתי עליכם".

המשך ביאור למס' שבת ליום שבת קודש עמ' ב

1 דְּשִׁמְיָעָא לִיה מִמָּאן, לֹא דְשִׁמְיָעָא לִיה מֵאֲבוּהָ – ממי שמע שמואל
2 דין זה, האם לא מאביו, ומוכח שאביו של שמואל הוא שאמר שאסור
3 לתת יין בתוך העין ומותר על גב העין.
4 דוחה הגמרא: וְלִיטְעָמִין – ולשיתוך שיש להוכיח מדברי שמואל
5 שאביו אמרם, אם כן הָא דְאִמְר שְׁמוּאֵל, רֹזֵק תַּפְל אִפִּילוּ עַל גַּב
6 הָעֵינ אִסּוּר (שוו המימרא השניה שהזכרה לעיל), דְּשִׁמְיָעָא לִיה
7 מִמָּאן – ממי שמע שמואל דין זה, אִילִימָא דְשִׁמְיָעָא לִיה מֵאֲבוּהָ –
8 אם נאמר ששמעו מאביו, אִלָּא לֹא אִחָד נִאמַר בְּשֵׁם לוי, כפי שאמרנו לעיל,
9 אִפִּילוּ דִין אִחָד, והלא דין אחד נאמר בשם לוי, כפי שאמרנו לעיל,
10 אִלָּא אין להוכיח מכאן מה אמר אביו של שמואל, ורק הָא דְשִׁמְיָעָא
11 לִיה מֵאֲבוּהָ וְהָא דְשִׁמְיָעָא לִיה מִלּוֹי – דין אחד שמע מאביו ודין
12 אחד מלוי, וְלֹא יִדְעִינָן הֵי מֵאֲבוּהָ הֵי מִלּוֹי – ואיננו יודעים איזה דין
13 שמע מאביו ואיזה מלוי.
14 הגמרא מביאה דין נוסף בענין רפואה בשבת: אִמְר מַר עֻקְבָּא אִמְר
15 שְׁמוּאֵל, שְׁוֹרָה אָרֶם בְּמִים קִילּוּרִין – מיני עשבים או סממנים
16 שנותנים כח במים ומועילים להאיר את העינים, מַעֲרַב שִׁבְתָּ, וְנִזְתֵּן
17 עַל גַּב עֵינֵינוּ בְּשִׁבְתָּ וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם רְפּוּאָה בִּשְׁבֶּת. כִּי לִיּוֹאֵי הָיוּ
18 קָאִי קָמִיָּה – עמד בפניו דְּמַר עֻקְבָּא, תְּחִילָה דִּתְּהוּ מִיֵּינ וְתַתָּה – ראה
19 מר עוקבא את בר ליואי נותן קילורין ועוצם ופותח את עיניו, אִמְר

20 לִיה מַר עֻקְבָּא, בּוֹלִי הָאִי – עד כדי כך וְדָאִי לֹא שְׂרָא (–התיר) מַר
21 שְׁמוּאֵל, כִּי מוֹכַח שְׁעוּשָׁה כֵּן לְרְפּוּאָה.
22 הגמרא מביאה מעשה בענין הקילורין: שְׁלַח לִיה רַבִּי יִצְחָק לְמַר
23 עֻקְבָּא, לִישְׁדֵּר לָן מַר מִהֲנֵךְ קִילּוּרִין דְּמַר שְׁמוּאֵל – ישלח לנו מר
24 מהקילורין של שמואל, שְׁלַח לִיה מַר עֻקְבָּא, שְׁדוּרֵי מִשְׁדָּרְנָא לָךְ –
25 אני שולח לך את הקילורין, דְּלֹא תִיכָא – שלא תאמר צַר עֵינֵי אֲנָא,
26 אִלָּא תודע דְּהָכִי (–כך) אִמְר שְׁמוּאֵל, מִזְבָּה טִיפַת צֹנֶן לַת בְּעִינֵי
27 שְׁחָרִית וְרַחֲצִית יָדִים וְרַגְלִים בְּחִמִּין עֲרֻבִית מִכָּל קִילּוּרִין שְׁבָעוּלָם,
28 שדברים אלו מאירים את העינים יותר מקילורין.
29 תִּנְיָא נְמִי הָכִי – שנינו כן בברייתא כמו שאמר שמואל, אִמְר רַבִּי
30 מוֹנָא מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹדָה, מִזְבָּה טִיפַת צֹנֶן שְׁחָרִית וְרַחֲצִית יָדִים
31 וְרַגְלִים עֲרֻבִית מִכָּל קִילּוּרִין שְׁבָעוּלָם.
32 הגמרא מביאה ברייתא נוספת בשם רבי מונא: הוּא (–רבי מונא) הִיָּה
33 אוֹמֵר, יָד הַנוּגַעַת לְעֵינ קוֹדֵם שִׁטּוֹל יָדֵי שְׁחָרִית, נוֹחַ לוֹ לֹאֲדָם
34 שְׁתִּיקָצִין וְלֹא תִיגַע בְּעֵינ, שְׁרוּחַ רֵעָה שוֹרָה עַל הַיָּד קוֹדֵם נְטִילָה
35 וּמַעוּרָתוֹ, וְכֵן יָד לְחֻסָּם קוֹדֵם שִׁטּוֹל יָדֵי שְׁחָרִית, נוֹחַ לֹאֲדָם
36 שְׁתִּיקָצִין, וְכֵן יָד לְפָה תִּיקָצִין, יָד לְאֹזֶן תִּיקָצִין, יָד לְחֻסָּה –
37 לַמָּקוֹם נִקֵּב הַקּוֹת הַדָּם תִּיקָצִין, יָד לְאִמָּה תִּיקָצִין, יָד לְפִי מַפְעֵת
38 תִּיקָצִין, יָד

עמו יתברך בתכלית היחוד, כמו שהי' הדיבור מיוחד עמו קודם בריאת העולמות היינו כמו קודם שיצא הדבור בבריאת העולמות אפילו בכלל, היינו קודם הבריאה אפילו בכלל, ממאמר א' דבראשית.

ואין שום שינוי כו' אלא אל הברואים המקבלים חיותם מבחי' דבורו יתברך בבריאת העולמות, והוא, שלגבי הברואים יש שינוי אפילו בבחינתם שנבראו כולם יחד בבת אחת בכלל.

והיינו מה שנקט בבחי' יציאתו כבר, כבר הוא המאמר ראשון דבראשית, שיצא קודם הט' מאמרות. לקוטי לוי יצחק, הערות לספר התניא עמוד ה

רמז בתיבת "בראשית" נז"י "שאר-בית", שהחכמה בונה בינה

מחכמה ולמטה הוא שם הויה דתיקון וכו', כי חכמה הוא י' של שם³, בינה ה' של שם.

והנה ענין זה מה שמיו"ד דחכמה נמשך ה' דבינה, שחכמה הוא הבונה אותה, הוא ע"ד ענין המזון והשאר⁴ שהבעל נותן לאשתו. שעל ידי המזון⁵ הזה חי' בינה כמ"ש⁶ והחכמה תחי' בעלי', כי בינה וחכמה הוא בחינת איש ואשה.

איש, אש⁷ י' – חכמה.

אשה, אש ה' – בינה.

והוא ענין בראשית, שתיבת בראשית⁸ הוא שא"ר ביי"ת⁹, בראשית הוא חכמה¹⁰ הנקראת ראשית, והוא שאר בית היינו המזון. שאר הנמשך מחכמה. לבית והיכל דבינה.

לקוטי לוי יצחק, הערות לספר הזוהר שמוות–דברים עמוד עה

ביאור דיוק לשון התניא פרק כא, דבבריאת העולמות יש ב' בחי', א) מה שמתחלה נבראו כולם יחד בבת אחת "בראשית נמי מאמר הוא" (מגילה כא:), ב) מה שאח"כ נבראו כל א' וא' בפרט וכו'

...וככה ממש ד"מ מיוחדות דבורו ומחשבתו של הקב"ה בתכלית היחוד במהותו ועצמותו יתברך גם אחר שיצא דבורו יתברך אל הפועל בבריאות העולמות, כמו שהיה מיוחד עמו קודם בריאת העולמות, ואין שום שינוי כלל לפניו יתברך אלא אל הברואים המקבלים חיותם מבחי' דבורו יתברך בבחי' יציאתו כבר אל הפועל בבריאת העולמות שמתלבש בהם להחיותם ע"י השתלשלות מעלה לעלול וירידת המדרגות בצמצומים רבים ושונים עד שיוכלו הברואים לקבל חיותם והתהוותם ממנו ולא יתבטלו במציאות וכל הצמצומים הם בחי' הסתר פנים להסתיר ולהעלים האור והחיות הנמשך מדבורו יתברך שלא יתגלה בבחי' גילוי רב שלא יוכלו התחתונים לקבל.

תניא פרק כא

נקט בבריאות לשון רבים, ואח"כ נקט בריאת בבריאת. לשון יחיד.

יש לומר, כי בבריאת העולמות יש ב' בחי'.

א', מה שמתחלה נבראו כולם יחד בבת אחת.

ב', מה שאח"כ נבראו כל א' וא' בפרט בפ"ע (והוא כמו כלל ופרט).

והוא כמו המאמר הראשון בראשית¹ דנמי מאמר הוא, שהוא מה שנבראו העולמות כולם יחד, בכלל. ואח"כ הוא הט' מאמרות שהוא מה שנבראו העולמות כל אחד בפני עצמו בפרט. ועיין באגרת הקודש פרק ה' בד"ה² ויעש דוד שם.

ולכן קנקט כאן בבריאות לשון רבים, שהוא מה שנבראו כל עולם ועולם בפני עצמו בפרט, והוא שגם שאחר שיוצא דבורו יתברך אל הפועל בבריאות העולמות כל אחד ואחד בפני עצמו בפרט, שההוא מה שיצאו הט' מאמרות, גם הדבורים שבפרט מיוחדים

(1) מגילה כא :

(2) וז"ל: רז"ל ע"פ כי ביה ה' צור עולמים בה' נברא עוה"ז ביו"ד נברא עוה"ב... כאשר דבר ה' שמים נעשו בששת ימי בראשית, וברוח פיו כל צבאם היא אות ה' של שם הויה אתא קלילא כמ"ש בהבראם בה' בראם היא מקור הט' מאמרות שנמשכו ממאמר ראשון בראשית דנמי מאמר הוא ע"ש.

(3) ראה תניא אגרת התשובה פרק ד', וז"ל: "כי היו"ד שהיא בחי' נקודה לבד מרמזת לחכמתו ית' שהיא בבחי' העלם והסתר קודם שבאה לבחי' התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה... ואחר שבאה לבחי' התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה לעלמין סתימין נכללות ונרמזת באות ה"א שיש לה בחי' התפשטות לרוחב המורה ומרמז על הרחבת הביאור וההבנה ע"ש.

(4) (שמות כא, י) "שארה כסותה ועונתה לא יגרע". וראה כתובות מז: שארה אלו מזונות וכו'.

(5) ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק, מה שמזון מספרו "חסד א-ל".

(6) קהלת ז, יב.

(7) ראה סוטה יז.

(8) "בראשית" הוא אותיות "שאר-בית".

(9) ראה פרי עץ חיים שער יום הכיפורים פרק ג'.

(10) ראה תרגום ירושלמי, תישארב, בחוכמא ברא ה'.

אין לחסידים "מונופול" על הרב...

באלמא-אטא, באזור שבו התגוררנו, היה קיבוץ ניכר של יהודים, ששכרו בית אצל קאזאחי מקומי כדי לקיים בו מניין לתפילות.

בשבתות ובימות החול הלכו לשם, בדרך-כלל, רק יהודים מבוגרים יותר. רק בימים טובים, וכן בשבתות שחלו במקרה ב"ימי מנוחה" – כמו למשל "ימי אוקטובר"²⁰ (ימי המהפכה) או האחד במאי²¹, ועוד "ימים טובים" חדשים שכאלה – היו גם צעירים מתגנבים אל בית-הכנסת כדי להתפלל.

בין המתפללים היו הן יהודים לא-חסידים והן אנ"ש, והיתה ביניהם מחלוקת – כמו, להבדיל, בין אדמו"ר הזקן ובין הגאון מווילנא. בשבת שלפני ב' ניסן²² הכריז הגבאי שהיום לא יינתנו עליות לאיש מלבד לחסידים ליובאוויטש, וכמובן קמו מיד מתנגדים להכרזה זו. ובכלל – היחסים בין כל קבוצה לחברתה היו מאוד בלתי-ידידותיים, ומפעם לפעם הלכה המחלוקת והתחזקה.

כשדובר על הגעתו של בעלי לעיר – השקיעו החסידים את כל כוחותיהם כדי להבטיח שהדבר יישמר בסוד מפני הקבוצה היריבה. אבל בשבת בבית-הכנסת הם הבחינו בבעלי, וכמובן ניגשו אליו כדי לערוך היכרות אתו. היו ביניהם מוקירי תלמיד-חכמים, שטענו כלפי קבוצת החסידים: גם הם שמעו על שניאורסון, ומאחר שגם הם מעוניינים בקשר עמו – מדוע יצרה קבוצת החסידים "מונופול" כדי למנוע מאחרים את הגישה אליו?! ...

המשך ביאור למס' שבת ליום ראשון עמ' ב

אין דרך לעשות נקבים בכתלי הבנין, אימא – נאמר שמוֹדָה לִיהָ
לְשִׁמּוּאֵל שאין זה בכלל מלאכת בונה. לפיכך אמרה הגמרא שאף
בזה סובר רב שחייב משום תולדת בונה. וְאִי אֲשַׁמְעֶינָן בְּהָא – ואם
היתה משמיעה לנו הגמרא את מחלוקתם בעשיית נקב בלול, ולא
במכניס שופתא בקופינא דמרא, היינו אומרים שדווקא בְּהָא –
בעושה נקב בלול, קְאָמַר רַב שחייב מצד תולדת בונה, מְשוּם דְּרַמִּי
לְבָנִין – שכן עשיית הנקב דומה למלאכות הנעשות בבניית הבתים,
דְּעֵבְרִיה לְאִוִּירָא – כיון שעושה את הנקב בשביל כניסת האויר, ואף
בבניית הבתים עושים חלונות לכניסת האויר, אֲכָל במכניס שופתא
[–ייתר] בְּקוֹפִינָא דְּמָרָא – בחור של המעדר, דִּיאִין דִּרְךָ בְּנִין בְּכָד,
ואף אין פעולה זו דומה לעבודות שעושים בבנין, אימא – היינו
אומרים שמוֹדָה לִיהָ לְשִׁמּוּאֵל שאינו חייב על כך משום בונה אלא
משום מכה בפטיש. לפיכך אמרה הגמרא שאף בזה סובר רב שחייב
משום תולדת בונה. וְאִי אֲשַׁמְעֶינָן בְּהָא – ואם הגמרא היתה
משמיעה לנו את מחלוקתם רק במכניס שופתא בקופינא דמרא, היינו
אומרים שרק בְּהָא – באופן זה קְאָמַר שִׁמּוּאֵל שאינו חייב מצד
תולדת בונה, מפני שאין תחיבת היתד דומה למלאכת בנין, אֲכָל
בְּהֵךְ תְּרִיתִי – בשני האופנים האחרים (במסתת ובעושה נקב בלול),
הדומים יותר למלאכות הנעשות בבנין, אימא – היינו אומרים

שמוֹדָה לִיהָ לְרַב שחייב עליהם מצד מלאכת בונה. לפיכך אמרה
הגמרא שגם בהם סבר שמואל שחייב משום מכה בפטיש ולא משום
בונה.
מסיימת הגמרא: צְרִיכָא – לפיכך נצרכות שלושת הדוגמאות,
להשמיענו שבכולם לדעת רב חייב משום בונה, ולדעת שמואל חייב
משום מכה בפטיש.
הגמרא מביאה דעה נוספת הסוברת כשמואל בדין מסתת: בְּעָא
מִינִיה רַב נָתַן פֶּר אֲשַׁעֲיָא מְרַבִּי יוֹחֲנָן, מְסַתַּת מְשוּם מָא – משום
איזו מלאכה מִיִּתְיִיב. אֲחֵרִי לִיהָ בִּידִיה – רמז לו רבי יוחנן בידו, שחייב
מְשוּם מְכָה בְּפַטִּישׁ. והיינו כדברי שמואל.
הקשה לו רב נתן: וְהָאֵין תֵּנָן – והלא שנינו במשנתנו, ה'מְסַתַּת
וְהַמְכָּה בְּפַטִּישׁ, ולדבריו שחייבם מחמת אותה מלאכה, אחר
שנאמר ש'המסתת' חייב בשיעור מועט, אין צורך לומר ש'המכה
בפטיש' חייב בשיעור מועט. תירץ לו רבי יוחנן: אימא – אמור ושנה
במשנה ה'מְסַתַּת הַמְכָּה בְּפַטִּישׁ וכו' כל שהוא חייב. כלומר,
המסתת שהוא חייב משום 'מכה בפטיש', שיעורו בכל שהוא.
הגמרא מקשה על שמואל מדברי המשנה: תָּא שְׁמַע – בוא ושמע מה
שנינו במשנתנו,

כו'. וכמב' בכ"מ¹² בענין קיים א"א כל התורה כו'¹³. ואח"כ ניתנה התורה במ"ת בהתלבשות, שבוה נמשך בחי' העצמות, וכמו במצות תפלין שנמשך בחי' בחי'¹⁴ העצמות, ויעקב קיים מצות תפלין במקלות¹⁵, שזהו עבודה רוחניות ונפשיות¹⁶ ואינו נמשך בזה העצם, ובתפלין הניתן במ"ת, וכן בהתורה שנתלבשה בענינים שלמטה, נמשך בזה העצמות כו'. והנה¹⁷ התגלות הבעש"ט נ"ע ה' שיהי' התגלות פנימיות התורה, והי' ההתגלו' שלא בבחי' התלבשות (וידוע¹⁸ דהמגיד נ"ע בעת אמירת דא"ח ה' אומר שמעו סודות התורה), ולא הי' העולם יכול לקבל, והי' עבודה נעלית וגבוה מאד, אבל אין זה התגלות עצם פנימיות התורה. ובא ע"י רבינו נ"ע בהתלבשות בהשגה, ובוה נמשך בחי' העצם כו'. עכ"ל.

ונקודת הדברים - שהחידוש של רבינו הזקן בתורת חסידות חב"ד הוא התגלות פנימיות התורה בהתלבשות בהשגה, שיוכלו להבין בשכל אנושי. ואף שהתלבשות באותיות של הבנה והשגה היא ירידת המדרגות למטה, הרי ע"י הירידה למטה דוקא נמשך בחי' העצם, ועי"ז נשלמת כוונה העליונה בבריאת העולם - הענין שהי' אדה"ר צריך להשלים בעבודתו, ולא אסתיע מילתא, ונשלם במ"ת, אלא שבמ"ת הי' זה בנוגע להעצם דנגלה דתורה, וכמו כן נעשה ע"י תורת חסידות חב"ד בנוגע להעצם דפנימיות התורה.

ויומק יותר ע"פ המבואר לעיל שנגלה דתורה ופנימיות התורה כולא חד, ובמילא, כשם שבנגלה דתורה נעשה המשכת העצם ע"י ההתלבשות למטה, כך גם בפנימיות התורה נעשה המשכת העצם ע"י ההתלבשות למטה.

יט. ויש להוסיף, שבפנימיות התורה מודגש יותר הענין דהמשכת העצם שנעשה ע"י ההתלבשות למטה דוקא:

מבואר בדרושי חסידות¹⁹ בפירוש דברי המדרש²⁰ "העולם הזה אירוסין היו, שנאמר²¹ וארשת'ך לי לעולם.. אבל לימות המשיח יהיו נישואין, שנאמר²² כי בועליך עושין", כלומר, שבמתן-תורה נעשה הקשר דבני" עם הקב"ה באופן של אירוסין בלבד, ולימות המשיח תהי' גם השלימות דנישואין. וזהו גם מש"נ²³ "והי' ביום ההוא גו' תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי", ש"בעלי" הוא "לשון

[תוכן: העוה"ז בחי' אירוסין ולימות המשיח בחי' נישואין, ומבאר בזה החידוש של רבינו הזקן בתורת החסידות - פנימיות התורה, דחסידות חב"ד הוא המשכת העצם ע"י התלבשות למטה דוקא בהבנה והשגה (ע"ד ענין הנשואין)]

ית. אודות החידוש של רבינו הזקן בתורת חסידות חב"ד - מצינו במאמר של אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע מ"ט כסלו עטר"ת, "רשימת דברים באותיות המחשבה", - ב"מפתח" שערך כ"ק מו"ח אדמו"ר על המאמרים דשנת תרע"ט (כמו על כל מאמרי אביו שהיו מונחים אצלו על הסדר, כל שנה בפני עצמה, בכרך מיוחד, ובהתחלת כל כרך ערך "מפתח" על מאמרי שנה זו), כותב אודות המאמר די"ט כסלו "רשימת דברים באותיות המחשבה" - היינו, שאין זה מאמר שאמרו, כי אם רשימת דברים שרשם לעצמו (ולכן הוא בקיצור - "א קארגער עמוד", קצת יותר מחצי עמוד), וז"ל²⁴:

הנה בריאת העולמות הי' בשביל התורה, וכמא' בראשית בשביל התורה כו' ובשביל ישראל כו'. וי"ל דהכוונה הי' שתהי' התורה בהתגלות ממש למטה. וזהו ויניחיהו בג"ע לעבדה ולשמרה²⁵, לעבדה רמ"ח מ"ע ולשמרה שס"ה ל"ת²⁶. וידוע דקודם החטא הי' העולם התחתון במעלה עליונה יותר, וכמא' עיקר שכינה בתחתונים היתה, וג"ע שבארץ ידוע שהוא בחי' הרוחני שבגשמי העולם, כמ"ש במ"א²⁷, וא"כ ה"ה עוד למעלה מהעולם כו' (ואפשר דהג"ע לא נשתנה ע"י החטא. אמנם ידוע שע"י החטא ירדו כל העולמות ממדרגתם, וכמ"ש בטע"מ מהאריז"ל במצות תחום שבת, ובמאמר הפסיעות להרח"ח, והוא בשמ"ש בשער מאמרי רשב"י פ' קדושים) (ואפשר מה שאמרו עיקר שכינה בתחתונים הי' היינו בג"ע, וע' במד"ר ע"פ באתי לגני²⁸). וניתן לאדה"ר לקיים תומ"צ בג"ע²⁹, דהיינו שיהי' בהתגלות ממש, וזה לא נתקיים. והי' אח"כ עבודת האבות בנסיונות ובמס"נ ממש בעבודה רוחניות, שזה הי' הכנה למ"ת, ומ"מ אין זה המשכת התורה ממש, וכמ"ש ו' וארא כו' ושמי ה' כו' לכן אמר לבני' אני ה'

(1) נדפס בסה"מ עטר"ת (הוצאת תשמ"ח) ע' תרעג.

(2) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר שאינו רוצה לסמוך על הזכרון לחזור התיבות בדיוק, ולכן יחזור רק תוכן הדברים. - לשלימות הענין, העתקנו בפנים לשון המאמר, ובהערות (מלבד ציוני מ"מ) - הדיוקים שהוסיף כ"ק אדמו"ר שליט"א בלשון המאמר (המו"ל).

(3) פרש"י ר"פ בראשית. ובכ"מ.

(4) בראשית ב, טו.

(5) אוה"ת בראשית (כרך ו' תתרמא, סע"ב - בשם אריז"ל). וראה לקו"ת שה"ש (מח, ד), יל"ר עה"פ בראשית שם. זח"א כו, א. תקו"ז תכ"א (סב, א). שם תנ"ה (פח, ב).

(6) ראה שהש"ר רפ"ה. ושי"נ.

(7) ראה סה"מ תרס"ב ע' רצט ואילך. ועוד (וראה גם לעיל ע' 102 ואילך).

(8) ולהעיר, שענין זה - שהג"ע לא נשתנה ע"י החטא - מוסיף רק בחצאי עיגול, ובדרך אפשר בלבד ("ואפשר כו").

(9) ראה שהש"ר רפ"ה. ושי"נ.

(10) ומוזבן שע"י קיום התומ"צ בג"ע "ויניחיהו בגן עדן לעבדה ולשמרה" נעשה עילוי גדול יותר לא רק לגבי העולם התחתון כפי שהי' קודם החטא שהי' במעלה עליונה יותר, אלא גם לגבי גן עדן, רוחניות שבגשמי העולם, כפי שהי' אז.

(11) ר"פ וארא.

המשך בעמוד צז

(12) ראה תו"א יתרו סז, ד ואילך. ועוד.

(13) יומא כח, ב. ושי"נ.

(14) כ"ה בגוכתי"ק, ואולי מיותר הוא (המו"ל).

(15) ראה ח"א קסא, ב ואילך. מאמרי אדה"ר תקס"ב ע' יב. אוה"ת ויצא רכב, ב. ועוד.

(16) ולהעיר, שהוספת תיבה זו - (עבודה רוחניות) ונפשיות - היא חידוש שלא מצאתי במקום אחר.

(17) ראה גם ד"ה פדה בשלום תרפ"ה פ"ג (סה"מ תרפ"ה ע' עט).

(18) ראה גם סה"מ תרצ"ו ס"ע 78.

(19) לקו"ת שה"ש מח, א. סידור (עם דא"ח) ברכת נשואין קלה, ג ואילך. אוה"ת שה"ש ע' תז. ועוד.

(20) שמו"ר ספט"ו.

(21) הושע ב, כא.

(22) ישעי' נד, ה.

(23) הושע שם, יח. וראה אוה"ת ויחי (כרך ה) התקצב, ב.

♦ יום ראשון ב' שבט ♦

א ואמר יי למשה עול לות פרעה ארי אנא
יקרית ית לבא וית לבא דעבדוהי בדיל
לשנא אמי אלין ביניהון:

י (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פְּרֹעֶה כִּי־אֲנִי
הַכְּבַדְתִּי אֶת־לְבֹי וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שְׂתִי אֶתְּתִי אֵלָה
בְּקִרְבּוֹ:

כז"י וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פְּרֹעֶה • וְהִתְּרָה בּוֹ. שְׂתִי • שִׁמִּי, שְׂאִשִּׁית אָנִי.

~ נקודות משיחות קודש ~ (22 קוטי שיחות 1 עמ' 65)

וְהִתְּרָה בּוֹ (רש"י, א) מבאר ב'תנא', שאף מי שנאמר בו ש"אין מספיקין בידו לעשות תשובה", הנה "אם דחק ונתחזק... ועשה תשובה - מקבלין תשובתו". ואף כאן, גם לאחר שהכביד ה' את לב פרעה עדן היתה בידו הבחירה להתחזק ולשוב בתשובה. זהו **וְהִתְּרָה בּוֹ** - הקב"ה הכביד את לב פרעה כדי **לשלא** ממנו את האפשרות של תשובה; אף רש"י מגלה שעדן היה בידו לעשות תשובה, שהרי המטרה של התראה היא, בדרך כלל, שהאדם יקבל אותה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת שבת בא פרשת תש"מ - מתוך 'התקשרות')

בא אל פרעה (י, א)

מדוע נזקק הפתח לשון 'בא' ולא כפי שלכאורה מתאים יותר - 'לך'?

ההסבר הוא, שפרשתנו מספרת על הגאולה ממצרים, ועל כך רומז הכתוב כי עבודת הבורא באפן של 'בא' - מקרבת את הגאולה.

כאשר אדם קובע עתים ללמוד התורה, יתכן שאמנם הוא 'הולך' אל הלמוד ומשתתף בו, אך הלמוד אינו פועל ומשפיע עליו, והוא והעניין הנלמד נשארים שני דברים נפרדים. על כך נאמר בא - על האדם 'לבוא' אל הלמוד, שהתכן הנלמד 'בוא' ויכנס בפנימיותו, והענין ישפיע עליו ויתאחד עמו בהתאחדות גמורה. זו גם צריכה להיות השאיפה בכל עניני עבודת ה' - התאחדות והתקשרות פנימית בין העובד לעבודה.

על־ידי עבודת ה' בבחינת בא, מחישים את בוא הגאולה האמתית והשלמה במהרה בימינו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת מוצאי ש"ק פרשת וארא תשל"ח - מתוך 'התקשרות')

כי אני הכבדתי את לבו (י, א)

גזרות פרעה וקשי גלות מצרים לא באו מרצונו החפשי של **פרעה** אלא מפני שהקב"ה הכביד את לבו, כדי שיתגלו נסי ה' ונפלאותיו.

כשיהודי נתקל ב'מצר' - בדברים המונעים אותו מעבודת הבורא, יתן את לבו שמקור המניעות הוא למעשה הקב"ה עצמו, המבקש לנסותו, כדי שיגלה את כחות נשמתו. **אבן עזרא**

ב וידיל דתשתעי קדם ברוך ובר ברוך ית
נשין די עבדית במצרים וית אתותי די
שיתתי בהון וידעון ארי אנא יי:

(ב) וַלְמַעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנִי בְנֵךְ וּבְנֵי־בְנֵךְ אֵת אֲשֶׁר
הִתְעַלְלָתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֶתְתִּי אֲשֶׁר־שְׂמִיתִי בָם וַיְדַעְתָּם
כִּי־אֲנִי יְהוָה:

כז"י **הִתְעַלְלָתִי** • שחקתי, כמו: (במדבר כב) "כי התעללת בי", (שמואל א ו) "הלא פאשר התעלל בהם", האמור במצרים. ואינו לשון פועל ומעללים - שאם כן, היה לו לכתב עוללתי - כמו: (איכה א) "ועולל למו פאשר עוללת לי", "אשר עולל לי". **אבן עזרא**

~ אבן עזרא על התורה ~

על אבותיך, שהוא מבנין הקל. וי"א ישיש, כמו וישוש. ושיתי כמו שומי, והכל מבנין הקל: ב ולמען תספר. למשה ידבר שהוא כנגד כל ישראל, וככה וידעתם כי אני ה', שידעו כל ישראל זה. ודברה תורה כלשון בני אדם,

חכמי ספרד שנה, כי יש אומרים כי שיתי כמו בינו, שימו, והדומה להם. וככה, ישית, שיש, יבין, והדומה להם בכל הסימנים. וי"א שהוא מבנין הפעיל, והוא הבנין חסר. בעבור שמצאו או מי ישום אלם, לשוש עליך לטוב פאשר שש

א בא אל פרעה. בא אליו זאת הפעם, ואל תשתומם בעבור שהזק לבו עד עתה. כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו, בעבור שירד לבם בבוא מפת הארצה. וטעם שהכבדתי את לבו למען שיתי אותותי אלה בקרבו. ואין דעת

ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְנֹת פְּרַעֲה וַאֲמָרוּ לָהּ
כִּדְבַר אָמַר יְיָ אֱלֹהֵי דִּיהוּדָאֵי עַד אֲמַתִּי
מִסְרִיב אֶת לֹא־תִפְנָעָא מִן קִדְמִי שְׁלַח עֲמִי
וַיִּפְלְחוּן קִדְמִי:

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּרַעֲה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד־מַתִּי מֵאֲנִת לַעֲנֹת מִפְּנֵי שְׁלַח
עֲמִי וַיַּעֲבֹדֵנִי:

כז"י לַעֲנֹת • כְּתִירוֹמוֹ: לֹא־תִפְנָעָא, וְהוּא מְגִזֵּר עָנִי, מֵאֲנִת לִהְיוֹת עָנִי וְשִׁפְל מִפְּנֵי. אבן עזרא

ד אַרְי אִם סָרִיב אֶת לִשְׁלַחָא יְת עֲמִי הָא
אָנָּא מִיְתִי מָחָר גּוֹבָא בְּתוֹחוֹמָךְ:

(ד) כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לִשְׁלַח אֶת־עַמִּי הַנִּנְי מִבֵּיא מָחָר
אַרְבָּה בְּגִבְלֶךָ: אבן עזרא

ה וְהַחֲפֹא יְת עֵין שְׁמִשָּׁא דְאַרְעָא וְלֹא יָכוֹל
לְמַחֲזִי יְת אַרְעָא וְיָכוֹל יְת שְׁאָר שְׁזַבְתָּא
דְּאַשְׁמָר לְכוֹן מִן בְּרִדָּא וְיָכוֹל יְת כָּל
אֵילָנָא דְאַצְמַח לְכוֹן מִן חֲקָלָא:

(ה) וְכִסְּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל לִרְאֹת אֶת־הָאָרֶץ
וְאָכַל אֶת־יֵתֶר הַפְּלִטָה הַנִּשְׁאֶרֶת לָכֵם מִן־הַבֶּרֶד וְאָכַל
אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצֹּמַח לָכֵם מִן־הַשָּׂדֶה:

כז"י אֶת עֵין הָאָרֶץ • אֶת מְרָאֵה הָאָרֶץ. וְלֹא יוּכַל וְגו' • הַרְוָאָה לִרְאוֹת אֶת הָאָרֶץ, וְלִשְׁוֹן קִצְרָה דִּבְרַ. אבן עזרא

ו וַיִּמְלִין בְּתִיד וּבְתִי כָל עֲבָדֶיךָ וּבְתִי כָל
מִצְרִים דִּי לֹא חִזּוּ אֲבִהֶתְךָ וְאֲבִהֶתְךָ אֲבִהֶתְךָ
מִיּוֹמָא דְמַהְיוּתוֹן עַל אַרְעָא עַד יוֹמָא דְדִין
וַיִּתְּפִנִי וַיִּפְקֵן מִן קִדְמִי פְּרַעֲה:

(ו) וּמִלְאוּ בְתִיד וּבְתִי כָל־עַבְדֶּיךָ וּבְתִי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר
לֹא־רָאוּ אֲבִתֶּיךָ וְאֲבוֹת אֲבִתֶּיךָ מִיּוֹם הַיּוֹתֵם עַל־
הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶּן וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרַעֲה: אבן עזרא

ז וַאֲמָרוּ עֲבָדֵי פְּרַעֲה לֵה עַד אֲמַתִּי יְהִי דִין
לְנָא לְמַקְלָא שְׁלַח יְת גְּבִרְיָא וַיִּפְלְחוּן קִדְמִי
אֱלֹהֶהוֹן הַעַד כַּעַן לֹא יִדְעַת אַרְי אֲבִדַת
מִצְרַיִם:

(ז) וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פְּרַעֲה אֵלָיו עַד־מַתִּי יְהִי־זֶה לָנוּ
לְמוֹקֵשׁ שְׁלַח אֶת־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבֹדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם
הַטֶּרֶם תִּדְעַ כִּי אֲבִדָה מִצְרַיִם:

כז"י הַטֶּרֶם תִּדְעַ • הַעוֹד לֹא יִדְעַת כִּי אֲבִדָה מִצְרַיִם? • אבן עזרא

ח וַאֲתוּמַב יְת מֹשֶׁה וְיֵת אַהֲרֹן לְנֹת פְּרַעֲה
וַאֲמַר לְהוֹן אֲזִילוּ פְּלַחוּ קִדְמִי אֱלֹהֶהוֹן מִן
וַיִּמְן דְּאַזְלִין:

(ח) וַיּוֹשִׁיב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פְּרַעֲה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
לְכוּ עַבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וּמִי הַהִלְכִים:

כז"י וַיּוֹשִׁיב • הוֹשִׁיבוּ עַל יְדֵי שְׁלִיחַ שִׁשְׁלָחוּ אַחֲרֵיהֶם, וְהַשִּׁיבוֹם אֶל פְּרַעֲה. אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

ח וַיּוֹשִׁיב. מִלֵּת אֶת, כְּמוֹ עֲצָם הַדָּבָר. וְכַאֲשֶׁר
יֹאמַר הָאָדָם אוֹתָבִי. שְׁהִי'ד סִימֵן הַמְדַּבֵּר
אוֹ יֹאמַר אוֹתָבִי אוֹתִי. שְׁהִשְׁעֵם עֲצָמִי הַדָּבָר
שְׁוֵה. עַל כֵּן אִם אָמַר אוֹמֵר כִּי רְאוּבֵן הִגֵּד
אֶת שְׁמִעוֹן, אִזּוֹ שְׁמִעוֹן הִרְגֵּה. אִךְ כְּאָמַר
רְאוּבֵן הִגֵּד שְׁמִעוֹן הִשְׁעֵם שְׁוֵה, כְּמוֹ וְרַב
יַעֲבֹד צָעִיר. אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם. וְאַל
תַּחֲשֹׁב כִּי מִלֵּת אֶת, לֹאֹת עַל הַפְּעוּל, בְּעַבּוּר
שְׁוֵה נִמְצָא כֵּן בְּרִבִּים, וַיִּמְצָא עִם הַפְּעוּל.
וְכֹא הָאֵרִי וְאֵת הַדּוּב, וְאַחֲרֵים כְּכֹה. וְאָמַר
רְבִי יְהוּדָה הַמְדַּקְדֵּק כִּי בְּעַבּוּר מִלֵּת אֶת,
אָמַר וַיּוֹשִׁיב וְלֹא אָמַר וַיּוֹשִׁיבוּ. וְלִפְנֵי דַעְתִּי
כִּי אָמַר וַיּוֹשִׁיב, בְּעַבּוּר כִּי מֹשֶׁה הוּא הַעֲקָר.
וְכֹכָה, וְהַדְּבָר מְרִיט וְאַהֲרֹן, הִיא הִתְמָה עֲקָר
הַדְּבָר:

ו וּמִלְאוּ. זֶה הַמִּלָּה מְשַׁנָּה בְּלִשׁוֹן הַקִּדְשׁ. כִּי
טַעַם וּמִלְאוּ, שְׁהַבְתִּים הִיוּ מִלֵּאִים מִקֵּדֶן. וְהִנֵּה
מִצְאָנוּ מִלְאוּ אַרְבָּעָה כְּדֵים מִיָּם, שְׁהוּא פִּעַל
יוֹצֵא, כְּאֵלּוּ הוּא כְּתוּב בְּפִתְחוֹת הַמִּיָּם וּבְגִשְׁתוֹת
הַלְמִי'ד מִהַבְּנֵן הַדְּגוּשׁ. אָמַר רְבִי יְשׁוּעָה כִּי
וַיִּפֶּן הוּא שָׁב אֶל מֹשֶׁה, שְׁהִנֵּה חוֹלֵק כְּבוֹד
לְמַלְכוּת, שְׁפִנָּה אֶל הַמֶּלֶךְ בְּצִאתוֹ, וְהוּא הוֹלֵךְ
אַחֲרָיו. וְכֵן אָמַר, כְּשֶׁהִשְׁלִים צָרְכוֹ. וְכֹכָה,
וַיִּפְּנִית בְּבִקְרָא. וְהִנֵּה מֶה יַעֲשֶׂה מִלֵּת וַיִּפֶּן כֹּה
וְכֹה. וְהִנֵּה טַעַם וַיִּפֶּן, מְגִזֵּר פְּנִים, כְּאֵלּוּ הוּא
וַיִּבָּר. וְהִנֵּה מֹשֶׁה יָצָא מֵאֵת פְּרַעֲה בְּלֹא רְשׁוּתוֹ.
וְהַזְכִּיר הַכְּתוּב זֶה בְּעַבּוּר שְׁכַעֵס פְּרַעֲה וְצִוָּה
לְנִגְרָשׁ אַחֵר שְׁהוֹשִׁיבוּ:
ז וַיֹּאמְרוּ. פִּירוּשׁ הַטֶּרֶם תִּדְעַ, הַטֶּרֶם תִּרְצֶה
שְׁתִּבְרֵר לָךְ כִּי אֲבִדָה מִצְרַיִם:

לומר הַתְּעַלְלָתִי, בְּאָדָם מְשַׁנָּה הַתּוֹלְדָת לְהַנָּקִים
מֵאַחֵר:

ג וַיִּבָּא. יִדְעָנוּ כִּי לֹא יָבֹא מֹשֶׁה אֶל פְּרַעֲה
בְּלֹא אַהֲרֹן עִמּוֹ, כִּי הוּא הַמְּלִיץ. וְהַזְכִּיר עִתָּה
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, בְּעַבּוּר שְׁהוֹשִׁיבוּ שְׁנֵיהֶם וְגִרְשָׁם
בְּאַחֲרֵיכֶם, שְׁלֹא עֲשֶׂה כֵּן בְּכָל הַמִּכּוֹת: לַעֲנֹת.
מִבְּנֵי נִפְעֵל, מְגִזֵּר עָנִי:

ד אַרְבָּה. שֵׁם מִין. אוֹלֵי נִקְרָא כֵּן בְּעַבּוּר
שְׁהוּא יוֹתֵר רַב מִהַמִּינִים הָאֲחֵרִים. וְכְּתוּב יְתֵר
הַגָּזֵם אֶל הָאֲרָבָה. וְעָלִיו כְּתוּב חִילִי הַגְּדוֹל.
וְאִם כֵּן יִהְיֶה הָאֲלִי' נִסְפָּה:

ה וְכִסְּה. דָּרָךְ מִשָּׁל: וְלֹא יוּכַל לִרְאֹת. תַּחֲסֹר
מִלֵּת אִישׁ. אָמַר יְפֹת, כִּי יָמִים רַבִּים בֵּין מִפְּת
הַבְּרֵד לְמִפְתַּת הָאֲרָבָה, בְּעַבּוּר הַצּוּמַח לָכֵם מִן
הַשָּׂדֶה:

ט ואמר משה בעולמנא ובסבנא גזיל בבנא
ובבנתנא פעננא ובתורנא גזיל ארי חנא קדם
י' לנא :

י ואמר להו' יהי כן מימרא דיי בסעדיכון פד
אשלח יתכון וית טפלכון חיו ארי כישא
דאתון סבירין למעבד לקבל אפיוכון
לאסתחרא :

(ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּנִעְרֵינוּ וּבִזְקֻנֵינוּ גִלְדָּךְ בְּבָנֵינוּ וּבְבָנוֹתֵינוּ
בְּצִאֲנָנוּ וּבְבִקְרָנוּ גִלְדָּךְ כִּי חֲגִי'הוּהָ לָנוּ: אבן עזרא

(י) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח
אֶתְכֶם וְאֶת־שִׁפְכֶם רְאוּ כִּי רָעָה נִגְדָּה פְּנִיכֶם:

כ"ט"א כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְגו' • אף כי אשלח גם את הצאן ואת
הבקר, כַּאֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם. ראו כי רעה נגד פניכם • פתרגומו. ומדרש אגדה שמעתי: כוכב אחד יש ששמו רעה,
אמר להם פרעה: רואה אני באיצטגנינות שלי, אותו כוכב עולה לקראתכם במדבר, והוא סימן דם והריגה.
וכשחטאו ישראל בעגל ובקש הקדוש ברוך הוא להרגם, אמר משה בתפלתו: "למה יאמרו מצרים לאמר
ברעה הוציאם?" זו היא שאמר להם: "ראו כי רעה נגד פניכם", מיד: "וינחם ה' על הרעה" והפך את הדם לדם
מילה שמל יהושע אותם, וזהו שנאמר: (יהושע ה) "היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם", שהיו אומרים לכם: דם
אנו רואין עליכם במדבר. אבן עזרא

יא לא כן אילו כען גבריא ופלחו קדם יי
ארי יתה אתון פען ותריו יתהו' מן קדם
פרעה :

(יא) לֹא כֵן לָכוּ נָא הַגִּבֹּרִים וְעַבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּי אַתָּה
אַתָּה מְבַקְשִׁים וַיִּגְרַשׁ אֹתָם מֵאֵת פְּנֵי פְרֹעֶה:

כ"ט"ב לא כן • כַּאֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם להוליד הטף עמכם, אלא לכו הגבירים ועבדו את ה'. כי אתה אתם מבקשים
(אותה עבודה) בקשטם עד הנה: נזכחה לאלהינו, ואין דרך הטף לזבח. ויגרש אתם • הרי זה לשון קצר, ולא
פרש מי המקרש. אבן עזרא

♦ יום שני ג' שבט ♦

יב ואמר יי למשה ארים ידך על ארעא
דמצרים ויתי גובא ויסק על ארעא דמצרים
ויכול ית כל עסקא דארעא ית כל די אשאר
בדא :

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטֵּה יָדְךָ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
בְּאַרְבֶּה וַיַּעַל עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב
הָאֶרֶץ אֶת כָּל־אֲשֶׁר הִשְׁאִיר הַבְּרֹד:

כ"ט"ג בְּאַרְבֶּה • בשביל מכת הארבה. אבן עזרא

יג וארים משה ית חטרה על ארעא דמצרים
ויי דבר רוח קדומא בארעא כל יומא ההוא
ויכל ליליא צפרא הוה ורוח קדומא נטל ית
גובא :

(יג) וַיִּט מֹשֶׁה אֶת־מַטְּהוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיְהִי נֶחֱג
רוּחַ־קְדוֹים בָּאֶרֶץ כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלֵּילָה הַבֹּקֶר הָיָה
רוּחַ הַקְדוֹים נֹשָׂא אֶת־הָאֲרֶבֶה:

כ"ט"ד וְרוּחַ הַקְדוֹים • רוח מזרחית נושא את הארבה, לפי שבא פנגדו, שמצרים בדרומית מערבית היתה, כמו
שמפךש במקום אחר. אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

אז תחריץ. כי אז צא ה' לפניה להכות במחנה
פלשתים :

{יא} לא כן לא נא הגבירים. מלת גבר בכל
המקרא הם הזכרים, ולא כן מלת אדם: כי אותה
אתם מבקשים. על הרעה הנזכרת למעלה:
יב בארבה. אמר רבי משה הכהן, כי טעם
בארבה, שארבה שם במטה. ואין זה נכון.
רק הטעם בארבה, בעבור שיעבא:
יג קדים. שם התאר, כי קדמה מזרחית שם.

ימים. ודעת המצרים היתה שישבו, על כן
השאילים. ובעבור דבר אחר, שאלו נתן להם
פרעה רשות ללכת ולא ישבו, לא היה רודף
אחריהם. והשם צנה לעשות כן עד שיודף
אחריהם, ויטבע. והנה זה מפרש, וישבו
ויחגו לפני פי החירות. ואין להקשה אחרי
מעשי השם, שהכל עשה בתחמה, אע"פ
שהיא נעלמה מעיני החקמים. והנה בדברי
דוד כשמפךש את קול העצדה בראשי הבקאים,

ט כי חג ה' לנו. לזבח. והוא מצנה על
פלנו:

{י} ויאמר יהי כן ה'. שאתם אומרים עמכם:
וטעם ראו כי רעה נגד פניכם. כי הרעה
קרובה מקם, ונגד פניכם היא. ועם זה הטעם
דבק. כי אותה אתם מבקשים, כי דין שאעשה
ככה. ועתה חשב פרעה שהם רוצים לברח.
ודע כי משה אדונינו לא אמר לפרעה שישבו
עוד, שיעבא. רק אמר שיחזיקו דרך שלשת

יד וסליק גובא על כל ארעא דמצרים ושרא
בכל תחום מצרים תקיף לחדא קדמוהי לא
הוה כן גובא דכנותה ובתרוהי לא יהי כן:

(יד) ויעל הארצה על כל-ארץ מצרים וינח בכל גבול
מצרים כבד מאד לפניו לא-היה כן ארצה כמותו ואחריו
לא יהיה-כן:

כ"י"א ואחריו לא יהיה-כן • ואותו שהיה בימי יואל, שנאמר: (יואל ב) "כמותו לא נהיה מן-העולם", למדנו שהיה כבד
משל משה, [כי של יואל היה] על ידי מינין הרבה שהיו יחד: ארבה, ילק, חסיל, גזם, אבל של משה לא היה אלא
של מין אחד (כך גרסת רבי אליהו מנרתי), וכמותו לא היה ולא יהיה. **אבן עזרא**

טו ונפא ית עין שמשא דכל ארעא ונשוכת
ארעא ואכל ית כל עסבא דארעא וית כל
פירי אילנא די אשאר ברדא ולא אשתאר
כל ירוקא באילנא ובעסבא דחקלא בכל
ארעא דמצרים:

(טו) ויכס את-עין כל-הארץ ותחשך הארץ ויאכל את-
כל-עשב הארץ ואת כל-פרי העץ אשר הותיר הפרד
ולא-נותר כל-ירק בעץ ובעשב השדה בכל-ארץ מצרים:

כ"י"ב כל ירק • עלה ירק, וירדור"א בלע"ז. **אבן עזרא**

טז ואוחי פרעה למקרי למשה ולאהרן
ואמר חבית קדם יי אלהכון ולכון:

(טז) וימחר פרעה לקרא למשה ולאהרן ויאמר חטאתי
ליהוה אלהיכם ולכם: **אבן עזרא**

יז ויכעז שבוק כעז לחובי כרם זמנא קדא
וצלו קדם יי אלהכון ויעדי מני לחוד ית
מותא הדין:

(יז) ועתה שא נא חטאתי אך הפעם והעתירו ליהוה
אלהיכם ויסר מעלי רק את-המות הזו: **אבן עזרא**

יח ונפק מלות פרעה וצלי קדם יי:

(יח) ויצא מעם פרעה ויעתר אל-יהוה:

יט ונפך יי רוחא מערבא תקיף לחדא ונטל
ית גובא ורמיה לנמא דסוף לא אשתאר
גובא חד בכל תחום מצרים:

(יט) וינפך יהוה רוחים חזק מאד וישא את-הארצה
ויתקעו ימה סוף לא נשאר ארצה אחד בכל גבול
מצרים:

כ"י"ג רוח ים • רוח מצרבי. ימה סוף • אומר אני שים סוף היה מקצתו במערב כנגד כל רוח דרומית וגם במזרח
של ארץ ישראל, לפיכך, רוח ים תקעו לארצה בימה סוף כנגדו. וכן מצינו לענין תחומין, שהוא פונה לצד מזרח,
שנאמר: (לקמן כג) "מים סוף ועד ים פלשתים", ממזרח למערב, שים פלשתים במערב היה, שנאמר בפלשתים: (צפניה
ב) "יושבי חבל הים, גוי כרתים". לא נשאר ארצה אחד • אף המלוחים שמלחו מהם (שמות רבה). **אבן עזרא**

כ ואתקף יי ית לפא דפרעה ולא שלח ית בני
ישראל:

(כ) ויחזק יהוה את-לב פרעה ולא שלח את-בני
ישראל **אבן עזרא**:

אבן עזרא על התורה

ועובר על ארץ מצרים אל ארץ ישראל, והוא
לפאת מערב. ואינו ים אוקיינוס, כי ישראל
לא ירשו כל כך. ונקרא ים ספרד הים הגדול,
בעבור שרחבו ג' מאות פרסאות, ושאר
הימים שבארץ ישראל כים סוף, וים כנרת
וים המלח, אין בהם שיהיה רחב שלשים
פרסא:

כ ויחזק. על דרך שאמרו חז"ל כא ליטמא
פוחחין לו:

טז וימחר פרעה לקרא. על יד שלוחיו. והוסיף
לומר להם חטאתי בעבור שגרש אותם בקלון
מאת פניו:

יז ועתה שא נא. מלת שא נא, אפשינה
בפשת כי תשא. וטעם אף הפעם. כי לא
אחטא עוד למרוד פי השם. ובעבור שהיה
כעוס משה, לא אמר לו שישלח העם. ויצא
מחוצ ליעיר כמשפטו, ויעתר:

יט וינפך ה' רוח ים. נקרא מערב ים בלשון
הקדש, בעבור הים הגדול היוצא מספרד,

ונקרא קדים בעבור שהוא נקדם בפאות, כי
משם תחל השמש לזרוח. ע"כ נקרא מערב,
אחור. כמו הן קדם אהלך ואינו, ואחור ולא
אבין לו: נשא את הארצה. ממקומו, והניחו
בכל מקלכות מצרים:

יד ויעל. אמר ואחריו לא יהיה כן, נכתב על
פי הנבואה:

טו ויכס. טעם ותחשך הארץ, כי הארצה
הבדיל בין השמש ובין הארץ, כי לעולם
הארץ חשך היא:

(בא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה נִטָּה יְדֶךָ עַל-הַשָּׁמַיִם וְיִהְיֶה חֶשֶׁךְ עַל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיְמַשׁ חֶשֶׁךְ:

כא וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרִים יָדְךָ עַל צֵית שְׁמֵיָא וְיִהְיֶה חֹשֶׁךְ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּתֵר דִּיעְדִּי קִבֵּל לִילְיָא:

כז"א וַיְמַשׁ חֶשֶׁךְ • וַיִּחְשִׁיף עֲלֵיהֶם חֶשֶׁךְ יוֹתֵר מִחֻשְׁכוֹ שֶׁל לִילְיָא, וְחֶשֶׁךְ שֶׁל לִילְיָא יִאֲמִישׁ וַיִּחְשִׁיף עוֹד. וַיְמַשׁ • כְּמוֹ וַיִּאֲמַשׁ. יֵשׁ לָנוּ תְבוּת הַרְבֵּה חֲסֻרוֹת אֶל"ף, לְפִי שְׁאִין הַכֶּתֶר הָאֶל"ף נִכְרַת כָּל כָּף, אִין הַכֶּתֶב מִקְפִּיד עַל חֲסֻרוֹתָהּ, כְּגוֹן: (ישעיה יג) "לֹא יִהְיֶה שָׁם עֶרְבִי" – כְּמוֹ לֹא יֵאָהֵל, – לֹא יִטָּה אֶהְלוֹ, וְכֵן: (שמואל ב כב) "וַתִּזְרְנִי חֵיל", כְּמוֹ וַתִּזְרְנִי. וְאוֹנֶקְלוֹס תַּרְגָּם לְשׁוֹן הַסֵּרָה, כְּמוֹ לֹא יִמַּשׁ, בְּתֵר דִּיעְדִּי קִבֵּל לִילְיָא, כְּשִׁיגִיעַ סְמוּךְ לְאוֹר הַיּוֹם, אֲבָל אִין הַדְּבוּר מִיִּשְׁבַּע עַל הַיּוֹ"ו שֶׁל וַיְמַשׁ, לְפִי שֶׁהוּא כְּתוּב אַחֵר "וְיִהְיֶה חֶשֶׁךְ". וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה פּוֹתְרוֹ לְשׁוֹן (דברים כח) "מִמַּשֵּׁשׁ בַּצֹּהָרִים", שֶׁהִיָּה כְּפוּל וּמִכְפָּל וְעַב עַד שֶׁהִיָּה בּוֹ מַמָּשׁ. אבן עזרא

(כב) וַיִּטַּ מֹשֶׁה אֶת-יָדוֹ עַל-הַשָּׁמַיִם וְיִהְיֶה חֶשֶׁךְ-אֲפֹלָה בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים:

כב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה יְיָ יְדֵה עַל צֵית שְׁמֵיָא וְיִהְיֶה חֶשֶׁךְ קִבֵּל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם תִּלְתָּא יוֹמִים:

כז"א וְיִהְיֶה חֶשֶׁךְ אֲפֹלָה וְגו' שְׁלֹשֶׁת יָמִים • חֶשֶׁךְ שֶׁל אֲפֹלָה, שְׁלֹא רָאוּ אִישׁ אֶת אַחֵר אוֹתָן ג' יָמִים (בשמות רבה), וְעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַחֲרֵים חֶשֶׁךְ מִכְפָּל עַל זֶה שְׁלֹא כְמוֹ אִישׁ מִתְחַתִּיו, יוֹשֵׁב אִין יָכוֹל לַעֲמֹד, וְעוֹמֵד אִין יָכוֹל לִישֹׁב (שמות רבה. ע"ש). וְלָמָּה הֵבִיא עֲלֵיהֶם חֶשֶׁךְ? שֶׁהָיוּ בִּישְׁרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר רָשָׁעִים, וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לַצָּתָה וּמִתּוֹ בְּשְׁלֹשֶׁת יָמֵי אֲפֹלָה, כְּדִי שְׁלֹא יֵרְאוּ מִצְרַיִם בְּמִפְלָתָם וַיֹּאמְרוּ: אִף הֵם לוֹקִין כְּמוֹנוֹ. וְעוֹד שֶׁחֲפָשׂוּ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֶת כְּלֵיהֶם, וּכְשִׁינְצָאוּ וְהָיוּ שׁוֹאֲלִין מִהֵן וְהָיוּ אוֹמְרִים: אִין בְּיַדְנוּ כְּלוּם, אוֹמֵר לוֹ: אֲנִי רֵאִיתִיו בְּבִיתְךָ וּבְמִקְוֹם פְּלוּנִי הוּא. שְׁלֹשֶׁת יָמִים • שְׁלוֹשׁ שָׁל יָמִים, טַרְצִינָא בַּלְע"ז, וְכֵן שְׁבַעַת יָמִים בְּכָל מְקוֹם, שְׁטִינָא שְׁל יָמִים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 3)

וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לַצָּתָה (רש"י י, כב) יֵשׁ לִשְׁאֹל: הֲרֵי בְּגִלוּת מִצְרַיִם הָיוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, וְלִמְרוֹת זֹאת נִגָּאֵלוּ, וּמִדּוּעַ דּוֹקָא אֵלּוּ שֶׁסָּרְבוּ לַצָּתָה לֹא זָכוּ לִגְאֻלָּה. וְיֵשׁ לוֹמֵר, דִּהְיָה מִי שֶׁעָבַר עַל אֲסוּרֵי יוֹם כְּפוּר אִין יוֹם כְּפוּר מִכְפָּר עָלָיו. וּבִטְעָם הַדָּבָר מִבְּאֵר, שִׁיּוֹם כְּפוּר עֲצָמוֹ הוּא בְּגִדָּר גּוֹרֵם לְחֻטָּא זֶה, וְאִין קִטְגוֹר נַעֲשֶׂה סִנְגוֹר. וְעַל דָּרָךְ זֶה כָּאן: גְּאֻלַּת מִצְרַיִם נִבְעָה מִהַקְשֶׁר הַפְּנִימִי הַקֵּיִם בֵּין הַקֶּבֶ"ה וּבֵין כָּל יְהוּדִי, לְרִבּוּת הַרְשָׁע; אִף מִי שֶׁסָּרַב לַצָּתָה הַתְּנַגֵּד לַעֲצֵם הַקְשֶׁר – וְשׁוּב לֹא יִתְּכֵן שֶׁהוּא יוֹעִיל לוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש ח"ה עמ' 80 ואילך, חל"א עמ' 48 ואילך – מִתְּחִלָּה לְקִרְאָת שְׁבַת)

קיום המצות בדרך הטבע

וְיִהְיֶה חֶשֶׁךְ-אֲפֹלָה בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם (י, כב)

וְלָמָּה הֵבִיא עֲלֵיהֶם חֶשֶׁךְ . . שֶׁחֲפָשׂוּ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֶת כְּלֵיהֶם וּכְשִׁינְצָאוּ וְהָיוּ שׁוֹאֲלִים מִהֵן וְהָיוּ אוֹמְרִים אִין בְּיַדְנוּ כְּלוּם, אוֹמֵר לוֹ אֲנִי רֵאִיתִיו בְּבִיתְךָ וּבְמִקְוֹם פְּלוּנִי הוּא (רש"י).

מִלְשׁוֹן רִש"י "שֶׁחֲפָשׂוּ יִשְׂרָאֵל" מִשְׁמַע שֶׁאִינוּ מִפְּרֹשׁ כְּפֹרֶשׁ שֶׁהוּבָא בְּתַנְחוּמָא (פִּרְשֵׁתָנוּ ג') שֶׁ"הָיָה מִאִיר לִישְׂרָאֵל וּמִרְאָה לְהֵן כָּל כְּלִי כֶסֶף וְזָהָב וְכו'", דִּמְפָּרֶשׁ שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ צָרִיכִים לְחַפֵּשׂ אֶת כְּלֵי הַזָּהָב וְכו', וְצָרִיךְ בִּיאוֹר טַעַם הַשְּׁנוּי.

וְיֵשׁ לִבְאֵר זֶה דִּהְיָה צִוּיִּי הַקֶּבֶ"ה נִתְּנוּ "לְצָרָךְ בְּהֵן אֶת הַבְּרִיּוֹת", וְלָכֵן הָיוּ צִוּיִּי הַקֶּבֶ"ה צָרִיךְ לָקִים בְּדָבָרִים טַבְעִיִּים וְלֹא בְּמַעֲשֵׂה נְסִים בְּכָדִי שֶׁהַמְּצוֹת יִהְיוּ בְּדָבָרִים שֶׁהֵם מִגְדָּרֵי הָעוֹלָם (רִאשׁוֹנָה מִצְוַת אֵיתָן עַל תּוֹדִיָּה חֲטִין סְנֵהֲדִין סט, ב. כלי חמדה פ' ויקהל לה, כז-כח).

וְעַל פִּי זֶה גַם הַצִּוּי דִּ"וּנִצְלָתָם אֶת מִצְרַיִם", הָיוּ צָרִיכִים לָקִים בְּדָרָךְ הַטָּבַע.

וְלָכֵן מִפְּרֹשׁ רִש"י שֶׁכָּדִי שֶׁקִּיּוֹם הַצִּוּי לֹא יִהְיֶה בְּדָרָךְ נֹס, הִנֵּה לֹא רַק עֲצֵם קִיּוֹם הַמְּצוּוֹת (וְנִצְלָתָם אֶת מִצְרַיִם) הָיָה בְּדָרָךְ הַטָּבַע, אֲלֵא גַם הַהֲכָנָה לְקִיּוֹם הַמְּצוּוֹת (חֲפּוּשׁ כְּלִי הַזָּהָב שֶׁל הַמִּצְרַיִים) הָיָה בְּדָרָךְ הַטָּבַע וְלֹא בְּאִפְסָן נְסִי. אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

אִשׁ לֹא יִדְלַק וְלֹא הִנֵּר. וְהָעֵד, לֹא רָאוּ אִישׁ אֶת אַחֵיר, לֹא בְּאוֹר הַיּוֹם וְלֹא בְּאוֹר הַלָּלוֹת: כב וַיֵּט. וְלֹא יָדְעוּ שֶׁהָיוּ ג' יָמִים, אֲלֵא עַל פִּי יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה לָהֶם אוֹר. וְהָיָה בֵּינֵם אוֹקְנִינוּס יָבֵא חֶשֶׁךְ עַב שְׁלֹא יִיכָל אָדָם לְהַפְרִישׁ בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה, וַיַּעֲמֹד זֶה לְפָעֻמִּים חֲמִשָּׁה יָמִים. וְאֲנִי הֵייתִי שֶׁם פְּעָמִים רַבּוֹת:

יִתְחַלֵּף בְּסִמָּ"ף בְּרַב הַמְּלוּת. כְּמוֹ שֶׁמֶשׁ שִׁמ"ס. וְהָיָה אִין טַעַם לְפִירוּשָׁם. וְלְפִי דַעֲתִי כִי וַיְמַשׁ מִגְזֵרֵת יִמַּשֵּׁשׁ. וְאִין טַעֲנָה בְּעִבּוּר שֶׁהוּא מִפְּעֻלֵי הַכֶּפֶל, כִּי כְּמוֹהוּ בְּזֶה הָעֵנִין, יִדְּיָהֶם וְלֹא יִמַּשֵּׁן. וְשָׁב עַל מִצְרַיִם, כִּי מִצְרַיִם לְשׁוֹן יִחִידִי. כְּמוֹ וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם אֲנוֹסָה. וְהָיָה הַטַּעַם שֶׁיִּמַּשֵּׁשׁוּ בְּיָדָם הַחֶשֶׁךְ, שֶׁכָּל כָּף יִהְיֶה עַב, כִּי הָאוֹר שֶׁל

כא וַיֹּאמֶר. מִדְרָךְ הַסִּבְרָא כִּי הַמַּשָּׁה הָיָה בְּיָדוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁאִינוֹ כְּתוּב: וַיְמַשׁ חֶשֶׁךְ. אָמַר יָפֵת, כִּי וַיְמַשׁ חֶשֶׁךְ כְּמוֹ וַיְמַשֵּׁשׁ. וְהַטַּעַם כִּי יִמַּשֵּׁשׁ כָּל חֶשֶׁךְ שֶׁהָיָה לָהֶם יָדוּעַ. וְיָבֵא אַחֵר עַב מִמְּנוֹ. וַיֵּאָר כִּי הוּא חֲסֵר אֶל"ף, וּמִלַּת אָמַשׁ בְּלִשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ הִלְיָה שֶׁעָבַר, כְּמוֹ אָמַשׁ אָמַר אֲלֵי. וּבְלִשׁוֹן עֶרְבִי אָמַ"ס, כִּי הַשִּׁי"ן

כג לא חזו אנש ית אחוהי ולא קמו אנש
מתחותיה תלתא יומין ולכל בני ישראל
היה נהוהא במותבנהון:

(כג) לא־ראו איש את־אחיו ולא־קמו איש מתחתיו שלשת
ימים ולכל־בני ישראל היה אור במוֹשבתם: אבן עזרא

♦ יום שלישי ד' שבט ♦

כד ויקרא פרעה למשה ואמר אזילו פלחו
קדם יי לחוד ענכון ותורכון שבוקו אף
טפלוון זייל עמכון:

(כד) וַיִּקְרָא פְּרֹעֹה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה
רַק צִאֲנֻכֶם וּבְקִרְכֶם יֵצֵא גַם־טַפְּכֶם יִלְךָ עִמָּכֶם:

רש"י • יצא • יחא מצא במקומו. אבן עזרא

כה ואמר משה אף את תמסר בידנא נכסת
קדשין ועלון ונעבד קדם יי אלהנא:

(כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם־אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵנוּ זִבְחִים וְעֹלֹת
וְעִשְׂיֵנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:

רש"י • גם אתה תתן • לא דייד שמקננו ילך עמנו, אלא גם אתה תתן. אבן עזרא

כו ואף בעירנא זייל עמנא לא תשתאר
מדעם ארי מנה אנחנא נסבין למפלח קדם
יי אלהנא ואנחנא לית אנחנא ידעין מה
נפלח קדם יי עד מיתנא תמן:

(כו) וְגַם־מִקְנֵנוּ יִלְךָ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׂאֵר פְּרִסָּה בִּי מִמֶּנּוּ נֶחֱךָ
לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֶנְחֵנוּ לֹא־נֵדַע מַה־נַּעֲבֹד אֶת־
יְהוָה עַד־בֵּאֵנוּ שָׁמָּה:

רש"י • פרסה • פרסת רגל, פלנט"א בלע"ז. לא נדע מה נעבד • כמה תכבד העבודה. שמה ישאל יותר ממה שיש
בְּיָדֵנוּ. אבן עזרא

כז ואמקף יי ית לבא דפרעה ולא אבה
לשלחותהון:
כח ואמר לה פרעה אזיל מעליי אסתמר לך
לא תוסיף למחזי אפי ארי ביומא דתחזי
אפי תמות:

(כז) וַיִּחְזַק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרֹעֹה וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחָם: אבן עזרא
(כח) וַיֹּאמְרוּ לוֹ פְּרֹעֹה לָךְ מַעְלֵי הַשָּׁמַר לָךְ אֶל־תִּסָּף רֵאוֹת
פָּנֶי בִּי בַּיּוֹם רֵאוֹתָךְ פָּנֵי תָמוֹת: אבן עזרא

כט ואמר משה זאת מלילתא לא אוסיף עוד
למחזי אפי:

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בֶּן דְּבַרְתָּ לֹא־אֶסָּף עוֹד רֵאוֹת פָּנֶיךָ:

רש"י • בן דברת • יפה דברת, ובזמנו דברת. אמת, שלא אוסיף עוד ראות פניך (שמות רבה). אבן עזרא

א ואמר יי למשה עוד מכתש חד איתי על
פרעה ועל מצרים בחר בן ישלח יתכון מקא
בשלחותה גמירא תרכא יתריך יתכון מקא:

יא (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עוֹד נֵגַע אֶחָד אָבִיא עַל־
פְּרֹעֹה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם מוֹהַּ בְּשַׁלְּחוֹ
כָּלָה גֵרֶשׁ יִגְרַשׁ אֶתְכֶם מוֹהַּ:

רש"י • כלה • גמירא. כלה, כליל. כלכם ישלח. אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

כח תמות. אתה תהיה חיב מיתה שתמרד
במלכות:

כט בן דברת. כמו בן בנות צלפחד: ולא
אויסיף עוד ראות פניך. שאני לא אבוא אליך
עוד לעולם:

א ויאמר ה'. הנה ראוי שתהיה דבקה בפסוק
הזה, פרשת ויאמר משה כה אמר ה'. ונקנסה

כה גם אתה תתן בדינו. גם אתה חיב לתן
בדינו זבחים ועולות, להקריב בעדך:

כו וגם. לא תשא פרסה. מאיזה מין שיהיה
מקנינו. שלא נדע אי זה מין נבחר, וכמה
נקריב ממנו. וזהו טעם מה נעבד:

כז ויחזק. בדרך כי הקשה ה' את רוחו ואמץ
את לבבו:

כג ולא קמו איש מתחתיו. מביתו. כמו שבו
איש תחתיו. כי אנה ילכו בלא אור:

כד ויקרא. אחר ג' ימים שראו אור: רק
צאנכם ובקרכם יצא. לדעת מה בלב משה,
אם דעתו לברח. ואמר גם טפכם ילך, כמו
שאמר לו משה בתחלה, בנערינו ובקניינו
גלף:

(ב) דְּבַר־נָא בְּאִזְנֵי הָעָם וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רֵעוּתָהּ כָּל־כֶּסֶף וְכָל־זָהָב:

ב מליל כען קדם עמא ושאלו גבר מן חברה ואתתא מן חברה מנין דכסף ומנין דזהב:

כז"י • דְּבַר נָא • אין נא אלא לשון בקשה. בבקשה ממך, הזהירם על כף, שלא יאמר אותו צדיק, אברהם: "ועבדים וענו אותם" קים בהם, "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" לא קים בהם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חכ"א עמ' 12 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

רכוש גדול במתנה או כתשלום

דְּבַר־נָא בְּאִזְנֵי הָעָם וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְגו' . . ובגוי ישראל עשו בדבר משה וישאלו ממציאים כלי־כסף וגו' וינצלו את מצרים: (פרשתנו יא, ב ואילך)

ויש לעיין, דאם הכונה ב'וינצלו את מצרים' היתה כדי לקיים ההבטחה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים ש"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", למה עשה הקב"ה שבגוי ישראל יקבלו את הרכוש גדול ע"י שאילה ובקשה מהמצריים, דלכאורה היה מתאים יותר אם המצריים היו נותנים להם את זה בדרך כבוד ע"י נתינת מתנה וכיו"ב ולמה הצרכו בגוי ישראל לבקש ולשאל את הרכוש מהמצריים?

ויש לומר ע"פ מה דאיתא בסנהדרין (צא, א) "פעם אחת באו בגוי מצרים . . אמרו . . תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו, אמר גביהא בן פסיסא . . תנו לנו שכר עבודה של ששים רבוא ששעבדתם במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה . . ולא מצאו תשובה", והינו, שבגוי ישראל קבלו את הרכוש כתשלום שכר על שעבודם למצרים.

ועל פי זה אם המצריים היו נותנים להם את זה מצד עצמם, היו יכולים לחשב שזה היה רק בדרך מתנה ולא כתשלום שכר (שחבים לשלם להם), ולכן עשה הקב"ה שהמצריים יתנו את הרכוש רק כתוצאה מהשאלה וה"תביעה" של בגוי ישראל (שמגיע להם שכר מצד הדין) ואז ראו הכל, שזה הגיע לבגוי ישראל כי היו ראויים וזכאים לזה כתשלום, ולא בדרך מתנה. וק"ל. **אבן עזרא**

(ג) וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־חֹן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם גַּם הָאִישׁ מִשָּׁה גְדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פְרַעֲה וּבְעֵינֵי הָעָם:

ג ויהיב יי ית עמא לרחמין בעיני מצרים אף גברא משה רב לחדא בארעא דמצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני עמא:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 239)

וַיִּתֵּן ה' אֶת חֹן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם (יא, ג) יש אומרים ששבט לוי, שלא היה בשעבוד מצרים, לא היה בכלל נתינת חון ולא קבל מבזת מצרים. אבל ראה רש"י להלן (יג, א): שאין לך אחד מישאל שלא נטל הרבה חמורים טעונים מכספם ומזהבם של מצרים. **אבן עזרא**

• יום רביעי ה' שבט •

(ד) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה כַּחֲצַת הַלַּיְלָה אָנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם:

ד ויאמר משה כה אמר יהוה כחצית הלילה אני יוצא בתוך מצרים:

כז"י • וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה' • בעמדו לפני פרעה נאמרה לו נבואה זו, שהרי משיצא מלפניו לא הוסיף ראות פניו. כַּחֲצַת הַלַּיְלָה • כהחלק הלילה. כַּחֲצַת, כמו: (מלכים א יט) "כַּעֲלֹת", (תהלים קכד) "בַּחֲרוֹת אִפְסָם בְּנוֹ", זהו פשוטו, לִישְׁבוֹ עַל אִפְנֵי, שאין חצות שם דבר של חצי. ורבותינו דרשו: (ברכות ד) כמו בַּחֲצֹת הַלַּיְלָה, ואמרו שאמר משה: 'בַּחֲצֹת', דמשמע סמוך לו, או לפניו או לאחריו, ולא אמר בַּחֲצֹת, שמא יטעו אצטגניגי פרעה ויאמרו משה בדיאי הוא, אבל הקדוש ברוך הוא יודע עתיו ורגעיו, אמר: 'בַּחֲצֹת'. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה

למשה, ונתתי את חן העם: וטעם גם האיש משה. כי היו רבים מהם משאילים אותם מפני כבוד משה: ובעיני העם. עם מצרים: ד כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה. יש מנדקדים שאמרו כַּחֲצֹת, שם הפעל. והטעם, כאשר יהיה חצי הלילה בשנה. כי רצו לדמותו כמו ויהי בחצי הלילה.

וישאלו איש מאת רעהו. והנה פירוש ויאמר ה' אל משה עוד נגע אחד, וכבר אמר השם זה למשה, כי רבים ככה. ויאמר גרש יגרש, כאשר אמר וכידן חזקה יגרשם מארצו: ב דבר נא. כבר פרשתי נא, כי הוא עתה: ג ויתן. ספר הכתוב כי השם קים מה שהבטיח

ביניהם פרשת עוד נגע אחד. והטעם, להורות זה שאמר כה אמר ה', ומתי נאמר לו. וזה נאמר לו במדן עוד, הנה אנכי הורג את בנך בכורך. וכבוא מפת בכורים צוה מאת השם בזה סיני שישאלו איש מאת רעהו. וכבר פרשתי למה שם כתוב ושאלה אשה משכנתה, וכאן כתיב

הַיָּמֹת כָּל בּוֹכֵרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם
מְבֻכְרָא דְּפִרְעָה דְּעִתִּיד לְמַתֵּב עַל כְּרִסִּי
מַלְכוּתָהּ עַד בּוֹכְרָא דְּאַמְתָּא דִּי בְּתַר רִיחָא
וְכָל בּוֹכְרָא דְּבָעִירָא :

(ה) וּמַת כָּל־בְּכוֹר בְּאַרְץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פִּרְעָה הַיֵּשֶׁב
עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשְּׂפָחָה אֲשֶׁר אַחֲרֵי הָרַחִים וְכָל בְּכוֹר
בְּהֶמָּה:

כ"ט < עַד בְּכוֹר הַשְּׂכִי • לָמָּה לָקוּ הַשְּׂכֻיִּים? כִּדִּי שְׁלֹא יֵאמְרוּ: יִרְאַתָּם תִּבְעָה עֲלֵבוֹנָם, וְהִבִּיאָה פִּרְעֻנוֹת עַל מִצְרַיִם.
מִבְּכוֹר פִּרְעָה וְגו', עַד בְּכוֹר הַשְּׂפָחָה • כָּל הַפְּחוּתִים מִבְּכוֹר פִּרְעָה וְחֻשׁוּבִים מִבְּכוֹר הַשְּׂפָחָה הָיוּ בְּכָל־ל, וְלָמָּה
לָקוּ בְּנֵי הַשְּׂפָחוֹת? שָׂאף הֵם הָיוּ מְשַׁעְבָּדִים בָּהֶם וּשְׂמֻחִים בְּצָרְתָּם. וְכָל בְּכוֹר בְּהֶמָּה • לִפִּי שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין לָהּ.
וּכְשֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הָאֵמָה, נִפְרָע מֵאֱלֹהֶיהָ (מְכִילֵתָא) • אֲבָן עוֹרָא

(ו) וְהִיתָה צִעָקָה גְּדֹלָה בְּכָל־אַרְץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּמְהוּ לָא
נְהִיתָה וְכָמְהוּ לָא תִסָּף: אֲבָן עוֹרָא

(ז) וְלָכֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יַחֲרִץ־כָּל־ל שְׁנֹו לְמֵאִישׁ וְעַד־
בְּהֶמָּה לְמַעַן תִּדְרֹעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין
יִשְׂרָאֵל:

כ"ט < לֹא יַחֲרִץ כָּל־ל שְׁנֹו • אוֹמֵר אֲנִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן שְׁנוֹן: לֹא יִשְׁנֹן, וְכֵן (יְהוּשֻׁעַ י') "לֹא חָרַץ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אֵת
לְשׁוֹנוֹ", לֹא שְׁנֹן. (שְׁמוּאֵל ב ה') "אֲזַן תַּחֲרִץ", תִּשְׁתַּנֵּן. (יִשְׁעִיָּה מֵא) "לְמוֹרֵג חֲרוּץ", שְׁנוֹן. (מְשִׁלִּי כֵא) "מַחֲשָׁבוֹת חֲרוּץ", אֲדָם חֲרוּץ
וְשְׁנוֹן, (שְׁמוּאֵל א י') "וַיֵּד חֲרוּצִים תַּעֲשִׂיר", חֲרִיפִים, סוּחֲרִים שְׁנוֹנִים. אֲשֶׁר יַפְלֶה • יִבְדִּיל. אֲבָן עוֹרָא

(ח) וַיִּרְדּוּ כָל־עַבְדֵּיךָ אֵלֶּה אֵלֵּי וְהִשְׁתַּחֲוּוּ־לִי לֵאמֹר צֵא
אַתָּה וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי־כֵן אֵצֶא וְיֵצֵא מֵעַם־
פִּרְעָה בַּחֲרִי־אָף:

כ"ט < וַיִּרְדּוּ כָל עַבְדֶּיךָ • חָלַק כְּבוֹד לַמַּלְכוּת, שְׁהָרִי בְּסוּף, יֵרֵד פִּרְעָה בְּעֶצְמוֹ אֵלָיו בְּלִילָה וְאָמַר: "קוּמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ
עַמִּי", וְלֹא אָמַר לוֹ מִשָּׁה מִתְחִלָּה וַיִּרְדֵּת אֵלָיו וְהִשְׁתַּחֲוּתָהּ לִי (וּבְחִים קֵב) • אֲשֶׁר בְּרַגְלֶיךָ • הַהוּלָכִים אַחֲרֵי עֲצָתְךָ וְהַלֵּכְךָ.
וְאַחֲרֵי כֵן אֵצֶא • עַם כָּל הָעָם מֵאַרְצֶךָ. וְיֵצֵא מֵעַם פִּרְעָה • כְּשֶׁגָּמַר דְּבָרָיו, יֵצֵא מִלִּפְנֵיו. בַּחֲרִי אָף • עַל שֶׁאָמַר
לוֹ: "אַל תִּסָּף רִאוֹת פָּנָי". אֲבָן עוֹרָא

אֲבָן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה

וְעַל כְּמוֹהוּ לֹא תוֹסִיף צִעָקָה: וְטַעַם כְּמוֹהוּ.
שׁוֹד אוֹ שָׂכָר אוֹ מְנוּת, וְהַדּוּמָּה לָהֶם:
ז לֹא יַחֲרִץ כָּל־ל שְׁנוֹנוֹ. שְׂפִיחִידִם כְּמוֹ לֹא
חָרַץ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אֵת לְשׁוֹנוֹ. וְהַשְּׁעַם
שִׁיחָה נֹכַח אוֹ נוֹשֵׁף. וְהִנֵּה בְּאַרְץ לֹא יַחֲרִץ
לָהֶם כָּל־ל שְׁנוֹנוֹ וְלִבְהִמָּתָם. וְאָף כִּי יִשְׁלַח
מִן הַשָּׁמַיִם מִשְׁחִית לְהַכּוֹת בְּכוֹרֵיהֶם:
ח וַיִּרְדּוּ. וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לִי לֵאמֹר עַל פִּיד. וְכָל
הָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלֶיךָ. שֶׁהֵם בְּרִשְׁתְּךָ שְׂאוֹלֵיכֶם
אֵל הַמֶּקֶם שֶׁאַרְצָה, כְּמוֹ וַיַּעַל בְּרַגְלָיו. וְהִנֵּה
בְּעִבּוֹר שֶׁאָמַר לוֹ אֵל תוֹסֵף רִאוֹת פָּנָי, יֵצֵא
בַּחֲרִי אָף:

הַרְחִים. שֶׁהוּא טוֹחֵן, כְּמוֹ וְהִי טוֹחֵן בְּבֵית
הָאֲסוּרִים. וְכִכָּר אֲמַרְתִּי כִּי הַגְּבִיאִים אֵינֶם
שׁוֹמְרִים מַמְלוּת רַק הַטְּעָמִים. כִּי מַלְת
הַגְּמִיאִי, הַשְּׁקִינִי. וְכִכָּר וְשִׁמּוֹר, וְשׁוֹא וְשִׁקָּר,
לֹא תַחֲמַד וְלֹא תַתְּאֲהָ, שׁוֹיִם בְּטַעַם. וְעוֹד
אֲדַבֵּר עַל זֶה תַּחֲפִלַּת מִשָּׁה. וְהִנֵּה בְּכוֹר
הַשְּׂפָחָה כְּמוֹ בְּכוֹר הַשְּׂכִי, כִּי הַשְּׂכֻיָּה שִׁפְחָה
הִיא, וְתִישֵׁן בְּבֵית הַבּוֹר בְּלִילָה כְּמִנְהַג
הָאֲסוּרִים, כְּאֲשֶׁר הַזְכִּיר יוֹסֵף, כִּי שָׁמוּ אוֹתִי
בְּכוֹר:

ו וְהִיתָה. לֹא רָאִינוּ כְּזֹאת בְּכָל הַמִּקְרָא לוֹמַר,
כְּמוֹהוּ לֹא נִהְיָתָה וְכְמוֹהוּ לֹא תוֹסִיף. וְתַחֲסֹר
מַלְת עַל, וְכִכָּה הוּא, אֲשֶׁר כְּמוֹהוּ לֹא נִהְיָתָה

וַיִּדְעוּ כִּי אֵין יָכֻלַת בְּחֻכָּם לִידַע רַגַע חֲצִי
הַיּוֹם, כִּי אִם בְּטַרְח גְּדוֹל בְּכָל־ל גְּדוֹלִים שֶׁל
נִחֲשֶׁת. וְאָף כִּי חֲצִי הַלֵּילָה שֶׁהוּא יוֹתֵר קָשָׁה.
וְלִפִּי דַעֲתִי אֵין צָרָה לְכָל זֶה. כִּי פִירוּשׁ בְּחֻצוֹת
הַלֵּילָה, כְּאֲשֶׁר יַעֲבֹר חֲצִי הַלֵּילָה הִרְאִישׁוֹן.
וְכִכָּה בְּחֻצֵי הַלֵּילָה הַנֶּאֱמָר. וְהַעֲד הַנֶּאֱמָן,
וְהִי בְּחֻצֵי הַלֵּילָה וַיִּתְּרֵד הָאִישׁ וַיִּלְפַּת. חֻצוֹת
לֵילָה אֶקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ: וְטַעַם אֲנִי יוֹצֵא עַל
הַגִּזְרָה הַיּוֹצֵאת מֵאֵת הַשָּׁם:

ה הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ. הָרִאיוֹ לְשִׁבְתָּ עַל כִּסְאוֹ
אַחֲרָיו. וְהַזְכִּיר הַנִּכְבָּד מִכָּל מִצְרַיִם שֶׁהוּא בֶן
אֲדוֹנֵיהֶם, שֶׁהִכָּל עֲבָדִים לוֹ. וְהַנִּכְבָּד מִהִלָּל,
בְּכוֹר הַשְּׂפָחָה שֶׁהוּא עָבֵד: וְטַעַם אֲשֶׁר אַחֲרֵי

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֹא־יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פְּרֻעָה לְמַעַן רְבוֹת מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

ה"י • לַמַּעַן רְבוֹת מוֹפְתֵי • מוֹפְתֵי, שְׁנִיִּים. רְבוֹת, שְׁלִישִׁי: מִכַּת בְּכוֹרוֹת, וּקְרִיעַת יָם סוּף וּלְנִעוֹר אֶת מִצְרַיִם. אבן עזרא

(י) וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת־כָּל־הַמּוֹפְתִים הָאֵלֶּה לְפָנֵי פְרֻעָה וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרֻעָה וְלֹא־שָׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרְצוֹ:

ה"י • וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ וְגו' • כָּכָר כָּתַב לָנוּ זֹאת כָּכָל הַמּוֹפְתִים, וְלֹא שִׁנְאָה כָּאֵן אֶלֶּא בִשְׁבִיל לְסַמְכָה לַפְּרָשָׁה שְׁלֹא־חָרִיָּה. אבן עזרא

יב (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶ�ה וְאַל־אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר:

ה"י • וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן • בִּשְׁבִיל שְׂאֵהֶרֶן עֲשֵׂה וְטַרַח בְּמוֹפְתִים כְּמֹשֶׁה, חֲלַק לוֹ כְּבוֹד זֶה בְּמִצְוָה רִאשׁוֹנָה, שְׁכַלְלוּ עִם מֹשֶׁה בְּדַבּוּר. בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם • (מכילתא) חוּץ לְכַרְךָ. אוֹ אֵינִי אֶלֶּא בְּתוֹךְ הַכָּרְךָ? תִּלְמוּד לומר: "כִּצְאֵתִי אֶת הָעִיר וְגו'", וּמֵה תִּפְלֶה קֵלָה לֹא תִּפְלֶל בְּתוֹךְ הַכָּרְךָ, לְפִי שֶׁהִיְתָה מְלָאָה עֲבוּדַת פּוֹכְבִּים, דָּבָר חֲמוּר כְּזֶה, לֹא כָּל שָׁכֵן? אבן עזרא

(ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רֹאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֳדָשֵׁי הַשָּׁנָה:

ה"י • הַחֹדֶשׁ הַזֶּה • (מכילתא. שמות רבה) הִרְאָהוּ לְכַנֵּה בְּחִדּוּשָׁהּ, וַאֲמַר לוֹ: כִּשְׁהִירַח מִתְחַדֵּשׁ, יִהְיֶה לָךְ רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְאֵין מְקָרָא יוֹצֵא מִיָּד פְּשׁוּטוֹ: עַל חֹדֶשׁ נִסָּן אָמַר לוֹ: זֶה יִהְיֶה רֹאשׁ לְסֹדֶר מִנְּיַן הַחֲדָשִׁים, שֶׁיְהִי אֵיךְ קְרוִי שְׁנֵי, סִינָן - שְׁלִישִׁי. הַזֶּה • נִתְקַשְׁה מֹשֶׁה עַל מוֹלַד הַלְכָנָה, בְּאִיזוֹ שְׁעוֹר תִּרְאָה וְתִהְיֶה רְאוּיָה לְקֹדֶשׁ, וְהִרְאָה לוֹ בְּאֶצְבַּע אֶת הַלְכָנָה בְּרָקִיעַ וַאֲמַר לוֹ: כְּזֶה רְאָה וְקֹדֶשׁ. וְכִיצַד הִרְאָהוּ, וְהִלָּא לֹא הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ אֶלֶּא בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל ו') "וַיְהִי בַּיּוֹם דָּבָר ה'"; (ויקרא ז') "בַּיּוֹם צִוּוֹתוֹ", (במדבר טו') "מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְהִלָּאָה"? אֶלֶּא סְמוּךְ לְשִׁקִּיעַת הַחֲמָה נֶאֱמָרָה לוֹ פְּרָשָׁה זֹאת וְהִרְאָהוּ עִם חֲשֻכָּה. אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

גְּמוּרוֹת, הוּא מְפַעֵר בְּלִמְדָּה, הִפָּךְ הַתְנוּעָה הַעֲלִינָה. וְהִנֵּה הִלְכָה הַלְכָנָה בְּאֶלֶּה הַמַּעֲלֹת שֶׁכָּכָר הִלֵּךְ הַשָּׁמַשׁ. גַּם הִלְכָה הַלְכָנָה בְּחֻלְקִים שֶׁהִלֵּךְ הַשָּׁמַשׁ, בְּלִכַּת הַלְכָנָה הַמַּעֲלֹת הַנּוֹפְרוֹת שְׁנֵי יָמִים וְקָרוֹב מִחֻמָּשׁ שְׁעוֹת. הַתַּחֲבָרִי שְׁנִיָּהם לְסוּף כ"ט יוֹם וְחֲצִי, וְשְׁנֵי יוֹדֵת שְׁעָה, וְעַ"ג חֻלְקִים מִחֻלְקֵי יִשְׂרָאֵל. וְהַשָּׁנָה בְּאֶמֶת הִיא לְשִׁמּוֹשׁ לְכַדּוֹ. כִּי הוּא הַמּוֹלִיד זְמַנֵּי קָר וְחַם, וְנִינֵי וְחִדָּה, שֶׁהֵם ד' תְּקִיפוֹת הַשָּׁנָה. וְאֵין נִחְשָׁב שֶׁהִיְתָה בְּתַחֲלַת רֹאשׁ טֹלָה. וְהוּא לֵלךְ בְּגִלְגָּלוֹ שֶׁ"ה יָמִים וְקָרוֹב מְרִבְעִית יוֹם, עַד שׁוֹבֵב פָּעַם שְׁנִית. וּבְעֶבֶר זֶה נִקְרָא שָׁנָה. וְהִנֵּה אֵין לְלִכְנָה שָׁנָה כָּלָל, כְּאֲשֶׁר אֵין לְשָׁמַשׁ חֹדֶשׁ כָּלָל. כִּי לֹא יִתְחַדֵּשׁ בְּשָׁמַשׁ דָּבָר, רַק דָּבָר הַחֲדָשׁ הוּא לְאוֹר הַלְכָנָה. וּבְעֶבֶר זֶה נִקְרָא חֹדֶשׁ, גַּם יִרַח, בְּעֶבֶר חֲדָשׁ אֹר הַלְכָנָה,

כִּי מִלֵּךְ יָקוֹם וַיִּחַדֵּשׁ כָּלִי שִׁיר. וְכִמּוֹהוּ, לֹא תוֹצִיאוּ מִשָּׂא מִבְּתִיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִת:

ב הַחֹדֶשׁ הַזֶּה. א"ר יְהוּדָה הַפְּרָסִי, כִּי יִשְׂרָאֵל הָיוּ מוֹנִים כְּפִי שְׁנוֹת הַחֲמָה כְּמִשְׁפַּט הַעֲמִים הָעֲרָלִים, וְרֹאזֵתוּ וְשִׁמְרֵת אֶת הַחֲמָה הַזֹּאת לְמוֹעֶדָה. כִּי שְׁנַת לְכַנֵּה אֵינָנָה שְׁנָה, כִּי יָמִי הַחֲרִישׁ וְהַקְצִיר תְּלוּיִם בְּהִלְכַּת הַשָּׁמַשׁ לְכַדּוֹ, כְּפִי נְטוּתָה לְצִפּוֹן אוֹ לְדָרוֹם. וְלֹא דָבָר נְכוֹנָה. וְעַתָּה אֶפְרָשׁ לָךְ. יִדְעֻנוּ כִּי מִתְלַךְ הַלְכָנָה בְּגִלְגָּלָה, בְּנִקְדָּה הַיְדוּעָה כְּנִגְדָּה לְגִלְגָּל הַמַּעֲלֹת, עַד שׁוֹבָה אֶל הַנִּקְדָּה בְּעֶצְמָהּ, הֵם כ"ז יוֹם וְשִׁלְשִׁית יוֹם בְּקָרוֹב. וְהִנֵּה נִחְשָׁב כִּי הַתַּחֲבָרָה עִם הַשָּׁמַשׁ כְּשֶׁהִיְתָה בְּנִקְדָּה הַרְאשׁוֹנָה בְּתַחֲלַת מִזַּל טֹלָה, וְהִנֵּה בְּשׁוֹבָהָ אֶל רֹאשׁ מִזַּל טֹלָה, לֹא מִצְאָה הַשָּׁמַשׁ שָׁם, כִּי כָכָר הִלֵּךְ בְּמִתְלַכּוֹ הַמַּעֲצָעִי כ"ז מַעֲלֹת. כִּי מִתְלַךְ שְׁנִיָּהם בְּרִאשִׁית

ט וַיֹּאמֶר. כְּמִנְהַג הָעֲבָרִים כְּמִשְׁפַּט הַלְשׁוֹן. וְכָכָר אָמַר הַשֵּׁם. וְרַבִּים כְּמוֹהוּ:

י וּמֹשֶׁה. אַע"פ שֶׁעָשׂוּ כָּל הַמּוֹפְתִים הַנּוֹכְרִים, לֹא רָף לְבֹו לְשַׁלֵּחַם כִּי הָשֵׁם חִזְקוֹ. וְהִנֵּה רְאוּיָה לְהִיטֵת פְּרִשְׁת וְהִי בְּחֻצֵי הַלֵּלָה אַחֵר זֶה, לְהִיטֵת הַמִּכּוֹת עַל הַסֹּדֶר. רַק נִכְנָסָה פְּרִשְׁת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה בְּאֶמֶצְעָה, לְהוֹדִיעַ אֵיךְ נִמְלָטוּ בְּכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל בְּבֹא הַמַּשְׁחִית עַל הַמִּצְרַיִם:

א וַיֹּאמֶר. עַתָּה הִזְכִּיר תַּחֲלַת הַמַּעֲלֹת שֶׁהִי עַל יְדֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, כִּי הֵם לְכַדּוֹ הָיוּ נְבִיאֵי הַתּוֹרָה. כִּי אַחֲרֵיהֶם לֹא נִתְחַדֵּשׁ מִצְוָה, רַק אִם הִיְתָה לְצִרְף שְׁעָה, כְּדָבָר גְּדוּעוֹן וְאַלְהִיּוֹ. וְאֵל יַעֲלֶה עַל לִבְךָ דָּבָר הַשִּׁיר שֶׁהִיָּה בְּבִית הַשֵּׁם עַל יָד דָּוִד, כִּי כְמוֹ תַּקִּין הָיָה, וּמוֹסָד שְׁיָסֵד דָּוִד וּשְׁלֹמֹה. וְכָכָה כְּתוּב בְּאֶמֶתָם וְלֹא בְּנִבּוּאָתָם. וְהִנֵּה אָמַר כִּי מְקַלָּה הִיְתָה בְּיָדָם מִפִּי מֹשֶׁה,

כלל שנותניו ישוב בכל המחוור שנות החמה. וחדשינו תמיד חדשי הלכנה. וברוך השם שהדריכנו בדרך ישרה. הגה אמן לך ראה מן המקרא שהמוצדין תלויין בבית דין, דכתיב ויועץ המלך חזקיהו לעשות פסח בחדש השני. ואם היתה קבלה בידם להסתפל לדרך האביב, כאשר אמרו החולקים על רבותינו ז"ל, למה לקשר עצה לקבע פסח בחדש השני. והנה יראה אם דבריהם אמת, כי עשה חזקיהו שלש רעות. האחת שלא הקריב פסח במוצרו והיה טהור, ולמה אחר זה בעבור רוב הקהל שלא באו. ואין זה כתוב בתורה, כי אם בדברי הקבלה. והשנית, שאכל והאכיל כל ישראל חמץ בחדש הראשון. והשלישית, שבאדא מלבו לעשות חג המצות בחדש השני שכעת ימים, וכן לא נעשה, כי השם לא צוה לעשות חג המצות בחדש השני, רק על אכילת הפסח לילה אחד. כי כל הטמאים אוכלים מצה בחדש הראשון עם כל ישראל. ותלילה חלילה שעשה חזקיהו רעות באלה. כי הכתיב דבר עליו, לא סר מקל מצות ה' זמן ושמאל. גם הוא אמר בתפלתו, וזכור נא את אשר התהלכתי לפניך, והטוב בעיניך עשיתי. והנה עתה אפרש לך, דע כי חזקיהו נועץ עם כל הקהל בהגנס החדש הראשון שיעשו פסח בחדש שבא אחריו, בעבור רוב הקהל שלא באו. והפגנים לא התקדשו למדי, והנה עבר השנה. והפסח שעשה פסח ראשון היה, ובמוצרו נעשה. והעד, כי השם נגע האוכלים ב פסח בלא פכתוב, ואם לא נעשה במוצרו, למה נגעם, אחר שלא היה הפסח מקבל לפניו. ואלו חטא חזקיהו איד התפלל בעדם, ושמע השם תפלתו וירפא העם. ואם טען הטוען הלא התקמים ז"ל לא הודו לו שעבר ניסן בניסן. התשובה אמת אמרו כי מנהג כל בית דין להסתפל בסוף חדש אדר אם הוא צריך לעבר השנה או לא. והנה חזקיהו לא עשה כן, כי (שגג) שגגה קטנה לעבר השנה בראש חדש. ובעבור כי חדש העבור לעולם יהיה לפני החדש הראשון, על כן יהיה הוא לעולם ראש לחדשים. ויהיו המוצדים בחדש השביעי ממנו. וזהו ראשון הוא לכה לחדשי השנה. וידענו כי מצות רבות הם בתורה זכר ליציאת מצרים, והנה ראוי זה להיות תחלת חשבון ישראל. וככה כתוב ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים בשנה הרביעית בחדש זיו הוא החדש השני. והאמות אומרים כי אם השנה בנויה מהחדשים, הנה חדש האביב הוא יסוד וראש. אם כן למה תחלו מספרכם מהחדש השביעי, ותאמרו כי הוא ראש השנה. והתשובה, כבר הוציאו חכמינו ז"ל כי ארבעה ראשי שנים הם, וראינו מפרש כי קדוש שנת היובל בחדש השביעי בעשור לחדש. ועוד, כי צוה השם

השמש אל הנקדה שהיה שם בתחלת השנה שעברה, שנמצא אז אביב. ויהיה בין אביב לאביב יותר משנה שלמה עם תוספת שבועים. על כן היו ישראל סומכין על האביב הנמצא בארצם באיזה חדש שהיה נמצא. כי האביב ישתנה עתה בכל הארצות כפי מרחק כל ארץ מהקו השנה. ועתה אמן לך כלל, אף על פי שישראל בבית המקדש היו מסתפלין אל האביב, לא היה עבור השנה מסור להם. כי אם לבית דין שהיה מסתפל לדרים אחרים, חוץ מהאביב. כפתיב במשנה. והנה משה לא פרש לנו בתורה איך נקבע השנים והחדשים. ואם לא נמצא אביב מה נעשה. ויש לתמה מזה תימא גדולה, איך פרש דיני כל נגעי המצרע שהוא באדם אחד, ולא נעמוד בכל זמן. והניח דבר המוצדים שכל ישראל חכמים לשמרה בכל זמן, ויש פרת על אכילת חמץ בפסח. ועל אכילת יום הכפורים. והנה אם סמך על המולד, היה לו לפרש. אם הוא כפי המהלך האמצעי. או כפי מולד האמתי שהוא כנגד גלגל המזלות. שפעמים יהיה בין מולד העבור למולד האמתי, פעם להוסיף ופעם לגרע, קרוב מ"ד שעות. ובעבור זה אמרו אבותינו הקדושים, פעמים בא בארצה ופעמים בא בקצרה. וזה לא יוכל לבעת רק מי שהוא יודע בחכמת המזלות. וזה היה לו לפרש על איזה מקום מהארץ הוא המולד. כי הנה בין ירושלים ובין העיר הזאת ששמה לוק"א יותר מג' שעות. ואם על הראיה סמך, היה לו לפרש על איזה מקום היא הראיה, כי תשתנה קשת המראה בכל מקום, כפי רחב הארץ וכפי מרחב הלכנה מקו המזלות. על חלוף המראה בארץ וברחב וגבהו ושפלתו ואורו. ואלה הדברים צריכים פירוש ארוך. ואם לא היה האור זך, הנעשה ראש חדש שני ימים מספק. וזה לאות כי סמך על קריאת בית דין בכל דור ודור. והיתה קבלה בידם שלעולם יקבע בית דין שבע שנים בכל י"ט שנה. שהם רל"ה חדשים, והם ו' אלפים יום תתקל"ט. גם שתי שלישיות יום. גם תקצ"ה חלקים. ואלה הם י"ט שנות החמה בלי תוספת ומגרעת. ואל תחוש לשעה ותפ"ה לחשבון תקופת שמואל. וידענו כי לא נעלם ממנו זה. רק תפש דרך קרובה בזמנו לאנשי דורו. כי היום יש בין תקופת האמת ותקופתו, קרוב מט' ימים. ואל תתמה על זה, כי הנה אמרה הברייא, הרוצה לידע מקום הלכנה, יחשב שנות העולם וינעשה מהם חדשים. ויתן לכל חדש כ"ט יום וחצי, ושתי ידות שעה שהם תש"כ חלקים. והנה חסר ע"ג חלקים. והנה התחברו מהם בכל מחזור יותר משתי שלישיות יום. והנה יהיה המרחק בין חשבון מולדות מימי בראשית, ובין חשבון מולדנו היום, קרוב מנצי שנה. והנה התברר לך כי

כי אין לה אור בראיות גמורות, כי אם מהשמש. על כן לא תקדש השמש, כי אם ברגע מתברתו עם הלכנה, אם היה בראש השלה או בזנבו. ולא תהיה קרית ללכנה כי אם בהיותה לנכח השמש בלילה במקומות הנזכרים. ובעבור ששנת העמים קרובה אל שנת החמה, וראוי ששתיים עשר פעמים תתחדש הלכנה בשנת החמה. חלקו ימי השנה על שנים עשר. וקראו לכל חלק חדש. בעבור שהוא קרוב מימות חדש הלכנה. וזאת ההספקה מהם אינה בדרך התולדות. גם הישמעאלים בעבור שמוצדיהם תלויים בימי חדשי הלכנה, ותחלת החדש מליל ראות הלכנה, וראוי כי י"ב חדש יש בשנת החמה, לא מצאו חשבון יותר קרוב מזה. כי אין בין שני המספרים רק י"א יום, על כן שמו כל שנותיהם שנות הלכנה. וכל שנה ישתנה מוצד פסחם אחורנית י"א יום, עד שיהיו ל"ג שנות חמה הם ל"ד שנות הלכנה, כי אלה אינם על דרך התולדות. והשם צוה בתורתו לשמור מוצד במוצרו. כי אמר שמור את חדש האביב ועשית פסח לה. והנה אם לא ימצא אביב בחצי החדש, נעשה הפסח בחדש הסמוך אליו. וככה קרא חג השבועות חג הקציר, וסכות חג האסיף. כי הקציר והאסיף תלויים באביב. וראינו שאמר שלא נעשה פסח רק בחצי חדש הלכנה. וככה סכות. והנה צוה לשמור ימי חדש הלכנה, ויהיו המוצדים זמניהם שמונים. ומשה לא הזכיר בתורה שנספר י"ב חדש או י"א. רק אמר בחדש שנמצא אביב, בו נחל לספור. והוא יקרא ראשון, בין שתהיה השנה מ"ב חדש או י"ג. וככה כתוב בחדש השני, בחדש השלישי, וכלם על דרך הזה. וניסן ואזר וסיון וכל שמות החדשים אינם לשון קדש, כי אם לשון פשוט. על כן לא תמצא במקרא כתוב אחד מהם, רק בנבואת זכריה ודניאל ועזרא ומגלת אסתר שהיו בגולה. וככה הפירוש בחדש הראשון, שנקרא ניסן בלשון פשוט. רק מצאנו בלשון הקדש שנקראו ג' חדשים בדרך אחרת. ירח זיו, בירח האיתנים, בירח בול. ואם ורפנו אחר הפשט, אין ירח זיו ניסן, רק איר. כי כן כתוב הוא החדש השני הידוע. שהוא שני לראשון לחדשי ישראל. ומלת למלך שלמה אינה דבקה עם החדש, רק עם בשנה הרביעית למלך שלמה. כי לא מצאנו בחשבון כל המלכים שיספור החדשים, רק השנה שמלך הוא. והעד, שהוא שכתוב בדברי הזקים בחדש השני (בשנת ארבע למלכות). ויש לטעון על יהודה הפרסי כי כל השנים אינם שוות, כי יבא להם שנוי מפאת מערכת המשרתים שירבו הגשמים או ימיעטו, וימיעט או ירבה החם או הקר בכל חדש שישנה מהמנהג הידוע. על כן לא ימצא אביב בשבוע

(ג) וַדְּבָרוֹ אֶל-כָּל-עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שָׂה לְבֵית-אָבֶת שָׂה לְבֵית:

גמלילו עם כל כנשתא דישראל למימר
בעשרא לירחא הדין ויסבון להון גבר אמר
לבית אבא אמר לביתא:

כ"א וַדְּבָרוֹ אֶל כָּל עַדְתֵּי • (מכילתא) וְכִי אָהָרֹן מְדַבֵּר, וְהָלַל כָּבֹד נֹאמֵר: "אַתָּה תְּדַבֵּר"? – אֵלָּא חוֹלְקִין כְּבוֹד זֶה לָזֶה, וְאוֹמְרִים זֶה לָזֶה: לְמַדְנִי, וְהַדְּבוּר יוֹצֵא מִבֵּין שְׁנֵיהֶם כָּאֵלּוּ שְׁנֵיהֶם מְדַבְּרִים. וַדְּבָרוֹ אֶל-כָּל-עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ • (מכילתא) וַדְּבָרוֹ הַיּוֹם, בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, שִׁיקְחוּהוּ בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ. הַזֶּה • פֶּסַח מִצְרַיִם מִקְחוּ בְּעֶשֶׂר וְלֹא פֶסַח דּוֹרוֹת (פסחים צו). שָׂה לְבֵית אָבֶת • (שם) לְמִשְׁפָּחָה אַחַת. הָרִי שֶׁהָיוּ מְרַבִּין, יָכוֹל שֶׁהָאֶחָד לְכָלֵן? תִּלְמוּד לומר: "שָׂה לְבֵית". אבן עזרא

(ד) וְאִם-יִמְעַט הַבֵּית מִהָיוֹת מִשָּׂה וְלָקַח הוּא וּשְׁכָנֹוֹ הִקְרַב אֶל-בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נִפְשָׁת אִישׁ לָפִי אָכְלוּ תִכְסּוּ עַל-הַשָּׂה:

וְאם יזעיר ביתא מלאתמנאה על אמרא
ויסב הוא ושיכבה דקריב לביתא במנזן
נפשטא גבר לפום מיכלה תתמנזן על
אמרא:

כ"ב וְאִם יִמְעַט הַבֵּית מִהָיוֹת מִשָּׂה • וְאִם יִהְיוּ מוֹעֲטִין מִהָיוֹת מִשָּׂה אֶחָד, שָׁאִין יְכוּלִין לְאָכְלוּ וְיָבֵא לִידֵי נוֹתָר, "וְלָקַח הוּא וּשְׁכָנֹוֹ וְגו'", זֶהוּ מִשְׁמַעוֹ לָפִי פְשׁוּטוֹ. וְעוֹד יֵשׁ בּוֹ מִדְּרַשׁ לְלַמֵּד שֶׁאַחַר שֶׁמִּנּוּ עָלָיו, יְכוּלִין לְהִתְמַעֵט וְלִמְשֹׁךְ יְדֵיהֶם הֵימָנוּ וְלִהְיוֹת עַל שָׂה אַחֵר, אֲךָ אִם בָּאוּ לְמִשְׁךְ יְדֵיהֶם וְלִהְיוֹת עַל שָׂה, יִתְמַעֲטוּ בְּעוֹד הַשָּׂה קָיָם, בְּהִיוֹתוֹ בַּחַיִּים וְלֹא מִשְׁנַשְׁחַט • (פסחים פט). בְּמִכְסַת • חֲשׁוֹבֹן, וְכֵן: (ויקרא כז) "מִכְסַת הָעֶרְפֶּךָ". לָפִי אָכְלוּ • הָרִאשִׁי לְאָכְלָהּ, פֶּרֶט לַחֹלָה וְזָקֵן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְאָכַל בְּיָתָו • (מכילתא). תִּכְסּוּ • תִּתְמַנְנוּ. אבן עזרא

(ה) שָׂה תָמִים זָכָר בֶּן-שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן-הַכֹּבָשִׁים וּמִן הָעוֹיִם תִּקְחוּ:

ה אמר שלים דכר בר שתה יהי לכון מן
אמריא ומן עזיאי תסבון:

כ"ג תָּמִים • בְּלֹא מוֹם. בֶּן שָׁנָה • כָּל שָׁנָתוֹ קָרוֹי בֶּן שָׁנָה, כְּלוּמַר שֶׁנוֹלַד בְּשָׁנָה זֹאת. מִן הַכֹּבָשִׁים וּמִן הָעוֹיִם • אוֹ מִזֶּה אוֹ מִזֶּה, שָׁאֵף עוֹז קָרוֹי שָׂה, שֶׁנֹּאמַר: (דברים יד) "וְשָׂה עֹזִים". אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

לה'. חלק שיקח כל אחד. וכמוהו, ה' מנת חלקי וכוס. גם תכסו, והיא מפעלי הכפל. והכפל חסר ממלת במכסת, גם מן המכס. והנה אמר המכס, על משקל וממנו לילדו. שהוא מפעלי הכפל:

ה שֶׁה תָּמִים. שִׁהְיָה בְּלֹא מוֹם. גַּם שֶׁה יִקְרָא כָּל אֶחָד מִשְׁנֵי הַמִּינִים שֶׁשֵּׁם הַצֶּאֱן כּוֹלֵלָם. וְכֵכָה, שֶׁה כְּשִׁבִים וְשֶׁה עֲזִים. א"ר מִשָּׂה בֶּן עֲמָרָם הַפָּרְסִי, כִּי הִשָּׂה חֵיבוֹ פֶּסַח מִצְרַיִם. וּבְקֶרֶן יִשְׂרָאֵל, שֶׁה אוֹ פֶּרֶ. וְרִבְּאִתּוֹ, וְזִבְחָת פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר, שֶׁהוּא פֶּסַח דּוֹרוֹת. וְלֹא דָבָר נִכְוָה, כִּי כָּל פֶּסַח דּוֹרוֹת הוּא זָכָר לְפֶסַח מִצְרַיִם, וְאִין רִאשִׁי לְשָׁנוֹת. רַק וְזִבְחָת פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ צֹאן, חֵיבוֹ. וּבָקָר לְשָׁלְמִים, לְאָכְלוֹ בַּחֵג מִבְּשָׁל בָּמִים. וְכִמּוּהוּ, וְשִׁמְחָת בַּחֵג אֶתָּה וּבָנְךָ וּבָתֶּךָ. אֶתָּה חֵיב, וּבָנְךָ וּבָתֶּךָ רְשׁוֹת. וְהָעֵד, שֶׁכְּתוּב בְּדִבְרֵי תִּמְיָם שֶׁשְׁחַט יוֹם אַרְבָּעִים עֶשֶׂר כִּבְשִׁים וּפְרִים. וְשֵׁם כְּתוּב, הַכֹּבָשִׁים לְפָסְחִים וְהַפְּרִים לְשָׁלְמִים, בְּשָׁלוֹ אוֹתָם בְּדוֹרִים וּבְסִירוֹת רַק לְבַד הַצֶּאֱן בְּשָׁלוֹ בָּאֵשׁ בְּמִשְׁפָּט. א"ר יְשׁוּעָה כִּי יֵשׁ הִקְרַשׁ בֵּין בֶּן שָׁנָה וּבֵין בֶּן שָׁנָתוֹ. כִּי בֶּן שָׁנָה עֲלִתָּה

הוא ראש חדשים. ושאלוהו, אם בן מה קרבן שאר החדשים. והוא השיב, כי שם כתוב זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה, בפרשה עצמה. וכן אמר ויביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות, כי הוא תחלת השנה. ונאנחנו לא נניח דברי ר' ל' בעבור סברותינו. כי הם אמרו כי בכל חדש תקעו בחצוצרות, והוא הנכון לומר חדש או ראש חדש. וכתוב עד חדש ימים, ששעמו שיקלאו ימי החדש שלו:

ג דברו אל כל עדת בני ישראל. כי כל בני מצות, חובבים: ויקחו להם. מי שיש להם ממקנהו, כי מקנהו רב היה להם, או יקנו. ויקח אמר, כי מיום העשור יחלו להכין השנה יום י"ד. רק לא ידענו אם זו מצוה לדורות או על פסח מצרים: שֶׁה לְבֵית אָבוֹת. אִם הֵם מוֹעֲטִים: שֶׁה לְבֵיתָ. אִם הֵם רְבִים. וְאַחֵר שֶׁאִמְרָה שֶׁה לְבֵית אָבוֹת, אִמְרָה שֶׁה לְכָל בֵּית וּבֵית. וּבִתְחִלָּתָהּ זֶה הַסֵּפֶר, פְּרָשְׁתִּי בֵּית:

ד ואם ימעט הבית מהיות משֶׁה. מהיות מעט מאכילת השֶׁה, כי אנשי הבית יהיו מועטים, יקח הוא וישכנו: במכסת. חלק. וכן המכס

לקרא בתורה במועד שנת השמטה בחג הסוכות למען ישמעו ולמען ילמדו, ואם תחלת שנת השמטה תהיה מניסן, למה לא צוה לקרא בתורה בחג המצות, והנה חצי שנה עמדו בטלים. וכתוב ותג האסוף תקופת השנה, ובמקום אחר הוא אומר ותג האסוף בצאת השנה. ועוד, נוכל ללמד מדרך התורה, גם מדרך התולדות, שאמר בתחלה לא תזרעו ואחר כך ולא תקצרו. כי היריעה סמכה לתשרי, לא לניסן. ועוד, אם שמנו תחלת השמטה ניסן, מי שזרע בשנה ה' לא יקצר בשנה ה', כי הקציר אחר ניסן הוא, ויבקר נכנסה שנת השמטה. גם לא יזרע בשנת השמטה. והנה כי דברי חז"ל הם נכונים: ראש חדשים. א"ר משה הכהן אין צריך לומר ראש חדש, רק חדש לבדו. כי השעם, יום חידוש אור הלבנה. וכן קתיב חדש ושבֶׁת. חדשים ומועדיכם. מדי חדש בחדשו. ואחרים טענו עליו, אם בן למה אמר בחדש השביעי באחד לחדש. והוא השיב להסיר הספק. גם טענו עליו ובראשי חדשיכם, והוא השיב כי על חדש ניסן ידבר בכל שנה, כי ניסן לבדו

(ו) וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אֲרֻבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּחַטּוּ אֹתוֹ כָּל קָהָל עַד־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֲרָבִים:

וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אֲרֻבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה
לְיִרְחָא דְרִיז וְיִכְסוֹן יִתְהּ כָּל קָהָל כְּנִשְׁתָּא
דְּיִשְׂרָאֵל בֵּין שְׁמִשְׁיָא:

כ"א וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת • זֶהוּ לְשׁוֹן בְּקוֹר, שְׁטַעוֹן בְּקוֹר מִמּוּם אֲרֻבָּעָה יָמִים קֹדֶם שְׁחִיטָה. וּמִפְּנֵי מַה הַקָּדִים לְקִיחָתוֹ לְשְׁחִיטָתוֹ אֲרֻבָּעָה יָמִים, מַה שְּׁלֹא צָוָה בֶּן פִּסְחָא דִּירוּת? הָיָה רַבִּי מַתְנָא בֶּן תַּרְשׁ אֹמֵר: הָרִי הוּא אֹמֵר: (יחזקאל טו) "וְאַעֲבֹר עָלֶיךָ וְאֶרְאֶה וְהִנֵּה עִתָּךְ עֵת דְּדִים", הַגִּיעָה שְׁבוּעָה שְׁנִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם שְׁאֵגָל אֶת בְּנָיו וְלֹא הָיוּ בְּיָדָם מִצּוֹת לְהִתְעַסֵּק בָּהֶם, כְּדִי שִׁיגָאֵלוּ, שְׁנֵאָמֵר: (שם) "וְאַתָּה עֵרִם וְעָרִיחָה", וְנִתֵּן לָהֶם שְׁתֵּי מִצּוֹת: דָּם פִּסְחָא וְדָם מִילָה שְׁמָלוֹ בְּאוֹתוֹ הַלִּילָה, שְׁנֵאָמֵר: (שם) "מִתְּבוּסָסֶת בְּדַמְיֶךָ", בְּשֵׁנֵי דְמִים, וְאֹמֵר: (זכריה ט) "גַּם־אַתָּה בְּדָם־בְּרִיתֶךָ שְׁלַחְתִּי אֲסִירֶיךָ מִבּוֹר אֵין מִים בּוֹ", וְשָׁהִיו שְׁטוּפִים בַּעֲבֹדַת כּוֹכְבִּים, אָמַר לָהֶם: "מִשְׁכּוֹ וְקָחוּ לָכֶם", "מִשְׁכּוֹ" יְדִיכֶם מַעֲבֹדַת כּוֹכְבִּים "וְקָחוּ לָכֶם" צֵאן שֶׁל מִצְוָה. וַיִּשְׁחַטּוּ אֹתוֹ וְגו' • וְכִי כָלָן שׁוֹחֲטִין? אֵלָּא מִפְּנֵי שְׁשִׁילוּחֵהוּ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ (מכילתא. קידושין מא) • קָהָל עַד־יִשְׂרָאֵל • קָהָל וְעַדָּה וְיִשְׂרָאֵל. מִכָּאן אָמְרוּ: פִּסְחֵי צָבוּר נִשְׁחַטִּין בְּשִׁלְשׁ כְּתוּת, זֶה אַחֵר זֶה. נִכְנָסָה כַּת רִאשׁוֹנָה, נִנְעָלוּ דְלִתוֹת הָעֶזְרָה וְכו', כְּדֵאִיתָא בַּפִּסְחִים (דף סד) • בֵּין הָעֲרָבִים • מִשְׁשׁ שְׁעוֹת וּלְמַעַלָּה קְרוּי בֵּין הָעֲרָבִים, שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ נוֹטָה לְבֵית מְבוֹאָה לְעֶרֶב, וּלְשׁוֹן "בֵּין הָעֲרָבִים" נִרְאֶה בְּעֵינֵי, אוֹתָן שְׁעוֹת שְׁבִין עֲרִיבַת הַיּוֹם לְעֲרִיבַת הַלִּילָה. עֲרִיבַת הַיּוֹם בְּתַחֲלַת שְׁבַע שְׁעוֹת מִכִּי יֵנְטוּ צִלְלֵי עֶרֶב, וְעֲרִיבַת הַלִּילָה בְּתַחֲלַת הַלִּילָה. עֶרֶב, לְשׁוֹן נֶשֶׁף וְחֹשֶׁף, כְּמוֹ: (ישעיה כד) "עֲרֶבָה כָּל־שְׁמֶחָה".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טז ענף 114)

וּמִפְּנֵי מַה הַקָּדִים לְקִיחָתוֹ לְשְׁחִיטָתוֹ אֲרֻבָּעָה יָמִים (רש"י ב, ו) אֲרֻבָּעָה יָמִים הֵם מִשְׁפָּח הַזֶּמֶן הַנִּדְרָשׁ לְאָדָם לְקַבֵּל הַחֻלָּה מִתּוֹךְ מִתְּנִיּוֹת וַיִּשׁוּב הַדַּעַת. וְכִּי שִׁפְרֵשׁ רִש"י לְגַבִּי הָעֵקֶדָה, שֶׁהַקָּדֶה הָרָאָה לְאַבְרָהָם אֶת הַר הַמּוֹרִיָּה רַק בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְמִסְעוֹ (שְׁהוּא הַיּוֹם הַרְבִּיעִי מֵאֵז הַצּוּוִי עַל הָעֵקֶדָה) "כְּדִי שְׁלֹא יֵאמְרוּ, הִמָּמוּ וְעָרְבּוּ פִתְאֻם וְטָרַד דַּעַתוֹ". וְאִם כֵּן: מִכָּאן: מִכָּאן שֶׁבִּנְיָן יִשְׂרָאֵל הָיוּ שְׁטוּפִים בְּאֵלִילִים, לֹא הָיָה דִּי בַּפִּעֵלָה חַד־פִּעֵמִית כְּדִי לְנַתֵּק אוֹתָם מִעֲבֹדָה זָרָה, אֵלָּא הָיָה צָרָה בְּאַרְבָּעָה יָמִים שֶׁל יִשׁוּב הַדַּעַת לְפָנֵי פִּעֵלָה ז. אֲבָן עוֹרָא

(ו) וְלִקְחוּ מִן־הַיּוֹם וְנִתְּנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל־הַמִּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם:

וַיִּסְבּוּן מִן דְּמָא וַיִּתְּנוּן עַל תְּרִין סַפֵּיָא וְעַל שְׁקָפָא עַל בַּתֵּיָא דִּיכְלוֹן יִתְהּ בְּהוֹן:

כ"א וְלִקְחוּ מִן הַיּוֹם • זֶה קִבְּלַת הַדָּם. יָכוֹל בֵּינָּה? תַּלְמוּד לֹאֵמֵר: "אֲשֶׁר בִּסְפָּר". הַמְּזוּזוֹת • הֵם הַזְּקוּפּוֹת אַחַת מִכָּאן לְפִתַּח וְאַחַת מִכָּאן. הַמִּשְׁקוֹף • הוּא הָעֵלְיוֹן שֶׁהִדְלַת שׁוֹקֵף עָלָיו כְּשֹׁטְגִין אוֹתוֹ, לִינִט"ל בְּלַע"ז. וּלְשׁוֹן

אֲבָן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה

שְׁמִים. וְכִכֵּר פִּרְשֵׁי בִסְפָּר הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד, כִּי שְׁמִים מְגֻנָּת שֵׁם לְשׁוֹן נֹכַח עֲמוֹ. רָמַז לְשֵׁנִי מְקוּמוֹת. וְהִנֵּה יֵשׁ לָנוּ שְׁנֵי עֲרָבִים, הָאֶחָד עֲרִיבַת הַשֶּׁמֶשׁ, וְהָאֶחָד עֵת בִּיאָתוֹ תַּחַת הָאֶרֶץ. וְהַשְּׁנִי, בִּיאַת אִירוֹ הַנִּרְאָה בְּעֵינֵים. וְהִנֵּה יֵשׁ בְּעֵינֵים קְרוֹב מִשְׁעָה וּשְׁלִישׁ שְׁעָה. אִזְּכָא בַּעַל קָרִי אֵל הַמְּחַנֵּה, וְיִדְלִיק אֶת הַנְּרוֹת. אָמַר הַגָּאֹן רַב סַעֲדִיָּה ז"ל מִדַּת מִזְבֵּחַ הָעוֹלָה חָמֵשׁ אֲמוֹת אֶרֶץ וְחָמֵשׁ אֲמוֹת רֹחַב. וּבִמְדָּה הַזֹּאת לֹא יֵעָמְדוּ כִּי אִם כְּהִנֵּים מוֹעֲטִים, שֶׁהֵם זֻרְקִים דְּמֵי הַפִּסְחִים קֹדֶם שִׁיחַרְשׁוּ. וְהִנֵּה בִּימֵי יִאשִׁיָּהוּ שָׁהִיו יִשְׂרָאֵל מוֹעֲטִים, לֹא יָכְלוּ הַכְּהִנִּים לְזַרֵּק דְּמֵי הַפִּסְחִים וְהַשְּׁלֵמִים שֶׁשְׁחַטּוּ, לְזַרְקֵם לְשִׁעָה וּשְׁלִישׁ שְׁעָה. וְאִם כִּי בְּהִיּוֹת כָּל הַשְּׁבָטִים בְּאַרְצָם. וְהִנֵּה הִתְהַלֵּךְ קָבָלָה שִׁיחַלּוּ לְשַׁחֲטוּ מִתְּרַגֵּעַ שִׁיחַבְּרָא לְאָדָם כִּי הַשֶּׁמֶשׁ נָטָה לְצַד מְעָרָב. וְהַזְכִּיר הַכְּתוּב בֵּין הָעֲרָבִים, שֶׁרַב הַפִּסְחִים אִזְּכָא הָיוּ נִשְׁחַטִּים שָׁם. וְהוּא סוֹף הַזֶּמֶן שֶׁל יִצְחָק צָבוּר עַד עֲרִיבַת אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ:

בִּיאָה, כִּי הוּא הַפֶּן יֵצִיאַת הַשֶּׁמֶשׁ. מִדְּכִתִּיב הַשֶּׁמֶשׁ יֵצֵא עַל הָאֶרֶץ, שֶׁהַחֵל לְהִרְאֹת עַל הָאֶרֶץ. וְכִכֵּר, וְכִכֵּר הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהָר, שְׁלֹא יִרְאֶה עַל הָאֶרֶץ. וְהִנֵּה כְּתוּב עַל מִקְרָה לִילָה, וְהִנֵּה לְפָנֵי עֶרֶב יִרְחֵץ בְּמִים. וְאִם אֵין הַדְּבָר כֵּן, יָבֹא לָנוּ מִה הַפֶּרֶשׁ יֵשׁ בֵּין כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁל פִּסְחָא, וּבֵין כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁל מִקְרָה לִילָה. וְכִכֵּר, וְכִכֵּר הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהָר. אָמְרוּ הַמִּינִים כִּי שְׁלֹשָׁה עֲרָבִים הֵם. וְרֵאשִׁיתָם בַּעֲבוּר שְׁמֵאָה עַד הָעֶרֶב הַשְּׁלִישִׁית. וְהֵם לֹא הִכִּירוּ הָאֲמָת וְלֹא הִבִּינוּ. כִּי כְּתוּב מִתּוֹרַת חֹדֶשׁ וְשִׁלְשֶׁת תִּרְדֵּי מֵאֵד, שֶׁפִּירוּשׁוֹ בְּאֶשֶׁר יִהְיֶה הַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי מֵהַיּוֹם הַסְּמוּךְ לְעֶרֶב הַשְּׁעָה שְׁאֵתָה נִסְתָּר שָׁם. וּבַעֲבוּר זֶה אָמַר עַד הָעֶרֶב הַשְּׁלִישִׁי. וְעַתָּה אֲשׁוּב לְפָרֶשׁ, דַּע כִּי מִשְׁקַל עֲרָבִים, לְעוֹלָם נוֹפֵל עַל מִשְׁקַל שְׁנַיִם. כְּמוֹ אֲבָנִים. וְכִמְהוּ, לִחוּמֵי. וְכִכֵּר, דְּרָבִים. וְהֵדֵד, יְפוֹל בְּאַחַת. וְכִכֵּר, שְׁמִים. כִּי הֵם שְׁנֵי סְדֵי הַגִּלְגָּל שֶׁהֵם כְּמוֹ מִסְמְרוֹת נְטוּעִים. שְׁעָלֵיהֶם מִשְׁעֻנֹת הַגִּלְגָּל. וְכִכֵּר, לְנִטְעַ

לוֹ שְׁנָה, וְכֵן שְׁנֵי מִשְׁמָעוֹ. וְהִנֵּה בְּקִרְבָּן הַנְּשִׂאִים, כְּכֹשׁ אֶחָד בֶּן שְׁנָתוֹ. וּבְאַחְרֵיהֶן כְּתוּב, כְּכֹשִׁים בְּנֵי שְׁנָה: וְהִנֵּה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת. שִׁיחַרְשֵׁנוּ כָּל אֶחָד בְּבִיתוֹ: בֵּין הָעֲרָבִים. מִלָּה קִשָּׁה. וְיִבְיִינוּ שְׁלֵמָה אָמַר כִּי רָגַע נְטוֹת הַשֶּׁמֶשׁ מִחֲצִי הַיּוֹם לְצַד מְעָרָב. וְלֹא נִתֵּן טַעַם לָמָּה עֲרָבִים שְׁנַיִם. וְהִנֵּה כְּתוּב וּבְהִעָלַת אֶתְרָן אֶת הַנְּרוֹת בֵּין הָעֲרָבִים. וְאֵין סִפְּקָא כִּי בְּשִׁקוּעַ הַשֶּׁמֶשׁ יִדְלִיק אֶת הַנְּרוֹת. וְכִכֵּר חֲפִשְׁנוּ זֹאת הַמִּלָּה מִכָּאן כִּי יִקְרָא רָגַע בֵּין הָעֲרָבִים, עֶרֶב. כִּי כֵן כְּתוּב בֵּין הָעֲרָבִים תֹּאכְלוּ בִּשְׂרֵי. וְשֵׁם כְּתוּב בְּתַת ה' לָכֶם בְּעֶרֶב בִּשְׂרֵי לֹאכֹל. וּבְהִדְלַקַת הַנְּרוֹת כְּתוּב יִצְרָף אוֹתוֹ אֶתְרָן וּבְנֵיו מְעָרָב עַד בְּקֹר. וּבְתִיב עוֹלוֹת לְה' לְבָקֵר וְלָעֶרֶב. וּבְתִיב וְאֵת הַכְּכֹשׁ הַשְּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֲרָבִים. וְהִנֵּה עַל הַפִּסְחָא שְׁכַתוּב בּוֹ בֵּין הָעֲרָבִים, מִכָּאן שֶׁם תִּזְכֹּחַ אֶת הַפִּסְחָא בְּעֶרֶב, כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ מוֹעֵד צֵאתוֹ מִמִּצְרַיִם, פִּירוּשׁ כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ, לְצַד מְעָרָב. וְאֵין זֶה מִשְׁמַע

שְׁקִיפָה – חֲבִטָּה, כְּמוֹ: (ויקרא כח) "קוֹל עֲלֶה נִדָּף" טרפא דְשְׁקִיף, "חֲבוּרָה" מְשֻׁקּוּפִי. עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם • וְלֹא עַל מִשְׁקוֹף וּמִזוּזוֹת שֶׁבַּבִּית הַתֶּבֶן וּבִבְּרִית הַבֶּקֶר שָׁאִין דָּרִין בְּתוֹכָן. אבן עזרא

(ח) וַיֹּאכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלֵּילָה הַזֶּה צִלִּי־אֵשׁ וּמִצֹּת עַל־מִרְרִים יֹאכְלוּהוּ: ח וַיִּכְלוּן יָת בִּסְרָא בְּלִילָא הֵהוּא טוֹי נֹור וּפִטְרִי עַל מִרְרִין וְכָלָנָה:

כ"ט • אֶת הַבָּשָׂר • וְלֹא גִידִים וְעֶצְמוֹת (מכילתא, פסחים פג.) • עַל מִרְרִים • כָּל עֹשֶׁב מִן נֶקְרָא מְרוֹר, וְצֶנֶס לְאָכֹל מְרוֹר, זָכַר לְ"וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם". אבן עזרא

(ט) אֶל־הַתֹּאכְלוֹ מִמֶּנּוּ נָא וּבִשְׁלֹ מִבֶּשֶׁל בְּמִים כִּי אִם־צִלִּי־אֵשׁ: ט לֹא תִיכְלוּן מִנָּה כִּד חִי וְאָף לֹא בִשְׁלֹא מִבֶּשֶׁל בְּמִיָּא אֱלֵהֶן טוֹי נֹור רִישָׁה עַל כִּרְעוּהִי וְעַל גִּנָּה: כְּרַעֲיוֹ וְעַל קִרְבּוֹ:

כ"י • אֶל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא • שְׁאִינוּ צִלּוֹ כָּל צֶרֶפוֹ, קוֹרְאוֹ נָא בְּלִשׁוֹן עֲרָבִי. וּבִשְׁלֹ מִבֶּשֶׁל • כָּל זֶה בְּאַזְהַרַת "לֹא תֹאכְלוּ" (שם פא). בְּמִים • מִנִּין לְשֹׁאֵר מִשְׁקִין? תִּלְמוּד לומד: "וּבִשְׁלֹ מִבֶּשֶׁל", מִכָּל מָקוֹם (שם). כִּי אִם־צִלִּי־אֵשׁ • לְמַעַלְהָ, גִּזְרֵי עֲלִיּוֹ בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה, וְכֵאן הוֹסִיף עֲלָיו 'לֹא תַעֲשֶׂה', "אֶל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ כִּי אִם צִלִּי אֵשׁ". רֹאשׁוֹ עַל כִּרְעִיו • צוּלָהוּ כְּלוֹ כְּאֶחָד עִם רֹאשׁוֹ וְעִם כִּרְעִיו וְעִם קִרְבּוֹ, וּבְגִי מַעֲוִי נֹתֵן לְתוֹכוֹ אַחֵר הַדְּחָתָן (שם עה). וְלִשׁוֹן "עַל כִּרְעִיו וְעַל קִרְבּוֹ", כְּלִשׁוֹן (למקנ יג) "עַל צִבְאֹתָם", כְּמוֹ בְּצִבְאֹתָם – כְּמוֹת שֶׁהָן, אִף זֶה כְּמוֹת שֶׁהוּא, כָּל בִּשְׁרוֹ מִשְׁלֵם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ממכתב כללי לחג הפסח ו"א יסון תשכ"ו. אגרות מלך כרך ב, עמ' נד – מותד 'התקשרות')

רֹאשׁוֹ עַל כִּרְעִיו וְעַל קִרְבּוֹ (יב, ט)

קִרְבֵּן הַפֶּסַח הָיָה שֶׁהָ – הָאֵלִיל שֶׁל מִצְרַיִם. בְּשִׁחִטָּתוֹ בָּא לִידֵי בְטוּיָה בְּטוּלָה הַמְחֻלָּט שֶׁל הַעֲבוּדָה־זָרָה וּפּוֹלְחֵן הָאֵלִילִים. גַּם כִּיּוֹם יִשְׁנֶה הַעֲבוּדָה שֶׁל שְׁחִיטַת הַפֶּסַח וּבְטוּלָה 'אֵלִילִים', וּבִשְׁלֹשֶׁת הַפָּרָשִׁים שֶׁל רֹאשׁוֹ, 'כִּרְעִיו' וְ'קִרְבּוֹ'. רֹאשׁוֹ: אֲסוּר לֵאמֹד לַעֲשׂוֹת אֶת רֹאשׁוֹ – שֶׁכָּלוּ וְהִבְנֵתוֹ הַמְּגֻבָּלִים – 'אֵלִיל', וְלִקְבְּעוֹ לְסַמְכוֹת הַכִּי עֲלִיוֹנָה, אֲלֹא עֲלִיוֹ לְהִיּוֹת בְּטוֹל לְרִצּוֹן הָעֲלִיוֹן.

כִּרְעִיו: אֲסוּר לֵאמֹד לַעֲשׂוֹת אֵלִיל מִהַתְאָנָה לְכַח וְעֶצְמָה (תַּאֲוַת הַשְּׁלִטוֹן), לְמַשׁוֹל וְלִתְבַּע אֶת כָּל הַנִּמְצָא סְבִיבוֹ. קִרְבּוֹ: הָאֵדָם אִינוֹ רִשְׁאֵי לַעֲשׂוֹת אֵלִיל מִצְרָקִיו הַגִּשְׁמִיִּים, עַד שְׁאִינוֹ נִרְתַּע מִכָּלוּם וְכָל הָאֲמָצְעִים כְּשָׂרִים כְּדִי לְהַשִּׁיג אֶת פְּרִקְסָתוֹ. אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

וּבִדְרָךְ הַזֹּאת לֹא מִצְאֵנוּ בְּכָל הַמִּקְרָא. וְאַחֲרֵים אֲמָרוּ כִּי הוּא מִגְזֵרַת כִּי הֵנִיא אֲבִיָּה אֹתָהּ. וְהַשְׁעָם, שְׁבוּרִי. וְאֵין זֶה נִכְוֵן, כִּי אַחֵר כֵּן אֲמַר וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ. וְהַנִּכְוֵן בְּעִינֵי שְׁאִין לוֹ חֶבֶר בְּמִקְרָא. וּפְרוּשׁוֹ הַפֶּן מִבֶּשֶׁל, וְהוּא שְׁנִקְרָא חִי, כְּמוֹ לֹא אֶקַּח מִמֶּךָ בֶּשֶׂר מִבֶּשֶׁל כִּי אִם חִי. וּבְכָר אֲמַרְתִּי כִּי רוֹב לִשׁוֹן עֲרָבִי דוֹמָה לְלִשׁוֹן עֲבָרִית. וְהַבֶּשֶׂר חֲסִי נִקְרָא בְּלִשׁוֹן עֲרָבִי נִי"י, וְאוֹתִיּוֹת אֵהוּ"ו מִתְחַלְפִּים לָהֶם בְּלִשׁוֹנָם כְּמוֹ בְּלִשׁוֹנָנוּ: וּבִשְׁלֹ. שֵׁם הַתֵּאֵר. וּפְרוּשׁוֹ שֶׁהוּא מִבֶּשֶׁל בְּמִים, כִּי גַם צִלִּי אֵשׁ יִקְרָא מִבֶּשֶׁל, כְּדִכְתִּיב וּבִשְׁלֹתָ וְאָכַלְתָּ. וְיִבְשְׁלוּ אֶת הַפֶּסַח בְּאֵשׁ בְּמִשְׁפָּט. וְיִתְכַּן לְהִיּוֹת וּבִשְׁלֹ מִבֶּשֶׁל כְּמֵאֵכָל הַמְּלָכִים עַל דְּרָךְ הַמִּשְׁקִיּוֹת, כִּי יִשְׁמֹו עַל הָאֵשׁ כְּלִי נִחְשֶׁת רֻחָב, וְיִמְלֹאוּ חֲצִיו מִיָּם, וּכְאֲשֶׁר יִתִּיחוּ הַמִּים, יִשְׁמִימוּ סִיר הַבֶּשֶׂר עִם מִים קָרִים עַל הַמִּים הַרוֹחֲמִים, וְכֵכָה יִתְבַּשֵּׁל הַבֶּשֶׂר. וְזֶה הַמֵּאֵכָל מוֹעִיל יוֹתֵר מִכָּל הַמֵּאֵכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה קָרוֹב אֶל הָאֵשׁ. וְהַנִּיחֵי הַכּוֹתֵב מוֹסִיף עַל דְּבָרֵי זֶה הַחֶכֶם, כְּאֲשֶׁר

לְהִיּוֹתוֹ כִּפֹּר בְּעַד כָּל הָאֹכֵל בְּבִית. וְיִהְיֶה סִימָן לְמִשְׁחִית שְׁיִרְאָנוּ. כְּדִרָךְ וְהַתְנוּת תִּי: וּמִלַּת בָּתִּים. מִשְׁנֶה בְּדִקְדוּקָה. כִּי לֹשׁ דָּגֵשׁ אַחֵר קִמֵּץ גָּדוֹל, וְאֵין זֶה מִשְׁפַּט הַלִּשׁוֹן. וְכֵן אִם הִנֵּה הַקִּמֵּץ חֲסָף, כְּמוֹ רִנּוֹ שְׁמִים, אוֹלֵי הִנֵּה כֵּן בְּעִבּוֹר חֲסָרוֹן יו"ד בֵּית, שְׁלֹא תִתְעַרֵּב זֹאת הַגִּזְרָה עִם גִּזְרַת עֲשֵׂרַת הַבָּתִּים חֲמֹר שֶׁהוּא פֶתַח. לִשׁוֹן רַבִּים מִן הָאִיפָה וְהַבֵּת. וּמִלַּת עַל הַבָּתִּים, יוֹרֵנוּ כִּי הֵיא מִלְעִיל, הַפֶּן הַמְּנַהֵג: ח עַל מְרוֹרִים יֹאכְלוּהוּ. אֲמַר אֶחָד מִחֲכָמֵי סִפְרֵי. יְדוּעַ כִּי הִלִּיחָה תִּגְבֵּר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּעִבּוֹר מִיָּם הַיָּאֹר, וּבְעִבּוֹר שְׁלֹא יִרָד שֵׁם גֶּשֶׁם, כִּי הָאֹרִי הוּא לֹחַ תְּמִיד. עַל כֵּן מִנְהַגָּם הִנֵּה לְאָכֹל בְּכָל שְׁלֹחָנָם מִיָּם מְרוֹרִים רַבִּים מַעֲשָׂבִים וְחֲרָדִל, וְאִפְּלִי לֹא יִהְיֶה לְמַצְרֵי אֲלֵא פֶתַח לְבָבָהּ, לְעוֹלָם הַמְרוֹרִים יִהְיֶה עַל שְׁלֹחָנָה לְטַבֵּל בּוֹ הַפֶּתַח, כִּי הֵם רְפוּאָה לְאוֹרֵיהֶם. וְאֵנְחָנוּ נִסְמָךְ עַל דַּעַת קְדָמוֹנוּ יו"ל שְׁפָרְשׁוּ לָנוּ כִּי הַמְרוֹרִים זָכַר לְוִימְרָנוּ אֶת חַיֵּיהֶם: ט נָא. י"א כְּאֲשֶׁר הוּא עֵתָה שֶׁהַבֶּשֶׂר חִי.

ז עַל שְׁתֵּי הַמִּזוּזוֹת. שֶׁל פֶּתַח הַבֵּית. וְעוֹד יִפְרַשׁ מִלִּשָׁה אֵיךְ יִקְחוּ אֶת הַדָּם. וּמִלַּת מִשְׁקוֹף, מִגְזֵרַת חִלּוֹן וְיִשְׁקֶף. וְזֶה הַמִּשְׁקוֹף הוּא עַל פֶּתַח הַבֵּית. וְכֵכָה מִנְהַג כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. כִּי מִנְהַג הָעֲרָלִים לֹא הִנֵּה מִנְהַג הַמִּצְרָיִים. וְאִפְּלִי בְּמִצְרָיִם, כְּמוֹ פֶתַח אוֹתָהּ פֶתִים. וְכֵכָה תִּכְשִׁיטִי הַנָּשִׁים, לְשׁוֹם גִּנּוֹם בְּאֶף וּבִאֲזֵן. וְכָל אֲשֶׁר הִזְכִּיר יִשְׁעִיָּהוּ עַל בְּנוֹת צִיּוֹן. וְכֵכָה אֵין בֵּית לָהֶם כִּי אִם בְּחֶצֶר. הָאֲחִת יִקְרָא פֶתַח הַבֵּית. וְהִתְחַצֵּץ שַׁעַר הַחֶצֶר. וְרַבִּים אֲמָרוּ כִּי נִתְיַנֵּת הַדָּם עַל הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמִּזוּזוֹת, לְהִרְאוֹת שִׁשְׁחָטוֹ תוֹעֵבַת מִצְרַיִם בְּפִרְסִיא, כִּי כִּבְרָ נֶפֶל פֶּתַח הַדָּם עֲלֵיהֶם וְלֹא יִפְקְדוּ שִׁשְׁחָטוֹ. וְאֵלוֹ הִנֵּה כֵּן, הִנֵּה זֶה בְּשַׁעַר הַחֶצֶר. וְהִנֵּה לֹא הִישֵׁם הַדָּם כִּי אִם בְּסֶתֶר, שְׁסָגְרוּ שַׁעַר הַחֶצֶר. וְהֵם שְׁחָטוּ בֵּין הָעֲרָבִים, שְׁלֹא יִרְאֶה אָדָם, שֶׁהוּא סְמוּךְ לְלִילָה. וְאִישׁ לֹא יֵצֵא מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֶּקֶר, שֶׁהִלְכּוּ לְדִרְכָּם וְסָגְרוּ כָּל אֶחָד שַׁעַר חֶצֶרוֹ. כִּי הַמִּצְרָיִים חֲשָׁבוּ שִׁשְׁחָבוּ. וְכֵן הַשְׁעָם לְהִיּוֹת הַדָּם עַל הַמִּשְׁקוֹף

(י) וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהִנֵּתָּר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ:

כ"י"א וְהִנֵּתָר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר • מה תלמוד לומר "עד בקר" פעם שנייה, ליתן בקר על בקר, שהבקר משמעו משעת הגז החמה, ובא הכתוב להקדים שאסור באכילה מעלות השחר, זהו לפי משמעו. ועוד מדרש אחר: למד שאינו נשרף ביום טוב אלא ממחרת, וכך תדרשנו: והנותר ממנו בבקר ראשון עד בקר שני, תעמד ותשרפנו. **אבן עזרא**

(יא) וְכִכָּה תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים נַעֲלִיכֶם בְּרִגְלֵיכֶם וּמִקְלַכֶּם בְּיָדְכֶם וְאִכְלֵתֶם אֹתוֹ בַּחפֹּזוֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה:

כ"י"א מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים • מזמנים לדרך. בַּחפֹּזוֹן • לשון בהלה ומהירות, כמו: (שמואל א כג) "וַיְהִי דוֹד נַחֲפֹז לָלֶכֶת", (מלכים ב ז) "אֲשֶׁר הִשְׁלִיכוּ אֲרָם בַּחפֹּזִים". פֶּסַח הוּא לַיהוָה • הקרבן הוא קרוי פסח, על שם הדלוג והפסיחה שהקדוש ברוך הוא מדלג בתי ישראל מבין בתי מצרים וקופץ ממצרי למצרי וישראל אמצעי נמלט, ואתם עשו כל עבודותיו לשם שמים. (דבר אחר) דרך דלוג וקפיצה, זכר לשמו שקרוי פסח, וגם פסק"א לשון פסיעה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ליקוטי שיחות כרך יב עמ' תפדחפד – מתוך 'התקשרות')

פסח הוא לה' (יב, יא)

פסח הוא לה': הקרבן הוא קרוי פסח על שם הדלוג... ואתם עשו כל עבודותיו... דרך דלוג וקפיצה (רש"י) מה הצרך ב'דלוג' בשעת יציאת מצרים?

בג'ישראל היו משעבדים במשך כמה דורות במצרים, שהיתה "ערות הארץ". משעה שהשתחררו מעבדות זו ועד שעמדו ליד הריסיני לקבל את התורה מפי הגבורה – עבר זמן קצר ביותר (ארבעים ותשעה ימים). מעבר חד שקנה אי אפשר לבצע אלא בדרך של 'דלוג וקפיצה'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (מכתב כללי י"א ביטן תשמ"ו – מתוך 'התקשרות')

וככה תאכלו אותו, מתניכם חגורים, נעליכם ברגליכם, ומקלכם בידכם (יב, יא)

חזיו של אדם מתחלקים, בדרך כלל, לשלושה סוגים: האדם עצמו, קשריו עם סביבתו הקרובה, קשריו עם הסביבה הרחוקה. שלושה חלקים אלו נרמזים בשלושת הפרטים האמורים – "מתניכם", "נעליכם", "מקלכם":

"מתניכם" – אדם צריך להגיע לחרות בכל הקשור בו עצמו. חרות זו נרמזת ב"מתניכם", שכן "המתנים הם דבר המעמיד את כל הגוף עם הראש הנצב ועומד עליהם".

"נעליכם" – על האדם לעזור ולסייע לאנשים שאתם הוא בא במגע. ובאופן כללי יותר – להכניס אלקות וקדשה בכל סביבתו. ענין זה נרמז ב"נעלים", שהרי על ידי הרגל בא האדם במגע עם האדמה.

"מקלכם" – אדם חייב להשפיע גם על החלק בעולם שרוחק ממנו, שאינו מסוגל להגיע אליו, שהרי "חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם". דבר זה נרמז ב'מקל', שכן אדם משתמש במקל כדי להגיע לדבר שאינו יכול להגיע אליו בידו. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה

וטעם וככה תאכלו אותו, פסח מצרים לבדו. והמנינים אשר בארגלן עושים ככה היום, זכר ליציאת מצרים. ואלה תועי רוח, כלם ילכו יום חמשה עשר מארצם, זכר ליציאת מצרים: יא ומקלכם בידכם. לנהוג חמורים, כמו ויד את האתון במקל. וטעם בחפזו, שלא יתעקבו וימהרו לאכלו לפני בוא רגע המשיחית, שיפסח השם על הפתח, על בן צוה השם להיותו צלי אש להתבשל מהרה. וכן אמרו אבות הקדושים, אינו נאכל אלא עד חצות, ואינו נאכל אלא צלי:

בתוך כלי המים הרוחני. ולרבים בשלים מבשלים. והמה חכמים מחכמים. וככה יאמר ליחיד חכם מחכם. ברוך ומברך. והפרש יש בין בדיקת הלשון בין חכם למחכם. וככה בין בשל ומבשל פאשר פרש: ראשו על כרעיו ועל קרבו. כמו עם. וכן ויבואו האנשים על הנשים. והראש והכרעים ירחץ במים כמשפט:

י והנותר ממנו. אם יהיה אנוס, שלא היה יכול לאכול חלקו. וקצת אמו, על העצמות. ואיננו נכון, כי לא דבר הכתוב רק על הונה.

שמעתי מפיו. ובשל שם התאר, על משקל כבד זמן. וככה זה ובשל. כי הבית כמו"ץ והש"יין רפה ואינו שם הפעל. על דרך כי כבד אכבדך. הנה תפה. כי לעולם לא יבא שם הפעל בהתחברו רק על לשון עבר או עתיד, כמו דבר ידבר. הקדש הקדשתי. רק להתחבר שם הפעל עם פעל. ופעול לא יבא. והנה זה בשל כמו כבד. ולנקה הירוע בשלה. ואל תתמה מה צרך לומר שני הענינים בשל ומבשל, כי שני בשולים הם, כמו שפרש. האחד, להכניס כלי שהבשר בתוכו

יב וְאֶתְגַּלִּיתִי בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּלִילְיָא דְּדִין
וְאֶקְטוּל כָּל בּוֹכְרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מִאֲנָשָׁא
וְעַד בְּעִירָא וּבְכָל טַעֲוַת מִצְרַיִם אֶעֱבֹד דִּינִין
אֲנָא יי:

(יב) וְעִבְרַתִּי בְּאַרְץ־מִצְרַיִם בְּלִילְיָא הַזֶּה וְהַפִּיתִי כָּל־בְּכוֹר
בְּאַרְץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם
אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה:

כז"י • וְעִבְרַתִּי • כְּמִלְךָ הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וּבְהֶעֱבָרָה אַחַת וּבִרְגַע אֶחָד כְּלָן לֹקִין (מכילתא). כָּל בְּכוֹר בְּאַרְץ
מִצְרַיִם • אִף בְּכוֹרוֹת אֲחֵרִים וְהֵם בְּמִצְרַיִם. וּמִנֵּין אִף בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם שֶׁבְּמִקְוָמוֹת אֲחֵרִים? תִּלְמוּד לֹמֵר: (תהלים קלז)
"לְמַפָּה מִצְרַיִם בְּבִכּוֹרֵיהֶם". מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה • מִי שֶׁהִתְחִיל בְּעֶבְרָה תַּחֲלָה, מִמֶּנּוּ מִתְחַלֵּת הַפְּרָעָנוּת. וּבְכָל אֱלֹהֵי
מִצְרַיִם • שֶׁל עֵץ נִרְקָבָת, וְשֶׁל מִתְכַּת נִמְסָת וְנִתְכַּת לְאַרְץ. אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה' • אֲנִי בְּעֶצְמִי וְלֹא עַל יְדִי
שְׁלִיחַ. אבן עזרא

יג וַיְהִי דְּמָא לְכוּן לָאֵת עַל בְּתִינָא דִּי אֲתוּן
תִּמְן וְאַחֲזִי יֵת דְּמָא וְאַיְחוּס עֲלִיכוּן וְלֹא יְהִי
בְּכוּן מוֹתָא לְחַבְלָא בְּמִקְטְלֵי בְּאַרְעָא
דְּמִצְרַיִם:

(יג) וַיְהִי הַדֵּם לָכֶם לָאֵת עַל הַבְּתִיּוֹת אֲשֶׁר אַתֶּם שְׁם
וְרֵאִיתִי אֶת־הַדֵּם וּפִסַּחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא־יִהְיֶה בְּכֶם נֶגֶף
לְמַשְׁחִית בְּהַכְתִּי בְּאַרְץ מִצְרַיִם:

כז"י • וַיְהִי הַדֵּם לָכֶם לָאֵת • לָכֶם לָאוֹת וְלֹא לְאַחֲרִים לָאוֹת. מִכָּאן, שֶׁלֹּא נִתְּנוּ הַדֵּם אֶלָּא מִבְּפָנִים. וְרֵאִיתִי אֵת
הַדֵּם • הַכֵּל גָּלוּי לְפָנָיו, אֶלָּא אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, נוֹתֵן אֲנִי אֵת עֵינֵי לְרֵאוֹת שְׂאֵתָם עֲסוּקִים בְּמִצְוֹתַי, וּפּוֹסֵס אֲנִי
עֲלֵיכֶם. וּפִסַּחְתִּי • וְחִמְלָתִי, וְדוּמָה לוֹ: (ישעיה לא) "פִּסּוֹחַ וְהִמְלִיט", וְאֲנִי אוֹמֵר: כָּל פִּסִּיחָה, לְשׁוֹן דְּלוּג וּקְפִיצָה:
וּפִסַּחְתִּי, מִדְּלֹג הִיא מִבְּתִי יִשְׂרָאֵל לְבְּתִי מִצְרַיִם, שֶׁהָיוּ שְׂרוּיִים זֶה בְּתוֹךְ זֶה. וְכֵן: (מלכים א יח) "פִּסְחִים עַל־שְׁתֵּי הַסַּעֲפִים",
וְכֵן כָּל הַפִּסְחִים הוֹלְכִים כְּקוֹפְצִים, וְכֵן "פִּסּוֹחַ וְהִמְלִיט", מִדְּלֹגוֹ וּמִמְלִטוֹ מִבֵּין הַמוֹמְתִּים. וְלֹא־יִהְיֶה בְּכֶם נֶגֶף •
אֲבָל הוּנָה הוּא בְּמִצְרַיִם (מכילתא). הָרִי שֶׁהָיָה מִצְרִי בְּבִיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, יְכוּל יִמְלֹט? תִּלְמוּד לֹמֵר: "וְלֹא־יִהְיֶה בְּכֶם
נֶגֶף", אֲבָל הוּנָה בְּמִצְרִי שֶׁבְּבִיתֵיכֶם. הָרִי שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל בְּבִיתוֹ שֶׁל מִצְרִי, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יִלְקָה כְּמוֹתוֹ? תִּלְמוּד לֹמֵר:
"וְלֹא־יִהְיֶה בְּכֶם נֶגֶף".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ 9 לקו"ש חלק ט"ו, עמ' 114 - מתוך 'לקראת שבת')

קרוב כל יהודי באשר הוא

וְלֹא־יִהְיֶה בְּכֶם נֶגֶף לְמַשְׁחִית בְּהַכְתִּי בְּאַרְץ מִצְרַיִם:

הָרִי שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל בְּבִיתוֹ שֶׁל מִצְרִי שׁוֹמֵעַ אֲנִי יִלְקָה כְּמוֹתוֹ, תִּלְמוּד לֹמֵר וְלֹא יִהְיֶה בְּכֶם נֶגֶף (יב, יג. ובפרש"י)
יֵשׁ לְלַמֵּד הוֹרָאָה וּנְפִלָּאָה מִדְּבָרִים אֵלּוּ כִּי עֲשֶׂה טוֹב, וְקִרְבֵּן פִּסַּח כִּי סוּר מֵרַע". קִרְבֵּן פִּסַּח הִיא שָׂה, שֶׁנִּבְחַר עַל יְדֵי הַקָּב"ה בְּגִל
שֶׁנֶּחֱשַׁב בְּעֵינֵי הַמִּצְרַיִם כְּעֹבֶדָה זָרָה. לֹא זֶה בְּלִבָּד שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִצְטוּוּ לְשַׁחֲטוֹ לְמִרוֹת חֲמַתָּם שֶׁל הַמִּצְרַיִם, אֶלָּא אִף נִדְרָשׁוּ לְהַזְדַּיֵּקוּ
בְּבֵית ד' יָמִים כְּדֵי שֶׁהִמְיָאוּס וְהַפְּרָדוֹת מִהֲרַע יִחַדְּדוּ וְיִשְׁרְשׁוּ בְּלִבָּם.

יד וַיְהִי יוֹמָא דְּדִין לְכוּן לְדוֹכְרָנָא וְתַחְגּוּן
יְתֵה חֲגָא קָדָם יי לְדַרְיִכוּן קָדָם עֲלֵם תַּחְגָּה:

(יד) וַיְהִי הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזָכְרוֹן וְחֻגְתֶּם אֹתוֹ חַג לַיהוָה
לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תַּחְגְּהוּ:

כז"י • לְזָכְרוֹן • לְדוֹרוֹת. וְחֻגְתֶּם אֹתוֹ • (מכילתא) יוֹם שֶׁהוּא לֶךְ לְזָכְרוֹן אֶתְהּ חוֹגְגוֹ, וְעַדִּין לֹא שִׁמְעֵנוּ אִי זֶהוּ יוֹם
הַזָּכְרוֹן? תִּלְמוּד לֹמֵר: "זָכוֹר אֵת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יִצְאֲתֶם", לְמַדְנֵנוּ שִׁיּוֹם הַיִּצִּיָּאָה הוּא יוֹם שֶׁל זָכְרוֹן. וְאַיִזָּה יוֹם
יִצְאָו? תִּלְמוּד לֹמֵר: (במדבר לג) "מִמַּחֲרַת הַפִּסַּח יִצְאֻ", הָיוּ אוֹמְרֵי יוֹם ט"ו בְּנִיסָן, הוּא שֶׁל יוֹם טוֹב, שֶׁהָרִי לֵיל ט"ו
אֲכָלוּ אֵת הַפִּסַּח וּלְבַקֵּר יִצְאֻ • (מכילתא). לְדֹרֹתֵיכֶם וְגו' • שׁוֹמֵעַ אֲנִי מַעוֹט דּוֹרוֹת שְׁנִיִּים? תִּלְמוּד לֹמֵר: "חֻקַּת עוֹלָם
תַּחְגְּהוּ" (מכילתא). אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

יד וַיְהִי הַיּוֹם הַזֶּה. יְהִי זָכוֹר לְדוֹרוֹת: וְחֻגְתֶּם
אוֹתוֹ. הוּא חַג הַפִּסַּח. וְאָמַר חֻקַּת עוֹלָם
לְדוֹרוֹתֵיכֶם, וְלֹא אָמַר כָּל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם, כִּי
זֶה הַמִּצְוָה תְּלוּיָה בְּאַרְץ בְּאֶשֶׁר אֲפָרֵשׁ:

לָאוֹת שִׁחְזַק לְבַבְכֶּם וְלֹא יִרָא, בְּשִׁמְעֶכֶם צַעֲקַת
הַמִּצְרַיִים בְּמוֹת בְּכוֹרֵיהֶם בְּעִבּוֹר הַמַּשְׁחִית,
בְּעִבּוֹר הַדֵּם אֲשֶׁר אָנִי רוֹאֶה, אֶפְסַח עֲלֵיכֶם
וְלֹא יִהְיֶה בְּכֶם נֶגֶף. כִּי זֶה הַדֵּם יְהִי לָאוֹת
עַל הַמַּשְׁחִית:

יב וְעִבְרַתִּי בְּאַרְץ מִצְרַיִם. כִּי כַח הַשֵּׁם
וּבְכוֹרוֹתֵי הַשֵּׁם הָעוֹבְרִים, בְּאֵלּוּ הַשֵּׁם עוֹבֵר:
וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים. כְּדִרְךָ
וְרֹאשׁ דְּגוֹן נוֹפֵל לְפָנָיו אֲרַצָּה. וְכֵן כְּתוּב
וּבִאֲלֵהֶם עֲשֶׂה ה' שְׁפָטִים. וְזֶה יְהִי לָכֶם

טו שבעת ימים פטיר תכלון ברם ביוםא
קדמא תבטלון חמיע מבתיכון ארי כל
דיכול חמיע וישתצי אנשא ההוא מישראל
מיומא קדמא עד יומא שביעא:

(טו) שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון
תשביתו שאר מבתיכם כי בלאכל חמין ונכרתה
הנפש ההוא מישראל מיום הראשון עד-יום השביעי:

כ"א שבעת ימים • שטיינ"א של ימים. שבעת ימים מצות תאכלו • ובמקום אחר הוא אומר: (דברים טז) "ששת ימים תאכל מצות". (פסחים קכ) למד על שביעי של פסח שאינו חובה לאכל מצה, ובלבד שלא יאכל חמין. מניין אף ששה רשות? תלמוד לומר "שבעת ימים", זו מדה בתורה: דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו בלבד יצא, אלא ללמד על הכלל כלו יצא: מה שביעי רשות, אף ששה רשות. יכול אף לילה הראשון רשות? תלמוד לומר: "בערב תאכלו מצות", הכתוב קבעו חובה (שם כח). אף ביום הראשון תשביתו שאר מערב יום טוב, וקרוי ראשון לפי שהוא לפני השבעה. ומצינו מקדם קרוי ראשון, כמו (איוב טז) "הראשון אדם תולד"? הלפני אדם נולדת? או אינו אלא ראשון של שבעה? תלמוד לומר: "לא-תשחט על-חמין", לא תשחט הפסח ועדין חמין קיים (מכילתא). הנפש ההוא • כשהיא בנפשה ובדעתה, פרט לאנוס. מישראל • שומע אני תפירת מישראל ותלך לה לעם אחר? תלמוד לומר במקום אחר: "מלפני", בכל מקום שהוא רשותי. אבן עזרא

טז וביומא קדמא קדמא מערע קדיש וביומא
שביעא מערע קדיש יהי לכון כל עיבדא
לא יתעבד בהון ברם די מתאכל לכל נפש
הוא בלחודוהי יתעבד לכון:

(טז) וביום הראשון מקרא-קדש וביום השביעי מקרא-
קדש יהיה לכם בלאכא לא-יעשה בהם אך אשר
יאכל לכל-נפש הוא לבדו יעשה לכם:

כ"ב מקרא קדש • מקרא, שם דבר. קרא אותו קדש לאכילה ושתיה וכסות (מכילתא). לא יעשה בהם • אפלו על ידי אחרים. הוא לבדו • (יכול אף לפנענים? תלמוד לומר: "הוא לבדו יעשה לכם", לכם ולא לפנענים), הוא ולא מכשיריו, שאפשר לעשותן מערב יום טוב. לכל נפש • אפלו לבהמה. יכול אף לפנענים? תלמוד לומר: "לכם" (נסחה אחרת: תלמוד לומר: אף חלק) (ביצה כ"ח, ב"ר). אבן עזרא

יז ותשרון ית פטירא ארי בכרן יומא הדין
אפיקית ית חיליכון מארעא דמאריס
ותשרון ית יומא הדין לדריכון קנים עלם:

(יז) ושמרתם את-המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי
את-עבאיתכם מארץ מצרים ושמרתם את-היום הזה
לדורתיכם חקת עולם:

כ"ג ושמרתם את המצות • שלא יבאו לידי חמוץ, מכאן אמרו: תפח, תלטש בצונן. רבי יאשיה אומר: אל תהי קורא "את המצות", אלא "את המצות", פדרף שאין מחמיצין את המצות, כך אין מחמיצין את המצות, אלא אם באה לידך, עשה אותה מיד. ושמרתם את היום הזה • ממלאכה. לדורתיכם חקת עולם • לפי שלא

אבן עזרא על התורה

שבעת ימים שלמים הם מיום י"ד לחדש
בערב שהוא סוף יום י"ד, עד יום הכ"א
לחדש בערב. ועוד אדבר על זה:
טז וביום הראשון. הוא יום יציאת מצרים.
והיום השביעי הוא יום טביעת פרעה כאשר
אפרש: כל מלאכה. בכל המועדים חוץ מיום
שבת ויום הכפורים אין כתוב בהם כל מלאכה,
רק בפסח לבדו אמר, והנה להוציא אכל
נפש. ובכל מקום בין בפסח בין בעצרת בין
יום הזקרון וחס הסכות, היה אותו דרך קצרה,
לומר כל מלאכה לא תעשו. רק במקום אחד
בפסח כתוב ולא תעשה כל מלאכה, על דרך
שהזכיר תחלה:

תזכור את יום צאתך. ובעבור זה כתוב כל
מחמץ לא תאכלו, בכל מושבותיכם תאכלו
מצות. חייב בארץ ישראל ובחוץ לארץ.
ואחר שקבלה היתה כיד ישראל שגחלו
לשחוט את הפסח בנטות השמש לצד מערב.
וכתוב לא תשחט על חמין דם זבחי. על כן
דרשו רז"ל אף חלק. ודע כי כלוי מעשה
אינו מעשה. והנה פרוש ויכל אלהים ביום
השביעי, כאשר נקנס היום השביעי, כבר
קלמה מלאכתו. וקבה ביום הראשון תשביתו
שאור מבתיכם, בהקנס היום הראשון, כבר
נשבת כל השאור מהבית. והנה תחלת יום
ראשון, סוף יום י"ד בערב, בכתוב מיום
הראשון עד יום השביעי. והנה פרוש זה, כי

טז שבעת ימים. טעם מצות תאכלו, וכן
לאכילתם בצאתם ממצרים. כי לא צוה
שיאכלו מצות רק הנאכלים עם הפסח לפני
חצות לילה. רק שבעת ימים צוה לאכול
מצות להיות זכר לאשר קרה לכם בצאתכם
ממצרים. כי שם כתוב כי לא חמין. ואלו היו
מניחים המצריים שיתמקמו מעט, היו
מחמיצין עיסתם. והשבעת ימים בצאתם,
מצות אכלו עד ששבע פרעה ביום השביעי.
כי הענין היה מוליכם יומם ולילה, ולא היו
מתעסקים בחנותם עכב רב. וקבה כתוב על
הפסח, שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם
עני. והנה הזכיר על הפסח שבעת ימים תאכל
מצות, חייב על דרך הפשט. והעד, למען

עו שיעור יומי ליום חמישי ו' שבת ושנים מקרא ואחד תרגום - יב - פרשת בא
נאמר דורות וחקת עולם על המלאכה, אלא על החגיגה, לכך חזר ושנאו כאן, שלא תאמר: אזהרת "כל-מלאכה
לא-יעשה", לא לדורות נאמרה, אלא לאותו הדור. אבן עזרא

(יח) בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו
מצת עד יום האחד ועשרים לחדש בערב:
יה בניסן בארבעה עשר יומא לירחא
ברמשא תיכלון פטירא עד יומא עסרין
וחד לירחא ברמשא:

ה"י עד יום האחד ועשרים • למה נאמר, והלא כבר נאמר: "שבעת ימים" • לפי שנאמר "ימים", לילות מניין?
תלמוד לומר: "עד יום האחד וגו'". אבן עזרא

(יט) שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי • כל-אכל
מחמץ ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר
ובאזרח הארץ:
יט שבעת יומין חמיר לא ישתכח בבתיכון
ארי כל דיכול מחמץ וישתצי אנשא
ההיא מכנשתא דישראל בגיורא ובינציקא
דארעא:

ה"י לא ימצא בבתיכם • מנין לגבולין? תלמוד לומר: "בכל גבולך". מה תלמוד לומר "בבתיכם"? - מה ביתך
ברשותך, אף גבולך שברשותך, יצא חמצו של עובד כוכבים שהוא אצל ישראל ולא קבל עליו אחריות. כי
כל-אכל מחמץ • לענש פרת על השאור. והלא כבר ענש על החמץ? אלא שלא תאמר: חמץ שראוי לאכילה
ענש עליו, שאור שאינו ראוי לאכילה לא יענש עליו. ואם ענש על השאור ולא ענש על החמץ, הייתי אומר:
שאור שהוא מחמץ אחרים, ענש עליו, חמץ שאינו מחמץ אחרים, לא יענש עליו. לכך נאמרו שניהם (מכילתא). בגר
ובאזרח הארץ • לפי שהנס נעשה לישראל, הצריך לרבות את הגרים. אבן עזרא

(כ) כל-מחמץ לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו
מצות:
כ כל מחמץ לא תיכלון בכל מושבתיכון
תיכלון פטירא:

ה"י מחמץ לא תאכלו • אזהרה על אכילת שאור. כל מחמץ • להביא את תערכתו. בכל מושבתיכם
תאכלו מצות • זה בא ללמד שתהא ראוייה להאכל בכל מושבתיכם, פרט למעשר שני וחלות תודה (מכילתא עין שם)
(שאינם ראויים להאכל בכל מושבות, אלא בירושלים). אבן עזרא

• יום חמישי ו' שבת •

(כא) ויקרא משה לכל-זקני ישראל ויאמר אליהם משכו
וקחו לכם צאן למשפחתיכם ושחטו הפסח:
כא וקרא משה לכל סבי ישראל ואמר להון
אתנגידו וסיבו לכון (מן כני) ענא
לזרעיתכון וכוסו פסחא:

ה"י משכו • מי שיש לו צאן, ימשך משלו. וקחו • מי שאין לו, יקח מן השוק. למשפחתיכם • שיה לבית
אבות. אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

צוהו השם. אמר המנדק כי ושחטו הפסח
מהבגן הדגוש. ולא דבר נכונה, כי ושחטו
אותו כל קהל עדת ישראל הוא מהבגן הקל.
והש"י קמץ כמשפט, בעבור הנח הנצלים.
רק ושחטו הפסח לשון צווי, מהבגן הקל.
ולא מצינו מזאת הגזרה בכל המקרא מהבגן
הדגוש. והנה ראוי הש"י להיות חירק תחתיה,
כמו משכו. רק בעבור אות הגרון שהוא
אחריו, נפתח הש"י כמשפט לעשות כף,
כמו בחרו לכם. ורבים ככה. על בן יהיה
הש"י כפת"ח גדול בלשון צווי. ושניהם
מבגן אחד:

יפת, כי יש אות שמושכת עצמה ואחרת עמה
אחורנית. כמו אדם פטדה ובגרת, שהשעם
אדם ופטדה ובגרת. וככה מיום הראשון עד
יום השביעי. ובגר הזכיר כי כל אוכל חמץ
מישראל חב פרת. ובכאן הוסיף גר שהוא
גר צדק:
כ כל. הזכיר הענש תחלה, ואחר כך האזהרה.
ואין בכל מושבותיכם תאכלו מצות, רשות.
כמו ששתי ימים תעשה מלאכה. רק חייב,
למען תזכור:
כא ויקרא משה לכל זקני ישראל. והם יאמרו
לקהל, וקחו לכם צאן בעשור לחדש כאשר

יו ושמרתם. הנה צוה להיות המצות שמורים
מימות הקציר. וכתוב והוצאתי את צבאותיכם,
ועדן לא יצאו. כי בתחלת החדש היתה זו
הנבואה. והשעם, שתאמרו בן לדורותיכם:
יח בראשון. אחז דרך קצרה, בעבור שהזכיר
בתחלה ראשון הוא לכם. והנה טעם בחדש
הראשון, וקמחו בעשירי באחד לחדש:
יט שאור. שהוא מחמץ והוא הידוע, ואחר
בן אמר כל אוכל מחמץ כל דבר שחמץ.
ודע כי מיום הראשון עד יום השביעי, אינו
דבק בקרוב אליו, שהוא ונכרתה, רק עם אכל
מחמץ, כמו למלך שלמה על ישראל. אמר

כב ותסבין אסרת אזובא ותטבלין בדמא דבמנא ותדין לשקפא ולתריין ספיא מן דמא דבמנא ואתון לא תפקון אנש מתרע ביתה עד צפרא :

(כב) ולקחתם אגדת אזוב וטבלתם בדם אשר-בסף והעלתם אל-המשקוף ואל-שתי המזוזות מן-הדם אשר בסף ואתם לא תצאו איש מפתח-ביתו עד-בקר:

כ"ב • אזוב • מין ירק שיש לו גבעולין. אגדת אזוב • ג' קלחין קרויין אגדה. אשר בסף • בכלי, כמו ספות כסף. מן הדם אשר בסף • למה חזר ושנאו? שלא תאמר: טבילה אחת לשלש המתנות, לכך נאמר עוד "אשר בסף", שתהא כל נתינה ונתינה "מן-הדם אשר בסף": על כל הגזעה, טבילה. ואתם לא תצאו וגו' • מגיד שמאחר שנתנה רשות למשחית לחבל, אינו מבחין בין צדיק לרשע, ולילה רשות למחבלים הוא, שנאמר: (תהלים קד) "בו תרמש כל חיתו יצר" (מכילתא).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 78)

טבילה אחת לשלש המתנות (רש"י יב, כב) לזריקת הדם על שתי המזוזות ועל המשקוף היה גדר של זריקת הדם על המזבח, כדאיתא במכילתא: "שלשה מזבחות היו להם במצרים, המשקוף ושתי המזוזות". וכן משמע מלשון רש"י פאן: "לשלש המתנות". וכן כתב לעיל (פסוק ז): זו קבלת הדם. וכתב החיד"א (ספר דברים אחרים דרוש ז) ש"קבלת הדם בסף ונתינתו על המשקוף והמזוזות". . . בודאי דינו שמזנותו בפניהם, דהו בכורות בו בפרק.

~ נקודות משיחות קודש ~ (אורהתורה שמות כרך א עמ' שכה – מתוך 'התקשרות')

וטבלתם בדם אשר בסף (יב, כב) במדרש פאן אמרו, ש'דם' רומז ללמוד התורה. וסימנה: 'סף' רומז ל"ששים הקה מלכות", ששים מסכתות, "ושמונים פילגשים" – שמונים ברייתות (ראה במדבר פ"ח). אבן עזרא

(כג) ועבר יהוה לנגף את-מצרים וראה את-הדם על-המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח יהוה על-הפתח ולא יתן המשחית לבא אל-בתיכם לנגף:

כ"ג • ופסח • וחמל, וגיש לפרש ודלג. ולא יתן המשחית • ולא יתן לו יכלת לבא, כמו: (בראשית כא) "ולא נתנו אלהים להרע עמדי". אבן עזרא

(כד) ושמרתם את-הדבר הזה לחקלך ולבניך עד-עולם: אבן עזרא

(כה) והיה כיתבאו אל-הארץ אשר יתן יהוה לכם באשר דבר ושמרתם את-העברה הזאת:

כ"ה • והיה פי תבאו • תלה הכתוב מצוה זו בביאתם לארץ, ולא נתחייבו במדבר אלא פסח אחד שעשו בשנה השנית על פי הדבור. באשר דבר • והיכן דבר? (לעיל ז) "והבאתי אתכם אל הארץ וגו'". אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

בצבור כי הדבר הזה סמוך אל לקיחת האזוב וטבילתו. ועוד, כי כתוב אחר בן אשר פסח על בתי בני ישראל. ובדרך הסבא נכון היה, לולי קבלת האמת הנגמרת. הנה הנכון שמלת הדבר הזה, שב אל ושהטו הפסח. וטעם שאלת הבנים, בראותם כל המשפחה חבורה אחת, אוכלים שה תמים, ראשו על ברכיו ועל קרבו, ועצם לא תשברו בו, וכן נכר ותושב, ערל ושכיר לא יאכל בו, ואין זה המנהג במועדים אחרים: כה וקיה. עתה פירש כי שחיתת הפסח תלויה

הפסוק. וגיש אומרים כי הפסח היו שוחטין אותו בסף השער, וטבילו האזוב בו ויגיעו אל המזוזות. כמו וימד סף השער אמות הספים. ואחרים אמרו כי הוא כלי, ועליו היו שוחטים. כמו משקב וספות. ועוד אפרש עד בקר: כג ולא יתן המשחית. לא יניחנו, כמו כי על בן לא נתמיד לנגוע אליה. והנה המשחית ברשותו, ואם יניחנו כאילו נתן לו רשות: כד ושמרתם. רבים חשבו כי נתינת הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות, חייב לדורות.

כב ולקחתם. עתה פרש איך יקחו מהדם ויתנו על המשקוף: מלת אגדת. כמו חבורה. כמו ויהיו לאגודה אחת. ור' מריוס אמר כי האלף נוסף, והוא מגזרת גדר. ואחרים אמרו כי האלף שרש כמו וחשב אפדתו. והנאון פירש האזוב מלשון ערבי זעמ'ר, ובלשון לעז אוריג'ו, והוא עשב נכבד במיני מטעמים. וזה לא יתכן, כי הכתוב אומר על האזוב אשר יצא בקיר, ולא ידעתי מהו. רק מדרך הסבא אינו עשב שקיר, כי הוא הסף הארז שהקביר

(כו) וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מַה הָעֲבָדָה הַזֹּאת לָכֶם: אֲבן עזרא

כּו וְהָיָה אֲרִי יִמְרוּן לְכוּן בְּנִיכוֹן מַה פְּלִחָנָא חֲדִין לְכוֹן:

כּו וְתִמְרוּן דְּבַח חֲסִים הוּא קָדָם יִי דִי חֲסִים עַל בְּתִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרִים כִּד הָוָה מַחֲיִית מִצְרָאִי וְיָת בְּתָנָא שְׂזִיב וּכְרַע עֲמָא וּסְגִידוּ:

(כו) וַאֲמַרְתֶּם זִבְח־פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל־בְּתִי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּגִנְפּוֹ אֶת־מִצְרַיִם וְאֶת־בְּתִינוּ הִצִּיל וַיִּקְדֵּה הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ:

כז"י וַיִּקְדֵּה הָעָם • עַל בְּשׁוּרַת הַגָּאֵלָה וּבִיַּאת הָאֶרֶץ, וּבְשׁוּרַת הַבְּנִיִּים שֶׁיְהִי לָהֶם. אבן עזרא

(כח) וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עֲשׂוֹ:

כז"י וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ וגו' • וְכִי כָּבֵד עָשׂוּ? וְהֲלֹא מֵרָאשׁ חֲדָשׁ נֹאמַר לָהֶם? אֲלֹא מִפְּנֵי שֶׁקָּבְלוּ עֲלֵיהֶם, מַעֲלָה עֲלֵיהֶם הַכְּתוּב כָּאֵלּוּ עָשׂוּ (מכילתא) • וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ • אֵף הִזְלִיכָה מִנָּה הַכְּתוּב, לִיתֵּן שָׂכָר לְהִלִּיכָה וְשָׂכָר לַעֲשִׂיָּה. כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן • לְהַגִּיד שְׂבַחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא הִפִּילוּ דָּבָר מִכָּל מִצְוֹת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. וּמֵהוּ "בֶּן עֲשׂוֹ"? אֵף מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עֲשׂוֹ. אבן עזרא

• יום שישי ז' שבט •

כט וְהָיָה בְּפִלְגֹת לִילִיא וַיִּי קָטַל כָּל בּוֹכְרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מִבּוֹכְרָא דְּפִרְעָה דְּעִתִּיד לְמַתֵּב עַל פֶּרְסֵי מַלְכוּתָהּ עַד בּוֹכְרָא דְּשִׁבְאָא דִּי בְּבִית אֲסִירִי וְכָל בּוֹכְרָא דְּבַעֲרָא:

(כט) וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיְהוֹה הִכָּה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פִּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשִּׁבְיָ אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכוֹר בַּהֲמָה:

כז"י וְה' • כָּל מְקוֹם שֶׁנֹּאמַר וְה', הוּא וּבֵית דִּינוֹ, שֶׁהָיָה לְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת הוּא, כְּמוֹ פְּלוּנִי וּפְלוּנִי. הִכָּה כָּל בְּכוֹר • אֵף שֶׁל אִמָּה אַחֲרֵת וְהוּא בְּמִצְרַיִם. מִבְּכֹר פִּרְעֹה • אֵף פִּרְעֹה בְּכוֹר הָיָה, וְנִשְׁתַּמֵּר מִן הַבְּכוֹרוֹת, וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר: (לעיל ט) "בַּעֲבוּר זֹאת הָעֲמֻדָּתִיךָ, בַּעֲבוּר הָרֶאֱתִיךָ אֶת־פָּחִי", בְּיָם סוּף. עַד בְּכוֹר הַשִּׁבְיָ • שֶׁהָיוּ שְׂמַחִין לֵאמֹד שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְעוֹד, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: יִרְאַתָּנוּ הִבִּיֵּאָה זֶה הַפִּרְעָנוֹת. וּבְכוֹר הַשְּׂפָחָה בְּכָלֵל הָיָה, שֶׁהָיָה מִנָּה מִן הַחֲשׁוּב שֶׁבְּכָלֵן עַד הַפָּחוֹת, וּבְכוֹר הַשְּׂפָחָה חֲשׁוּב מִבְּכוֹר הַשִּׁבְיָ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות י"א ניסן תשד"ח)

וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה (יב, כט) הַתַּחֲלַת הַגָּאֵלָה הָיְתָה בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, וְהַגָּאֵלָה בְּפִעֵל הָיְתָה בַּחֲצִי הַיּוֹם ("בַּעֲצֵם הַיּוֹם הָיָה הוֹצִיאָה" אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם). חֲצִי הַלַּיְלָה – הִרְגֵּעַ הַחֲשׁוֹף בְּיוֹתֵר בְּיָמָהּ, מִסְּמַל מִצֵּב שָׁבוּ הָאָדָם שְׂקוּעַ בַּחֲשֻׁכַת הָעוֹלָם; וְגַם אָדָם זֶה בָּכֹחַ 'לְצֵאת מִמִּצְרַיִם' וְלַעֲלוֹת בְּדֶרֶךְ הַמּוֹבִילָה לְקַבֵּלַת הַתּוֹרָה. חֲצִי הַיּוֹם – הִרְגֵּעַ הַמוֹאֵר בְּיוֹתֵר בְּיָמָהּ, מִסְּמַל מִצֵּב שָׁבוּ הָאָדָם מִקֹּף בָּאוֹר הַתּוֹרָה; וְגַם אָדָם זֶה חָיֵב 'לְצֵאת מִמִּצְרַיִם' וְלַחוֹשׁ שֶׁמִּצֵּבוֹ הַנוֹכְחִי נִחְשָׁב כְּמִצְרַיִם' בִּיחֹס לְדִרְגּוֹת גְּבוּהוֹת יוֹתֵר. אבן עזרא

ל וְיָקָם פִּרְעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל עַבְדָּוָהּ וְכָל מִצְרַיִם וְהוֹת צֹחֲקָא רַבְתָּא בְּמִצְרַיִם אֲרִי לִית בֵּיתָא דִּי לִית תְּרוּה בֵּה תַמָּן מֵתָא:

(ל) וַיָּקָם פִּרְעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל־עַבְדָּיו וְכָל־מִצְרַיִם וַתְּהִי צַעֲקָה גְּדֹלָה בְּמִצְרַיִם כִּי־אֵין בַּיִת אֲשֶׁר אֵין־שֵׁם מֵת:

אבן עזרא על התורה

מִצְרַיִם, וּפֶסַח עַל בֵּית שְׁכֵנוֹ הַעֲבָרִי וְלֹא הַשְׁחִיתוֹ. וְכִמּוּהוּ, עַד מַחֲי אִתָּם פּוֹסְחִים: כֹּחַ וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: שֶׁלֶקְחוּ שֶׁהַבְּעִשׂוֹר לַחֲדָשׁ כַּאֲשֶׁר צִוָּה הָשֵׁם לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח, בֶּן עֲשׂוֹ: כֹּחַ וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה. הַשְּׂנֵיָה. אֲמַר קָפַת, כִּי

כּו וַאֲמַרְתֶּם זִבְח־פֶּסַח. מִצְּאֵנוּ פֶּסַח וְהַמִּלִּט. וְהַשְּׂעֵם כְּמוֹ חֲמֵלָה. וּבַעֲבוּר שֶׁהָשֵׁם חֲמַל עַל בְּכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲבוּר דָּם הַשֶּׁה, נִקְרָא הַשֶּׁה פֶּסַח, כְּמוֹ וְשִׁחְטוּ הַפֶּסַח. וְהַגָּאֹן אֲמַר שֶׁהוּא מִגְּזֵרַת פֶּסַח. כִּי הַפֶּסַח יִשְׁעֵן עַל רִגְלוֹ הַתְּמִימָה. וְהַשְּׂחִית בֶּן עֲשָׂה שֶׁהַשְּׂחִית בְּכוֹרֵי בֵּית

בְּאֶרֶץ. וְאֵל יִקְשֶׁה עֲלֶיךָ פֶּסַח הַר סִינִי, כִּי מִצְוֶה עֲלִיָּנָה הָיְתָה. וְלֹא עָשׂוּ פֶּסַח אַחֵר בְּמִדְבָּר, כִּי בְּהַר סִינִי הָיוּ עִם הַיְּשׁוּב, וַיִּמְצְאוּ מִצְוֹת. וּבְהִיטָם בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא עָבַר בָּהּ אִישׁ, אֵין לָהֶם רַק תַּמָּן לְבָדוֹ: כּו וְהָיָה. מִה הַעֲבֹדָה הַזֹּאת. הַשְּׂנֵי שֶׁהִזְכִּירְתִּי:

כ"י ויקם פרעה • ממשותו • לילה • ולא בדרך המלכים בשלש שעות ביום • הוא • תחלה, ואחר כך עבדיו, מלמד שהיה הוא מחזר על בתי עבדיו ומעמידן • כי-אין בית אשר אין-שם מת • יש שם בכור, מת • אין שם בכור, גדול שבבית קרוי בכור, שנאמר: (תהלים פט) "אף אני בכור אתנהו" • דבר אחר: מצריות מזונות תחת בעליהם ויולדות מרוקים פנויים, והיו להם בכורות הרבה • פעמים, חמשה לאשה אחת, כל אחד בכור לאביו • **אבן עזרא**

(לא) ויקרא למשה ולאהרן לילה ויאמר קומו צאו מתוך עמי גם-אתם גם-בני ישראל ולכו עבדו את-יהוה בדרךכם:

כ"י ויקרא למשה ולאהרן לילה • מגיד שהיה מחזר על פתחי העיר וצועק: היכן משה שריו? היכן אהרן שריו? • גם אתם • הגברים • גם-בני ישראל • השף • ולכו עבדו את ה' בדרךכם • הכל, כמו שאמרתם ולא כמו שאמרתי אני, בטל "לא אשלח", בטל "מי ומי ההולכים", בטל "רק צאנכם ובקרכם יצגו" • **אבן עזרא**

(לב) גם-צאנכם גם-בקרכם קחו פאשר דברתם ולכו וברכתם גם-אתי:

כ"י גם צאנכם גם בקרכם קחו • ומהו "פאשר דברתם"? (לעיל י) "גם-אתה תתן בידנו זבחים ועולות" • וברכתם גם אותי • התפללו עלי שלא אמות, שאני בכור (מכילתא) • **אבן עזרא**

(לג) ותחזק מצרים על-העם למהר לשלחם מן-הארץ כי אמרו פלנו מתים:

כ"י פלנו מתים • אמרו: לא כגזרת משה הוא, שהרי אמר: "ומת כל בכור", וכאן אף הפשוטים מתים, חמשה או עשרה בבית אחד (מכילתא) • **אבן עזרא**

(לד) וישא העם את-בצקו טרם יחמץ משארתם צררת בשמלתם על-שכמם:

כ"י וישא העם את-בצקו טרם יחמץ • משארתם • שיני מצה ומרור (מכילתא) • על שכמם • אף על פי שבהמות הרבה הולכו עמם, מחבבים היו את המצות (מכילתא) • **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה

ממצרים לילה. וכתוב אחר היום אתם יוצאים. ועוד, ובני ישראל יוצאים ביד רמה. וכתוב שם ומצרים מקברים. וביום הקרבן, ובקר פרשתי: גם אתם. בדרךכם. שכלכו דרך שלש ימים גם כאשר דברתם. וגם מקננו ילף עמנו: לב וטעם וברכתם גם אותי. שיכרכו אותו ויתפללו בעדו: וטעם גם. שנתן להם זבחים כאשר אמר לו משה:

לג ותחזק. לשון נקבה, כי מדינת מצרים כוללת הכל: וטעם פלנו מתים. פרשתי במלת פן: פקענו:

לד משארתם. כלי עץ. כמו טנאף ומשארתך. כי חמוציהם היו טעונים בגדים ששאלו ממצרים:

שם אוצרות יוסף ידועים עד היום, ובין רעמסס ששה פרסאות. והנה החלו לצאת בבקר, והיא עת עלות עמוד השחר, שיחל להראות אור השמש בעינים. והנה יש בין תחלת זה הרגע עד עת זרוח השמש, שעה ישרה ושלש שעה. והנה יש לנו בקר והחשף גדול, כמו ומשכב מרגלותיו עד הבקר. ושם כתוב, בטרם יכיר איש את רעהו. והנה היו מישראל שיצאו מתחלת עמוד השחר, ועודנו לילך בדרך התורה עד זרוח השמש, ואלה היו קרובים אל מצרים. והאחרים שהם רחוקים, יצאו בו ביום כי קהל רב היה. ויותר יש מתחלת רעמסס עד סופה משמונה פרסאות, על כן כתוב הוציאך ה' אליהך

השבויים הטוחנים בריחים ביום בבית הסהר, יכניסם בבזר בלילה, וישימו הריחים על פי הבזר. וזהו אשר אחר הריחים. והנה הוא כמו בבית הסהר:

ל ויקם. הוא בעצמו, כמו ועבד הלוי הוא, בעצמו: כי אין בית. על הרוב ידבר הכתוב: לא ויקרא. מדרך הסבך כי משה ואהרן לא היו בלי ט"ו בארץ רעמסס עם ישראל, רק במצרים שהיתה מקום המלוכה שהיה שם פרעה. והנה יצאו הם משפת ביתם במצות השם בפיצי הלילה, ונתן להם רשות פרעה שילכו ישראל לעבודת השם. והנה הלך משה עם עבדי פרעה לרעמסס להוציא ישראל. וידוע היום כי יש בין מצרים הישנה שיש

(לח) ובני־ישראל עשו כדבר משה וישאלו מצרים
בלי־כסף וכלי זהב ושמלת:
לה ובני ישראל עבדו כפנתגמא דמשה
ושאלו מצרים מגין דכסף ומגין דזהב
ולבושין:

ה"י • כדבר משה • שאמר להם במצרים: (לעיל יא) "וישאלו איש מאת רעהו". ושמלת • אף הן היו חשובות להם
מן הכסף ומן הזהב, והמאחר בפסוק, חשוב (מכילתא) • אבן עזרא

(לו) ויהיה נתן את־חן העם בעיני מצרים וישאלו
וינצלו את־מצרים:
לוויי זהב ית עמא לרחמין בעיני מצרים
ושאלנו ורוקיניו ית מצרים:

ה"י • וישאלו • אף מה שלא היו שואלים מהם, היו נותנים להם: אתה אומר אחד, טל שנים ולך. וינצלו •
ורוקינו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך בא, עמ' 80 - מתוך 'התקשרות')

וינצלו את מצרים (יב, לו)

בכל דבר בעולם יש ניצוץ אלוקי המוחיה ומקיימו. מאחר שבני־ישראל הוציאו את כל נצוצות הקדשה ממצרים, היתה מצרים
צריכה להתבטל לגמרי! כיצד אפוא היא מוסיפה להתקיים?

אלא בני־ישראל ברו רק את הנצוצות שהיה עליהם לברר, אף לא את הנצוצות שנתנו למצרים לצרף עצם קיומה. אבן עזרא

(לז) ויסעו בני־ישראל מרעמסס סבתה בשש־מאות אלף
רגלי הגברים לבד מטף:
לו ונטלו בני ישראל מרעמסס לסכות קשת
מזה אלפיין רגלאין גבריא בר מטפלא:

ה"י • מרעמסס סבתה • ק"כ מיל היו, ובאו שם לפי שעה, שנאמר: (לקמן יט) "ואשא אתכם על כנפי נשרים".
הגברים • מכן עשרים שנה ומעלה. אבן עזרא

(לח) וגם־ערב רב עלה אתם וצאן ובקר מקנה כבד
מאד:
לח ואף נוכראין סגיאין סליקו עמהון וענא
ותורין בעירא סגי לחדא:

ה"י • ערב רב • תערובות אמות של גרים. אבן עזרא

(לט) ויאפו את־הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות
כי לא חמץ בייגורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה
וגם־צדה לא־עשו להם:
לט ואפו ית לישא די אפיקו ממצרים גריצן
פטירן ארי לא חמץ ארי אתרכו ממצרים
ולא יכלו לאתעפא ואף זודין לא עבדו
להון:

ה"י • עגת מצות • חררה של מצה. בצק שלא החמיץ קרוי מצה. וגם צדה לא עשו להם • לדרך. מגיד שבחן
של ישראל, שלא אמרו: האיד נצא למדבר בלא צדה? אלא האמינו והלכו. הוא שמפרש בקבלה: (ירמיה ב) "זכרתי
לך חסד נעורייך אהבת כלולתיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה". ומה שכתב מפרש אחריו? "קדש ישראל
לה' וגו'" (מכילתא) • אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

לה ובני ישראל. כל אחד שאל כפי
מעלתו. כי הנה במעשה המשכן, הנשיאים
לבדם הביאו האבנים היקרות והבזשם
והשמן:
לו וינצלו. לא מצאנו גזרת העלה מהבנין
הקל, רק מהנוסף או מהדגוש. ושניהם פעלים
יוצאים, כי אין הפרש בטעם בין וינצלו, ובין
ויצלו אלהים. רק בבנין הנוסף יזכיר הפועל,
ולא כן בדגוש:
לו ויסעו. היה הסמ"ך ראוי להדגש בהתבצע
הנו"ן. כמו ויגשו, ויתנו. אולי בא פן להקל
על הלשון: מרעמסס. בפתח תחת הרי"ש
ושן"א תחת העי"ן, והוא שם מחוז ולא עיר:
סבתה. אל סכות. וזכר הגברים, ואין צורך

להזכיר הנשים. כי הם כמו הם, או יותר:
לבד מטף. שהוא פחות מכ' שנה:
לח וגם ערב רב. מאנשי מצרים שהתערב
עמם. והם האספסוף שנאספו עליהם:
לט ויאפו. הנה הבצק שהוציאו ממצרים היה
בו שאור, ולא אפיהו עד שחננו בסכות:

(מ) וּמוֹשֶׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בַּמִּצְרִים שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:

כ"י"א אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בַּמִּצְרִים • אחר שאר הישיבות שישבו גרים, "בארץ לא להם". שלשים שנה וארבע מאות שנה • בין הכל, משנולד יצחק עד עכשו היו ארבע מאות שנה. משהיה לו זרע לאברהם, נתקנס: "כי גר יהיה זרעך", ושלשים שנה היו משנגזרה גזרת בין הבתרים עד שנולד יצחק. ואי-אפשר לומר בארץ מצרים לבדה, שהרי קהת מן הפאים עם יעקב היה. צא וחשב כל שנותיו וכל שנות עמרם בנו ושמונים של משה, לא תמצאם כל כך. ועל כרחק הרבה שנים היו לקהת עד שלא ירד למצרים, והרבה משנות עמרם נכלעים בשנות קהת, והרבה משמונים של משה נכלעים בשנות עמרם. הרי, שלא תמצא ארבע מאות לביאת מצרים, והזקקת לומר על כרחק, שאף שאר הישיבות נקראו גרות ואפלו בחכרון, כענין שנאמר: (בראשית לה) "אשר גר שם אברהם ויצחק", ואומר: (לעיל ח) "את ארץ מגנריהם אשר גרו בה". לפיכך אתה צריך לומר "כי גר יהיה זרעך", משהיה לו זרע. וכשתמנה ארבע מאות שנה משנולד יצחק, תמצא מביאתן למצרים עד יציאתן ר"י שנה, וזה אחד מן הדברים ששנו לתלמי המלך. אבן עזרא

(מא) וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי
בַּעֲצֹם הַיּוֹם יָצְאוּ כָּל־צְבָאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כ"י"ב וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְגו', וַיְהִי בַּעֲצֹם הַיּוֹם הַזֶּה • מגיד שפיון שהגיע הקץ, לא עכבן המקום כהרף עין. בט"ו בניסן באו מלאכי השרת אצל אברהם לכשרו, בחמשה עשר בניסן נולד יצחק, ובט"ו בניסן נגזרה גזרת בין הבתרים (מכילתא) • אבן עזרא

(מב) לֵיַל שְׁמֵרִים הוּא לַיהוָה לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
הוּא־הַלֵּילָה הַזֶּה לַיהוָה שְׁמֵרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְדֹרֹתָם:

כ"י"ג לֵיַל שְׁמֵרִים • שהיה הקדוש ברוך הוא שומר ומצפה לו לקיים הבטחתו להוציאם מארץ מצרים. הוא

אבן עזרא על התורה

מיום שנולד יצחק. ואלה השלשים שנה הנוספים, מספרם מיום שיצא אברהם מארץ מולדתו מאור פשדים ובא עם אביו אל חרן, באשר כתוב ויבואו עד חרן וישבו שם. ואברהם ישב עם אביו בחרן חמש שנים, ובא אל ארץ כנען והוא בן חמש ושבעים שנה, ולא שב אל חרן. והנה באשר נולד יצחק, תמו שלשים שנה שיצא אברהם מארצו, כי הוא העקר, כי לו נתנה ארץ כנעני. ויהיה פסוק אני ה' אשר הוצאתיך מאור פשדים, דבק עם כל הפרשה למעלה ולמטה. והנה פירוש ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים, שהיו גרים שם. גם אבותיהם היו גרים. ככתוב, כמעט וגרים בה. ואברהם אמר גר ותושב אנכי עמכם: שלשים שנה וארבע מאות שנה. מיום שיצא אברהם אביהם מארץ מולדתו: מא טעם ויהי מקץ שלשים שנה. להודיע כי בעבור צעקתם אל השם, לא יצאו עד שהגיע הקץ שגור עליהם:

מיומדי מצרים היה, ונחשב כי הוליד עמרם בנו בסוף ימיו. גם עמרם הוליד משה בסוף ימיו. והנה מספר חייכם, מאתים ושבעים שנה. ומשה בן שמונים שנה בצאת ישראל ממצרים. והנה הכל ג' מאות ונתיין שנה. הנה חסרו לנו שמונים. והזקנים הוסיפו אשר ישבו במצרים ובשאר ארצות. כי ועבדו וענו אותם ארבע מאות שנה, אינו דבק עם וענו, רק עם יהיה זרעך. וכתובו רבים, ובפרשה הזאת מיום הראשון עד יום השביעי. ואחר שמצאנו כתוב שהשם אמר לאברהם בין הבתרים כי גר יהיה זרעך ארבע מאות שנה, ידענו כי חשבון מושב בני ישראל תלי בקץ אברהם, הוצרך בעל סדר עולם לומר, כי אחר שבא אברהם לארץ כנען, שב לחרן. והוצרכו המפרשים לומר כי נבואת אני ה' אשר הוצאתיך מאור פשדים, איננה דבקה עם הפרשה הנזכרת. אבל אחר זה נאמרה. ואין צורך לכל זה, רק חשבון ד' מאות שנה הוא

מ ומושב בני ישראל. חשבונות רבים יש במקרא, לא ידענו למי הם סמוכים. והנה אנזיר מקצתם. ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום. ואבשלום לא היה בן ארבעים שנה, גם לא נשלמה מלכות בית דוד. ומפרשים אמרו כי זה חשבון מיום שכת הארון בקרית יצרים. וכתוב ויהי בשלשים שנה. יש אומרים בן שלשים שנה נתנבא. ויש אומרים ליוכל. ויש אומרים למציאת ספר תורה שמצא חלקיהו הכהן. ואני לא ידעתי, כי הם סברות בלא יסוד ומשענת. וכתוב ובעוד ששים וחמש שנה. וזו הנבואה היתה בימי אחז, ומלכותו היתה שש עשרה שנה. ובשנת שש לחמקה בנו גלתה שומרון. על בן הוצרכו המפרשים לומר כי תחלת ששים וחמש שנה מיום שנבא עמוס, וישראל גלה יגלה מעל אדמתו. ואחרים אמרו משנת הרעש. ובאשר חפשו שנות שבא וישראל במצרים בימי יוסף ואחיו, הנה לא יגיעו מספר ימי הכתוב. כי אין ספק כי קהת

הַלִּילָה הַזֶּה לַה' • הוא הַלִּילָה שְׁאָמַר לְאַבְרָהָם, בַּלִּילָה הַזֶּה אֲנִי גּוֹאֵל אֶת בְּנִיךָ. שְׁמֹרִים לְכָל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם • מִשְׁמֶר וְיָבֵא מִן הַמִּזְבִּיחַ, כְּעֶנְיֶן שְׁנֵאמַר: "וְלֹא יִתֵּן הַמִּשְׁחִית וְגו'" • אבן עזרא

(מג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח
כָּל־בֶּן־נָכָר לֹא־יֹאכֵל בוֹ:
מג וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה וְלֵאחֶרֶן דָּא גִזְרִית
פֶּסַחא כָּל בְּרֵי יִשְׂרָאֵל דִּישְׁתַּמְד לָא יִכּוּל
בֵּיהּ:

רס"א • זאת חקת הפסח • ב"ד בניסן נאמרה להם פרישה זו. כל בן־נכר • שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים, ואחד עובד כוכבים ואחד ישראל מומר במשמע • (מכילתא) • אבן עזרא

(מר) וְכָל־עֶבֶד אִישׁ מִקְּנַת־כֶּסֶף וּמִלֶּחֶת אֹתוֹ אֹז יֹאכֵל בוֹ:
מר מִד וְכָל עֶבֶד גֵּבֶר זְבִינִי בִּסְפָא וְתַגְזֹר יִתֵּה
בְּכֵן יִכּוּל בֵּיהּ:

רס"ב • ומלתה אתו אז יאכל בו • רבו. (יבמות עא) מגיד שמילת עבדיו מעפבתו מלאכל בפסח, דברי רבי יהושע. רבי אליעזר אומר: אין מילת עבדיו מעפבתו מלאכל בפסח. אם כן מה תלמוד לומר: "אז יאכל בו"? העבד. אבן עזרא

(מו) תושב ושכיר לא־יאכל בו: • מה תותבא ואגירא לא יכול ביה: •

רס"ג • תושב • זה גר תושב. ושכיר • זה העובד כוכבים. ומה תלמוד לומר, והלא ערלים הם, ונאמר "וכל ערל לא יאכל בו"? אלא כגון ערבי מהול וגבעוני מהול, והוא תושב או שכיר. אבן עזרא

(מו) בבית אחר יאכל לא־תוציא מן־הבית מן־הבשר
חוצה ועצם לא תשברוֹבוֹ:
מו מִן בִּתְּבוּרָא חֲדָא יִתְאַכֵּל לָא תִפִּיק מִן בֵּיתָא
מִן בִּסְרָא לְבָרָא וְגִרְמָא לָא תִתְּבוּרֵן בֵּיהּ:

רס"ד • בבית אחד יאכל • (מכילתא) בביתו אחת, שלא יעשו הנמנין עליו שתי תבורות ויחלקוהו. אפה אומר בביתו אחת, או אינו אלא בבית אחד במשמעו, וללמד שאם התחילו והיו אוכלים בחצר ויכרו גשמים שלא יכנסו לבית? תלמוד לומר: "על הבתים אשר יאכלו אותו בהם", מפאן שהאוכל, אוכל בשני מקומות. לא תוציא מן הבית • מן התבורה. ועצם לא תשברו בו • הראוי לאכילה, כגון שיש עליו פזית בשר, יש בו משום שכירת עצם. אין עליו פזית בשר או מת, אין בו משום שכירת עצם. אבן עזרא

(מז) כָּל־עֶדֶת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ:
מז מִז כָּל כְּנַשְׁתָּא דִּישְׂרָאֵל יַעֲבִדוּן יִתֵּה:

רס"ה • כָּל־עֶדֶת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ • למה נאמר? לפי שהוא אומר בפסח מצרים: "שה לבית אבות", שנמנו עליו למשפחות, יכול אף פסח דורות כן? תלמוד לומר: "כָּל־עֶדֶת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ". אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

מה תושב. מישראל או שכיר, לא יאכל הפסח אם לא יכוס על השה, כמשפט כל העדה: • מו בבית אחד יאכל. כפסח מצרים. והעד, לא תוציא מן הבשר חוצה. וחקמינו ז"ל אמרו בביתו אחת, והוא הנכון:

מז כל עדת ישראל. כל בני מצוה חבים לעשות הפסח. וכאשר חפשי בתורה, מצאתי שלשה ופשוטים פריחות האמורים בתורה, כלם הם במצות לא תעשה. אכל במצות עשה לא מצאתי רק הפסח לבדו והמילה. אולי היה כן בעבור כי יציאת מצרים להנפיקה, חיוב. ואין נזכרה יותר מאכילת הפסח בזמנו. ובהתחלת עשרת הדברים אמר, אשר הוצאתיך מארץ מצרים:

לפרש חקת פסח דורות. והנה לא הנפיק דבר המשקוף והמזונה, ולא הנפיק על מצות ומקור, כי כבר הנפיקו בפסח מצרים. והנה הטעם תאכלו הפסח לדורות כפסח מצרים. והוסיף מצות אחרות, רק מצות המשקוף והמזונה אינה מענין אכילת הפסח. הלא תראה בתחלת הפרשה כל בן נכר לא יאכל בו. והטעם, כמו ממונו. כי נכון הוא בלשון הקדש, גם בלשון ערבי לומר כן. וקמחו, והנותר בבשר ובלחם:

מד וכל. ומלתה אותו. לרצונו. שישוב לבית ישראל אם הוא בן מצוה. ומשפט מקנת כסף או ילד בית, שוה. רק דבר הכתוב בהנה יותר:

מב ליל שמורים הוא לה'. על דרך הפשט בעבור שהזכיר ליל שמורים הוא לה'. ובסוף שמורים לכל בני ישראל לדורותם. נראה כי הטעם בעבור שהשם שמרים. ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף. וזה שיהיה זה הלילה שמורים לכל בני ישראל לדורותם. וטעם אכילת הפסח על משפטו, ומצות ומקור, בלילה הזה. ויש מקשים אותו בטעם שומרי החומות, שלא ישנו רק יודו ויספרו גבורות השם בצאתם ממצרים. וככה רמזו חקמינו ז"ל הגיע זמן קריאת שמע של שחיות:

מג ויאמר. בעבור שהזכיר ליל שמורים שהוא ליל תמשה עשר שבו יאכל הפסח, השלים

מח וְכִי־יָגוּר אֶתְךָ גֵּר וַעֲשֵׂה פֶסַח לַיהוָה הַמּוֹלֵל לֹא כְל־זֶכֶר
קָדֶם יִי מְגֹזֵר לֹה כֹל דְּכוּרָא וּבִכְנָן יִקְרַב
לְמַעֲבָדָה וַיְהִי כִּנְצִיבָא דְאַרְעָא וְכֹל עֲרָלָא
לֹא יָכוֹל בָּהּ :

(מח) וְכִי־יָגוּר אֶתְךָ גֵּר וַעֲשֵׂה פֶסַח לַיהוָה הַמּוֹלֵל לֹא כְל־זֶכֶר
וְאִזּוּ יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ וַיְהִי בְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכֹל־עֲרָל לֹא־יֹאכֵל
בּוֹ :

כז"י וַעֲשֵׂה פֶסַח • יָכוֹל כֹּל הַמִּתְגַּבֵּר יַעֲשֵׂה פֶסַח מִיָּד ? תְּלַמּוּד לומר: "וַיְהִי בְּאֶזְרַח הָאָרֶץ". מָה אֶזְרַח בְּאַרְבַּעַה
עָשׂוֹר, אִף גֵּר בְּאַרְבַּעַה עָשׂוֹר. וְכֹל־עֲרָל לֹא־יֹאכֵל בּוֹ • לְהַבִּיא אֶת שְׁמֹתוֹ אֲחִיו מִחֻמַּת מִילָה, שְׂאִינוּ מוֹמֵר לַעֲרָלוּת,
וְאִינוּ נִלְמָד מִ"כֵּן גֵּר לֹא יֹאכֵל בּוֹ". אבן עזרא

(מט) תּוֹרָה אַחַת יְהִיָּה לְאֶזְרַח וְלֹגֶר הֵגֵר בְּתוֹכְכֶם:
מט אוריתא חדא יהא לנציבא ולגירא
דיתגירין ביגיבון :

כז"י תּוֹרָה אַחַת וְגוֹ' • לְהַשׁוּת גֵּר לְאֶזְרַח אִף לְשָׂאֵר מִצְוֹת שְׁבִתוֹרָה (מכילתא) • אבן עזרא

(ג) וַיַּעֲשׂוּ כָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה
וְאֶת־אַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ: אבן עזרא

(גא) וַיְהִי בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאוֹתָם: אבן עזרא

♦ שבת קודש ח' שבט ♦

א וּמִלִּיל יִי עִם מֹשֶׁה לְמִימָר:

יג (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: אבן עזרא

ב אֶקְדָּשׁ קָדְמִי כֹל בּוֹכֵרָא פֶתַח כֹּל וּלְדָא
כְּכִנֵּי יִשְׂרָאֵל בְּאַנְשָׁא וּבְכַעֲרִיא דִּילִי הוּא:

(ב) קִדְשִׁי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֵחַם בְּבִנֵּי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם
וּבְבִהֵמָה לִי הוּא:

כז"י פֶּטֶר כָּל־רֵחַם • שִׁפְתַּח אֶת הָרֶחֱם תַּחֲלָה, כְּמוֹ (משלי יז) "פֶּטֶר מִיָּם רִאשִׁית מִדּוֹן", וְכֵן (תהלים כב) "יִפְטִירוּ בְּשִׁפְהָ",
יִפְתָּחוּ שְׁפָתֵים. לִי הוּא • לַעֲצֵמִי קְנִייתִים עַל יְדֵי שְׁהִפִּיתִי בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם. אבן עזרא

ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְעֹמָד הוּוּ דְכִירִין יְת יוֹמָא
הַדִּין דִּי נִפְקִיתוּן מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדּוֹתָא
אַרִי בְתַקּוּף יָדָא אִפִּיק יִי יִתְכּוֹן מִכָּא וְלֹא
יִתְאַכֵּל חֲמִיעַ:

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר
יִצְאֲתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים כִּי בַחֲזֹק יָד הוֹצִיאָ יְהוָה
אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֹאכֵל חֲמִץ:

כז"י זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה • לְמַד שְׁמִזְכִּירִין יִצְאֵת מִצְרַיִם בְּכָל יוֹם. אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

קדוש הוא, ולא יטמאנו רק בדבור. שיאמר
בפה שהוא טמא:

ב פֶּטֶר. פְּתִיחַת, כְּמוֹ וּפְטוּרֵי צִיצִיִּים. וְהַשְׁעָם,
הַכֵּן שִׁפְתַּח תַּחֲלָה הָרֶחֱם. וּמִלַּת רֶחֱם, גֵּרָה.
כִּי מִשְׁפָּט לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ שִׁפְתַּח הָאוֹת שְׁהוּא
לִפְנֵי אוֹת הַגְּדוֹן:

ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה. בְּיוֹם ט"ו יוֹם, אָמַר זָכוֹר.
כְּמוֹ וַיְהִי הַיּוֹם הַזֶּה לְכֶם לְזָכְרוֹן: וְשַׁעַם מִבֵּית
עַבְדִּים. שְׁהִי מַעֲבִידִים אוֹתָם כְּאֵלּוּ הִי
עַבְדֵיהֶם. וּבְמִקּוֹם אַחֵר אָמַר מִכּוֹר הַכֹּזֶל, כִּי

וְעוֹד לֹא צִוָּה הַשֵּׁם לַעֲשׂוֹת אֶרֶץ הַעֲדוֹת.
וְכִמּוֹהוּ, הוֹצֵאתִי אֶת צִבְאוֹתֵיכֶם:

נא וַיְהִי בַּעֲצֵם. לִפִּי דַעֲתִי זֶה הַפֶּסֶק דְּבַק
עִם הַפֶּסֶק הַכָּא אַחֲרָיו, שְׁדַבֵּר הַשֵּׁם לְמֹשֶׁה
לְקַדֵּשׁ הַבְּכוֹרִים. וּבְחֻצֵי הַלֵּילָה הַזֶּה מִפֶּתַח
בְּכוֹרִים. וּבִצְאוֹת יִשְׂרָאֵל בְּיוֹם, צִוָּה הַשֵּׁם מִיָּד
לְקַדֵּשׁ בְּכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל וּבְכוֹרֵי בְהֵמָתָם:

א וַיְדַבֵּר. אֲחִז דְּרָךְ קֶצֶרָה, כִּי מֹשֶׁה כִּנְגַד כֹּל
יִשְׂרָאֵל. וּפֶתַח אָמַר, כִּי הַמְצִיָּה עַל מֹשֶׁה
לְקַדֵּשׁ בָּפָה. הַפֶּךְ וּטְמָאוּ הַכֹּהֵן. כִּי הַכֹּהֵן

מח וכי יגור אתך. טעם אתך, בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:
וְשַׁעַם וַעֲשֵׂה פֶסַח. וְהוּא רוֹצֵה לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח
יְמֹל בְּתַחֲלָה. וְשַׁעַם וְכֹל עֲרָל לֹא יֹאכֵל בּוֹ. עַל
יִשְׂרָאֵל שְׁלֹא יְמֹלוּ. כְּמוֹ הַלּוּדִים בְּמִדְבַּר בְּדֶרֶךְ:
מט תּוֹרָה. זֶה הֵגֵר הוּא גֵר צָדֵק. לֹא גֵר שַׁעַר:
נ טעם וַיַּעֲשׂוּ כֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּבְכָר הַזִּכִּיר
זֶה לְמַעֲלָה. אוֹלִי זֶה עַל הַפֶּסַח שֶׁעָשׂוּ בְּמִדְבַּר
סִינֵי שְׁמֵלוּ הַגְּרִים. וְאַל תִּתְּמָה בְּעַבּוֹר שְׁהוּא
כְּתוּב בְּמִקּוֹם הַזֶּה, כִּי בְּפֶרֶשֶׁת דִּת הֵמֶן כְּתוּב
שִׁיקַח צִנְצָנָת וַיִּתֵּן שֵׁם מִן וַיִּנְחִיחוּ לִפְנֵי הַעֲדוּת.

ד יומא דין אתון נפקין בירחא דאביבא :

(ד) הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב:

כ"י"א בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב • וכי לא היינו יודעין באיזה חודש יצאו? אלא כך אמר להם: ראו חסד שגמלכם שהוציא אתכם בְּחֹדֶשׁ שהוא פֶּשֶׁר לְצֵאת, לא חמה ולא צנה ולא גשמים, וכן הוא אומר: (תהלים סח) "מוציא אֲסִירִים בַּכּוֹשְׁרוֹת", חֹדֶשׁ שֶׁהוּא פֶּשֶׁר לְצֵאת. אבן עזרא

הויהי ארי יעלנך יי לארעא דכנענא
וחתאי ואמוראי וחזאי ויבוסאי די קיים
לאבחתך למתן לך ארעא עבדא חלב ודבש
ותפלח ית פלחנא הדא בירחא הדין:

(ה) וְהָיָה כִּי־יֵבִיאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי
וְהַחִזִּי וְהַיְבוֹסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לְךָ אֶרֶץ זָבַת
חֶלֶב וּדְבַשׁ וְעַבַּדְתָּ אֶת־הָעַבְדָּה הַזֹּאת בְּחֹדֶשׁ הַזֶּה:

כ"י"א אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְגו' • ואף על פי שלא מנה אלא חמשה עממין, כַּל שִׁבְעָה גוֹיִים בְּמִשְׁמַע, שִׁכְלָן בְּכָל־כְּנַעֲנִי
הם, וְאַחַת מִמִּשְׁפַּחַת כְּנַעַן הִיְתָה שְׁלֹא נִקְרָא לָהּ שֵׁם אֶלָּא כְּנַעֲנִי (תנחומא) • נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם וְגו' • באברהם הוא אומר:
(בראשית טו) "בַּיּוֹם הַהוּא בָּרַת ה' אֶת אַבְרָם וְגו'", וּבִי־צִחָק הוּא אֹמֵר: (שם כ) "גִּיד בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וְגו'", וּבִי־עֶקֶב הוּא אֹמֵר:
(שם כט) "הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אִתָּה שׁוֹכֵב עָלֶיךָ וְגו'". זָבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ • חֶלֶב זָב מִן הָעוֹזִים, וְהַדְּבַשׁ זָב מִן הַתְּמָרִים וּמִן הַתְּאֵנִים
(מגילה ו) • אֶת הָעַבְדָּה הַזֹּאת • (פסחים צו) שֶׁל פֶּסַח. וְהָלֹא כָּכָר נֶאֱמַר לְמַעַל: "וְהָיָה כִּי תִבְאוּ אֶל הָאֶרֶץ וְגו'", וְלִמָּה חֲזַר
וְשִׁנְּאָה? בְּשִׁבִּיל דְּבַר שְׁנֵת־חֹדֶשׁ בַּה. בְּפִרְשָׁה רַאשׁוֹנָה נֶאֱמַר: (לעיל יב) "וְהָיָה כִּי יֵאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעַבְדָּה הַזֹּאת
לָכֶם", בְּכֵן רָשַׁע הַפְּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהוּצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכָּלֵל. וְכֵאֵן: "וְהִגַּדְתָּ לְבְנֶךָ", בְּכֵן שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ לִשְׁאֹל, וְהַפְּתוּב
מְלַמֵּד שֶׁתַּפְתַּח לוֹ אִתָּה בְּדַבְּרֵי אַגְדָּה הַמוֹשְׁכִין אֶת הַלֵּב. אבן עזרא

ושבעא יומין תיכול פטירא וביומא
שביעא חגא קדש יי:

(ו) שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצֵּת וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג
לַיהוָה: אבן עזרא

ופטיר תאכל ית שבעת יומין ולא יתחזי
לך חמיצ ולא יתחזי לך חמיר בכל
תחומך:

(ז) מִצּוֹת יֵאָכֵל אֶת שְׁבַעַת הַיָּמִים וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ חֲמִץ
וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שָׂאֵר בְּכָל־גְּבֻלְךָ: אבן עזרא

ח ותחזי לבנך ביומא ההוא למימר בדיל
דין עבד יי לי במפקי ממצרים:

(ח) וְהִגַּדְתָּ לְבְנֶךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה
לִי בִצְאוֹתִי מִמִּצְרַיִם:

כ"י"א בַּעֲבוּר זֶה • בַּעֲבוּר שְׁאָקִים מְצוֹתַי, כְּגוֹן: פֶּסַח, מִצָּה וּמְרוֹר הַלֵּלוּ. עָשָׂה ה' לִי • רְמִזַּת תְּשׁוּבָה לְכֵן רָשַׁע
לֹאֵר: "עָשָׂה ה' לִי" וְלֹא לָךְ, שְׂאֵלוֹ הֵייתָ שֵׁם, לֹא הֵייתָ כְּדֹאי לְהַגָּאֵל (מכילתא) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 187)

לא היית כדאי ליגאל (יג, ח) ואלו במוכילתא נאמר "לא היה נגאל". ויש לבאר, דהנה רק הרשעים שסרבו לְצֵאת מִמִּצְרַיִם מתו
בעת מפת חֶשֶׁךְ וְלֹא נִגְאָלוּ (רש"י לעיל י, כב). מוזבן אפוא, ש'בן רשע' זֶה כֵּן הָיָה נִגְאָל, שֶׁהָיָה הוּא מוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכָּלֵל רַק
לְגַבִּי קָרָבָן פֶּסַח (מִצָּה וּמְרוֹר), אוֹלָם הוּא מוֹדָה שֶׁהוּא שִׁיר לִיצִיאת מִצְרַיִם. לְכֵן אֹמֵר לוֹ הַכְּתוּב: לוֹ הֵייתָ שֵׁם הֵייתָ נִגְאָל (כְּמוֹ
שֶׁאֵר הַרְשָׁעִים שֶׁחֲטְאוּ בַּדְּבָרִים אֲחֵרִים, שִׁיִּצְאוּ מִמִּצְרַיִם), אָבֵל לֹא הֵייתָ כְּדֹאי וְרָאוּי לָךְ. אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

יאכל חמץ במקום שהוא רשותו. וזהו טעם
בְּכָל־גְּבֻלְךָ:

ח בַּעֲבוּר זֶה. אָמַר ר' מְרִינוֹס פִּירוּשׁ בַּעֲבוּר
זֶה. הָיָה רָאוּי לְהִיטוֹת הַפֶּךְ זֶה בַּעֲבוּר שֶׁעָשָׂה
ה' לִי. וְהָיָה רַבִּים כְּמוֹהוּ לְדַעְתּוֹ. וּלְפִי דַעְתִּי
אֵין אֶחָד מֵהֶם נִכּוֹן, כִּי אִיךָ נִתְּפַךְ דְּבָרֵי אֱלֹהִים
חַיִּים. וְטַעַם הַפְּסוּק הַפֶּךְ מִתְּשַׁבְּחוֹ. כִּי אֵין
אֵנוֹ אוֹכְלִים מִצּוֹת בַּעֲבוּר זֶה. רַק פִּירוּשׁ
בַּעֲבוּר זֶה, בַּעֲבוּר זֹאת הָעַבְדָּה שֶׁהוּא אֲכִילַת

וְכָתוּב כִּי תִשְׁעוֹרָה אָבִיב. וְהָעֵד, שֶׁאִמַּר בְּחַג
שְׁבוּעוֹת בַּפּוּרִי קָצִיר חֲטִיטִים:

ה וְהָיָה וְגו'. לֹא הִזְכִּיר כָּל הַשְּׁבָעָה, כִּי כָּכָר
הִזְכִּיר זֶה בְּמָקוֹם אֲחֵר:

ו שְׁבַעַת. זֹאת הִיא הָעַבְדָּה:
ז מִצּוֹת. הֵנָּה הַשְּׁבַת הַזֹּהִיר עַל גַּר אֲשֶׁר
בִּשְׁעָרָיָהּ. כִּי עַל זֶה הִתְנַאי יְגוּר בִּשְׁעָרָיָהּ,
שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מְלָאכָה לְפָנָיִךְ בַּשְּׁבַת. וְכָכָה בַּיּוֹם
הַכְּפוּרִים, כִּי כֵּן כְּתוּב. וְכָכָה בַּפֶּסַח שֶׁלֹּא

הַמִּצְרַיִם חִזְקוּ עָלֵיהֶם, וְהַשֵּׁם הוּצִיאֵם בְּחֹזֶק
יָד מִמִּצְרַיִם:

ד הַיּוֹם. הִזְכִּיר בְּתַחֲלָה וְלֹא יֵאָכֵל חֲמִץ, וְכָכָה
תַּעֲשׂוּ לְדוֹרוֹת כְּמוֹ שֶׁעָשִׂיתֶם בַּיּוֹם שִׁיִּצְאֵתֶם.
וְכֵאֲשֶׁר הָיָה זֶה בְּזִמְנֵן שֶׁהָאָבִיב נִמְצָא, כָּכָה
תַּעֲשׂוּ בְּכָל שָׁנָה בְּעַת הַמִּצָּה הָאָבִיב בְּאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל. וְזֶהוּ הָאָבִיב שְׁעוֹרָה. וּפִירוּשׁ אָבִיב
כְּמוֹ בָּכּוֹר, כִּי הוּא מְגוֹרֵת אָב, שֶׁהוּא כְּמוֹ
רֹאשׁוֹן לְאֲשֶׁר הוֹלִיד. אוֹ חֶסֶם לְתַלְמִיד שְׁלֹמֶד.

ט ויהי לך לאת על ידך ולדברנא בין עיניך
בדיל תהי אורייתא דיי בפומך ארי בידא
תקיפא אפקך יי ממעריבם:

(ט) וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן
תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בְיַד חֻזְקָה הוֹצֵאתָ יְהוָה
מִמִּצְרַיִם:

כ"ט וְהָיָה לְךָ לְאוֹת • יציאת מצרים תהיה לך לאות. על-ידך ולזכרון בין עיניך • רוצה לומר שתכתב פרשיות
הללו ותקשרם בראש ובזרוע. על ידך • על יד שמאל. לפיכך, ידכה מלא בפרשה שניה (לקמן פסוק טז), לדרש בה
יד שהיא בפה (מכילתא. מנחות לו.) • אבן עזרא

(י) וְשִׁמַּרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֵדָה מִיָּמִים יְמִימָהּ: י ותשר ית קנמא הדא לזמנה מזמן לזמן:

כ"י מִיָּמִים יְמִימָה • משנה לשנה (מנחות לו.) • אבן עזרא

יא ויהי ארי עלנך יי לארעא דקנענאי קמא
די קיים לך ולאברהם ויתננה לך:

(יא) וְהָיָה כִּי־יִבְאֶךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי בְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לְךָ וּלְאַבְרָהָם וּנְתַנָּה לְךָ:

כ"י וְהָיָה כִּי יִבְאֶךָ • יש מרבתינו שלמדו מכאן שלא קדשו בכורות הנולדים במדבר. והאומר שקדשו, מפרש
ביצה זו לומר: אם תקימוהו במדבר, תזכו להפגס לארץ ותקימוהו שם (מכילתא). נשבע לך • והיכן נשבע לך?
(לעיל ח) "והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי וגו'". ונתנה לך • (מכילתא) תהא בעיניך כאלו נתנה לך בו ביום, ואל
תהי בעיניך כירשת אבות. אבן עזרא

יב ותעבר כל פתח ולדא קדם יי וכל פתח
ולד בעירא די יהי לך דכרין תקדש קדם
יי:

(יב) וְהֵעֲבַרְתָּ כָּל־פֶּטֶר־רַחֲם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר שֶׁנָּרַב בְּהֶמָּה
אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזִּכְרִים לַיהוָה:

כ"י וְהֵעֲבַרְתָּ • אין והעברת אלא לשון הפרשה, וכן הוא אומר: "והעברתם את נחלתו לבתו". שגר בהמה •
נפל ששגרתו אמו ושלחתו בלא עתו, ולמדך הכתוב שהוא קדוש בכורה לפטר את הבא אתריו, ואף שאינו נפל,
קרוי שגר, כמו שגר אלפיך, אבל זה לא בא אלא ללמד על הנפל, שהרי כבר כתב: "כל פטר רחם". ואם תאמר:
אף בכור בהמה טמאה במשמע, בא ופרש במקום אחר: "בבקרך ובצאנך". לשון אחר, יש לפרש: "והעברת כל
פטר רחם", בבכור אדם הכתוב מדבר. אבן עזרא

יג וכל פתח (בוכרא) דחמרא תפרוק
באמרא ואם לא תפרוק ותנקפה וכל
בוכרא דאנשא בבניך תפרוק:

(יג) וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹל תִּפְדֶּה בִּשְׂהָ וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וְעֵרְפָתוֹ
וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָךְ תִּפְדֶּה:

כ"י פֶּטֶר חֲמֹר • ולא פטר שאר בהמה טמאה, גזרת הכתוב היא, לפי שנמשלו בכורי מצרים לחמורים. ועוד,

אבן עזרא על התורה

המקרא היד השמאלית. אף יי יסדה ארץ
וימיני טפחה שמים. ידה לימד תשלחנה.
ודברי הסבלה חזקים ואין צריכין חזוק:
י מימים ימימה. כמו ימים תהיה גאלתו.
והטעם, משנה לשנה. ותחלת השנה על פי
קריאת בית דין:

יא ויהי. הזכיר הפנעני לבדו כי הוא אב
לכלם: וטעם נשבע לך. כמו כי לך ולזרעך
אתן את כל הארצות האל:

יב והעברת. תעביר לשם, שלא יתערכ עם
אחר. והנה אלה שתי מצות צווי ביום ט"ו:

לבך תמיד. גם וכתבתם על מזוזות ביתך,
כמו כתבתם על לוח לבך. ומה שיהיה לאות
ולזכרון, שיהיה שגור בפיך כי ביד חזקה
הוציאת ה' ממצרים. ואין זה דרך נכונה, כי
בתחלת הספר כתוב משלי שלמה. והנה כל
מה שהזכיר הוא דרך משל. ואין כתוב בתורה
שהוא דרך משל חלילה, רק הוא במשמעו.
על כן לא נוציאנו מידי פשוטו. כי בהיותו
במשמעו איננו מכחיש שקול הדעת, כמו
ומלתם את עולת לבבכם, שנצטרך לתקנו
לפי הדעת. וא"ר משה הכהן, כי יד ברוב

המצה, ולא יאכל חמץ, שהוא תחלת המצות
שצוה לנו השם, צשה לנו השם אותות עד
שהוציאנו ממצרים. והטעם, לא הוציאנו
ממצרים רק לעבדו, ככתוב בהוציאת את העם
ממצרים תעבדון את האלהים על החר הזה.
וכתוב, אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים
להיות לכם לאלהים:

ט ויהי לך. יש חולקין על אבותינו הקדושים
שאמרו כי לאות ולזכרון, על דרך כי לזכר
חן הם לראשך וענקים לגרורותיך. גם
וקשרתם לאות על ידך, כמו קשרם על לוח

פו שיעור יומי לשבת קודש ח' שבט ושנים מקרא ואחד תרגום – יג – פרשת בא
שִׁפְּעוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בִּיצִיאָתָן מִמִּצְרַיִם (שֶׁאִין לָךְ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נָטַל הֶרְבֵּה חֲמוּרִים) טְעוּנִים מִכִּסְפָּם וּמִזֶּהָבם
שֶׁל מִצְרַיִם. תַּפְּדָה בָּשָׂה • נוֹתֵן שָׂה לִכְהֵן, וּפְטָר חֲמוּר מִתֵּר בְּהִנָּאָה וְהָשָׂה חֲלִין בְּיַד כַּהֵן. וְעֲרַפְתָּ • עוֹרְפוֹ
בְּקוֹפִיץ מֵאַחֲזָרָיו וְהוֹרְגוֹ. הוּא הַפְסִיד מְמוֹנוֹ שֶׁל כַּהֵן, לְפִיכָךְ יִפְסִיד מְמוֹנוֹ (מְכִילֵתא). וְכָל בָּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָה תַּפְּדָה •
חֲמֵשׁ סָלְעִים, פְּדִיוֹנוֹ קָצוּב בְּמָקוֹם אֲחֵר. אבן עזרא

(יד) וְהָיָה כִּי־יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ
אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים:
יד וְהָיָה אֲרִי יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָחָר לְמִימַר מָה
דָּא וְתִימַר לֵה בְתִקּוֹף יָדָא אֶפְקָא יִי
מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדוֹתָא:

כ"י • כִּי יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָחָר • יֵשׁ מָחָר שֶׁהוּא עֹכְשׁוֹ וְיֵשׁ מָחָר שֶׁהוּא לְאַחַר זְמַן, כְּגוֹן זֶה וְכְגוֹן: (יהושע כב) "מָחָר
יֹאמְרוּ בְּנֵיכֶם לְבָנֵינוּ" דְּבָנֵי גֵד וּבָנֵי רְאוּבֵן. מַה זֹּאת • זֶה תִּינוּק טַפֵּשׁ שֶׁאִינוֹ יוֹדֵעַ לְהַעֲמִיק שְׂאֵלְתוֹ וְסוֹתָם וְשׂוֹאֵל:
"מַה זֹּאת". וּבְמָקוֹם אֲחֵר הוּא אוֹמֵר: (דברים ח) "מַה הַעֲדוֹת וְהַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים וְגו'", הֲרִי זֹאת שְׂאֵלָת בֶּן חָקֵם.
דְּבָרָה תוֹרָה כְּנָגֵד אֲרֻכָּה בָּנִים: תָּם, רִשְׁעִי, וְשֶׁאִינוֹ יוֹדֵעַ לְשָׂאֵל, וְהַשׂוֹאֵל דֶּרֶךְ חֲקֵמָה. אבן עזרא

(טו) וְהָיָה כִּי־הִקְשָׁה פִּרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲלֵךְ יְהוָה כָּל־בְּכוֹר
בְּאַרְצָן מִצְרַיִם מִבְּכוֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־פִּן אֲנִי
זִכְתִּי לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזִּכְרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי
אֶפְרַיִם: אבן עזרא
טו וְהָיָה אֲרִי אֶקְשִׁי פִּרְעֹה לְשַׁלְּחוֹתָנָא
וְקָטַל יִי כָל בּוֹכְרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם
מִבּוֹכְרָא דְּאַנְשָׁא וְעַד בּוֹכְרָא דְּבַעֲרִיא עַל
כֵּן אֲנָא דְּבַח קָדָם יִי כָל פְּתַח וּלְדָא דְּכָרִין
וְכָל בּוֹכְרָא דְּבָנֵי אֶפְרַיִם:

(טז) וְהָיָה לְאוֹת עַל־יְדֵכָה וּלְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְּחֹזֶק
יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם:
טז וְהָיָה לְאוֹת עַל עֵינֶיךָ • תַּפְּלִין, וְעַל שֵׁם שֶׁהֵם אֲרֻכָּה בְּתִים קְרוּיִין טוֹטְפוֹת, 'טַט' בְּכַתְפֵי שְׂתִים, 'פֶּת'
בְּאַפְרִיקֵי שְׂתִים. וּמִנַּחֵם חֲבָרוֹ עִם "וְהִטָּף אֶל דְּרוֹם", "אֶל תַּטְּיָפוֹ", לְשׁוֹן דְּבוּר, כְּמוֹ "וּלְזָכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ", הָאֲמוּרָה
בְּפֶרֶשָׁה רֵאשׁוֹנָה, שֶׁהוֹרָאָה אוֹתָם קְשׁוּרִים בֵּין הָעֵינַיִם, יִזְכֹּר הַגֵּס וַיִּדְבֵּר בּוֹ: אבן עזרא

ק"ה פסוקים, ימנ"ה סימן. חסלת פרשת בא

הפטרה לפרשת בא לקריאה בציבור ולשמו"ת נדפסה בעמ' קפו

אבן עזרא על התורה

לְמַכָּה מִצְרַיִם בְּכַבּוּרֵיהֶם כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.
וּמִשָּׁה תַּפְּסֵה דֶרֶךְ קָצְרָה, כִּי יִדּוּעַ הָיָה בְּאֶמְרוֹ
וַיַּהֲרֹג ה' כָּל בָּכוֹר, וַיַּחֲזִיל בְּכוֹרֵינוּ וּבְכּוֹרֵי
בְּהֵמָתֵנוּ. וְעַם זֶה יִדְבֹק עַל כֵּן אֲנִי זֹכֵר.
וְלֹא עִם הָרִיגַת בְּכוֹרִים: כָּל פֶּטֶר רֶחֶם
הַזִּכְרִים. מִהֵמִין הָרְאוּי לְזִבּוּחַ לִפְנֵי הַשֵּׁם:
טז וְהָיָה. הַזִּכְרִי עַל ב' הַמִּצְוֹת, וְהָיָה לְאוֹת
עַל יְדֵכָה. וּמַה שֶׁהֶעֱתִיקוּ חֲקָמֵינוּ ז"ל לְכַתֵּב
הַפְּרָשִׁיּוֹת, הוּא הָאֵמֶת. וּלְטוֹטְפוֹת כְּמוֹ זָכְרוֹן.
וַיֵּאָר כִּי הַשִּׁי"ת כְּפוֹל. וּפִירוּשׁ כְּמוֹ דְּבַר,
מִגִּזְרֵת וְהִטָּף אֶל דְּרוֹם. וְהוּא רְחוֹק בְּעֵינֵי:

מִיתָה. כִּי כָל בָּכוֹר מִצְרַיִם, אָדָם וּבְהֵמָה מִתּוֹ.
כִּי ה' לֹא מִלֵּטֵם מִן הַגִּזְרָה שֶׁנִּזְרַע עַל בְּכוֹרֵי
מִצְרַיִם, רַק שִׁיְהִיו מוֹכְנִים לַעֲבֹדָתוֹ. וְלֹא הָיוּ
לְיִשְׂרָאֵל בְּהֵמוֹת טְמְאוֹת כִּי אִם הַחֲמוּרִים
לְבָדָם, עַל כֵּן לֹא יִפְדָּה בָּכוֹר מִיָּן אֲחֵר:
יד וְהָיָה. אָמַר ר' יְהוּדָה הַלּוֹי ז"ל כִּי מָחָר
חֲסֵר אֶל"ף. וְהַשְׁעָם מַה שֶׁהוּא אֲחֵר הַיּוֹם:
טז וְהָיָה. הַחֵל לִזְמַר בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ, וְשָׁב
לְפָרֶשׁ מַה הָיְתָה הַיָּד הַחֲזָקָה וְהָיָה מִכַּת
הַבְּכוֹרִים. כִּי עַל יָד זֶה יָצְאוּ מִמִּצְרַיִם, וְלֹא
עַל יָד מְכּוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת. וְכָכָה אָמַר הַמְשׁוֹרֵר

שָׁגַר. עַל מִשְׁקַל אֶרֶץ. שֶׁלֹּא יִשְׁתַּנָּה בְּסִמְכָה,
רַק נִמְצְאוּ מִלּוֹת זְרוּת. וְאַלְהָה הֵם, שָׁגַר אֶלְפִיךָ.
וּבְחֹדֶר מִשְׁכְּבְךָ. הַבֵּל הַבָּלִים. מִסְפַּח חֲמָתְךָ.
וּסְגֹר דִּלְתְךָ. וְלֹא מִצְאָתִי יוֹתֵר:
יג וְכָל פֶּטֶר חֲמוּר. שֶׁהוּא טְמֵא, תַּפְּדָה בָּשָׂה:
וְעֲרַפְתָּ. יֵשׁ אוֹמְרִים, תַּכְתֵּב עַל עֲרָפוֹ קֹדֶשׁ.
וְהָאוֹמֵר כֵּזָה, אוֹמֵר אֲנִי שֶׁהוּא חֲמוּר קֹשֶׁה
עֲרָף. כִּי הֵנָּה פְּתוּב, הוּא יַעֲרֹף מִזְבַּחוֹתָם.
וְעֲרָפוֹ שֵׁם אֶת הָעֵגְלָה בְּנִחַל, שֶׁהִפְרוּשׁ לְכָרוֹת
הָעֲרָף, בְּאֲשֶׁר פָּרִשׁ מִעֲתִיקֵי הַתָּה. כִּי כָל בָּכוֹר
שֶׁלֹּא יִקָּרֵב לְגִבֵּי הַמִּזְבֵּחַ אוֹ לֹא יִפְדָּה חֵיב

שיעורי תהלים לשבוע פרשת בא

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום רביעי - ה' שבט מפרק כט עד סוף פרק לד	יום ראשון - ב' שבט מפרק י עד סוף פרק יז
יום חמישי - ו' שבט מפרק לה עד סוף פרק לח	יום שני - ג' שבט מפרק יח עד סוף פרק כב
יום שישי - ז' שבט מפרק לט עד סוף פרק מג	יום שלישי - ד' שבט מפרק כג עד סוף פרק כח
שבת קודש - ח' שבט פרק כ מפרק מד עד סוף פרק מח	

יום ראשון ב' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כד, פרק יט ולתוספת... עד עמ' 48, א"ס ב"ה.

ליקוטי אמרים

פרק יט ולתוספת ביאור צריך לבאר היטב מ"ש
נר ה' נשמת אדם פי' שישאל

הקרוים אדם נשמתם היא למשל כאור הנר שמתנענע
תמיד למעלה במבוע מפני שאור האש חפץ במבוע
ליפרד מהפתילה ולידבק בשרשו למעלה ביסוד האש
הכללי שתחת גלגל הירח כמ"ש בע"ח ואף שע"י זה
יכבה ולא יאיר כלום למטה וגם למעלה בשרשו
יתבטל אורו במציאות בשרשו אעפ"כ בכך הוא חפץ
במבועו. כך נשמת האדם וכן בחי' רוח ונפש חפצה
וחשקה במבועה ליפרד ולצאת מן הגוף ולידבק בשרשה
ומקורה בה' חיי החיים ב"ה הגם שתהיה אין ואפס
ותתבטל שם במציאות לגמרי ולא ישאר ממנה מאומה
ממהותה ועצמותה הראשון אעפ"כ זה רצונה וחפצה
במבועה ומבוע זה הוא שם המושאל לכל דבר שאינו

1 **פֶּרֶק יט.** בפרק הקודם הוסבר שלכל יהודי "קרוב מאד" לקיים תורה ומצוות
2 באהבה ה' וביראת ה', וזה נובע מהאהבה המסותרת שכלב כל אחד מהם
3 להקב"ה. אהבה זו באה להם בירושה מהאבות, שעל-ידי עבודתם וביטולם
4 להקב"ה, המשיכו נשמה קדושה לכל יוצאי חלציהם לנצח. בנשמה קדושה זו,
5 בבחינת ה"חכמה" שבה, מלוכש
6 אור אין סוף ברוך הוא, ממנו
7 נובעת בכל אחד מישראל אהבה
8 להקב"ה, עד לכדי מסירות נפש
9 על קידוש השם. בכך הוסבר
10 "שורש" אהבה זו, וכיצד היא
11 באה לנו בירושה. אך, עדיין
12 טעון הסבר: א) "ענין" אהבה זו,
13 במה מתבטאת שאיפתה של
14 אהבה זו. ב) כיצד כוללת בתוכה
15 אהבה זו גם יראה, שצורך בה
16 לקיים תורה ומצוות. ענינים
17 אלה, יובהרו בפרק י"ט אותו אנו
18 עומדים ללמוד, לאחר הסבר
19 נרחב אודות האהבה המסותרת.
20 ולתוספת **באור**, – ענין
21 האהבה המסותרת, בשייכות
22 לשני הפרטים האמורים:

23 "ענינה" ו"אין נכלל בה גם דחילו (יראה)", צריך לבאר היטב מה
24 שכתוב: "נר ה' נשמת אדם". פשוט, שישאל הקרוים "אדם",
25 כמאמר חכמינו ז"ל: "אתם קרוים אדם", שבני ישראל הם
26 הנקראים "אדם", נשמתם היא, למשל, כאור הנר שמתנענע
27 תמיד למעלה במבועו, – וכל כך למדו? – מפני שאור האש חפץ
28 במבוע לפרד מהפתילה – בה האש מחזיקה את עצמה, ולדבק
29 בשרשו למעלה ביסוד האש הכללי שתחת גלגל הירח, כמו
30 שכתוב בעין חיים. – האש שבנר נמשכת במבועה ללמעלה, כדי
31 להתאחד עם שורשה, "יסוד האש", הנמצא למעלה, מתחת לגלגל
32 הלבנה. שכן, ארבעה היסודות: אש, רוח, מים, עפר, מסודרים
33 בצורה כזו, שהיסוד הקל והעדין יותר, מקיף את היסוד הכבד יותר;
34 עפר שהוא היסוד הכבד ביותר – הוא גם התחתון ביותר; מים
35 מבחינת הטבע שלהם, צריכים להיות מעל לעפר ולהקיף את העפר,
36 אלא מאמת חסד ה' בלבד, הרי "לרוקע הארץ על המים", נמתח
37 חלק מהעפר מעל למים; רוח היא למעלה מן המים ומקיפה את
38 המים; אש מקיפה את הרוח. כך נמצא יסוד האש הכללי, מתחת
39 לגלגל הירח. ואף שעל ידי זה – על-ידי הינתקות האש מהפתילה
40 ודביקותה בשורשה למעלה, יכבה ולא יאיר כלום למטה, וגם
41 למעלה בשרשו ויתבטל אורו במציאות בשרשו, – שכן,
42 "מציאות" הנר היא הרי כדי להאיר, ובשורשו תתבטל מציאות זו.
43 כי, נר רגיל לעומת נר גדול – מאבד את מציאותו ואינו משמש
44 לשום דבר (למשל: נר דלוק באמצע היום). מכל-שכן שהוא מאבד

45 את מציאותו לגמרי לגבי שורשו. הרי, שאין לומר שמשכת הנר
46 לשורשו היא כדי שיהיה שם מציאות נעלה יותר. אדרבה, שם
47 תתבטל מציאותו לגמרי. והרי קיים כלל ש"כל דבר חפץ בקיומו",
48 ובהתאם ל"כלל" זה, לא היתה האש שבנר צריכה להימשך
49 ל"שורש", אף-על-פי-כן
50 בקך הוא – אור האש, חפץ
51 במבועו. – כלומר, כאילו
52 אור הנר "רוצה" בכך, כמו
53 שאכן אנו רואים ב"נר"
54 שהוא נמשך תמיד לשורשו,
55 כך נשמת האדם, וכן
56 בבחינת רוח ונפש, – לאו
57 דוקא במי ש"פועלת" בו
58 המדריגה העליונה יותר של
59 "נשמה", אלא גם באלה
60 שנשמתם היא בבחינות
61 התחתונות יותר, של "רוח"
62 או של "נפש", חפצה
63 וחשקה – של הנשמה,
64 במבועה ליפרד ולצאת מן
65 הגוף ולדבק בשרשה
66 ומקורה בה' חיי החיים
67 ברוח-הוא; – הרי הוא ה"חיים" של הנשמה, שענינה – חיות,
68 והנשמה בטבעה רוצה להינתק מגופה ולהתאחד בשורשה, ב"חיי
69 החיים" – הקב"ה. הגם שתהיה – שם, אין ואפס ותתבטל שם –
70 בשורשה, במציאות לגמרי, ולא ישאר ממנה מאומה מהותה
71 ועצמותה הראשון, – אי אפשר לומר שלא ישאר ממנה מאומה,
72 שכן, אדרבה, מהותה האמיתית של הנשמה היא, כשהיא מתאחדת
73 עם שורשה, לכן אומר רבנו חזקוני: "מהותה ועצמותה הראשון", כפי
74 שהיא בהיותה בגופה – נשמה עם כוחות של "שכל" ו"מדות"
75 וכדומה – מזה לא ישאר כלום. כן לא שייך לומר שתשוקת הנשמה
76 היא להתעלות למדריגה עליונה יותר. שכן, תשוקה למדריגה
77 עליונה יותר, שייכת רק כשהיותה באותה "מהות" היא מגיעה
78 למדריגה עליונה יותר. כמו: חכם קטן יכול לשאוף להיעשות חכם
79 גדול. אך להיפך ל"מהות" אחרת – לא מתאימה לכך "תשוקה" –
80 לא שייך הדבר שאדם ישתוקק להיפך למלאך, כי זו "מהות" אחרת
81 לגמרי. ומכיון שכן – מדוע, איפוא, תרצה הנשמה לצאת מגופה
82 ולהתאחד בשורשה? – אף-על-פי-כן זה רצונה וחפצה במבועה.
83 – ברם, המושג "טבע" נחשב בדרך כלל לחסרון, אם הדבר הוא לפי
84 הטבע, חסר כאן הדר ה"שכל" – וכאן הרי מה שהנשמה נמשכת אל
85 הקב"ה בטבע, נחשב ל"מעלה" – לכן, מעיר ה"תניא", מיד, שהמלה
86 "טבע" כאן, משמעה, כל ענין שאינו לפי ה"טעם" וה"שכל", גם
87 כשהדבר הוא למעלה מה"שכל", מצינים אותו במלה "טבע". ומכך
88 זה, – המלה "טבע", הוא שם המושאל לכל דבר שאינו בבחינת

היא כוח שלמעלה מ"שכל" ו"הבנה", **שְׂכָה** - בחכמה שבנפש, 12
 שורה אור-אין-סוף **בְּרוּךְ הוּא**. - ומשום כך, נמשכת הנשמה 13
 להתאחד בשורשה, 14
 המשכה שלמעלה 15
 מזה "שכל" וזה "הבנה". הרי 16
 ש"ענין" האהבה המסותרת 17
 הוא - רצונה הפנימי של 18
 הנשמה להתאחד עם 19
 שורשה, עם הקב"ה. להלן 20
 יוסבר מדוע נקראת אהבה 21
 זו - "אהבה מסותרת". 22

1 **טַעַם וְדַעַת**. - כל דבר שאינו נעשה מתוך הגיון ושכל, מתואר
 2 בשם "טבע", **וְנָם כָּאֵן** - ביחס להמשכת הנשמה לשורשה,
 3 **הַכּוֹנֶה**, - בהשתמשות
 4 במלה טבע: **שְׂרָצוֹן וְחַפְץ**
 5 **זֶה בְּנֶפֶשׁ** - להיות דבוק
 6 בשורשה, **אֵינוּ בְּבָחִינָה**
 7 **טַעַם וְדַעַת וְשָׁכַל מִשְׁגֵּי**
 8 **וּמוֹבֵן, אֵלָּא לְמַעַלָּה**
 9 **מִהֲדַעַת וְשָׁכַל הַמִּשְׁגֵּי**
 10 **וְהַמּוֹבֵן, וְהִיא בְּחִינַת**
 11 **חֻכְמָה שֶׁבְּנֶפֶשׁ** - שלפי מה שהוסבר בפרק הקודם, "חכמה"

ליקוטי אמרים

בבחי' טעם ודעת וגם כאן הכוונה שרצון וחפץ זה
 בנפש אינו בבחי' טעם ודעת ושכל מושג ומובן אלא
 למעלה מהדעת ושכל המושג והמובן והיא בחי' חכמה
 שבנפש שבה אור א"ס ב"ה.

יום שני ג' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 48, וזהו כלל... עד עמ' כה, חוטא כו'.

שענינה - ביטול. **וְלָבֵן** - אלה שמצד הקליפה, **נִקְרָאִים "מְתִים"**, 53
כִּי "הַחֻכְמָה תַּחֲתֵיהָ", 54 - אך, דבר שהוא היפך ה"חכמה", הוא גם
 היפך החיים, ו**כְּתִיב**: **"יָמוּתוּ וְלֹא בְּחֻכְמָה"**; - מיתה קשורה 55
 במה שאין בו ענין 56
 ה"חכמה", וזה אמור ביחס 57
 לאומות העולם המקבלות 58
 חיותן מהקליפות. **וְכֵן** 59
הַרְשָׁעִים וּפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל 60
קָדָם שֶׁבָּאוּ לְיַד נָסִיּוֹן 61
לְקַדֵּשׁ הַשֵּׁם; - שכן, 62
 כשהם באים לידי נסיון של 63
 קידוש ה', מתעוררת בהם 64
 בחינת ה"חכמה" 65
 שבנשמתם, ומזיה או את 66
 נפשם. ואילו שלא בשעת 67
 נסיון של קידוש ה', למרות 68
 שגם אז קיימת בהם, בחינת 69
 ה"חכמה" שבנפש 70
 וה"ביטול" להקב"ה, אך זה 71
 אצלם בהעלם ובגלות - 72
 כפי שיסביר להלן: **כִּי** 73

ליקוטי אמרים

וזהו כלל בכל סטרא

קדושה שאינו אלא מה שנמשך מחכמה שנק' קודש
 העליון הבטל במציאות באור א"ס ב"ה המלוכש בו
 ואינו דבר בפני עצמו כנ"ל ולכן נקרא כ"ח מ"ה והוא
 הפך ממש מבחי' הקליפה וס"א שממנה נפשות אומות
 העולם דעבדין לגרמיהו ואמרין הב הב והלעיטני להיות
 יש ודבר בפני עצמו כנ"ל הפך בחי' החכמה ולכן
 נקראים מתים כי החכמה תחיה וכתוב ימותו ולא
 בחכמה. וכן הרשעים ופושעי ישראל קודם שבאו
 לידי נסיון לקדש השם כי בחי' החכמה שבנפש
 האלהית עם ניצוץ אלהות מאור א"ס ב"ה המלוכש
 בה הם בבחי' גלות בגופם בנפש הבהמית מצד
 הקליפה שבחלל השמאלי שבלב המולכת ומושללת
 בגופם בסוד גלות השכינה כנ"ל. ולכן נקראת אהבה
 זו בנפש האלהית שרצונה וחפצה לדבק בה' חיי החיים

23 **וְזֶהוּ כָּלֵל בְּכָל סְטָרָא דְקֻדְשָׁה**, - בצד הקדושה: **שְׁאִינוּ אֵלָּא מַה**
 24 **שֶׁנִּמְשָׁךְ מִחֻכְמָה, שֶׁנִּקְרָא "קִדְשׁ הָעֲלִיּוֹן"**, - המלה קודש רומזת
 25 על "חכמה", וקדושה היא המשכה מ"קודש" - המשכה מ"חכמה".
 26 מה משמעות ההמשכה
 27 מ"חכמה"? - יוסבר להלן,
 28 ש"חכמה" היא ענין 5
 29 ה"ביטול" לאור אין סוף 6
 30 ברוך הוא, להקב"ה: 7
 31 "המשכה מחכמה" פירושה 8
 32 - המשכת ביטול זה 9
 33 לאלקות, שאז זה צד 10
 34 הקדושה. אך, כשחסר 11
 35 "ביטול" זה מזה "חכמה" - אין 12
 36 זו קדושה. וכך אומר רבנו 13
 37 הזקן ביחס ל"קודש העליון" 14
 38 (חכמה): **הַבְּטָל** - "קודש" 15
 39 העליון" (חכמה) בטל 16
 40 **בְּמִצִּיאוֹת בְּאוֹר-אֵין-סוֹף** 17
 41 **בְּרוּךְ-הוּא הַמְּלַכֵּשׁ בּוֹ,** 18
 42 **וְאֵינוּ דָּכָר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ** 19
 43 **בְּנוֹזֵר לְעִילָּה, וְלָבֵן נִקְרָא**
 44 **"כֵּחַ מַה"**. - ולכן זה נקרא בשם "חכמה", המורכבת משתי המלים:
 45 "כח מזה", כוח של מזה, של ביטול. הרי שקדושה היא דוקא דבר שיש
 46 בו המשכה מ"חכמה" - דבר שבטל להקב"ה ואינו "מציאות" לעצמו
 47 כלל, והוא הפך ממש מ**בְּחִינַת הַקְּלִיפָה וּסְטָרָא אַחֲרָה, שֶׁמִּמֶּנָּה**
 48 **נִפְשוֹת אֲמוֹת הָעוֹלָם דְּעַבְדִּין לְגִרְמִיָּהוּ**, - העושות רק לשם
 49 מציאותן האנוכית, ו**אֲמָרִין**: **"הַב הַב"** - ואומרות "תן תן"
 50 **"חֲלַעֲטִינִי"**, - כמו שאמר עשו: **"הלעיטני"**, **לְהוֹיֹת יֵשׁ וְדָכָר בְּפָנֵי**
 51 **עֲצָמוֹ**, - ולא בטל לאלקות, **בְּנוֹזֵר לְעִילָּה**, - שקליפה היא בחינת
 52 **"יש" (מציאות) המנותקת מאלקות, הִפָּךְ בְּחִינַת הַחֻכְמָה; -**

- 1 לידי גילוי, כיצד זה תואם למה שמתארים אותה כאן בשם "אהבה"
2 מסותרת? אלא בהתאם
3 למה שיוסבר להלן, באה
4 "הסתרה" זו מענין אחר
5 לגמרי. המכסה ומסתיר על
6 האהבה, והוא לבוש השק
7 של הקליפה: **כִּי הִיא - חוּטָא כו'**
8 אהבה זו, **מִסְתַּרֶת וּמְכַפֶּה**
9 **בְּלִבּוּשׁ שֶׁקְּדִלְפָּה בְּפוּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִמֶּנָּה - מִהַקְלִיפָה, נִכְנָס**
10 **בָּהֶם רוּחַ שְׁמוֹת לְחֻטָּא, כְּמֵאֵמֶר רַ"ל¹¹: אֵין אָדָם חוּטָא כו'.**
11 - אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות". "רוח שטות" זו מתבטאת,
12 כמוסבר להלן, בכך, שנדמה לאדם החוטא, שלמרות שהוא חוטא,
13 הוא נשאר אותו יהודי, ואין הוא מרגיש שהוא נפרד בכך, חלילה,
14 מהקב"ה. לו היה חש שעל-ידי החטא הוא נפרד וניתק מהקב"ה -
15 לא היה חוטא, מחמת האהבה הנטועה בלבו להקב"ה, שבגללה
- 16 הרי היה מוסר את נפשו כדי שלא להינתק מהקב"ה - אלא "רוח
17 שטות" זו מטפשת אותו
18 שלא ירגיש בהינתקות
19 מהקב"ה הנגרמת על-ידי
20 החטא. ברם, אם כך הדבר,
21 הרי שגם בשעת "נסיון" של
22 קידוש ה', כשרוצים לכפות
23 עליו לכפור בהקב"ה, לא
24 היה צריך לחוש שעל-ידי כך הוא ניתק מהקב"ה, וממילא - לא
25 למסור את נפשו? - מסביר רבנו הזקן, שבאפשרות הקליפה
26 להסתיר רק על דברים שאינם נוגעים ישירות בבחינת ה"חכמה" של
27 הנפש האלקית. ואילו - כשמדובר בנסיון של קידוש ה', הפוגע
28 ישירות ב"כוח החכמה", באמונה הנובעת מזה"חכמה", שם אין
29 הקליפה יכולה לכסות ולהסתיר, ויהודי מרגיש אז וחש שעל-ידי
30 כך אכן יינתק מהקב"ה, ולכן הוא מוסר את נפשו:

יום שלישי ד' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כה, אלא שגלות הזה... עד עמ' 50, כלל:

- 31 **אֵלָא שְׁגָלוֹת הָיָה לְבַחֲנִית חֲכָמָה - אֵינִי אֵלָא לְבַחֲנִיתָ**
32 **הַמְתַּפְשֵׁטֶת מִמֶּנָּה בְּנִפְשׁ בְּלָה לְחַיּוּתָהּ, - בַּחֲיוֹת אֲלֵקִיתָ.**
33 התפשטות זו בלבד של "חכמה", אפשר שתהיה בגלות, ולא
34 יתאפשר לה להתפשט בכל הנפש, וממנה בכל הגוף, להחיותם
35 בחיות של קדושה ולשמור
36 עליהם מלעבור עבירה.
37 **אָבֵל שָׂרֵשׁ וְעֵינֵקֶר שָׁל**
38 **בַּחֲנִית חֲכָמָה שֶׁבִּנְפֶּשׁ**
39 **הָאֱלֹהִית הוּא כְּמַחֲוִי,**
40 **וְאֵינָהּ - ה"עיקר" שבחכמה,**
41 **אֵינָה מְתַלַּבֶּשֶׁת בְּלִבּוּשׁ**
42 **שֶׁקְּדִלְפָּה שֶׁבִּלְבָּב בְּחָלָל**
43 **הַשְּׂמָאֵלִי בְּבַחֲנִית גְּלוּת**
44 **מִפֶּשׁ, - שלא יוכל להיות**
45 **לה שום השפעה, רק שהיא**
46 **- בחינת חכמה זו, בְּבַחֲנִית**
47 **שֶׁנָּה בְּרִשְׁעִים, - אדם ישן**
48 **קיימים בו כל הכוחות, כמו**
49 **לאדם ער, אלא שבשעת**
50 **השינה הכוחות רדומים**
51 **ומוסתרים, וְאֵינָה פּוֹעֵלֶת**
52 **פְּעֻלָּתָה בָּהֶם - שפעולתה צריכה הרי להיות, שהנפש כולה תהיה**
53 **בטלה להקב"ה, כָּל זְמַן שֶׁעֲסֻקִים בְּרַעְיָתָם וּבִינָתָם בְּתַאֲוֹת**
54 **הָעוֹלָם. - כל זמן שה"ידעת" וה"בינה", שהן הכוחות הגלויים ולמטה**
55 **מ"חכמה", שקועות בתאוות - בחינת ה"חכמה" היא כנרדמת ונתונה**
56 **בשינה. אֶךְ בְּשִׁבְאִים - הרשעים, לִידֵי נִסְיוֹן בְּדַבָּר אֲמוֹנָה, שֶׁהִיא**
- 31 **לְמַעַל מִהֲדַעַת, וְנִנְעָה עַד הַנֶּפֶשׁ - עַד לְבַחֲנִית חֲכָמָה שֶׁבָּהּ**
32 **- שורש האמונה הוא, כאמור, ב"חכמה", אֵינִי הִיא - ה"חכמה",**
33 **נִעוּרָה מִשְׁנִנְתָּה, - כלומר, היא מתגלה, ופּוֹעֵלֶת פְּעֻלָּתָה בְּכַח ה'**
34 **הַמְלָבֶשׁ בָּהּ, - השפעתה של ה"חכמה" מתבטאת בכך, שאותו**
35 **אדם מוכן למסור את נפשו**
36 **על קידוש ה', וְכִמּוֹ**
37 **שְׁבָתוֹב¹²: "וְיִקְוֶן בְּיָשָׁן**
38 **ה", - הרומז על בחינת**
39 **ה"חכמה" שבנפש ואור אין**
40 **סוף המלוש בה, שהייתה**
41 **קודם כרדומה, ולא פעלה**
42 **פעולתה. אֶךְ, כשבא האדם**
43 **לידי נסיון של קידוש ה' -**
44 **היא מתעוררת ופועלת**
45 **פעולתה - לַעֲמֹד בְּנִסְיוֹן**
46 **בְּאֲמוֹנָת ה' כְּלִי שוֹם טַעַם**
47 **וְדַעַת וְשִׁבְלִי מִשְׁנֵג לו', -**
48 **מדוע עליו למסור את נפשו,**
49 **לְהַתְּנֵבֶר עַל הַקְּלִיפּוֹת**
50 **וְתַאֲוֹת עוֹלָם הַזֶּה בְּהִתֵּר**
51 **וּבְאִסּוּר שֶׁהִרְגֵּל בָּהֶם,**
52 **וְלִמָּאם בָּהֶם, - כלומר, בעמדו עתה נכון למסור את נפשו על**
53 **קידוש ה', לא רק שהוא מרסן את תאוותיו הפנימיות ומושל עליהן,**
54 **אלא הן נעשות מאוסות בעיניו, וְלִבְחָר לו' ה' לְחַלְקוֹ וְלִגְדֻלּוֹ, -**
55 **גם כוחותיו הפנימיים, כ"שכל" ו"מדות", הנקראים "חלק", וגם**
56 **הכוחות העליוניים יותר, "רצון" ו"תענוג", הנקראים "גורל" - יהיו**

1 נתונים כולם להקב"ה — לְמַסֵּר לוֹ נַפְשׁוֹ עַל קִדּוּשׁ שְׁמוֹ. וְאִם בִּי
2 הַקְלִיפּוֹת נִבְרָו עָלָיו כָּל יָמָיו וְלֹא יִכּוֹל לָהֶם, — שְׁהָרִי, מְדוּבָר
3 כֵּאֵן בִּיחֹס ל"פֹּשַׁע יִשְׂרָאֵל", שֶׁגַם הוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל קִדּוּשׁ ה',
4 וְהַקְלִיפּוֹת הֵיוּ בּוֹ תָמִיד עַל הַעֲלִינָה, כְּמֵאֲמַר רַז"ל¹³ שֶׁ"הַרְשָׁעִים
5 הֵם כְּרִשּׁוֹת לָהֶם", —

6 בְּרִשּׁוֹת הַחֲלָל הַשְּׂמָאִלִי
7 שִׁבְלָבָם, מִקוּמָה שֶׁל הַנֶּפֶשׁ
8 הַבְּהֵמִית וְהִצְרָה־הָרַע שֶׁמִּצַּד
9 הַקְלִיפָה; מְכַל מְקוֹם
10 כְּשֶׁבָא לִידֵי נִסְיוֹן בְּדָבָר
11 אֲמוּנָה בַּה' אֶחָד,
12 שִׁיבֹדְתָהּ בְּהִרְרֵי קִדְשׁ,
13 הִיא בְּחִינַת חֲכָמָה
14 שֶׁבִּנְפֶּשׁ הָאֱלֹהִית, — כִּפִּי
15 שְׂנוּכָר לַעֲלִיל, נִקְרָאת
16 "חֲכָמָה" בְּשֵׁם "קִדְשׁ", שֶׁבָּהּ
17 — ב"חֲכָמָה", מְלָכֶשׁ אֹרֶז
18 אֵינ־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא — אֵל,
19 הָרִי כָּל הַקְלִיפּוֹת בְּמַלְאִים
20 וּמְכַלְמִים וְהֵיוּ בְּלֹא הֵיוּ
21 מִמֶּשׁ לִפְנֵי ה', בְּדַכְתִּיבִי¹⁴:
22 "כָּל הַגּוֹיִם — כּוֹלֵל קְלִיפּוֹת,
23 בְּאֵין נִגְדּוֹ וְגו'", וּבְתִיבֵי¹⁵:
24 "כִּי הִנֵּה אֵיבִיךָ ה', — כּוֹלֵל
25 גַּם קְלִיפּוֹת שֶׁהֵן "אֵיבִיךָ ה'",
26 כִּי הִנֵּה אֵיבִיךָ יֹאבִדְךָ,
27 יִתְפָּרְדּוּ וְגו'", וּבְתִיבֵי¹⁶:
28 "כְּהִמָּם דּוֹנֵג מִפְּנֵי אִשׁ
29 יֹאבִדּוּ וְגו'", — הַרְשָׁעִים
30 וְהַקְלִיפּוֹת יִמָּסוּ מִפְּנֵי
31 הַשִּׁיטָה, וּבְתִיבֵי¹⁷: "הָרִים —

32 הַקְלִיפּוֹת שֶׁהֵן בְּעֵינֵי עֲצָמָן
33 כְּהִרִים, בְּדוֹנֵג נִמְסוֹ". — הָרִי, שֶׁכִּלְפֵי אֹרֶז אֵין סוֹף בִּרְוֹךְ הוּא
34 הַמְּלוּכָשׁ בְּבִחִינַת "חֲכָמָה" שֶׁבִּנְפֶּשׁ שֶׁל יִהּוּדִי — בְּטִלּוֹת וְנַעֲלָמוֹת כֹּל
35 הַקְלִיפּוֹת, וְזֹאת — כְּשִׁיחֻדִּי עוֹמֵד לִפְנֵי נִסְיוֹן שֶׁל קִדּוּשׁ ה' —
36 מִתְעוֹרֶרֶת וּמִתְגַּלֶּה בְּתוֹכָהּ בְּחִינַת חֲכָמָה זו. לִכֵּן, לַמְּרוֹת שֶׁלִּפְנֵי כֵן
37 הִיתָה לַקְלִיפּוֹת הַשְּׁלִיטָה הַמְּלָאָה עָלֶיהָ, יֵשׁ בּוֹ עֵתָה הַכּוּחַ הַלְתֵּגֶבֶר
38 עֲלֶיהָ. זֹאת אוֹמֶרֶת: יִהּוּדִי יֵשׁ בּוֹ תָמִיד הַכּוּחַ (הַנוֹבֵעַ מִ"חֲכָמָה" —
39 אֲהָבָה מְסוֹתֶרֶת) לְשִׁלּוֹת עַל הַתְּאוּת, צְרִיכִים רַק לַעֲוֹרֵר כּוּחַ זֶה.
40 לַהֲלֹךְ, יִסְבִּיר רַבֵּנוּ הַזֶּקֶן, אֵיךְ כְּלוּלָה בְּאֲהָבָה זו גַּם יִרְאָה. שְׁכֵן,
41 כְּאֹמֶר, כִּדִּי לִקְיָם תוֹרָה וּמִצְוֹת נִדְרֶשֶׁת גַּם יִרְאָה; וּמֵאֲחֵר שֶׁאֵינוֹ
42 אוֹמְרִים, שֶׁלְּשִׁמִּירַת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת מְסַפִּיקָה הַאֲהָבָה הַמְּסוֹתֶרֶת
43 בְּלִבָּד — הָרִי שֶׁהִיא כּוֹלֵלֶת בְּתוֹכָהּ גַּם יִרְאָה; וְהִנֵּה, אֹרֶז ה' אֵין־סוֹף
44 בְּרוּךְ־הוּא הַמְּלָכֶשׁ בְּחֲכָמָה שֶׁבִּנְפֶּשׁ — גְּדוֹל וְעֶצוֹם בְּחֹזֶק כָּל כֶּךָ
45 לְגִרָשׁ וְלִדְחוֹת הַסְּמָרָא אֲחֵרָא וְהַקְלִיפּוֹת שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ וְיַעֲזוּ אֲפִילוּ
46 בְּלִבּוֹשֵׁי, — ה"לְבוּשִׁים" שֶׁלָּהֶם שִׁיבִים לְאוֹר אֵין סוֹף בִּרְוֹךְ הוּא,

לִיקוּטֵי אֲמָרִים

ה' לַחֲלָקוֹ וּלְגוֹרְלוֹ לְמַסּוֹר לוֹ נַפְשׁוֹ עַל קִדּוּשׁ שְׁמוֹ וְאִם
כִּי הַקְלִיפּוֹת גִּבְרוּ עָלָיו כָּל יָמָיו וְלֹא יִכּוֹל לָהֶם כְּמֵאֲרֹז"ל
שֶׁהַרְשָׁעִים הֵם בְּרִשּׁוֹת לָהֶם מ"מ כְּשֶׁבָא לִידֵי נִסְיוֹן
בְּדָבָר אֲמוּנָה בַּה' אֶחָד שִׁיבֹדְתָהּ בְּהִרְרֵי קוֹדֶשׁ הִיא
בַּח' חֲכָמָה שֶׁבִּנְפֶּשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבָּהּ מְלוּכָשׁ אֹרֶז א"ס
כ"ה הָרִי כָּל הַקְלִיפּוֹת בְּמַלְאִים וּמְכַלְמִים וְהֵיוּ כְּלֵא הֵיוּ
מִמֶּשׁ לִפְנֵי ה' כְּדַכְתִּיב כָּל הַגּוֹיִם כֵּאֵין נִגְדּוֹ וְגו' וּכְתִיב כִּי
הִנֵּה אֵיבִיךָ ה' כִּי הִנֵּה אֵיבִיךָ יֹאבִדְךָ יִתְפָּרְדּוּ וְגו' וּכְתִיב
כְּהִמָּם דּוֹנֵג מִפְּנֵי אִשׁ יֹאבִדּוּ וְגו' וּכְתִיב הָרִים כְּדוֹנֵג נִמְסוֹ.
וְהִנֵּה אֹרֶז ה' א"ס כ"ה הַמְּלוּכָשׁ בְּחֲכָמָה שֶׁבִּנְפֶּשׁ גְּדוֹל
וְעֶצוֹם כְּחוֹ כָּל כֶּךָ לְגִרָשׁ וּלְדַחוֹת הַס"א וְהַקְלִיפּוֹת שֶׁלֹּא
יִכְלוּ וְיַעֲזוּ אֲפִי בְּלִבּוֹשֵׁי שֶׁהֵם מַחֲשָׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה
שֶׁל אֲמוּנָה ה' אֶחָד דְּהֵינּוּ לַעֲמוּד בְּנִסְיוֹן לְמַסּוֹר נַפְשׁוֹ
אֲפִי שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת רַק אִיזָה מַעֲשֵׂה לְבָד נִגְדֵי אֲמוּנָה
ה' אֶחָד כְּגוֹן לְהַשְׁתַּחֲוֹת לַעֲבוּדָה זֶרָה אִם שְׂאִינוֹ מֵאֲמִין
בַּה' כָּלֵל בְּלָבוֹ וְכֵן שֶׁלֹּא לְדַבֵּר תּוֹעָה ח"ו עַל אַחֲדוֹת ה'
אִם שְׂאִין פִּיּוֹ וּלְבֹ שׁוֹיִן רַק לְבֹ שְׁלֵם בְּאֲמוּנָה ה'. —
אִם־עַל־פִּי־כֵן יִמָּסוֹר אֶת
נַפְשׁוֹ, שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ
מַעֲשֵׂה וְשֶׁלֹּא לְדַבֵּר אוֹתוֹ
דִּיבּוּר. בְּרַם, אֵין זֶה
הַהִתְבַּטָּאוֹת שֶׁל הָאֲהָבָה
הַמְּסוֹתֶרֶת עֲצָמָה. הָאֲהָבָה
הַטְּבִיעִית וְהַמְּשִׁיכָה לַהֲקַב"ה,
אֵינָן נִפְגַּעוֹת כֵּאֵן יִשִּׁירוֹת,
שְׁכֵן, גַּם בְּשַׁעַת הַמַּעֲשֵׂה אוֹ
הַדִּיבּוּר נִשְׁאֶרֶת הָאֲמוּנָה

בְּלִבָּב כָּלֵל:

שֶׁהֵם מַחֲשָׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה שֶׁל אֲמוּנָה ה' אֶחָד; — שֶׁלֹּא יִהְיֶה
בְּכוּחַן שֶׁל הַקְלִיפּוֹת "לִנְגוּעַ" לֹא רַק בְּאֲמוּנָה עֲצָמָה, כִּי אִם גַּם לֹא
בְּמַחֲשָׁבָה, דִּיבּוּר וּמַעֲשֵׂה, שֶׁעֲלֵיהֶם לִהְיוֹת מוֹשְׁלִטִים מִהָאֲמוּנָה
וּמֵאֲחֲדוֹת ה'. דְּהֵינּוּ — אֹרֶז אֵין סוֹף הַמְּלוּכָשׁ בְּנִפְשׁ הִיחֻדִּי, נוֹתֵן לוֹ
הַכּוּחַ, לַעֲמֹד בְּנִסְיוֹן לְמַסֵּר
נַפְשׁוֹ, אֲפִילוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת
רַק אִיזָה מַעֲשֵׂה לְבָד נִגְדֵי
אֲמוּנָה ה' אֶחָד, כְּגוֹן —
כְּשׁוֹפִים עָלֶיהָ: לְהַשְׁתַּחֲוֹת
לַעֲבוּדָה זֶרָה, אִם שְׂאִינוֹ
מֵאֲמִין בַּה' כָּלֵל בְּלָבוֹ, —
וְאֵין זֶה "נוֹגַע" בְּאֲמוּנָה
עֲצָמָה, שְׁכֵן — בְּלָבוֹ הוּא הָרִי
מֵאֲמִין בְּהַקְב"ה, יֵשׁ בְּכֶךָ רַק
מִשּׁוֹם מַעֲשֵׂה שֶׁבִּנְיָגוּד
לְאֲמוּנָה — וְאִם עַל כֶּךָ הוּא
מוֹסֵר אֶת נַפְשׁוֹ, וְכֵן — זֶה
נוֹתֵן לוֹ הַכּוּחַ לְמַסּוֹר אֶת
נַפְשׁוֹ, שֶׁלֹּא לְדַבֵּר תּוֹעָה חַס
וְשָׁלוֹם עַל אַחֲדוֹת ה', אִם
שְׂאִין פִּיּוֹ וּלְבֹ שׁוֹיִן, רַק
לְבֹ שְׁלֵם בְּאֲמוּנָה ה'. —
אִם־עַל־פִּי־כֵן יִמָּסוֹר אֶת
נַפְשׁוֹ, שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ
מַעֲשֵׂה וְשֶׁלֹּא לְדַבֵּר אוֹתוֹ
דִּיבּוּר. בְּרַם, אֵין זֶה
הַהִתְבַּטָּאוֹת שֶׁל הָאֲהָבָה
הַמְּסוֹתֶרֶת עֲצָמָה. הָאֲהָבָה
הַטְּבִיעִית וְהַמְּשִׁיכָה לַהֲקַב"ה,
אֵינָן נִפְגַּעוֹת כֵּאֵן יִשִּׁירוֹת,
שְׁכֵן, גַּם בְּשַׁעַת הַמַּעֲשֵׂה אוֹ
הַדִּיבּוּר נִשְׁאֶרֶת הָאֲמוּנָה
בְּתוֹמָתָהּ, אֲלֵא, זֶה הִיא הַהִתְבַּטָּאוֹת שֶׁל ה"יִרְאָה" הַכּוֹלֵלָה ב"אֲהָבָה"
— הוּא יִרְאָה מִלְּהִיּוֹת חֹסֶם וְשִׁלּוֹם נִפְרָד מִהַקְב"ה, — יִרְאָה זֶה מוֹנַעַת אוֹתוֹ
מִלַּעֲשׂוֹת אוֹתוֹ מַעֲשֵׂה אוֹ מִלְּדַבֵּר אוֹתוֹ דִּיבּוּר. וְכֵל זֶה — מַחֲמַת
שְׁתַּגְלִתָּהּ בּוֹ, בְּגִלְלֵי הַנִּסְיוֹן שֶׁל קִדּוּשׁ ה', ה"חֲכָמָה" שֶׁבִּנְפֶּשׁ. וְזֶה
נִקְרָא "דְּחִילוֹ הַנִּבְלָל בְּרַחֲמֵימוֹ", — יִרְאָה הַכּוֹלֵלָה בְּאֲהָבָה, שֶׁהִיא
אֲהָבָה הַטְּבִיעִית שֶׁבִּנְפֶּשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּכִלְלוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁחֲפָצָה
וּרְצוֹנָה בְּמַטְבְּעָה לְדָבֵק בְּשִׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ אֹרֶז־אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא,
שֶׁמִּפְּנֵי אֲהָבָה זֶה וּרְצוֹן זֶה — לְהִדְבֵּק בְּהַקְב"ה, הִיא — הַנֶּפֶשׁ
הָאֱלֹקִית, יִרְאָה וּמִפְּחָדָהּ בְּמַטְבְּעָה מְנַעַע בְּקִצָּה מִמֵּאֵת עֲבוּדָה זֶרָה
חַס וְשָׁלוֹם, שֶׁהִיא נִגְדֵי אֲמוּנָה ה' אֶחָד, אֲפִילוּ בְּלִבּוֹשֵׁי הַחִיצוֹנִים
שֶׁהֵם דְּבוּר אוֹ מַעֲשֵׂה, — הַקְּשׁוּרִים בְּעַבּוּדָה זֶרָה, כִּלִּי אֲמוּנָה בְּלָב
כָּלֵל: — בְּעַבּוּדָה זֶרָה זֶה. גַּם מִכֵּךְ יִרְאָה נִשְׁמָתוֹ שֶׁל יִהּוּדִי, וִירְאָה זֶה,
הִיא הַכּוֹלֵלָה בְּאֲהָבָה הַמְּסוֹתֶרֶת. הָרִי, שֶׁבְּאֲהָבָה מְסוֹתֶרֶת — הַכּוֹלֵלֶת
בְּתוֹכָהּ גַּם יִרְאָה — יִכּוֹל יִהּוּדִי לִקְיָם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, כִּפִּי שִׁיפּוּרֵת לַהֲלֹךְ,

1 עלי ידי שעושה חשבון: מאחר שהיה גם מוסר את נפשו, ובלבד שלא
2 להיות נפרד מהקב"ה, עליו בודאי להימנע מלעבור עבירה, כי עלי ידי
3 עבירה נפרדים חס ושלום מהקב"ה. עליו לקיים מצוות, כי עלי ידיו
4 מתאחדים עם הקב"ה, וזה הרי רצונו האמיתי – להיות דבוק בהקב"ה.
5 בהקשר למה שלמדנו בפרק זה ב"תניא", שגם פושע ישראל מוסר
6 את נפשו כשרוצים לכפות עליו לכפור בהקב"ה, מן הראוי להביא
7 סיפור שאירע בזמנו של הבעל-שם-טוב, המובא בספר "תולדות
8 יעקב יוסף": בגלל סיבות שונות, גדל וחונך ילד יהודי אצל גוי
9 "פריץ", ולא ידע שום דבר מיהדותו. כשבגר קצת אותו ילד,
10 החליט ה"פריץ" להמיר את דתו של הילד באופן רשמי, והכין
11 לכבוד אותו מאורע סעודה גדולה. בהיותו בטוח שהילד לא

יתנגד לכך, הודיע לו ה"פריץ" שבים מסויים ימירו את דתו. הילד
החל לשאול למשמעות הדבר. וה"פריץ" ענה לו: כלום, עד עתה
קוראים לך פייוויש – וכשימירו את דתך יקראו לך "איוואן". שאל
הילד: מדוע – אני נקרא "פייוויש"? נאלץ ה"פריץ" לספר לו,
שהוא ילד יהודי. מששמע הילד שהוא ילד יהודי לא רצה
להסכים שימירו את דתו, בטענו: אני נקרא "פייוויש" – אשאר
"פייוויש"! ולא הועילו היסורים הרבים שייסר אותו ה"פריץ" על
כך. פייוויש מסר את נפשו על קידוש ה'. התבטאה על כך אשה
יהודיה: ריבונו של עולם, אנחנו, אכן, לא טעינו בך, אך, גם אתה
לא טעית בנו. פייוויש, פושע ישראל, מסר את נפשו על
קידוש ה'.

יום רביעי ה' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 50, פרק כ והנה... עד עמ' כו, המלוכש בהם.

23 **פֶּרֶק כ.** בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, כיצד "קרב מאד" לכל אחד
24 מישראל, לקיים תורה ומצוות מתוך רגש של אהבה ה' ויראת ה' –
25 באמצעות האהבה המסותרת שבו להקב"ה, אהבה מסותרת זו היא בחינת
26 ה"חכמה" שבנפש האלקית, בה שורה אור אין סוף ברוך הוא, ומשם נובע
27 הכוח ביהודי למסור את נפשו
28 ולא להיפרד ולהינתק חס
29 ושלום מהקב"ה.
30 אם היהודי היה מרגיש, שעל-
31 ידי עבירה, הוא ניתק ונפרד
32 מהקב"ה, לא היה עובר על
33 שום עבירה. אך, אין הוא
34 מרגיש בכך, נדמה לו, שגם
35 בשעה שהוא חוטא, הוא נשאר
36 יהודי כפי שהיה. ואילו –

– שתי מצוות אלו, הן ה"כלל", וכל שאר המצוות, הן "פרטים" מאותו
"כלל". **וְלֹכֵן שְׁמַעְנוּ "אֲנִכִּי" וְ"לֹא יְהִיָּה לָךְ" לְבַד מִפִּי הַגְּבוּרָה**
בְּמִאֲמַר רַ' לֵלִי, – "אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו", **מִפִּי**
שָׁהֵם – שני דיברות אלו, **בְּלִלּוֹת הַתּוֹרָה בְּלָהָה**. – הרי, ששמענו
"מפי הגבורה", מפיו של
הקב"ה, את כל התורה
כולה, מאחר ששני דיברות
אלו הן ה"כלל" האוצר
בתוכו את כל ה"פרטים" –
כל התורה. בכך – שכל
מצוות-העשה קשורות
במצוות-העשה של אמונה,
וכל מצוות הלא-תעשה
קשורות בלא-תעשה של

ליקוטי אמרים

פרק כ והנה מודעת זאת לכל כי מצות ואזהרת

ע"ז שהם שני דברות הראשונים

אנכי ולא יהיה לך הם כללות כל התורה כולה. כי דבור
אנכי כולל כל רמ"ח מצות עשה. ולא יהיה לך כולל
כל שם"ה מצות ל"ת ולכן שמענו אנכי ולא יהיה לך
לבד מפי הגבורה כמאמר"ל מפני שהם כללות התורה
כולה. ולבאר היטב ענין זה צריך להזכיר תחלה

עבודה זרה – יובן ממילא, שאת הכוח של מסירות נפש, לשמור על
האמונה ולהתנגד לעבודה זרה, אפשר לנצל גם לקיום כל המצוות,
ולהימנעות מכל העבירות. יש, כמובן, להסביר: איזו שייכות מיוחדת
יש בין כל העבירות, לעבודה זרה? – הקשר שבין כל המצוות
ל"אמונה" מובן, כפי שמוסבר במכילתא³, משל למלך שבא לארץ
ואנשיה בקשוהו לגזור עליהם גזירות. ענה להם המלך: תחלה קבלו
עליכם את מלכותי, ולאחר מכן אגזור עליכם גזירות. כך מובן גם
ביחס למצוות "אנכי ה' אלקיך" – בה מצווה כל אחד מישראל לקבל
על עצמו עול מלכות שמים – שהיא משמשת כהקדמה וכיסוד לכל
המצוות שהקב"ה מצוה את בני ישראל. אך, לא ברור עדיין,
השייכות המיוחדת בין כל מצוות "לא-תעשה", ל"לא-תעשה" של
עבודה זרה. ויוסברו הדברים להלן: משמעות "אחדות ה'" איננה רק
שישנו בורא אחד, אלא גם שאין דבר שמתוך להקב"ה, כי הכל בטל
ומאוחד עם הקב"ה. ממילא כשאדם עובר עבירה – דבר שהוא נגד
רצונו של הקב"ה, ובכך הוא מנתק את עצמו מהקב"ה ומרגיש את
עצמו ל"יש" ו"דבר נפרד" מאלקות – גם זו נקראת עבודה זרה, וכפי
שרבנו הזקן יסביר זאת להלן: **וְלֹכֵן הַיִּטֵּב עֲנִין זֶה**, – התייחסות כל

כשבאים לכפות עליו לכפור בהקב"ה ולעבוד עבודה זרה – הוא מרגיש
שרוצים לנתק ולהפריד אותו מהקב"ה, ואז הוא מוסר את נפשו. בכוח זה
של מסירות נפש, הוא אכן יכול להישימר מכל עבירה ולקיים כל המצוות.
אך, כיצד יש באותו כוח של מסירות נפש, שלא לעבוד עבודה זרה,
להשפיע גם ביחס לעבירות אחרות? וכיצד יש גם בכוחו להביא לקיום כל
המצוות, – יוסברו הדברים בפרקים הבאים על יסוד הנחה שכל מצוות-
העשה קשורות במצות האמונה ואחדות ה' – "אנכי ה' אלקיך": וכל
מצוות לא-תעשה קשורות ב"לא-תעשה" של עבודה זרה – "לא יהיה לך
אלקים אחרים", – בכך יובהר, כיצד אפשר לנצל את הכוח של מסירות
נפש לשמירת כל מצוות ה"עשה" וה"לא-תעשה".
וְהֵנָּה מוֹדַעַת זֹאת – ידוע הדבר, לְבַל, כִּי מִצְוַת – העשה של
אמונה ואחדות ה', וְאַחֲרֵת עֲבוּדָה זָרָה, שְׁהֵם שְׁנֵי דְּבָרוֹת
הָרִאשׁוֹנִים, – מעשרת הדיברות, "אֲנִכִּי" וְ"לֹא יְהִיָּה לָךְ"¹, – "אנכי
ה' אלקיך" – מצות העשה של אמונה ואחדות ה', "לא יהי' לך" –
מצות הלא-תעשה של עבודה זרה. הֵם כְּלִלּוֹת בְּלִי תּוֹרָה בְּלָהָה; –
הן כוללות את כל התורה כולה. כִּי דְּבִרַּת "אֲנִכִּי" כּוֹלֵל כָּל רִמ"ח
מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְ"לֹא יְהִיָּה לָךְ" כּוֹלֵל כָּל שְׁמ"ה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה,

1 העבירות ל"עבודה זרה", צריך להזכיר תחלה בקצרה ענין ומהות
2 אחדותו של הקדוש ברוך הוא, שנקרא "יחיד ומיוחד", –
3 משמעות הביטוי "יחיד ומיוחד" לגבי הקב"ה, היא: כי במושג "אחדות
4 ה' " אפשר לומר שהוא אלוהא אחד, בורא יחיד, כן אפשר לומר

5 שהקב"ה הוא אחד פשוט
6 ולא מורכב – וכך הלאה,

7 ואילו בביטוי זה מודגש ענין
8 נוסף באחדות ה' כדלהלן:
9 "וכל מאמינים שהוא לבדו
10 הוא", – כולם הרי מאמינים,
11 שהקב"ה הוא אחד לבדו, גם
12 אחרי שברא את כל
13 העולמות וכל הנבראים,
14 כמו שהיה קדם שנקרא
15 העולם ממש, שהיה הוא
16 לבדו, – שום דבר חוץ ממנו,
17 הרי לא היה – כך גם אחרי
18 שברא את העולם – קיים רק
19 הוא בלבד. וכמו
20 שאומרים: "אתה הוא עד
21 שלא נברא העולם, אתה

22 הוא משנברא בו", – בעצם, היה צריך לומר: "אתה עד שלא נברא
23 העולם ואתה משנברא" – מה אומרת לנו המלה "הוא" שנוכרת כאן
24 פעמיים? – אלא הן מציינות: הוא – הוא, אותו אחד ויחיד, ברוך –
25 משמעות (ציון) המלה "הוא", היא: "הוא" ממש – הוא שהיה לפני
26 שנברא העולם, אותו אחד בדיוק הוא לאחר שנברא העולם, בלי
27 שום שנוי, בדרתיב: "אני ה' לא שניתתי". – מלפני הבריאה ועד
28 אחרי הבריאה – עם בריאת העולמות, לא נשתנה שום דבר
29 באחדותו האבסולוטית של הקב"ה; בבריאת העולמות – לא נוסף
30 שום דבר, כפי שרבונו הזקן מסביר: כי עולם הנה וכן כל העולמות
31 העליונים – אינם פועלים שום שנוי באחדותו ותפורה בנבראים
32 מאין ליש, שפמו שהיה "הוא לבדו הוא יחיד ומיוחד" קדם
33 הנבראים, בן "הוא לבדו הוא יחיד ומיוחד" אחר שנקראם, – כיצד

ליקוטי אמרים

בקצרה ענין ומהות אחדותו של הקב"ה שנקרא יחיד
ומיוחד וכל מאמינים שהוא לבדו הוא כמו שהיה קודם
שנברא העולם ממש שהיה הוא לבדו וכמו"ש אתה
הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא משנברא בו' פי'
הוא ממש בלי שום שינוי כדכתיב אני ה' לא שניתתי כי
עוה"ז וכן כל העולמות העליונים אינן פועלים שום שינוי
באחדותו ית' בהבראם מאין ליש שכמו שהיה הוא
לבדו הוא יחיד ומיוחד קודם הבראם כן הוא לבדו הוא
יחיד ומיוחד אחר שבראם משום דכולא קמיה כלא
חשיב וכאין ואפס ממש כי התהוות כל העולמו' עליונים
ותחתונים מאין ליש וחיותם וקיומם המקיימם שלא
יחזרו להיות אין ואפס כשהיה אינו אלא דבר ה' ורוח
פיו ית' המלוכש בהם.

אכן הדבר? לכאורה, הרי נוספו עולמות ונבראים, שלא היו קודם?
אלא – משום דכלא קמיה כלא חשיב, – לגבי הקב"ה אין ערך
לשום דבר, וכולם הם, וכאין ואפס ממש. – להלן יוסבר, איך לגבי
הקב"ה כל הבריאה היא כאילו איננה קיימת כלל; הבריאה כולה
נצרה וקיימת מדיבורו של
הקב"ה; והרי גם בבני אדם
אנו רואים, שאין שום ערך
לדיבור אחד של האדם לגבי
עצם כוח הדיבור של הנפש,
שיכול לדבר מלים ללא סוף
– איזה ערך יש למלה אחת,
או לכמה מלים, לגבי הכוח
לדבר בלי סוף, כל שכן וודאי
הדבר שאין לאותו דיבור
שום ערך לגבי כוח
המחשבה, שממנו נובע
הדיבור; ועל אחת כמה
וכמה – לגבי עצם הנפש
שבאדם; כל שכן ועל אחת
כמה וכמה בלי השוואה
כלל, כשמדובר לגבי
הקב"ה, שאינו מוגבל כלל, איזה ערך יש לגביו, לאותו דיבור שממנו
נבראו וקיימים כל העולמות והנבראים. וכך אומר רבנו הזקן: כי
התהוות כל העולמות עליונים ותחתונים מאין ליש, ותיותם
וקיומם המקיימם שלא יחזרו להיות אין ואפס בשהיה, – שכן,
כפי שיוסבר להלן ב"תניא", אינה דומה בריאת העולם לעיבוד
ויצירת כלי על-ידי בשר ודם: כלי יכול להתקיים בצורתו ובתבניתו
גם אחרי שיוצרו מושך את ידיו ממנו. ואילו בבריאה שונה הדבר:
מאחר שהנברא נוצר מ"אין" ל"יש", מן ההכרח שהכוח האלקי
יברא ויחיה אותו תמיד מחדש – לולא כוח אלקי זה, היה הנברא
חוזר לאין ואפס. יצירה זו, החיות והקיום של כל העולמות
והנבראים, אינו אלא דבר ה' ורוח פיו ותפורה המקלש בהם.
– בעולמות ובנבראים.

יום חמישי ו' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כו, ולמשל כמו... עד עמ' 52, העולם:

77 האמצעי, שהוא בן הדבור שלה, – והרי דיבור אחד אין לו שום
78 ערך בהשוואה לכוח הדיבור כולו, שכול – כוח הדיבור של הנפש,
79 לדבר דבורים לאין קץ
80 ותכלית; – שכן, העובדה
81 שבאמת יש גבול לדיבורו
82 של האדם, נובעת מכך
83 שחלקי גוף האדם בהם תלוי
84 דיבור האדם, נחלשים מרוב
85 דיבור ומאבדים את כושרם.
86 אך מבחינת כוח הנפש, מסוגל האדם לדבר בלי סוף – ואיזה ערך,

67 ולמשל, כמו בנפש האדם, כשמדבר דבור אחד, שדבור זה
68 לבדו – הוא, כלא ממש אפלו לגבי כללות נפשו המדברת, –
69 הנפש שהיא המקור של כוח
70 הדיבור, שהוא – כוח
71 הדיבור, בחינת לבוש
72 האמצעי שלה, – של
73 הנפש. בשלשה לבושי
74 הנפש, מהווה המחשבה
75 ה"לבוש" העליון ביותר; כוח
76 המעשה – ה"לבוש" התחתון ביותר; וכוח הדיבור – ה"לבוש"

1 איפוא, יש לדיבור אחד, לנוכח כוח אינסופי זה של מלים? וכל שכן
2 – שאין ערך לדיבור אחד, לגבי בחינת לבוש הפנימי שלה – של
3 הנפש, שהוא המחשבה, – הכוח לחשוב, שהוא ה"לבוש" הפנימי
4 של הנפש – הנפש מאוחדת יותר עם המחשבה, שממנה –

5 מהמחשבה, נמשכו

6 הדבורים – שכן, האדם

7 מדבר את מה שהוא חושב,

8 והוא חיותם; – ומאחר

9 שהמחשבה עדינה יותר

10 מאשר הדיבור, וקשורה יותר

11 עם הנפש – ודאי שאין שום

12 ערך לדיבור אחד לגבי

13 המחשבה, ואין צריך לומר

14 לגבי מהות ועצמות

15 הנפש, שהן עשר

16 בחינותיה הנזכרים לעיל:

17 חכמה בינה דעת כו', –

18 בהשוואה ללבושי הנפש,

19 מחשבה, דיבור ומעשה,

20 נקראים עשר בחינות וכוחות

21 אלה של הנפש (חכמה,

22 בינה, דעת, והמדות); חסד,

23 גבורה, תפארת, נצח, הוד,

24 יסוד, מלכות) – עצמות

25 הנפש, שממנה – מ"שכל"

26 ו"מדות" הנפש, נמשכו

27 אותיות מחשבה זו

28 המלכשות בדבור זה

29 בשמירה, – שכן, האדם

30 חושב או על ענין שכלי, או

31 על ענין הקשור לרגשי המדות – ומה שהוא חושב, הוא, לאחר מכן,

32 מדבר, כי המחשבה היא גם כן בחינת אותיות כמו הדבור, רק

33 שהן – אותיות המחשבה, רוחניות ודקות יותר. – אותיות הדיבור

34 מגושמות יותר מאשר אותיות המחשבה, אך בכל זאת יש דמיון בין

35 הדיבור לבין המחשבה – בכך ששניהם מורכבים מ"אותיות", אבל

36 עשר בחינות חכמה בינה דעת כו', הן שרש ומקור המחשבה,

37 כמוכרז לעיל, ואין בהם – בכוחות ה"שכל" וה"מדות", בחינת

38 אותיות עדין קדם שמתלכשות בלבוש המחשבה. – רק לאחר

39 מכן, כשהאדם חושב בכוח מחשבתו אודות ה"שכל" או אודות

40 הדברים שהוא מתרגש מהם – מופיעות האותיות. מאחר ש"שכל"

41 ו"מדות" הם בכלל למעלה מאותיות – בודאי ובודאי שאין לגביהם

42 שום ערך לדיבור אחד. להלן מסביר רבנו הזקן, איך בשכל ובמדות

43 אין עדיין אותיות: למשל, בשנופלת איזו אהבה וחמדה בלבו של

44 אדם, קדם שעולה מהלב אל המוח לחשב ולהרהר בה – אין בה

ליקוטי אמרים

קץ ותכלית וכ"ש לגבי בחי' לבוש הפנימי שלה שהוא
המחשבה שממנה נמשכו הדבורים והיא חיותם וא"צ
לומר לגבי מהות ועצמות הנפש שהן עשר בחינותיה
הנ"ל חב"ד כו' שמהן נמשכו אותיות מחשבה זו
המלוכשות בדבור זה כשמדבר כי המחשבה היא ג"כ
בחי' אותיות כמו הדבור רק שהן רוחניות ודקות יותר
אבל עשר בחי' חב"ד כו' הן שרש ומקור המחשבה
ואין בהם בחי' אותיות עדיין קודם שמתלכשות בלבוש
המחשבה. למשל כשנופלת איזו אהבה וחמדה בלבו
של אדם קודם שעולה מהלב אל המוח לחשב ולהרהר
בה אין בה בחי' אותיות עדיין רק חפץ פשוט וחשיקה
בלב אל הדבר ההוא הנחמד אצלו וכ"ש קודם שנפלה
התאוה והחמדה בלבו לאותו דבר רק היתה בכח
חכמתו ושכלו וידיעתו שהיה נודע אצלו אותו דבר
שהוא נחמד ונעים וטוב ויפה להשיגו ולדבק בו כגון
ללמוד איזו חכמה או לאכול איזו מאכל ערב רק
לאחר שכבר נפלה החמדה והתאוה בלבו בכח חכמתו
ושכלו וידיעתו ואח"כ חזרה ועלתה מהלב למוח לחשב
ולהרהר בה איך להוציא תאוותו מכח אל הפועל להשיג
המאכל או למידת החכמה בפועל הרי בכאן נולדה
בחי' אותיות במוחו שהן אותיות כלשון עם ועם
המדברים והמהרהרים בהם כל ענייני העולם:

– בחמדת הלב, בחינת אותיות עדין, רק חפץ פשוט וחשיקה
בלב אל הדבר ההוא הנחמד אצלו. וכל שכן קדם שנפלה
התאוה והחמדה בלבו לאותו דבר, רק היתה בכח חכמתו
ושכלו – בינה, וידיעתו, – כוח הדעת, שחיה נודע אצלו אותו

דבר שהוא נחמד ונעים

וטוב ויפה להשיגו ולדבק

בו, כגון: ללמוד איזו

חכמה, או לאכול איזה

מאכל ערב – הרי,

כשהחמדה לדבר לא באה

עדיין לידי ביטוי רגשי, רק

בשכלו "תפס" והשיג את

ה"טוב" שבאותו דבר – ודאי

שבאותה הבנה אין עדיין

אותיות. רק לאחר ששכר

נפלה החמדה והתאוה

בלבו בכח חכמתו ושכלו

וידיעתו, – אחרי שלפני כן

היתה החמדה ב"כוח השכל"

וממנו נוצרה החמדה בלב,

ואחר כך חזרה ועלתה –

החמדה, מהלב למוח לחשב

ולהרהר בה איך להוציא

תאוותו מכח אל הפועל

להשיג המאכל או למידת

החכמה בפועל – או ללמוד

את החכמה, שהוא חומד

אותה, בפועל, הרי ככאן –

רק אז, כשהוא חושב איך

לממש את תאוותו על-ידי

השגת המאכל, או לימוד חכמה זו או אחרת, נולדה בחינת אותיות

במוחו, שהן אותיות כלשון עם ועם – כשפת כל עם, המדברים

והמהרהרים בהם – באותן אותיות, כל ענייני העולם: – כל אחד

חושב והוגה באותיות השפה שהוא רגיל לדבר בה. אך, לפני

שהחמדה חוזרת ועולה מהלב למוח, לחשוב במימוש המעשית –

אלא היא שרויה במצב של עיצוב בתור "מדה", בתחילה במוח

ולאחר מכן בלב – אין לחמדה עדיין ביטוי באותיות; יש בכך או משום

הרגשה בלבד וממילא אין אז מקום לכל הבדל בין השפות השונות.

בהתאם לאמור, מובן מה שלמדנו, שאין ערך כלל לדיבור אחד

בהשוואה ל"שכל" ול"מדות", הנחשבים ל"עצמות" הנפש של האדם.

ובודאי שאין שום ערך כלל לדיבור, בו נבראו ומתקיימים העולמות,

לגבי הקב"ה, שאינו מוגבל כלל. הרי, שכל העולמות והנבראים,

שיצירתם, חיותם וקיומם בא מהדיבור – הם כאין וכאפס לגבי

הקב"ה, ואינם "פועלים", משום כך, שום שינוי באחדותו של הקב"ה.

יום שישי ז' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 52, פרק כא והנה... עד עמ' כז, שבלב.

46 יוסברו להלן, שישנן שתי תכונות בדיבור: א) הכוח לגלות לזולת מה
47 שמוסתר במחשבתו של המדבר, ב) עובדת היפרדותו משורשו. ורק
48 בגלל תכונתו הראשונה – לגלות לזולת את המוסתר במחשבתו של
49 המדבר – הוא נקרא למעלה בשם "דיבור" – גילוי של האור האלקי
50 לעולמות ולנבראים. ולא
51 נקרא דיבורו יתברך בשם
52 "דיבור" רק על דרך משל,
53 כמו שדיבור התחתון
54 שבאדם הוא מנלה
55 לשומעים מה שהיה צפון
56 ונעלם במחשבתו, כך
57 למעלה באינסוף ברוך
58 הוא, יציאת האור והחיות
59 ממנו יתברך מהעלם אל
60 הגלוי – בתחילה היו האור
61 והחיות בהעלם, ועתה הם
62 בהתגלות, לברא עולמות
63 ולהחיותם, – לפני
64 שח"אור" וה"חיות" היו
65 בהתגלות לא היו עולמות
66 בנמצא, רק אחרי התגלות
67 ה"אור" וה"חיות", נבראים
68 ומתקיימים עולמות – הרי,
69 התגלות זו נקרא בשם
70 "דיבור". – שכן, גם למעלה
71 יש בכך משום התגלות
72 לזולת, כלומר, שיהיו
73 עולמות ונבראים המרגישים
74 עצמם כמו זולת, כדבר נוסף.

75 והן הן עשרה מאמרות – הכתובים בתורה, שבהן – ועל ידן,
76 נברא העולם, – עשרה המאמרות מהווים התגלות האור והחיות
77 האלקית, לברוא עולמות ונבראים. עיין "שער היחוד והאמונה" סוף
78 פרק ד. וכן – גם ב"דיבור" אחר שאינו כדי לברוא עולמות ולהחיות,
79 כלומר – שאר כל התורה נביאים וכתובים – שבנוסף לעשרה
80 מאמרות, נקראים בשם "דיבור", שהרי הם התגלו, שהשיגו הנביאים
81 במראה נבואתם. – יש בהם משום התגלות האור האלקי לנביאים.
82 ומחמת ענין ה"התגלות", קוראים להם בשם "דיבור", כמו שזה בכל
83 דיבור למטה. אך, ענין הפירוד שקיים בדיבורו של האדם – אינו
84 בנמצא בדיבור שלמעלה. והרי דיבורו ומחשבתו כביכול מיוחדות
85 עמו בתכלית היחוד, דרך משל, כמו דיבורו ומחשבתו של אדם
86 – לפני שהוא חושב ומדבר אותם בפועל, פועל בכתב חכמתו
87 ושכלו, או בתשוקה ותמדה שכלבו, כךם – לפני, שעלתה
88 מהלב למח להרהר בה בכתבנות איתיות, – באותיות המחשבה.
89 שאז היו אותיות המחשבה והדיבור הנה, הנמשכות מתמדה
90 ותשוקה זו בכתב בלב, ומיוחדות שם בתכלית היחוד

1 פרק כא. והנה, מדת הקדוש ברוך הוא שלא כמדת בשר ודם;
2 – שונה לגמרי ה"מושג" כפי שהוא מתבטא באדם, מאותו "מושג"
3 עצמו כפי שמתמששים בו ביחס להקב"ה: שהאדם בשמך דיבור,
4 הרי הכל הדיבור שבפניו – בשעה שהוא מדבר, הוא מרגיש, ונראה
5 דבר בפני עצמו מכלל
6 משרשו, – של הדיבור, שהן
7 עשר בחינות הנפש עצמה. 1
8 – כלומר "שכל" ו"מדות", 2
9 שכפי שהוסבר בפרק הקודם
10 הם שורש הדיבור; ומאחר
11 שהדיבור מובדל משורשו,
12 הוא יכול להיראות
13 כ"מציאות" (כדבר). לעצמו, 7
14 למרות שכשהוא נמצא
15 בשורשו, הוא בטל לגמרי
16 ואין לו שום ערך. כך הדבר
17 ביחס לדיבורו של האדם.
18 אבל הקדוש ברוך הוא
19 אין דיבורו מכלל ממנו
20 יתברך חס ושלום, כי אין
21 דבר חוץ ממנו, ולית אתר
22 פנוי מניה, – אין שום
23 מקום (או מדריגה) שהוא
24 פנוי ממנו, מהקב"ה. הרי,
25 בכל מקום בו קיים דיבורו
26 של הקב"ה, באותו מקום
27 עצמו נמצא הקב"ה, והדיבור
28 נמצא תמיד בתוך שורשו.
29 ולכן אין דיבורו יתברך
30 בדיבורו חס ושלום – "דיבור" האדם, בשעת דיבורו, נפרד משורשו
31 ונראה כ"מציאות" לעצמו, גם בעיני האדם המדבר. אך, דיבורו של
32 הקב"ה בטל תמיד לשורשו. [כמו – שמוכן הדבר, שאין מחשבתו
33 של הקב"ה, במחשבתנו, בדכתיב: "כי לא מחשבותי
34 מחשבותיכם", וכתיב: "כן נבחו דרכי מדרכיכם וגו'"]. –
35 והפסוק מסיים: "ומחשבותי ממחשבותיכם". הרי, כשם שאנו מוצאים
36 שמחשבתו של הקב"ה היא סוג מחשבה אחר לגמרי, כך אנו גם
37 מבינים, שדיבורו של הקב"ה שונה לגמרי מהדיבור שלנו. אלא, אם
38 כך הדבר שדיבורו של הקב"ה אינו נפרד ממנו, מדוע קוראים לו
39 "דיבור"? כל ענין שלמעלה שאנו רוצים להבין, אנו משיגים אותו לפי
40 המושגים שלנו, מעצמנו ובשרנו. אנו רואים באדם שהמלים שהוא
41 מדבר – נפרדות ממנו, ולכן הן יכולות להגיע לזולת; שונה הדבר
42 באותיות המחשבה המאוחדות עם האדם עצמו, ונעלמות מהזולת.
43 בהתאם לכך אין מושג הדיבור שבאדם נותן לנו תמונה מענין הדיבור
44 כמו שהוא למעלה – מאחר, שלמעלה גם הדיבור אינו מובדל
45 משורשו – מדוע, איפוא, אנו קוראים לו בשם "דיבור"? הדברים

ליקוטי אמרים

- 1 בְּשֵׁרֶשֶׁן, שֶׁהֵן הַחֲכָמָה
- 2 וְשֶׁבֶל שְׂבִמָּה וְהַמְדָּה
- 3 וְתִשְׁוֹקָה שְׂבִלָּה. – שֶׁהֵן הֵם
- 4 "שורש" המחשבה והדיבור. 2 וְתִשְׁוֹקָה שְׂבִלָּה.
- 5 הרי כשם שזה באדם, שלפני שהוא חושב והוגה את האותיות בדיבור
- והדיבור כביכול מהקב"ה – הם מאוחדים בתכלית עם הקב"ה: 10
- הן מאוחדות כליל
- בשורשן, כך בדיבור
- שלמעלה, (גם) אחרי
- ההתגלות – המחשבה

יום שבת קודש ח' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כז, וככה ממש... עד עמ' כז, ממש:

- 11 וְכֵכָה מִמֶּשֶׁ, דֶּרֶךְ מִשְׁלַל, מִיְּחֻדוֹת דְּבוּרוֹ וּמִחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל הַקְדוּשָׁה
- 12 בְּרוּךְ־הוּא בְּתִכְלִית הַיְּחֻד בְּמַהוּתוֹ וְעֲצֻמּוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, גַּם אַחֵר
- 13 שִׁינָא דְּבוּרוֹ יִתְבָּרַךְ אֶל הַפֻּעַל בְּבְרִיאוֹת הָעוֹלָמוֹת, – הוּא
- 14 מאוחד אז עם הקב"ה, כְּמוֹ שֶׁהָיָה מִיְּחֻד עִמּוֹ קֹדֶם בְּרִיאת
- 15 הָעוֹלָמוֹת, וְאֵין שׁוּם שִׁנוּי
- 16 בְּלֵל לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ – בֵּין
- 17 לפני הבריאה לבין אחרי 3
- 18 הבריאה, אֲלֵא – הַשִּׁנּוּי 4
- 19 הוּא רַק אֵל – לִגְבִי, 5
- 20 הַבְּרוּאִים הַמְקַבְּלִים 6
- 21 חֵיוֹתָם מִבְּחִינַת דְּבוּרוֹ 7
- 22 יִתְבָּרַךְ – הַשִּׁנּוּי מִתְבַּטֵּא 8
- 23 בפשטות: בתחילה לא היו 9
- 24 בְּרוּאִים כָּלֵל, וְאַחֲרַיִם מִכֵּן 10
- 25 נִבְרְאוּ הָעוֹלָמוֹת וְהֵם 11
- 26 מִקְבָּלִים חֵיוֹתָם מִהַדְּיוּבּוּר – 12
- 27 וְזֹאת מִתִּי? – בְּבִחִינַת 13
- 28 יִצְיָאָתוֹ בְּכָר – שֶׁל הַדְּיוּבּוּר 14
- 29 אֶל הַפֻּעַל בְּבְרִיאתוֹ 15
- 30 הָעוֹלָמוֹת שֶׁמְתַלְבֵּשׁ בָּהֶם 16
- 31 – דְּבוּרוֹ שֶׁל הַקְב"ה 17
- 32 מִתְלַבֵּשׁ בְּעוֹלָמוֹת, 18
- 33 לְהַחְיוֹתָם עַל יְדֵי 19
- 34 הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת מַעֲלָה לְעֻלּוֹל 20
- 35 – עַל־יְדֵי יְרִידָתוֹ מִמְדְּרִיגָה 21
- 36 עַל־יוֹנָה לְמִדְרִיגָה מִתַּחְתִּיהָ.
- 37 הַמְדְּרִיגָה הָעֲלִיּוֹנָה נִקְרָאת "עִלְיָה", כְּלוּמַר שֶׁהִיא "סִיבָה" (גורם)
- 38 לְמִדְרִיגָה מִתַּחְתִּיהָ, הַנִּקְרָאת "עֻלּוֹל" – "מִסּוּבָב" (תוצאה). וְיִרְדָּתָהּ
- 39 הַמְדְּרִיגוֹת – עַל־יְדֵי יְרִידָתָהּ הַדְּיוּבּוּר מִמְדְּרִיגָה לְמִדְרִיגָה, בְּצִמְצוּמִים
- 40 רַבִּים וְשִׁנּוּיִם, – הַמִּצְמָצְמִים אֶת ה"אור" וְה"חַיּוֹת" הָאֱלֹקִי שֶׁל
- 41 הַדְּיוּבּוּר, עַד שִׁיּוּבָלָם הַבְּרוּאִים לְקַבֵּל חֵיוֹתָם וְהַתְּהוּוֹתָם מִמֶּנּוּ –
- 42 מִדְּיוּבּוּרוֹ שֶׁל הַקְב"ה, וְלֹא יִתְבַּטְּלוּ בְּמִצְיָאוֹת, – שֶׁכֵּן, אִם ה"חַיּוֹת"
- 43 שֶׁל הַדְּיוּבּוּר, לֹא הִיָּתָה מִתְצַמְצֶמֶת כָּל כֵּךְ, אֲלֵא הִיָּתָה מֵאִירָה
- 44 בַּהֲתַגְלוֹת כְּפִי שֶׁהָיָה, הָיוּ הַנִּבְרָאִים מֵאִבְדִּים אֶת מִצְיָאוֹתָם לְגַמְרִי
- 45 לְגַבִּי הַחַיּוֹת הָאֱלֹקִית, בְּרֵם, הַכּוֹנוּהַ הָעֲלִיּוֹנָה הִיא הָרִי, שֶׁהַנִּבְרָאִים
- 46 יִרְגִּישׁוּ עִצְמָם כ"מִצְיָאוֹת", וְעַל־יְדֵי עֲבוּדָתָם הָעִצְמִית יִגִּיעוּ
- לְהַתְּבַטְּלוֹת לֵאלֹקוֹת – לִכְן עַל ה"חַיּוֹת" לְעִבּוֹר צִמְצוּמִים רַבִּים; וְכִפִּי
- שִׁיּוּבָר לְהֵלֵךְ, בְּמֵה מִתְבַּטְּאוֹת הַשְּׁפָעָתָם שֶׁל הַצִּמְצוּמִים:
- וְכָל הַצִּמְצוּמִים הֵם בְּחִינַת "הַסֵּתֶר פָּנִים", – פְּנִימִיּוֹת הַחַיּוֹת
- הָאֱלֹקִית – מִסְתַּתֶּר: לְהַסְתִּיר וּלְהַעֲלִים הָאֹרֶךְ וְהַחַיּוֹת הַנִּמְשָׁךְ
- מִדְּבוּרוֹ יִתְבָּרַךְ, שְׁלֹא
- וְתִגְלֶה בְּבִחִינַת גְּלוּי רַב –
- שֶׁאֵין הִיא זֶה בְּאוֹפֶן שְׁלֹא
- יִכָּלֵל הַתְּתַחֲנוּנִים –
- הַנִּבְרָאִים שְׁבִעוּלָמוֹת
- הַתְּתַחֲנוּנִים, לְקַבֵּל – חַיּוֹתָם,
- וְלִכְּנֹ – מִחֲמַת שֶׁ"חַיּוֹת"
- עוֹבֵרֶת דֶּרֶךְ הַצִּמְצוּמִים
- הַרְבֵּים, גַּם בֵּין נְדָמָה לָהֶם
- לְנִבְרָאִים, אֹרֶךְ וְחַיּוֹת
- הַדְּבוּר שֶׁל מְקוֹם בְּרוּךְ
- הוּא הַמְּלַכֵּשׁ בָּהֶם בְּאֵלּוֹ
- הוּא דָּבָר מְבֻדָּל מִמַּהוּתוֹ
- וְעֲצֻמּוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, –
- מִהַקְב"ה, רַק שֶׁנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ
- יִתְבָּרַךְ כְּמוֹ דְּבוּר שֶׁל אָדָם
- נִמְשָׁךְ מִנִּפְשׁוֹ. – וּבִסּוּפּוֹ
- שֶׁל דְּבַר נַעֲשֶׂה כְּדִבְרֵי נִפְרָד.
- כֵּךְ נִדְמָה לְנִבְרָאִים ה"חַיּוֹת"
- הָאֱלֹקִית שֶׁל הַדְּיוּבּוּר
- שֶׁלִּמְעַלָּה, וְזֹאת יֵעָן
- שֶׁ"חַיּוֹת" שֶׁל הַדְּיוּבּוּר
- שֶׁלִּמְעַלָּה, מַגִּיעָה אֵלֵיהֶם אַחֲרֵי צִמְצוּמִים רַבִּים, וְלִגְבִי הַנִּבְרָאִים
- מִסְתַּתֵּרִים הַצִּמְצוּמִים עַל ה"חַיּוֹת", וְלִכְּן יִכּוֹל לְהִידְמוּת לָהֶם שֶׁהַדְּיוּבּוּר
- שֶׁלִּמְעַלָּה דּוֹמֵה לְדִבְיוֹרוֹ שֶׁל הָאָדָם. אֵךְ לְגַבִּי הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא,
- אֵין שׁוּם צִמְצוּם וְהַסֵּתֶר וְהָעֲלָם מִסְתַּתֵּר וּמַעֲלִים לְפָנָיו,
- וְ"בְּחֻשָּׁה" – הָעֵלֶם, בְּאֹרֶךְ, – גִּלּוּי, לְפָנֵי הַקְב"ה. בְּדִבְכֻתִּיבִי:
- "גַּם חֻשָּׁךְ לֹא יִחְשֹׁךְ מִמֶּךָ וְגו'", – שֶׁכֵּן, גַּם הַחוּשָׁךְ הוּא "מִמֶּךָ",
- מִהַקְב"ה, וְלִכְּן אֵין הַחוּשָׁךְ מִסְתַּתֵּר בְּפָנֵי הַקְב"ה, כִּפִּי הַמְּפּוֹרֵט לְהֵלֵךְ,
- שֶׁרַק דְּבַר חִיצוֹנִי זָר בְּכוּחוֹ לְהַסְתִּיר, אֵךְ אֵין בְּנִמְצָא שׁוּם "יֵשׁ"
- הַמְסְתִּיר אֶת עִצְמוֹ עִם עִצְמוֹ, מֵאַחֲרֵי שֶׁהַמּוֹסְתֵר וְהַמְסְתִּיר הֵם אוֹתוֹ
- אֶחָד – כְּמוֹ שֶׁרַבְּנוּ הִזְקֵן אוֹמֵר: מִשּׁוּם שֶׁאֵין הַצִּמְצוּמִים וְהַלְבוּשִׁים

1 דְּבַר נִפְרָד מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ חֵם וְשִׁלּוּם, – כמו שלמדנו, שאין שום
2 דבר שיהיה נפרד באמת מהקב"ה, אֵלֶּא כְּהֵרִין קִמְצָא דְּלִבּוֹשִׁיה
3 מְנִיה וְכִיָּה, – כאותו צב שלבושו צומח ממנו עצמו. כך גם למעלה,
4 הצמצומים והלבושים – הם עצמם אלקות. בְּמֹו שְׁכֵתוֹב⁸: "כִּי ה'
5 הוּא הָאֱלֹהִים", – שם הוי'
6 רומז על "גילוי" – התגלות
7 אלקית, ושם אלקים, הוא
8 הכוח האלקי שב"העלם",¹
9 להחביא ולהסתיר על²
10 אלקות, הרי הם דבר אחד,³
11 כלומר: שם אלקים הוא
12 אלקות באותה מדה כמו שם הוי', וּבְמֹו שְׁנִתְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֲרִי.
13 – ממילא לא שייך ששם אלקים יסתיר על הקב"ה, מאחר שהוא עצם
14 אחד עם שם הוי', שהוא כוח של גילוי, וְלִכֵּן קִמְיָה – בְּלֹא בְּלֹא
15 חֲשִׁיב מְמִשׁ: – לפני הקב"ה, הכל נחשב לכלום ממש. שכן, מה
16 שאפשר לנבראים להרגיש עצמם כ"מציאות", נובע מכך, שכלפיהם
17 מהווים הצמצומים וההעלמות, הסתרה על ה"אור" וה"חיות"
18 האלקית – דבר זה נותן להם מקום להחשיב את עצמם ל"יש"

ליקוטי אמרים

ית' ח"ו אלא כהדין קמצא דלבושי' מיניה וביה כמ"ש
כי ה' הוא האלהים וכמ"ש במו"א ולכן קמיה כולא
כלא חשיב ממש:

19 ול"מציאות" – אך, לגבי הקב"ה אין הצמצומים וההעלמות מסתירים
20 כלל, ממילא "כולא קמי' כלא חשיב ממש" – כל המציאות של
21 עולמות ונבראים הם ממש אין ואפס; ואין הם "פועלים" שום שינוי
22 באחדותו ההחלטית של הקב"ה – הוא יחיד ומיוחד אחרי שנבראו
23 העולמות כמו לפני שנבראו.
24 ביחס למה שלמדנו שלגבי
25 הקב"ה אין הצמצום
26 וההעלם מהווים הסתרה,
27 ולכן כל העולמות
28 והנבראים הם אין ואפס
29 לגבי הקב"ה, כאילו אינם
30 במציאות ממש, ורק בנבראים "פועלת" ההסתרה, שיוכלו לקבל את
31 הבריאה כ"מציאות" – מן הראוי להוסיף סיפור קצר מהמגיד
32 מקונויץ: לפני הסתלקותו אמר המגיד מקונויץ לבנו: ...אין לי כבר
33 גוף כלל. תפס הבן בידו ואמר לו: אבא, הריני מרגיש שאכן יש לי
34 גוף! ענה לו אביו: – מפני שאתה ממשש עם גוף – לכן אתה מרגיש
35 גוף.. כלומר, לאמתו של דבר גופו איננו מציאות של גוף כלל, רק
36 זאת, שמחמת שממששים עם גוף – מרגישים גוף.

7. בראשית רבה, כא, ה. 8. דברים ד, לה. 9. ראה לקמן שער היחוד והאמונה פרק ו.

המשך מעמוד נט

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח על התורה – פרשת בא

שבתורה²⁹.

וכיון שפנימיות התורה היא בדוגמת היחוד וההמשכה
פנימית דנישואין - מודגש בזה הענין דהמשכת העצם
שנעשה ע"י ההתלבשות למטה דוקא, כמו בנישואין:
ידוע³⁰ החילוק בין השפעת הרב לתלמיד להשפעת האיש
לאשה (נישואין) - שבהשפעת הרב לתלמיד, השפעה רוחנית,
לא נמשך העצם, והראי', שהרב אינו יכול לחדש אצל התלמיד
מציאות חדשה של מוח ושכל, כמאמר העולם "א קאפ קען
מען ניט ארויפשטעלן", ורק כאשר התלמיד הוא בעל מוחין
ובר שכל מעצמו, אזי יכול לקבל השפעת הרב, משא"כ
בהשפעת האיש לאשה, עם היותה השפעה גשמית (טיפה
גשמית), הרי על ידה דוקא נמשך העצם, שנעשית הולדה של
מציאות חדשה, מוח ושכל וגוף שלם.
ודוגמתו בפנימיות התורה - בחידושו של רבינו הזקן
בתורת חסידות חב"ד, שעם היותה בהתלבשות בהבנה
והשגה שזהו"ע של ידידה למטה, הרי על ידה דוקא
נמשך העצם דפנימיות התורה (דוגמת המשכת העצם
בהשפעה גשמית שבנישואין).

אדנות ומורא²⁴, "ככלה בבית אביי"²⁵, "דאכתי ארוסה היא
ואין לו בה אישות"²⁶, ורק לעת"ל "תקראי אישי", "לשון
אישות ונישואין", "ככלה בבית חמי' שכבר נישאת"²⁷. וטעם
הדבר - משום שבמ"ת (ועד עכשיו, "העולם הזה") נתגלה
בעיקר נגלה דתורה, ולימות המשיח יהי' עיקר ושלמות
הגילוי דפנימיות התורה.

והענין בזה:

החילוק בין אירוסין לנישואין, הוא, שע"י אירוסין
(קידושין) "אסר לה אכו"ע כהקדש"²⁸, אבל עדיין אין כאן
המשכה בפנימיות, כי אם באופן מקיף בלבד, ודוקא ע"י
הנישואין (היחוד) נעשית ההמשכה בפנימיות, ודוגמתו
בתורה - שבמ"ת נתגלה בעיקר החיצוניות והגליא שבתורה,
ואילו הפנימיות והנסתר נשאר בבחי' מקיף, ולימות
המשיח יומשך ויתגלה גם הפנימיות והנסתר באופן של
המשכה בפנימיות, בדוגמת היחוד דנישואין, ומה גם שהיחוד
צ"ל באבר חי, ודוגמתו בסתים דאורייתא שהיא החיות

(24) פרש"י עה"פ.

(25) כתובות עא, סע"ב.

(26) "כ"כ בשט"מ שם בשם רש"י במ"ק, ועיין ברבות נשא ס"פ ט"ת" (אוה"ת שם).

(27) פרש"י כתובות שם.

(28) קדושין ב, רע"ב.

(29) ראה גם כש"ט סט"ז.

(30) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות פו"ר פ"ב (דרמ"צ ג, א ואילך). סה"מ תרנ"ט ע' ג. ועוד.

יום ראשון

יום ששי

ב שבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, ששי עם פירש"י.
תהלים: ייז.

תניא: ובזה יובן . . . עבודתו כלל.

אאמו"ר סיפר: הדרוש וארא גו' ושמי ד' גו' המדבר בענין כי לא ידח ממנו נדח (אינו הנדפס בתו"א), קנה לו שם "דער פרומער וארא", והי' רגיל רבינו הזקן לחזור אותו אחת לשלש שנים, ובכל פעם ופעם כמעט שהי' אומר אותו כלשוננו. ואמר הצ"צ: יעדער מאל איז געווען א אור חדש. האט דער טאטע געזאגט: א אור איז אלע מאל גלייך, אבער מאור איז אלע מאל ווי א דבר חדש.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] ספר: הדרוש "וארא גו' ושמי ה'" גו', המדבר בענין "כי לא ידח ממנו נדח" (אינו הנדפס ב"תורה אור"), קנה לו שם "דער פרומער וארא", [= "וארא" ה'רא שמים]. והיה רגיל רבנו הזקן לחזור אותו אחת לשלש שנים, ובכל פעם ופעם כמעט שהיה אומר אותו כלשוננו. ואמר ה"צמח צדק": בכל פעם היה זה אור חדש. הגיב אבא: 'אור' הוא תמיד זה, אף 'מאור' הוא בכל פעם בדבר חדש.

יום שני

שבת

ג שבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, שביעי עם פירש"י.
תהלים: יח-כב.

תניא: פרק טז. וזה . . . באריכות.

"תורה אור" נדפס לראשונה בשנת תקצ"ז בקאפוטסט (בלי ההוספות). ה"צמח צדק" במכתבו מיום ג שבת תקצ"ז כותב: ספר "תורה אור" הנדפס עתה... בו מאמרים רב הדרושים שמשנת תקנ"ו עד סוף תקע"ב, אשר הרבה מהם שם רבנו ז"ל בעצמו עין עינו עליהם והגיהם, והספיקה דעתו הקדושה להביאם לבית הדפוס. והספר כולל שני חלקים, חלק הראשון על שני חמשי התורה וחנפיה ופזרים, גם כמה דרושים לחג השבועות זמן מתן תורתנו בפרשת יתרו, וקצת לפסח בפרשת ויקהל. וחלק השני אם ירצה ה' על ג' חמשי התורה ושיר השירים ומועדים וראש השנה ויום כפור... ושם המחבר נאה לו: שניאור, כמו "ואהבת" בגימטריא ב' פעמים אור. עד כאן לשונו –

לא הספיקו להדפיס רק חלק הראשון, כי על ידי מלשינות סגרה הממשלה כמה מבתי הדפוס העבריים ברוסיה, וביניהם גם בית הדפוס בקאפוטסט אשר שם הדפיסו ה"תורה אור". בשנת תר"ח נדפס חלק ב' בזיטאמיר ובשנוי השם "לקוטי תורה".

יום שלישי

יום ראשון

ד שבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: כג-כח.

תניא: פרק יז. ובזה . . . כג מצותיו ותורתו.

מצרים הוא לשון מצר וגבול. גלות מצרים ברוחניות, הוא מה שנפש הבהמית מגבולת ומסתרת על הנפש האלקית, עד שנפש האלקית מתצמצמת כל כך שנעשה בקטנות והעלם. ויצאת מצרים הוא הסרת המצר והגבול. והינו דהשכל שבמח מאיר בלב במדות טובות בפעל ממש.

יום רביעי	יום שני	ה שבט	ה'תש"ג
-----------	---------	-------	--------

שיעורים. חומש: בא, שני עם פירש"י.
תהלים: כט-לד.
תניא: וזה כל . . . הרמ"ז שם.

א מענש דארף מרבה זיין אין זאָגען אותיות התורה (זאָגען תהלים, חזר'ן משניות) ווען און וואו ער קען, בכדי צו שטאַרקען דעם קיום העולם, בכדי מציל צו זיין זיך פון חיבוט הקבר און כף הקלע, און זוכה צו זיין צו אלע העכסטע גילויים.

האָדס צריך להרבות באמירת אותיות התורה (לומר תהלים, לשנן משניות) מתי והיכן שיכול, כדי לחזק את קיום העולם, בכדי להציל את עצמו מחבוט הקבר וכף הקלע, ולזכות לכל הגילויים הנעלים ביותר.

יום חמישי	יום שלישי	ו שבט	ה'תש"ג
-----------	-----------	-------	--------

שיעורים. חומש: בא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: לה-לח.
תניא: והיא בחי' . . . כמ"ש במ"א.

אָדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] כותב ששמע בשם רבנו הזקן, שכל המחברים עד ה'ט"ז והש"ף [=ה'טורי זקב" ויה"שפתי כהן], באורים על השלחן ערוך, והם בכלל, עשו החבורים שלהם ברוח הקדש. וענין רוח הקדש איתא בקרבן העדה סוף פרק ג' דשקלים, שזהו שמגלים לו רזי תורה, שזהו מבחינת העלם דתכמה.

יום שישי	יום רביעי	ז שבט	ה'תש"ג
----------	-----------	-------	--------

שיעורים. חומש: בא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: לט-מג.
תניא: פרק יח. ולתוספות . . . 46 גם דחילו.

בהיות אדמו"ר הזקן בן תשע שנה - למד חכמת ההנדסה והתכונה. בן עשר - סדר לוח על חמש עשרה שנה. בהיותו בן שנים עשר - נודמן שלמד ברבים הלכות קדוש החדש להרמב"ם, ולא מצאו הגאונים, שהיו באותו מעמד, ידיהם ורגליהם בבית המדרש.

שבת קודש	יום חמישי	ח שבט	ה'תש"ג
----------	-----------	-------	--------

שיעורים. חומש: בא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: מד-מח.
תניא: והענין . . . כד גלגולים.

בפרט בזמן הזה אשר בחדשי השם יתברך אנו עומדים על סף הגאולה, עלינו להתאמץ בכל מיני אמוץ, לחזק כל עניני הדת בהדור מצוה, ולשמר את כל המנהגים מבלי לותר אף כל שהוא, ומצוה וחובה על כל רב בישראל, להודיע לקהל עדתו כי הצרות והיסורים חבלי משיח המה, וה' אלקינו דורש מאתנו תשובה לתורה ומצוות, שלא נעכב ביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

איסור הלנת המת

יום ראשון ב' שבט ה'תשע"ג

בלא תעשה", ולא הזכיר שעובר גם בעשה. אך ה'גינת ורדים' עצמו חולק על הדרב"ז בשני הפרטים, ולדעתו: א. איסור הלנה חל מיד עם שקיעת החמה. ב. המצות-עשה של "קבור תקברנו ביום ההוא" נוהגת בכל המתים ולא רק בהרוגי בית דין. ועל הוכחת הדרב"ז מכך שסתם לינה היא עד הבוקר יש להשיב שכאן גילה הכתוב במילים "קבור תקברנו ביום ההוא" שאיסור הלנה חל עם סיום היום ולא מסתבר שקיום המצות-עשה מוגבל עד השקיעה אך אין עוברים על הלאו עד הבוקר שהרי בכתוב נאמר "לא תלין נבלתו..." כי קבור תקברנו ביום ההוא", הרי שיסוד מצות הקבורה ואיסור ההשהיה שווה. ולגבי העשה של "קבור תקברנו ביום ההוא" יש לומר שבוודאי נוהגת אף בשאר מתים, ואדרבה המקור לאיסור 'לא תלין' בשאר מתים הוא הריבוי של "קבור תקברנו" (כמבואר בסנהדרין מו, ב) ומסתבר שהלאו והעשה תלויים זה בזה, וכשם שהעשה נוהג בכל המתים, כך גם הלאו (והרמב"ם כתב "כל המלין את מתו עובר עליו בלא תעשה" להדגיש את החידוש שהריבוי "קבור תקברנו" מלמד שגם הלאו נוהג בשאר מתים, אך פשוט שהעשה עצמו נוהג בהם).

הלכות סנהדרין פרק טו, הלכה ח: ומצות עשה לקבור את כל הרוגי בית דין ביום ההריגה. שנאמר: כי קבור תקברנו ביום ההוא. ולא הרוגי בית דין בלבד, אלא כל המלין את מתו – עובר עליו בלא תעשה.

בשור"ת "גינת ורדים" (יו"ד כלל ה סי' ב-ג) דן האם מותר להשהות קבורת מי שמת ביו"ט ראשון לליל יו"ט שני כדי שיהודים יוכלו לטפל בקבורתו (כי ביו"ט ראשון אסור ליהודי לטפל במת) או שעוברים בכך על איסור 'בל תלין'?

ובתשובתו הביא מדברי הדרב"ז שאיסור הלנת המת אינו חל בשקיעת החמה אלא רק כשמשהה עד סוף הלילה כי בכל מקום שנאמר בתורה 'לינה' פירושו כל הלילה (כמו "לא תלין פעולת שכיר איתך עד בוקר") ואם המלין את המת עובר רק עם הבוקר, ניתן להשהות את הקבורה לליל יו"ט שני.

ועוד כתב הדרב"ז, שאף כי מלבד הלאו יש גם עשה של "קבור תקברנו ביום ההוא" והקובר כלילה מבטל מצות עשה, העשה אמור רק בהרוגי בית דין שהרי בכל מקום שהזכירו חז"ל והפוסקים איסור הלנת המת, הזכירו רק לאו ולא עשה (וכן הוא לשון הרמב"ם שפתח ב"מצות עשה לקבור את כל הרוגי בית דין ביום ההריגה", ולגבי הלנת כל המתים כתב "עובר עליו

עונש על פי עד אחד?

יום שני ג' שבט ה'תשע"ג

שהבן הוא בן י"ג שנה והוחזק לגדול ולמה אין מענישים את הבן על סמך עדות זו?

ומבאר ה'צמח צדק (שם) שיש לחלק בין הדברים: העובדה ש"בני זה בן י"ג שנה" אינה מושג בפני-עצמו "שהרי אינו מילתא דאיסורא" והמשמעות היא רק כלפי התוצאה שהבן חייב במצוות. ולכן מלכתחילה מקבלים את העדות רק בנוגע לחיוב הבן במצוות, וכיון שהעדות המחייבת במצוות היא של עד אחד הרי היא מטילה עליו איסורים ("לנדרים ולהקדשות..."), אבל אי אפשר להענישו על פי עדות זו, מה שאין כן בעניינים שיש להם משמעות מצד-עצמם, כמו עדות שחתיכה זו היא חלב אסור, "על כרחך בתר גופו שדינן ליה ואיהו מילתא דאיסורא ונאמן בו עד-אחד". ולכן יש כאן שני שלבים: א) העדות עצמה המחזיקה את הדבר באיסור ו"בשעה שהוחזק לא היה עדיין רק איסור ובגופו ממש"; ב) לאחר שהוחזק האיסור ממילא יש להעניש את מי שאכל דבר אסור.

הלכות סנהדרין פרק טז, הלכה ו: אינו צריך שני עדים למלקות אלא בשעת מעשה; אבל האיסור עצמו – בעד אחד יחזק. כיצד? אמר עד אחד: חלב בליות הוא זה, בלאי הכרם הם פירות אלו... ואכל... אחר שהתירו בו - הרי זה לוקה, אף על פי שצחק האסור בעד אחד.

נמצינו למידים כי למרות שאין מענישים על פי עד אחד, הרי אם עד אחד העיד שדבר מסוים אסור, הרי זה איסור ממש ונענשים על כך. "דמה לי אם אכל חלב כליות ממש או אם אכל זה, כיון דרחמנא אסרו להדיא ואמרה שעד אחד נאמן לומר שחלב כליות הוא זה, א"כ הרי עבר אמימרא דרחמנא" (צמח צדק, שור"ת אה"ע סי' רז אות ה).

והקשה ה'פני יהושע' (קידושין סג, ב):

אמרו בגמרא (שם, והובא ברמב"ם לעיל הל' אישות פ"ב הכ"ג) שהאב שאמר "בני זה בן י"ג שנה ויום אחד כו' נאמן לנדרים ולהקדשות ולערכים אבל לא למכות ולעונשין" ואם מענישים על עבירה של איסור שנקבע על פי עד אחד, הרי האב העיד

פסק דין על פי אומדן הדעת

יום שלישי ד' שבט ה'תשע"ג

רק כאשר יש לדיין ספק בבירור המציאות, אך בדיני נפשות החמורים אין לדון על פי ידיעה הנסמכת על אומדן הדעת ורק בדברים שאינם נוגעים לנפשות, ניתן לדון על פי ידיעת הדיינים (ראה אבני נזר אה"ע קט ס"ק קד).

אמנם, מסוגיית הגמרא במסכת שבועות (לד, א) עולה, שרק לדעת רבי אחא רשאי בית הדין לדון דיני ממונות לפי אומדן

הלכות סנהדרין פרק כ, הלכה א: אין בית דין עונשין באמר הדעת, אלא על פי עדים בראיה ברורה. אפילו ראוהו העדים רודף אחר חברו... הואיל ולא ראוהו בעת שהכהו – אין בית דין הורגין בעדות זו.

להלן (פכ"ד ה"א) כתב הרמב"ם שהדיינים יכולים לדון על פי "הדברים שדעתו נוטה להם שהם אמת" והצורך בעדים קיים

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קא

ויש מחלקים בין אומד הדעת של הדיינים לאומד הדעת של העדים, ואומרים שמחלוקת רבי אחא וחכמים היא כאשר אין לדיינים ידיעה ברורה הנסמכת על אומדנם ועליהם להזדקק לעדות כשרה שאינה יכולה לסמוך על אומד הדעת של העדים אלא עליה לספק לדיינים ידיעה מוחלטת על מה שאירע. ואילו כאשר אומד הדעת הוא של הדיינים, יש בכוחו לתת ביד הדיינים תמונה שלמה על המציאות, וניתן לפסוק מכוחו בדיני ממונות (זכר יצחק סי' יח, אבני נזר שם, ס"ק קח).

הדעת ואילו לדעת חכמים החולקים עליו, לא ניתן לדון דיני ממונות לפי אומד הדעת, וכך פסק הרמב"ם (הל' נזקי ממון פ"ח ה"ד). וכן כתב הרדב"ז (שו"ת א, רפז) שלדעת הרמב"ם (הל' נזקי ממון שם) אין להוציא ממון על פי אומדן ולא ניתן אלא להעמיד ממון בחזקת הנתבע. וכן נקט האבן האזלי (הל' שאלה ופקדון ו, ה) בדעת הרמב"ם שניתן לערער חזקת ממון באמצעות האומדן, אך הוצאת הפיקדון מידי היתומים היא רק על ידי הכרת סימני הפיקדון.

יום רביעי ה' שבט ה'תשע"ג

לימוד זכות - גם לעשירים?

זה נאמר רק בזכות לעני וחובה לעשיר, אך אם רואה זכות לעשיר מותר לו לשתוק ואינו חייב לאומרה, והדין נלמד מהכתוב "ודל לא תהדר בריבך", משמע שאסור לדיין להכריע לטובתו כנגד העשיר, אך התלמיד שאינו דיין אלא יושב לפני רבו יכול לשתוק ולא לטעון טענה לחובתו של העני, כדי שלא יפסיד העני.

אך ה'ברכי יוסף' (חז"מ שם) תמה על כך שהרי בכל אופן הרי זה שקר, ועובר על "מדבר שקר תרחק"! והוסיף שיתכן שמטעם זה נקט הרמב"ם את שתי הדרשות – "לא תגורו מפני איש" ו"מדבר שקר תרחק", כי מ'לא תגורו' אפשר להבין כדברי המהר"ל שהקפדה היא רק על הימנעות לטובת העשיר (מחמת פחד), אך הימנעות לטובת העני אינה בכלל האיסור. לכן הוסיף את הכתוב "מדבר שקר תרחק", ללמד שבכל אופן הדבר אסור.

הלכות סנהדרין פרק כב, הלכה ב: וכן תלמיד שֶהָיָה יוֹשֵׁב לִפְנֵי רֵבּוֹ, וְרָאָה זְכוּת לַעֲנִי וְחֻבָּה לַעֲשִׂיר, אִם שָׁתַק – הָרִי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם לֹא תִגְוְרוּ מִפְּנֵי אִישׁ, וְעַל מְדַבֵּר שֶׁקֶר תִּרְחַק. ויש לתמוה:

מדוע נאמר דווקא שראה זכות לעני וחובה לעשיר, וכי במקרה הפוך הדין שונה?

ויש שפירשו שבמקרה זה החידוש גדול יותר, כי אף שמוטל עליו פחד כפול – הן מרבו והן מהעשיר, בכל זאת לא ימנע מלהביע את דעתו (מהרש"ל, מובא בב"י חו"מ ט, יב).

ויש אומרים שהחידוש במקרה זה הוא כי אם האמת כדבריו נמצא שהפגיעה בכבוד רבו גדולה יותר, כי מלבד הטעות בדין, היה על הרב להתאמץ יותר לחפש זכות לעני, ואף על פי כן לא עשה זאת ועל כך נאמר שאף שהפגיעה בכבוד רבו גדולה יותר, לא יחוש לכך ויאמר את דעתו.

והמהר"ל מפראג (מובא בט"ז חו"מ שם ס"ז) חידש שאמנם איסור

יום חמישי ו' שבט ה'תשע"ג

ערכאות של גויים

העכו"ם (שו"ת הרשב"א, מובא בב"י חו"מ סי' כז). ולגבי שופטים יהודים בארץ ישראל הדנים לפי חוקות הגויים, כתב הגר"א הרצוג: "הרי הרעישו אבות העולם על ישראל ההולך להתדיין בערכאות של גויים, אפילו אם דיניהם כדינינו, ומכל שכן אם דיניהם אינם כדינינו. ולדעתי אלף פעמים גרוע מכל יחיד או יחידים או קהילה מישראל ההולכים לערכאות של גויים כשעם ישראל בארצו בתור שכזה דן על פי חוקים זרים. המבלי אין אלקים בישראל?! " (קריאה למשפט התורה בישראל, שנה בשנה, תש"ל).

ובספר 'יחזקאל דעת' (ח"ד סי' סה) כתב: "אדרבא היא הנותנת לחומרת הדבר, שהואיל והשופטים יהודים הם, ומושבעים מהר סיני לשפוט על פי התורה... ואילו הם עזבו מקור מים חיים, התלמוד והפוסקים, לחצוב להם בורות נשברים אשר לא יכילו המים, ודנים על פי חוקות הגויים ושופטים וספרי החוקים שלהם, הרי המכשלה גדולה שבעתים מאשר להתדיין בפני שופטים גויים אשר לא נצטוו מעולם לדון על פי התורה שלנו".

הלכות סנהדרין פרק כו, הלכה ז: כָּל הָדֵין בְּדִינֵי עוֹבְדֵי בּוֹכָבִים וּבְעֶרְכָּאוֹת שְׁלֵתָן, אִם עַל פִּי שְׁהוּ דִינֵיהֶם בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל – הָרִי זֶה רָשָׁע, וְכֹאֵלוֹ חָרָף וְגִדָף וְהָרִים יָד בְּתוֹרַת מֹשֶׁה רַבֵּנּוּ. שְׁנֵאמַר: וְאַל תִּמְשָׁפְטִים אִשָּׁר תִּשִּׁים לִפְנֵיהֶם. לִפְנֵיהֶם – וְלֹא לִפְנֵי עוֹבְדֵי בּוֹכָבִים.

והרשב"א כתב: "חלילה לנהוג כמשפטי הגויים, ואפילו שני הצדדים מסכימים לכך. שהרי על זה הזהירה התורה: ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, ולא לפני עכו"ם. וכל הסומך לומר שהדבר מותר משום דקיימא לן דינא דמלכותא דינא, הרי הוא טועה, וגזולין הוא. וחס וחלילה לעם קדוש ללכת בדרכי הגויים ומשפטיהם. ועושה אלה מפיל חומות התורה והדת, ועתה אם יוסיפו לחטוא לעקור דיני נחלות של תורתנו הקדושה ולסמוך על משענת קנה רצון בטענה זו, הרי הם כאילו עוקרים כל דיני התורה השלמה, לאמר מה לנו לספרי הקודש שחיברו לנו רבינו הקדוש ולאחריו רבותינו האמוראים רבינא ורב אשי, וילמדו את בניהם דיני העכו"ם, ויבנו להם במות בבית מדרשי

יום שישי ז' שבט ה'תשע"ג

מדוע תנעל הדלת בפני הלוויים?

אָמְרוּ חֲכָמִים: בְּדִי שְׁלֵא תִנְעַל דְּלֶת בְּפָנֵי לֵוִי, אֵין עֲדִי מִמּוֹן צָרִיכִין דְּרִישָׁה וְחִקְרָה.

הלכות עדות פרק ג, הלכה א: אֶחָד דִּינֵי מְמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינֵי נַפְשוֹת בְּדִרְישָׁה וְחִקְרָה. שְׁנֵאמַר: מִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָבָם. אֲכָל

שיוכל לקיים בו את המצוות. וכפי שמבואר בנוגע לצדקה (ולכספי הלוואה) "דזה מה שהעשיר חונן להעני הרי אין [זה] שלו כלל והוא של ה' הנמצא אצלו בפקדון על עת וזמן קבוע" (ספר המאמרים א, קיט, א).

ולכן מדין התורה אין מקום לחשש שהמלווה ימנע מהלוות – כי כאשר באה לידו אפשרות לקיים מצות גמ"ח בודאי לא ימנע מלהלוות בגלל חשש שהלווה יכפור, מאחר שידוע שאין הממון שלו אלא של הקב"ה שציווה להלוות לעניים אלא יזדרז לקיים מצות גמ"ח.

אבל עם ירידת הדורות, אין האדם מרגיש בעובדה שהממון הוא של הקב"ה, ויש חשש שמא ימנע מלהלוות בגלל החשש שהלווה יכפור ולכן "אמרו חכמים כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין אין עידי ממון צריכין דרישה וחקירה".

(דקדוקי שיעור לד, עמ' 110)

חכמים חששו "שימנעו מלהלוות שמא יכפור, והעדים יטעו ולא תהא עדותם מכוונת ויפסיד" (רש"י סנהדרין ג, א) ולכן תיקנו שעדי ממון לא צריכים דרישה וחקירה. אך מדין תורה אין מקום לחשש כזה כי דיני התורה הם על-פי הכלל ש'כל ישראל בחזקת כשרות' ואין מקום לחשש "שמא יכפור" הלווה ויצטרך המלווה לעדים, אבל כשרבו הרמאין ויש חשש שמא יכפור הלווה, ראו חכמים צורך לתקן תקנה "כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין".

ובעומק יותר, שינוי המצב מחמת ירידת הדורות גרם (לא רק שהלווה יכפור, אלא) גם שהמלווה ימנע מלהלוות:

ממונו של האדם נמסר לו מאת ה' באופן שנעשה בעלים על הממון, אלא שלא כל הממון נמצא בבעלותו אלא רק החלק שמשמש בו לדברי רשות ואילו החלק שצריך לקיים בו מצוות. מלכתחילה לא ניתן לבעלותו והוא בתור פיקדון אצלו כדי

שבת קודש ח' שבט ה'תשע"ג

מתי עדים פסולים פוסלים את העדות?

המתכוונים לראות ולא להעיד אינם מצטרפים - אפשר לומר שאין זו ראייה כי אכן משום כך מזמנים את העדים הכשרים ומייחדים אותם לפני נתינת הגט, ועל ידי זה אין הקרובים נכללים בעדות ואינם מבטלים אותה.

אך ה'משכנות יעקב' (ח"מ סי' יח) תמה על דברי הש"ך: הרי בימי חז"ל לא היה מקובל לייחד עדים בשעת הגירושין, ואם כן מזה שלא חששו לפסול את הגט בגלל הקרובים יש ללמוד שהקרובים שאינם באים להעיד אינם מצטרפים. ולדעתו, גם הרמב"ם סובר שהעדים הפסולים פוסלים רק אם העיד בפועל, ואת דברי הרמב"ם "אם נמצא באלו שנתכונו להעיד קרוב או פסול עדות כולם בטלה", הוא מפרש כך:

כאשר העדים באים לבית דין, מפרידים בין העדים שהתכוונו להעיד לאלו שלא התכוונו להעיד. ואם אחרי הגדת העדות של אלו שהתכוונו להעיד יתברר שאחד מהם פסול – העדים הכשרים שלא התכוונו להעיד לא נפסלו בעדות זו (כיון שהפרידו ביניהם). ומעתה מקבלים את עדותם של העדים שבתחילה לא התכוונו להעיד, כי "הואיל וראה הדבר וכיוון עדותו... חותכין הדין על פיו", ואף שלא התכוונו להעיד, נעשו עדים עתה בעת הגדת העדות.

הלכות עדות פרק ה, הלכה ה: כְּשֵׁיבֹאוּ לְבֵית דִּין עֲדִים מְרֵבִין... אִם נִמְצָא בָּאלוּ שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ לְהַעֲדִי קְרֹב אוּ פְסוּל – עֲדוֹת בָּלָם בָּטֵלָה.

לדעת התוס' (ב"ב קי"ד א, ד"ה אבל) עדים פסולים שראו את המעשה פוסלים אותה רק אם באו לבית דין והעידו, אבל אם ראו את המעשה ולא העידו אינם מבטלים את העדות, כי "אמר קרא 'יקום דבר' – במקיימי דבר הכתוב מדבר, דהיינו: עדים שהדבר מתקיים על ידיהן אין נפסלין עד שיעידו בבית דין ויקיימו דבר". ובמקום אחר (מכות ו, א ד"ה אמר שמואל) כתבו שראיית עדים פסולים לא פוסלת שאם לא כן "היאך מצינו ידינו ורגלינו כשנותנין גט, שיש במעמד קרובים, והיה לנו לומר שעדות הכשרים בטל".

אבל הרמב"ם כאן כתב: "אם נמצא באלו שנתכוונו להעיד קרוב או פסול עדות כולם בטלה". ומזה מדייק הש"ך (ח"מ סי' לו סק"י) שלדעת הרמב"ם הפסולים פוסלים את העדות גם אם לא העידו, כי הכוונה להעיד מצרפת אותם, וכן גם שיטת רש"י והרשב"ם (ב"ב קיג, ב. ד"ה שלשה).

והוסיף הש"ך שהלכה כשיטת הרמב"ם שהרי לא נזכר בש"ס שרק עדות בפועל של הפסולים פוסלת, ומה שכתבו התוספות שנתנית הגט במעמד הקרובים מוכיחה שעדים

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - ב'ח' שבט ה'תשע"ג

יום ראשון ב' שבט ה'תשע"ג

הלכות סנהדרין והענישין המסורין להן

פרק יג

א. מי שנגמר דינו למיתה - מוציאין אותו מבית דין, ואחד
עומד על פתח בית דין והסודרין [מטפחות] בידו, והסוס
רחוק ממנו, והכרוז יוצא לפניו: 'פלוני יוצא להרג במיתה
פלונית, על שעבר על עברה פלונית במקום פלוני בזמן
פלוני, ופלוני ופלוני עדי - מי שידע לו זכות, יבוא וילמד
עליו'. אמר אחד: 'יש לי ללמד עליו זכות' - זה מניף
בסודרין, וזה הרוכב על הסוס רץ ומחזיר את הנדון לבית
דין. אם נמצא לו זכות, פוטרין אותו; ואם לאו, יחזור ויצא
להריגה. אמר הוא עצמו: 'יש לי ללמד על עצמי זכות' -
אף על פי שאין ממש בדבריו, מחזירין אותו פעם ראשונה
ושניה; שמה מפני הפחד נסתממו טענותיו, וכשיחזור לבית
דין תתישב דעתו ויאמר טעם. החזירוהו, ולא נמצא ממש
בדבריו - מוציאין אותו פעם שלישית. אמר בשלישית: 'יש
לי ללמד על עצמי זכות' - אם יש ממש בדבריו - מחזירין
אותו, אפילו במה פעמים. לפיכך, מוסרין לו שני תלמידי
חקמים, ששומעין דבריו בדרך: אם יש ממש בדבריו,
מחזירין אותו; ואם לאו, אין מחזירין אותו. אם לא נמצא
לו זכות, מוציאין אותו; ועדי - הם ההורגין אותו, בכל
מיתה שיתחייב בה. ורוצח שלא הרגוהו עדי - חייבין בית
דין להמיתו ביד כל אדם. רחוק ממקום ההריגה בעשר
אמות, אומרין לו: 'התודה! שכן דרך כל המומתין,
מתדין; וכל המתודה, יש לו חלק בעולם הבא'. אם אינו
יודע להתודות - אומרים לו: 'אמר: תהיה מיתתי כפרה על
כל עונותי'. אפילו ידע בעצמו ששקר העידו עליו, כף הוא
מתודה.

ב. ואחר שמתודה, משקין אותו קרט [גרגיר] של לבונה
בכוס של יין, כדי שתשרף דעתו עליו וישתפר, ואחר כך
יהרג במיתה שהוא חייב בה.

ג. זה היין והלבונה, והאבן שישקל בה הנסקל, והסיף
שיהרג בו הנהרג, והסודר שחונקין בו הנחנק, והעץ
שתולין עליו הנחלה, והסודר שמניפין בו לפני הרוגי בית
דין, והסוס שרץ עליו להצילו - הכל באין משל [כסף ה]
צבור; ומי שירצה להתגנב, יתגנב.

ד. אין בית דין יוצאין אחר הנהרג [למקום הריגתו]. וכל
בית דין שהרגו נפש, אסורים לאכל כל אותו היום - הרי
זה בכלל "לא תאכלו על הדם". ואין מברין [נ- מאכילין את]

הקרובים על הרוגי בית דין [סעודה ראשונה שאחר מיתתו],
משום "לא תאכלו על הדם". ודברים אלו אסורין, ואין
בהם מלקות.

ה. מי שנתחייב מיתה בחלו של מועד - מענינן בדינו,
ואוכלין בית דין ושותין; ואחר כך גומרין דינו סמוך
לשקיעת החמה, והורגין אותו.

ו. הרוגי בית דין - אין מתאבלין עליהן; ובאין קרוביהם
ושואלין את שלום העדים ואת שלום הדייגין, להודיע שאין
בלבם עליהם כלום, שדין אמת דנו. ואף על פי שאין נוהגין
אכל - הרי הן אוניגין [מצטערים] עליהן, שאין אנינות אלא
בלב.

ז. מי שנגמר דינו וברח, ובא לבית דין אחר - אין סותרין
את דינו; אלא כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו: 'מעידין
אנו את איש פלוני, שנגמר דינו בבית דין פלוני, ופלוני
ופלוני עדי' - הרי זה יהרג. במה דברים אמורים? ברוצח.
אכל שאר חייבי מיתות - עד שיבואו עדי הראשונים,
ועידו שנגמר דינו, ויהרגוהו בידם; והוא, שיעידו בבית
דין של עשרים ושלשה.

ח. מי שנגמר דינו בבית דין שהיו בחוצה לארץ, וברח
לבית דין שבארץ ישראל - סותרין את דינו על כל פנים.
ואם היו אותו בית דין עצמן שנגמר דינו בפניהם - אין
סותרין את דינו, אף על פי שגמרוהו בחוצה לארץ, והם
עמה בארץ ישראל.

פרק יד

א. ארבע מיתות נמסרו לבית דין - סקילה, ושרפה, והריגה
בסיף, וחנק. סקילה ושרפה, מפרשין הן בתורה. ומפי משה
רבנו למדו, שכל מיתה האמורה בתורה סתם, חנק, והורג
את חברו, מיתתו בסיף; וכן אנשי עיר הנדחת, מיתתן
בסיף.

ב. כל מיתה מהן - מצות עשה היא לבית דין, להרג בה
מי שנתחייב בה. ואין רשות למלך להרג באחת מהן, אלא
בסיף בלבד.

ג. כל מחייב מיתת בית דין שלא המיתו אותו בית דין -
בטלו מצות עשה, ולא עברו על מצות לא תעשה; חוץ מן
המכשף, שאם לא המיתוהו - עברו על מצות לא תעשה,
שנאמר: "מכשפה לא תחיה".

ד. סקילה חמורה מן השרפה, ושרפה חמורה מן הסיף,
והסיף חמורה מן החנק. וכל מי שנתחייב בשתי מיתות, נדון
בחמורה; בין שעבר שתי עברות זו אחר זו, בין שעבר
עברה אחת שחייב עליה שתי מיתות; אפילו נגמר דינו
לקלה, ואחר כך עבר על החמורה ונגמר דינו - נדון
בחמורה.

ה. ואחד האיש ואחד האשה, דנין אותן בארבע המיתות.

1 ו. כל חבי מיתות שנתערבו זה בזה, ידון כל אחד מהם
2 בקלה שבהן.
3 ז. מי שנגמר דינו [למיתה] שנתערב עם שאר העם, ולא
4 נודע מי הוא מאלו, או מי שלא נגמר דינו, שנתערב במי
5 שנגמר דינו ולא נודע מי הוא - כלן פטורין, לפי שאין
6 גומרין דינו של אדם אלא בפניו.
7 ח. מי שעמד על נפשו, ולא יכלו בית דין לאסור אותו עד
8 שימיתוהו במיתה שהוא חייב בה - הורגין אותו עדיו בכל
9 מיתה שיכולין להמית אותו בה, מאחר שנגמר דינו; ואין
10 רשות לשאר העם להמית אותו תחלה. לפיכך, אם נקטעה
11 יד העדים, פטור; ואם היו העדים גדמין מתחלה, יהרג ביד
12 אחרים. במה דברים אמורים? בשאר מחבי מיתות בית
13 דין, חוץ מן הרוצח. אבל הורג נפש שנגמר דינו - רודפין
14 אחריו בכל דבר וביד כל אדם, עד שממיתין אותו.
15 ט. כל הרוגי בית דין - אין קוברין אותן בקברי אבותיהן
16 בכלל ישראל, אלא שתי [בתין] קברות מתקנין להם בית
17 דין: אחת לנסקלין ולנשרפין, ואחת לנהרגין ולנחנקין.
18 ודבר זה, הלכה מפי השמועה [- ממשנה רבינו]. נתאפל
19 הבשר - היו מלקטין את העצמות, וקוברין אותם בקברות
20 אבותיהם. ויש לקרוביהם לעשות להם [לעצמותיהם] ארון
21 ותכריכין.
22 י. צריכין בית דין להתישב בדיני נפשות ולהמתין, ולא
23 יאציו. וכל בית דין שהרגו נפש בשבע שנים, הרי אלו
24 חבלנין. ואף על פי כן, אם ארע להם להרג בכל יום ויום
25 - הורגין; אבל אין דנין לעולם שנים ביום אחד, אלא דנין
26 זה היום והשני למחר. היו שניהם בעברה אחת ומיתה
27 אחת, כגון נואף עם נואפת - דנין שניהם ביום אחד.
28 לפיכך, אם היה הנואף בועל בת כהן - הואיל והוא בתנא
29 והיא בשרפה, אין הורגין שניהם ביום אחד.
30 יא. אין דנין דיני נפשות, אלא בפני הבית - והוא, שיהיה
31 בית דין הגדול שם בלשפה שבמקדש; שנגמר בזמן
32 ממרא: "לכלתי שמע אל כהן". - מפי השמועה למדו,
33 שבזמן שיש כהן מקריב על גבי המזבח, יש דיני נפשות,
34 והוא שיהיה בית דין הגדול במקומו.
35 יב. בתחלה כשנבנה המקדש, היו בית דין הגדול יושבין
36 בלשפת הגזית שהיתה בעזרת ישראל; והמקום שהיו
37 יושבין בו חל היה, שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית
38 דוד. וכשנתקלקלה השירה [ורבו העוונות והרוצחים], גלו
39 ממקום למקום. ולעשרה מקומות גלו, וסופם לטבריא;
40 ומשם לא עמד בית דין גדול, עד עתה. וקבלה היא,
41 שבטבריא צדידין לחזר תחלה, ומשם נעתקין למקדש.
42 יג. ארבעים שנה קדם חרבן בית שני בטלו דיני נפשות
43 מישׂראל, אף על פי שהיה המקדש קיים; מפני שגלו
44 הסנהדרין, ולא היו שם במקומם במקדש.
45 יד. בזמן שדנין דיני נפשות בארץ ישראל, דנין דיני נפשות

46 בחוצה לארץ - והוא שיהיו הסנהדרין סמוכין [מוסמכים]
47 בארץ, כמו שבארנו; שהסנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה
48 לארץ.
49

פרק טו

50 א. כיצד מצות הנסקלין? רחוק מבית הסקילה ארבע
51 אמות, מפשיטין את המחבי סקילה בגדיה, ומכסין ערותו
52 מלפניו; ואין האשה נסקלת ערמה, אלא בחלוק אחד. ובית
53 הסקילה גבוה שתי קומות; עולה לשם הוא ועדיו, וידיו
54 אסורות, ואחד מן העדים דוחפו על מתניו מאחוריו, והוא
55 נהפך ונופל על לבו לארץ. אם מת בה - יצא, שהרי נאמר:
56 "סקל יסקל או ירה ירה", הנה השנה הנסקל שנפל האבן
57 עליו, עם הנדחף שנפל הוא בעצמו על הארץ. ואם לא מת
58 מדחיפה זו - מגביהין העדים אבן שהיתה מנחת שם, משא
59 שני בגי אדם, והעד השני מרפה ידיו, ומשליך את האבן
60 על לבו. אם מת בה, יצא; ואם לאו - רגימתו בכל ישראל,
61 שנגמר: "יד העדים תהיה בו כראשנה להמיתו, ויד כל
62 העם באחרנה".
63 ב. עבד עבודה זרה - אין סוקלין אותו, אלא על שער
64 [העיר] שעבד בו; ואם היתה עיר שרבה גוים, סוקלין אותו
65 על פתח בית דין. ודבר זה, קבלה מפי השמועה [ממשה
66 רבינו]: "אל שערך" - זה שער שעבד בו, ולא שנגמר דינו
67 בו.
68 ג. מצות הנשרפין: היו משקיעין אותו בזבל עד ארפבותיו,
69 ונותנין סודר קשה לתוך הרף, וכורף על צוארו, ושני עדיו
70 - זה מושף אצלו וזה מושף אצלו, עד שהוא פותח את פיו.
71 ומתיכין [ממסים] את הבדיל או את העופרת וכיוצא בהן,
72 וזורק לתוך פיו, והיא יורדת ושורפת את בגי מעיו.
73 ד. מצות הנחנקין: מתיזין את ראשו בסוף, כדרך
74 שהמלכים עושים.
75 ה. מצות הנחנקין: משקיעין את המחבי בזבל עד
76 ארפבותיו, ונותנין סודר קשה לתוך הרף, וכורכין על
77 צוארו; וזה מושף אצלו וזה מושף אצלו, עד שתצא נפשו.
78 ו. מצות עשה לתלות את המגדף [את ה'], ועובד עבודה
79 זרה, שנגמר: "פי קללת אלהים תלוי", הרי מגדף אמור;
80 וכעובד עבודה זרה נאמר: "את ה' הוא מגדף". והאיש
81 נתלה, ואין האשה נתלית, שנגמר: "פי יהיה באיש חטא
82 משפט מות והומת, ותלית אתו".
83 ז. כיצד מצות הנתלין? אחר שסוקלין אותו, משקיעין את
84 הקורה בארץ, והעץ יוצא ממנה, ומקפין שתי ידיו זו לזו,
85 ותולה אותו סמוך לשקיעת החמה, ומתירין אותו מיד. ואם
86 לן - עוברין עליו בלא תעשה, שנגמר: "לא תלין נבלתו
87 על העץ".
88 ח. ומצות עשה לקבר את כל הרוגי בית דין ביום ההריגה,
89 שנגמר: "פי קבור תקברנו ביום ההוא". ולא הרוגי בית

46 בו למיתה, סוקלין אותו, ואינו לוקה, שהרי נתחייב בדין
47 גדול מזה; ואם התרו בו למלקות בלבד, לוקה.
48 ו. אינו צריך שני עדים למלקות, אלא בשעת מעשה
49 [העבירה]; אבל האסור עצמו, בעד אחד יחזק. ביצד? אמר
50 עד אחד: 'חלב כליות הוא זה' [שאסור מהתורה], 'כלאי
51 הפסם הם פרות אלו', 'גרושה' או 'זונה היא אשה זו', ואכל
52 או בעל בעדים אחר שהתרה בו - הרי זה לוקה, אף על
53 פי שערך האסור בעד אחד. במה דברים אמורים? בשלא
54 הכחיש העד בעת שקבע האסור. אבל אם אמר: 'זה אינו
55 חלב', 'זו אינה גרושה', ואכל או בעל אחר שהכחיש - אינו
56 לוקה, עד שיקבעו האסור שני עדים.
57 ז. שתק בעת שהעיד העד האחד בקביעות האסור, ואחר
58 שעבר והתרו בו טען להכחיש העד - אין שומעין לו, אלא
59 לוקה.
60 ח. ביצד מלקין אותו? כופת שתי ידיו לעמוד הילך והילך,
61 וחסן [שמח] הפנסת אומו בכגדיו - אם נקרעו נקרעו, ואם
62 נפרמו נפרמו - עד שהוא מגלה את לבו; שאין מכהו על
63 פסותו, שנאמר: "והכהו" - לא לכסותו. והאבן נתונה
64 מאחוריו, שהחסן המכה עומד עליה. ורצועה של עגל בידו
65 - כפולה לשנים ושנים לארבעה, ושתי רצועות של חמור
66 עולות ויורדות בו, ורחב הרצועה טפח, וארבע כדי שתהיה
67 מגעת עד פי כרשו [- טבורו]; ויד של רצועות שאוחז בה,
68 ארבע טפח.
69 ט. האיש המכה, צריך להיות יתר בדעה חסר בכת, ומגביה
70 את הרצועות בשתי ידיו, ומכה בידו אחת בכל כחו.
71 ומלקהו שליש מלפניו, על בין ידיו; ושני שלישים
72 מאחוריו, שליש על כתף זה ושליש על כתף זה.
73 י. זה המכה, אינו לא עומד ולא יושב, אלא מטה -
74 שנאמר: "והפילו השפט והכהו לפניו", שיהיו עיניו של
75 שופט בו, לא שיהיה מביט בדבר אחר ומכהו; מכאן, שאין
76 מלקין שנים כאחד.
77 יא. הגדול שבדינים, קורא כל זמן שזה לוקה: "אם לא
78 תשמר לעשות . . והפלא ה' את מפתך וכו'"; ומתפנן לגמור
79 את הפסוקים עם המלקיות. ואם לא גמר, חוזר לתחלת
80 המקרא, וקורא וחוזר וקורא, עד שתגמר ההפאה. והשני
81 שבדינים מונה; והשלישי אומר לחזן: 'הכה! הכה! כל
82 זמן שמכה, על פיו הוא מכה.
83 יב. מת תחת ידו, פטור. ואם הוסיף רצועה אחת על האמד
84 [ששיערו שיכול לסבול], ומת - הרי חסון גולה; ואם לא מת
85 - הרי חסון עבר על מצות לא תעשה, שנאמר: "לא יוסיף".
86 והוא הדין לכל מכה את חברו, שהוא בלא תעשה; ומה
87 אם זה שנתנה תורה רשות להפכות, צוה הכתוב שלא
88 להפכותו יתר על רשעו - קל וחמר לשאר כל אדם. לפיכך,
89 כל המכה את חברו - אפילו הכה עבד - הפיה שאין בה
90 שוה פרוטה, לוקה; אבל אם יש בה שוה פרוטה - הואיל
91 והוא חייב לשלם ממון - אין אדם לוקה ומשלם, כמו
92 שבארנו בכמה מקומות.

1 דין בלבד, אלא כל המלין את מתו - עובר עליו בלא
2 תעשה. הלינו לכבודו, להביא לו ארון ותכריכין - אינו
3 עובר עליו.
4 ט. אין תולין על אילן המחבר לקרקע, אלא על התלוש,
5 כדי שלא יהיה מחסר קציצה; שהעץ שנתלה עליו נקבר
6 עמו, שלא יהיה לו זכרון רע, ויאמרו: 'זה העץ שנתלה
7 עליו פלוני'. וכן האבן שנסקל בה, והסיף שנהרג בו הנהרג,
8 והסודרין שחונקין בהן - הכל נקברין בתפיסת הנהרג [-
9 בד' אמותיו], אבל לא נקבר עצמו.
10 י. כל הנסקלין שבתורה - שמונה עשר; ואלו הן: הבא על
11 האם, ועל אשת האב, ועל הפלה, ועל נערה מארשה, ועל
12 הזכור, והשוכב עם בהמה, והאשה המביאה את הבהמה
13 עליה, והמגדף, והעובד עבודה זרה, והנותן מזרעו למלך,
14 ובעל אוב, ובעל ידעוני, והמסית יחיד לע"ז, והמדיח [עיר
15 שלימה], והמכשף, והמחלל את השבת, ומקלל אביו ואמו,
16 וכן סורר ומורה.
17 יא. כל הנשרפין - עשרה; ואלו הן: בת כהן שזנת תחת
18 בעלה, והבא על בתו, ועל בת בתו, ועל בת בנו, ועל בת
19 אשתו, ועל בת בתה, ועל בת בנה, ועל חמותו, ועל אם
20 חמותו, ועל אם חמיו. והוא, שבא עליהן בחיי אשתו; אבל
21 לאחר מיתת אשתו, הרי הן ככרת בלבד בכל העריות.
22 יב. הנהרגין - שנים: הרוצח, והנדה.
23 יג. והנחנקין - ששה; ואלו הן: הבא על אשת איש,
24 והחובל באביו או באמו, וגונב נפש מישראל, וזקן ממרא
25 [שמורה נגד ב"ד הגדול], ונביא השקר, והמתנבא בשם
26 עבודה זרה. נמצאו כל הרוגי בית דין - ששה ושלישים.

יום שני ג' שבט ה'תשע"ג

פרק טז

29 א. כשם שמצוה להמית את המחייב מיתה - כך מצוה עשה
30 להלקות את המחייב מלקות, שנאמר: "והפילו השפט
31 והכהו לפניו". ואף על פי שהמלקות בשלשה, במקום
32 מיתה היא עומדת.
33 ב. מלקין בזמן הזה בכל מקום מן התורה, בפני שלשה
34 סמוכין [מוסמכים]; אבל לא בפני הדייטות.
35 ג. וכל מלקיות שמלקין דיגי חוצה לארץ בכל מקום, אינה
36 אלא מכת מדרות [מדבנן].
37 ד. אין אדם לוקה, אלא בעדים והתראה; ובודקין העדים
38 בדרישה וחקירה, כדרך שעושים בדיגי נפשות. עבר על
39 לאו שנתק לעשה [- שניתן לתקנו ע"י העשה], והתרו בו
40 ואמרו לו: 'אל תעשה דבר זה! שאם תעשה ולא תקים
41 עשה שבו, תלקה! ועבר, ולא קים העשה - הרי זה לוקה;
42 שאף על פי שהתראה בספק היא, שאם יקים יפטור -
43 התראה ספק, התראה היא.
44 ה. עבר עברה שיש בה מלקות ומיתת בית דין כאחת, כגון
45 ששחט [- בהמה] - אותו ואת בנו לעבודה זרה - אם התרו

פרק יז

1
2 א. כמה מלקין את המחזיק מלקות? כפי פחו, שגאמר:
3 "כדי רשעתו, במספר". וזה שגאמר "ארבעים" - שאין
4 מוסיפין על הארבעים, אפלו היה חזק ובריא כשמשון;
5 אבל פוחתין לחלש - שאם יכה חלש מכה רבה, בודאי
6 הוא מת. לפיכך אמרו חכמים, שאפלו הבריא ביותר, מפין
7 אותו תשעה ושלשים, שאם נוסף לו אחת, נמצא שלא
8 הבהו אלא ארבעים הראויות לו.
9 ב. כשאומדין את החוטא כמה הוא יכול לקבל, אין אומדין
10 אלא במכות הראויות להשפיל [להתחלק לשלוש]. אמדוהו
11 שהוא יכול לקבל עשרים - אין אומדין: "ילקה אחד
12 ועשרים, כדי שיהיו יכולין להשפיל"; אלא ילקה שמונה
13 עשר. אמדוהו לקבל ארבעים, וכיון שהתחיל ללקות ראוהו
14 חלש, ואמרו: "אינו יכול לקבל יתר על אלו התשעה" או
15 'השנים עשר שוט שלקה' - הרי זה פטור. אמדוהו לקבל
16 שנים עשר, ואחר שלקה ראוהו חזק ויכול לקבל יותר -
17 הרי זה פטור, ואינו לוקה יותר על האמר.
18 ג. אמדוהו היום שילקה שנים עשר, ולא הלכוהו עד
19 למחר, והרי הוא למחר יכול לקבל שמונה עשר - אינו
20 לוקה אלא שנים עשר. אמדוהו שילקה למחר שנים עשר,
21 ולא לקה עד יום שלישי, והרי הוא חזק ויכול לקבל שמונה
22 עשר - לוקה שמונה עשר; שהרי בשעת האמד, לא אמדוהו
23 ללקות אלא לאחר זמן. וכן כל פיוצא בזה.
24 ד. מי שנתחייב מלקיות הרבה, בין על עברות הרבה בין
25 על מעשה אחד שחייבין עליו מלקיות הרבה - אם אמדוהו
26 אמד אחד, לוקה ופטור; ואם לאו - לוקה ומתבא, וחוזר
27 ולוקה. ביצד? נתחייב שתי מלקיות, אמדו יכול הוא לקבל
28 חמש וארבעים - ביון שלקה חמש וארבעים, נפטור. אבל
29 אם אמדוהו למלקות אחת, והכוהו שלשה או תשעה או
30 שלשים כמו האמד - הרי זה מתבא, וחוזרין ואומדין אותו
31 למלקות שניה, עד שילקה לכל מלקיות שחייב בהן.
32 ה. מי שאמדוהו, וכשהתחיל ללקות נתקלקל [נתבזה] מפח
33 ההפאה, בין בראי בין במי רגלים - אין מפין אותו יותר,
34 שגאמר: "ונקלה אחיד לעיניך" - ביון שנקלה, נפטור. אבל
35 אם נתקלקל מן הפחד מקדם ההכנה - אפלו נתקלקל
36 משניצא מבית דין ללקות, ואפלו מבערב [אור ליום הקאתן]
37 - הרי זה לוקה כל האמד שאמדוהו. אמדוהו לשתי
38 מלקיות, ולקה ונתקלקל, בין בראשונה בין בשניה - פטור.
39 נפסקה הרצועה [של המלקות] בשניה, פוטרין אותו; נפסקה
40 בראשונה - נפטור ממלקות ראשונה, ולוקה האמד השני.
41 ו. כפתוהו על העמוד ללקות, וברת את המיתרים וברח -
42 פטור, ואין מחזירין אותו.
43 ז. כל מי שחטא ולקה, חוזר לכשורו, שגאמר: "ונקלה
44 אחיד לעיניך" - ביון שלקה, הרי הוא אחיד. אף כל מחזיק
45 ברת שלקו, נפטרו מידי ברתן.
46 ח. כהן גדול שחטא - לוקה בשלשה [דיינים] כשאר העם,
47 וחוזר לגדלתו.

ט. אבל ראש ישיבה [נשיא הסנהדרין] שחטא - מלקין אותו
בפני שלשה, ואינו חוזר לשורו; גם אינו חוזר להיות
באחד משאר הסנהדרין, שמעלין בקדש ולא מורידין.

פרק יח

א. אלו הן הלוקין: כל העובר על לא תעשה שחייבין עליו
כרת, ואין בו מיתת בית דין - כגון אוכל חלב, ודם, וחמץ
בפסח; וכן כל העובר על לא תעשה שחייבין עליו מיתה
בידי שמים - כגון אוכל טבל [פירות שלא הופרשו], וכהן
טמא שאכל תרומה טהורה; וכן כל העובר על לאו שיש
בו מעשה - כגון האוכל בשר בחלב, או לובש שעטנז. אבל
לאו שאין בו מעשה - כגון הולך רכיל, ונוקם, ונוטר,
ונושא שמע שוא [שומע דברי בעל דין שלא בפני חבריו] -
אינו לוקה.
ב. כל לאו שאין בו מעשה - אין לוקין עליו; חוץ מנשבע
[שבועת שקר], וממיר [עושה תמורה בקדשים], ומקלל את
חברו בשם [השם]. וכל לאו שנתן לאזהרת מיתת בית דין
- כגון "לא תנאף", "לא תעשה מלאכה ביום השבת" -
אין לוקין עליו. וכל לאו שנתן לתשלומין - כגון "לא
תגזל", "לא תגנב" - אין לוקין עליו. וכל לאו שנתן לעשה
[שניתן לתקנו ע"י העשה] - כגון "לא תקח האם על הבנים",
"לא תכלה פאת שדך" - אין לוקין עליו, אלא אם לא קיים
עשה שבה. וכל לאו שבכללות, אין לוקין עליו. ושאר כל
לאוין שבבטורה, לוקין עליהן.
ג. איזה הוא לאו שבכללות? זה לאו אחד שכולל ענינים
הרבה, כגון: "לא תאכלו על הדם". וכן אם נאמר "לא
תעשה דבר פלוני ופלוני" - הואיל ולא יחד לו לאו לכל
אחד ואחד מהן, אין לוקין על כל אחד ואחד, אלא אם כן
חלק אותן בלאוין אחרים, או נאמר מפי השמועה [מסורת]
ממשה רבנו שנתקלו. ביצד? כגון זה שגאמר: "אל תאכלו
ממנו נא, ובשל מבשל" - אינו לוקה על הנא והמבשל
שמים, אלא אחד; ובחדש הוא אומר: "ולחם קלי וכרמל
לא תאכלו", וחיוב על שלשתם שלש מלקיות. מפי
השמועה למדו, שזה לחלק. הרי נאמר: "לא ימצא בך
מעביר בנו ובתו באש, קסם קסמים, מעוון ומנחש
ומכשף"; אף על פי שכלל כל הענינים האלו בלאו אחד,
הרי חלק אותם בלאוין אחרים ואמר: "לא תנחשו, ולא
תעונו" - מלמד שכל אחד מהן בלאו בפני עצמו. וכן כל
פיוצא בזה.
ד. מי שלקה בבית דין על אסור ברת, ולקה פעם שניה על
אותו ברת עצמו - כגון שאכל חלב ולקה עליו, ואכל חלב
פעם שניה ולקה עליו - אם אכל פעם שלישית, אין מלקין
אותו; אלא מכניסין אותו לכפה [חדר עגור, צינוק], והוא
מקום צר כפי קומתו ואינו יכול לשכב בו, ונותנין לו לחם
צר ומים לחץ, עד שיצרו מציו ויחלה; ואחר כך מאכילין
אותו שעורים, עד שפרשו נבקעת.
ה. מי שעבר על אסור ברת או מיתת בית דין, והתרו בו,

בַּעֲבוּרַת כְּהָנִים; (יא) וְזֶר שְׁשָׁמֶשׁ בַּמִּקְדָּשׁ; (יב) וּמִחֲסֹר
בְּגָדִים [בגדי כהונה] - הָרִי הוּא כָּזָר, וְלוֹקָה אִם עָבַד; 47
(יג) וְכֵהֵן טָמֵא שְׁשָׁמֶשׁ; (יד) וְשְׁתֵּי שְׁשָׁמֶשׁ; (טו) טָבֹול
יוֹם [נטמא שטבל ולא העריב שמשו] שְׁשָׁמֶשׁ; (טז) מִחֲסֹר
כְּפוּרִים [שטסה ולא הביא קרבנו] שְׁשָׁמֶשׁ; (יז) פְּרוּעַ רֹאשׁ
שְׁשָׁמֶשׁ; (יח) קְרוּעַ בְּגָדִים שְׁשָׁמֶשׁ.
ג. אֲבָל הַשְּׁשָׁמֶשׁ בְּלֹא קִדּוּשׁ [רחיצת] יָדַיִם וְרַגְלָיִם - אִף
עַל פִּי שֶׁהוּא חֵיב מִיתָה, אֵינוֹ לוֹקָה; מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְצֻנֶּה
עֲשֶׂה. וְכֵן נִבְיֵא שֶׁכָּבַשׁ [העלים] נְבוּאָתוֹ, אוֹ שֶׁעָבַר עַל דְּבָרֵי
עֲצֻמוֹ, וְהַעֲבֹר עַל דְּבָרֵי נִבְיֵא - אִף עַל פִּי שֶׁשָּׁלְשָׁתָן
בְּמִיתָה, אֵין לוֹקִין; שֶׁהֵן בָּאִין מִכָּל עֲשֶׂה, וְהָרִי הוּא
כַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמָר: "אֵלֹהֵי תִשְׁמְעוּן"; וְלֹא הֵבֵא מִכָּל עֲשֶׂה -
הָרִי הוּא כַּעֲשֶׂה, וְאֵין לוֹקִין עָלָיו.
ד. כָּל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבְּתוֹרָה שָׂאִין בָּהֶן לֹא פָּרַת וְלֹא מִיתָה
בֵּית דִּין, שְׁלוֹקִין עָלֵיהֶן - מֵאָה שְׁמוֹנֶה וְשָׁשִׁים; וְאֵלוֹ הֵן:
(א) הַעוֹשֶׂה צָלֶם; (ב) הַעוֹשֶׂה צִוְּרָה לְנוֹאֵי; (ג) הַפּוֹנֶה אֶל
הָאֱלִילִים בְּאֶחָד מִן הַמַּעֲשִׂים; (ד) הַמְּקִים מַצֵּבָה;
(ה) הַנוֹטֵעַ אֵילָן בַּמִּקְדָּשׁ; (ו) הַנוֹתֵן אֶכָּן מִשְׁכִּית; (ז) הַנוֹדֵר
בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה; (ח) הַנִּשְׁבָּע בְּשִׁמְיָהּ; (ט) הַנִּהְיֶה בָּהּ;
(י) הַבּוֹנֶה עֵיר הַנִּדְחָת; (יא) הַנִּהְיֶה מְעִיר הַנִּדְחָת;
(יב) הַעוֹשֶׂה כְּחֻקֹּת הַגּוֹיִים; (יג) הַקּוֹסֵם; (יד) הַמַּעֲוֹגֵן;
(טו) הַמִּנְחָשׁ; (טז) הַחוֹבֵר; (יז) הַדּוֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים;
(יח) הַמוֹחֵק שֵׁם [משמות הקב"ה], וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, כְּגוֹן הוֹרֵס
אֶכָּן מִן הַמִּזְבֵּחַ, אוֹ שׁוֹרֵף עֵץ מִן הַמִּקְדָּשׁ; (יט) הַמְּכַכֵּה אִשׁ
הַמִּזְבֵּחַ; (כ) הַעוֹלֶה עָלָיו בְּמַעֲלוֹת; (כא) הַנִּכְנָס לְעֹזָה
בְּכְנָדִים טָמְאִים; (כב) זָב וְכִיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁנִּכְנָס לְהֵר הַבֵּית;
(כג) הַמְּסִיר בְּדֵי הָאָרוֹן; (כד) הַמַּזִּית חֹשֶׁן מַעַל הָאֹפֹד;
(כה) הַקּוֹרֵעַ פִּי הַמַּעֲלִל; (כו) הַמְּקָרִיב עַל מִזְבֵּחַ הַזֶּהָב;
(כז) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנָס לְהִיכָל שְׁלֹא בִשְׁעַת עֲבוֹדָה; (כח) בַּעַל מוֹם
שֶׁנִּכְנָס לְשֵׁם; (כט) שְׁתֵּי שֶׁנִּכְנָס לְשֵׁם; (ל) בַּעַל מוֹם
שְׁשָׁמֶשׁ; (לא) עָרַל שְׁשָׁמֶשׁ; (לב) כֹּהֵן שֶׁעָבַד בַּעֲבוּרַת
הַלּוֹיִם; (לג) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנָס לַמִּקְדָּשׁ פְּרוּעַ רֹאשׁ; (לד) כֹּהֵן
שֶׁנִּכְנָס לַמִּקְדָּשׁ קְרוּעַ בְּגָדִים; (לה) הַמְּקָרִישׁ בַּעֲלֵי מוֹמִין;
(לו) הַשּׁוֹחֵטֶן; (לז) הַזּוֹרֵק דָּמִיָּהֶם; (לח) הַמְּקַטֵּיר
אֲמוּרִיָּהֶם; (לט) הַמְּקָרִיב קֶרֶבֶנֹת גּוֹיִים בַּעֲלֵי מוֹמִין;
(מ) הַמְּטִיל מוֹם בְּקִדְשִׁים בְּזִמְן הַמִּקְדָּשׁ; (מא) הַעוֹבֵד
בְּקִדְשִׁים; (מב) הַגּוֹזֵז אוֹתָם; (מג) הַמְּקַטֵּיר שְׂאֹר אוֹ דִּבְשׁ;
(מד) הַעוֹשֶׂה שִׁגְרֵי מִנְחָתוֹ חֶמֶץ [הנותן ממנחה לאכילה אחרי
קמיצה]; (מה) הַמְּקָרִיב בְּלֹא מֶלֶח; (מו) הַמְּקָרִיב אֶתְגֵּן
[בהמה שניתנה בתמורה לזנות] אוֹ מִחִיר [בהמה שניתנה
תמורת כלב]; (מז) הַנּוֹתֵן שְׁמֵן עַל מִנְחַת חוּטָא; (מח) הַנּוֹתֵן
עָלֶיהָ לְבוֹנָה; (מט) הַנּוֹתֵן שְׁמֵן בְּקֶרֶפֶן שׁוּטָה; (נ) הַנּוֹתֵן
עָלָיו לְבוֹנָה; (נא) הַמְּכַדִּיל [ראש העוף מגורן] בַּחֲטָאֵת
הָעוֹף; (נב) הַמְּמַר [מחליף] בְּקִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ; (נג) הַאֹכֵל בֶּשֶׂר
קִדְשׁ שֶׁנִּטְמָא; (נד) הַאֹכֵל מִפְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין; (נה) כֹּהֵן
שֶׁאֵכַל בֶּשֶׂר קִדְשֵׁי הַקֶּדְשִׁים חוּץ לְעֹזָה; (נו) זֶר שֶׁאֵכַל בֶּשֶׂר
קִדְשֵׁי קִדְשִׁים אַחֵר מִתֵּן דָּמִים; (נז) זֶר שֶׁאֵכַל בֶּשֶׂר בְּכוֹר;

וְהָרִפִּין בְּרֹאשׁוֹ, אוֹ שֶׁתַּק וְלֹא קָבַל עָלָיו הַהִתְרָאָה - אֵין
הוֹרֵגִין אוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, וְאֵין מַלְקִין אוֹתוֹ. חֲזֹר וְעֲשֶׂה כֹּה,
וְהִתְרוּ בּוֹ וְהָרִפִּין בְּרֹאשׁוֹ אוֹ שֶׁתַּק כֹּה - אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ,
וְאֵין מַלְקִין אוֹתוֹ. חֲזֹר פַּעַם שְׁלִישִׁית וְעָבַר, וְהִתְרוּ בּוֹ - אִף
עַל פִּי שֶׁהָרִפִּין בְּרֹאשׁוֹ, אוֹ שֶׁתַּק - כּוֹנְסִין אוֹתוֹ לְכַפֵּה, עַד
שְׁיָמוּת. וְכָל אֱלוֹ שְׁלֹא קָבְלוּ עָלֵיהֶם הַהִתְרָאָה - מִכֵּין אוֹתָם
מִכַּת מִרְדּוֹת [מלקות דרבנן], הוֹאִיל וְחֶטְאוֹ מִכָּל מָקוֹם;
אֲפֹלוֹ עַל אֲסוּר שֶׁל דְּבָרֵי סוֹפְרִים, מִכֵּין אוֹתָן מִכַּת מִרְדּוֹת.
ו. הַגּוֹנֵב כְּלֵי שֶׁרֶת מִן הַמִּקְדָּשׁ, וְהַמְקַלֵּל בְּקוֹסֵם [מקלל
ה' בשם ע"ז], וְהַבּוֹעֵל אֶרְמִית [גויה] - אֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין
לָהֶם, אֲלֹא הַקִּנְאִין פּוֹגְעִין בָּהֶם; וְכָל שֶׁהוֹרֵג, זָכָה. וְכֵן כֹּהֵן
שְׁשָׁמֶשׁ [במקדש] בְּטָמְאָה, לֹא הֵיוּ אֲחֵיו הַכְּהֵנִים מְבִיאִין
אוֹתוֹ לְבֵית דִּין; אֲלֹא פָּרַחֵי כְּהֵנָה הֵיוּ מוֹצִיאִין אוֹתוֹ חוּץ
לְעֹזָרָה, וּמוֹצִיאִין אֶת מַחוֹ בְּגוֹזְרִין. גְּזֵרַת הַכְּתוּב הִיא, שֶׁאֵין
מְמִיתִין בֵּית דִּין, וְלֹא מַלְקִין אֶת הָאָדָם, בְּהוֹדֵית פִּי, אֲלֹא
עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים. וְזֶה שֶׁהֵרֵג יְהוֹשֻׁעַ עֶכָּן וְדוֹד לִגְר עַמְלִקִּי
בְּהוֹדֵית פִּיהֶם - הוֹרָאת שְׁעָה הִיָּתָה, אוֹ דִּין מַלְכוּת הִיָּה.
אֲבָל הַסִּנְהֶדְרִין - אֵין מְמִיתִין וְלֹא מַלְקִין הַמּוֹדָה בַּעֲבָרָה;
שְׁמָא נִטְרָפָה דַּעְתּוֹ בְּדָבָר זֶה, שְׁמָא מִן הַעֲמִלִין מְרִי נָפֶשׁ
הַמַּחֲכִים לְמוֹת, שֶׁהֵן תְּמִיד תּוֹקְעִין הַחֲרָבוֹת בְּבִטְנָם,
וּמְשַׁלְּכִין עֲצָמָם מֵעַל הַגּוֹת; כֹּה זֶה יָבוֹא וַיֹּאמֶר דָּבָר שְׁלֹא
עֲשֶׂה, כְּדֵי שִׁיְהָרֵג. וְכָלְלוּ שֶׁל דָּבָר, גְּזֵרַת מֶלֶךְ הִיא.

יום שלישי ד' שבט ה'תשע"ג

פרק יט

א. כָּל לֹא תַעֲשֶׂה שִׁשִּׁי בּוֹ פָּרַת וְאֵין בּוֹ מִיתָה בֵּית דִּין,
שְׁלוֹקִין עָלֵיהֶם - אֶחָד וְעֶשְׂרִים הֵן; וְאֵלוֹ הֵן: (א) הֵבֵא עַל
אֲחוֹתוֹ, (ב) וְעַל אֲחוֹת אָבִיו, (ג) וְעַל אֲחוֹת אִמּוֹ, (ד) וְעַל
אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ, (ה) וְעַל אִשְׁתִּי אֲחִיו, (ו) וְעַל אִשְׁתִּי אֲחִי אָבִיו,
(ז) וְעַל הַנֶּדֶה, (ח) וְהַאֹכֵל חֶלֶב, (ט) וְהַאֹכֵל דָּם,
(י) וְהַאֹכֵל חֶמֶץ בֶּפֶסֶח, (יא) וְהַאֹכֵל בְּיוֹם הַכְּפּוּרִים,
(יב) וְהַעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַכְּפּוּרִים, (יג) וְהַאֹכֵל נוֹתֵר,
(יד) וְהַאֹכֵל פְּגוּל, (טו) וְהַטָּמֵא שֶׁאֵכַל בֶּשֶׂר הַקֶּדֶשׁ,
(טז) וְהַטָּמֵא שֶׁנִּכְנָס לְעֹזָרָה, (יז) וְהַשּׁוֹחֵט קִדְשִׁים בַּחוּץ,
(יח) וְהַמַּעֲלָה קִדְשִׁים בַּחוּץ, (יט) וְהַמַּפְטֵם אֶת הַשְּׁמֵן
[נעושה כמתכונת שמן המשחה], (כ) וְהִסֵּף בְּשִׁמְן הַמִּשְׁחָה,
(כא) וְהַמַּפְטֵם אֶת הַקֶּטֶרֶת.
ב. כָּל מִחִיבֵי מִיתָה בִּידֵי שְׁמִים שֶׁהֵן בְּלֹא תַעֲשֶׂה וַיֵּשׁ בָּהֶן
מַעֲשֶׂה, שְׁלוֹקִין עָלֵיהֶן - שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרִי; וְאֵלוֹ הֵם: (א) זֶר
שֶׁאֵכַל תְּרוּמָה גְּדוּלָּה, בֵּין טָמֵא בֵּין טָהוֹרָה; (ב) זֶר שֶׁאֵכַל
תְּרוּמַת מַעֲשֶׂר; (ג) זֶר שֶׁאֵכַל בְּפוּרִים, אַחֵר שֶׁנִּכְנָסוּ
לִירוּשָׁלַיִם; (ד) זֶר שֶׁאֵכַל חֶלֶה; (ה) וְהַאֹכֵל טָבֹל שְׁלֹא
הוֹרֵם מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוּלָּה וְתְּרוּמַת מַעֲשֶׂר; (ו) וְהַאֹכֵל
מַעֲסָה שְׁלֹא הוֹרָמָה חֲלָתָה; (ז) וְכֵהֵן טָמֵא שֶׁאֵכַל תְּרוּמָה
טָהוֹרָה; (ח) וְכֵהֵן שֶׁנִּכְנָס לְקִדְשֵׁי הַקֶּדְשִׁים, שְׁלֹא לְעֹבֹדָה;
(ט) וְכֵהֵן שֶׁנִּכְנָס מִן הַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה; (י) וְלֹא שֶׁעָבַד

בזרעים; (קכא) הזורע פלאי הכרם בארץ; (קכב) המרביב
 אילנות פלאים בכל מקום; (קכג) המרביע בהמה פלאים
 בכל מקום; (קכד) המנהיג בכלאים [שור וחמור יחדיו] בכל
 מקום; (קכה) החוסם בהמה בעת מלאכה בכל מקום;
 (קכו) השוחט אותו ואת בנו בכל מקום; (קכז) הממשכן
 חבירו בידו, ולא החזיר לו העבוט; (קכח) החובל [ממשכן]
 אלמנה, ולא החזיר המשכון; (קכט) החובל בלים שעושין
 בהן אכל נפש; (קל) עד זומם שאינו בן תשלומין;
 (קלא) המכה חבירו הכיה שאין בה שנה פרוטה; (קלב) בן
 סורר ומורה בעדות ראשונה [שמחייבתו מלקות];
 (קלג) המוציא שם רע [שאשתו אינה בתולה], שגמצא דברו
 שקר; (קלד) המקלל חבירו בשם; (קלה) הנשבע לשוא;
 (קלו) הנשבע לשקר; (קלז) המחלל נדרו; (קלח) היוצא
 חוץ לתחום בשבת; (קלט) העושה מלאכה ביום טוב;
 (קמ) המקיף פאת הראש [מגלח בתער שער הצדעים];
 (קמא) המקיף פאת זקן; (קמב) השורט על מת;
 (קמג) הקורח ראשו על מת; (קמד) הכותב פתכת קצקע;
 (קמה) הלוכש שעטנז; (קמו) הקוצץ אילני מאכל דרום
 השחתה; (קמז) איש שלבש מלבושי אשה; (קמח) אשה
 שלבשה מלבושי איש; (קמט) כהן שנטמא למת; (קנ) כהן
 שקדש זונה ובעלה; (קנא) או שקדש גרושה ובעלה;
 (קנב) או שקדש חללה ובעלה; (קנג) וכהן גדול שבעל
 אלמנה, אף על פי שלא קדשה; (קנד) המחזיר גרושתו
 אחר שנתקדשה; (קנה) הנושא זיקקה לזכר - [יבמה];
 (קנו) הבא על הקדשה [זונה]; (קנז) ממזר שנשא בת
 ישראל ובעל; (קנח) פצוע דבא [שנפצעו אשכיו] שנשא בת
 ישראל ובעל; (קנט) המסרס איש, וכן שאר זכרי בהמה
 חיה ועוף; (קס) אוגס שגרש אנוסתו, ולא החזירה;
 (קסא) המוציא שם רע שגרש אשתו, ולא החזירה;
 (קסב) הקורב אל העריות בדרך מדרבי הנזות, אף על פי
 שלא גלה ערונה, וזה הוא החשוד על העריות;
 (קסג) המתחנן בגוים; (קסד) גר עמוני שנשא בת ישראל
 ובעל; (קסה) גר מואבי שנשא בת ישראל ובעל;
 (קסו) מלך שהרבה נשים; (קסז) מלך שהרבה סוסים;
 (קסח) מלך שהרבה כסף וזהב. נמצאו כל הלוקין - מאתים
 ושבעה; סימן להם - 'ילקו יודים'.

פרק כ

א. אין בית דין עונשין באמדם [הערכה] הדעת, אלא על
 פי עדים, בראיה ברורה. אפלו ראוהו העדים רודף אחר
 חבירו להרגו, והתרו בו, והעלימו עיניהם, או שנגנס אחרי
 להרבה, ונגנסו אחרי, ומצאוהו הרוג ומפרפר והסיף מנטף
 דם ביד ההורג - הואיל ולא ראוהו בעת שהכה, אין בית
 דין הורגין בעדות זו; ועל זה וכיוצא בו נאמר: "ונקי וצדיק
 אל תהרג". וכן אם העידו עליו שנים שעבד עבודה זרה
 - זה ראוי שעבד את החמה והתרה בו, וזה ראוי שעבד

1 (נח) כהנת שנשאת לזר שאכלה חזה ושוק, אפלו לאחר
 2 מיתת בעלה; (נט) חללה [- נולדה מאיסורי כהונה] שאכלה
 3 תרומה; (ס) האוכל קדשים קלים קדם וריקת דמים;
 4 (סא) האוכל קדשים קלים חוץ לירושלים; (סב) האוכל
 5 בכור חוץ לירושלים; (סג) האוכל מעשר שני אחר שראה
 6 פני הבית, חוץ לירושלים; (סד) כהן שאכל בפורים
 7 משנכנסו לירושלים, קדם הנחה בעצרה; (סה) כהן שאכל
 8 בפורים חוץ לירושלים, אחר שהנחו בעצרה; (סו) האוכל
 9 בירושלים מעשר שני שנטמא, קדם שיפדה; (סז) טמא
 10 שאכל מעשר שני הטהור בירושלים; (סח) האוכל מעשר
 11 שני באנינות, וכן כל הקדשים; (סט) ערל שאכל בשר קדש
 12 או תרומות; (ע) האוכל ממנחת כהן, וכן מפל דבר שהוא
 13 פליל לאשים; (עא) האוכל מבשר חטאות הנשקפות, וכן
 14 מפל הטעון שרפה; (עב) השוחט פסח על החמץ;
 15 (עג) השובר בו עצם, בין בראשון בין בשני; (עד) המוציא
 16 מבשרו חוץ לחבורתו; (עה) האוכל מבשרו חוץ מחבורתו;
 17 (עו) האוכל מבשרו נא [צלוי מעט] או מבשל; (עז) ההגנה
 18 מן ההקדש במזיד; (עח) האוכל טבל שעדין לא הפרש
 19 ממנו מעשר, אפלו מעשר עני, אף על פי שהורמו
 20 תרומותיו; (עט) האוכל מבשר נפש חיה שנגמר דינה
 21 לסקילה, אף על פי שנטמא; (פ) האוכל בהמה טמאה;
 22 (פא) האוכל עוף טמא; (פב) האוכל דג טמא; (פג) האוכל
 23 שרץ העוף; (פד) האוכל שרץ הארץ; (פה) האוכל שרץ
 24 המים; (פו) האוכל רמש האדמה, אף על פי שאינו רבה;
 25 (פז) האוכל תולעים שבפרות, אחר שפרשו; (פח) האוכל
 26 גבלה; (פט) האוכל טרפה; (צ) האוכל אבר מן החי;
 27 (צא) האוכל גיד הנשה; (צב) האוכל בשר בחלב;
 28 (צג) המבשל בשר בחלב; (צד) האוכל מתבואה חדשה
 29 קדם הבאת העמר; (צה) האוכל ערלה; (צו) האוכל פלאי
 30 הכרם; (צז) האוכל תערכת חמץ בפסח; (צח) האוכל חמץ
 31 אחר חצות; (צט) המקיים חמץ בפסח ברשותו, כגון שחמץ
 32 עסתו [בפסח]; (ק) השותה יין נסף; (קא) נזיר שאכל מגזן
 33 היין; (קב) נזיר שגלח; (קג) נזיר שנטמא למת;
 34 (קד) המגלח את הנתק [שוררת השערות שסביב הקרחת];
 35 (קה) החותף סימני צרעת או שפון; (קו) העובד בנחל
 36 שנערפה בו העגלה; (קז) הזורע ארץ ישראל בשביעית;
 37 (קח) הזמר את האילן בשביעית; (קט) הקוצר ספיח בלא
 38 שנוי; (קי) הבוצר בלא שנוי; (קיא) הזורע בשנת היובל;
 39 (קיב) הקוצר בה בלא שנוי; (קיג) הבוצר בה בלא שנוי;
 40 (קיד) המכלה פאת שדה, ולא נתנה לעני; (קטו) המלקט
 41 לקט [שבליים הנופלים בקצירה], ולא נתנו לעני;
 42 (קטז) המעולל פרמו [בוצר אשכולות קטנים], ולא נתנו
 43 לעני; (קיו) המלקט פרט פרמו [גרגר א' או ב' שנפלו
 44 בבצירה], ולא נתנו לעני; (קיא) הלוקח עמר השכחה
 45 [ששכח בעת איסוף העומרים], ולא נתנו לעני; (קיט) הלוקח
 46 אם על הפנים, ולא שלח האם; (קכ) הזורע פלאים בארץ

עויות הדין. "כי רבים חללים הפילה" - זה תלמיד שלא
הגיע להוראה, ומורה. "ועצמים כל הרגיה" - זה שהגיע
להוראה, ואינו מורה; והוא, שיהיה הדור צריך לו; אבל
אם ידע שיש שם ראוי להוראה, ומנע עצמו מן ההוראה -
הרי זה משבח. וכל המונע עצמו מן הדין - מונע ממנו
איבה, וגזל, ושבועת שוא. והגם לבו בהוראה - שוטה,
רשע, וגס רוח.

ט. ותלמיד, אל יורה הלכה בפני רבו, אלא אם כן היה
רחוק ממנו שלש פרסאות, כנגד מחנה ישראל.

י. אל תאמר, שכל אלו הדברים, בדין שיש בו הוצאת
ממון הרבה מזה ונתנתו לזה; לעולם יהי דין אלה מנה
ודין פרוטה אחת, שוין בעיניך לכל דבר.

יא. ואין הדין יושבין לדין לפחות משנה פרוטה. ואם
הזקוק לשנה פרוטה - גומרין את דינו אפילו לפחות משנה
פרוטה.

יב. כל המטה משפט אחד משראל - עובר בלאו אחד,
שנאמר: "לא תעשו עול במשפט". ואם היה גר - עובר
בשני לאוין, שנאמר: "לא תטה משפט גר". ואם יתום הוא
- עובר בשלשה לאוין, שנאמר: "משפט גר יתום".

פרק כא

א. מצות עשה לשפט השופט בצדק, שנאמר: "בצדק
תשפט עמיתך". איזה הוא צדק המשפט? זה השויות שני
בעלי דינין בכל דבר - לא יהיה אחד מדבר כל צרכו, ואחד
אומר לו: 'קצר דבריך'; ולא יסביר פנים לאחד וידבר לו
רבות, וירע פניו לאחר וידבר לו קשות.

ב. שני בעלי דינין שהיה אחד מהם מלבש בגדים יקרים,
והשני בגדים בזוין - אומרין למכבד: 'או הלבשהו
כמותך עד שתדון עמו, או לבוש כמותו; עד שתהיו שוין,
ואחר כך תעמדו בדין'.

ג. לא יהיה אחד יושב ואחד עומד, אלא שניהם עומדים.
ואם רצו בית דין להושיב את שניהם, מושיבין; ולא יושב
אחד למעלה ואחד למטה, אלא זה בצד זה. במה דברים
אמורים? בשעת משא ומתן בדין; אבל בשעת גמר דין -
הכל בעמידה, שנאמר: "ויעמד העם על משה". ואיזה הוא
גמר דין? - 'איש פלוני אתה חייב, איש פלוני אתה זכאי'.
במה דברים אמורים? בבעלי דינין; אבל העדים - לעולם
בעמידה, שנאמר: "ועמדו שני האנשים".

ד. תלמיד חכם וצדק יושב הארץ שפאו לדין - מושיבין את
החכם, ואומרים לעם הארץ: 'שב! אם לא יושב, אין
מקפידין על כך. ולא יקדים התלמיד שפאו לדין, וישוב
לפני רבו שרצה לזון לפניו [לפני בעל הדין השני]; ואם
היה קבוע לו זמן לקרות [שיעור קבוע], ויבא בזמנו - מתר.
ה. כבר נהגו כל בתי דיני ישראל מאחר התלמוד, בכל
הישיבות, שמושיבין בעלי דינין ומושיבין העדים, כדי
לסלק המחלוקת; שאין בנו כח להעמיד משפטי הדת על
תלם.

את הלכנה והתרה בו - אין מצטרפין, שנאמר: "ונקי וצדיק
אל תהרג" - הואיל ויש שם צד לנכותו ולהיותו צדיק, אל
תהרגהו.

ב. כל מי שעשה דבר שחייבין עליו מיתת בית דין, באנס
- אין בית דין ממיתין אותו. ואפילו היה מצוה שיהרג ואל
יעבר - אף על פי שחלל את השם - הואיל והוא אנוס,
אינו נהרג, שנאמר: "ולנער לא תעשה דבר" - זו אזהרה
לבית דין, שלא יענשו את האנוס.

ג. איש שאנסוהו עד שבא על הערוה - חייב מיתת בית
דין, שאין קשוי אלא לרעת; אבל האשה שנבעלה באנס -
אפילו אמרה אחר שנאנסה: 'הניחו לו' - הרי היא פטורה,
מפני שיצרה נתגבר עליה.

ד. אסור לבית דין לחוס על ההורג - שלא יאמרו: 'כבר
נהרג זה, ומה תעלה יש בהריגת האחר', ונמצאו מתרשלין
בהריגתו, שנאמר: "לא תחוס עינך ובערפת דם הנקי". וכן
אסור לבית דין לחוס על מי שנתחייב קנס - שלא יאמרו:
'עני הוא זה, וישלם בכונה עשה'; אלא מגבין ממנו כל
שיש לו, בלא חנינה, שנאמר: "לא תחוס עינך". וכן בדיני
ממונות, אין מרחמין על הדל - שלא תאמר: 'עני הוא זה,
ובעל דינו עשיר, הואיל ואני והעשיר חייבין לפרנסו, אזכנו
בדין, ונמצא מתפרנס בקבוד'; על זה הזהירה תורה: "ודל,
לא תהדר בריבו", ונאמר: "לא תשא פני דל". אסור להדר
פני גדול בדין. כיצד? הרי שפאו לפניך שנים לדין, אחד
חכם גדול ואחד הדיוט - לא תקדים לשאל בשלומו של
גדול, ולא תסביר לו פנים, ולא תכבדנו, שלא יסתתמו
טענותיו של אחר; אלא אינו נפנה לאחד מהם, עד שיגמר
הדין, שנאמר: "לא תהדר פני גדול". אמרו חכמים: אל
תאמר: 'עשיר הוא זה, בן גדולים הוא זה - היאך אבישנו,
ואראה בבשתו'? לך נאמר: "לא תהדר פני גדול".
ה. באו לפניך שנים לדין, אחד פשוט ואחד רשע - אל
תאמר: 'הואיל ורשע הוא זה, וחזקת זה שאינו משנה
בדבורו, אטה הדין על הרשע'; על זה נאמר: "לא תטה
משפט אבינך בריבו" - אף על פי שהוא אביון במצוות,
לא תטה דינו.

ו. "לא תעשו עול במשפט" - זה המצות את הדין, ומצוה
את החייב ומחייב את הזכאי. וכן המצוה את הדין ומאריך
בדברים הברורים, כדי לעצר אחד מבעלי הדינין - הרי זה
בכלל מעול.

ז. הגם לבו בהוראה, וקופץ וחותר הדין קדם שיקרהו
בינו לבין עצמו עד שיהיה ברור לו פשמש - הרי זה שוטה,
רשע, וגס רוח. כך צונו חכמים: 'היי מתוהנין בדין'; וכן איוב
אומר: "ורב לא ידעתי, אחקרהו".

ח. כל דין שפא לפניו דין, והתחיל לדמותו לדין פסוק
שפבר ידע אמתו, ויש עמו במדינה גדול ממנו בחכמה,
ואינו הולך ונמלך בו - הרי זה בכלל הרשעים שלכם גם
בהוראה. ואמרו חכמים: רעה על רעה תבוא לו; שכל
הדברים וכיוצא בהן - מגפות הרוח הם, המביאה לידי

בני, שְׁמָא יְדִלִיק אֶת גְּדִישִׁי, שְׁמָא יִקְצֹץ נְטִיעוֹתֵי. וְאִם הָיָה
מִמֶּנָּה לְרִבִּים, חֵיב לְהִזְקֵק לָהֶם.
ב. וְכֵן תִּלְמִיד שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב לִפְנֵי רֵבּוֹ, וְרָאָה זְכוּת לַעֲנִי
וְחֻבָּה לַעֲשִׂיר - אִם שָׁתַק - הָרִי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם "לֹא תִגְוֹרוּ
מִפְּנֵי אִישׁ", וְעַל "מְדַבֵּר שֶׁקֶר תִּרְחֹק". וּמִנֵּין לְדִין, שְׁלֹא
יִוָּשֵׁיב תִּלְמִיד בּוֹר לִפְנֵיו? תִּלְמוּד לומר: "מְדַבֵּר שֶׁקֶר
תִּרְחֹק".
ג. וּמִנֵּין לְתִלְמִיד שֶׁרָאָה רֵבּוֹ שֶׁטָּעָה בְּדִין, שְׁלֹא יֹאמֶר:
'אֲמַתִּין לוֹ עַד שֶׁיִּגְמַר הַדִּין, וְאֶסְתַּרְנוּ וְאֶבְנֶנוּ, כְּדִי שֶׁיִּקְרָא
הַדִּין עַל שְׁמִי'? תִּלְמוּד לומר: "מְדַבֵּר שֶׁקֶר תִּרְחֹק".
ד. מִצְוָה לומר לְבַעֲלֵי דִינִים בַּתְּחִלָּה: 'בְּדִין אַתֶּם רוֹצִים,
אוּ בִפְשָׁרָה? אִם רָצוּ בִפְשָׁרָה, עוֹשִׂין בִּינֵיהֶם פְּשָׁרָה. וְכָל
בֵּית דִּין שֶׁעוֹשִׂין פְּשָׁרָה תִּמְיֵד - הָרִי זֶה מְשַׁבָּח, וְעָלִיו
נֶאֱמָר: "וּמִשְׁפָּט שְׁלוֹם שִׁפְטוֹ בִּשְׁעָרֵיכֶם"; אֵיזָה הוּא מִשְׁפָּט
שֵׁנִשׁ עֲמוֹ שְׁלוֹם? הָרִי אומר, זֶה בִּצּוֹעַ [- מִיצוּעַ]. וְכֵן בְּדוֹד
הוּא אומר: "וַיְהִי דוֹד עוֹשֶׂה מִשְׁפָּט וַיִּצְדָּקָה לְכָל עַמּוֹ";
אֵיזָה הוּא מִשְׁפָּט שֵׁנִשׁ עֲמוֹ צְדָקָה? הָרִי אומר - זֶה בִּצּוֹעַ,
וְהִיא הַפְּשָׁרָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמורִים? קֹדֶם גָּמַר דִּין; אִף עַל
פִּי שֶׁשָּׁמַע דְּבָרֵיהֶם, וַיֵּדַע לְהִכֵּן הַדִּין נוֹטָה - מִצְוָה לְבַצֵּעַ.
אֲבָל אַחֲרֵי שֶׁגָּמַר הַדִּין וְאָמַר: 'אִישׁ פְּלוֹנִי אֶתָּה חֵיב, אִישׁ
פְּלוֹנִי אֶתָּה זָכָאי' - אֵינוֹ רָשָׁאי לַעֲשׂוֹת פְּשָׁרָה בִּינֵיהֶם, אֲלֹא
יִקַּב הַדִּין אֶת הָהָר.
ה. אִף עַל פִּי שֶׁרָצוּ בַעֲלֵי הַדִּין בִּפְשָׁרָה בְּבֵית דִּין - יֵשׁ
לָהֶם לַחֲזוֹר וּלְתַבֵּעַ אֶת הַדִּין, עַד שֶׁיִּקְנוּ מִד שְׁנֵיהֶם.
ו. יָפָה כַח הַפְּשָׁרָה מִכַּח הַדִּין; שֶׁשְׁנֵי הַדְּיוֹטוֹת שֶׁדָּנוּ - אֵין
דִּינֵיהֶם דִּין, וַיֵּשׁ לְבַעֲלֵי דִין לַחֲזוֹר בָּהֶם; וְאִם עָשׂוּ פְשָׁרָה,
וְקִנּוּ מִדָּם [נִעְשׂוּ עַל כֹּךָ קִנּוּ] - אֵינֶן יְכוּלִין לַחֲזוֹר בָּהֶם.
ז. אֲסוּר לְאַחֵד מִן הַדִּינִין כְּשֶׁיִּצְאָ מִבֵּית דִּין לומר: 'אֲנִי הוּא
הַמְּזַכֵּה אוֹ הַמַּחֲבִיב, וְחִבְרֵי חוֹלְקִין עָלַי, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה,
וְהֵם רֵבּוֹ עָלַי'. וְאִם אָמַר, הָרִי הוּא בְּכֻלּוֹ: "הוֹלֵךְ רְכִיל,
מְגַלֶּה סוֹד". וַיַּעֲשֶׂה בְּתִלְמִיד אֶחָד, שֶׁהוֹצִיא דְּבָרִים
שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, לְאַחַר שְׁתֵּים וְעֶשְׂרִים שָׁנָה;
וְהוֹצִיאָוּהוּ בֵּית דִּין מִן הַמִּדְרָשׁ, וְהִכְרִיזוּ עָלָיו: 'זֶה מְגַלֶּה
סוֹד הוּא'.
ח. שְׁאֵל אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין לְכַתֵּב לוֹ פֶּסֶק דִּין, כּוֹתֵבִין לוֹ
כָּף: 'בָּא פְלוֹנִי לְבֵית דִּין שֶׁל פְּלוֹנִי עִם פְּלוֹנִי בַעַל דִּינוֹ,
שֶׁטָּעָנוּ בְּכָף, וְיִצָּא זָכָאי, אוּ 'חֵיב'; וְנוֹתְנִין לוֹ. וְאֵין מְזַכְרִין
שֵׁם הַמְּזַכֵּר וְלֹא שֵׁם הַמַּחֲבִיבִין, אֲלֹא: 'בֵּית דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי,
מְדַבְּרֵיהֶם נִזְדָּכָה פְּלוֹנִי'.
ט. כָּף הִיָּה מִנְהֶגֶן שֶׁל אֲנָשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם: מְכַנִּיסִין בַּעֲלֵי דִינִין,
וְשׁוֹמְעִים דְּבָרֵיהֶם וְטַעֲנוֹתֵיהֶם, וּמְכַנִּיסִים הַעֲדִים, וְשׁוֹמְעִים
דְּבָרֵיהֶם; וּמוֹצִיאִין כָּל אֶדָם לַחוּץ, וְנוֹשְׂאִים הַדִּינִין וְנוֹתְנִים
בִּינֵיהֶם בְּדָכְר, וְגוֹמְרִין אֶת הַדָּכְר. וְאַחֲרַי כָּף מְכַנִּיסִין בַּעֲלֵי
דִינִים, וְגִדּוֹל שֶׁבְּדִינִים אומר: 'אִישׁ פְּלוֹנִי אֶתָּה זָכָאי, אִישׁ
פְּלוֹנִי אֶתָּה חֵיב' - כְּדִי שְׁאֵל יֵדַע אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִים אֵיזָה
דִּין הוּא שׁוֹכָה אוֹתוֹ, וְלֹא אֵיזָה דִּין הוּא שֶׁחֵיבּוֹ.

ו. הָיָה לִפְנֵי הַדִּינִין בַּעֲלֵי דִין הַרְבֵּה - מְקַדִּמִּין אֶת דִּין
הַיְתוֹם לְדִין הָאֶלְמָנָה, שֶׁנֶּאֱמָר: "שִׁפְטוֹ יְתוֹם, רִיבּוֹ אֶלְמָנָה".
וְדִין אֶלְמָנָה קוֹדֵם לְדִין תִּלְמִיד חֲכָמִים, וְדִין תִּלְמִיד חֲכָמִים
קוֹדֵם לְדִין עִם הָאָרֶץ; וְדִין הָאִשָּׁה קוֹדֵם לְדִין הָאִישׁ,
שֶׁבִּשְׁתֵּי הָאִשָּׁה מְרֻבָּה.
ז. אֲסוּר לְדִין לְשִׁמְעַע דְּבָרֵי אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין, קֹדֶם שֶׁיָּבֹאוּ
חִבְרֵי, אוּ שְׁאֵל בִּפְנֵי חִבְרֵי; אֲפֹלוּ דָכְר אֶחָד אֲסוּר, שֶׁנֶּאֱמָר:
"שִׁמְעַע בֵּין אַחֲיָכֶם". וְכָל הַשּׁוֹמֵעַ מֵאֶחָד - עוֹבֵר בְּלֹא
תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמָר: "לֹא תִשָּׂא שִׁמְעַע שְׁוֹא". וּבִכְלָל לֹא זֶה,
אֲזַהֲרָה לְמַקְבֵּל לְשׁוֹן הָרַע, וּמִסְפֵּר לְשׁוֹן הָרַע, וּמַעֲבִיד עֲדוּת
שֶׁקֶר. וְכֵן בַּעַל דִּין מְזַכֵּר, שְׁלֹא יִשְׁמַע דְּבָרֵיו לְדִינִין קֹדֶם
שֶׁיָּבֹאוּ חִבְרֵי; וְגַם עַל זֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ נֶאֱמָר: "מְדַבֵּר שֶׁקֶר,
תִּרְחֹק".
ח. לֹא יִהְיֶה הַדִּין שׁוֹמֵעַ מִפִּי הַתְּרַגְּמָן, אֲלֹא אִם כֵּן הִיָּה
מִפִּיר לְשׁוֹן בַּעֲלֵי דִינִין, וְשׁוֹמֵעַ טַעֲנוֹתֵיהֶם; וְאֵינוֹ מַהֲרִי
בְּלִשְׁוֹנָם כְּדִי לְהַשִּׁיב לָהֶם - יַעֲמִיד הַתְּרַגְּמָן לְהוֹדִיעַ אוֹתָם
פֶּסֶק הַדִּין, וּמֵאִיזָה טַעַם חֵיב זֶה וְזָכָה זֶה.
ט. צָרִיךְ הַדִּין לְשִׁמְעַע טַעֲנוֹת בַּעֲלֵי דִינִין, וְלִשְׁנוֹת טַעֲנוֹתֵיהֶן
לְחַזּוֹר עֲלֵיהֶם בְּפִנֵּי בַעֲלֵי הַדִּין] - שֶׁנֶּאֱמָר: "וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ,
זֹאת אוֹמְרָת, זֶה בְּנִי חֲסִי וְכִנֵּף הַמֶּת"; וּמַצְדִּיק אֶת הַדִּין
בְּלִבּוֹ, וְאַחֲרַי כָּף חֲתֻכָּהוּ.
י. מִנֵּין לְדִין, שְׁלֹא יַעֲשֶׂה מַלִּיץ [סְנִיגוֹר] לְדְּבָרֵיו? שֶׁנֶּאֱמָר:
"מְדַבֵּר שֶׁקֶר, תִּרְחֹק"; אֲלֹא יֹאמֶר [הַבַּעַל דִּין] מָה שֶׁנֶּאֱמָר
לוֹ, וַיִּשְׁתַּק [וְהַדִּין]. וְלֹא יִלְמַד אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין טַעֲנָה כָּלִל;
אֲפֹלוּ הִבִּיא בַעַל דִּין עַד אֶחָד - לֹא יֹאמֶר לוֹ: 'אֵין מְקַבְּלִין
עַד אֶחָד'; אֲלֹא יֹאמֶר לְנִטְעָן: 'הָרִי זֶה הַעִיד עָלֶיךָ, וְלֹאִי
שִׁיזָּדָה וַיֹּאמֶר: 'אֲמַת הַעִיד'; עַד שֶׁיִּטְעֵן הוּא וַיֹּאמֶר: 'עַד
אֶחָד הוּא, וְאֵינוֹ נֶאֱמָר עָלַי'. וְכֵן כָּל פְּיוֹצָא בְּזֶה.
יא. רָאָה הַדִּין זְכוּת לְאַחֵד מֵהֶן, וּבַעַל דִּין מְבַקֵּשׁ לְאַמְרָה
וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְחִבְר [- לְנוֹסח] הַדְּבָרִים, אוּ שֶׁרָאָה אוֹתוֹ מְצִטְעַר
לְהַצִּיל עֲצָמוֹ בְּטַעֲנוֹת אֲמַת, וּמִפְּנֵי הַחֲמָה וְהַפֶּסַע נִסְתַּלְקָה
מִמֶּנּוּ, אוּ נִשְׁתַּבַּשׁ מִפְּנֵי הַסִּכְלוּת - הָרִי זֶה מִתֵּר לְסַעֲדוֹ
מַעֲט, וְלִהְבִּינּוֹ [לְהַסְבִּירוֹ] תַּחֲלַת הַדָּכְר, מִשּׁוּם "פֶּתַח פִּיךָ
לֹאֵלֶם". וְצָרִיךְ לְהַתִּישֵׁב בְּדָכְר זֶה הַרְבֵּה, שְׁלֹא יִהְיֶה כְּעוֹרְכֵי
הַדִּינִין.

יום רביעי ה' שבט ה'תשע"ג

פרק כב

א. שְׁנֵים שֶׁבָּאוּ לִפְנֵיךְ לְדִין, אֶחָד רַף וְאֶחָד קָשָׁה - עַד שְׁלֹא
תִּשְׁמַע אֶת דְּבָרֵיהֶם, אוּ מִשְׁתַּשְׁמַע אֶת דְּבָרֵיהֶם וְאֵין אֶתָּה
יֹדֵעַ לְהִכֵּן הַדִּין נוֹטָה - אֶתָּה רָשָׁאי לומר לָהֶם: 'אֵינִי נֹזֶקֶת
לָכֶם'; שְׁמָא יִתְחַיֵּב הַחֲזֹק, וְנִמְצָא רוֹדֵף אַחֲרֵי הַדִּין. אֲבָל
מִשְׁתַּשְׁמַע אֶת דְּבָרֵיהֶם, וְתוֹדַע לְהִכֵּן הַדִּין נוֹטָה - אִי אֶתָּה
רָשָׁאי לומר: 'אֵינִי נֹזֶקֶת לָכֶם', שֶׁנֶּאֱמָר: "לֹא תִגְוֹרוּ מִפְּנֵי
אִישׁ" - שְׁלֹא תֹאמַר: 'אִישׁ פְּלוֹנִי רָשָׁע הוּא, שְׁמָא יִהְרֹג אֶת

לישב בדין זה עם זה, שדבר זה גורם ליציאת משפט מעקל
[עקום]; מפני השנאה שביניהן, דעת כל אחד נוטה לסתור
דברי חברו.
ח. לעולם יראה הדין עצמו כאלו חרב מנחת לו על צוארו,
וגיהנום פתוחה לו מתחתיו; וידע את מה הוא דן, ולפני
מי הוא דן, ומי עתיד להפריע ממנו אם נוטה מקו האמת,
שנאמר: "אלהים נצב בעדת אל", ואומר: "ראו מה אתם
עשים - כי לא לאדם תשפטו, כי לה'".
ט. כל דין שאינו דן דין אמת לאמתו, גורם לשכינה
שתסתלק מישראל. וכל דין שנוטל ממון מזה ונותנו לזה
שלא בדן - הקדוש ברוך הוא גובה ממנו נפשות, שנאמר:
"וקבע את קבעיהם, נפש". וכל דין שדן דין אמת לאמתו,
אפלו שעה אחת - כאלו תתן את כל העולם כולו, וגורם
לשכינה שתשרה בישראל, שנאמר: "אלהים נצב בעדת
אל". ושם יאמר הדין: 'מה לי ולצרה הזאת?' [אם אטעה
אענש] - תלמוד לומר: "ועמכם בדבר משפט"; אין לדון
אלא מה שעיניו ראות.
י. לעולם יהיו בעלי דינין לפניך פרשעים, ובחזקת שכל
אחד מהם טוען שקר, ודון לפי מה שתראה מן הדברים;
וכשיפטר מלפניך, יהיו בעיניך צדיקים שקבלו עליהם
את הדין, ודון כל אחד מהם בלבד לכף זכות.

פרק כד

א. יש לדון לדון בדיני ממונות, על פי הדברים שדעתו
נוטה להם שהם אמת, והדבר חזק בלבו שהוא כן, אף על
פי שאין שם ראיה ברורה; ואין צריך לומר, אם היה הוא
יודע בודאי שהדבר כן, שהוא דן כפי מה שידע. כיצד?
הרי שנתחייב אדם שבועה בבית דין, ואמר לדון אדם שהוא
נאמן אצלו ושדעתו סומכת על דבריו, שזה האיש חשוד
הוא על השבועה - יש לדון להפוך השבועה על שפגגו,
וישבע ויטל, הואיל וסמכה דעתו של דין על דברי זה.
אפלו היתה אשה או עבד נאמנים אצלו - הואיל ומצא
הדבר חזק ונכון בלבו, סומך עליו ודן; ואין צריך לומר,
אם ידע הוא עצמו שזה חשוד. וכן אם יצא שטר חוב
לפניו, ואמר לו אדם שסומך עליו, אפלו אשה או קרוב:
'זה פרוע הוא' - אם סמכה דעתו על דבריו, יש לו לומר
לזה: 'לא תפרע אלא בשבועה'; או אם היה עליו שטר חוב
לאחר [לעוד בעל חוב], יתן לזה שלא נפגם שטרו כלל [שלא
עוררו עליו], ויניח זה שפגם שטרו בדברי האחד, או
ישליך השטר בפניו ולא ידון בו; כפי מה שיראה. וכן מי
שכא וטען שיש לו פקדון אצל פלוני שמת בלא צוואה,
ונתן סימנין מבהקין, ולא היה זה הטוען רגיל להכנס לבית
זה שמת - אם ידע הדין שזה המת אינו אמור [מערר]
להיות לו חפץ זה, וסמכה דעתו שאין זה החפץ של מת -
מוציאו מן הדין, ונותנו לזה האמור בו שנתן סימניו;
וכן כל פיוצא בזה; שאין הדבר מסור אלא ללבו של דין,
שידון כפי מה שיראה לו שהוא דין אמת. אם כן למה

י. דין שהוא יודע בהכרח שהוא גזלן, או רשע - אסור
להצטרף עמו, שנאמר: "מדבר שקר תרחק". וכך היו
בקאי הדעת שבירושלים עושין: אין יושבין בדין, עד
שידעו עם מי הן יושבין; ולא חותמין את השטר, עד
שידעו מי חותם עמהן; ולא נכנסין לסעודה, עד שידעו מי
מסב עמהן.

פרק כה

א. "לא תקח שחד" - אין צריך לומר לענות את הדין, אלא
אפלו לזכות את הזכאי ולחייב את החייב - אסור, ועובר
בלא תעשה. והרי הוא בכלל: "ארור לקח שחד"; וחייב
להחזיר השחד, כשיחבצנו הנותן.
ב. וכשם שהלוקח עובר בלא תעשה - כך הנותן, שנאמר:
"ולפני עור, לא תתן מכשול".
ג. כל דין שיושב ומגדל מעלתו, כדי להרבות שכר לחזניו
[שמשוין] ולסופריו - הרי הוא בכלל הנוטים אחרי הבצע;
וכן עשו בני שמואל, וילך נאמר בהן: "ויטו אחרי הבצע,
ויקחו שחד". ולא שחד ממון בלבד, אלא אפלו שחד
דברים. ומעשה בדן שהיה עולה בדווגית [סירה] קטנה
לעבר בנהר, ופשוט אחד ידו וסיעו בעליה, והיה לו דין;
ואמר לו הדין: 'הריני פסול לך לדין'. ומעשה באחד
שהעביר אברה [נוצה] של עוף מעל רדיד [צערין] הדין,
ואחר פסה רק מלפני הדין; ואמר לו: 'הריני פסול לך
לדין'. ומעשה באחד שהביא מתנה ממתנות כהנה לדון
כהן; ואמר לו: 'פסול אני לך לדין'. ומעשה באריס אחד
של דין שהיה מביא לו תאנים מתוך שדהו מערב שבת
לערב שבת; פעם אחת הקדים והביא בתמישי בשבת, מפני
שהיה לו דין, ואמר לו הדין: 'הריני פסול לך לדין'; אף
על פי שהתאנים משל דין, הואיל והביאן שלא בזמנו,
נפסל לו לדין.
ד. כל דין ששאל שאלה [חפץ כל שהוא], פסול לדון לזה
שהשאלו. במה דברים אמורים? בשלא היה לדון
להשאל. אבל אם היה לו להשאל - פשר, שהרי גם זה
שואל ממנו.
ה. כל דין שנטל שכרו לדון - דיניו בטלים; והוא, שלא
יהיה שכר הנזכר. אבל אם היה עוסק במלאכתו, וכאז לפניו
שנים לדון, ואמר להם: 'תנו לי מי שיעשה תחתי עד
שאדון לכם', או 'תנו לי שכר בטלתי' - הרי זה מתר; והוא
שיהיה הדבר נזכר, שהוא שכר הבטלה בלבד בלא יותר;
ויטל משניהם בשוה, זה בפני זה. כגון זה מתר.
ו. אסור לדון לדון למי שהוא אוהבו, אף על פי שאינו
שושבינו [ידידו המלווהו בימי חופתו] ולא רעו אשר כנפשו;
ולא למי ששונאהו, אף על פי שאינו אויב לו ולא מבקש
רעתו. אלא צריך שיהיו שני בעלי דינין שוין בעיני הדין,
וקבלו. ואם לא היה מפיר את אחד מהם, ולא מעשיו - אין
לך דין צדק במוהו.
ז. וכל שני תלמידי חכמים ששונאים זה את זה - אסורין

שמוציאין עליו שמועה רעה. וכן מבזין את זה ששמועתו
רעה, ומתחפין את יולדתו [אמו] בפניו.
ו. וכן יש לדון תמיד להפקיר ממונ שיש לו בעלים, ומאבד
וכותן, כפי מה שיראה לגדר פרצות הדת ולחזק הבדק
[פרצות הדת], או לקנס אלם זה; והרי הוא אומר בעזרא:
"וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים, בעצת השרים והזקנים
- יחרם כל רכושו", מכאן שהפקר בית דין הפקר.
ז. וכן יש לדון לנדות ולהחרים מי שאינו בן נדוי, כדי
לגדר פרץ כפי מה שיראה לו שהשעה צריכה לכך, ויאמר
שנדהו והתרימוהו על דעתו, ויפרסם חטאו ברבים -
שנאמר: "אורו מרז, אמר מלאך ה' - אורו ארור ישביה,
כי לא באו לעזרת ה'".
ח. וכן יש לדון לעשות מריבה עם הראוי להריב עמו,
ולקללו, ולהפכותו, ולתלש שעריו, ולהשביעו באלהים בעל
כרהו שלא יעשה או שלא עשה - שנאמר: "ואריב עמם
ואקללם, ואבה מהם אנשים ואמרים; ואשביעם באלהים".
ט. וכן יש לו לכתף [לקשור] ידים ורגלים, ולאסר בבית
האסורים, ולדחף, ולסחב על הארץ - שנאמר: "הן למות,
הן לשרשי [- לסחוב], הן לענש נכסין [- ממון] ולאסורין" -
בית האסורים].
י. כל אלו הדברים, לפי מה שיראה הדין שזה ראוי לכך,
ושהשעה צריכה לכך. ויכול יהי מעשיו לשם שמים, ואל
יהי כבוד הבריות קל בעיניו, שהרי הוא [כבוד הבריות]
דוחה את לא תעשה של דבריהם [של חכמים], וכל שכן
כבוד בני אברהם. יצחק ויעקב המחזיקין בדת האמת -
שיהיה זהיר שלא יחרס כבודם, אלא להוסיף בכבוד
המקום בלבד; שכל המבזה את התורה, גופו מחלל על
הבריות; וכל המכבד את התורה, גופו מכבד על הבריות.
ואין כבוד התורה, אלא לעשות על פי חקיה ומשפטיה.

יום חמישי ו' שבט ה'תשע"ג

פרק כה

א. אסור לדון לנהג בשורה על הצבור ובגסות רוח
[ניהירות], אלא בענוה ויראה. וכל פרנס [מנהיג] המטיל
אימה יתרה על הצבור שלא לשם שמים - נענש, ואינו
רואה לו בן תלמיד חכמים, שנאמר: "לכן יראוהו אנשים;
לא יראה כל חכמי לב".
ב. וכן אסור לו לנהג בהם קלות ראש, אף על פי שהם
עמי הארץ, ולא יפסע [כשכנס לידרוש] על [- בגובה] ראשי
עם הקדש [בני ישראל]; אף על פי שהם הדיוטות ושפלים,
בני אברהם יצחק ויעקב הם, וצבאות ה' שהוציא מארץ
מצרים בכת גדול ויבד חזקה. וסובל טרח הצבור ומשאם
כמשה רבנו, שנאמר בו: "באשר ישא האמן את היוג".
והרי הוא אומר: "ואצנה את שפטיכם" - זו אזהרה לדון,
שיסבל את הצבור "באשר ישא האמן את היוג". וצא
ולמד ממשה רבנו, רבן של כל הנביאים - פיון ששלחו

הצריכה תורה שני עדים? שבזמן שיבואו לפני הדין שני
עדים - ידון על פי עדותם, אף על פי שאינו יודע אם
באמת העידו או בשקר.
ב. כל אלו הדברים, הם עקר הדין. אבל משרבו בתי דינים
שאינן הגונים, ונאפלו היו הגונים במעשיהם, אינם חכמים
כראוי ובעלי בינה - הסכימו רב בתי דיני ישראל, שלא
יחפכו שמועה [על התובע] אלא בראיה ברורה, ולא יפגינו
שטר ויפסידו חזקתו בעדות אשה או פסול; וכן בשאר כל
הדינים, לא ידון הדין בסמיכת דעתו ולא בדיעתו, כדי
שלא יאמר כל הדיוט והדיוט: "לפי מאמין לדברי זה,
ודעתי סומכת על זה". וכן אין מוציאין מן היתומים אלא
בראיה ברורה - לא בדעת הדין, ולא באמון המת או
הטוען [אם אמדין בהם או לאו]. ואף על פי כן, אם העיד
אדם נאמן בדבר מכל הדברים, ונטתה דעת הדין שאמת
הוא אומר - ממתיק הוא בדין, ואינו דוחה עדותו; ונושא
ונותן עם בעלי דינים, עד שידרו לדברי העד, או יעשו
פשרה, או יסתלק מן הדין.
ג. ומגין לדון שהוא יודע בדין שהוא מרמה, שלא יאמר:
"אחמכנו, ויהיה הקולר [העוון] תלוי בצוארי העדים"?
תלמוד לומר: "מדבר שקר תרחק". כיצד יעשה בו? ידרש
ויחקר הרבה, בדרישה וחקירה של דיני נפשות - אם נראה
לו לפי דעתו שאין בו רמיות, חותך את הדין על פי העדות.
אבל אם היה לבו נוקפו שיש בו רמיות, או שאין דעתו
סומכת על דברי העדים, אף על פי שאינו יכול לפסלם, או
שדעתו נוטה שבעל דין זה רמאי ובעל ערמה והשיא
[שיכנע] את העדים, אף על פי שהם פשרים ולפי תמם
הטעם, או שיראה לו מכלל הדברים שיש שם דברים
אחרים מסתריין, ואינם רוצים לגלותם - כל אלו הדברים
וכיוצא בהן, אם באו לדון בדין - אסור לו לחתך אותו
הדין; אלא יסלק עצמו מדין זה, וידונו מי שלבו שלם
בדבר. והרי הדברים מסורים ללב, והכתוב אומר: "כי
המשפט - לאלהים הוא".
ד. יש לבית דין להלקות מי שאינו מחיב מלקות, ולהרג
מי שאינו מחיב מיתה; ולא לעבר על דברי תורה, אלא
לעשות סיג לתורה. וכיון שרואים בית דין שפרצו העם
בדבר - יש להם לגדר ולחזק הדבר, כפי מה שיראה להם;
הכל הוראת שעה, לא שיקבע הלכה לדורות. א מעשה
והלכו אדם שבעל אשתו תחת האילן; ומעשה באחד
שרכב על הסוס בשבת בימי יונים, והביאוהו לבית דין
וסקלוהו. ומעשה ותלה שמעון בן שטח שמונים [מכשפות]
ביום אחד באשקלון; ולא היה שם כל דרכי הדרישה
והחקירה וההתראה, ולא בעדות ברורה, אלא הוראת שעה,
כפי מה שראה.
ה. וכן יש לבית דין בכל מקום ובכל זמן, להלקות אדם
ששמועתו רעה [יש עליו שמועות שעובר עבירות], והעם
מרגנים אחריו שהוא עובר על העריות; והוא שיהיה קול
שאינו פוסק כמו שבארנו, ולא יהיו לו אויבים ידועים

קובעין לו זמן לבוא, עד שימצא אותו השליח ויאמר לו.
היה בכפר חוץ למדינה - אם דרכו לבוא באותו היום -
אומר השליח אפלו לאחד מן השכנים, אפלו אשה: 'אם
יבוא פלוני, הודיעוהו שבית דין קבעו לו זמן שיבוא היום
לבית דין'. ואם לא בא, מנדין אותו לערב. במה דברים
אמורים? בשאין הדריך שדרכו לילך בה על מקום בית דין.
אבל אם היה דרכו עליהם - אין מנדין אותו, עד שיודיעו
השליח בעצמו; שמא לא אמרו לו השכנים, שהרי הם
אומרים: 'דרכו על בית דין, וכבר הלך אליהם, ונפטר'. וכן
אם לא בא למדינה עד למחר - אין סומכין על השכנים,
שמא שכחו השכנים ולא אמרו לו.
יא. מי שבא לבית דין וקבל הדין, ואמרו לו לשלם, והלך
ולא שלם - אין מנדין אותו, עד שמתירין בו שני וחמישי
ושני; ואחר כך מנדין אותו, עד שיתן מה שהוא חייב. ואם
צמד שלשים יום, ולא תבע נדויו - מחרימין אותו.

פרק כו

א. כל המקלל דין מדיני ישראל - עובר בלא תעשה,
שנאמר: 'אלהים לא תקלל'. וכן אם קלל הנשיא - אחד
ראש הסנהדרין הגדולה, או המלך - עובר בלא תעשה,
שנאמר: 'ונשיא בעמך לא תאר'. ולא דין ונשיא בלבד,
אלא כל המקלל אחד מישראל - לוקה, שנאמר: "לא תקלל
חרש". ולמה נאמר "חרש"? שאפלו זה שאינו שומע, ולא
נצטער בקללה זו - לוקה על קללתו. ויראה לי, שהמקלל
את הקטן, לוקה; הרי הוא כחרש.
ב. המקלל את המת, פטור. הואיל ומקלל כל אדם מישראל
חייב, למה יחד לאו לדון ולא לנשיא? לחיבו שפטים. נמצאת
למד, שהמקלל אחד מישראל - בין איש בין אשה, בין גדול
בין קטן - לוקה אחת. ואם קלל דין, לוקה שפטים; ואם קלל
נשיא, לוקה שלש. וכן נשיא שקלל אביו, חייב משום
ארבעה שמות - שלשה של כל אדם, ואחת משום האב.
ג. המקלל עצמו - לוקה כמי שקלל אחרים, שנאמר:
"השמר לך ושמר נפשך". ואחד המקלל עצמו, או חברו,
או דין, או נשיא - אינו לוקה עד שיקלל בשם מן השמות,
כגון 'יה' או 'שדי' ו'אלהים' וכיוצא בהן, או בכנוי מן
הכנויים, כגון 'חנון' ו'קנא' וכיוצא בהן. הואיל והוא חייב
אם קלל בכל הכנויים - כך אם קלל בכל לשון, חייב;
שהשמות שקוראין בהם הגוים להקדוש ברוך הוא, הן ככל
הכנויים. 'ארוור', בו שבועה, ובו קללה, ובו נדוי.
ד. אינו לוקה עד שיתרו בו בפני צדים, כשאמר כל חייבי
לאוין. אבל אם לא היתה שם התראה, או שקלל בלא שם
ולא כנוי, כגון: 'ארוור פלוני', או שהיתה הקללה באה מכלל
הדברים, כגון שנאמר: 'אל יהי פלוני ברוך לה', או 'אל
יברכהו ה'', וכיוצא בדברים אלו - אינו לוקה.
ה. אף על פי שאינו לוקה - אם חרף תלמיד חכמים, מנדין
אותו. ואם רצו הדינים להפוטו מפת מרדות [מלקות מדרבנן],

הקדוש ברוך הוא להם במצרים, נאמר: 'ויצונו אל בני
ישראל'; אמרו מפי הקבלה [מסורת], שנאמר להם למשה
ולאהרן: 'על מנת שיהיו מקללים אתכם, וסוקלין אתכם
באבנים'.
ג. בדרך שנצטוו הדין לנהוג במדה זו, כך נצטוו הצבור
לנהוג כבוד בדין - שנאמר: 'ואצנה אתכם', זו אזהרה
לצבור שתהיה אימת הדין עליהם. ולא יתבזה בפניהם, ולא
ינהג קלות ראש בעצמו.
ד. בין שנתמנה אדם פרנס על הצבור, אסור בעשיית
מלאכה בפני שלשה, כדי שלא יתבזה בפניהם. אם
המלאכה ברבים אסורה עליו - קל וחומר לאכל ולשתות
ולהשתפר בפני רבים, ובכנסת [אסיפת] עמי הארץ,
ובסעודת מרעות [חברים]. או להם לאותם הדינים שנהגו
בכך, מעלבון תורת משה, שבוזו דיניה והשפיליה עד ארץ
והגיעוה עד עפר, וגרמו להם רעה ולכגי בניהם, בעולם
הזה ולעולם הבא.
ה. אסור לנהוג קלות ראש בשליח בית דין; ויהי השליח
נאמן בשנים לענין הנדוי - שאם אמר: 'פלוני הקלני' [ביזה
אותי], או 'הקל [ביזה] הדין', או 'לא רצה לבוא לדין' -
משמתין [מנדין] אותו על פיו. אבל אין כותבין עליו
פיתחא [שטר-נדוי], עד שיבואו שנים ויעידו שנמנע לבוא.
ו. ואין שליח בית דין חייב באמירת דברים אלו, משום
לשון הרע. וכל המצער שליח בית דין, יש לבית דין רשות
להכותו מפת מרדות [מלקות מדרבנן].
ז. שליח בית דין שנאמר: 'פלוני שלחני' בשם אחד מן
הדינים, ולא רצה בעל דין לבוא - אין כותבין עליו פיתחא
של שמתא; עד שיאמר משם שלשתם. במה דברים
אמורים? שהלך השליח ביום שאינו ידוע לישיבת הדינים.
אבל ביום הידוע שהדינים ישובו בו לדין, הכל יודעים שכל
הדינים מקבצין בו, ואף על פי שבא השליח בשם אחד,
פאלו בא בשם שלשתם.
ח. מי ששלחו לו בית דין, ולא בא לדין - מנדין אותו,
וכותבין עליו פיתחא, ונותן שכר הסופר; ובעת שיבוא,
קורעין הפיתחא. כתבו לו פיתחא מפני שלא קבל הדין -
בין שנאמר: 'הריני מקבל הדין', קורעין נדויו. א קבעו לו
בית דין זמן שיבוא היום, ולא בא כל אותו היום - כותבין
עליו פיתחא לערב. במה דברים אמורים? בשהיה במדינה
[בעיר], ומרד ולא בא. אבל אם היה בכפרים, ויוצא ונכנס
- קובעים לו זמן שני וחמישי ושני. ואם שלם יום שני ולא
בא - אין כותבין עליו פיתחא עד למחר.
ט. אין קובעין זמן לא בימי ניסן ולא בימי תשרי, מפני
שהעם טרודין במועדות, ולא בערב שבת, ולא בערב יום
טוב. אבל קובעין בניסן שיבוא [לבית דין] - אחר ניסן,
ובתשרי שיבוא אחר תשרי. אבל אין קובעין בערב שבת
שיבוא אחר השבת, מפני שהכל טרודין בערב שבת.
י. מי שהוא במדינה, והלך שליח בית דין ולא מצאו - אין

מפין; ועונשין אותו כפי מה שיצאו, שהרי בזה את הזקן -
 זה שקנה חכמה. ואם חרף עם הארץ - עונשין הדינים בדבר
 כפי מה שהשעה צריכה לו, לפי המתחלף ולפי זה שמתחלף.
 ו. אף על פי שיש - מותר לדון או לנשיא למחל על כבודו,
 אינו יכול למחל על קללתו. וכן שאר העם - אף על פי
 שמחל על קללתו - מפין את המקלל, שפכר חטא ונתחייב.
 אבל מי שנתחייב נדוי מפני שהפקיר [התחצף] בבית דין,
 ורצו בית דין למחל על כבודם, ולא נדוהו - הרשות בידם;
 והוא שלא יהיה בדבר הפסד בכבוד הבורא - כגון שהיו
 העם מבעטין בדיני תורה ובדינים, הואיל ופקרו העם בדבר,
 צריכין לחזק ולענש כפי מה שיצאה להם.
 ז. כל הדין בדיני גוים ובדפכאות [בתי משפט] שלהם - אף
 על פי שהיו דיניהם בדיני ישראל - הרי זה רשע, וכאלו
 חרף והרים יד בתורת משה רבנו, שנאמר: "ואלה
 המשפטים אשר תשים לפניהם" - לפניהם ולא לפני גוים,
 לפניהם ולא לפני הדיוטות. היתה יד הגוים תקיפה, ובעל
 דינו אדם, ואינו יכול להוציא ממנו בדיני ישראל - תבענו
 לדיני ישראל תחלה; אם לא רצה לבוא - נוטל רשות מבית
 דין, ומציל בדיני גוים מיד בעל דינו.

ברוך רחמנא דסייען

הלכות עדות

יש בכללן שמונה מצוות - שלש מצוות עשה, וחמש
 מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להעיד בבית דין
 למי שיוצא לו עדות; (ב) לדרש ולחקר העדים; (ג) שלא
 יורה העד בדיון זה שהעיד עליו, בדיני נפשות; (ד) שלא
 יקום דבר בעדות אחד; (ה) שלא יעיד בעל עברה; (ו) שלא
 יעיד קרוב; (ז) שלא להעיד בשקר; (ח) לעשות לעד זומם
 כאשר זומם. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

פרק א

א. העד מצוה להעיד בבית דין בכל עדות שיוצא, בין
 בעדות שיחייב בה חבירו, בין בעדות שיענהו בה; והוא,
 שיתבענו להעיד בדיני ממונות - שנאמר: "והוא עד, או
 ראה או ידע; אם לא יגיד, ונשא עונו".
 ב. היה העד חכם גדול, והיה בית דין פחות ממנו בחכמה
 - הואיל ואין כבודו שילף לפניהם - עשה של כבוד תורה
 - [והודת פני זקן] עדיף, ויש לו להמנע. במה דברים
 אמורים? בעדות ממו. אבל בעדות שמפריש בה מן
 האסור, וכן בעדות נפשות או מכות - הולך ומעיד; "אין
 חכמה. . . לנגד ה'" - כל מקום שיש חלול השם, אין
 משגיחין על כבוד הרב.
 ג. כהן גדול אינו חייב להעיד אלא עדות שהיא למלך
 ישראל בלבד, הולך לבית דין הגדול ומעיד בה; אבל
 בשאר העדיות, פטור.
 ד. מצוות עשה לדרש העדים, ולחקר אותם, ולהרבות
 בשאלתן; ומדקדקין עליהן, ומסייעין [מעבירים] אותן מענן

לענן בעת השאלה, כדי שישתקו [ימנעו מלהעיד] או יחזרו
 בהן, אם יש בעדותן דפי [פגם], שנאמר: "ודרשתי וחקרתי
 ושאלתי היטב". וצריכין הדינים להזהר בעת חקירת העדים,
 שמה מתוכן ילמדו לשקר. בשבע חקירות בודקין העדים:
 באיזו שבויע [שמיטה], באיזו שנה, באיזה חדר, בכמה
 בחדר, באיזה יום מימי השבת, ובכמה שעות ביום,
 ובאיזה מקום; אפלו אמר: 'היום הרגו', או 'אמש הרגו' -
 שואלין לו באיזה שבויע, באיזו שנה, באיזה חדר, בכמה
 בחדר, באיזה יום, באיזו שעה. ומפלל החקירות, יתר על
 השבע השויות בכל [בכל עדות], שאם העידו עליו שעבד
 עבודה זרה - שואלין להן את מה עבד, ובאיזו עבודה
 עבד; העידו שחלל את השבת - שואלין אותם איזו מלאכה
 עשה, והיאך עשה; העידו שאכל ביום הכפורים - שואלין
 אותם איזה מאכל אכל, וכמה אכל; שהרג את הנפש,
 שואלין אותם במה הרגו. וכן כל פיוצא בזה, הרי הוא
 מפלל החקירות.

ה. החקירות והדרישות - הם הדברים שהם עקר העדות,
 ובהם יתחייב או יפטר [הנידון]. והן פונת המעשה שעשה
 [מה ואיך], וכיוון הזמן, וכיוון המקום - שבהן יוזמו העדים,
 או לא יוזמו; שאין אנו יכולים להזים העדים, עד שיכוננו
 הזמן והמקום.

ו. ועוד מרבין לבדק העדים בדברים שאינן עקר בעדות,
 ואין העדות תלויה בהן; והן הנקראין 'בדיקות'. וכל
 המרבה בבדיקות, הרי זה משבח. כיצד הן הבדיקות? הרי
 שהעידו עליו שהרג, ונחקרו בשבע חקירות שמנינו, שהן
 בכונת הזמן וכונת המקום, ונדרשו בכונת המעשה, וכוננו
 הפלי שהרגו בו - בודקין אותן עוד, ואומרים להן: 'מה היה
 לובש הנהרג או ההורג, בנדים לבנים או שחורים? עפר
 הארץ שנהרג עליה, לבן או אדום? אלו וכיוצא בהן, הן
 הבדיקות. מעשה, שאמרו עדים: 'הרגו במקום פלוני תחת
 התאנה', ובדקו העדים ואמרו להם: 'תאנים שלה שחורות
 היו, או לבנות? עקצין של אותם התאנים ארכות היו, או
 קצרות? וכל המרבה בבדיקות אלו וכיוצא בהן, הרי זה
 משבח.

יום שישי ז' שבט ה'תשע"א

פרק ב

א. מה בין חקירות לבדיקות? בחקירות ודרישות - אם כן
 האחד את עדותו, והעד השני אמר: 'איני יודע' - עדותו
 בטלה; אבל בבדיקות - אפלו שניהן אומרים: 'אין אנו
 יודעים' - עדותן קיימת. ובזמן שהן מכחישים זה את זה,
 אפלו בבדיקות - עדותן בטלה. כיצד? העידו שהרג זה את
 זה, ואמר העד האחד בשותק: 'בשבויע פלוני, בשנה
 פלונית, בחדש פלוני, בכף וכף בחדש, בריעי בשבת,
 בשש שעות ביום, במקום פלוני הרגו'; וכן כשדרשו במה
 הרגו, אמר: 'הרגו בסיף'. וכן העד השני כון עדותו בכל

ג. אף על פי שאין עדי ממונות צריכין דרישה וחקירה, 47
אם הכחישו העדים זה את זה בחקירות אלו או בדרישות, 48
עדותן בטלה; ואם הכחישו זה את זה בבדיקות, עדותן 49
קיימת. כיצד? אחד אומר: 'בניסן לנה ממנו', והשני אומר: 50
'לא כי, אלא באיר', או שאמר האחד: 'בירושלים היינו', 51
והשני אומר: 'לא כי, אלא בלד היינו' - עדותן בטלה; וכן 52
אם אמר האחד: 'חבית של יין הלנוהו', והשני אומר: 'של 53
שמן היתה' - עדותן בטלה; שהרי הכחשו בדרישה. אבל 54
אם אמר האחד: 'מנה שחר', והשני אומר: 'מנה לכן היה', 55
זה אומר: 'בדיטי [- קומה] העליונה היו כשהלנוהו', והשני 56
אומר: 'בדיטי התחתונה היו' - עדותן קיימת. אפלו אמר 57
האחד: 'מנה הלנוהו', והשני אומר: 'מאתים' - חייב לשלם 58
מנה; שגש בכלל מאתים מנה. וכן אם אמר האחד: 'דמי 59
חבית של יין יש לו בידו', וזה אומר: 'דמי חבית של שמן' 60
- משלם בפחות שבדמים. וכן כל כיוצא בזה. 61
ד. דין תורה, שאין מקבלין עדות, לא בדיני ממונות ולא 62
בדיני נפשות, אלא מפי העדים, שגאמר: 'על פי שנים 63
עדים' - מפיהם, ולא מכתב ידן. אבל מדברי סופרים, 64
שחזקין דיני ממונות בעדות שבשטר, אף על פי שאין 65
העדים קיימין, כדי שלא תנעל דלת בפני לזים. ואין דנין 66
בעדות שבשטר בדיני קנסות, ואין צריך לומר במקות 67
ובגלות, אלא מפיהם, ולא מכתב ידן. 68
ה. כל עד שנחקרה עדותו בבית דין, בין בדיני ממונות בין 69
בדיני נפשות - אינו יכול לחזור בו. כיצד? אמר: 'מטעה 70
[טועה] הייתי', 'שוגג הייתי', 'נזפרתי שאין הדבר כן', 71
'לפחדו עשיתי' [איים עלי] - אין שומעין לו, אפלו נתן 72
טעם לדבריו. וכן אינו יכול להסיף בעדותו תנאי [כגון: 73
מכר לו על תנאי כך וכך]. כללו של דבר: כל דברים שיאמר 74
העד אחר שנחקרה עדותו, שיבוא מקללן בטול העדות, או 75
הוספת תנאי בה - אין שומעין לו. 76
ו. עדים החתומין על השטר - הרי הן כמי שנחקרה עדותן 77
בבית דין, ואין יכולין לחזור בהן. במה דברים אמורים? 78
כשאפשר לקים את השטר [לאמת חתימתם] שלא מפיהם; 79
כגון שהיו שם שני עדים שזה כתב ידן, או שהיה כתב ידן 80
יוצא ממקום אחר [ודומה לחתימתם]. אבל אם אי אפשר 81
לקימו אלא מפיהן, ואמר: 'כתב ידנו הוא זה, אבל קטנים 82
היינו', 'קרובים היינו', 'אנוסים היינו', 'מטעין היינו' - הרי 83
אלו נאמנין, ויבטל השטר. 84
ז. אמרו: 'פסולי עדות היינו בעברה', או 'שחד לקחנו על 85
עדות זו' - אין נאמנין; שאין אדם משים עצמו רשע, עד 86
שיעידו עליו עדים שהוא רשע. וכן אם אמרו: 'אמנה היו 87
דברינו' [היה שטר ללא הלוואה] - אין נאמנין; שהמעיד על 88
שטר אמנה, כמעיד בשקר. 89
ח. אמרו העדים: 'שטר מכר זה', 'מודעה נמסרה לנו עליו' 90
[המוכר הצהיר שמוכר מאונס] - אף על פי שכתב ידן יוצא 91
ממקום אחר, הרי אלו נאמנין. 92
ט. אמרו: 'על תנאי היה שטר זה' - אם היה כתב ידן יוצא 93

1 חוץ מן השעות, שאמר: 'איני יודע בכמה שעות היה ביום',
2 או שפון את השעה, ואמר: 'איני יודע כמה הרגו, ולא
3 הבנתי בכלי שהיה בידו' - עדותן בטלה. אבל אם פנוי הכל,
4 ואמרו להן הדיינים: 'כליו היו שחורים, או לבנים'? ואמרו:
5 'אין אנו יודעין, ולא שמנו לבנו לדברים אלו שאין בהם
6 ממש' - עדותן קיימת.
7 ב. אמר אחד: 'כלים שחורים היה לבוש', והשני אמר: 'לא
8 כי, אלא כלים לבנים היה לבוש' - הרי עדותן בטלה; וכאלו
9 אמר האחד 'ברביעי בשבת' והשני 'בחמישי', שאין כאן
10 עדות, או שאמר האחד 'בסוף הרגו' והשני אומר 'ברמח',
11 שאין כאן עדות, שגאמר: 'נכון הדבר'; וכיון שהכחישו זה
12 את זה בדבר מכל הדברים - אין זה 'נכון'.
13 ג. היו העדים מרבין - שנים מהם פנוי עדותן בחקירות
14 ובדרישות, והשלישי אומר: 'איני יודע' - תתקם העדות
15 בשנים, ויהרג. אבל אם הכחיש את שניהן, אפלו בבדיקות
16 - עדותן בטלה.
17 ד. עד אחד אומר: 'ברביעי בשבת בשנים בחדש', והשני
18 אומר: 'ברביעי בשבת בשלשה בחדש' - עדותן קיימת; שזה
19 ידע בעבורו של חדש, וזה לא ידע. במה דברים אמורים?
20 עד חצות החדש. אבל אחר חצות - כגון שאמר האחד:
21 'בשעה עשר בחדש', והשני אומר: 'בשעה עשר' - אף
22 על פי שפנוי שניהן יום אחד מימי השבת, עדותן בטלה;
23 שאין חצי החדש בא, אלא וכבר ידעו הכל אימתי היה ראש
24 החדש.
25 ה. אמר האחד: 'בשלשה בחדש', והשני אומר: 'בחמשה'
26 - עדותן בטלה. אמר עד אחד: 'בשתי שעות ביום', והשני
27 אומר: 'בשלוש שעות היה' - עדותן קיימת; שדרך העם
28 לטעות בשעה אחת. אבל אם אמר האחד: 'בשלוש שעות',
29 והשני אומר: 'בחמש' - עדותן בטלה. אמר עד אחד: 'קדם
30 הגץ החמה', ואחד אומר: 'בהגץ החמה' - עדותן בטלה,
31 אף על פי שהיא שעה אחת; שהדבר נפר לכל. וכן אם
32 נחלקו בשקיעתה.
33 פֶּרֶק ג'
34 א. אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה,
35 שגאמר: 'משפט אחד יהיה לכם'. אבל אמרו חכמים: כדי
36 שלא תנעל דלת בפני לזין, אין עדי ממון צריכין דרישה
37 וחקירה. כיצד? אמרו העדים: 'בפנינו הלך זה את זה
38 מנה בשנה פלונית' - אף על פי שלא פנוי את החדש, ולא
39 את המקום שהלך בו, ולא את המנה אם היה ממטבע
40 פלוני או ממטבע פלוני - עדותן קיימת.
41 ב. במה דברים אמורים? בהודאות והלואות ומתנות
42 ומכירות וכיוצא בהן. אבל בדיני קנסות - צריכין דרישה
43 וחקירה, ואין צריך לומר במלקיות ובגלות [לרצח בשגגה].
44 וכן אם ראה הדין שהדין מרמה וחסש לו - צריך דרישה
45 וחקירה בדיני נפשות, אף על פי שהן עדי הודאות
46 והלואות.

דבריו היום, וכשיבוא העד השני לאחר זמן, שומעין
דבריו; ומצטרפין זה לזה, ומוציאין בהן הממוין.
ה. וכן אם היה עד אחד בכתב [חתום על השטר] ואחד על
פה - מצטרפין. ואם אמר זה שלא כתב עדותו: 'אני קניתי
[קיבלתי קנין סודר] מידו על דבר זה, ולא בא המלוה הזה,
ולא שאל ממני לכתב' - שניהן מצטרפין; ונעשת מלוה
בשטר, ואינו יכול לומר 'פרעתי'.
ו. העיד העד האחד בבית דין זה, והעיד השני בבית דין
אחר - יבוא בית דין אצל בית דין, ויצטרפו עדותן. וכן
אם העידו שני העדים בבית דין זה [על חתימות העדים],
והעידו והעידו בבית דין אחר ונהלכו חלק מבית הדין למדינת
הים - יבוא אחד מכל בית דין ובית דין, ויצטרפו. אבל
העד עם הדין שהעידו שני העדים בפניו, אין מצטרפין.
ז. אף על פי שמצטרפין העדות בדני ממונות, צריך שייעיד
כל עד אחד משניהן בכל הדבר, כמו שבארנו. אבל אם
העיד אחד במקצת הדבר, והעיד השני במקצתו - אין
מקימין את הדבר מעדות שניהן, שנאמר: "יקום דבר", ולא
חצי דבר. כיצד? זה אומר: 'אכל שדה זו שנה פלונית',
וזה העיד שאכלה בשנה שניה, וזה העיד שאכלה בשנה
שלישית - אין מצטרפין עדות שלשתן, ואומרים: 'הרי
אכלה שלש שנים'; שכל אחד ואחד העיד במקצת הדבר.
וכן אם העיד זה: 'שאני ראיתי [אצל פלוני] שערך אחת
בצד ימינו של זה', וזה אומר: 'ואני ראיתי שערך אחת
בצד שמאלו באותו היום' - אין מצטרפין דברי שניהם, כרי
שנאמר: 'הרי העידו שניהם שהיה זה גדול ביום פלוני';
לפי שכל אחד העיד במקצת הסימנים - [ב' שערות למטה
שהם סימן גדלות]. אפילו העידו שנים בשערך אחת, והעידו
שנים אחרים בשערך אחרת; שהרי כל פת מהן העידה על
חצי דבר - ואין זו עדות. אבל אם העיד האחד שראה שתי
שערות בצד ימין, והעיד השני שראה שתי שערות בצד
שמאל - מצטרפין. וכן כל פיוצא בזה.

יום שבת קודש ח' שבט ה'תשע"ג

פרק ה

א. אין חותכין [פוסקים] דין מן הדינין על פי עד אחד, לא
דיני נפשות ולא דיני ממונות - שנאמר: "לא יקום עד אחד
באיש, לכל עון ולכל חטאת"; ומפי השמועה [ממשורר] ה'
למדנו, שקם הוא לשבועה, כמו שבארנו בהלכות טוען.
ב. בשני מקומות האמינה תורה עד אחד - בשוטה שלא
תשפה מי מרים [אם מעיד שנטמאה], ובעגלה ערופה שלא
תערף [אם מעיד שראה הרוצח], כמו שבארנו במקומן. וכן
מדבריהן, בעדות אשה שיעיד לה שמת בעלה.
ג. וכן כל מקום ששעד אחד מועיל, אשה ופסול בן מעידין
- חוץ מעד אחד של שבועה; שאין מחזיקין שבועה אלא
בעדות עד כשר הראוי להצטרף עם אחר, ויתחייב זה

ממקום אחר, אין נאמנין; ואם אין השטר מתקנים אלא
מפיהן, נאמנין, ואומרים לבעלי הדין [ללקוחות]: 'קנימו
התנאי, ובואו לדני'.
י. אמר האחד מן העדים: 'על תנאי היו הדברים', והשני
אומר: 'לא היה שם תנאי' - הרי כאן עד אחד.
יא. גם בדיני ממונות, אין מקבלין עדות אלא בפני בעלי
דין. ואם היה בעל דין חולה, או שהיו העדים מבקשים
לילך למדינת הים ושלחו [ב"ד] לבעל דין ולא בא - הרי
אלו מקבלין עדים שלא בפניו. במה דברים אמורים?
בעדות על פה. אבל בשטר, מקימין בבית דין את עדיו
שלא בפני בעל דין. ואפלו היה עומד וצונח ואומר: 'שטר
מזגף הוא', 'עדי שקר הן', 'פסולי עדות הן' - אין משגיחין
בו, אלא מקימין את השטר. ואם יש לו ראיה לפסל, יפסל.
יב. כל מי שיש לו ראיה בעדים, מטפל בעדים עד שיביא
אותן לבית דין. ואם ידעו בית דין שבעל דינו אדם, וטען
התובע שהעדים מתפחדים מבעל דינו שיבואו ויעידו לו -
הרי בית דין כופין את בעל דינו שיביא הוא העדים. וכן
כל פיוצא בדברים אלו, דנין בהן לאלם.

פרק ד

א. עדי נפשות - צריכין שיהיו שניהן רואין את העושה
עברה כאחד, וצריכין להעיד כאחד, ובבית דין אחד. אבל
דיני ממונות אינן צריכין לכך. כיצד? היה אחד רואה
מחלון זה כשעבר העברה, והעד האחר רואה מחלון אחר
- אם היו שני העדים רואין זה את זה, מצטרפין; ואם לאו,
אין מצטרפין. היה זה המתרה בו רואה את העדים, והעדים
רואין אותו - אף על פי שאין רואין זה את זה, המתרה
מצטרפין. היו שני העדים בבית אחד, והוציא אחד מהם
ראשו מן החלון, וראה זה שעושה מלאכה בשבת, ואחד
מתרה בו, והכניס ראשו, וחזר העד השני והוציא ראשו
מאותו החלון וראהו - אין מצטרפין; עד שיראו שניהן
כאחד. היו שני עדים רואין אותו מחלון זה, ושני עדים
רואין אותו מחלון אחר, ואחד מתרה בו באמצע - בזמן
שמקצתן רואין אלו את אלו, הרי זו עדות אחת; ואם לא
היו רואין אלו את אלו, ולא צרף אותם המתרה - הרי אלו
שתי עדיות. לפיכך, אם נמצאת פת אחת מהן זוממין - הוא
[הנאשם] והן [העדים שהוחמו] נהרגין, שהרי הוא נהרג
בעדות הפת השניה.
ב. אבל בדיני ממונות - אף על פי שראו זה אחר זה,
עדותם מצטרפת. כיצד? אמר האחד: 'בפני הללו ביום
פלוני, או 'בפני הודה לו', ואמר העד השני: 'וכן אני
הללו בפני, או 'הודה ביום אחר' - הרי אלו מצטרפין.
ג. וכן אם אמר האחד: 'בפני הללו', והשני אומר: 'בפני
הודה לו', או שאמר הראשון: 'בפני הודה לו', והשני
שהעיד אחר זמן אומר: 'בפני הללו' - הרי אלו מצטרפין.
ד. וכן בעת שמעידין בבית דין - יבוא אחד, ושומעין

בבב"ד [מדבריהם] [מדברונ], כְּדִי שֶׁלֹא תִנְעַל דָּלֶת בִּפְנֵי לִוְיָן. 47
אֵף עַל פִּי בֶן, אֵין מְקִימִין שְׁטָרוֹת אֶלָּא בְּשִׁלְשָׁה, אֶפְלוּ 48
שֶׁלֶשְׁתֵּן הַדְּיוֹטוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דִין. וְלִפְיָךְ אֵין מְקִימִין 49
שְׁטָרוֹת בְּלִילָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. 50
ב. בְּאֶחָד מִחֲמִשָּׁה דְּרָכִים יִתְקַסֵּם הַשְּׁטָר בְּבֵית דִין: הַדְּרָךְ 51
הָאֶחָד, שִׁיְהִי הַדְּיָנִים מִפִּירִין כְּתָב יְדֵי הָעֲדִים, שֶׁזֶּה עֲדוֹת 52
פְּלוּנִי וְזֶה עֲדוֹת פְּלוּנִי. הַדְּרָךְ הַשֵּׁנִי, שִׁיִּחְתְּמוּ הָעֲדִים 53
בִּפְגִּיָּהֶם. הַדְּרָךְ הַשְּׁלִישִׁי, שִׁיִּבְאוּ הָעֲדִים הַחוּתָמִים 54
לִפְגִּיָּהֶם, וְיֹאמְרוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד: 'זֶה כְּתָב יְדִי, וְאֲנִי עַד בְּדָכָר 55
זֶה'. הַדְּרָךְ הָרְבִיעִי, שֶׁאִם מָתוּ עַדֵי הַשְּׁטָר אוֹ שִׁיְהִי 56
בְּמַדִּינָה אַחֶרֶת, וְיִבְאוּ עֲדִים וְעֵידֵי עַל כְּתָב יָדָן שֶׁהוּא זֶה. 57
הַדְּרָךְ הַחֲמִישִׁי, שִׁיְהִיָּה כְּתָב יָדָן יוֹצֵא בְּשְׁטָרוֹת אַחֲרִים, 58
וְעוֹרְכִין [- מְדַמִּים] בֵּית דִין זֶה הַכְּתָב לְאוֹתוֹ הַכְּתָב 59
שֶׁבְּשְׁטָרוֹת הָאֲחֵרוֹת וְיִהְיֶה דוֹמָה זֶה לְזֶה, וְיִרְאֶה לָהֶם בְּיָחַד 60
[לג' הדיינים], שֶׁכְּתָב יְדִי אֵלּוּ הוּא כְּתָב יְדִי אֵלּוּ. 61
ג. אֵין מְקִימִין אֶת הַשְּׁטָר מִשְׁטָרוֹת אַחֲרוֹת, אֶלָּא מִשְׁתֵּי 62
שְׁטָרוֹת שֶׁל [מכירת -] שְׁתֵּי שְׁדוֹת, שֶׁאֶכְלוּ בְּעֻלְיָהֶן [-] 63
הַחֲיִיקוּ הַלְקוּחוֹת] שֶׁלֹּשׁ שָׁנִים אֶכִּילָה נְכוּנָה גְּלוּיָה בְּלֹא שׁוּם 64
יִרְאָה וְלֹא פֶחַד מִתְבַּיֵּעַ בְּעוֹלָם, כְּדָרְךְ שֶׁאֵוָּכְלִין כָּל בְּעָלֵי 65
שְׁדוֹת שְׁדוּמֵיהֶם; אוֹ מִשְׁנֵי שְׁטָרֵי כְּתָבוֹת. וְהוּא, שִׁיִּצְאוּ שְׁנֵי 66
הַשְּׁטָרוֹת מִתַּחַת יְדֵי אֶחָד - לֹא מִתַּחַת יְדֵי זֶה שְׁרוּצָה לָקִים 67
שְׁטָרוֹ, שֶׁמָּא הוּא זֶה הַכָּל. א וְכֵן מְקִימִין הַשְּׁטָר מִשְׁטָר 68
שֶׁקָּרָא עָלָיו עֶרְעֵר [על אמיתות], וְהַחֲזֹק בְּבֵית דִין - מְקִימִין 69
מִמֶּנּוּ לְבִדּוֹ, כְּמוֹ שֶׁמְקִימִין מִשְׁטָרֵי שְׁתֵּי שְׁדוֹת אוֹ שְׁתֵּי 70
כְּתָבוֹת. 71
ד. בֵּית דִין שֶׁכְּתָבוֹ: 'בְּמוֹשֵׁב שֶׁלֹּשָׁה הֵינִי, וְנִתְקַסֵּם שְׁטָר 72
זֶה בִּפְגִּיָּנוּ' - הָרִי זֶה מְקִים, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּרְשׁוּ בְּאִיזוֹ 73
דְּרָךְ מִחֲמַשׁ הַדְּרָכִים נִתְקַסֵּם; שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁין לְבֵית דִין שֶׁמָּא 74
יִטְעוּ. וְכָכָר נִהְגוּ כָּל בְּתֵי דִינִין שֶׁרְאִינוּ וְשִׁמְעֵנוּ, שִׁיִּכְתְּבוּ 75
הַדְּרָךְ שֶׁנִּתְקַסֵּם בָּהּ בִּפְגִּיָּהֶם. 76
ה. וְלַעוֹלָם אֵין בֵּית דִין בּוֹדֵקִין אַחֵר בֵּית דִין אַחֵר, אֶלָּא 77
מִחוּזְקִין אוֹתָן שֶׁהֵן בְּקִיִּין וְלֹא יִטְעוּ; אֲבָל בּוֹדֵקִין אַחֵר 78
הָעֲדִים. 79
ו. שֶׁלֹּשָׁה שִׁיִּשְׁבוּ לָקִים אֶת הַשְּׁטָר, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן - צָרִיךְ 80
לְכָתֹב: 'בְּמוֹשֵׁב שֶׁלֹּשָׁה הֵינִי, וְהָאֶחָד אֵינִי'; שֶׁמָּא יִרְאֶה 81
הַרְוָאָה, וְיֹאמֶר: 'בְּשָׁנִים קְדָמוֹהוּ'. אֶפְלוּ הִיָּה כְּתוּב בּוֹ: 82
'בְּבֵית דִין', יֹאמֶר הַרְוָאָה: 'שֶׁמָּא דְמוֹ שֶׁשִּׁגְּיָהֶם בֵּית דִין הֵן'. 83
אִם יֵשׁ בּוֹ מִשְׁמַע שֶׁהִיוּ שֶׁלֹּשָׁה, אֵינִי צָרִיךְ. 84
ז. שֶׁלֹּשָׁה שִׁיִּשְׁבוּ לָקִים אֶת הַשְּׁטָר, וּכְאוּ שְׁנֵי עֲדִים וְעֶרְעֵרוּ 85
עַל אֶחָד מֵהֶן שֶׁהוּא גּוֹלָן וְכִיִּצָּא בּוֹ, וּכְאוּ שְׁנֵים אַחֲרִים 86
וְהָעֵידוּ שֶׁחֲזָרוּ בְּתִשּׁוּבָה - אִם עַד שֶׁלֹּא חָתְמוּ הָעֵידֵי שֶׁחֲזָרוּ 87
- הָרִי זֶה חוֹתֵם עִמָּהֶם, שֶׁהָרִי שֶׁלֹּשָׁה הֵינִי. וְאִם אַחֵר שֶׁחָתְמוּ 88
הַשְּׁנֵים הָעֵידֵי עָלָיו שֶׁחֲזָרוּ בְּתִשּׁוּבָה - אֵינִי חוֹתֵם עִמָּהֶן, 89
שֶׁהָרִי הוּא כְּמִי שֶׁאֵינוֹ בֹּעֵת חֲתִימַת הַשְּׁנֵים. בְּמָה דְּכָרִים 90
אֲמוּרִים? בְּשֶׁעֲרָצוּ עָלָיו בְּעִבְרָה. אֲבָל עֲרָצוּ עָלָיו בִּפְגִּם 91
מִשְׁפָּחָה, כְּגוֹן שֶׁאָמְרוּ: 'אֲמוֹ לֹא נִשְׁתַּחֲרַה [משיפוחתה], 92
וְעָבַד הוּא', אוֹ 'לֹא נִתְגַּבְּרָה אֲמוֹ, וְגוֹי הוּא', וְנִדְּעָ אַחֵר 93

הַנִּשְׁבָּע עַל פִּי מָמוֹן. "עַל פִּי שְׁנֵי עֲדִים, אוֹ עַל פִּי שֶׁלֹּשָׁה 1
עֲדִים", לַעֲשׂוֹת שֶׁלֹּשָׁה בְּשָׁנִים. מָה הַשְּׁנִים, אִם נִמְצָא אֶחָד 2
מֵהֶם קָרוֹב אוֹ פְּסוּל, בְּטָלָה הָעֲדוּת - אֵף הַשִּׁלְשָׁה. וְהוּא 3
הָדִין לְמָאָה, אִם נִמְצָא אֶחָד מֵהֶם קָרוֹב אוֹ פְּסוּל - בְּטָלָה 4
הָעֲדוּת, בֵּין בְּדִינֵי נִפְשׁוֹת בֵּין בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת. 5
ד. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּזִמְנֵי שֶׁנִּתְפָּנוּ פֶּלֶן לְהָעֵיד. אֲבָל 6
אִם לֹא נִתְפָּנוּ פֶּלֶן לְהָעֵיד - מָה יַעֲשׂוּ שְׁנֵי אַחִים בְּכָלֵל הָעֵם 7
וְרָאוּ בְּשֶׁהֲרֵג זֶה אֶת זֶה, אוֹ בְּשֶׁחָבַל בּוֹ, אוֹ בְּשֶׁחֲטָף חֶפֶץ 8
מִיָּדוֹ. 9
ה. וְכִיצַד בּוֹדֵקִין הַדְּכָר? בְּשִׁיבְאוֹ לְבֵית דִין עֲדִים מְרִבִּין 10
- כֵּת אַחַת, אוֹמְרִים לָהֶם: 'כְּשִׁרְאֵיתָם זֶה שֶׁהֲרֵג אוֹ חָבַל, 11
לְהָעֵיד בְּאֵתָם אוֹ לְרֹאאוֹ? כָּל מִי שֶׁאָמַר: 'לֹא בְּאֵתִי לְהָעֵיד 12
עָלָיו, אֶלָּא לְרֹאאוֹ מָה הַדְּכָר, וּבְכָלֵל הָעֵם בְּאֵתִי - מִפְּרִישִׁין 13
אוֹתוֹ; וְכָל מִי שֶׁאָמַר: 'לְהָעֵיד בְּאֵתִי, וּלְכוּן הָעֲדוּת' - 14
מִפְּרִישִׁין אוֹתוֹ. אִם נִמְצָא בְּאֵלּוּ שֶׁנִּתְפָּנוּ לְהָעֵיד קָרוֹב אוֹ 15
פְּסוּל, עֲדוֹת פֶּלֶן בְּטָלָה. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁיבְיָה בְּתֵן 16
קָרוֹב אוֹ פְּסוּל. אֲבָל אִם הָיוּ פֶּלֶן בְּשָׁרִים, אֶחָד הַמִּתְפָּנֵן 17
לְהָעֵיד וְאֶחָד שֶׁלֹּא נִתְפָּנֵן לְהָעֵיד - הוּאִיל וְרָאָה הַדְּכָר וְכוּן 18
עֲדוּתוֹ, וְהִתְיָה שֶׁם הַתְּרָאָה, חוֹתְכִין הָדִין עַל פִּי, בֵּין בְּדִינֵי 19
מָמוֹנוֹת בֵּין בְּדִינֵי נִפְשׁוֹת. 20
ו. שְׁטָר שֶׁהָיוּ עַדֵי מְרִבִּין, וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶם פְּסוּל, אוֹ 21
שֶׁהָיוּ בְּהֶם שְׁנֵים קָרוֹבִים זֶה לְזֶה, וְהָרִי אֵין הָעֲדִים קִימִין 22
כְּדִי לְשֹׂאֵל אוֹתָן [אם התכוונו להעיד או למלאת המקום הריק 23
בשטר] - אִם יֵשׁ שֵׁם עֲדוֹת בְּרוּרָה שֶׁפֶּלֶן יִשְׁבּוּ לְחַתֵּם, שֶׁהָרִי 24
נִתְפָּנוּ פֶּלֶם לְהָעֵיד - הָרִי זֶה בְּטָל; וְאִם לֹא, תִּתְקַסֵּם הָעֲדוּת 25
בְּשֶׁאֵר. וְלִמָּה מְקִימִין הָעֲדוּת בְּשֶׁאֵר? שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר שֶׁחָתְמוּ 26
הַבְּשָׁרִים, וְהִנִּיחוּ מָקוֹם לְגְדוֹל לְחַתֵּם [למעלה בתור כבוד], 27
וּכְאֵ זֶה הַקָּרוֹב אוֹ הַפְּסוּל, וְחַתֵּם שֶׁלֹּא מִדְּעָתָם. 28
ז. אֵף עַל פִּי שֶׁהָעֵד שֶׁחָתְמוֹ תַּחֲלָה בְּשְׁטָר, הוּא הַפְּסוּל - 29
הָרִי הַשְּׁטָר כְּשֶׁר. 30
ח. כָּל עַד שֶׁהָעֵיד בְּדִינֵי נִפְשׁוֹת, אֵינוֹ מוֹרָה בְּדִין זֶה הַנִּתְהַרְג, 31
וְלֹא יִלְמַד עָלָיו לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה. וְאִם אָמַר: 'יֵשׁ לִי 32
לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת', מִשְׁתַּקֵּין אוֹתוֹ - שֶׁנֶּאֱמַר: 'וְעַד אֶחָד לֹא 33
יַעֲנֶה בְּנִפְשׁ לְמוֹת', בֵּין לְזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה. וּמָה זֶה 34
שֶׁנֶּאֱמַר: 'לְמוֹת'? כְּלוֹמֵר, עַד שֶׁהָעֵיד בְּנִפְשׁ לְמוֹת - לֹא 35
יַעֲנֶה דְּכָר, אֶלָּא יַעֲד וְיִשְׁתַּק. אֲבָל בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, יֵשׁ לוֹ 36
לְלַמֵּד זְכוּת וְחוֹבָה. אֲבָל לֹא יִמָּנֶה מִן הַדְּיָנִין, וְלֹא יַעֲשֶׂה 37
דִּין; שֶׁאֵין עַד נַעֲשֶׂה דִין, אֶפְלוּ בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת. 38
ט. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּדָכָר שֶׁצָּרִיךְ עֲדִים מִן הַתּוֹרָה, 39
וְצָרִיךְ דִּינִין לְדוֹן בְּאוֹתוֹ הַדְּכָר מִן הַתּוֹרָה. אֲבָל בְּשֶׁל 40
דְּכָרֵיהֶם, עַד נַעֲשֶׂה דִין. א בִּיצַד? אֶחָד שֶׁהִבִּיא אֶת הַגֵּט 41
וְאָמַר: [כתקנת חכמים]: 'בְּפִנֵּי נִכְתָּב וּבְפִנֵּי נִתְתָּם' - הוּא 42
וּשְׁנֵים נוֹתְנִין אוֹתוֹ לָהּ [בתור שלושה דיינים], וְנִמְצָא כְּאֵלּוּ 43
נִטְלָתוּ בְּבֵית דִין. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה. 44
פָּרָק ו 45
א. כְּכָר בִּאֲרָנוּ, שֶׁקִּיּוֹם שְׁטָרוֹת [אימות חתימות העדים 46

1 שחתמו השנים שאין במשפחתו פגם, ושהוא כשר - הרי
2 זה חותם עמהן; וזה גלוי דבר שהיה מקדם.
3 ח. מתר לכתב הקיום בשטר, קדם שיתקיים השטר; שאין
4 הכתיבה עקר, אלא החתימה. ואין הדינים צריכין לקרות
5 השטר שמקמין אותו, אלא מקמין אותו מעדיו, אף על
6 פי שלא ידעו מה כתוב בו.

פרק ז

7
8 א. מעיד הקרוב על כתב ידי קרובו. ביצד? שטר שעדיין
9 ראובן ושמעון, ומתו, או שהלכו למדינת הים, ובא בנו של
10 ראובן ואמר: 'זה כתב ידו של אבי', ובא בנו של שמעון
11 ואמר: 'זה כתב ידו של אבי' - הרי אלו כשרין כשני עדים
12 שאינם קרובים, ואם נצטרף עמהם שלישי והעיד על כתב
13 ידי שניהם - הרי נתקם השטר נ. על כל חתימה צריך ב'
14 עדים].

15 ב. ואלו מדברים שנאמנים הגדולים להעיד בגדלן, מה
16 שראו בקטגן. נאמן אדם לומר כשהוא גדול: 'זה כתב ידו
17 של אבא, וזה כתב ידו של רבי, וזה כתב ידו של אחי,
18 שהייתי מכיר בכתב ידם כשהייתי קטן; והוא שיצטרף
19 עמו אחר שמכיר כתב ידם כשהוא גדול.

20 ג. שטר שעדיין ראובן ושמעון, ובאו שנים והעידו שניהן
21 שזה כתב ידו של ראובן וזה כתב ידו של שמעון - נתקם
22 השטר. אבל אם העיד זה על כתב ידי ראובן, והשני העיד
23 על כתב ידי שמעון - לא נתקם השטר, לפי שצריך שני
24 עדים על כל כתב יד אחד משניהם; ואם יש שלישי מעיד
25 על כתב ראובן ושמעון כאחד, נתקם.

26 ד. אמר הראשון: 'זה כתב ידי', והעיד הוא ואחר על כתב
27 ידי השני - לא נתקם; לפי שנמצא שלש רבעי הממון
28 שבשטר תלוי בעדות האחד. וכן אם העיד אחיו או בנו של
29 ראשון עם אחר, על כתב ידי השני - לא נתקם; שהרי
30 שלש רבעי הממון תלוי בעדות הקרובים.
31 ה. שנים החותמין על השטר, ומת אחד מהם - צריך שני
32 עדים להעיד על כתב ידו של מת. ואם לא נמצא אלא עד
33 אחד, עם זה העד החי - כותב חתימת ידו בפני עדים אפלו
34 על החרש, ומשליכו בבית דין, עד שיחזק כתב ידו בבית
35 דין (בהשוואת החתימות), ולא יהיה צריך לומר שזה כתב
36 ידו; ויעיד הוא והאחר על כתב ידי המת, ויתקם כתב ידו
37 שלא מפיו.

38 ו. שלשה שישבו לקים את השטר, שנים מהם מכירין
39 חתימות ידי עדים ואחד אינו מכיר - עד שלא חתמו,
40 מעידין בפניו וחותם; שהעדים נעשים דינים בדבר שהוא
41 מדבריהן [מדברנן], כמו שבארנו. אבל אחר שחתמו - אין
42 מעידין בפניו וחותם; שהרי בעת שחתמו, לא היו המכירין
43 אלא שנים, ואין מקמין בשנים אלא עד שהיו שלשתן
44 מכירין, או יעידו העדים על הכתב בפני כל אחד ואחד.
45 ז. שנים שהיו חותמין על השטר, ומתו, ובאו שנים ואמרו:
46 'כתב ידם הוא זה, אבל אנוסים היו', 'קטנים היו', 'פסולי
47 עדות היו' - אף על פי שיש שם עדים אחרים שזה כתב
48 ידם, או שהיה כתב ידם יוצא משטר שקרא עליו ערער
49 והחזק בבית דין - הרי זה לא נתקם; אלא מעמידין השנים
50 שבשטר כנגד השנים שהעידו עליהן שהן פסולין, ואין
51 גובין בו כלום.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ב"ח' שבט ה'תשע"ג

65 כשמתרין בו בעת שנשבע התראת ספק, שאין לזקין עליה
66 אלא אם היה לאו שבה מפרש, כמו שיתבאר בהלכות
67 סנהדרין. ואין אותן אחרים נזקקין [מחויבים] לקים דברי זה
68 הנשבע, אלא אם כן ענו 'אמן', כמו שבארנו.
69 ג. ואם קימו דבריו - הרי אלו משבחין, שלא הרגילו
70 להוציא שבועה לשוא.

71 ד. במה דברים אמורים? בשנשבע על דבר שאינו ברשותו,
72 כגון שנשבע ראובן על שמעון שלא ילך בסחורה או שלא
73 יאכל בשר, וכיוצא בזה; אבל אם נשבע ראובן שלא יבסס
74 שמעון בביתו, ושלא ינהה מנכסיו, ועבר שמעון ונכנס
75 לביתו של ראובן, ונהנה מנכסיו שלא מדעת ראובן - ראובן
76 פטור, שהרי הוא אנוס; ושמעון חייב, שעבר על דבר האסור
77 לו לעשותו - שלא נשבע זה אלא על דבר שהוא ברשותו.
78 וכן כל כיוצא בזה.

79 ה. 'שבועה שלא אכל', ואכל אכלין שאינן ראויין לאכילה,

יום ראשון ב' שבט ה'תשע"ג

הלכות שבועות

פרק ה

54
55 א. מי שנשבע שזקק איש פלוני צורר [אבן] לים, והוא לא
56 זרק, או שלא זרק, והוא זרק - הרי זה חייב בשבועת בטוי;
57 ואף על פי שאינו בלהבא, שהרי אינו יכול להשבע שיוזק
58 וישלם זקק איש פלוני. וכל מי שנשבע על אחרים שיעשו
59 כן וכן, או שלא יעשו - ואפלו היו בניו או אשתו - אינו
60 חייב בשבועת בטוי, שהרי אין בידו לא לקים ולא לבטל;
61 ומכין אותו מכת מרדות [עונש מלקות מדברנן] - שהרי אין
62 בידו לקים שבועה זו, ונמצא גורם לשבועת שוא.
63 ב. ולמה אינו לוקה משום שבועת שוא? שהרי אפשר
64 לאותן אחרים שישמעו ממנו ויתקיים שבועתו, ונמצא

לך עדות זו שאני יודעה, או שלא אעיד לך אם אדע לך
 עדות - הרי זה לוקה משום שבועת שוא, מפני שהוא מצוה
 להעיד; וכן האומר לחברו: 'שבועה שלא אדע לך עדות' -
 הרי זה שבועת שוא, שאין בידו שלא ידע לו עדות. וכן כל
 פיוצא בזה.
 טז. נשבע לקיים את המצוה, ולא קיים - פטור מן שבועת
 בטוי. כיצד? כגון שנשבע שיעשה לוליב או סכה, או שיתן
 צדקה לעני, או שיעיד לו אם ידע לו עדות, ולא עשה ולא
 נתן - הרי זה פטור משום שבועת בטוי; שאין שבועת בטוי
 חלה אלא על דברי הרשות, שאם רצה עושה ואם רצה אינו
 עושה, שנאמר: "להרע או להיטיב". לפיכך, כל הנשבע
 להרע לאחרים, פטור מן שבועת בטוי; כגון שנשבע שיכה
 פלוני, או יקללנו, או יגזל ממנו, או יסרנו ביד אנס [גזל]
 - מפני שהוא מצוה שלא לעשות. ויראה לי, שהוא לוקה
 משום שבועת שוא.
 יז. נשבע להרע לעצמו, כגון שנשבע שיחבל בעצמו - אף
 על פי שאינו רשאי, שבועה חלה עליו; ואם לא הרע, חייב
 משום שבועת בטוי. נשבע להיטיב לאחרים הטבה שבידו
 לעשותה - כגון שידבר עליו לשלטון, או יכבדנו - שבועה
 חלה עליו; ואם עבר ולא עשה, חייב משום שבועת בטוי.
 יח. נשבע שלא יאכל מצה שנה או שנים, הרי זה אסור
 לאכל מצה בלילי הפסח; ואם אכל, חייב משום שבועת
 בטוי. ואין זה שבועת שוא - שהרי לא נשבע שלא יאכל
 מצה בלילי הפסח, אלא כלל עתים שאכילת מצה בהם
 רשות עם עת שאכילת מצה בו מצוה, ומתוך שחלה שבועה
 על שאר הימים, חלה על לילי הפסח. וכן כל פיוצא בזה,
 כגון שנשבע שלא יישב בצל סכה לעולם, או שלא יעלה
 עליו בגד שנה או שנים.
 יט. נשבע שהניח תפלין היום, או לא הניח, שנתעטף פלוני
 בציצית, או לא נתעטף - הרי זה שבועת בטוי לשעבר; שנה
 מגיד דבר שנעשה, ולא נשבע על המצוה לא לקיימה ולא
 לבטלה.
 כ. נשבע שלא יישן שלשה ימים, או שלא יאכל כלום
 שבועת ימים, וכיוצא בזה, שהיא שבועת שוא - אין אומרים:
 'נעור זה עד שיצטער, ויצום זה עד שיצטער, ולא יהיה בו
 כח לסבל, ואחר כך יאכל או יישן'; אלא מלקין אותו מיד
 משום שבועת שוא, ויישן ויאכל בכל עת שירצה.
 כא. נשבע שראה גמל פורח באויר - אמרו לו: 'היאך
 נשבעת לשוא? ואמר: 'עוף גדול ראיתי, ומגדלו קראתי
 גמל, וכך היה בדעתי' - אין זה כלום; שאין כל אדם קוראין
 'גמל' אלא לגמל, ובטלה דעתו אצל כל אדם; ולוקה. וכן
 כל פיוצא בזה.
 כב. דבר ידוע אצל החכמים בצלי שכל ומדע, שהשמש
 גדולה מן הארץ מאה ושבעים פעמים. נשבע אחד מן העם
 שהשמש גדולה מן הארץ, אינו לוקה משום שבועת שוא
 - שאף על פי שהדבר כן הוא, אין דבר זה גלוי וידוע לכל
 העם אלא לגדולי הנבונים בלבד; ואינו חייב אלא אם נשבע

1 ושתה משקין שאינן ראויין לשתיה - פטור; אבל דברים
 2 האסורין מן התורה באכילה, כגון שאכל פזית ובלות
 3 וטרפות שקצים ורמשים - פטור משום שבועת בטוי.
 4 'שבועה שאכל', ואכל אכלין שאינן ראויין לאכילה, ושתה
 5 משקין שאינן ראויין לשתיה, או שאכל ובלות וטרפות
 6 וכיוצא בהן - פטור מן שבועת בטוי, שהרי יצא ידי אכילה;
 7 מאחר שהן חשובין אצלו, אכילתן שמה אכילה.
 8 ו. 'שבועה שלא אכלתי', והוא אכל דברים שאינן ראויין
 9 לאכילה, או ובלות וטרפות - חייב, שאכילתן שמה אכילה;
 10 שכבר חשובין הן אצלו, שהרי אכלן. אכל להבא, שנשבע
 11 שלא יאכל, ונקרה נקרה [מקרה] ואכלם - אינה אכילה, כמו
 12 שבארנו.
 13 ז. 'שבועה שלא אכל כל שהוא מן בלות וטרפות', ואכל
 14 פחות מפיזת - חייב מן שבועה, שהרי אינו משבע על חצי
 15 שעור מהר סיני.
 16 ח. 'שבועה שאכל פחות מפיזת וטרפה', חייב
 17 מן שבועה. 'שבועה שלא אכל עפר' וכיוצא בו מן דברים
 18 שאינן ראויין לאכילה - אם אכל פזית, חייב; אבל פחות
 19 מפיזת, הרי זה ספק - שמא יתחייב בכל שהוא, מפני שאין
 20 זה דרכו לאכילה כדי להצריכו שיעור.
 21 ט. וכן הנשבע שלא לאכל חרצן [גרעין ענבים], ואכל ממנו
 22 פחות מפיזת - הרי זה ספק. היה הנשבע נזיר שהוא אסור
 23 בחרצן בכזית, ואכל ממנו פחות מפיזת - אינו חייב מן שבועת
 24 בטוי; שאין דעתו מן שבועתו אלא על פזית שהוא משבע
 25 עליו, ואין שבועה חלה עליו. לפיכך, אם פרש ואמר:
 26 'שבועה שלא אכל חרצן אחד', ואכלו - חייב.
 27 י. 'שבועה שלא אכל תמרים ונבלות וטרפות', ואכל פזית
 28 ובלה או טרפה - חייב אף משום שבועת בטוי; שהרי כלל
 29 דברים האסורין עם דברים המתירין, ומתוך שחלה שבועה
 30 על התמרים, חלה על דברים האסורים, כמו שבארנו.
 31 יא. אכל אם נשבע שלא יאכל ובלה וטרפה וכיוצא בהן,
 32 בין אכל בין לא אכל - אין כאן חיוב שבועה כלל, לא
 33 שבועת בטוי ולא שבועת שוא.
 34 יב. נשבע שיאכל ובלה וטרפה וכיוצא בהן מאסורי תורה
 35 - הרי זה לוקה משום שבועת שוא, בין אכל בין לא אכל.
 36 יג. 'שבועה שאכל כפר זה', שבועה שלא אכלנה - השניה
 37 שבועת שוא, שהרי מצוה עליו לאכלה; ולוקה על שבועה
 38 שניה, בין אכל בין לא אכל. ואם לא אכלה, חייב אף
 39 מן שבועת בטוי.
 40 יד. 'שבועה שלא אכל כפר זה', שבועה שאכלנה - השניה
 41 שבועת שוא, שהרי זה אסורה עליו לאכלה; ולוקה על
 42 שבועה שניה זו, בין אכלה בין לא אכלה. ואם אכלה, לוקה
 43 אף משום שבועת בטוי. וכן כל הנשבע לבטל את המצוה,
 44 ולא בטל - פטור מן שבועת בטוי, ולוקה משום שבועת שוא,
 45 ועושה המצוה שנשבע לבטלה.
 46 טו. כיצד? כגון שנשבע שלא יעשה סכה, ושלא ילבש
 47 תפלין, ושלא יתן צדקה. וכן הנשבע לחברו: 'שלא אעיד

1 על דבר שגלוי וידוע לשלשה בני אדם משאר העם, כגון
2 איש שהוא איש ואבן שהוא אבן.
3 כג. וכן אם נשבע שהשמש קטנה מן הארץ - אינו לוקה,
4 ואף על פי שאין הדבר כן; מפני שאין זה דבר ידוע לכל
5 אדם. ואינו כמי שנשבע על האיש שהוא אשה - שהרי לא
6 נשבע אלא על ראית עיניו, שהרי הוא רואה אותה קטנה.
7 וכן כל כיוצא בזה מדברי חשבון תקופות [הקפת השמש
8 והירח את כדור הארץ] ומזלות [י"ב המזלות] וגמטריות
9 [=גיאומטריה], וכיוצא בהן מדברי חכמה שאינן נפרין אלא
10 לאנשים אחרים [בודדים].

יום שני ג' שבט ה'תשע"ג

פרק ו

12
13 א. מי שנשבע שבועת בטוי, ונחם [התחרט] על שבועתו,
14 וראה שהוא מצטער [ייעק עליו] אם קיים שבועה זו,
15 ונהפכה דעתו לדעת אחרת, או שנולד [נתחדש] לו דבר
16 שלא היה בדעתו בשעת השבועה, ונחם [התחרט] בגללו -
17 הרי זה נשאל לחכם אחד, או לשלשה הדייטות [אנשים
18 פשוטים] במקום שאין שם חכם, ומתירין לו שבועתו;
19 ויהיה מתר לעשות דבר שנשבע שלא לעשותו, או שלא
20 לעשות דבר שנשבע לעשותו. וזה הוא הנקרא 'התר
21 שבועות'.
22 ב. ודבר זה, אין לו עקר [מקור מפורש] כלל בתורה שבכתב,
23 אלא קף למדו ממשנה רבנו מפי הקבלה [תורה שבעל פה],
24 שזה שכתוב "לא יחל דברו" - שלא יחל דברו הוא בעצמו,
25 דרך קלות ראש בשאט בנפש [בדרך זלזול], כענין שנאמר:
26 "וחללת את שם אלהיך"; אבל אם נחם וחרו בו, חכם מתיר
27 לו.
28 ג. ואין אדם יכול להתיר שבועת עצמו. ואין אדם רשאי
29 להתיר שבועה או נדר במקום שיש בו גדול ממנו בחכמה;
30 ובמקום שיש בו רבו, אסור לו להתיר אלא מדעת רבו.
31 ד. זה שנשבע - הוא שכיבא לפני החכם להתיר לו, בין איש
32 בין אשה; ואינו עושה שליח להשאל [לבקש התרה] לו על
33 נדרו. והבעל נעשה שליח לתרסת אשתו, ומתירין לה -
34 וכלבד שיהי שלשה מקבצים; אבל לא יקבץ אותם להתיר
35 לה לכתחלה, ואינו נעשה שליח להתיר נדר לאשתו [כלומר
36 אינו יכול להיות חלק מהמתירים, ואפילו לא להתיר בשמם].
37 ה. כיצד מתירין? יבוא הנשבע לחכם המבחק [=מומחה],
38 או לשלשה הדייטות אם אין שם ממחה, ואומר: 'אני
39 נשבעתי על כך וכך, ונחמתי; ואלו הייתי יודע שאני
40 מצטער בדבר זה עד כה [=כדי-כך] או עד שיאציע לי כך
41 וכך, לא הייתי נשבע; ואלו הייתי דעתי בעת השבועה כמו
42 עתה, לא הייתי נשבע'. והחכם או גדול השלשה אומר לו:
43 'יכבד נחמתי? והוא אומר: 'כן'; חוזר ואומר: 'שרוי לך',
44 או 'מתר לך', או 'מחול לך', וכן כל כיוצא בענין זה בכל
45 לשון. אבל אם אמר לו: 'מופר לך', או 'נעקרה שבועתך',

46 וכל כיוצא בענין זה - לא אמר כלום; שאין מפר [אף ללא
47 סיבה] אלא הבעל או האב, אבל החכם אינו אומר אלא
48 לשון התר ומחילה [המבוסס על חרסת הנודר].
49 ו. הקרובים כשרים להתיר נדרים ושבועות. ומתירין בלילה
50 ומצמד [המתירים יכולים לעמוד] - שאין ההתר הזה דין
51 [שדנים דווקא ביום ומיושב והקרובים פסולים לדין, אלא התרת
52 נדרים דומה להוראת איסור והיתר שאין בה כל אלו]. לפיכך
53 [שאינו זה דין], נשאלין [להתיר] לשבועות ונדרים בשבת, אם
54 היו לצורך השבת, כגון שיתירו לו שבועתו כדי שיאכל
55 וישתה היום; ואפלו היה לו פנאי להתיר שבועתו או נדרו
56 מערב שבת, הרי זה מתיר בשבת, הואיל והוא לצורך השבת.
57 ז. ראובן שהשביע לשמעון וענה 'אמן', או קבל השבועה,
58 ונחם שמעון על שבועתו, ונשאל עליה - אין מתירין לו
59 אלא בפני ראובן שהשביעו. וכן אם נשבע ראובן או נדר
60 שלא יהנה בשמעון, או שלא יהנה שמעון בו, ונחם, ונשאל
61 לחכם - אין מתירין לו אלא בפני שמעון שנדר ממנו
62 בהנאה; ואפלו היה שמעון קטן או גוי, אין מתירין לו אלא
63 בפניו - כדי שידע הנדר שהתיר זה נדרו או שבועתו,
64 ולפיכך יהנה לו [או יהנה ממנו].
65 ח. אחד הנשבע בינו לבין עצמו, ואחד הנשבע ברבים, ואפלו
66 נשבע בשם המיוחד, בה' אלהי ישראל, ונחם - הרי זה נשאל
67 על שבועתו, ומתירין לו; נשבע על דעת רבים, או שנדר על
68 דעת רבים - אין מתירין לו לעולם, אלא לדבר מצוה.
69 ט. כיצד? נשבע ותלה שבועתו בדעת רבים שלא יהנה
70 {בפלוני} (מבני העיר) לעולם, והצרכו בני אותה העיר
71 ללמד תורה, או למי שימול את בנייהם, או שייבחר
72 [=שישחט] להם, ולא נמצא אלא זה בלבד - הרי זה נשאל
73 לחכם או לשלשה הדייטות, ומתירין לו שבועתו, ועושה
74 להן מצוות אלו, ונוטל שכרו מאותם האנשים שנשבע שלא
75 יהנה מהם.
76 י. מי שנשבע, ולא נחם על שבועתו, ובא לבית דין [בהכרה
77 ששבועתו אינה ברת התרה ובדעתו] לקיים שבועתו [למרות
78 זאת] - אם ראו הדנין שהתר שבועה זו גורם למצוה
79 ולשלום בין איש לאשתו, בין אדם לחברו, ושקיום שבועה
80 זו גורם לעברה ולקטטה - פותחין לו פתח [לחרטה],
81 ונושאים ונותנים עמו בדבר, ומודיעין לו דברים שגורמת
82 שבועתו, עד שיתנחם; אם נחם בדבריהם, מתירין לו; ואם
83 לא נחם ועמד במריו [=בסורבו], הרי זה קיים שבועתו.
84 יא. כיצד? נשבע שיגרש את אשתו, או שלא יהנה ישראל
85 מנכסיו, או שלא יאכל בשר ולא ישתה יין שלשים יום,
86 וכיוצא בזה - אומרים לו: 'בני, אם תגרש את אשתך, אתה
87 מוציא לעז [שם רע] על בניך, ואומרים העם: מפני מה
88 נתגרשה אמן של אלו? ולמתר קוראין להם בני גרושה;
89 ושמה תנשא לאחר, ואי אתה יכול להחזירה' [אף לאחר
90 שתצא מהשני]; וכיוצא בדברים אלו. וכן זה שנשבעת שלא
91 יהנה ישראל מנכסיו - למחר יצטרך זה, ויהנה עובר על
92 "וחי אחיך עמך", "והחזקת בו", או "פתח תפתח", וכיוצא

יום שלישי ד' שבט ה'תשע"ג

פרק ז

א. התובע חברו בממון שאם הודה בו יהיה חייב לשלם, וכפר ונשבע, או שהשביעו התובע, וכפר - הרי זה הנתבע חייב בשבועת הפקדון, אף על פי שלא ענה 'אמן'; ששבועת הפקדון, אחד הנשבע מפי עצמו, ואחד שהשביעו אחר וכפר, אף על פי שלא ענה 'אמן' - חייב; ששפירתו אחר שהשביעו התובע, כעניית 'אמן'.

ב. תבעו בממון שאם יודה לו ויאמר 'כן הדבר' לא יהיה חייב לשלם, כגון שתבעו בקנס, שאין אדם משלם קנס על פי עצמו, וכפר ונשבע - הרי זה פטור משבועת הפקדון, וחייב משום שבועת בטוי.

ג. וכן אם תבעו בקרקע או בעבד או בשטר, וכפר ונשבע - פטור משבועת הפקדון; וחייב בשבועת בטוי, שהרי נשבע על שקר.

ד. ולמה נפטר משבועת הפקדון, והרי זה אלו הודה היה משלם מה שפטר? לפי שנאמר: "בפקדון [חלוואה], או בתשומת יד [שנתנו בידו כסף או סחורה לעסק], או בגזל, או עשק את עמיתו, או מצא אבדה", הפל מטלטלין שאם יודה בהם יוציא ממון מתחת ידו; ויצאו קרקעות שאינן מטלטלין, והרי הן לפני בעליהן ובהן זקתן; ויצאו עבדים, שהקשו [הוסמכו והושוו בפסוקים] לקרקעות, ויצאו שטרות, שאין גופן ממון [ממש].

ה. אחד הנשבע אחר שתבעו בעל הממון, או הנשבע מעצמו אף על פי שלא תבעו. כיצד? כגון שקדם ואמר: 'למה אתה הולך אחרי, כלום [סבור אתה ש] יש לך בדי ממון? שבועה שאין לך בדי ממון' - הרי זה חייב בשבועת הפקדון, הואיל וכפר ונשבע, אף על פי שלא תבעו זה.

ו. אחד הנשבע לבעל הממון עצמו, או לשלוחו הבא בהרשאתו - ששלוחו של אדם כמותו.

ז. ואינו חייב בשבועת הפקדון, עד שישביעו בלשון שהוא מפירה.

ח. הנשבע שבועת הפקדון במזיד - אף על פי שנשבע לשקר, והתרו בו עדים בשעת שבועתו - אינו לוקה, אלא מכא אשמו בלבד; שהרי הפתוב הוציאו מקלל חייבי מלקות, וחייבו אשם בין בידון בין בשגגה, כמו שבארנו.

ט. כפר ונשבע ארבעה או חמשה פעמים, או שהשביעו התובע ארבעה וחמשה פעמים, והוא כופר על כל אחת ואחת, בין בבית דין בין שלא בבית דין - הרי זה חייב קרבן אשם על כל שבועה ושבועה; שאילו הודה אחר שפטר - היה חייב לשלם, אף על פי שפטר בבית דין, ונמצא פטור עצמו בכל כפירה וכפירה מן התשלומין, ולפיכך חייב על כל שבועה ושבועה.

ב. הן. וזה שנשבעת שלא תאכל בשר ולא תשתה יין שלשים יום - הרי אתה פוגע ברגל, ומבטל שמחת יום טוב וענג שבת. אם אמר: 'אלו הייתי יודע זה, לא הייתי נשבע' - מתירין לו; ואם אמר: 'אף על פי כן לא נחמתי, ורוצה אני בכל זה' - אין מתירין לו.

יב. אין פותחין בגולד [דבר שנתחדש אחר שנשבע]. כיצד? נשבע שלא יהנה בפלוני, ונעשה סופר העיר - הואיל ולא נחם על שבועתו, אין פותחין לו בדבר זה; ואפלו אמר הוא מעצמו: 'אלו הייתי יודע, לא הייתי נשבע' - אין מתירין לו, הואיל ועדיין לא נחם, אלא רצונו שלא יהנה לו, ושלל יעשה זה סופר. אבל אם נחם הוא מעצמו מפני הנולד, ונהפכה דעתו - מתירין לו. וכן כל פיוצא בזה.

יג. מי שנשבע על דבר, ונשבע שלא יתיר שבועה זו, ונחם - הרי זה נשאל על השבועה האחרונה תחלה, שנשבע שלא יתיר, ואחר כך ישאל על הראשונה.

יד. נשבע שלא ידבר עם פלוני, ונשבע אחר כך שאם ישאל על שבועה זו ויתירה, יהיה אסור לשנות יין לעולם, ונחם - הרי זה נשאל על השבועה הראשונה, ויתירה, ואחר כך ישאל על השנייה; שאין מתירין גדר או שבועה שצדין לא חלו. לפיכך, אם היה עומד בניסן, ונשבע שלא יאכל בשר שלשים יום מראש חדש איר, ונחם - אינו נשאל עד שיכנס איר.

טו. נשבע שלא יהנה בפלוני, ושלל יהנה לחכם שישאל לו על שבועה זו - נשאל על שבועה הראשונה, ואחר כך ישאל על השנייה.

טז. נשבע שלא יהנה בפלוני, והרי הוא נזיר אם נשאל על שבועה זו - ישאל על שבועתו תחלה, ואחר כך על נזירותו. וכן כל פיוצא בזה.

יז. 'שבועה שלא אכל היום, שבועה שלא אכל היום, שבועה שלא אכל היום', או שאמר על כפר זו: 'שבועה שלא אכלנה, שבועה שלא אכלנה, שבועה שלא אכלנה', ונשאל על שבועה ראשונה והתירה - הרי זה חייב משום שבועה שנייה; וכן אם נשאל על השנייה, חייב משום שלישית. נשאל על השלישית בלבד, חייב משום ראשונה ושנייה; נשאל על השנייה, חייב משום ראשונה. אם כן, מפני מה אמרו: 'אין שבועה חלה על שבועה'? שאם לא נשאל ואכלה - אינו חייב אלא אחת, כמו שבארנו.

יח. מי שנשבע שבועת בטוי להבא, ושקר בשבועתו, כגון שנשבע שלא יאכל פת זו ואכלה, ואחר שאכלה קדם שייבא קרבנו אם היה שוגג, או קדם שילקה אם היה מזיד, נחם ונשאל לחכם, והתירה לו - הרי זה פטור מן הקרבן או מן המלקות. ולא עוד, אלא אפלו כפתוהו ללקות, ונשאל והתירו לו קדם שיתחילו להלקותו - הרי זה פטור.

46 על פי עצמו, וכפר בכל הדבר ונשבע - הרי זה חייב משום
47 שבועת הפקדון. כיצד? תבעו ואמר לו: 'אנסת או פתית
48 בתי', והוא אומר: 'לא אנסתי ולא פתיתי', ונשבע - חייב
49 בשבועת הפקדון; שאף על פי שאינו משלם קנס על פי
50 עצמו, אלו הודה לו - היה משלם בשט ופגם [ירידת ערך]
51 על פי עצמו. וכן האומר לחברו: 'גנבת שורי', והוא אומר:
52 'לא גנבתי', ונשבע - חייב בשבועת הפקדון; שאף על פי
53 שאינו משלם כפל בהודאתו, משלם הוא את הקרן
54 בהודאתו.
55 ד. האומר לחברו: 'עשית בי חבורה', והוא אומר: 'לא
56 עשיתי'; 'המית שורך את שורי', והוא אומר: 'לא המית',
57 ונשבע - חייב בשבועת הפקדון; שאלו הודה לו, היה חייב
58 לשלם.
59 ה. נתן שורו לשומר חנם, ומת השור - תבעו ואמר לו:
60 'היכן שורי שהפקדתי אצלך'? אומר לו: 'לא הפקדת אצלי
61 כלום', או שאמר לו: 'הפקדת וגנב', או 'אבד', ונשבע -
62 הרי זה פטור משבועת הפקדון; שאלו הודה ואמר הדבר
63 כשהיה - לא היה חייב לשלם ממון, מפני שהוא שומר חנם.
64 אבל חייב הוא משום שבועת בטוי, שהרי נשבע על שקר.
65 וכן כל כיוצא בזה.
66 ו. השאיל שורו לחברו, ותבעו ואמר לו: 'היכן שורי
67 ששאלת ממני'? והרי השור מת, ואמר לו השואל: 'גנב'
68 או 'אבד', ונשבע על זה - הרי זה פטור משבועת הפקדון;
69 שהרי לא פטר עצמו מן התשלומין בכפירתו, ומכל מקום
70 חייב הוא לשלם, בין שמת או גנב או אבד או נשבע -
71 מפני שהוא שואל, כמו שיתבאר במקומו. אבל חייב הוא
72 משום שבועת בטוי, שהרי נשבע על שקר. וכן כל כיוצא
73 בזה.
74 ז. זה הכלל: כל שאינו פוטר עצמו מן התשלומין אלא
75 בכפירה זו, ונשבע - בין מפי עצמו, בין שהשביעו התובע
76 וכפר - הרי זה חייב בשבועת הפקדון, אף על פי שלא ענה
77 'אמן' ולא הוציא שבועה מפיו.
78 ח. הגונב שור חברו, ותבעו ואמר לו: 'גנבת שורי', והוא
79 אומר: 'לא גנבתי', 'מה טיבו [= כיצד זה] אצלך'? אמה
80 הפקדתו אצלי, ונשבע - חייב בשבועת הפקדון; שאלו
81 הודה שגנבו, היה חייב לשלם דמי השור מכל מקום, ועכשיו
82 שאמר 'פקדון הוא', הרי פטר עצמו בכפירה זו מן הגנבה
83 ומן האבדה, שאם גנב השור או אבד אחר הודאה זו, היה
84 פטור מלשלם.
85 ט. וכן אם טען ששכרו, ונשבע - חייב בשבועת הפקדון;
86 שהרי פטר עצמו מן השכורה ומן המתה. וכן אם טען
87 ואמר: 'השאלתהו לי', ונשבע - חייב בשבועת הפקדון;
88 שהרי פטר עצמו מן המתה בשעת מלאכה, כמו שיתבאר
89 בהלכות שאלה.
90 י. לפיכך, אם אמר לו: 'לא גנבתי', אלא אמה הפקדתו
91 אצלי, או 'שכרתיני לשמרו', או 'השאלתהו לי', והרי שורך
92 לפניך, קחהו, ונשבע על זה - הרי זה פטור משבועת

1 י. היו חמשה תובעין אותו ואומרים לו: 'תן לנו פקדון שיש
2 לנו בידך', 'שבועה שאין לכם ביד' - אינו חייב אלא קרוב
3 אחד; 'שבועה שאין לך ביד, לא לך, ולא לך, ולא לך,
4 ולא לך' - חייב על כל אחת ואחת.
5 יא. אמר לו חברו: 'תן לי פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה
6 שיש לי בידך', 'שבועה שאין לך ביד' - אינו חייב אלא
7 אחת; ואפילו היה לו בידו פרוטה אחת מכלל, הרי אלו
8 מצטרפין וחייב.
9 יב. 'שבועה שאין לך ביד פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה',
10 חייב על כל אחת ואחת.
11 יג. 'תן לי חטין וישעורין וכסמין שיש לי בידך', 'שבועה
12 שאין לך ביד' - אינו חייב אלא אחת; 'שבועה שאין לך
13 ביד חטין וישעורין וכסמין' - חייב על כל אחת ואחת.
14 יד. היו חמשה תובעין אותו ואומרים לו: 'תן לנו פקדון
15 וגזל ואבדה ותשומת יד שיש לנו בידך', ואמר לאחד מהן:
16 'שבועה שאין לך ביד פקדון וגזל ואבדה ותשומת יד, ולא
17 לך, ולא לך, ולא לך, ולא לך' - הרי זה חייב על כל טענה
18 וטענה, לכל אחד ואחד; ונמצא זה חייב עשרים אשם.
19 טו. טען שאבד פקדון, או כפר בו, ונשבע, ואחר כך
20 הודה, וחזר וטען שאבד ונשבע, וחזר והודה - משלם הקרן
21 הראשון, וחמש אחד על כל שבועה ושבועה, שנאמר:
22 "והמשתיו", התורה רבתה חמשים הרבה על קרן אחת.
23 כיצד? היה הקרן ארבעה וכפר ונשבע והודה, וחזר וטען
24 שאבד ונשבע והודה, וחזר וטען שאבד ונשבע והודה -
25 משלם שבעה. וכן כל כיוצא בזה.
26 טז. פחות מפרוטה, אינו ממון; לפיכך, התובע חברו
27 בפחות מפרוטה, או בפחות משנה פרוטה, וכפר ונשבע -
28 פטור משבועת הפקדון, וחייב בשבועת בטוי.

יום רביעי ה' שבט ה'תשע"ג

פרק ח

31 א. הגונב שורו של חברו וטבח או מכרו, ותבעו בעל
32 השור ואמר לו: 'גנבת שורי וטבחתי או מכרתי', והוא אומר:
33 'גנבתי, אבל לא טבחתי ולא מכרתי', ונשבע - הרי זה
34 פטור משבועת הפקדון; שאלו הודה מעצמו שטבח או
35 מכר - לא היה משלם תשלומו ארבעה וחמשה, מפני שהוא
36 קנס, כמו שיתבאר בהלכות גנבה. ונמצא זה כמי שלא כפר
37 ממון, ולפיכך פטור משבועת הפקדון; וחייב בשבועת בטוי
38 - שהרי נשבע על שקר שלא טבח, והוא טבח.
39 ב. וכן האומר לחברו: 'המית שורך את עבדי', וכפר
40 ונשבע, והעבד שתבע רבו ואמר לו: 'הפלת שני וסמית
41 עיני', וכפר ונשבע - פטור משבועת הפקדון; שאלו הודה
42 - לא היה משלם, מפני שהוא קנס. אבל חייב בשבועת
43 בטוי. וכן כל כיוצא בזה.
44 ג. התובע את חברו בדבר שיש בו קנס, שאינו משלם אותו
45 על פי עצמו כמו שבארנו, ויש בו ממון שהוא משלם אותו

לפקדון ותשומת יד וגזל ואבדה שפרטן הכתוב בפרשה, 45
שהן מטלטלין שגופן ממוז; וכשיעידו לזה, יתן זה. 46
ד. וכן המשביע עדי קנס, וכפרו - פטורין משבועת העדות; 47
מפני שאם קדם הנתבע והודה בקנס - יפטר מלשלם, ואף 48
על פי שבאו העדים אחר פן והעידו. נמצאו העדים שלא 49
חיבו זה בעדותן לבדה, אלא עדותן עם כפירת הנתבע היא 50
המחייבת אותו; והואיל ואם הודה, לא תועיל עדותן - אם 51
כפרו בה ונשבעו, פטורין. 52
ה. 'משביעכם אני שתבואו ותעידו לי שיש לי ביד פלוני 53
תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה', וכפרו - חיבין 54
בשבועת העדות, מפני הקרן שהוא ממוז, לא מפני הכפל 55
שהוא קנס. וכן אם השביען שיעידו לו שאנס פלוני או פתה 56
בתו, וכפרו - חיבין בשבועת העדות, מפני הבשת והפגם, 57
שאם הודה בהן הנתבע משלם, לא מפני הקנס. וכן כל 58
פיצא כזה. 59
ו. אין העדים חיבין בשבועת העדות, עד שיכפרו וישבעו 60
אחר תביעת בעל הדין עצמו או שלוהו; אבל אם קדמו 61
ונשבעו קדם שיתבעם, פטורין משבועת העדות. 62
ז. פיצד? ראו התובע הולך אחריהן, אמרו לו: 'למה אתה 63
בא אחרינו? שבועה שאין אנו יודעין לך עדות' - הרי אלו 64
פטורין משבועת העדות; מפני שלא תבען התובע, אלא הן 65
קדמו ונשבעו בתביעת עצמם. וכן אם השביען הנתבע, 66
שאם תדעו לזה שתובע אותי עדות, שתבואו ותעידו לי, 67
וכפרו - הרי אלו פטורין משבועת העדות, עד שישביעם 68
התובע. ואין צריך לומר אם השביעם שיבואו ויעידו שיש 69
לפלוני ביד פלוני ממוז, וכפרו - שהם פטורין, שאין זה 70
תובע דין [של] עצמו. וכן אם קדמה שבועה לעדות - הרי 71
אלו פטורין משבועת העדות, שנאמר: "ושמעה קול אלה, 72
והוא עד" -מכבר] - שקדמה עדות לשבועה, לא שקדמה 73
שבועה לעדות. 74
ח. פיצד? 'משביע אני עליכם, כשתדעון לי עדות שתבואו 75
ותעידוני', ואמרו 'אמן', וידעו לו עדות אחרי כן, ותבעם 76
להעיד וכפרו בו - הרי אלו פטורין משבועת העדות. 77
ט. אין העדים חיבין בשבועת העדות, עד שייחד אותם 78
התובע וישביעם או ישבעו. פיצד? עמד בבית הפגס ואמר: 79
'משביע אני, כל מי שידע לי עדות שיבוא ויעיד לי, וענו 80
כלם 'אמן', ועדיו בכללם, ואחר כך תבע עדיו, וכפרו בו - 81
הרי אלו פטורין משבועת העדות, מפני שלא יחד עדיו 82
בשבועה בפני עצמם. אבל אם אמר: 'משביע אני כל 83
העומדים כאן, שאם ידעו לי עדות שיבואו ויעידו לי, והיו 84
עדיו בכללם, וכפרו - הרי אלו חיבין בשבועת העדות, שהרי 85
יחדן בכלל אחרים. 86
י. וכן אם אמר לעדים: 'בואו והעידו לי שיש לי מנה ביד 87
פלוני', ואחר כך עמד בבית הפגס והשביע: 'כל מי שידע 88
לי עדות יבוא ויעיד', ולא באו ולא העידו - הרי אלו חיבין, 89
שהרי תבען תחלה; והוא, שיהיו שם בבית הפגס, ויהיה 90

הפקדון; שהרי הודה בקרן, ולא פטר עצמו בכפירה זו 1
מכלום. 2
יא. וכן אם אמר לו: 'אתה מכרתו לי, ועדין לא נתתי דמיו 3
- אם תרצה קח דמיו, או הרי שורך לפניך'; או שאמר לו: 4
'אתה נתת לי בשכר מלאכה שאעשה לך - אם תרצה 5
שאעשה לך, או קחנו ולך'; 'תועה בדרך מצאתי, ולא 6
ידעתי שהוא שלך, עכשו שידעתי קחנו ולך', או שאמר: 7
'אחר פירתי רץ, והרי הוא לפניך', ונשבע על כל טענה 8
מאלו - פטור משבועת הפקדון, שהרי לא פטר עצמו 9
מכלום; וחיב בשבועת בטוי, שהרי נשבע על שקר. 10
יב. מי שהיה חיב ממוז לשני שתפין, ותבעו אחד מהן, 11
וכפר בו, ונשבע - חיב בשבועת הפקדון, שהרי כפר ממוז. 12
תבעוהו שניהם, והודה בכל לאחד מהן ואמר: 'לא לויתי 13
אלא מזה לבד', ונשבע - פטור משבועת הפקדון, שהרי 14
לא פטר עצמו מכלום; אבל חיב בשבועת בטוי. 15
יג. וכן מי שהיתה עליו מלוה בשטר, וכפר בה ונשבע - 16
פטור משבועת הפקדון; שהרי בשטר נשמעבד הקרקע, 17
ונמצא זה כסופר בקרקע, וכבר בארנו שהסופר בקרקע 18
פטור משבועת הפקדון, וחיב בשבועת בטוי, שהרי נשבע 19
על שקר. 20
יד. היתה עליו מלוה בעדים בלבד, וכפר ונשבע - חיב 21
בשבועת הפקדון, שהרי פטר עצמו בכפירתו מלשלם עתה. 22
ואף על פי שפשיבואו העדים, יתחייב לשלם, ונמצא שלא 23
הועילה לו כפירתו - הרי הועילה בעתה; ושם לא יבואו 24
עדים, או יבואו ולא תתקיים עדותן [בחקירת הדיינים], או 25
יפסלו, ולפיכך חיב. 26

יום חמישי ו' שבט ה'תשע"ג

פרק ט

א. התובע עדיו להעיד לו עדות שיתחייב הנתבע בעדותן 29
לבדה לתן לתובע זה ממוז המטלטל, וכפרו בעדותן 30
ונשבעו - בין שנשבעו בבית דין, בין שנשבעו חוץ לבית 31
דין - הרי אלו חיבין משום שבועת העדות, שהרי 32
הפסידוהו ממוז בכפירתן. וכן אם השביען התובע, וכפרו 33
בו - אף על פי שלא נשבעו הן, ולא ענו 'אמן' אחר 34
שבועתו - כיון שכפרו, הרי אלו חיבין; והוא, שישביעם 35
בבית דין. 36
ב. אין העדים חיבין בשבועת העדות עד שיכפרו בעדותן 37
בבית דין; בין שנשבעו או השביען בבית דין, בין שנשבעו 38
או השביען חוץ לבית דין [וענו אמן] - הכפירה בבית דין 39
בלבד, שנאמר: "אם לא יגיד, ונשא צונו" - מקום שיגיד 40
ויועיל, הוא שאם לא יגיד שם יתחייב. 41
ג. תבען בעדות שאינה מחייבת ממוז, או בעדות קרקעות, 42
או עבדים, או שטרות, וכפרו ונשבעו - פטורין משבועת 43
העדות; שאינן חיבין אלא על כפירת עדות ממוז שדומה 44

1 שם בית דין. אכל אם לא היו בפני בית דין - אם ענו
2 'אמן', חזקין בשבועת העדות כשיקפדו בעדותן בבית דין;
3 ואם לא ענו 'אמן', אינן חזקין.
4 יא. אחד המשביע עדיו בשבועה, או שאמר להם: 'מצוה
5 אני עליכם בשבועה', 'אוסרכם אני בשבועה' - הרי אלו
6 חזקין; והוא שישביעם בשם או בכנוי, כמו שבארנו.
7 יב. ואין העדים חזקין, עד שישביעם בלשון שהן מפירין
8 אותה.

9 יג. הנה למדת, שאין העדים חזקין בשבועת העדות, אלא
10 על פי עשרה דברים; ואלו הן: שיתבעם התובע, ושתהיה
11 עדות ממון, ושהיה ממון המטלטל, ושתחזיב הנתבע
12 לשלם בעדותן לבדה אם העידו, ושיקפדו אחר שתבען
13 התובע, ושיקפדו בבית דין, ושתהיה שם שבועה בשם או
14 בכנוי, ושתקדם ידיעת העדות לשבועה, ושייחד עדיו בעת
15 השבועה או בעת התביעה, ושתהיה השבועה בלשון שהן
16 מפירין אותה.

17 יד. כל מקום שאמרנו 'פטור' - משבועת העדות; אבל נעם
18 [את], חזק בשבועת בטוי. והוא שנשבע, או שבעה 'אמן'
19 אם השביעו אחר, שהרי נשבע על שקר. אבל המחזיב
20 בשבועת העדות - אף על פי שהוא נשבע על שקר, ואף
21 על פי שהוא מזיד - אינו חזק משום שבועת בטוי, אלא
22 משום שבועת העדות בלבד; שהרי הכתוב הוציא שבועת
23 העדות מכלל שבועת בטוי, לחזק המזיד בה פשוט בקרבן,
24 לא במלקות, שנאמר: "לאחת מאלה" - במין אחד ממיני
25 שבועות אתה מחזק הנשבע, ואין אתה מחזק בשני מינין,
26 עד [כדי] שיהיה חזק בדין שבועת העדות ובדין שבועת
27 בטוי.

28 טו. 'משביע אני עליכם, אם לא תבואו ותעידו לי, שיש לי
29 ביד פלוני פקדון ותשומת יד גזל ואבדה', 'שבועה שאין
30 אנו יודעין לה עדות' - אינן חזקין אלא אחת; 'שבועה שאין
31 אנו יודעין לה עדות שיש לי ביד פלוני פקדון ותשומת יד
32 גזל ואבדה', חזקין על כל אחת ואחת.

33 טז. 'משביע אני עליכם, אם לא תבואו ותעידו לי, שיש לי
34 ביד פלוני חטין ושעורין וקסמין', 'שבועה שאין אנו יודעין
35 לה עדות' - אינן חזקין אלא אחת; 'שבועה שאין אנו יודעין
36 לה עדות שיש לי ביד פלוני חטין ושעורין וקסמין', חזקין
37 על כל אחת ואחת.

38 יז. וכן אם תבעו אותם רבים להעיד להם, ואמרו: 'שבועה
39 שאין אנו יודעין לכם עדות' - אינם חזקין אלא אחת; 'לא
40 לה, ולא לה, ולא לה' - חזקין על כל אחת ואחת, בדרך
41 שבארנו בשבועת הפקדון.

42 יח. הנשבע לחברו שהוא יודע לו עדות, ונמצא שאינו יודע
43 לו עדות - הרי זה פטור, ואין כאן לא שבועת העדות ולא
44 שבועת בטוי; מפני ששבועת בטוי אינה אלא בדרך שיש
45 בו לאו וכן, ואם יאמר: 'שבועה שאני יודע לה עדות', אין
46 זו שבועת בטוי אלא שבועת העדות; והואיל ולא זה שיש

47 בה אינה שבועת בטוי, כך הן שבה, שהוא הנשבע שיודע
48 לו עדות, אינה שבועת בטוי.
49 יט. דבר ברור הוא, שהנשבע לחברו שהעיד לו, והוא לא
50 העיד לו, או שלא העיד לו, והוא העיד - הרי זה חזק משום
51 שבועת בטוי, ואין כאן שבועת עדות כלל.

יום שישי ז' שבט ה'תשע"ג

פרק י

54 א. היו עדי או אחד מהן פסול או קרוב לו, ואפלו מפסולי
55 עדות של דבריהם, או שהיה אחד מעדי מלך, שאינו ראוי
56 להעיד, או שהיו עד מפי עד [שרק שמעו מאחד], וכפרו
57 ונשבעו - פטורין משבועת העדות; שאלו הודו והעידו, לא
58 היו מחזקין בעדותן ממון.

59 ב. 'משביע אני עליכם, שתבואו ותעידו לי, שאמר איש
60 פלוני שיתן לי מאתים זוז ולא נתן', וכפרו - הרי אלו
61 פטורין משבועת העדות; שאם העידו בדרך זה, לא יתחזק
62 הנתבע ממון באמירתו. וכן כל כיוצא בזה.

63 ג. תבען להעיד לו שהוא כהן או לוי, או שאינו כן גרושה
64 או כן חלוצה, וכפרו ונשבעו - פטורין משבועת העדות;
65 שאלו הודו והעידו, לא היו מחזקין בעדותן ממון.

66 ד. תבען שיעידו לו שחבל בו בנו, ושהדליק פלוני גדישו
67 [ערימת תבואה] בשבת, ושאנס פלוני או פתה בתו
68 המארשה, וכפרו ונשבעו - פטורין משבועת העדות; שאם
69 העידו עדות זו, יתחזק הנתבע מיתת בית דין, ואינו חזק
70 תשלומין, כמו שבארנו בהלכות נערה. וכן כל כיוצא בזה.
71 ה. היה עד אחד, והשביעו וכפר - פטור משבועת העדות,
72 שאין עדות עד אחד מחזקת ממון.

73 ו. תבע את שני עדי שיעידו לו שזנתה אשתו, וכפרו
74 ונשבעו - הרי אלו חזקין בשבועת העדות; שאלו העידו -
75 היו מפסידין לה כתבתה, ויפטר זה שתבען; והרי כפרו
76 בעדות ממון.

77 ז. תבע עדי קנוי [שהזהיר בפניהם שלא תסתתר אשתו עם
78 פלוני] או עדי סתירה [שראו שהסתתרה עם מי שהזהרה],
79 וכפרו ונשבעו - פטורין משבועת העדות; שאפלו העידו,
80 אין כאן חיוב ממון, אלא להשקותה [מי המרים] בלבד;
81 ואף על פי שעדות זו גורמת לה שתפסיד כתבתה אם לא
82 תשתה, דבר שגורם לממון אינו כממון - שהרי אפשר
83 שתשתה, ולא תשבר [=תפסיד] כתבתה.

84 ח. הרי שקנא לאשתו ונסתרה בעדים, ונתנה בעד אחד
85 אחר הקנוי והסתירה, והשביע עד זה שיקבא ויעיד, וכפר -
86 חזק בשבועת העדות; שאף על פי שהוא עד אחד - אלו
87 העיד עדות זו, היתה יוצאה בלא כתבה, כמו שבארנו
88 בהלכות סוטה.

89 ט. וכן כל עד אחד שמחזק ממון בעדותו - אם כפר ונשבע,
90 או שהשביעו בבית דין וכפר - חזק משום שבועת העדות.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שבת קודש ח' שבט - ספר הפלאה - הלכות שבועות קכה

מתוך מהדורת חזק

1 י. כיצד? כגון שהיה התובע והנתבע חשודין על השבועה
2 [לשקר], שאין משביעין אותם, והשביע לעד אחד שיבוא
3 ויעיד לו שיש לו ביד זה מנה, וכפר - הרי זה חייב משום
4 שבועת העדות; שאלו העיד - היה הנתבע הזה משלם
5 ממונו בעדותו, כמו שיתבאר בהלכות טוען. וכן כל כיוצא
6 בזה.

7 יא. האשה שהשביעה עד אחד שיעיד לה במיתת בעלה,
8 וכפר - חייב בשבועת העדות; שאלו העיד לה, היתה נשאת
9 ונוטלת כתבתה.

10 יב. במה דברים אמורים? בשהיה לה לגבות כתבתה מן
11 המטלטלין. אבל אם אין לה כתבה אלא מן הקרקע, הרי
12 זה פטור משבועת העדות; וכן אם היו שנים; שהמשביע
13 עדי קרקע - פטורין, כמו שבארנו.

14 יג. המשביע עדיו בבית דין, וכפרו שניהם כאחת - כגון
15 שיתחיל השני לכפר בתוך כדי דבורו של חברו - שניהן
16 חייבין בשבועת העדות, וכל אחד ואחד מביא חטאתו על
17 שבועתו. כפר הראשון, ושהה העד השני יותר מכדי דבור,
18 ואחר כך כפר - הראשון חייב בשבועת העדות, והשני פטור
19 משבועת העדות; שאלו הודה זה השני, לא היתה עדותו
20 מחיבת ממונו.

21 יד. הודה אחד וכפר אחד - הכופר חייב, בין שפפר בתחלה
22 בין שפפר בסוף. כפרו שניהם כאחד, וקדם האחד והודה
23 בתוך כדי דבור - הרי זה פטור; והעומד בכפירתו, חייב
24 בשבועת העדות.

25 טו. השביע שתי כתי עדים, ושתייהן ראויות להעיד, וכפרה
26 פת ראשונה, ואחר כך כפרה פת שניה - הראשונה פטורה
27 משבועת העדות, מפני שהם סומכין על עדות שניה,
28 ואפשר להוציא הממונו בעדות הפת האחרת, ונמצא זה
29 הנתבע אינו חייב לשלם בעדות אלו שפפרו לבדה. היתה
30 הפת השניה קרובין לתובע או לנתבע בנשותיהן, ויהי הן
31 גוססות - אף הראשונה חייבת; שהרי השניה בעת כפירת
32 הראשונה, לא היתה ראויה להעיד, ואף על פי שבמהרה
33 יהיו עתה ראויות, כשנמותו אלו הגוססות; ואם כפרה
34 השניה אחרי שמתו נשותיהן, חייבין בשבועת העדות.

35 טז. התובע את העדים להעיד לו, וכפרו והשביעין ארבעה
36 חמשה פעמים, והן עונין אחר כל שבועה ושבועה חוץ
37 לבית דין, וכשבאו לבית דין הודו והעידו - הרי אלו
38 פטורין משבועת העדות, כמו שבארנו; ואם באו לבית דין
39 ועמדו בכפירתן - חייבין על כל אחת ואחת מאותן
40 השבועות שחוץ לבית דין.

41 יז. במה דברים אמורים? בשענו 'אמן'; אבל אם לא ענו
42 'אמן', אלא כפרו על כל שבועה ושבועה - הואיל ולא
43 הוציאו שבועה מפיהם ולא ענו 'אמן', הרי אלו פטורים,
44 עד שישביעין בבית דין וכפרו בו שם בבית דין, כמו
45 שבארנו.

46 יח. השביעין בבית דין וכפרו, וחזר והשביעין ארבעה

47 חמשה פעמים, והם כופרין על כל אחת ואחת, בין חוץ
48 לבית דין בין בפני בית דין, ואפלו ענו 'אמן', או ששבעו
49 מפי עצמן פעם אחר פעם - אינן חייבין משום שבועת
50 העדות אלא אחת; מפני שאחר שפפרו בבית דין - אם חזרו
51 והודו, אין עדותן מועלת כלום.

52 יט. נמצאת למד, שכל השבועות ששבעו אחר שפפרו
53 בבית דין - על כפירת עדות שאינה מחיבת ממונו, שהן
54 פטורין עליה משבועת העדות; וחייבין בשבועת בטוי, כמו
55 שבארנו.

יום שבת קודש ח' שבט ה'תשע"ג

פרק יא

58 א. כשם ששבועת שוא ושקר בלא תעשה - כך מצות עשה
59 שישבע מי שנתחייב שבועה בבית דין בשם, שנגאמר:
60 "ויבשמו תשבע" - זו מצות עשה; שהשבועה בשמו הגדול
61 והקדוש, מדרכי העבודה היא, והדור יקדוש גדול הוא
62 להשבע בשמו.

63 ב. ואסור להשבע בדבר אחר עם שמו. וכל המשפח דבר
64 אחר עם שם הקדוש ברוך הוא בשבועה - נעקר מן העולם;
65 שאין שם מי שראוי לחלק לו כבוד ששבעין בשמו, אלא
66 האחד ברוך הוא.

67 ג. ומתיר לאדם להשבע על המצוה לעשותה, כדי לזרז את
68 עצמו, ואף על פי שהוא משבע עליה מהר סיני; שנגאמר:
69 "נשבעתני ואקיימה, לשמר משפטי צדקך".

70 ד. שבועה זו שמשביעין הדיינים למי שנתחייב שבועה, היא
71 הנקראת 'שבועת הדיינים', בין שהיה חייב בשבועה זו מן
72 התורה, בין שהיה חייב בה מדברי סופרים.

73 ה. שלשה מיני שבועות הן שחייבין בהן מן התורה, ואלו
74 הן: מי ששענו חברו מטלטלין, והודה במקצתו וכפר
75 במקצתו, ומי שפפר בכל המטלטלין ששענו, ועד אחד מעיד
76 עליו ומכחישו - הרי אלו, שבועות על ידי טענת ודאי
77 וכפירה. וכן שומר ששען שאבד דבר שהפקידו אצלו, או
78 נגנב או מת וכיוצא בזה - הרי זה נשבע מספק; שאין בעל
79 הפקדון יודע אם אמת טען זה השומר, או שקר. והוא נשבע
80 מן התורה, שנגאמר: "שבועת ה' תהיה בין שניהם".

81 ו. כל שבועה שמשביעין אותה הדיינים, חוץ משלשה מיני
82 שבועות אלו - הרי היא מדברי סופרים, וגם היא נקראת
83 'שבועת הדיינים'. וגם שבועות אלו של דבריהם, שני מיני
84 שבועות הן: יש מהן שבועות על ידי טענת ודאי וכפירה -
85 כגון שבועת שכיר [שנשבע שלא קיבל שכרו], ופוגם שטר
86 [מלוה שמודה שהלווה חייב לו פחות מהנקוב בשטר שבידו],
87 וכיוצא בהן; ויש מהן שבועות בטענת ספק - כגון שבועת
88 השתפין, והאריסין, כיוצא בהן [שנשבעים שלא מעלו ולקחו
89 יותר מחלקם]. וכדיני ממונות יתבאר חייב כל אחת ואחת
90 מאליה השבועות ודיניהן.

טו. כל מי שיתחייב שבועת הדינין שהיא על ידי טענת ודאי
 וכפירה, בין שהיתה מן התורה בין שהיתה מדברי סופרים -
 מאימין עליו כמו שיתבאר; וכל מי שנתחייב בה בטענת ספק,
 בין מן התורה בין מדברי סופרים - אינו צריך איום.
 טז. וכיצד מאימין על הנשבע? אומרים לו: 'הרי יודע, שכל
 העולם פלו נדענע בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא "לא
 תשא את שם ה' אלהיך לשוא". וכל עברות שבתורה נאמר
 בהן "ונקה", וכן נאמר "לא ינקה". כל עברות שבתורה,
 נפרעין ממנו [בבלבד], וכן נאמר ממנו וממשפחתו שמחפין עליו.
 ולא עוד, אלא גורם להפרע מכל שונאיהם של ישראל
 [=ישראל, בלשון סגנון] - שכל ישראל ערבין זה בזה,
 שנאמר: "אלה וכחש ורצח" וגו', וכתוב אחריו: "על כן
 תאכל הארץ, ואמלל כל יושב בה". וכל עברות שבתורה -
 תולין לו שנים ושלשה דורות, אם יש לו זכות, וכן - נפרעין
 ממנו מיד, שנאמר: "הוצאתיה, נאם ה' צבאות, ובאה אל
 בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר"; "הוצאתיה, מיד;
 ובאה אל בית הגנב", זה הגנב דעת הבריות, ואין לו זכות
 על חברו, וטוענו בחנם ומשביעו; ואל בית הנשבע בשמי
 לשקר, כמשמעו. "וכלתו ואת עציו ואת אבניו" - דברים
 שאין אש ומים מכלין אותן, שבועת שקר מכלה אותן.
 יז. וענין האיום הזה פלו - בלשון שהן מפריין אומרים להן,
 כדי שייבינו בדברים ויחזרו החוטא למוטב. אמר: 'איני נשבע'
 - פוטרין אותו, ונותן מה שטענו חברו; וכן אם אמר הטוען:
 'איני משביעו', ופטר - הולכין להן.
 יח. אמר: 'הריני נשבע', וחברו תובעו - העומדים שם
 אומרים זה לזה: "סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים
 האלה"; ואומרים לו: 'לא על דעתך [לפי הפירוש שאתה רוצה
 לתת לשבועה] אנו משביעין אותך, אלא על דעתנו, ועל דעת
 בית דין'.
 יט. אף על פי שאין מאימין איום זה בשבועת טענת ספק
 כמו שבארנו, ולא בשבועת הסת - צריכין הדינין לפצור
 בבציל דינין; ואולי יחזירו בהם, עד שלא תהיה שם שבועה
 כלל.
 כ. דבר ברור וגלוי, שכל הנשבע שבועת הדינין או שבועת
 הסת בשקר - שהוא חייב משום שבועת הפקדון, שכתב
 נתבאר משפטיה; ואינו לזקה, ואף על פי שהוא מזיד.
 ונתחייב לשלם מה ששבע עליו, בתוספת חמש - שהוא
 רביע הקרן, עד שיהיה הוא וחמשו חמשה; ומביא קרבן
 אשם, אם יש שם בית [המקדש], כמו שבארנו.

ז. יש שם שבועה אחרת, והיא תקנת חכמי תלמוד
 [=אמוראים], והיא הנקראת 'שבועת הסת'; ואף על פי שבית
 דין משביעין אותה היום, אינה נקראת 'שבועת הדינין'.
 ח. שבועת הדינין - בין שהיתה של תורה או של דברי
 סופרים, בין על טענת ודאי בין על טענת ספק - כך היא:
 הנשבע אחז ספר תורה בורעו, והוא עומד; ונשבע בשם
 או בכנוי, בשבועה או באלה, מפיו או מפי הדינין. ואין
 משביעין שבועת הדינין, אלא בלשון הקדש.
 ט. כיצד מפיו? כגון שיאמר: 'הריני נשבע בה' אלהי
 ישראל, או 'הריני נשבע במי ששמו חנון, או 'במי ששמו
 רחום, שאין אני חייב לזה כלום'; וכן אם אמר: 'הרי הוא
 ארור לה' אלהי ישראל, או 'ארור למי ששמו חנון, אם יש
 לזה אצלי כלום'.
 י. וכיצד מפי הדינין? כגון שאמרו לו: 'משביעין אנו אותך
 בה' אלהי ישראל, או 'במי ששמו חנון, שאין לזה בידך
 כלום', והוא עונה 'אמן'; או שאמרו: 'הרי פלוני בן פלוני
 ארור לה' אלהי ישראל, או 'למי ששמו חנון, אם יש לפלוני
 אצלו זכות ולא יודה לו', והוא עונה 'אמן'. זו היא שבועת
 הדינין.
 יא. הדינין שהשביעו בלא נקיטת חפץ [ספר תורה] בידו -
 הרי אלו טועין, וחוזר ונשבע וספר תורה בידו. ואם אחז
 תפלין בידו, והשביעוהו - אינו חוזר ונשבע; שהרי אחז
 תורה בידו, וכמו ספר הן. השביעוהו מושב, אינו חוזר
 ונשבע.
 יב. תלמיד חכמים - לכתחלה משביעין אותו והוא יושב
 ותפלין בידו; ואינו צריך לטל ספר תורה, אלא תפלין בכפו
 חפץ היא. ונשבע בלשון הקדש, כמו שבארנו.
 יג. אין בין שבועת הסת לשבועת הדינין, אלא נקיטת חפץ
 - שאין הנשבע שבועת הסת אחז ספר תורה; אבל משביעין
 אותו בשם או בכנוי, בשבועה או באלה, מפיו או מפי בית
 דין, כמו שבועת הדינין. וכבר נהגו הכל להיות ספר תורה
 ביד חזן [=שמש] הנקטת או שאר העם, בעת שמשביעין
 שבועת הסת - כדי לאיים עליו.
 יד. הדינין שהשביעו את הנשבע בכל לשון שהוא מפירה,
 הרי זו כמזוזה; וכן הורו הגאונים. אבל רבתי הורו, שאין
 משביעין אלא בלשון הקדש; ואין ראוי לסמוך על הוריה זו.
 ואף על פי שנהגו כל בתי דינין להשביע בלשון הקדש -
 צריך להודיע את הנשבע [=לבאר לו את השבועה], עד שיהיה
 מפיר לשון השבועה; ששבועת הדינין, היא שבועת הפקדון
 בעצמה [שגם בה כשאנו מבין פטור]. ואף שבועת הסת, נהגו
 כל העם להשביע אותה בלשון הקדש.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ב'ח' שבט ה'תשע"ג

45 ולא רָאָהוּ עוֹבֵר עַל הָאֲחֵרֶת — הָרִי זֶה לֹא יִהְיֶה. כְּגוֹן
46 שֶׁיַּעֲבִיד עָלָיו עַד אֶחָד שְׁעֵשָׂה מְלָאכָה בַּשָּׁבֹת וְהִתְרַהּ בּוֹ,
47 וְשָׁנִי יַעֲבִיד עָלָיו שְׁעֵבֶד עֲבוּדָה זָרָה וְהִתְרַהּ בּוֹ — הָרִי זֶה
48 אֵינוֹ נִסְקָל. אָמְרוּ (מכילתא פרשת משפטים שם): "הִיָּה עַד
49 אֶחָד מַעֲבִידוֹ עוֹבֵד לַחֲמָה וְאֶחָד עוֹבֵד לְלִבָּנָה, שׁוֹמֵעַ אָנִי
50 (אפשר אולי ש)יִצְטָרְפוּ? — תִּלְמוּד לומר: וְנָקִי וְצָדִיק
51 אֶל־תִּתְּרֶג".

יום שני ג' שבט ה'תשע"ג

מצות לא תעשה רעט. רעז

ערה. רעה. רעג.

55 הַמִּצְוָה הָרַע"ט — הָאֲזִזְהָרָה שֶׁהִזְהַר הַדִּין מִלְחָמוֹל (לרחם)
56 עַל מִי שֶׁהִרְגָּ אֶת־חֲבֵרוֹ אוֹ חֲסָרוֹ אֶבֶר מֵאֲבָרָיו, כְּלוֹמֵר:
57 בַּתְּשׁוּלוֹם הַקְּנִסוֹת. שְׁלֹא יֵאמֹר: זֶה עָנִי וְקָטַע אֶת־יָדוֹ שֶׁל
58 זֶה אוֹ אֶבֶר עֵינָיו שְׁלֹא בִּכְנָנָה, וְיַחֲוֹן וְיִרְחַם עָלָיו מִלְחִיבּוֹ
59 תְּשׁוּלוֹם דְּמֵי הַזָּקוּ בַּשְּׁלָמוֹת, וְהוּא אָמְרוּ בְּזָה: "וְלֹא־תַחֲסוּ
60 עֵינֶיךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עֵין בְּעֵין שֶׁן בְּשֶׁן יָד בְּיָד רֶגֶל בְּרֶגֶל"
61 (דברים יט, כא). וְכָבֵד נֶפֶל הֵלָא בְּזָה וְאָמְרוּ: "לֹא־תַחֲסוּ
62 עֵינֶיךָ עָלָיו וּבַעֲרַת דָּם־הַנָּקִי מִיִּשְׂרָאֵל" (שם, יג).

63 הַמִּצְוָה הָרַע"ז — הָאֲזִזְהָרָה שֶׁהִזְהַר הַדִּין מִלְחָמוֹל עַל
64 הָעָנִי בַּשָּׁעַת הַדִּין עַד שֶׁיִּזְכְּרֶהוּ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מֵגִיעַ לוֹ, עַל
65 דֶּרֶךְ הַחֲמִלָה עָלָיו אֲלֹא יִשְׁוֶה בֵּין הָעָשִׁיר לָעָנִי וְהָאֲבִיּוֹן
66 וְיַחֲיִבְנוּ (גם את העני) לְשֵׁלֶם מִה־שִׁיקְבַּע עָלָיו, וְהוּא אָמְרוּ:
67 "וְדָל לֹא תִהְדָּר בְּרִיבּוֹ" (שמות כג, ג) וְכָבֵד כָּפַל אֶת־הֵלָא
68 בְּעֵנֶיךָ זֶה בְּלִשׁוֹן אַחֵר וְאָמְרוּ: "לֹא־תִשָּׂא פְּגִי־דָל" (ויקרא יט,
69 טו), וְלִשׁוֹן סִפְרִי (פרשת קדושים): "שְׁלֹא תֵאמֹר: עָנִי הוּא
70 זֶה הוֹאִיל וְאֲנִי וְהָעָשִׁיר הִנֵּה חֲבִיבִין לְפָרְנָסוֹ אֲזַכְּנוּ וְנִמְצָא
71 מִתְּפָרְנָס בְּנִקְיֹת — תִּלְמוּד לומר: לֹא־תִשָּׂא פְּגִי־דָל".

72 הַמִּצְוָה הָעַר"ה — הָאֲזִזְהָרָה שֶׁהִזְהַר הַדִּין מִלְכָּבֶד פְּגִי
73 אֶחָד מִבְּעָלֵי הַדִּין בַּשָּׁעַת הַדִּין, אֲפֹלוּ הָיָה אָדָם נִכְבָּד מֵאֹד
74 וְגִדְל־הַמַּעֲלָה, וְלֹא יִכְבְּדֶנּוּ הַדִּין אִם כָּא לְדִין עִם בְּעַל דִּינוֹ
75 וְלֹא יִרְאֶה שֶׁהוּא מְגִדְלוֹ וּמְכַבְּדוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "לֹא
76 תִּהְדָּר פְּגִי גִדּוֹל" (שם). וְכִסְפָּא (פרשת קדושים): "שְׁלֹא
77 תֵאמֹר עָשִׁיר הוּא זֶה, בֶּן־גִּדּוֹלִים הוּא זֶה הֵיאֵךְ אֲבִישְׁנוּ
78 וְאִרְאֶה בְּכִשְׁתּוֹ, עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה שֶׁאֵינוֹ מְבִיָּשׁוּ —
79 לָךְ נֵאמַר: לֹא תִהְדָּר פְּגִי גִדּוֹל". וְכָבֵד נִתְּבָאָר דִּינֵי מִצְוָה
80 זֹאת בְּכְמָה מְקוֹמוֹת בְּסִנְהֶדְרִין וּשְׁבוּעוֹת (ל).

81 הַמִּצְוָה הָרַע"ח — הָאֲזִזְהָרָה שֶׁהִזְהַר הַדִּין מִלְחָטוֹת
82 אֶת־הַדִּין עַל אֶחָד מִבְּעָלֵי הַדִּין אִם יָדַע שֶׁהוּא אָדָם רָשָׁע
83 בְּעַל עֲבֻרוֹת, הִזְהִיר יְתַעֲלָה מִלְּהַעֲנִישׁוֹ בַּעֲווֹת הַדִּין, וְהוּא
84 אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "לֹא תִטָּה מִשְׁפָּט אֲבִינֶךָ בְּרִיבּוֹ" (שמות כג,
85 ו). וְלִשׁוֹן הַמִּכְלָתָא (פרשת משפטים שם): "רָשָׁע וְכָשֵׁר

יום ראשון ב' שבט ה'תשע"ג

מצות לא תעשה רצד. רצ.

4 הַמִּצְוָה הָרַצ"ד — הָאֲזִזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהַעֲנִישׁ אֶת־
5 הָאָנוּס בַּעֲבֻרָה שְׁעֵשָׂה, כִּינֹן שֶׁהוּא אָנוּס בַּעֲשִׂיתָהּ, וְהוּא
6 אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "וְלִנְעֻרָה (שנאנסה) לֹא־תַעֲשֶׂה דְּבָר" וְגוֹ'
7 (דברים כב, כו). וְכִסְנֶהֱדִרִין (נדרים סז. ועוד) אָמְרוּ: "אָנוּס
8 רְחֻמָּנָא פְּטָרִיה, שְׁנֵאמַר: וְלִנְעֻרָה לֹא־תַעֲשֶׂה דְּבָר".

9 הַמִּצְוָה הַמְּשַׁלִּימָה מֵאֲתִים וְתַשְׁעִים — הָאֲזִזְהָרָה
10 שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּקַבּוֹעַ אֶת־הָעֲנָשִׁים עַל פִּי אֶמֶד הַדַּעַת הַחֻזָּק
11 וְאֲפֹלוּ קְרוֹב לְוֵדָא, כְּגוֹן שֶׁהָיָה אָדָם שְׁשׁוֹנָאוֹ רוֹדֵף אַחֲרָיו
12 לְהִרְגוֹ וְנִמְלֵט מִמֶּנּוּ לְבֵית, וְנִכְנָס אוֹתוֹ הַרוֹדֵף אַחֲרָיו,
13 וְנִכְנָסְנוּ אֲנַחְנוּ אַחֲרֵיהֶם וּמִצְאָנוּ אֶת־הַנֶּדֶף הַרוֹג מִפְּרָפֶר,
14 וְשׁוֹנָאוֹ הַרוֹדֵפוֹ עוֹמֵד עָלָיו כְּשֶׁהִסְפִּין בִּידוֹ וּשְׁנִיָּהֶם (ההרוג
15 והסביו) מְגַאֲלִים (מלובכים) בָּדָם — הָרִי אֵין הַסִּנְהֶדְרִין
16 הַיּוֹגִים רוֹדֵף זֶה עַל דֶּרֶךְ קִיּוֹם הָעָנֵשׁ, כִּינֹן שֶׁאֵין שָׁם בְּרוּר
17 בַּעֲדֵים שְׁרָאוֹ אֶת־הָרַצִּיחָה. וְכָאֵה הָאֲזִזְהָרָה בְּתוֹרַת הָאֲמַת
18 מִלְּהִרְגוֹ אֶת־זֶה וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "וְנָקִי וְצָדִיק אֶל־תִּתְּרֶג
19 וְגוֹ'" (שמות כג, ז). וְכִסְכִּלְתָּא (פרשת משפטים שם) אָמְרוּ:
20 "רָאוּהוּ רוֹדֵף אַחֵר חֲבֵרוֹ לְהִרְגוֹ וְהִתְרֹו בּוֹ וְאָמְרוּ לוֹ:
21 יִשְׂרָאֵל הוּא, בֶּן־בְּרִית הוּא אִם הִרְגָּת אוֹתוֹ תִּהְרַג, וְהָעֲלִימוּ
22 עֵינֵיהֶם וּמִצְאָוֵהוּ הַרוֹג וּמִפְּרָפֶר וְהִסִּיף מִנְּשָׁף דָּם מִיָּד
23 הַהוֹרֵג, שׁוֹמֵעַ אָנִי (חושב אני) יָהּ חֲזִיב? — תִּלְמוּד לומר:
24 וְנָקִי וְצָדִיק אֶל־תִּתְּרֶג". וְאֵל יִקְשֶׁה בְּעֵינֶיךָ דְּבָר זֶה וְאֵל
25 תַּחֲשׁוּב שֶׁזֶה דִּין עוֹל — לִפִּי שֶׁהַדְּבָרִים הָאֲפְשָׁרִים
26 (הסבירים, הבלתי מוכרחים) יֵשׁ מֵהֶם שֶׁאֲפְשָׁרוּתָם (שסבירותם)
27 קְרוֹבָה מֵאֹד, וּמֵהֶם שֶׁאֲפְשָׁרוּתָם רְחוּקָה מֵאֹד, וּמֵהֶם
28 בִּינוּנִיִּים בֵּין אֵלוֹ, וְהָאֲפְשָׁר" רְחִיב גִּדּוֹל מֵאֹד. וְאֵלוֹ
29 הַרְשָׁתָה תוֹרָה לָקֵים עֲנָשִׁים בְּאֲפֻשֶׁר הַקְּרוֹב מֵאֹד, אֲשֶׁר
30 כְּמַעַט קְרוֹב לְמַחֲבִיב הַמִּצְאִיאוֹת כְּדִגְמַת מִה־שֶׁהִזְכַּרְנוּ — כִּי
31 אֲזִי הָיוּ מְקִיָּמִים אֶת־הָעֲנָשִׁים (מתוך השוואה שאינה מדויקת
32 ביותר) כְּמָה שֶׁהוּא יוֹתֵר רְחוּק מִזֶּה וּכְמָה שֶׁהוּא עוֹד יוֹתֵר
33 רְחוּק, עַד שֶׁיִּקְיָמוּ אֶת־הָעֲנָשִׁים וְיִמִּיתוּ בְּנֵי אָדָם תְּמִיד
34 בְּאֲמִדָּן קֹל לִפִּי דְּמִיּוֹן הַשׁוֹפֵט. לְפִיכָךְ סָתַם יְתַעֲלָה אֶת־
35 הַפֶּתַח הַזֶּה וְצִוָּה שְׁלֹא יִקָּים שׁוֹם עֲנָשׁ אֲלֹא עַד שֶׁהָיָה שָׁם
36 יָעִידִים הַמַּעֲבִידִים שֶׁבְּרוּר לָהֶם אוֹתוֹ הַמַּעֲשֶׂה, בְּרוּר שֶׁאֵין בּוֹ
37 שׁוֹם סֶפֶק וְלֹא (שאמרו כן העדים מצד הגיון או) הֶסֶפֶר כָּלִל.
38 וְאִם לֹא נָקִים אֶת־הָעֲנָשִׁים בְּאֶמֶד הַחֻזָּק מֵאֹד (גם אם טעינו)
39 — הָרִי לֹא יוֹכֵל לְקָרוֹת יוֹתֵר מִשְׁנֶפֶשׁ אֶת־הַחוּטָא; אֲכַל
40 אִם נָקִים אֶת־הָעֲנָשִׁים בְּאֶמֶד וּבְדִמְיוֹ (מתוך השערה) אֲפֻשֶׁר
41 שֶׁבִּיּוֹם מִן־הַיָּמִים נִהְרֹג נָקִי — יוֹתֵר טוֹב וְיוֹתֵר רָצוֹי
42 לְפִטֵּר אֲלֶף חוּטָאִים, מִלְּהִרְגוֹ נָקִי אֶחָד בְּיוֹם מִן־הַיָּמִים. וְכֵן
43 אִם הִעִידוֹ עָלָיו שְׁנֵי עֲדִים בַּשָּׁמַיִם עֲבֻרוֹת שֶׁחֲבִיב עַל כָּל־אַחַת
44 מֵהֶן מִיתָה, וְכָל־אֶחָד מֵהֶם לְבַדּוֹ רָאָהוּ עוֹבֵר עַל הָאֲחַת

1 עומדין לפניך לדין, שלא תאמר הואיל ורשע הוא (ולבטח
2 משקר) אטע הדין עליו (לחובתו) — תלמוד לומר: "לא
3 תטה משפט אבינך בריבו", 'אבינך' הוא במצות, כלומר:
4 אף-על-פי שהוא אביון במצות — לא תטה את-דינו.
5 המצוה הרע"ג — האזהרה שהזהר הדין מלעשות עול
6 בדין, והוא אמרו: "לא-תעשו עול במשפט" (ויקרא יט, טו)
7 וענין לאו זה שלא יעבר על החקים שגדרה תורה בחיוב
8 דבר או בפסוק ממנו (שלא יחייב זכאי ויפטור חייב).

יום שלישי ד' שבט ה'תשע"ג

10 מצות לא תעשה רפ. מצות עשה קעו.

11 מצות לא תעשה רעו. עדר.

12 המצוה המשלימה מאתים ושמונים — האזהרה שהזהר
13 הדין מלהטות בדונו גרים ויתומים, והוא אמרו: "לא תטה
14 משפט גר יתום" (דברים כד, יז) הנה נתבאר לך שהמטה
15 משפט אדם מישאל עובר בלאו אחד והוא אמרו:
16 "לא-תעשו עול במשפט" (ויקרא יט, טו); ואם הטה משפט
17 גר — עובר בשני לאוין. ובספרי (פרשת תצא שם): "לא
18 תטה משפט גר, מלמד שכל-המטה משפט גר — עובר
19 בשני לאוין. ואם היה גר יתום — עובר בשלשה לאוין".

20 המצוה הקע"ז — הצווי שצטוו הדינים להטות בין
21 בעלי הדין ולשמוע כל-אחד מהם עם ארף דבריו או
22 קצורם, והוא אמרו: "בצדק תשפט צמיתך" (שם) ובא
23 הפרוש בספרא (פרשת קדושים): "שלא יהא אחד מדבר
24 כל-צרכו ואחד אומר לו: קצר דברך". וזהו אחד הענינים
25 שכוללם צווי זה. ויש בו עוד: שכל-אדם מצוה לדון דין
26 תורה אם הוא בקי בכך ובעלי הדין התחילו (והסכימו)
27 לטעון לפניו (אף על פי שהוא יחיד). ובפרוש אמרו: "אחד
28 דן את-חברו דבר תורה, שנאמר: בצדק תשפט צמיתך".
29 ויש בו עוד: שחייב אדם לדון את-חברו לכף זכות ולא
30 יפרש מעשיו ודבריו אלא לטוב ולחסד. וכבר נתבאר
31 פגנות צווי זה במקומות מפורים בתלמוד.

32 המצוה הרע"ו — האזהרה שהזהר הדין מלירוא מאדם
33 מזיק בליעל ורע המדות עד שלא יפסוק עליו דין צדק
34 (ויזכהו מפחד), אלא חייב לפסוק ולא יחוש למה-שיקרה לו
35 מן-הנזקים מאתו אדם. אמר יתעלה "לא תגורו מפני-
36 איש" (דברים א, יז) ולשון ספרא: "לא תגורו מפני-איש,
37 שמא תאמר מתירא אני מאיש פלוני שמא יהרוג את-בני,
38 שמא ידליק גדישי (ערימת תבואה), שמא יקצוץ את-
39 נטיעתי — תלמוד לומר: לא תגורו מפני-איש".

40 המצוה העד"ר — האזהרה שהזהר הדין מלקחת שחד
41 מבעלי הדין אפלו לדון בצדק, והוא אמרו: "ושחד לא
42 תקח" (שמות כג, ח). וכבר נכפל הלאו בענין זה (בדברים טז,
43 יט). ובספרי (תחלת פרשת שופטים שם): "לא תקח שחד

44 אפלו לזכות זכאי ולחייב חייב". וכבר נתבאר דיני מצוה
45 זו בכמה מקומות בסנהדרין.

יום רביעי ה' שבט ה'תשע"ג

46 מצות לא תעשה שטו. רפא. שטז.

47 המצוה השט"ו — האזהרה שהזהרנו מלקלל את-הדין,
48 והוא אמרו: "אלהים (דיין) לא תקלל" (שמות כב, כז).
49 והעובר על לאו זה — לוקה.
50

51 המצוה הרפ"א — האזהרה שהזהר הדין מלשמוע דברי
52 אחד מבעלי הדין שלא בפני בעל דינו, והוא אמרו: "לא
53 תשא שמע שוא" (שם כג, א) לפי שעל הרב יהיו דברי בעל
54 דין שלא בפני בעל דין — שוא, ולפיכך הזהר הדין
55 מלשמוע אותם הדברים כדי שלא יפסד בדיעתו משג בלתי
56 נכון ובלתי אמת וילשון המכלתא (פרשת משפטים שם):
57 "לא תשא שמע שוא — אזהרה לדין שלא ישמע מבעל
58 דין עד שיהא בעל דינו עמו; אזהרה לבעל דין שלא
59 ישמע דבריו לדין עד שיהא חברו עמו". ובאזהרה על
60 ענין זה בעצמו אמר: "מדבר שקר תרחק" (שם, ז), כמו
61 שנתבאר בספר ד' משבועות (לא). ובכלל לאו זה אמרו
62 עוד: אזהרה למספר לשון הרע, ומקבל לשון הרע, ומעיד
63 עדות שקר, כמו שנתבאר במכות (כג.).

64 המצוה השט"ז — האזהרה שהזהרנו מלקלל את-
65 הנשיא, והוא אמרו: "ונשיא בעמך לא תאר" (שם כב, כז)
66 וישם זה, כלומר: נשיא, מניחו (מתאר ומתכוין) הכתוב על
67 המלך אשר לו הממשלה, והוא אמרו יתעלה: "אשר נשיא
68 יחטא" (ויקרא ד, כב) והחזקים אומרים אותו בסתם. (נותנים
69 תואר זה) על ראשי ישיבה של שבעים זקנים בלבד.
70 ובכל-התלמוד והמשנה אומרים (חגיגה פרק ב משנה ב —
71 טז): "נשיאים ואבות בית דין, ונשיא ואב בית דין". ועוד
72 אמרו (סנהדרין יט:): "נשיא (הסנהדרין וכדומה בלשון חז"ל)
73 שמחל על כבודו — כבודו מחול; מלך שמחל על כבודו
74 — אין כבודו מחול". ודע שלאו זה כולל גם את-הנשיא
75 (שבלשון חז"ל נקרא "נשיא") עם המלך, לפי שענין לאו זה
76 להזהיר מלקלל כל-מי שיש בידו שלטון והוא במעלה
77 הגבוהה ביותר, בין שזו מעלה שלטונית או מעלה תורנית
78 והיא הישיבה. וכך נראה מדיני מצוה זו. והעובר על לאו
79 זה — לוקה.

יום חמישי ו' שבט ה'תשע"ג

80 מצות לא תעשה שיז.

81 מצות עשה קעח.

82 המצוה השי"ז — האזהרה שהזהרנו מלקלל איזה אדם
83 מישאל, והוא אמרו: "לא-תקלל חרש" (ויקרא יט, יד).
84 ושמע ממני מה הוא ענין אמרו: "חרש". כשהנפיש
85

47 'בַּעֲמָךְ' מִכָּל-מָקוֹם" (סתם אדם). הנה נתבאר מה-שֶׁהַזְכָּרָנוּ.
 48 וְכֵכָר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מַצָּה זוּ בְּפָרֶק ד' מִשְׁבּוּעוֹת (לה).
 49 הַמַּצָּה הַקַּע"ח — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְהַעֲד עֲדוֹת לִפְנֵי
 50 הַדִּינִים עַל כָּל מַה-שָּׂאֵנוּ יוֹדְעִים, בֵּין שֵׁשׁ בָּכָף מִשּׁוּם
 51 מִיתַת מִי שֶׁמַּעֲדִיד עָלָיו, אוּ הַצָּלָתוֹ; הַפֶּסֶד מִמוֹנוֹ אוּ
 52 הַרְחֻתוֹ — חֲבִיבִים אָנוּ לְהַעֲד עַל כָּל-זֶה וְלַהּוֹדִיעַ לַדִּינִים
 53 מַה-שָּׂרָאֵנוּ אוּ שֶׁמַּעֲנוּ (מפי אחד הצדדים). וְכֵכָר הִבִּיאוּ
 54 רַבּוֹתֵינוּ עָלֵיהֶם הַשְּׁלוֹם רְאִיתָם עַל חֵיב הַגָּדַת הַעֲדוֹת
 55 מִמֶּה-שָּׂאֵמָר יִתְעַלָּה: "וְהוּא עַד אוּ רָאָה אוּ יָדַע" (שם ה,
 56 א) וְהַעֲבֹר עַל מַצָּה זוּ — וְהוּא הַכּוֹבֵשׁ עֲדוֹתוֹ — חֲטָאוֹ
 57 גָּדוֹל, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "אִם-לֹא יִגִּיד וְנִשָּׂא עֲוֹנוֹ" (שם).
 58 וְנִהוּ דָּבָר כָּלְלִי. אִךְ אִם הַעֲדוֹת שֶׁכָּפְשָׁה הִיא עֲדוֹת מִמּוֹן
 59 וְנִשְׁבַּע עָלֶיהָ הַעֲד תוֹף כְּבִישָׁתָה — חֲבִיב כָּרְבֵן עוֹלָה
 60 וְיֹרֵד, כְּמוֹ שֶׁבָּאֵר הַכְּתוּב (שם, ה"י) וְלִפִּי הַתְנַאֲסִים הַנִּזְכָּרִים
 61 בְּשִׁבּוּעוֹת (פֶּרֶק ד מִשְׁנָה א — ל). וְכֵכָר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מַצָּה
 62 זוּ בְּסִנְהֶדְרִין (פֶּרֶק ד מִשְׁנָה ה — לו:). וְכִשְׁבּוּעוֹת (שם).

יום שישי ז' שבט ה'תשע"ג

מצות עשה קעט.

63 הַמַּצָּה הַקַּע"ט — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְחַקֹּר עֲדוֹת הָעֲדִים
 64 וְלִדְרוֹשׁ אוֹתָהּ הֵיטֵב, וְאֵז נַעֲנִישׁ וְנִפְסֹק הִדִּין. וְלִדְקֹדֵק
 65 בָּכָף כָּל-הָאֶפְשָׁר, כְּדֵי שְׁלֹא נִשְׁפּוּט בְּדַבּוּר רִאשׁוֹן
 66 וּבִמְהִירוֹת, וְנִרְעֵ לִנְפָאִים, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "וְדַרְשָׁתָּ
 67 וְחִקְרָתָּ וְשָׁאֲלָתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אָמַת נִכּוֹן הַדָּבָר" (דברים יג, טו)
 68 וְכֵכָר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מַצָּה זוּ וְחִלּוּקֶיהָ וְאִיךְ הֵן הַדִּרִישׁוֹת
 69 וְאִיךְ הֵן הַחֲקִירוֹת, וְאִיךְ חֲבִיבִים לְדַקֹּדֵק בָּכָף וְאִיךְ תִּתְקַיֵּם
 70 הַעֲדוֹת אוּ תִדְחָה לִפִּי הַחֲקִירוֹת הָאֵלֶּה, בְּמַסָּכַת סִנְהֶדְרִין
 71 (מ.).

יום שבת קודש ח' שבט ה'תשע"ג

מצות לא תעשה רצא.

74 הַמַּצָּה הַרצ"א — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהָר הָעֵד שְׁלֹא לְדַבֵּר
 75 בְּדִינוֹ שֶׁל זֶה שֶׁהוּא מַעֲד עָלָיו אֶפְלוּ הוּא חֲכָם אוּ יוֹדֵעַ,
 76 הֲרִי זֶה לֹא יָהָא עַד וְ(גם) דִּין וְיֹרֵה — אֵלָּא יַעֲד
 77 בְּמַה-שָּׂרָאָה וְיִשְׁתַּק, וְהַדִּינִים — יַעֲשֵׂו עַל פִּי עֲדוֹתוֹ כְּפִי
 78 מַה שִּׁירָאָה לָהֶם, וְהִזְהָר שְׁלֹא לְדַבֵּר שׁוּם דָּבָר נוֹסֵף עַל
 79 הַעֲדוֹת. וְזֶהוּ בְּדִינֵי נִפְשׁוֹת בְּלָבָד, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה:
 80 "וְעַד אֶחָד לֹא-יַעֲנֶה בְּנִפְשׁ לְמוֹת" (במדבר לה, ל) וְכָפַל
 81 אֶת-הָאֲזַהְרָה בְּעֶנְיָן זֶה וְאָמַר: "לֹא יוֹמַת עַל-פִּי עַד אֶחָד"
 82 (דברים יז, ו), כְּלוּמָר: לֹא יוֹמַת בְּהוֹרָאת הָעֵד. וּבִגְמָרָא
 83 סִנְהֶדְרִין אָמְרוּ: "וְעַד אֶחָד לֹא-יַעֲנֶה בְּנִפְשׁ — בֵּין לְזִכּוֹת
 84 בֵּין לְחֻבָּה". וְכִבְּאָרוּ שֶׁשֶּׁעַם הַדָּבָר: "מִשּׁוּם דְּמַחְזִי (שנראה)
 85 כְּנוֹגֵעַ בְּעֲדוֹתוֹ". וְכִדְיָנִי נִפְשׁוֹת בְּלָבָד הוּא שְׁאֲסוּר לוֹ
 86 לְלַמֵּד לֹא זְכוֹת וְלֹא חוּבָה.

1 מִתְעוֹרָרָת (מתוך תאוות נקם) לְהִנָּקֵם מִן-הַמִּזִּיק לִפִּי צוּרַת
 2 הַנִּזָּק הַנִּקְבַּע בְּדִמְיוֹן (במחשבת הניזוק ובדימיונו הלא מדויק),
 3 לֹא תִתְּדַל לְהַתְעוֹרֵר עַד אֲשֶׁר תַּעֲנִישׁ אֶת-הַמִּזִּיק לִפִּי אֶפֶן
 4 הַנִּזָּק הַנִּקְבַּע בְּדִמְיוֹן; וְרַק כְּשֶׁתַּעֲנִישְׁנוּ תִּנּוּחַ אוֹתָהּ
 5 הַהַתְעוֹרָרוֹת וְתַעֲדָר אוֹתָהּ הַצּוּרָה מִן-הַדִּמְיוֹן. יֵשׁ
 6 שֶׁתַּעֲנִישָׁהּ בְּקִלְלָה וּבְזִיוֹן בְּלָבָד וְתִנּוּחַ בְּדַעְתָּהּ (בהעריכה)
 7 אֶת-עֶרְךָ הַנִּזָּק שֶׁיִּגְעַע לְמִזִּיק בְּאוֹתָם הַדָּבָרִים וְאֶת-בְּשָׁתוֹ
 8 בָּהֶם. וְיֵשׁ שֶׁהַדָּבָר הוּא גָּדוֹל יוֹתֵר וְלֹא תִשָּׁף אוֹתָהּ
 9 הַתְעוֹרָרוֹת עַד שֶׁיִּשְׁמַד כָּל-רְכוּשׁוֹ, וְאֵז תִּנּוּחַ בְּדַעְתָּהּ
 10 אֶת-עֶרְךָ הַצָּעַר שֶׁהִגִּיעַ לוֹ בְּאֶבְדּוֹן רְכוּשׁוֹ. וְיֵשׁ שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר
 11 חֲמוּר יוֹתֵר וְלֹא תִנּוּחַ עַד שֶׁתִּנָּקֵם מִמּוֹנוֹ בְּגוֹפּוֹ בְּמִינֵי מְכּוֹת
 12 וְחֲסוּר אֲבָרִים. וְיֵשׁ שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר חֲמוּר יוֹתֵר, וְלֹא תִנּוּחַ
 13 אוֹתָהּ הַהַתְעוֹרָרוֹת, עַד שֶׁיִּקַּח אֶת-נֶפֶשׁ הַמִּזִּיק וְיִשְׁמִידָהּ
 14 מִן הַמַּצִּיאֹת — וְזוֹהִי הַתְּכִלִּית. וְיֵשׁ שֶׁתִּהְיֶה הַהַתְעוֹרָרוֹת
 15 הַנִּפְשׁ מוֹעֲטַת מְכִיד בְּקִשְׁת עֲנֵשׁ הַמִּזִּיק מִחֲמַת קְלוֹת
 16 חֲטָאוֹ, עַד שֶׁתִּנּוּחַ בְּצַעֲקָה וְכַעַס עָלָיו וְקִלְלָה — אֶפְלוּ לֹא
 17 יִשְׁמַע אֵלָיו הִיָּה נֹכַח שָׁם. וְזֶה מִפְּרָסָם מִמַּעֲשֵׂי בְּעָלִי
 18 הַחֲמָה וְהַכַּעַס שֶׁנִּפְשָׁם שׁוֹכָכָת (נרגעת) בְּשַׁעוֹר כְּזֶה
 19 בְּחֲטָאִים קְלִים מָאֵד, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא יָדַע הַחוּטָא עַל
 20 כַּעֲסָם וְלֹא שָׁמַע קִלְלָתָם. וְהִיָּה עוֹלָה בְּדַעְתָּנוּ שֶׁנִּבְנָת
 21 הַתּוֹרָה, שֶׁאִסְרָה קְלָלַת אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, הִיא: אִם הוּא שׁוֹמֵעַ
 22 אֶת-זֶה, מִחֲמַת הַבּוֹשָׁה וְהַצָּעַר הַמַּגִּיעִים לוֹ: אֲכַל קִלְלַת
 23 הַחֲרָשׁ בֵּינָן שֶׁאֵינוּ שׁוֹמֵעַ וְאֵינוּ מַצְטַעַר בָּכָף, הֲרִי אֵין חֲטָא
 24 בְּדָבָר — לִפְיָכָּהּ הַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁהוּא אֲסוּר, וְהִזְהִיר עָלָיו, לִפִּי
 25 שֶׁאֵין הַתּוֹרָה מְקַפִּידָה עַל מַצֵּב הַמִּתְחַרֵּף בְּלָבָד (שאו יש
 26 לֵאסוּר רַק כֹּאשֶׁר מִתְבַּיֵּשׁ — כִּשְׁמוּעָה), אֲלֹא הַקַּפִּידָה גַּם עַל
 27 מַצֵּב הַמִּתְחַרֵּף, שֶׁהִזְהִיר שְׁלֹא יַעֲוֹר נִפְשׁוֹ לְנִקְמָה וְלֹא
 28 יִרְגִּילָנָה לְכַעֲס. וְכֵן מַצִּיאֵנוּ שֶׁבְּעָלִי הַקְּבִלָה (חז"ל) הִבִּיאוּ
 29 רָאִיָּה לְאֲסוּר קְלָלַת כָּל-אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל מִמֶּה-שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא
 30 תִקְלַל חֲרָשׁ". וְלִשּׁוֹן סִפְרָא (פֶּרֶשׁת קְדוּשִׁים): "אֵין לִי אֵלָּא
 31 חֲרָשׁ, מִנֵּינִי לְרַבּוֹת אֶת כָּל-הָאָדָם? תִּלְמוּד לומר: "בַּעֲמָךְ
 32 לֹא תֵאָדָר", אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "חֲרָשׁ"? מַה חֲרָשׁ מִיָּחֵד
 33 (שִׁכְמוּעַת כָּל מַעֲלָתוֹ בּוֹד) שֶׁהוּא בְּחִיִּים; יִצָּא הֵמָּת שֶׁאֵינוּ
 34 בְּחִיִּים". וּבִמְכַלְתָּא (פֶּרֶשׁת מִשְׁפָּטִים שְׁמוֹת כֹּא, יז): "לֹא תִקְלַל
 35 חֲרָשׁ" דָּבָר הַכְּתוּב בְּאִמְלָלִין שֶׁבָּאֲדָם". וּמַה-שֶׁאֲמַרְנוּ
 36 לוֹקָה — בְּתַנַּי שֶׁיִּקְלַל בְּשֵׁם (הַשֶּׁם). וְכֵן אִם קָלַל עֲצָמוֹ
 37 — לוֹקָה. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לָךְ שֶׁהַמְקַלֵּל אֶת-חֲבֵירוֹ בְּשֵׁם —
 38 עוֹבֵר בְּלֹא אַחֵד, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא תִקְלַל חֲרָשׁ"; וְהַמְקַלֵּל
 39 אִינָה דִּין — עוֹבֵר בְּשֵׁנֵי לֹאִין וְלוֹקָה שְׁתֵּים; וְהַמְקַלֵּל
 40 נִשְׂיָא — לוֹקָה שְׁלֹשׁ. וְלִשּׁוֹן הַמְכַלְתָּא (פֶּרֶשׁת מִשְׁפָּטִים
 41 שְׁמוֹת כֹּב, כז): "אֲנִי אֶקְרָא "נִשְׂיָא בַּעֲמָךְ" אֶחָד נִשְׂיָא וְאֶחָד
 42 דִּין בְּמִשְׁמַע, וּמַה תִּלְמוּד לומר: "אֲלֵהִים לֹא תִקְלַל"?
 43 לְחִיב עַל זֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וְעַל זֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. מִכָּאֵן אָמְרוּ:
 44 יֵשׁ מְדַבֵּר דָּבָר אֶחָד וְחִיב עָלָיו מִשּׁוּם אֲרַבְעָה דָּבָרִים.
 45 בֵּין-נִשְׂיָא שֶׁקָּלַל אֶת-אֲבִיו — חֲבִיב עָלָיו מִשּׁוּם אֲרַבְעָה
 46 דָּבָרִים: מִשּׁוּם הָאֵב, וּמִשּׁוּם דִּין, וּמִשּׁוּם נִשְׂיָא, וּמִשּׁוּם

מלכים א ז נא

ו נ והספות והמזמרות והמזרקות והכפות והמחתות זהב סגור והפתות לדלתות הבית הפנימי לקדש הקדשים לדלתי הבית להיכל זהב: נא ותשלם פליהמלאכה אשר עשה המלך שלמה בית יהוה ויבא שלמה את־קדשי ו דוד אביו את־הכסף ואת־הזהב ואת־הפלים נתן באצרות בית יהוה:

מלכים א ח א

ח א אז יקהל שלמה את־זקני ישראל את־פל־ראשי המטות נשיאי האבות לבני ישראל אל־המלך שלמה ירושלם להעלות את־ארון ברית־יהוה מעיר דוד היא ציון: ב ויקהל אל־המלך שלמה פל־איש ישראל בירח האתנים בחג הוא החֹדֶשׁ השביעי: ג ויבאו כל זקני ישראל וישאו הכהנים את־הארון: ד ויעלו את־ארון יהוה ואת־אהל מועד ואת־פל־כלי הקדש אשר באהל ויעלו אתם הכהנים והלויים: ה והמלך שלמה וכל־עדת ישראל הנועדים עליו אתו לפני הארון מזבחים צאן ובקר אשר לא־יספרו ולא ימנו מרב: ו ויבאו הכהנים את־ארון ברית־יהוה אל־מקומו אל־דביר הבית אל־קדש הקדשים אל־תחת פנפי הכרובים:

רש"י

(ג) והספות. כלי של מיני זמר הוא, וכן מזמרות: והמזרקות. לקבל דם: והכפות. לבזיכי לבונה: והמחתות. לחתות בהן תרומת הדשן וגחלים להוליד ממזבח החיצון למזבח הפנימי להקטיר קטורת: והפותות. מפתחות, שמעתי. שמפתחין בהם את המנעול: לדלתות הבית. שהוא קדש קדשים: לדלתי הבית. שהוא להיכל, כל פתחותיהן היו זהב: (נא) את קדשי דוד אביו. מה שנשאר מכסף וזהב שהקדיש אביו. ומדרש אגדה (ילקוט שמעוני רמז קפו): שלא רצה שלמה לתת מאותו הקדש לבנין הבית. ושמעתי מחכמי ישראל שהיו אומרים: לפי שהיה יודע שסופו ליחרב, שלא יהיו העובדי כוכבים אומרים, קשה יראתם, שלקחו נקמתם מן הבית, שנבנה מן גזלות וחבלות שגזל מהם דוד. ויש אומרים: כך אמר שלמה, רעב היה

בימי אביו שלש שנים, שנה אחר שנה, והיה לו לכבדו ההקדשות הללו, להחיות בהן עניי ישראל: (א) נשיאי האבות לבני ישראל. של בני ישראל: מעיר דוד. שנתנו שם דוד כשהביאו מבית עובד אדום: (ב) בירח האתנים. תרגם יונתן: בירחא דעתיקא דקרן ליה ירחא קדמאה בחגא וכען הוא ירחא שביעאה. משנינה תורה וכתוב בניסן שהוא ראש חודשים, נקרא תשרי שביעי: (ד) ואת אהל מועד. שעשה משה, וגנזו שלמה משנבנה בית ראשון, כמו ששנינו בתוספתא דסוטה (יג א): אשר באהל. אשר נטה דוד לארון: כנפי הכרובים. אותן שעשה שלמה העומדים על רגליהם בקרקע, ואין אלו כרובים של כפורת שעל הארון:

מצודת ציון

(ג) והספות. כלים כעין כדים, כי תרגם יונתן: קולין, וכן (בראשית כד טו) וכדה על שכמה, תרגם אונקלוס: וקולתה: והמזמרות. כלי זמר: והכפות. הבזיכין שבהם הלבונה: והמחתות. כלים לחתות בהם האש על הקטורת: והפותות. הם העשויות להציב בהן צירי הדלתות, לסבב אילך ואילך, ובמשנה (כלים פרק יא משנה ב) והפותה שתחת הציר: (ב) האתנים. ענין חזוק, כמו (במדבר כד כא) איתן מושבך: (ה) הנועדים. ענין וועד ואסיפה, וכן (שם טו יא) הנועדים על ה': עליו. כמו אליו: ויסכו. מלשון סכך: בדיו. מוטות, לשאת בהם הארון:

מצודת דוד

(ג) הבית הפנימי. ולתוספת ביאור כפל ואמר לקדש הקדשים. וכן לדלתי הבית, כפל לתוספת ביאור ואמר להיכל: זהב. מוסב על הפותות, שהם היו מזהב: (נא) את קדשי. מה שהקדיש דוד אביו וכו', כי כל הבנין וכליו עשה שלמה משלו, ממה שקבץ הוא [לבד כלי נחושת, עשה ממה שלקח אביו מערי הדדעור, כמו שנאמר בדברי הימים א יח]: נתן. כמו ונתן, רוצה לומר: שהביא קדשי אביו, ונתן אותם באוצרות העשויות בבית ה':

(א) אז. כאשר נשלם כל מלאכת הבנין: נשיאי האבות. הנשיאים לכל בתי האבות של בני ישראל, והם הם ראשי המטות שזכר, ולתוספת ביאור כפל: (ב) בירח האבות.

חודש תשרי נקרא ירח האתנים, מלשון איתן וחזוק, על שם כי בחודש תשרי הם המועדים היותר חזקים, ומיישרים את האדם אל השלמות: (ד) ואת אוהל מועד. בגבעון היה, ומשם העלוהו וגנזוהו באוצרות בית ה', בהעליות אשר ממעל להיכל ולדביר: הכהנים הלויים. הכהנים העלו הארון, והלויים את אוהל מועד וכליו: (ה) אתו לפני הארון. ללכת עמו לפני הארון: (ו) כנפי הכרובים. הם שעשה שלמה, ועמדו בארץ כמו שנאמר למעלה:

תהלים עא כ-כד

עא. כ אֲשֶׁר (כתיב הראיתנו 1) הִרְאִיתָנִי | צָרוֹת רַבּוֹת וְרָעוֹת תִּשׁוּב (כתיב תחיינו) תַּחֲיִינִי וּמִתְהַמּוֹת הָאָרֶץ
תִּשׁוּב (כתיב תעלנו) תַּעֲלִינִי: כֹּא תִרְבּ | גִּדְלָתִי וְתַפֵּחַ תִּנְחַמְנִי: כֹּב גַּם־אֲנִי | אֲוֹדָךְ בְּכָל־נֶבֶל אֲמַתְךָ אֱלֹהֵי
אֲזַמְּרָה לְךָ בְּכַנּוֹר קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: כֹּג תִּרְנְנָה שְׁפָתַי כִּי אֲזַמְּרָה־לְךָ וְנִפְשִׁי אֲשֶׁר פָּדִיתָ: כֹּד גַּם־לִשְׁוֹנֵי
פְּלִי־הַיּוֹם תִּהְיֶה צִדְקָתְךָ כִּי־כִשּׁוּ כִי־חָפְרוּ מִבְּקָשִׁי רַעֲתִי:

תהלים עב א-ז

עב. א לְשִׁלְמָה | אֱלֹהִים מִשְׁפָּטֶיךָ לְמֶלֶךְ תָּנָן וְצִדְקָתְךָ לְבֶן־מֶלֶךְ: ב יָדִין עַמּוֹךְ בַּצֶּדֶק וְעֲנִיָּיד בַּמִּשְׁפָּט:
ג יִשְׂאוּ הָרִים שְׁלֹום לָעָם וּגְבָעוֹת בַּצֶּדֶק: ד יִשְׁפֹּט | עֲנִיִּיעָם יוֹשִׁיעַ לִבְנֵי אַבִּיּוֹן וַיִּדְכָּא עוֹשֶׁק: ה יִירָאוּךְ
עַם־שָׁמֶשׁ וּלְפָנֵי יָרֵחַ דּוֹר דּוֹרִים: ו יֵרֵד כְּמָטֵר עֲלֵיגָן פְּרִכִּיבִים זְרוֹיף אָרֶץ: ז יִפְרַח־בִּימִיּוֹ צִדִּיק וְרֹב
שְׁלֹום עֲדִיבְלִי יָרֵחַ:

רש"י

יש בלשון משנה בפני הבית ושלא בפני הבית:
(ו) ירד כמטר על גז. ירד דברו בתוך עמך ובלבם
כמטר היורד על ירק הגזוז שהוא צריך לגשמים לאחר
שגזזוהו כענין שנאמר' (עמוס ד') והנה לקש אחר גזי
המלך: זרזיף ארץ. לשון טיפים הוא בלשון ארמי
במסכת יומא הוא מטו זרזיפי דמיא: (ז) יפרח בימיו
צדיק. ישראל: ורוב שלום. יפרח בימיו ויהי שלום
זה ארוך עד לעולם, וכל תפלה זו נתקיימה חוץ מדבר
הזה לפי ששלמה חטא לפיכך לא נמשכה מלכותו
שהמלכות נמסרה לדוד על תנאי אם ישמרו בניך את
דרכי (ס"א דרכם) וישראל פרחו בימיו שנאמר (מ"א ד')
יהודה וישראל רבים כחול וגו' ורוב שלום היה שנאמר
וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו כל ימי
שלמה:

(כג) תרננה שפתי. עם זמר קול הכנור כשאזמרה לך
בכנור: (א) לשלמה. על שלמה בנו התפלל תפלה זו
שצפה ברה"ק שהוא עתיד לשאול מאת הקב"ה לב
להבין לשמוע משפט: משפטיך. חכמת דינך שצוית
בתורה: וצדקתך. לצדק את הדין, מלך ובן מלך
שניהם בשלמה אמורים, דבר אחר משפטיך למלך תן
היסורין יהו כלים כי והצדקה עשה לבני שיהיה שלום
בימיו: (ג) ישאו הרים. בימיו: שלום לעם. ומהו
השלום שההרים נושאים כשהן עושין פירות אין עין
הבריות צרה וקורא איש לרעהו אל תחת גפן ואל תחת
תאנה: וגבעות בצדקה. וגבעות ישאו להם שלום ע"י
הצדקה שיעשו: (ה) ייראוך עם שמש. ממני ילמדו
ישראל ליראה אותך כל ימי השמש והירח לדור
דורים: ולפני ירח. בעוד הירח קיים והם לפניו והרבה

מצודת ציון

(כ) מתהומות. ענין עומק המים: (כא) תרב. תרבה:
(כד) תהגה. תדבר כמו לא יהגו בגרונם (לקמן קט"ו): חפרו.
ענין כלימה: (ד) וידכא. ענין שבר וכתיתה: עושק. גזלן
וחמסן: (ו) גז. מלשון גזיזה: כרביבים. טיפי המטר היורה
כחץ והוא מלשון רובה קשת (בראשית כ"א): זרזיף. ענין נטיפה
ובדרז"ל זרזיפי דמיא (יומא פו): (ז) בלי. מל' בליה והפסד:

מצודת דוד

(כ) אשר הראיתני. הצרות הבאות עלי הנה אתה הראיתני
אותם ומידך באו ואין ביד מי למנעם וגם אתה תשוב תחייני
ואין ביד מי למחות: (כא) תרב. לא הצלה בלבד כ"א עוד
תרבה גדולתי ולזה תסובב לי נחמה על הצרות אשר עברו
עלי: (כב) גם אני. כמו שתרבה גדולתי כן ארבה גם אני
להודות בנבל על אמתך ולזמר בכנור: (כג) תרננה שפתי.
בחתוך הדבור כי בפה אזמר לך: ונפשי. גם נפשי אשר פדית

תרנן גם היא כפי רוחניותה: (כד) צדקתך. לומר מה שעשית הוא בצדקה ולא בגמול: כי יבושו. בראותם כי עוד הרבית גדולתי
נוסף על הצלת הרעה ובעבור זאת אספר צדקתך כל היום: (א) לשלמה. ר"ל התפלה זו התפלל על שלמה בנו: אלהים משפטיך
וגו'. דוד צפה ברה"ק שעתיד שלמה בנו לשאול מה' לב מבין ועשות משפט לזה התפלל עליו ואמר אתה אלהים תן לו לב
לעשות משפט התורה: וצדקתך. תן לו מתן זה בצדקה: לבן מלך. לשלמה שהוא בן מלך: (ב) וענייך במשפט. ולא יהדר פני
העשיר הדין עמו: (ג) ישאו הרים. ר"ל יצמיחו רב תבואות המביא שלום כי בעת השובע אין עין אדם צרה בחבירו: וגבעות.
גם המה ישאו שלום בעבור צדקת המשפט: (ד) עניי עם. אף כי משפטם בדבר מועט יתן לב לשפוט: לבני אביון. החלופים
ביותר בעבור העוני והקוטן: וידכא עושק. הבא לעשקם: (ה) ייראוך. בימיו יראו ממך ישראל בעת זריחת השמש ולפני הארת
הירח ר"ל בכל עת: דור דורים. ר"ל וכן יהיה כל ימי הדורות כי שלמה יכוון לב אנשי דורו אל המקום והם יכוונו לב בניהם
וכן לעולם: (ו) ירד כמטר. תוכחת מוסרי שלמה ירד בחדרי לבות בני אדם לעשות פרי כאשר ירד המטר על הדשא הגזוז ממעל
והשרשים נשארו מתחת אשר המטר הוא סבה למהר הצמיחה במהירות נפלא: זרזיף ארץ. הנוטף בארץ בעומק המחרישה:
(ז) יפרח. יתגדל ויעלה מעלה מעלה: ורוב שלום. יהיה לו רוב שלום ותתמיד עד שיכלה הירח ר"ל עד עולם:

ב אָמַר לָהּ: פִּנְסִי שְׁטַר חוֹב זֶה, אוֹ שְׁמַצָּאתוֹ מֵאֲחוּרָיו, קוֹרְאָה וְהָרִי הוּא גִטָּה – אֵינוֹ גִּט, עַד שְׂיֹאמַר לָהּ: הֵא גִטָּה. נָתַן בְּיָדָהּ וְהִיא יִשְׁנָה, נְעוּרָה, קוֹרְאָה וְהָרִי הוּא גִטָּה – אֵינוֹ גִּט, עַד שְׂיֹאמַר לָהּ: הֵא גִטָּה. הֵיטָה עוֹמֶדֶת בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים וּזְרָקוֹ לָהּ, קְרוֹב לָהּ – מְגֻרָשָׁת; קְרוֹב לוֹ – אֵינָה מְגֻרָשָׁת; מִחְצָה עַל מִחְצָה – מְגֻרָשָׁת וְאֵינָה מְגֻרָשָׁת. ג' וְכֵן לְעֵצֵן קְדוּשִׁין. וְכֵן לְעֵצֵן הַחוֹב, אָמַר לוֹ פֶּעַל חוֹבוֹ: זָרֵק לִי חוֹבִי, וּזְרָקוֹ לוֹ; קְרוֹב לְמִלּוּהּ – זָכָה הָלּוּהּ; קְרוֹב לְלֹוּהּ – הָלּוּהּ חָבִי; מִחְצָה עַל מִחְצָה – שְׁנֵיהֶם יִחְלְקוּ. הֵיטָה עוֹמֶדֶת עַל רֹאשׁ הַגֶּג וּזְרָקוֹ לָהּ, פִּינּוֹ שְׁהִינֵעַ לְאֹוִיר הַגֶּג – הָרִי זֶה מְגֻרָשָׁת. הוּא מְלֻמָּעָלָה וְהִיא מְלֻמָּטָה וּזְרָקוֹ לָהּ, פִּינּוֹ שְׂיֹאמַר מְרִשּׁוֹת הַגֶּג, נִמְחָק, אוֹ נִשְׂרָף – הָרִי זֶה מְגֻרָשָׁת. פִּירוּשׁ בִּרְטִנּוּרָא

ב אוֹ שְׁמַצָּאתוֹ מֵאֲחוּרָיו. שהיה הגט על גבו ועקם גבו לא כדי שתטלנו: **אינו גט עד שיאמר טלי גט**. ולכי אמר טלי גט נטף מיהת היו גט. אבל אם היה הגט על גבי קרקע, או על גבו או בגופו ולא עקם גבו או לא המציא גופו לא כדי שתטלנו, אפילו אמר טלי גט אינו גט: **קוראה והרי היא גיטה**. כשהיא קוראה בו רואה שהוא גיטה: **קרוב לה מגורשת, קרוב לו אינה מגורשת**. כל שהיא יכולה לשמרו והוא אינו יכול לשמרו, זהו קרוב לה. וכל שהיא אינה יכולה לשמרו והוא יכול לשמרו זהו קרוב לו. שניהם יכולים לשמרו או שניהם אינם יכולים לשמרו, זהו מחצה על מחצה. ולענין פסק הלכה אינה מגורשת עד שיניע גט לידה או לרשותה:

ג אמר לו בעל חובו זרוק לי חובי. בנמרא מוקמין לה באומר זרוק לי חובי בתורת גטין, דכיון דא"ל הכי הוה ליה לחוב זה דין גט, ואם זרק אותו הלוח קרוב למלוה ואבד, זכה הלוח ואינו חייב לשלם. ואם קרוב ללוה, הלוח חייב וכו'. אבל אם אמר לו זרוק לי חובי והפטר, מכיון שזרקו לו בכל ענין, פטור: **לאויר הגג**. לפחות משלשה סמוך לקרקעית הגג, דכלבוד דמי: **מרשות הגג**. יצא ממחיצת הגג ונכנס לתוך מחיצת המקום שהיא עומדת בו: **או נשרף הרי זה מגורשת**. והוא שקדמה זריקת הגט בחצר קודם שתהא הדליקה באויר החצר. שאם היתה הדליקה בחצר תחלה, מעיקרא לשריפה קאזיל ואינה מגורשת:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ג

וכן לענין קדושים – היתה עומדת ברשות הרבים וזרק לה כסף קידושיה: קרוב לה, הרי זה מקודשת: קרוב לו, אינה מקודשת; מחצה על מחצה, הרי זה ספק מקודשת. בגמרא מבואר הטעם, שנאמר (דברים כד, ב): "ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר", מקיש הווייה ליציאה (מדמה הכתוב קידושין לגירושין). **וכן לענין החוב** – כמו שהמשנה מפרשת והולכת: **אמר לו פעל חובו: זרק לי חובי** – שהיה המלוה עומד ברשות הרבים, ואמר ללווה, שיוזק לו את המעות שהוא חייב לו, וזרקו לו – וכגון שאבדו המעות שזקק לו; אם נפלו המעות **קרוב למלוה** – כגון שנפלו בתוך ארבע אמותיו, או אפילו מחוץ לארבע אמותיו אלא שהוא יוכל לשמרו ואין המלוה יכול לשמרו, כמו שבארנו בענין הגט, **זכה הלוה** – והוא פטור מלשלם; אבל אם נפל **קרוב ללוה** – במקום שהלוה יכול לשמרו ולא המלוה, **הלוה חייב לשלם**; **מחצה על מחצה** – כגון במקום ששניהם יכולים לשמור על המעות, כמו שבארנו במשנה הקודמת בענין הגט, **שניהם יחלקו** – כלומר שאין המלוה חייב לשלם למלוה אלא מחצית חובו. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שהמלוה אמר ללווה: "זרוק לי חובי בתורת גיטין", כלומר שיהא דינו כדין הזורק גט לאשתו; אבל אם אמר לו סתם "זרוק לי חובי", אפילו נפל קרוב למלוה, חייב המלוה לשלם, אם אבדו המעות שזקק לו, שכן כוונת המלוה היתה: "זרוק לי ושמרו". ברם, אם אמר המלוה ללווה: "זרוק לי חובי והפטר", אפילו נפלו המעות קרוב ללווה, הריהו פטור מלשלם אם אבדו (רמב"ם; טור; ברסנווא; ועיין "תוספות יום טוב"). **היתה – האשה** – **עומדת על ראש הגג** – שלה, וזרקו לה – והבעל זרק לה את הגט לשם, **פינן שהגיע לאויר הגג** – כלומר משהגיע הגט פחות משלושה טפחים סמוך לקרקעית הגג, והרי זה כאילו נח שם, שבפחות משלושה טפחים הרי זה כלבוד (גמרא); ויש מפרשים (שם), שמדובר במשנתנו בגג שיש לו מעקה, וכבר נקלט הגט בין מחיצות המעקה, **הרי זה מגורשת** – ואפילו אבד הגט אחר כך, או נמחק או נשרף, כמפורש בסיפא, שהואיל והיה כבר הגט ברשותה, הרי נתגרשה. **הוא מלמעלה** – היה הבעל עומד על הגג שלו, **והיא מלמטה** – והאשה עומדת למטה בחצר שלה, וזרקו לה – וזרק לה הבעל את הגט לתוך חצרה, **פינן שניצא** – הגט, **מרשות הגג** – ונכנס לרשות החצר, אפילו נמחק – במים שבחצר, או נשרף – בדליקה שפרצה בחצר, **הרי זה מגורשת** – שהרי הגט היה ברשותה קודם שנמחק או נשרף. ברם, אם היתה דליקה בחצר קודם שזרק לה את הגט, הרי זה כאילו זרקו לתוך השריפה, ואינה מגורשת.

באור משנה ב

היסודות ההלכתיים של משנתנו הם: א. שהנותן גט לאשתו צריך שיתנהו לה בתורת גירושין, כמו שהזכרנו כבר בפתיחה למסכתנו; ומכאן, הנותן גט לאשתו בתורת שטר חוב, אינו גט. ב. שיתן הבעל את הגט ליד אשתו, ולא שתקח היא מעצמה; ומכאן, אם היה הגט מונח על גבי קרקע או אפילו על גופו של הבעל, ואמר לה הבעל: טלי גיטך משם, אינו גט. ג. שהנותן גט לתוך רשותה של אשתו, צריך שיהא הגט במקום המשתמר לדעתה, כמו שכבר הזכרנו במשנה הקודמת.

אמר לה – אמר הבעל לאשתו כשנתן לה גט: **פנסי שטר חוב זה** – הכניסי שטר חוב זה לתוך הבית, או **שמצאתו מאחוריו** – שמצאה את הגט מאחורי בעלה; בגמרא מבואר כגון שהיה הגט על גבו ועיקם גבו לצידה כדי שתטלנו; והיא לא ידעה שזה גט, אלא **קוראה והרי היא גיטה** – כשהיא קוראה בו היא רואה שגיטה הוא, **אינו גט, עד שיאמר לה: הֵא גיטה** – כלומר שאם אמר לה "הֵא גיטך" אף לאחר שבה הגט לידה, הרי זה גט, ואינו צריך ליטלו הימנה ולחזור וליתנו לה, כדי לומר לה בשעת נתינה "הֵא גיטך" (כדעת רבי בבביתא בגמרא). ברם, אם היה הגט על גבי קרקע, או על גופו של הבעל ולא המציא גופו לה כדי שתטלנו, אפילו אמר לה "טלי גיטך", אינו גט. **נתן** – הבעל את הגט, **בידה** – של אשתו, **והיא יושנה** – ונמצא שאין הגט משתמר, **נעורה** – אחר כך התעוררה משנתה, **קוראה והרי היא גיטה** – והיא קוראה במה שבידה ורואה שהוא גיטה, **אינו גט, עד שיאמר לה: הֵא גיטה** – ואף כאן, אם אמר לה "הֵא גיטך" לאחר שנעורה משנתה, אף על פי שלא אמר לה בשעת נתינה, הרי זה גט. אבל אם לא אמר לה "הֵא גיטך", בכל אלו הדברים שהוזכרו במשנתנו, אינו גט, מהטעמים שהבאנו בהקדמה לבאור משנתנו. **היתה עומדת ברשות הרבים** – והוא הדין בכל רשות שאינה של שניהם, וזרקו לה – וזרק לה בעלה את הגט שם, **קרוב לה** – כגון שזרקו לה לתוך ארבע אמותיה, שכן ארבע אמות של אדם קונות לו; ואפילו נפל הגט מחוץ לארבע אמותיה (כדעת רבי יוחנן בגמרא), אלא שהיא יכולה לשמרו והוא אינו יכול לשמרו, כגון שהיה תל או נהר מפסיק בינו לבין הגט, הרי היא **מגורשת** – שכן תיקנו חכמים שתהא מגורשת בכגון זה, משום תקנת עגונות, וכל המקדש על דעת חכמים מקדש (והא"ש). אבל אם נפל הגט **קרוב לו** – היינו במקום שהיא אינה יכולה לשמרו והוא יכול לשמרו, **אינה מגורשת** – שלא היה הגט בתוך רשותה. **מחצה על מחצה** – שנפל הגט במקום ששניהם יכולים לשמרו, או במקום ששניהם אינם יכולים לשמרו, כלומר שכל אחד בפני עצמו אינו יכול לשמרו, אבל שניהם ביחד יכולים לשמרו (גמרא ותוספות). **מגורשת ואינה מגורשת** – היינו שהיא ספק מגורשת.

ד בית שמאי אומרים: פוטר אדם את אשתו בגט ישן; ובית הלל אוסרין. ואיזהו גט ישן? כל שנתיחד עמה אחר שכתבו לה.

ה כתב לשום מלכות שאינה הוגנת, לשום מלכות מדי, לשום מלכות יון, לבגין הבית, לחרפן הבית; היה במזרח וכתב: במערב, במערב וכתב: במזרח – תצא מזה ומזה, וצריכה גט מזה ומזה; ואין לה לא כתב, ולא פרות, ולא מזונות, ולא בלאות, לא על זה ולא על זה; אם נטלה מזה ומזה – תחזיר; והולד ממזר מזה ומזה. ולא זה וזה מטמאין לה; ולא זה וזה זכאין לא במציאתה, ולא במעשה ידיה, ולא בהפרת נדריה; היתה בת ישראל – נפסלת מן הכהנה, בת

פירוש ברטנורא

ד בגט ישן. שכתב לגרש את אשתו ואחר שנכתב הגט נתיחד עמה. ב"ש סברי לא אמרין גזירה שמא יאמרו נטה קודם לבנה שמא ישהה את הגט שנה או שנתיים בין כתיבה לנתינה ויהיו לה בנים ממנו בתוך זמן זה ואח"כ יגרשה בו וכשיראו זמן הגט קודם ללידת הבן יהיו סבורים שנתן לה גט משעת כתיבה והיו פנים שיאמרו מן הפנויה נולד. ופסק ההלכה לא יגרש אדם את אשתו בגט ישן. ואם יגרש והלך הבעל למדינה אחרת, תנשא בו לכתחלה: **ה כתב לשום מלכות שאינה הוגנת.** אם היה בבבל וכתב לחשבון שנות מלכות אדום, שאין להם מלכות במקום כתיבת הגט, תצא מזה ומזה. ונקראת מלכות [אדום] מלכות שאינה הוגנת שאין לה לא כתב ולא לשון: **או שכתב לשום מלכות מדי.** לפי שצריך לכתוב לשם המלכות של מדינה שהגט נכתב בה, משום שלום מלכות, שיאמרו חשוכים אנו בעיניהם שכותבים שטרותיהם בשמינו: **תצא מזה ומזה.** אם נשאת בגט זה תצא מן הראשון ומן השני: **ואין לה לא פירות ולא בלאות וכו'.** כולה מתניתין מפרשה ביבמות פרק האשה רבה: והולד ממזר מזה ומזה. מתניתין ר"מ היא דאמר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגמין הולד ממזר. ואינה הלכה:

משניות מבוארות – קהתי

כתב – את הזמן בגט, **לשום מלכות שאינה הוגנת** – לשם מלכות שאינה ראויה לכך, כלומר לשם מלכות שאין לה שלטון באותה מדינה, כגון שהיה בבבל וכתב בשנת כך וכך למלכות שאין שלטונה בבבל. בגמרא מבואר, שכוונת המשנה למלכות רומי, והיא נקראת "מלכות שאינה הוגנת", לפי שאין לה לא כתב ולא לשון משל עצמה אלא משל אומה אחרת; וכן אם כתב **לשום מלכות מדי**, או **לשום מלכות יון** – שכבר בטל שלטונם; או שכתב: בשנת כך וכך **לבגין הבית**, או **לחרפן הבית** – הרי הגט פסול, לפי שלא נכתב הזמן בגט כפי תקנת חכמים, כמו שבארנו לעיל; וכן אם **היה – הסופר – במזרח, וכתב –** בגט, שנכתב **במערב**, או שהיה **במערב, וכתב –** בגט, שנכתב **במזרח** – הגט פסול. ואם נישאה בגט כגון זה, **תצא מזה ומזה** – מבעלה הראשון ומבעלה השני, שאסורה היא לשניהם, כדין אשת איש שזינתה, שאסורה לבעל ואסורה לבעול (משנה סוטה ה, א), וצריכה **גט מזה ומזה** – כלומר שאין מתירים לה להינשא לאחר עד שתקבל גט מכל אחד מהם (ענין באודנו למשנה יבמות י, א; וענין 'תוספות יום טוב'), ואין לה **לא כתבה** – לא כסף הכתובה, ולא **פרות** – ולא החזרת הפירות שאכלו מנכסיה, ולא **מזונות** – אפילו מה שלוותה ואכלה קודם שנישאה לשני, ולא **בלאות** – מה שבלה מנכסיה על ידי שימושם בהם, לא על זה ולא על זה – כלומר שאינה יכולה לבוא בתביעה לתשלום הכתובה ולהחזרת הפירות שאכלו מנכסיה ולמזונות ולבלאות לא על הראשון ולא על השני. **אם נטלה מזה ומזה** – אם נטלה מאחד מהם כתובה או פירות וכו', **תחזיר** מחייבים אותה להחזיר, ואין אומרים מה שתפסה תפסה: **והולד ממזר מזה ומזה** – אם הראשון החזירה והוליד ממנה בן, הרי זה ממזר מדברי סופרים, ואילו הולד מן השני ממזר גמור (דש"י; רמב"ם; תמארי). ויש מבארים להיפך, שהוולד מן הראשון (אם בא עליה בעודה תחת השני) ממזר גמור, ומן השני – ממזר מדברי סופרים (הרי"ו). **ולא זה וזה מטמאין לה** – אם הם כהנים, אסורים הם להיטמא לה בקבורתה, שכן אמרו: הכהן מיטמא לאשתו הכשרה ואינו מיטמא לאשתו הפסולה, **ולא זה וזה זכאין לא במציאתה** – שלא תיקנו חכמים שתהא מציאת האשה לבעלה אלא משום איבה, וכאן אין חוששים לאיבה; **ולא במעשה ידיה** – שהטעם שמעשה ידיה של האשה לבעלה הוא משום שנותן לה מזונות, והואיל ואין לה מזונות מהם, מעשה ידיה שלה; **ולא בהפרת נדריה** – שלא זכתה התורה את הבעל להפר נדריה אלא כדי שלא תתגנה על בעלה, וזו תתגנה ותתגנה: **היתה בת ישראל, נפסלת מן הכהנה** – אם מתו בעליה קודם שנתגרשה, אסורה היא להינשא לכהן, כדין זונה; **בת לוי** – אם היתה בת לוי,

בארנו משנתנו, כפי רוב המפרשים, שהפיסקה שבסיפא "נמחק או נשרף" מוסבה גם על הרישא, כשהיא עומדת על הגט והוא בחצר. אבל לפי הרמב"ם אין פיסקה זו מוסבה על הרישא אלא על הסיפא בלבד, שכן הוא כותב: "היתה עומדת בראש הגט שלה, והוא מלמטה בחצרו, וזרק לה למעלה, כיון שהגיע לאייר מחיצות המעקה, או לפחות משלושה טפחים סמוך לגג – נתגרשה, ובלבד שינוח. אבל אם נמחק או נשרף קודם שגיע לה, אף על פי שנמחק לאחר שהגיע לאייר מחיצות או אחר שהגיע לפחות משלושה טפחים סמוך לגג, כיון שנשבה הרוח והעלתה, ונמחק או נשרף, הואיל ואינו הולך לנוח, אינו גט ולא נתגרשה" (הל' גירושין ה, ג וענין בנושאי כליו ובר"ן, שדדקחים ליישב את שיטת הרמב"ם).

באור משנה ד

מי שכתב גט לאשתו, וקודם שנתנו לאשתו נתיחד עמה, הרי זה נקרא "גט ישן". כמבואר במשנה, ונחלקו בית שמאי ובית הלל במשנתנו, אם מותר לגרש בגט ישן. **בית שמאי אומרים: פוטר אדם את אשתו בגט ישן –** יכול אדם לגרש את אשתו בגט ישן, **ובית הלל אוסרין –** לגרש בגט ישן. בגמרא מבואר טעמם, "גזירה שמא יאמרו: גיטה קודם לבנה", כלומר שחוששים בית הלל, שמא ישהה את הגט שנתיים ושלוש בין כתיבה לנתינה, ובינתיים יהיו לה בנים ממנו, ואחר כך יגרשנה בגט זה, ולימים כשישתכח הדבר ויראו זמן הגט, יהיו סבורים שניתן לה הגט ביום כתיבתו, ויוצאו לעז על בניה, שיאמרו: בני אשה פנויה הם; לפיכך אסור לגרש בגט ישן. – ואין כאן דין גט מוקדם. שאין גט נקרא מוקדם אלא כשמקדימים כתיבת הגט לחתימתו, אבל כל שנכתב ונחתם ביום אחד. אף על פי שלא נתנו לאשתו אלא לאחר זמן מרובה, אין זה נקרא גט מוקדם (תמארי). – ברם, בית שמאי אינם חוששים שמא יאמרו גיטה קודם לבנה, ולכן סוברים הם שמותר לגרש בגט ישן. **ואיזהו גט ישן? כל שנתיחד עמה –** הבעל עם אשתו, **אחר שכתבו לה –** את הגט, קודם לנתינתו, כמו שבארנו לעיל. והלכה כבית הלל. שאסור לגרש בגט ישן, אלא שבדיעבד אם נתגרשה בו, הרי זו מגורשת, ותינשא בו לכתחילה (גמרא; רמב"ם הל' גירושין ג, ה). אבל רש"י כותב, שדין זה של בדיעבד אינו אלא כשהלך בעלה למדינת הים, ואינו מצוי שיתן לה גט אחר.

באור משנה ה

משנתנו נשנתה בזמן שהיו מונים את השנים לפי שנות השלטון של מלכיהם, ואז תיקנו חכמים, שאף ישראל יהיו מונים בשטרותיהם לשנות המלך המושל, משום שלום מלכות; ובאה המשנה ללמד, שצריך לכתוב בגט את הזמן לחשבון שנות המלכות שלשלטנה קיים במקום כתיבת הגט. ומי שכתב בגט למנין מלכות שאין לה שלטון באותה מדינה, או שכתב למנין מלכות שכבר עברה ובטלה מן העולם, וכן אם כתב למנין בניין בית המקדש או חורבן הבית, הואיל ואין זה לפי תקנת חכמים, הגט פסול.

לוי – מן המעשר, בת פהן – מן התרומה; ואין יורשיו של זה יורשיו של זה יורשין בתבתה; ואם מתו – אחיו של זה ואחיו של זה חולצין ולא מבימין. שנה שמו ושמה, שם עירו ושם עירה – תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה. וכל העריות שאמרו: צרותיהן מתרות, הלכו הצרות האלו ונשא, ונמצאו אלו אילוניות – תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה.

ז הכונס את יבמתו, והלכה צרתה ונשאת לאחר, ונמצאה זאת שהיא אילנית – תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה.

ח כתב סופר גט לאיש ושובר לאשה, וטעה ונתן גט לאשה ושובר לאיש, ונתנו זה לזה, ולאחר זמן הרי הגט יוצא מיד האיש, והשובר מיד האשה – תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה. רבי אליעזר אומר: אם לאלתר יצא – אין

פירוש ברטנורא

ו כל העריות שאמרו צרותיהן מתרות. חמש עשרה עריות שאמרו חכמים שצרותיהן מתרות לינשא לשוק בלא חליצה: חלכו הצרות. של עריות: ונשא. לשוק: ונמצאו. העריות אילניות, ואגלאי מלחא שהיו קדושי המת בטעות, ונמצא שלא היו אלו צרותיהן ולא פטרום העריות האלו מן החליצה: תצא מזה. מבעל שנישאת לו. וזמן היבם: וכל הדרכים האלו בה. וביבמות מוקמין לה כר' עקיבא דאמר יש ממזר מחייבי לאוין, ואינה הלכה: ז ונשאת לאחר. דק"ל ביאת האחת פוטרת צרתה: ונמצאת זו. שנתבימה אילניות, ואין יבומיה יבומין. ונמצא שלא נפטרה צרתה ונשאת לשוק בלא חליצה: תצא מזה ומזה. מבעל זה ומבימה הראשון:

ח כתב סופר גט לאיש. לגרש בו אשתו: ושובר לאשה. שתמסור לבעלה כשיפרע לה כתובתה: וטעה הסופר. כשמסר להן השטרות: ונתן גט לאשה

משניות מבוארות – קהתי

הללו מן החליצה ומן הייבום, כמו שבארנו לעיל, תצא מזה ומזה – תצא הצרה מן הבעל שנישאה לו ומן היבם, וכל הדרכים האלו בה – כל אותם הדברים שנישנו במשנה הקודמת נוהגים בה, היינו שצריכה גט מהבעל וחליצה מהיבם, ואין לה לא כתובה ולא פירות וכו', והולד ממזר וכו'. בגמרא ביבמות מבואר, שמשנתנו רבי עקיבא היא, הסובר: יש ממזר בחייבי לאוין; אבל אין הלכה כן.

באור משנה ז

במסכת יבמות (ד, יא) שנינו: "מי שהיה נשוי לשתי נשים, ומת – ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה", כלומר שאסור לייבם או לחלוץ שתי נשיו של אח אחד, שנאמר (דברים כה, ט): "אשר לא יבנה את בית אחיו" – בית אחד הוא בונה, ואינו בונה שני בתים; וכן נאמר (שם שם, י): "בית חלוץ הנעל" – בית אחד הוא חולץ, ואינו חולץ שני בתים. כן אסור לייבם אחת ולחלוץ אחת, שנאמר (שם שם, ט-ז): "ואם לא יחפץ האיש לקחת את יבמתו... וחלצה נעל", אבל אם חפץ מייבם; מכאן, שכל העולה לייבום עולה לחליצה, וכל שאינה עולה לייבום אינה עולה לחליצה. לפיכך כשהוא מייבם או חולץ אחת מהן, צרתה מותרת להינשא לכל אדם. משנתנו באה ללמד, שאם הצרה נישאה לאחר על סמך האמור לעיל, ואחר כך נמצאה זו שנתבימה שהיא איילנית, כל הדברים שנישנו לעיל (משנה ה) נוהגים בה.

הכונס את יבמתו – ועל ידי זה הותרה צרתה להינשא לכל אדם, כמו שבארנו לעיל, והלכה צרתה ונשאת לאחר, ונמצאה זאת – שנתבימה – שהיא אילנית – והרי קידושיה קידושי טעות היו, ולא היתה זקוקה לייבום, ומכאן שלא נפטרה צרתה על ידי ייבומה של זה וזקוקה היא לייבום, ונמצא שנישאה לאחר בלא חליצה, תצא מזה ומזה – תצא הצרה מן הבעל שנישאה לו ומן היבם, וכל הדרכים האלו בה – כל אותם הדברים שנישנו לעיל במשנה ה נוהגים בה, שהיא צריכה גט מהבעל וחליצה מהיבם, ואין לה לא כתובה ולא פירות וכו', והולד ממזר וכו'. ואף משנה זו לדעת רבי עקיבא היא, כמו שהזכרנו במשנה הקודמת.

באור משנה ח

כתב סופר גט לאיש – לגרש בו את אשתו, ושובר לאשה – שתמסורנו לבעלה כשתגבה כתובתה, וטעה – הסופר, ונתן גט לאשה – במקום שובר, ושובר לאיש – במקום גט, ונתנו זה לזה – ואחר כך נתן הבעל לאשה את השובר, שסבור היה שהוא גט, והאשה נתנה לבעלה את הגט במקום שובר, ולאחר זמן – לאחר שנישאה לאחר, מתוך סבבורה היתה שקיבלה גט מבעלה, הרי הגט יוצא מיד האיש, והשובר מיד האשה – ונמצא שלא קיבלה גיטה מידי בעלה הראשון ונישאה לשני באיסור, תצא מזה ומזה, וכל

נפסלת מן המעשר – ואף על פי שזונה מותרת במעשר, קנס הוא שקנסה חכמים; בת פהן – ואם היתה בת כהן, נפסלת מן התרומה – אפילו מתרומה דרבנן (גמרא); ואין יורשיו של זה יורשיו של זה יורשין בתבתה – בגמרא מבואר, שמדובר כאן ב"כתובת בנין דכרין", שכן תנאי כתובה הוא, שאם תמות האשה בחיי בעלה, יירשו בניה הזכרים שתלד לו את כסף כתובתה ואת הנדוניה שהכניסה לו, וזה נקרא "כתובת בנין דכרין" (כתובת בנין זכרים). ואילו כאן אם מתה בחיי שניהם, ואחר כך מתו הבעלים, והיו לה בנים מן הראשון ומן השני, אף את בניה קנסו שלא יקבלו "כתובת בנין דכרין", היינו שלא יירשו את כתובת אדם; ואם מתו – שני הבעלים בלא בנים, אחיו של זה ואחיו של זה חולצין ולא מבימין – אחיו של הראשון וגם אחיו של השני חולצים אבל אין מייבמים אותה. בגמרא מבואר, שמשנתנו היא לדעת רבי מאיר הסובר, שכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין, תצא והולד ממזר; ואין הלכה כן. שנה שמו ושמה, שם עירו ושם עירה – שהגט פסול, אם נישאה בו, תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה – וכל אותם הדינים שנפטרו לעיל, שצריכה גט מזה ומזה ואין לה לא כתובה ולא פירות וכו', נוהגים בה.

באור משנה ו

בתחילת מסכת יבמות שנינו: "חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן... מן החליצה ומן הייבום, ואלו הן: בתו, ובת בתו, ובת בנו, בת אשתו ובת בנה וכו'; וכיון אם נמצאו איילניות, צרותיהן פוטרות. פירוש הדברים: אם אחת מהעריות הללו היתה נשואה לאחיו, והיתה לו גם אשה אחרת, והרי נקראות הן "צרות" זו לזו, ומת אחיו בלא בנים, ונפלו שתי הנשים לפניו לייבום, שתיהן פטורות מן החליצה ומן הייבום, שהואיל והאחת פטורה משום איסור ערוה, הרי היא פטורה גם את צרתה. אבל אם נמצאה הערוה איילנית, היינו אשה שאינה מסוגלת ללדת מטבע ברייתה, הרי קידושיה על ידי המת היו קידושי טעות, ואינה זקוקה לייבום, הלכך צרתה מותרת להתייבם לו, שהרי אינה צרתה. משנתנו באה ללמד, שאם אותן הצרות, שנפטרו על ידי העריות מן החליצה ומן הייבום, נישאו לאחרים, ואחר כך נמצאו העריות איילניות, כל הדרכים שנישנו במשנה הקודמת נוהגים בה.

כל העריות – כל אותן חמש עשרה העריות, המפורטות בריש מסכת יבמות, שאמרו – חכמים: צרותיהן מתרות – שאף צרותיהן מותרות להינשא לכל אדם, כשמתו בעליהן בלא בנים, שכן העריות פוטרות אותן מן החליצה ומן הייבום, כמו שבארנו לעיל, אם הלכו הצרות האלו ונשא – על סמך זה, ונמצאו אלו אילוניות – ואחר כך נמצאו העריות הללו איילניות, וקידושיהן קידושי טעות היו, והרי שאין אלו צרותיהן, והיו זקוקות לייבם, לפי שלא נפטרו על ידי העריות

זֶה גֵּט, אִם לְאַחַר זְמַן יָצָא – הָרִי זֶה גֵּט; לֹא כָּל הַיָּמִינוּ מִן הָרֵאשׁוֹן לְאַבְדַּר זְכוּתוֹ שֶׁל שָׁנִי. כְּתַב לְגֵרֶשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנִמְלַךְ – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: פֶּסְלָה מִן הַבְּהֵנָה; וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: אֵף עַל פִּי שְׁנֵתָנוּ לָהּ עַל תְּנָאִי וְלֹא נַעֲשֶׂה הַתְּנָאִי – לֹא פֶסְלָה מִן הַבְּהֵנָה.

ט הַמְגֵּרֶשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְלָנָה עֲמֹ בַּפְּנֵדְקִי – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵינָה צְרִיכָה הַיָּמִינוּ גֵּט שָׁנִי; וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: צְרִיכָה הַיָּמִינוּ גֵּט שָׁנִי. אֵימָתִי? בְּזִמְן שְׁנֵתְגֵרְשָׁהּ מִן הַנְּשׂוּאִין; וּמִדִּים בְּתַנְגְּרֶשָׁהּ מִן הָאֲרוּסִין, שְׁאֵינָה צְרִיכָה הַיָּמִינוּ גֵּט שָׁנִי, מִפְּנֵי שְׁאִין לְבֹו גֵּס בָּהּ. בְּנֶסֶה בְּגֵט קֶרֶךְ – תֵּצֵא מִזֶּה וּמִזֶּה, וְכָל הַדְּרָכִים הָאֵלּוּ בָּהּ.

פירוש ברטנורא

ושובר לאיש. והם מסרו זה לזה. והלכה זו נשאת כסבורה שזה גט שמסר לה בעלה זה סבור שמסרה לו אשתו שובר. ורמב"ם גרים ונתן גט לאיש ושובר לאשה. ופירש ונתן, שחשב שנתן גט לאיש ושובר לאשה, אבל הוא לא עשה אלא בהפך. ודחוק הוא: **אם לאלתר.** כל זמן שלא נשאת יצא גט מתחת יד הבעל: **אינו גט.** וצריכה גט אחר: **ואם לאחר שנשאת.** הרי זה גט: **לא כל הימנו.** אין הכל כדבריו של זה הראשון להאמינו: **לאבד זכותו של שני.** שנשאה. דאמינו קנוניה היא ביניהם והחליפו השטרות לאחר שנשאת. והלכה כרבי אליעזר:

ט ולנה עמו בפנדקי. ויש שם עדי יחוד ואין שם עדי ביאה. בית הלל סברי הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה, ואין אדם עושה בעילתו בעילת נזות והרי קידשה בבאה. וכ"ש סברי לא אמרין הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה עד שיראוה שנבעלה: **גט קרח.** שקשריו מרובין מעדיו. דתקין רבנן גט מקושר משום כהנים קפדינן שהיו כותבים גט פתאים לנשותיהם ומתחרטין ולא היו יכולים להחזיר, ותקנו להם גט מקושר שאינו נוח לכתב מהרה, שמא בתוך כך יתפייס. וכותב שמה אחת או שתיים וכוונתו על החלק ותופר ועד אחד חותם על הכרך מבחוץ, וחוזר וכותב שני שטין או יותר מבפנים וכוונתו על החלק וחותם עד שני על הכרך מבחוץ, וכן עד שלשי. ואם יש קשר כרוך ואין עד חתום מאחוריו, והו קרח ופסול. דמסתמא למנן קשריו היו עדיו מתחלה, וחיישנן דלמא הבעל אמר להו כולכם חתומה, והרי אחר שלא חתם. ואם נשאת אשה בגט זה, תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה. ומתניתין רבי מאיר היא, דאמר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בנזין הולד ממזר. ואינה הלכה:

משניות מבוארות – קהתי

וכופלים ותופרים פעמים אחדות: כל כפל וכפל נקרא קשר, ומכאן השם: "גט מקושר". – ותקנת חכמים היא, שעל כל קשר, שעושים בגט מקושר, צריך לחתום עד מאחוריו, ואם היה שם קשר שלא חתם עליו עד, ונמצאו קשריו מרובים מעדיו, הרי זה נקרא "גט קרח". ופסול הוא, לפי שחוששים, שמא אמר לעדים כמנין הקשרים שיחתמו כולם, ואחר כך אחד מהם לא חתם, והרי ההלכה היא, שאם הבעל אמר לעדים: כולכם חתומה, ולא חתם אחד מהם, הגט פסול.

המגרש את אשתו ולנה עמו – לאחר מכן, **בפנדקי** – באכסניה, ויש עדים שראוה שנתייחדה עמו, **בית שמאי אומרים: אינה צריכה הימנו גט שני; ובית הלל אומרים: צריכה הימנו גט שני** – שסוברים בית הלל, הואיל ויש עדים שנתייחדו, אנו אומרים: "הם הם עדי ייחוד הם הם עדי ביאה", כלומר מאחר שלבם גס ורגיל זה בזו, בודאי בא עליה בשעת הייחוד, וכיון שאין אדם מישראל עושה בעילתו בעילת נזות, ודאי בא עליה לשם קידושין, ונמצא שקידשה בפני עדים, הלכך צריכה הימנו גט שני; אבל בית שמאי סוברים, שאין אומרים "הם הם עדי ייחוד הם הם עדי ביאה", כלומר שאף על פי שראוה שנתייחדה עמו, אין זו ראייה שבא עליה, עד שיעידו עדים שראוה שנבעלה, הלכך לדעת בית שמאי אינה צריכה ממנו גט שני. **אימתי** – סוברים בית הלל, שצריכה הימנו גט שני? **בזמן שנתגרשה מן הנשואין** – מפני שלבו גס בה, כמו שבארנו לעיל; **ומידים** – אבל מודים בית הלל לבית שמאי, **בנתגרשה מן הארוסין** – ולנה עמו בפנדקי, **שאינה צריכה הימנו גט שני, מפני שאין לבו גס בה** – שאינו רגיל בה, ואין חוששים שמא בא עליה. **בנסה בגט קרח** – הנושא אשה שנגרשה מבעלה הראשון בגט קרח, היינו גט מקושר שקשריו מרובים מעדיו, והוא גט פסול, כמו שבארנו בהקדמה לבאור משנתנו, **תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה** – כל אותם הדברים שנימנו במשנה ה בפרקנו נוהגים בה, היינו שצריכה גט מזה ומזה, ואין לה לא כתובה ולא פירות וכו', והולד ממזר וכו'. – משנתנו רבי מאיר היא הסובר: כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין הולד ממזר. אבל יש סוברים שאינו ממזר, ואין הפסול גורם אלא שתצא מבעלה בלבד. וכן הלכה.

באור משנה י

משנתנו ממיסכה בענין גט קרח שנוכר בסוף המשנה הקודמת, ובאה המשנה ללמדנו, שאפשר להכשיר גט קרח על ידי השלמת החתימות על הקשרים שאין עדים חתומים עליהם, ונחלקו תנאים באילו עדים משלימים מנין הקשרים.

הדרכים האלו בה – כמו ששינו במשנה ה בפרקנו, שצריכה גט מזה ומזה, ואין לה לא כתובה ולא פירות וכו'. **רבי אליעזר אומר: אם לאלתר** – היינו קודם שנישאה לאחר, **קצא** – הגט מידי הבעל, **אין זה גט** – ויתן לה עכשיו את הגט, ותהא מגורשת משעת נתינה (רמב"ם: **המאירי**); ויש מבארים: אין זה גט – וצריכה גט אחר (ברטנורא), **אם לאחר זמן** – היינו לאחר שכבר נישאה לאחר, **קצא** – הגט מידי הבעל, והשובר מידי האשה, ואומרים הם, שהסופר טעה ומסר לבעל את השובר ולאשה את הגט, ואחר כך נתנו זה לזה, כמו שבארנו לעיל, **הרי זה גט** – ואינה יוצאת מבעלה השני; **לא כל הימנו מן הראשון** – אין הכל כדבריו של הראשון, כלומר, שאין הוא נאמן **לאבד זכותו של שני** – של הבעל השני, שהיא נשואה לו עכשיו, לפי שאנו חוששים, שמא עשה הבעל הראשון קנוניה עם האשה, והחליפו את השטרות, כדי שתצא מבעלה השני. **כתב** – גט – **לגרש את אשתו, ונמלך** – שלא לגרשה, **בית שמאי אומרים: פסלה מן הבהנה** – שמחמירין באיסור כהונה, שאם רצה בעל לגרש את אשתו וכתב לה את הגט, אף על פי שנמלך ולא נתנו לה, דינה לגבי כהונה כגרופה, ואם מת הבעל, אסורה היא להינשא לכהן, ואם הבעל עצמו הוא כהן, אסורה היא לו; **ובית הלל אומרים: אם נמלך ולא נתן לה את הגט**, אין צורך לומר שפסלה מן הכהונה, אלא אף **על פי שנתנו לה** – את הגט, **על תנאי** – כגון שכב מרע שאמר לה: הרי זה גיטך מהיום אם מתי מחולי זה, או בריא שנתן גט לאשתו ואמר: הרי זה גיטך אם לא באתי עד שלושים יום, **ולא נעשה התנאי** – לא נתקיים התנאי, ונמצא הגט בטל, אף בכגון זה **לא פסלה מן הבהנה** – שאין לה דין גרופה כלל.

באור משנה ט

שני ענינים נישנים במשנתנו: א. המגרש את אשתו ונתייחד עמה לאחר הגירושין – נחלקו בזה בית שמאי ובית הלל, אם היא צריכה הימנו גט שני. ב. אשה שנישאה בגט קרח, והוא גט מקושר שקשריו מרובים מעדיו, כמבואר להלן (במשנה הבאה), ופירוש הדבר: חכמים תיקנו גט מקושר משום כהנים קפדינן, שהיו באים מהר ליד כסס ומגרשים את נשותיהם, וכשהם נחים מרגועם, שוב אינם יכולים להחזיר גרושותיהם, שהרי כהן אסור בגרושה, ולפיכך תיקנו לעשות גט מקושר, שאינו נוח לכתבו מהר, כדי שבינתיים ינוח כעסם ויפייסו (גמרא בבא בתרא קס, ב). כיצד כותבים גט מקושר? כותבים שורה אחת או שתי שורות וכופלים את הכתב על החלק שתחתיו ותופרים, וחוזרים וכותבים שתי שורות או יותר, וכופלים את הכתב השני על החלק ותופרים, וכן חוזרים וכותבים

י גַּט קֶרֶת, הַכֵּל מִשְׁלִימִין עָלָיו; דְּבָרֵי בֵּן נָגַם. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: אֵין מִשְׁלִימִין עָלָיו אֶלָּא קְרוֹבִים הָרְאוּיִין לְהַעֲדִיר בְּמָקוֹם אַחֵר. וְאִיזְהוּ גַּט קֶרֶת? כָּל שֶׁשְּׁשָׁרְיו מֵרַבִּין מַעֲדִיו.

פ ר ק ת ש י ע י

א הַמְגֵרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְאָמַר לָהּ: הֲרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם, אֶלָּא לְפָלוֹנִי – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְתִיר, וְחֻכְמִים אוֹסְרִין. פִּיצֵד יַעֲשֶׂהָ? וַיִּטְלֹנוּ הַיִּמְנָה וַיַּחְזֹר וַיִּתְּנֶנּוּ לָהּ, וַיֹּאמֶר לָהּ: הֲרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם. וְאִם כְּתָבוּ בְּתוֹכוֹ, אָף עַל פִּי שְׁחֹזֵר וּמִחְקוֹ – פָּסוּל.

פירוש ברטנורא

י **הכל משלימין עליו**. ואפילו עבד, ואפילו פסול לעדות מחמת עבירה: **אלא קרוב שהוא ראוי להעיד בעדות אחרת**. שאין עליו פסול עדות אלא קורבה. אבל עבד או גולן לא. עבד דלמא אתי לאסוקי ליוחסין, וגולן דלמא אתו למימר עבד תשובה. אבל קרוב, כולי עלמא ידעין ליה דקרוב הוא. והלכה כבן נגם שהכל משלימין עליו. וזמ"מ אין חותם עליו אלא ע"א פסול בלבד, והשאר צריך שיהיו כלם כשרים:

ט **א המגרש. רבי אליעזר מתיר**. טעמא דר"א, דכתיב (ויקרא כ"א). ואשה גרושה מאישה לא יקח, אפילו לא נתגרשה אלא מאישה, דאמר לה הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לכל אדם, פסולה לכהונה. אלמא גט הוא והכא דשרייה לכל אדם חוץ מזה, מותרת לאחרים: **וחכמים אוסרים**. דאמרי איסור כהונה שאנו, שריבה בהם הכתוב מצות יתירות, ואע"ג דהוה גט לפסלה לכהונה, לא הוי גט להחזירה לאחרים. והלכה כחכמים. ולא אסרי רבנן אלא כשאמר הרי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני, או חוץ מפלוני. אבל אי אמר לה הרי זה גמך על מנת שלא תנשאי לפלוני, מודו רבנן דהוי גט, שהרי החזירה לכל אדם במסירת הגט אלא שהתנה עמה שלא תנשא לאותו פלוני, והוה כשאר תנאי בעלמא. ואסרי רבנן למגרש לומר הרי זה גמך על מנת שתנשאי לפלוני, שלא יאמרו נשותיהן נותנים זה לזה במתנה. וכל תנאי שמתנה אדם בגט קודם כתיבת הגט, אע"פ שלא נכתב התנאי בתוכו, הגט פסול. אלא אחר שנתנו לידה מתנה מה שהוא רוצה להתנות:

משניות מבוארות – קהתי

הרי את מיתרת לכל אדם, אלא לפלוני – כלומר חוץ מפלוני, **רבי אליעזר מתיר** – שתינשא בגט זה לכל אדם חוץ מפלוני, כפי שאמר לה; ואף על פי שיש כאן שיור בגט, מכל מקום הרי היא מגורשת. בגמרא מבואר טעמו של רבי אליעזר, לפי שנאמר בכהנים (ויקרא כ"א, ז): "ואשה גרושה מאישה לא יקח" – אפילו לא נתגרשה אלא מאישה, שאמר לה: הרי את מגורשת ממני ואין את מותרת לכל אדם, נפסלה מן הכהונה, וזהו "ריח הגט" שפוסל בכהונה מדברי סופרים, וכיון שאפילו לא הותרה לשום אדם אלא נתגרשה מאישה בלבד הרי זה גט לפוסלה לכהונה, דין הוא שיהא חשוב גט גמור כשהחזירה לכל אדם חוץ מפלוני (גמרא, רש"י ותוספות – גיטין פ"ב, ב); **וחכמים אוסרין** – לה להינשא בגט זה, שהואיל ויש כאן שיור בגט, ששייר הבעל בהיתורו, שאינו מתירה לכל אדם, אינה מגורשת בו, שהרי אין הגט כורת לגמרי, לפי שלגבי אותו פלוני עדיין היא קשורה בבעלה, ואין כאן "ספר כריתות". וזה ש"ריח הגט" פוסל לכהונה אינו אלא משום חומרה. **פיצד יעשה? ויטלנו הימנה** – יטול ממנה את הגט, ויחזור ויתננו לה, ויאמר לה: **הרי את מיתרת לכל אדם** – ואף על פי שבענין "כנסי שטר חוב" (לעיל ח, ב) שנינו: "עוד שיאמר לה הא גיטך". ואינו צריך ליטלו ממנה ולחזור וליתנו לה, כאן שונה הדבר, כיון שגם בנתינה ראשונה קנאתו להיפסל בו לכהונה, ומאחר שזכתה בו על מנת תנאו הראשון, שוב אין אמירתו מועילה אלא אם כן יטלנו הימנה ויחזור ויתננו לה (גמרא ורש"י פ"ד, ב). **ואם כתבו בתוכו** – כתב את התנאי "אלא לפלוני" בתוך הגט, **אף על פי שחזר ומחקו, פסול** – לפי שלא נכתב הגט אלא על תנאי זה, ואין כאן כריתות (תוספות).

יש דעה בגמרא, שלא אסרו חכמים אלא כשאמר הבעל לאשתו: "הרי את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני", אבל אם אמר לה: הרי זה גיטך על מנת שלא תינשאי לפלוני, אף חכמים מודים שהוא גט, שהרי החזירה לכל אדם במסירת הגט, אלא שהתנה עמה שלא תינשא לפלוני, והרי זה ככל תנאי אחר שמתנה הבעל בשעת נתינת הגט. וכן דעת רוב הפוסקים (הרי"ף: הרא"ש: הרמב"ם: ברם, כל תנאי שמתנה אדם בגט קודם כתיבת הגט, אף על פי שלא נכתב התנאי בתוכו, מכל מקום הגט פסול, הואיל ובשעה שנכתב הגט אינו "ספר כריתות"; ולפיכך אין הבעל מתנה בגט מה שרוצה להתנות אלא בשעת נתינת הגט (רמב"ם הל' גירושין ח, ג; ברטנורא: "תוספות יום טוב"; ועיין תוספות רבי עקיבא איגרא).

באור משנה ב

משנתנו ממשיכה במגרש את אשתו ואמר לה "הרי את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני", ובאה המשנה ללמד, שאם אותו פלוני שהוציא מכלל הגט הוא מאלה שאין קידושו

גַּט קֶרֶת, הַכֵּל מִשְׁלִימִין עָלָיו – אפילו קרוב ואפילו עבד ואפילו גולן משלימים בחתימותיהם את הקשרים שאינם חתומים, לפי שאין השלמה זו אלא משום חשש בלבד, שמא כשיצא הגט לאחר זמן בבית דין יפסלוהו, שיהיו סבורים שהבעל הזמין עדים כמניין הקשרים שבגט ולא חתמו בו כולם, כמו שבארנו במשנה הקודמת, הלכך אם אנחנו יודעים שלא הזמין הבעל עדים כמניין הקשרים, מותר להשלים את הקשרים אף בפסולי עדות, שהרי אינם חותמים אלא כדי שלא יבוא בית דין אחר לפסול את הגט: **הרי בן נגם** – בגמרא מבואר, שאין גט מקושר כשר אלא אם כן חתמו עליו שלושה עדים, כלומר שיהא בו לפחות שלושה קשרים; ומכאן, שאין משנתנו עוסקת אלא בגט מקושר שיש בו יותר משלושה קשרים וחתומים בו לכל הפחות שלושה עדים כשרים, בכגון זה סובר בן נגם שאף פסולי עדות משלימים את הקשרים, כמו שבארנו לעיל. **רבי עקיבא אומר: אין משלימין עליו אלא קרובים הראויין להעיד במקום אחר** – רבי עקיבא חולק על בן נגם וסובר, שאין משלימים את הקשרים אלא עדים קרובי-משפחה, שהם כשרים להעיד לאחר שאינם קרובים לו, אבל לא עבד וגולן, שאינם ראויים להעיד בשום עדות, שכן בעבד יש לחשוש, שמא יאמרו שנשתחרר ויתירוהו בבית ישראל, ובגולן יש לחשוש, שמא יאמרו שעשה תשובה ויכשירו אותו אף לעדות אחרת, מה שאין כן בקרוב, שכולם יודעים בו שהוא קרוב, ואין חשש לאיזו תקלה שהיא. **ואיזהו גט קרת? כל ששששריו מרבין מעדיו** – גט מקושר שקשריו מרובים מעדיו, כמו שבארנו בהקדמה למשנה הקודמת. בגמרא אמרו, שגט מקושר שהיו קשריו שלושה ועדיו שניים לדברי הכל אין משלימים אותו בעבד או בגולן, כמו שכבר הזכרנו לעיל בדברי בן נגם, אלא שלגבי קרוב נחלקו אמוראים: אחד אומר שמשלימים בקרוב, הואיל ומן התורה אין צורך בשלושה עדים; ואחד אומר, שאף בקרוב אין משלימים, שכן שלושה עדים בגט מקושר כדן שניים בגט פשוט. והלכה כבן נגם. ומכל מקום אין משלימים אלא בעד אחד פסול בלבד והשאר צריך שיהיו כולם כשרים (רמב"ם: ברטנורא).

באור משנה א

כבר הזכרנו בפתיחה למסכתנו, שמעיקרי הגירושים שיהא הגט כורת לגמרי בינו לבניה ולא תישאר לו עליה רשות ושיכות. ולהלן (משנה ג) שנו: "גופו של גט: הרי את מותרת לכל אדם" – היינו שהבעל פוטר את אשתו ומתירה לכל אדם. משנתנו דנה במי שנתן גט לאשתו, ואמר לה: "הרי את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני". ונחלקו בזה רבי אליעזר וחכמים.

המגרש את אשתו – בגט כשר, **ואמר לה** – בשעת מסירת הגט:

ב הרי את מתרת לכל אדם, אלא לאבא ולאבא, לאחי ולאחיה, לעבד ולעבד, ולכל מי שאין לה עליו קדושין – כִּשְׁר. הרי את מתרת לכל אדם, אלא אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל לממזר ולנתיני, ולכל מי שיש לה עליו קדושין אפילו בעברה – פסול.

ג גופו של גט: הרי את מתרת לכל אדם. רבי יהודה אומר: ודין דיהוי ליכי מנאי, ספר תרובין ואגרת שבוקין וגט פטורין, למקהל להתנסבא לכל גבר דתצפין. גופו של גט שחרור: הרי את בת חרין, הרי את לעצמך.

ד שלשה גטין פסולין, ואם נשאת – הולך כִּשְׁר: כתב בכתב ידו ואין עליו עדים, יש עליו עדים ואין בו זמן, יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד – הרי אלו שלשה גטין פסולין; ואם נשאת – הולך כִּשְׁר. רבי אלעזר אומר: אף על פי שאין

פירוש ברטנורא

ב אלמנה לכהן גדול. כיון דקדושין תופסים בחייב לאוין, ולהאי לא תפסי משום איסור אישות שבה, אשתכח דשייר בגטא:

ג גופו של גט. עיקר כתב הגט, כך יכתוב בו: ודין די יהוי ליכי מינאי. שצריך להוכיח בתוכו שעל ידי ספר זה הוא מגרשה. ואי לא כתב ביה הכי, אתו למומר דבדיבור בעלמא גירשה ושטר ראה בעלמא. והלכה כרבי יהודה:

ד כתב בכתב ידו ואין עליו עדים. לרבי מאיר דאמר עדי חתימה כרתי, כתב ידו כמאה עדים דמי. ולר' אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי, הואיל וכתב ידו הוא, וכתב ונתן קרינן ביה, ואע"ג דליכא עדי מסירה כשר מדאורייתא, וחכמים פסלוהו דלמא אתי לאכשורי בכתב סופר: ואין בו זמן. דומן תקנתא דרבנן הוא. אי משום פירות, אי משום שמה יחפה על בת אחותו, כדאמרין בפרק שני: ואין בו אלא עד אחד. איכא למ"ד אכתב ידו קאי, ורישא אשמעינן דאפילו אין בו עד,

משניות מבוארות – קהתי

בגמרא מבואר, שלדעת רבי יהודה, אם לא יכתוב אלא "הרי את מתרת לכל אדם", אין כל הוכחה שהוא מגרשה בגט זה, שכן אפשר לומר שאינו מגרשה אלא בדבור בלבד, והשטר אינו אלא לראיה בלבד, לפיכך צריך לכתוב "ודין דיהוי ליכי מינאי" וכו', כדי שיהא מוכח מתוך הגט, שבגט זה הוא מגרשה. אבל חכמים סוברים, שאף על פי שאינו כותב "ודין דיהוי ליכי מינאי", הרי כתיבת הגט ונתינתו לה הן הוכחה מספיקה, שבגט זה הוא מגרשה. והלכה כרבי יהודה (רמב"ם: ברטנורא). גופו של גט שחרור – עיקר נוסחו של שטר שחרור הניתן לעבדים: הרי את בת חרין או: הרי את לעצמך – משנתנו נקטה בלשון שטר שחרור הניתן לשפחה, לפי שעוסקת בגט אשה. ברם, יש גורסים: הרי את בן חורין. הרי את לעצמך (מ"ם קמוצה), שכן "את" תרגומו של "אתה", ומכוון גם לזכר.

באור משנה ד

שְׁלֹשָׁה גְטִין – המפורטים להלן, פסולין – מדברי סופרים, ולכתחילה אסור לאשה להינשא בגט זה, ואם נשאת – ובדיעבד, אם נישאה, הולך כִּשְׁר – בגמרא אמרו, שאף רבי מאיר הסובר, שכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין, יוציא והולך ממזר, מודה בשלושה גיטין אלו, שהולך כשר, שכן היה המטבע שלא יפסל הולך באלו (תוספות גיטין ג, ב). ואילו הם שלושת הגיטין: א. כתב בכתב ידו ואין עליו עדים – כתב הבעל את הגט בכתב ידו, אבל לא חתמו עליו עדים. משנתנו היא לדעת רבי מאיר הסובר, שעדי חתימה הם הכורתיים, וכתב ידו הריהו כמאה עדים, אלא שחכמים פסלו את הגט לכתחילה, גזירה שמה יבואו להכשיר בכתב סופר ללא עדים; או לפי שהוא כגט שאין בו זמן, שהזואיל ואין עליו עדים, יכול הוא לכתוב בו איזה זמן שירצה. ב. יש עליו עדים ואין בו זמן – כתב הסופר את הגט וחתמו עליו עדים, אבל לא נכתב בו זמן כתיבתו, גט זה לכתחילה פסול הוא, שכן תקנת חכמים היא לכתוב זמן בגט, כדי שלא יחפה על בת אחותו. כלומר שאם אשתו היא בת אחותו, יש חשש, שאם תזנה תחתיו, יחסר עליה שלא תתחייב מיתה, ויכתוב לה גט בלא זמן ויאמר: קודם שזינתה גירשתה; או משום פירות, שמזמן הגירושין אין לבעל פירות בנכסי מלוג של אשתו, ואם לא יהיה גט זמן בגט, ילך הבעל וימכור מפירות נכסיה, וכשתבצענו בדיון יאמר: לפני הגירושין מכרתי. מכל מקום תקנה זו אינה אלא לכתחילה, ולפיכך גט שאין בו זמן פסול, אבל בדיעבד אם נישאה בגט זה, הולך כשר. ג. יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד – יש מפרשים בגמרא, שמדובר כאן בכגון שכתב הבעל את הגט בכתב ידו, ובאה המשנה להשמיענו, שאף על

תופסים בה, הרי זה גט כשר, לפי שאין כאן שיוור בגט; אבל אם היה מאלה שקידושיו תופסים בה, אף על פי שעוברים על קידושין אלה בלאו, הרי זה שיוור, והגט פסול. המגרש את אשתו ואמר לה: הרי את מתרת לכל אדם, אלא לאבא ולאבא, לאחי ולאחיה, לעבד ולעבד, ולכל מי שאין לה עליו קדושין – הרי את מתרת לכל אדם חוץ מאבי ומאביו, מאחי ומאחיו, מעבד ומנכרי, ומכל מי שאין קידושיו תופסים בה, אפילו יקדש אותה כשהיא פנויה, כִּשְׁר – הגט, שהרי הוא מתירה לכל אדם, ואלו שהוציא מכלל הגט, אף בלא איסור אשת איש אסורה היא להם, ואין קידושיהם תופסים בה, לפיכך אין כאן שיוור בגט. אבא אם אמר לה: הרי את מתרת לכל אדם, אלא אלמנה לכהן גדול – חוץ מכהן גדול כשהיא אלמנה, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט – או חוץ מכהן הדיוט כשהיא גרושה או חלוצה, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל לממזר ולנתיני – ממזר הוא ולד מאחת העריות, ונאמר עליו (דברים כג, א): "לא יבוא ממזר בקהל ה'". נתין הוא מן הגבעונים שנתגיירו בימי יהושע, ונקראים "נתינים" על שם הכתוב (יהושע ט, כז): "ויתנם יהושע ביום ההוא חוטבי עצים ושואבי מים", וגזר עליהם יהושע ואחר כך דוד שאסור להתחתן בהם, ולכל מי שיש לה עליו קדושין – שאם הוא מקדש אותה כשהיא פנויה קידושיו תופסים בה, אפילו בעברה – אף על פי שהקידושין נעשים בעבירה, שעוברים עליהם בלאו, פסול – הגט, שאין הוא מתירה לכל אדם, ונמצא שיש כאן שיוור בהיתרו של גט. מה שנקטה המשנה "אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט", אין זה אלא משום שכן רגילה המשנה לפרוט את חייבי הלאוין, שהרי כאן האשה נאסרת לכהן גדול ולכהן הדיוט מחמת הגט הזה שהיא מקבלת עכשיו, ואינה צריכה להיות אלמנה וגרושה, כדי להאסר עליהם. ואפשר שמשנתנו באה להשמיע רבותא, שאף על פי שהיתה אלמנה או גרושה גמורה, הרי זה שיוור בגט, כיון שאין כאן אלא חיוב לאו (וה"ר).

באור משנה ג

לאחר שלמדנו במשניות הקודמות במגרש את אשתו שאמר לה "הרי את מתרת לכל אדם חוץ מפלוני", באה משנתנו ללמד בענין נוסחו של הגט בכלל, שעיקרו הוא: "הרי את מתרת לכל אדם".

גופו של גט – עיקר נוסחו של הגט: הרי את מתרת לכל אדם – וכבר הזכרנו (לעיל ג, ב), שפיסקה זו היא מתורפו של הגט (רמב"ם). רבי יהודה אומר: צריך גם לכתוב בו את הנוסח: ודין דיהוי ליכי מנאי, ספר תרובין ואגרת שבוקין וגט פטורין – וזה שיהא לך ממני ספר גירושין ואגרת עיזובין וגט פטורין, למקהל להתנסבא לכל גבר דתצפין – ללכת להינשא לכל אדם שתצרי.

עָלֵיו עֲדִים אֲלֵא שֶׁנִּתְּנוּ לָהּ בִּפְנֵי עֲדִים – בְּשֵׁר, וְגוֹבָה מִנְכָּסִים מְשַׁעֲבָדִים, שְׁאִין הָעֲדִים חוֹתְמִין עַל הַגֵּט אֲלֵא מִפְּנֵי תִקּוֹן הָעוֹלָם.

ח' שְׁנִים שֶׁשָּׁלְחוּ שְׁנֵי גִטִּין שְׁוִין וְנִתְעַרְבוּ – נֹתֵן שְׁנֵיהֶם לְזוֹ וְשְׁנֵיהֶם לְזוֹ. לְפִיכָךְ אִם אֶבֶד אֶחָד מֵהֶם – הָרִי הַשְּׁנִי בָטָל. חֲמִשָּׁה שֶׁכָּתְבוּ כָּלֵל בְּתוֹךְ הַגֵּט: אִישׁ פְּלוֹנִי מִגְרֵשׁ פְּלוֹנִית, וּפְלוֹנִי פְלוֹנִית, וְהָעֲדִים מְלֻמָּטָה – בָּלָן בְּשֵׁרִין, וְיִנָּתֵן לְכָל אַחַת וְאַחַת. הִיָּה כְּתוּב טַפָּס לְכָל אַחַת, וְהָעֲדִים מְלֻמָּטָה, אֶת שְׁהָעֲדִים נִקְרִין עֲמֹו – בְּשֵׁר.

פירוש ברטנורא

הולד כשר. והבא אשמעינן דאפילו יש בו עד אחד לכתחלה לא. ואיבא למ"ד אכתב סופר קאי, ואפ"ה הולד כשר, דסופר הוה ליה במקום עד שני: תִּקּוֹן הָעוֹלָם. שְׁמָא יָמוּתוּ עֲדֵי מִסְרָה וְיִבָּא הַבֶּעַל וְיַעֲרֹךְ לִזְמַר לֹא גִרְשָׁתִּיהּ. וְהַלָּכָה כְּרַבִּי אֱלֵעָזָר:

ה' שְׁנֵי גִטִּין שְׁוִין. בשמותיהם: חֲרִי חֲשֵׁנִי בָטָל. דלא ידעינן דמאן נהו: כָּלֵל. זמן אחד לכולן, בכך בשבת גירש פלוני פלונית ופלוני פלונית: טוֹפֵס לְכָל אַחַת. זמן לְכָל אַחַת ואחת, בכך בשבת גירש פלוני פלונית, והשלים הגט. ובכך בשבת גירש פלוני פלונית, והשלים הגט, וכן כולם. והעדים מלמטין:

משניות מבאורות – קהתי

שווים ושמות נשותיהם שווים, כל אחד מהם כתב גט לאשתו, ושלחו את שני הגיטין, שהם שווים בכל הפרטים, על ידי שליח אחד, וְנִתְעַרְבוּ – שני הגיטין הללו, ואין מכירים איזה גט משל זה ואיזה משל חברו, נֹתֵן שְׁנֵיהֶם לְזוֹ וְשְׁנֵיהֶם לְזוֹ – ונמצאת כל אחת מתגרשת בגיטתה. לְפִיכָךְ אִם אֶבֶד אֶחָד מֵהֶם – אחד משני הגיטין, קודם שמסרם השליח לנשים, חֲרִי חֲשֵׁנִי בָטָל – לפי שאין יודעים של מי משניהם הוא, ולכן לא ינתן הגט לא לזו ולא לזו. ואם נתנו לאחת מהן או לשתייהן, הרי זה ספק גירושין (הור"י). חֲמִשָּׁה שֶׁכָּתְבוּ כָּלֵל בְּתוֹךְ הַגֵּט – שגירשו את נשיהן וכתבו נוסח כולל וזמן אחד לחמשת הגירושין, כגון: ביום זה איש פלוני מגרש פלונית, ופלוני פלונית – ואחר כך נוסח הגט באופן כולל, וְהָעֲדִים מְלֻמָּטָה – חתמו מלמטה, בָּלָן בְּשֵׁרִין – כל הגיטין כשרים, וְיִנָּתֵן לְכָל אַחַת וְאַחַת – כלומר הגט הכולל הזה הוא גט כשר, אלא שיש ליתנו לכל אחת מהן. הִיָּה כְּתוּב טַפָּס לְכָל אַחַת וְאַחַת – כלומר היה כתוב נוסח מלא של גט לכל אשה ואשה, כגון: ביום זה גירש פלוני את פלונית, ואחר כך כל נוסח הגט, וביום זה גירש פלוני את פלונית, ושוב כל נוסח הגט, וְהָעֲדִים מְלֻמָּטָה – לאחר הגט האחרון, אֶת שְׁהָעֲדִים נִקְרִין עֲמֹו – אותו הגט שהעדים נקראים עמו כאחד, כלומר הגט האחרון, הוא בְּשֵׁר – אבל האחרים פסולים, לפי שחוששים, שמא לא העידו אלא על האחרון. ברם, אם נתן את הגט לכל אחת ואחת בעדי מסירה, כולן מתגרשות, שהלכה היא כרבי אלעזר, שעדי מסירה הם עיקר, אלא שאם אין שם עדי מסירה, והגט יוצא מתחת יד אחת מהן, אינה מגורשת אלא זו שגיטה כתוב באחרונה (רמב"ם; חסאדי).

פי שיש בו זמן וחתום עליו עד אחד, גט פסול הוא, ולא תינשא בו לכתחילה. ויש מפרשים, שמדובר כאן בכגון שכתב הסופר את הגט, ובאה המשנה להשמיענו, שאף על פי כן אם נישאה בגט זה, הולד כשר, שהסופר הוא במקום עד שני. חֲרִי חֲשֵׁנִי בָטָל גִּטִּין פְּסוּלִין; וְאִם נִשְׁאָתָה, הַגֵּט בְּשֵׁר – כמו שבארנו. בגמרא מבואר, שהמניין ברישא בא למעט גט ישן (לעיל ח, ד), שאם אשה נתגרשה בגט ישן מותרת להינשא לכתחילה; כן בא למעט גט שנכתב לשום מלכות שאינה הוגנת וכו' (לעיל ח, ה), שאם נישאה בו, אפילו בדיעבד, הולד ממזר; והמניין בסיפא בא למעט גט שיש לו תקנה, כגון שליח שהביא גט ממדינת הים ולא אמר "בפני נכתב ובפני נחתם", יטלנו ממנה ויחזור ויתנו לה בפני שניים ויאמר "בפני נכתב ובפני נחתם". רַבִּי אֱלֵעָזָר אָמַר: אֵף עַל פִּי שְׁאִין עָלֵיו עֲדִים – שלא חתמו עדים על הגט, ואף לא כתבו הבעל בכתב ידו, אֲלֵא שֶׁנִּתְּנוּ לָהּ בִּפְנֵי עֲדִים – היינו שהיו עדי מסירה, בְּשֵׁר – הגט, להינשא בו לכתחילה, לפי שעדי מסירה הם הכורתיים, וְגוֹבָה מִנְכָּסִים מְשַׁעֲבָדִים – והאשה גובה בגט זה את כתובתה אפילו מנכסים שמכרם הבעל לאחרים, שְׁאִין הָעֲדִים חוֹתְמִין עַל הַגֵּט אֲלֵא מִפְּנֵי תִקּוֹן הָעוֹלָם – שמא ימותו עדי מסירה ויבוא הבעל ויערער על הגט, הלכך מחתימים בו עדים, שאם יבוא הבעל ויערער על הגט, יתקיים בחותמיו, כמו שכבר בארנו (לעיל ד, ג).

באור משנה ה

שְׁנִים שֶׁשָּׁלְחוּ שְׁנֵי גִטִּין שְׁוִין – כלומר שני אנשים ששמותיהם

אגרות קודש

ב"ה, ב' שבט, תשט"ז

ברוקלין.

הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מו"ה זלמן טובי' שי' הכהן

שלום וברכה!

במענה על מכתבו ממוצש"ק, נהניתי לקרות בו שהתחילו כבר בהכנות לעריכת כנוס תלמידים-ות הרשת ביום ההילולא ומסדרים זה בכפר חב"ד, ויה"ר שיהי' בהצלחה בגשמיות וברוחניות גם יחד. ואפשר כדאי לעשות תמונה כללית (כמובן תלמידים לחוד ותלמידות לחוד) שגם עי"ז תתוסף קנאת סופרים המרבה חכמה, אף שמובן שאינו הכרח. ובני"ל אעורר את אנ"ש שי' להשתתף בהוצאות הכנוס והשי"ת יצליחו למלאות תפקידו גם בזה כדבעי.

בברכה.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף מו עמוד א: הגמרא מפרשת את דברי רב הונא: **גִּפְאָ, אָמַר רַב הוֹנָא, תְּמִיד תְּחִילְתּוֹ דְּזוּחָה, סוּפּוֹ אֵינוֹ דְּזוּחָה**. שואלת הגמרא: **מָאִי** - לענין מה אמר רב הונא 'סופו אינו דוחה'. משיבה הגמרא: **רַב חֲסֵדָא אָמַר**, כוונת רב הונא היא, שסופו דוחה את השבת ואינו דוחה את המזמאה - אינו נעשה בטומאה. וכך מתפרשים דברי רב הונא, תחילתו, דהיינו שחיתתו וזריקת דמו, דוחה את הטומאה. אבל סופו, דהיינו הקטרת איברי, אינם דוחים את הטומאה. אמנם שבת נדחית גם מפני הקרבת איברי העולה. (ורבא) [ורבא] אָמַר, סופו דוחה את המזמאה, ואינו דוחה את השבת - אם נשחט בערב שבת, אין האיברים שנותרו קריבים בשבת. וכך מתפרשים דברי רב הונא, תחילתו, דהיינו תמיד של שבת, שחיתתו וזריקת דמו והקטרתו, דוחה את השבת. אבל סופו, דהיינו הקטרת איברים שנותרו מערב שבת, אינם דוחים את השבת. אמנם טומאה נדחית גם מפני הקרבת איברי העולה שנותרו.

הגמרא דנה בביאורים שנאמרו בדברי רב הונא: **אָמַר לִיה אַבְיִי (לרבא) [לרבא], לְדִידְךָ** - לדברך קשיא, ולדברי רב חסדא קשיא. ומבאר אב"י את דבריו: לְדִידְךָ קְשִׁיָא, מָאִי שָׁנָא - מדוע כאן, במזמאה, אתה סובר שנדחית מחמת הקטרת איברים, משום דְּכִתִּיב בה (במדבר כט ב) 'תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ', ונלמד מכך שנעשה ואפילו במזמאה, אם כן, לענין שבת נמי, יש לדרוש, 'בְּמוֹעֲדוֹ', ואפילו בשבת. וכן לרב חסדא קשיא, מָאִי שָׁנָא שָׁבֵת שְׁבֵת שְׁבֵת, משום דְּכִתִּיב 'בְּמוֹעֲדוֹ', והיינו אפילו בשבת, אם כן, לענין טומאה נמי יש לדרוש, 'בְּמוֹעֲדוֹ', ואפילו במזמאה.

אָמַר לִיה - תירץ רבה לאב"י, **לֹא לְדִידְךָ קְשִׁיָא, וְלֹא לְרַב חֲסֵדָא קְשִׁיָא**. ומבאר רבה את דבריו: לְדִידְךָ לֹא קְשִׁיָא, כיון שיש להשוות את דין סופו של התמיד בתחילתו, ומשום כך,

דף מו עמוד ב: לענין דחיית טומאה, דתחילתו של תמיד זה עליו אנו דנים, **בְּרַ מִידְחָא מוּמָאָה הוּא**, שהרי אם אין כהן טהור שיזרוק את הדם, כהן טמא זורק את הדם, ואם כן, **סוּפּוֹ**, דהיינו הקטרת איבריו, נמי דחי את הטומאה. אבל דין דחיית שבת, דתחילתו של תמיד זה לאו **בְּרַ מִידְחָא שְׁבֵת הוּא**, שהרי כבר נשחט בערב שבת, וגם נזרק דמו לפני שבת, **סוּפּוֹ נְמִי לֹא דְחִי** את השבת.

וכן לרב חסדא לא קשיא, משום שסופו בתחילתו (תחילתו) לית ליה - הוא אינו סובר שצריך להשוות את דין ההקטרה לדין השחיטה. ולכן, איסור שבת, דהויתרה היא בציבור - שלגבי קרבן ציבור הוא בגדר 'הותרה', סופו נמי דחי את השבת, ואפילו הקטרת איברי תמיד של ערב שבת דוחים איסור שבת. אבל איסור מומאה, דדחיה היא בציבור - שלגבי קרבנות ציבור היא רק בגדר 'דחיה', אם כן, דווקא תחילתו, דעיקר כפרה הוא, שהרי הכפרה תלויה בשחיטה ובזריקה, דחי את הטומאה, אבל סופו, דלא עקר כפרה הוא, לא דחי את הטומאה, ולכן אין מקריבים את האיברים בטומאה.

הגמרא דנה באיסור כיבוי שנאמר לגבי אש של מזבח החיצון (ויקרא ו ו) 'אֵשׁ תָּמִיד תִּנְקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה', האם כלול בזה אף כיבוי גחלים של קטורת ומנורה: איתמר, המכבה אש [גחלים] שחתה לצורך מחתה ומנורה. אב"י אמר, חייב מלקות, משום שעבר על הלאו של 'לא תכבה', ורבא אמר, פטור.

ומבארת הגמרא את מחלוקתם: דבב"ה את הגחלים אחר שחתה אותם כשהם עדיין בראשו של מזבח, דכולי עלמא [אב"י ורבא] לא פליגי בזה, ואפילו רבא מודה דחייב, כיון שעדיין הם נחשבים 'אש המזבח'. כי פליגי, באופן דאחתייה אארעא ובב"ה - כשכיבה את הגחלים לאחר שהורידם מהמזבח. אב"י אמר חייב, משום שאף לאחר הורדתם מהמזבח, אש המזבח הוא. ורבא אמר פטור, כיון דנתקה נתקה - כיון שניתק את האש והורידה מהמזבח, ניתק אותה בזה מכלל 'אש המזבח', וממילא אינה בכלל הלאו של 'לא תכבה' שנאמר על אש המזבח.

שואלת הגמרא: **אֵלָּא הָא דְאָמַר רַב נַחֲמָן אָמַר רַבָּה בְּרַ אֲבוּהִי, הַמּוֹרִיד גַּחְלֵת מֵעַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ וְכִיבָהּ חַיִּיב, בְּמָאֵן** - כשיטת מי סובר רבה בר אבוב, וכי נעמיד שסובר רק באב"י, שאמר שגם גחלת שהורידו אותה מעל גבי המזבח לרצפה היא עדיין בכלל אש המזבח וחייב על כיבוייה. משיבה הגמרא: **אָפִילוּ הִימָא** - אפילו אם תאמר שרבה בר אבוב סובר ברבא בדין כיבוי אש מחתה ומנורה, אין זה סתירה לדבריו, כיון שיש לחלק בין המקרים. והיינו, הָתָם - בדברי רבה בר אבוב, המכבה חייב משום שהגחלת לא אינתיק למצותה - לא נותקה והורדה מהמזבח לצורך מצוה אחרת, אלא הורדה סתם, לכך היא בכלל אש המזבח אף לאחר הורדתה, אבל הָתָא - בדברי רבא שהמכבה פטור, היינו משום שאינתיקה למצותה - ניתק הגחלים והורדתם מהמזבח נעשה לצורך קיום מצוה אחרת של לקיחת גחלים מהמזבח למחתה או למנורה, וצורך זה גורם שאין הגחלים בכלל אש המזבח.

משנה

המשנה מבארת איזה תנאים נדרשים לחייב חטאת בזורק חפץ בשבת: הַזֹּרֵק אֶבֶן בשוגג מרשות לרשות או למרחק ארבע אמות ברשות הרבים, וְנוֹכַר שהיום שבת מֵאַחַר שֶׁכָּבַר יֵצְתָה מִיָּדוֹ קודם שנחה על הארץ, וְקִלְטָה אַחֵר – בא אדם אחר ותפסה בידו, והרי זו מלאכה שעשאה שנים, או שִׁקְלְטָה כָּלֵב בפיו, ואין כאן הנחה על גבי מקום ארבעה, או שֶׁנִּשְׁרְפָה באיר ולא נחה כלל, פְּטוּר הזורק מחטאת. וְרַק אֶבֶן בשוגג כדי לַעֲשׂוֹת חֲבוּרָה, בֵּין אם נתכוין לעשות חבורה בְּאֶרֶס וּבֵין אם נתכוין לעשותה בְּבִהְמָה, וְנוֹכַר ששבת היא עַד שְׁלֹא נַעֲשִׂית חֲבוּרָה, פְּטוּר מחטאת. וְהַכֹּלֵל, כָּל חֵיִיב חֲטָאָה אֵינָן חֵיִיבִין עַד שֶׁתֵּהָא תַּחֲלִיתָן – תחילת מעשה העבירה וְכוּן – סוף העבירה בְּשִׁנְגָה, אבל אם היתה תַּחֲלִיתָן שִׁנְגָה וְכוּן וְכוּן, או תַּחֲלִיתָן וְכוּן וְכוּן שִׁנְגָה, פְּטוּרִי, עַד שֶׁתֵּהָא תַּחֲלִיתָן וְכוּן שִׁנְגָה.

גמרא

שנינו ברישא של המשנה, הזורק אבן ונוכר אחר שיצאה מידו, ולא נחה כדיני הנחה, פטור מחטאת. מקשה הגמרא: משמע שהטעם שאינו חייב משום שלא היתה הנחה בידו, הֵא – אבל אם נָחָה האבן כדינה חֵיִיב חטאת, ויש לתמוה, וְהֵלָא מדובר בְּנוֹכַר אחר זורק שאיסור הוא, וְהֵנָּה בסיפא של משנתנו, כָּל חֵיִיב חֲטָאָה אֵינָן חֵיִיבִין עַד שֶׁתֵּהָא תַּחֲלִיתָן וְכוּן שִׁנְגָה, וממילא צריך להפטר אף כשנחה כדינה מפני שבשעת הנחה לא היה שוגג.

מתרצת הגמרא: אִמְר רַב כְּהֵנָּא, זכירה אינה פוטרת בזורק מפני שאין בידו לבטל את המעשה בעת זכירתו, והסיפא ששנינו שאין חייבים חטאת עד שתהא תחילתן וסופן שגגה אִתָּאן לְלִבְתָּא וּמִתְנָא – עוסקת באופן שזרק חתיכת עץ הקשורה בחבל, ואחז את החבל בידו, וכשנוכר ששבת היא היה בידו למשוך את העץ אליו שלא ינוח על הקרקע, ולכן נחשב שהיה סופו במזיד ופטור. אבל ברישא מדובר בזורק חפץ שאינו קשור, וכשנוכר לא היה בידו למשכו אליו שלא ינוח, ולכן כל פטורו רק משום שלא נח כראוי, שהזכירה אינה יכולה לפטור.

דוחה הגמרא: אי אפשר להעמיד את הסיפא בְּלִבְתָּא וּמִתְנָא, שהרי בהם אֲוִינָדוּ בִּידוֹ הוּא – החפץ אגוד ומחובר אליו, ואפילו אם היה שוגג מתחילה ועד סוף פטור מחטאת, שאין כאן זריקה, ואילו המשנה פטרתו רק משום שנוכר שהיום שבת והיה סופו במזיד.

מנסה הגמרא לבאר את תירוצו של רב כהנא באופן אחר: הסיפא אינה עוסקת באיסור מעביר ארבע אמות ברשות הרבים, אלא בְּגוֹן שְׁזֹרֵק חפץ קשור בחבל וְנִתְבָּרִין לַעֲשׂוֹת חֲבוּרָה, ועשיית חבורה מלאכה היא, ואוגדו בידו אינו פטור בה, ולכן אינו פטור אלא משום שנוכר ששבת היא קודם שנעשית החבורה וכיון שהיה בידו למשוך את החפץ אליו נמצא סופו מזיד.

דוחה הגמרא: אי אפשר להעמיד את הסיפא בזורק לעשות חבורה, שהרי הֵא נִמְי תִּנְיָנָא – דין זה נשנה במפורש במשנתנו, ומדוע כפלתו המשנה בסיפא, ששנינו, הַזֹּרֵק חפץ בשוגג כדי לַעֲשׂוֹת חֲבוּרָה בֵּין בְּאֶרֶס בֵּין בְּבִהְמָה, וְנוֹכַר ששבת היא עַד שְׁלֹא נַעֲשִׂית חֲבוּרָה, פְּטוּר, ועל כרחך מדובר באופן שאוגדו בידו, שאם לא כן אף אם נוכר בשבת קודם שנח חייב כיון שאין בידו להחזיר את החפץ, וממילא לא יתכן לומר ש'זה הכלל' שבסיפא בא לרבות אופן זה.

מנסה הגמרא לבאר באופן אחר: אִלָּא אִמְר רַבָּא, הרישא מתפרשת כתירוצו של רב כהנא שבזורק ויצא החפץ מידו לגמרי אינו נפטר בזכירה, ולכן תלתה המשנה את דינו בהנחה, שרק אם קלטה אחר או כלב פטור אבל אם נחה כדינה חייב. והכלל שבסיפא שאין חייבין חטאת עד שתהא תחילתן וסופן שגגה אינו עוסק בזורק, אלא בְּמַעֲבִיר חפץ בידו ברשות הרבים ונוכר ששבת היא קודם שהעבירו ארבע אמות, ופטור משום שסופו במזיד כיון שהיה בידו לעמוד במקום שנוכר.

דוחה הגמרא: וְהֵא זֶה הַכֹּלֵל דְּקִתְנִי אֲזִיקָה קִתְנִי – והלא הכלל שבסיפא שכל חייבי חטאות אינן חייבין עד שתהא תחילתן וסופן שגגה נשנה גם לגבי דין זריקה, שהרי הדין שלפניו עוסק בזורק חפץ לעשות חבורה, אלא שכלל זה מוסיף שהוא הדין למעביר, ואם כדבריו שסתם זורק שיצא החפץ מידו אינו נפטר מחטאת כשנוכר באמצע, איך כתבה המשנה לגבי זריקה כלל זה שבנוכר באמצע נעשה סופו זדון ופטור, הלא זה אינו אלא ביכול לעצור את החפץ, אבל בסתם זורק אין הזכירה פוטרת.

מתרצת הגמרא: אִלָּא אִמְר רַבָּא, לעולם פוטרת זכירה גם בזורק חפץ ואין בידו לעצור, שאף שבשעת עשיית המעשה היה שוגג אינו מתחייב חטאת עד שתארע גם התרצאה בעודו שוגג, אבל כשנוכר באמצע פטור אף שאין בידו לעשות באותה שעה מאומה, ובנוגע לקושיא מדוע הוצרכה המשנה לשתי סיבות פטור, אשיבך, תִּרְתִּי קִתְנִי – שני דינים נפרדים כתובים ברישא, הַזֹּרֵק אֶבֶן בשוגג וְנוֹכַר ששבת היא מֵאַחַר שֶׁיֵּצְתָה מִיָּדוֹ, ונחה ככל דיני הנחה, הֵא נִמְי – ואופן נוסף, אם לא נִזְכַּר שהיום שבת, וְקִלְטָה אַחֵר או קִלְטָה כָּלֵב או שֶׁנִּשְׁרְפָה, בשני אופנים אלו פְּטוּר מחטאת, באופן הראשון משום שנוכר בשבת קודם שנחה האבן אף שלא היה בידו להחזירה, ובאופן השני משום שלא נחה כדינה. וגם בזורק לעשות חבורה מדובר באין אוגדו בידו ואף על פי כן פטור כיון שנוכר קודם שנעשתה החבורה. ו'זה הכלל' שבסיפא במעביר ארבע אמות בידו, ולכן סתם הונח ושנה גם לגבי זריקה את הכלל שצריך תחילתו וסופו שגגה, משום שגם בסתם זורק שאין אוגדו בידו נאמר כלל זה, וכשנוכר באמצע פטור.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף: רַב אִשִּׁי אִמְר, זכירה פוטרת גם בזורק חפץ ואין בידו לעצורו כתירוצו השני של רבא, ומכל מקום אפשר לפרש את כל הרישא באופן אחד, וחסורי מחסרָא וְהָכִי קִתְנִי – יש ללמוד את המשנה כאילו היא חסרה, וכך יש לשנותה, הַזֹּרֵק אֶבֶן בשבת מרשות לרשות או ברשות הרבים וְנוֹכַר שהיום שבת מֵאַחַר שֶׁיֵּצְתָה מִיָּדוֹ, וְקִלְטָה אַחֵר או קִלְטָה כָּלֵב או שֶׁנִּשְׁרְפָה, פְּטוּר מפני שלא היתה הנחה כדינה, ויש לדייק שרק מטעם זה פטור, הֵא – אבל אם נָחָה כדינה חֵיִיב חטאת אף כשנוכר בשבת אחר הזריקה, בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים שחייב כשנחה כדינה, בְּשִׁחְזוֹ וְשָׁכַח את השבת קודם שנחה, אֲכַל אם לא חֲזַר וְשָׁכַח, פְּטוּר, שֶׁתַּחֲלִיתוֹ שוגג וסופו מזיד, וְכָל חֵיִיב חֲטָאָה אֵינָן חֵיִיבִין עַד שֶׁתֵּהָא תַּחֲלִיתָן וְכוּן שִׁנְגָה. שנינו במשנה: זֶה הַכֹּלֵל כָּל חֵיִיב חֲטָאָה כו' אינן חייבין עד שתהא תחילתן וסופן שגגה. הגמרא דנה מה דינו של מי שהיה תחילתו וסופו בשוגג ובאמצע היה מזיד: אִתְמַר, המטלטל חפץ ברשות הרבים שְׁתִּי אֲמוֹת בְּשׁוּגָה, ונוכר שהיום שבת וטלטל שְׁתִּי אֲמוֹת בְּמִזִּיד, וחזר ושכח את השבת וטלטל עוד שְׁתִּי אֲמוֹת בְּשׁוּגָה, רַבָּא אִמְר פְּטוּר, רַבָּא אִמְר חֵיִיב.

הלכה בידינו שידיעות מחלקות לשגגות. כלומר, עבר עבירה בשוגג ונודע לו שחטא, וחזר ושגג פעם נוספת באותה עבירה עצמה, חייב שתי חטאות, ואין השגגה שלפני הידיעה מצטרפת עם שלאחריה להתכפר בקרבן אחד. ונחלקו חכמים ורבן גמליאל (למקן קה) בעשה קודם הידיעה ולאחריה רק חצאי שיעור, כגון הכותב אות אחת בשגגה, ונודע לו, ושוב שכח וכתב אות נוספת בשגגה. לדעת חכמים יש ידיעה לחצי שיעור, כלומר, כשם שידיעה מחלקת בין שני שיעורים שלמים כך מחלקת בין שני חצאים, ואינם מתחברים לשיעור שלם ופטור מחטאת. אך לדעת רבן גמליאל 'אין ידיעה לחצי שיעור', והיינו שידיעה אינה מחלקת בין חצאי שיעור, וחייב חטאת. ולכאורה האופן שדיברו בו רבה ורבא הוא ידיעה לחצי שיעור, שהרי שיעור טלטול חפץ ברשות הרבים הוא בארבע אמות, והם דיברו באופן שטלטל שתי אמות בשוגג, והיתה לו ידיעה וטלטל בה שתי אמות נוספות, ושוב שכח ועשה חצי שיעור נוסף בשוגג. ונמצא שעשה שיעור שלם [ארבע אמות] בשוגג, עם ידיעה המפסקת בינתים. אמנם הגמרא תבאר שדברי רבה ורבא נאמרו לכולי עלמא.

שבת. פרק אחד עשר – הזורק דף קב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קמא רש"י תוספות

מתני' הזורק בשוגג ונופר, שהוא שבת: מאחר שצינתה האבן מידו וקודם שתנחה קלטה אחר. קס"ד: לאחר שנופר זה קלטה אחר, הווי להו שנים שעשאוקה, ובגוף (א) שנופר ממקומו וקבל, או שקלטה כלב בפיו, דלא הויא הנחה, דבעינן מקום ד' – פטור: גמ' ופרקינן הא נחה. לסוף ד' ברה"ר חייב, ואע"ג דנופר בין עקירה להנחה, והא

קתני סיפא: זה הכלל כו': סיפא דקתני "עד שתתא תחלתו וסופו שנגדו: אתאן ללכתא ומיתאנא. לכתא = עץ קטן שקפול ראשו, וצריך להמורים נושאים דרדורים של יין, שתוחבין אותו בשני עקלים שהדרדורים תלויין בהן משני צידי החמור, ומחברים בו הדרדורים שחזיק זה את זה: ומיתאנא. חבל. כלומר: לא מיתוקמא סיפא אלא בזורק לכתא הקשור בחבל קטן בדרכו, ואחוז החבל בידו, ובשנופר היה בידו לאחוז החבל ולעכב ויריקת הלכתא, שלא תנחת. הלכה: תחילתו שוגג וסופו מיד, ופטור. אבל זרק צדור ופציץ, שבשנופר אין בידו לעכב – כוליה שוגג הוא, ונופר דקתני ברישא – אשמעינן רבותא, דאף על גב דנופר – לא מיפטר מחטאת, אא"כ קלטה אחר או כלב: ופרקינן: לכתא ומיתאנא אונדו בידו, ואפילו כוליה מילתא שוגג לא מיתייב, דאין כאן זריקה: כגון שנתפזר לעשות חבורה. בתחלתו בשגגת שבת, ונופר עד שלא נעשית החבורה. ולעולם בלכתא ומיתאנא, ובגון שנתפזר לעשות חבורה כו'. דהאי משום זכירה הוא דמיפטר, שהיה בידו להחזיר – נמצא סופו דון, הא לא נופר – חייב, ואע"ג דאגדו בידו. דהיינו לא משום זריקה הוא, אלא משום חבורה: הא בהריא קתני לה. במתניתין. וזה הכלל – ע"כ למילתא אחרייתא: אלא אמר רבא. זה הכלל – למעביד ארבע אמות ברה"ר ונופר קודם שהעבירו ד' אמות אתא, שהיה בידו לעמוד במקום שנופר. אבל זורק – לא מיפטר בזכירה: והא בי קתני זה הכלל אזריקה תני לה. דאיידי לעיל מניה בזורק לעשות חבורה. ואי סתם זורק לא מיפטר בזכירה – היכי מתני גבי זה הכלל? אלא אמר רבא. רישא מילי מילי קתני לה. ותרתי קתני: הזורק ונופר, אי נמי לא נופר וקלטה אחר כו'. והדר תני כללא לאתניי מעביר: חסורי חסריא, וכו'. ולעולם דא קתני: שחור ושכח. קודם שתנחה, דהוה ליה תחילתו וסופו שנגדו. ואשמעינן נופר דתנא בה לרבותא, דאע"ג דהוא ידעיה בינתיים – מיתייב, דאין ידיעה לחצי שיעור. דהיינו כאין בידו להחזיר: ח"נ. שכל חייבי חטאות כו': איתמר: ב' אמות בשוגג, ב' אמות במזיד, ב' אמות בשוגג – רבה אמר פטור, רבא אמר חייב. שתי אמות במזיד – שנופר לאחר שתי אמות ראשונות, וחוץ ושכח ב' התחזונות: דר"ל. לקמן בפרק "הבונה" התם דכי גמר שיעורא בשוגג גמר הבונה ב' אותיות ב' העלמות, דמתייב בה

ר"ג. ב'אות השנייה נגמר השיעור, ואף הוא בשוגג. אבל הכא, בשתי אמצעיות שהן במזיד נגמר השיעור, בדמפרש ואזיל לה במעביר, ושתי אמצעיות מיד: שוגג הוא. שהרי אין בידו לעכב, ובין שחור ושכח – חייב, דלא נגמרה מלאכה עד שעת הנחה שהיא לסוף, ובשוגג: אלא במעביר. וכיון דבידו לעמוד בסוף ב' אמות האמצעיות – אשתבח דגמר שיעורא במזיד: התם הוא דבידו, שלא לחזור ולכתוב השנייה, הלכך: כי חור ושכח – הויא לה שנגה אחריית, ולא גמרה לקמיתא: אבל הכא אין בידו. להחזיר בשנופר, בדמפרש ואזיל – בזורק, הלכך, כוליה דא שנגה היא, ומר אמר חדא ומר אמר חדא, ולא פליגי: בפי הכבשן. ונשרפה בשלהבת: הכא דקא מיפזר, מחשבתו משווא ליה מקום, דהא אחשיבה: אכילה אחת. וזת אחת: ד' חטאות. משום חלב, משום נותר, משום אכילת ידח"כ, משום טומאת הגוף ואכל קדש: ואשם מעילות. דאפילו הוא כהן, גבי אימורים וזו הוא: אף אם היתה שבת כו'. ומשום ידח"כ לא מיתייב בהוצאה, דקסבר: אין עירוב והוצאה ליהודי: אינו מן השם. אין חטאת זו משום אכילה, אלא משום הוצאה: ואשם. מיתייב משום הוצאה לדברי הבקא הא אין דרך להוציא בפה: מחשבתו. שצריך לאוכלה בהליכתו, ואחשבה להוצאה זו בפיו:

סיפא אתאן ללכתא ומיתאנא. אבל רישא מיירי בלא לכתא ומיתאנא. והיה אפילו בלא נופר פטור, כיון שקלטה כלב או נשרפה. והא דנקט נופר – לאשמעינן דאפילו בנופר, דוקא קלטה כלב או נשרפה פטור משום דלא נחה, הא נחה – חייב: אלא אמר רבא במעביר. והוא דחבורה – איירי בלכתא ומיתאנא. ואין ר"י יודע למה הוצרך להשמיענו הדין דחבורה, מה לי חבורה מה לי מעביר: וכן לרבא, דקאמר: תרתי קתני, אמאי תנא הדין דחבורה: כיון דתנא הזורק ונופר פטור, ה"נ בחבורה, דמ"ש? רב. אשי אמר חסורי מחסרא כו'. אין זה ממש חסורי מחסרא, דמשנה כמו שהיא שנויה יש לפרש כן, אלא כדי לפרשה קאמר בלשון חסורי מחסרא:

ובמאי אי בזרק שוגג הוא. אע"ג דכי גמר שיעוריה במזיד גמר – מ"מ, כיון דבתחילת זריקה הוי שוגג ואין יכול להחזירה, ובהנחה נמי שוגג הוא – חשיב כאילו מתחלה ועד סוף הויא חטא שגגה:

אמר רבא זרק בפי כלב. ל"ג. "ונחה בפי כלב". דנחה משמע מעצמה, כדאי"ר יוחנן בפי"ק (לעיל דף ה). זרק חפץ ונח לתוך ידו של חבירו – חייב. ומסיק דקמ"ל אף על גב דלא אחשיבה ליהודה, והבא מסיק דקא מכיון, ומחשבתו משווא ליה מקום:

רבי מאיר אומר אם היתה שבת והוציאו בפיו כו'. פ"י בקונטרס: דלחכי נקט אם היתה שבת, דמשום ידח"כ לא מיתייב, דאין עירוב והוצאה ליהודי, ולא הויא מסקנא הכי בפרק "אמרו לו" (כריתות דף י"ד). נדרשו דברי רפרם שהיה מפרש כן, ומסיק דנקט שבת כדי להדברות בחטאות, ולחייבו אף משום שבת וידח"כ:

והוציאו בפיו חייב. כוליה בהדי הדדי קא אתא, דבליעתו הויא הנחה, אע"פ שמהלך, כדאמרין (לעיל דף פ). כתיבתו זו היא ונחתו. ואע"ג דפיו למעלה מ' ואינו רחב ד' – בטל הוא אנג רה"ר, ולא דמי לבוכיאר ביריעה, דאמר בריש פרקין (לעיל דף צו) בדמקום פטור קא אזיל – דהתם מקום קביעות הוה טפי, ודמי לטרסקל, דאמר בפי"ק (דף ה) דלמטה מ' הוי רה"ר. והבא – אפילו למעלה מ' בטל אנג רשות הרבים. ועוד: דמעביר למעלה מ' בלמטה, וחשיב מונח ברשות הרבים:

הדרן עלך הזורק

בר אביו: אף אגן נמי תנינא: י"ש אוכל אכילה אחת ויחייב עליה ד' חטאות ואשם אחר, חטאת שאכל חלב, והוא נותר מן המוקדשין, ביה"כ. רבי מאיר אומר: אף אם היתה שבת והוציאו [בפיו] – חייב. אמרו לו: אינו מן השם. ואמאי?! הא אין דרך הוצאה בכך! אלא: כיון דקא מיפזר – מחשבתו משווא ליה מקום, הכא נמי: כיון דקא מיפזר – מחשבתו משווא ליה מקום.

הדרן עלך הזורק

הדרן עלך הזורק

הבונה. צריך ליתן טעם אמאי תני בונה אחר זריקה והוצאה: **מכה** בפטיש. פי' בקונטרס: שמופצץ בו את הסלע לאחר שחצבה. ואין נראה לר"י, דבמשכן לא היה בנין אבנים ולא שביק תנא גמר מלאכה דכלים דהוה במשכן, ונקט מכה בפטיש דאבן דלא הוה במשכן. אלא נראה לר"י: דהאי מכה בפטיש – היינו מכוש אחרון שמכה על הכלי בשעת גמר מלאכה:

כל שהוא למאי חזי. דוקא הכא איצטרך לפרש, דהוה דכוותיה במשכן, משום דלא חשיב בנין כל שהוא. אבל מוציא עיטור ופלפלת כל שהוא – סברא הוא דמיחייב: **חבי** גרסינן המצדד את האבן חייב, ול"ג: משום מכה בפטיש. דבמסקנא מוקי לה בתתא, דלא שייך שם מכה בפטיש. ועוד: דאכתי קאי בבונה: **וליעטמיה** אימא סיפא אפילו העלה ע"ג דימוס כו'. ול"ג: ר' יוסי אומר אפילו העלה. דאי גרסינן ליה – מאי קאמר וליעטמיה? הא פליגי רבנן עליה ובתוספתא נמי ל"ג ליה: **העושה** נקב בלול – קשה, לרב דאמר משום בונה, אמאי הפסיק מכה בפטיש בין מסתת לקדח, דהוה תרוייהו משום בונה. ולשמואל נמי ליתני תרוייהו בהדי הדדי: **הוא** מאן דעיל שופתא בקופינא רב אמר חייב משום בונה. ואע"ג דקיל אין בנין בכלים – אור"י: דהיינו דווקא בהחזרת בתי תריסין, או במנורה של חוליות. אבל בנין גמור – מדיחב בכלים כמו בקרקע. כדאמר בס"פ "בירה" (לעיל דף מז.) גבי מטה של טוריים: אם תקע – חייב חטאת. ומחזיר קני מנורה חייב חטאת, וקרן עגולה. ואין חילוק בין כלים לקרקע אלא במקום שאין חיזוק ואומנות, דבכלי לא חשיב בנין ובקרקע חשיב בנין. ובפ' "בבב מערבין" (עירובין דף לה.) גבי נתנו במגדל, דמוקי לה רבה ורב יוסף במגדל של עץ. דמ"ס: כלי הוא, ואין בנין בכלים. ומ"ס: אחד הוא. והם – מיידי במגעול וקטיר במיתנא, כדמסיק אב"י לבסוף, ולא הוצרכו לפרש, משום דפשיטא דבהכי איירי, דבע"א יש סתירה ובנין בכלים. וכן משמע, דמוקי אב"י במגעול וקטיר במיתנא, דהוי כמו חתומות שבכלים. הא לאו הכי – אסור. ובריש סוגיא, דפריך: ואנא, הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר הוא. אע"ג דסתם מגדל של עץ הוא, דהוי כלי. כדמוכח בכמה דוכתי – מעיקרא הוה סבר דאירי שאי אפשר לקחת העירוב אלא על ידי סתירה גמורה:

לול של תרנגולין. דלא חשיב ליה שמואל בונה, אומר ר"י: משום דלא חשיב להאי פתח עשוי להכניס ולהוציא: ונע"י לקמן קמח':

אבל בהנך תרתי אימא מודה כו'. ומקמייתא ובתרייתא נמי לא ידעינן מציעתא: בשלמא

רב נתן בר אשעניא מרבי יוחנן: מסתת והמכה בפטיש! אימא: המסתת המכה בפטיש. ת"ש: מכה בפטיש. והאנן תנן: המסתת והמכה בפטיש. ת"ש:

הבונה במה יבנה ויהא חייב? **הבונה** כל שהוא והמסתת, והמכה בפטיש ובמעצד, הקורח כל שהוא – חייב. זה הכלל: כל העושה מלאכה, ומלאכתו מתקיימת בשבת – חייב. (וכן) רשב"ג אומר: אף המכה בקורנם על הסדן בשעת מלאכה – חייב, מפני שהוא במתקן מלאכה. **גמ'** כל שהוא למאי חזי? א"ר ירמיה: **שכן** עני חופר גומא להצניע בה פרוטותיו. דכוותה גבי **משכן** – **שכן** תופרי ורעות חופרין גומא להצניע בה מחטיהן. **אב"י** אמר: פיון דמשתמי – לא עבדי רכי. **א"א**: **שכן** עני עושה פיספופי בירה קטנה לשפות עליה קדירה קטנה. דכוותה גבי **משכן** – **משכן** סמנין לצבוע ורעות שחכרה מלאכתו, עושין פיספופי בירה קטנה לשפות עליה יורה קטנה. רב אחא בר יעקב אמר: אין עניות במקום עשירות. **א"א**: **שכן** בעה"ב שיש לו נקב בבירתו וסותמו, דכוותה גבי **משכן** – **שכן** קרש שגפלה בו דרנא – משיף לתוכה אבר וסותמו. אמר **שמואל**: המצדד את האבן – חייב. מיתבי: אחד נותן את האבן ואחד נותן את המיט – הנותן את המיט חייב! **וליעטמיה**, אימא סיפא, רבי יוסי אומר: ואפילו העלה והצית על גבי דימוס של אבנים – חייב! **א"א**: **תלתא בנייני** הוה, תתא מצינא ועילא. תתא – בעי צדורי ועפרא, מצינא – בעי נמי מינא, עילא – בהנחה בעלמא. "והמסתת". מסתת משום מאי מיתבי? רב אמר: משום בונה, ושמואל אמר: משום מכה בפטיש. **העושה** נקב בלול של תרנגולים, רב אמר: משום בונה, ושמואל אמר: משום מכה בפטיש. עיל שופתא בקופינא דמרא, רב אמר: משום בונה, ושמואל אמר: משום מכה בפטיש. וצריכא, דאי אשמעין קמייתא – בההיא קאמר רב, משום דרדך בגין בכך. אבל עושה נקב בלול של תרנגולים, דאין דרד בגין בכך – אימא מודה ליה לשמואל. ואי אשמעין בהא – בהא קאמר שמואל, אבל בהנך דרמי לבנין, דעבדיה לאוירא. אבל שופתא בקופינא דמרא, דאין דרד בגין בכך – אימא מודה ליה לשמואל. ואי אשמעין בהא – בהא קאמר שמואל, אבל בהנך דתרי – אימא מודה ליה לרב, צריכא. בעא מיניה מסתת משום מאי מיתבי? אחי ליה בדיה משום מכה בפטיש. והמכה בפטיש! אימא: המסתת המכה בפטיש. ת"ש:

הקורח

הבונה. שאמרו באבות מלאכות, במה יבנה כו': מסתת. מרבע את האבן ומתקנה, הכל לפי המקום. שיש מקומות שרגילין להחליק, ויש מקומות שרגילין לחרוץ בה חריצים חריצים בארץ אשכנז: **המכה בפטיש**. גם הוא באבות מלאכות, והוא בלע"ז פייק, שמופצץ בו את האבן מן הסלע לאחר שהצב את האבן סביב, ומכדיל מן ההר קצת – הוא מכה בפטיש מכה גדולה, והיא מתפרקת ונופלת, והוא גמר מלאכה של חוצבי אבן. וכל הגומר בשבת מלאכה – תולדת מכה בפטיש היא: **מעצד**. אף הוא כמו קורנס גדול של ברזל לבנין של ברזל: ותקודתו. נוקב עץ או אבן בבית: כל שהוא. אבולוה קאי, אמסתת ומכה בפטיש ובמעצד ותקודת: כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת. שיש מתקיימת כיוצא בו, ואין מוסיף עליה: **בשבת**. אעושה מלאכה קאי: על הסדן. בלע"ז אינקלימ"א: קורנס. מרטייל: מפני שהוא במתקן מלאכה. ואע"פ שאינו מכה על הפעולה, אלא על הסדן, ובמקרא מפרש מאי מתקן: **גמ'** דמשתמי. מעלין חלודה המתקין, רוא"ל: **פספופי**. רגלי בירה, כמין כלי ברזל שקורין טרפיידי מעמידין הבירה של חרס: **משכן** סמנין לצבוע שחכרה מלאכתו. שצמצמו צמר צביעתו, וחסרה למלאכתו, והוצרכו לחזור ולבשל סמנין ולצבוע מעט: יורה קטנה. גרסינן הקא: אין עניות במקום עשירות. לא עשו דבר בצמצום, אלא הכל מתחלתן דיים וחותר: בבירתו. בירה זאת, שהוא אוכל ושובב, מקפיד על חור קטן שבה אם מגונה הוא, וסותמו בטש: דרנא. תולעת: המצדד את האבן, מושיבה ומצדדה עד שמתישבת בקרקעית יסוד הבנין זה, מתוך שהוא מצדדה הוא מכינה תחתיה ומושיבה בארץ – חייב. ואפילו לא נתן טיט הוי בונה כל שהוא, דיש מקיימין כן בלא טיט: הנותן את המיט חייב. אבל הנותן האבן – פטור: דימוס. שורת אבני חומה, אלקא: בהנחה בעלמא חייב, ואפילו לא צידד, ועדיפא הא מדשמואל: **א"א**. לאו קושא: תלתא בנייני הוי: תתא, יסוד החומה תחתית, שמושבינן אבנים על האבן של טיט בצדורי. ונפקר לא עצמו אינו אלא לצדד את האבן, שתשב בשורה, ולא תשה לכאן ולכאן, ויהא עפר סביב לה לסומכה. ובההוא אמר שמואל מליתיה. ובריייתא – במצינא, כל הבנין כולו שמן היסוד עד שורה העליונה בעי נמי טינא עם הצידד: **עילא**. דימוס העליון, שאין על גביו עוד דימוס – אינו חושש אם נוטה האבן לצד אחד. הלכך, בהנחה בעלמא סגי, והוא מילתא דרבי יוסי: משום מאי. איזו תולדה מן האבות הוא: **מכה בפטיש**. גמר מלאכה הוא, שהמקום שחרץ חרץ זה לא יחרוץ עוד: לול של תרנגולין, של עץ הוא – וסתמו, ומקובו שיצא הריח של צואה, ולא יזיק לה: משום מכה בפטיש. שהיא גמר מלאכה הלול, וכל מידי דהוה גמר מלאכה – חייב משום מכה בפטיש. כדאמר ר' בפ' "כלל גדול" (דף עה:) עיל שופתא בקופינא דמרא. שופתא – יתד קטן שתוכנין בתוך בית יד של מרא בהיותו בנקב הברזל, להדקו שלא יצא, שקורין קאיינ"ל: **קופינא**. הוא חור שבראש המר: **מרא**. בלע"ז פושי"ר: מסתת. דרך בנין בכך: ואי אשמעין בהא. בעושה נקב בלול: דמי לבנין. שאף בבנין הפתים עושין נקבים לאויר, כדקאמר ועבדי לאוירא חורים וחלונות: ואי איתמר בהא. בשופתא: **בהא** קאמר שמואל. דאי אתרו ביה משום בונה – לא מיתבי, דלאו בנין הוא: אחי בדיה. מכה באגרופו על כפו, כמכה בפטיש: אימא המסתת המכה בפטיש. וד"ק: המסתת, שהוא חייב משום מכה בפטיש. חייב בכ"ש: הקורח

שבת דף קב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קמג

משום בונה, אף אם לא קבעה וחיברה לקרקע בטיט.
מִיתִיבְּ, שנינו בברייתא לגבי שנים המתעסקים בבנין, שאם **אָחָד**
נִתַּן – מניח **אֶת הָאֵבֶן**, ו**אֶחָד נִתַּן אֶת הַטִּיט** מתחתיה, **נִתַּן אֶת**
הַטִּיט חָיִיב, משום שהוא מחזק בזה את הבנין, אבל המניח את האבן
פטור, מאחר שהניחה בלא טיט, ואף אם צידדה בקרקע, והיאך אמר
שמואל שהמציא את האבן בלא טיט חייב.
מקשה הגמרא על המקשן עצמו: **וְלִיטְעִיבָּהּ** – לשיטתך, שאתה סובר
שאין חייבים על הנחת אבן בלבד, עד שאתה מקשה על שמואל
מדברי תנא קמא, **אִמְרָא סִיפָא** – אמור את הסיפא של הברייתא
ותתמה על מה ששנינו שם, **רַבִּי יוֹסִי אָמַר**, ו**אִפְּלוּ הָעֵלָה** את האבן
ו**הִנִּיחָהּ אוֹתָהּ עַל גַּבִּי דִּימֹוס** – שורה של **אֲבָנִים** מאבני החומה, בלי
טיט, **חָיִיב**. הרי שרבי יוסי מחמיר יותר משמואל, ומחייב על הנחת
האבן גם באופן שלא צידדה, ואם כן יש לך יותר לתמוה על דבריו,
מדוע חייב הרי לא עשה כלום.
מתרצת הגמרא: **אֲלָא** ודאי חייבים לומר שאין כאן קושיא כלל,
משום ש**תִּלְתָּא בְּנִינִי הָווּ** – ישנם שלשה שלבים בעת בניית הבנין,
החלוקים בדינים זה מזה, **תַּתָּא מְצִינָא וְעִילָא** – תחתון אמצעי ועליון.
תַּתָּא – החלק התחתון של הבנין, שהוא שורת האבנים שמניחים על
הארץ בתחתית החומה בלי טיט, **בְּעִי צִדְדֵיהּ וְעִפְרָא** – צריך שיעשה
על ידי צידוד האבנים בקרקע, ונתנית עפר סביבותיהם לסומכם שלא
יש לכאן ולכאן, ואם לא עשה כן אין זו בניה כלל. ובבנין זה אמר
שמואל שהמציא את האבן חייב אפילו שלא קבעה בטיט. **מְצִינָא** –
החלק האמצעי של הבנין, שהוא כל שורות האבנים מלבד השורה
התחתונה והעליונה, **בְּעִי נְמוּ מִינָא** – צריך שיעשה גם על ידי צידוד
האבנים במקומם, וגם על ידי קביעתם בטיט, ובבנין זה אמרה
הברייתא ברישא שהנחת האבן במקומה בלא טיט אינה נחשבת
בניה. ו**עִילָא** – החלק העליון של הבנין, שהוא שורת האבנים
העליונה, הואיל ואין מעליה שורה נוספת, אין לחשוש אם תטה
האבן לכאן ולכאן, לפיכך די **בְּהִנָּחָה בְּעִלְמָא** בלא צידוד האבן
וקביעתה בטיט. ובבנין זה אמר רבי יוסי בסיפא של הברייתא,
שבנהגת האבן בלבד חייב.
הגמרא מבררת משום איהו תולדה מן האבות חייב המסתת את
האבן. שנינו במשנה: **וְהַמְסַתָּהּ וכו'** כל שהוא חייב. מבררת הגמרא:
הַמְסַתָּהּ את האבן **מִשּׁוּם מָאֵי מִיתִיב** – משום איזו תולדה מן
האבות הוא חייב. **רַב אָמַר מִשּׁוּם תּוֹלַדַת מְלֹאכַת בּוֹנָה**, כי סתות
האבנים הוא צורך הבנין. ו**שְׁמוּאֵל אָמַר מִשּׁוּם תּוֹלַדַת מְלֹאכַת מְכָה**
בְּפִטְיִשׁ, כי הסתות הוא גמר מלאכת האבן, וכל גמר מלאכה בשבת
הוא תולדת מכה בפטיש.
הגמרא מביאה אופנים נוספים שבהם נחלקו רב ושמואל, אם חייבים
עליהם משום בונה או משום מכה בפטיש. עוד נחלקו: **בְּהָעוֹשֶׂה נֶקֶב**
בְּלוֹל – בית קטן עשוי מעץ, **שֶׁל תְּרִנְגּוּלִים**, כדי שיצא ריח הצואה
ולא ייקל להם. **רַב אָמַר**, חייב על עשיית הנקב **מִשּׁוּם תּוֹלַדַת מְלֹאכַת**
בּוֹנָה, כי כן דרך הבנינים שעושים בהם חלונות לאויר. ו**שְׁמוּאֵל**
אָמַר, אין פעולה זו בכלל מלאכת בונה, אלא החיוב **מִשּׁוּם תּוֹלַדַת**
מְכָה בְּפִטְיִשׁ, לפי שהנקב הוא גמר מלאכת הלול.
ועוד נחלקו: **בְּעִילֵי שׁוֹפְתָא** – תחב יתד קטן **בְּקוֹפִינָא דְמָרָא** – בחור
הברול שבו נתונה הקת של המעדר. כדי להדקה בו שלא תצא. **רַב**
אָמַר, חייב על תחיבת היתד **מִשּׁוּם תּוֹלַדַת בּוֹנָה**, כי בכך בנה את
המעדר. ו**שְׁמוּאֵל אָמַר**, חייב **מִשּׁוּם תּוֹלַדַת מְכָה בְּפִטְיִשׁ**, לפי
שבתחיבת היתד גמר את עשיית המעדר.
הגמרא מבארת את החידוש שיש בכל אחד מהאופנים הללו. אומרת
הגמרא: ו**צִרִיכָא** – צריך להביא את מחלוקת רב ושמואל בשלושת
האופנים הללו, כיון **דְּאִי אֲשָׁמְעִין קְמִיתָא** – אם היתה משמיעה לנו
הגמרא רק את האופן הראשון, דהיינו את המסתת, היינו אומרים
שרק **בְּהִנָּחָה קְאָמַר רַב** שחייב מצד תולדת בונה, **מִשּׁוּם דְּרָדָךְ בְּנִין**
בְּכָךְ, שבתחילה מסתתים את האבנים ואחר כך קובעים אותם בבנין,
אֲבָל בְּעוֹשֶׂה נֶקֶב בְּלוֹל שֶׁל תְּרִנְגּוּלִים, **דְּאִין דְּרָדָךְ בְּנִין בְּכָךְ**, שהרי

פרק שנים עשר – הבונה
פרק זה עוסק בדיניהם ובשיעוריהם של כמה מל"ט אבות המלאכות
האסורות בשבת.
משנה
משנתנו דנה במלאכות הבונה והמכה בפטיש. מבררת המשנה:
הַבּוֹנָה שהזכר במשנה (לעיל עג) במנין ל"ט אבות המלאכות, **כְּמָה**
יִבְנֶה וְיִהְיֶה חָיִיב. משיבה המשנה: **הַבּוֹנָה כָּל שֶׁהוּא** – אפילו בנה
בניה מועטת ביותר. וכן **הַמְסַתָּה** – מרבע ומתקן את האבן, ו**הַמְכָּה**
בְּפִטְיִשׁ, ו**בְּמַעְצָד** על האבן ועוקרה מן ההר, [ו] **תְּקוּלָּהּ** – העושה נקב
בכותל על מנת למלאותו בעץ או באבן. בכל אלו אפילו עשה **כָּל**
שֶׁהוּא חָיִיב.
המשנה אומרת כלל אימתי חייבים על עשיית מלאכה בשבת: **זֶה**
הַכֹּל, כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה אפילו בשיעור מועט, ו**מְלָאכָתוֹ**
מִתְקַיֵּמַת כמו שהיא, דהיינו שיש שמשאירים אותה כך לעולם מבלי
להוסיף עליה עוד מלאכה, אם עשאה **בְּשֶׁפֶת חָיִיב**.
(וְכֵן רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, אִם הַמְכָּה בְּקוֹרְנָם וּפְטִישׁ
גְּדוֹל עַל הַסֶּדֶן בְּשַׁעַת מְלָאכָה כדי להחליק את הפטיש, **חָיִיב** משום
מכה בפטיש, אף על פי שהכה על הסדן ולא על הכלי שרוצה לתקן,
מִפְּנֵי שֶׁהוּא נֹחֵשֵׁב בְּמִתְקַן אֶת הַמְלָאכָה עצמה.
גמרא
הגמרא מבררת איזה צורך יש לאדם בבנין כל שהוא, ואיזה בנין כל
שהוא היה במשכן. שנינו במשנה שהעוסק במלאכת בונה אפילו
בשיעור מועט חייב. שואלת הגמרא: **כָּל שֶׁהוּא לְמָאֵי חָיִיב** – לאיזה
שימוש ראוי בנין בשיעור מועט. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה,**
שֶׁכֶּן מְצִינוּ שְׁעָנִי חוֹפֵר גּוֹמָא קטנה בקרקע בשביל **לְהַצְנִיעַ בָּהּ** את
פְּרוֹמְתוֹתָיו – מעותיו. **דְּבִנְיָתָהּ** – ומצינו כמו כן **גַּבִּי מְלֹאכַת הַמִּשְׁכָּן,**
שֶׁכֶּן תּוֹפְרֵי יְרֵיעוֹת שבמשכן היו **חוֹפְרִין גּוֹמָא** קטנה בקרקע בשביל
לְהַצְנִיעַ בָּהּ את **מַחֲמִיתָהּ**. הרי שיש צורך לאדם גם בבניה מועטת,
לפיכך מלאכה חשובה היא וחייבים עליה.
הגמרא דוחה ביאור זה ומיישבת באופן אחר: **אֲפִי אָמַר, בֵּינִין**
דְּמִשְׁתַּבִּי – שהמחטים מחלילים בקרקע, **לֹא עֲבָדֵי הָבִי** – לא יתכן
לומר שעשו כך במשכן. **אֲלָא** יש לומר, שהסיבה שבנין כל שהוא
נחשב למלאכה, משום **שֶׁכֶּן מְצִינוּ שְׁעָנִי עוֹשֶׂה פִּיטְפוּטִי** – רגלים
מברול להיות בסיס ל**כִּירָה קְמָנָה**, בשביל **לְשַׁפְּתָהּ** – להושיב **עָלֶיהָ**
קִירָה קְמָנָה. **דְּבִנְיָתָהּ** – ומצינו כמו כן **גַּבִּי מְלֹאכַת הַמִּשְׁכָּן**, שכן
מְכַשְׁלֵי הַסֶּמֶנִּין בכדי **לְצַבֵּעַ** את יְרֵיעוֹת הַמִּשְׁכָּן, **שֶׁחִסְרָה מְלָאכָתָהּ**
– כשהיה חסר להם צבע בכדי לסיים את מלאכתם, והוצרכו לחזור
ולבשל סממנים לשם כך, היו **עוֹשִׂין פִּיטְפוּטִי כִירָה קְמָנָה** כדי
לְשַׁפְּתָהּ עָלֶיהָ יוֹרָה – קדירת בישול קְמָנָה, לבשל בה את מעט הצבע
החסר. ומאחר ומצינו שיש תועלת לאדם בבניה מועטת, וכמו כן
מצינו בנין מועט במשכן, לפיכך הבונה כל שהוא חייב.
הגמרא דוחה ביאור זה ומיישבת באופן אחר: **רַב אָהֳא בַר יַעֲקֹב**
אָמַר, לא יתכן לומר שאירעו פעמים שהיה חסרון במלאכת המשכן,
שהרי כלל בידינו שאין **עֲנִיּוֹת בְּמָקוֹם עֲשִׁירוֹת** – אין ראוי לעשות
דברים כדרכם של עניים במקום שנוהגים בו בעושר ושררה, וכל דבר
שנעשה במשכן היה ברוח ולא בצמצום. **אֲלָא** יש לומר שהסיבה
שבנין כל שהוא נחשב למלאכה, **שֶׁכֶּן מְצִינוּ שֶׁפַּעַל הַבֵּית שֵׁשׁ לוֹ**
נֶקֶב קָטַן בְּכִירְתּוֹ – בבית גדול ויפה, שהוא מקום אכילתו ושכיבתו,
מקפיד אפילו על חור קטן שבו, ו**סוֹתָמוֹ** בטיט. ו**דְּבִנְיָתָהּ** – ומצינו כמו
כן **גַּבִּי מְלֹאכַת הַמִּשְׁכָּן**, **שֶׁכֶּן קָרַשׁ מְקַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן שְׁנִפְלָה בּוֹ דְרָגָא**
(וְתוֹלַעַת) וְעִשְׂתָהּ בּוֹ חוֹר, מִפְּיָהּ – מטפסף **לְתוֹכָהּ אָבָר** (עופרת)
ו**סוֹתָמוֹ** בה.
הגמרא מבררת מה הם אופני החיוב והפטור בהנחת אבן בבנין: **אָמַר**
שְׁמוּאֵל, הַמַּעְצָד – מושיב ומכוון **אֶת הָאֵבֶן** בקרקעית יסוד הבנין עד
שמתיישבת היטב במקומה, בכדי שיהיה ניתן לבנות עליה, **חָיִיב**

הַקֹּדֶשׁ חֹר בְּכֹתֵל עַל מִנְתַּלְתְּקוֹעַ בּו יתֵּד, אִפִּילוּ עֲשֵׂה חֹר כָּל
 שְׁהוּא חֵיִיב. מִקְשָׁה הִגְמָרָא: **בְּשִׁלְמָא** – דִּין זֶה מוֹבֵן לְדַעַת רַב, הַסּוֹבֵר
 (לְעֵיל קֶב) שְׁעִשִּׁית נִקֵּב בְּלוֹל תְּרַנְגוּלִים נִחְשָׁב לְמִלְאכַת בּוֹנֵה, לְפִיכָךְ
 אִף הַקּוֹדֵשׁ חֹר חֵיִיב, הוּאִיל וּמִיחֻזִּי **בְּמֵאָה דְחָר הוֹרְתָא** לְבִנְיָנָא –
 וְנִרְאֵה כְּמִי שְׁעוֹשֶׂה חֹר לְתוֹעֵלַת הַבֵּנִין. **אֵלָּא לְשִׁמּוּאֵל** שְׁאִמֵּר (שם)
 שֶׁהֵנוּקֵב חֹר בְּלוֹל תְּרַנְגוּלִים אֵינּוּ חֵיִיב מִשּׁוּם מִלְאכַת בּוֹנֵה אֲלָא
 מִשּׁוּם מִכָּה בְּפִטְשִׁי, מִדּוּעַ יִתְחַיֵּב הַקּוֹדֵשׁ חֹר בְּכֹתֵל, הֲלֹא הַחֹר
 שְׁעֲשֵׂה בְּכֹתֵל לֹאֻ **נִמְר מְלֹאכָה הוּא**, שְׁהִי עוֹמֵד לְסוּתוֹמוּ בֵּיתָה,
 וְקִבְעִית הִיתֵד הִיא גִּמְר הַמִּלְאכָה.

מִתְרַצַּת הִגְמָרָא: **הָכָא בְּמֵאָה עֶסְרִינָן** – כָּאֵן בְּמִשְׁנָה בְּמָה מְדוּבָר,
דְּבִזְעִיָּה בְּרַמְצָא דְּפִרְזָלָא וְשִׁבְקִיָּה בְּגוּוּיָה – שְׂקֵדָה חֹר בְּמִסְמֵר אֶרֶץ
 שֶׁל בְּרוֹל, וְהַשְׂאִיר אֶת הַמִּסְמֵר בְּקִיר כְּדִי לְתִלּוֹת עֲלֵיו חִפְצִים, **דְּהִינִי**
 – שְׂבִאוּפֵן זֶה הַקְדִּיחָה הִיא **נִמְר הַמְּלֹאכָה**, וְחֵיִיב מִשּׁוּם מִכָּה בְּפִטְשִׁי.
 שְׁנִינִי בְּמִשְׁנָה: זֶה הַכָּלָל כָּל הַעוֹשֶׂה מִלְאכָה וּמִלְאכְתּוֹ מִתְקִימַת
 בְּשֶׁבֶת חֵיִיב. הִגְמָרָא מְבָאֵר מָה בָּא כָּלֵל זֶה לְרִבּוּת. שׁוֹאֵלֵת הִגְמָרָא:
זֶה הַכָּלָל לְאֵתְנִי מֵאָה – אֵלּוּ דְּבָרִים בָּאָה הַמִּשְׁנָה לְרִבּוּת בְּכָלֵל זֶה.
 מְשִׁיבָה הִגְמָרָא: שֶׁהַמִּשְׁנָה בָּאָה לְאֵתְנִי – לְרִבּוּת דְּחָק קִפְזָא **בְּקִנְיָא**
 – מִי שֶׁחָקַק כָּלִי שֶׁמְכִיל מִדָּה שֶׁל שְׁלוֹשָׁה לּוּגִין, בְּחִתִּיכַת עֵץ גְּדוּלָּה
 שֶׁאִפְשָׁר לְחַקוֹק בָּה כָּלִי שִׁכִּיל קֶב שֶׁהוּא אַרְבַּעַה לּוּגִין, שְׁחֵיב. וְאִף
 עַל פִּי שֶׁהוּא בַּעֲצוּמוֹ יוֹסִיף וְיַחְקוֹק בָּה עוֹד, מִכָּל מְקוֹם מֵאֲחֵר שִׁישׁ
 אַחֲרֵים שֶׁמְקִימִים אִתָּה הַכָּלִי כִּי וְאִינֵם מוֹסִיפִים בּו, גַּם זֶה נִחְשָׁב
 לְמִלְאכָה הַמִּתְקִימַת וְחֵיִיב.

שְׁנִינִי בְּמִשְׁנָתָה: **רֶבֶן שְׁמַעוֹן בֶּן נְמִלְיָאֵל אָמַר**, הַמֵּבֶה בְּקוֹרְנָם עַל
 הַסֶּדֶן כּו' בִּשְׁעַת מִלְאכָה חֵיִיב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִתָּקֵן מִלְאכָה. מְבֹאֵר
 בְּדִבְרֵיו שֶׁאִף עַל פִּי שֶׁמְכָה עַל הַסֶּדֶן וְלֹא עַל הַדֶּבֶר שְׁרוּצָה לְרַקַּע
 וְלַהֲחִלִּיק, חֵיִיב מִשּׁוּם מִכָּה בְּפִטְשִׁי. הִגְמָרָא מְבָאֵרֵת אֶת דְּבָרָיו.
 שׁוֹאֵלֵת הִגְמָרָא: **מֵאָה קַעֲבִיד** – מָה עֲשֵׂה שֶׁנִּחְשָׁב כְּתִיקוֹן מִלְאכָה.
 מְשִׁיבָה הִגְמָרָא: **רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאֶמְרֵי תַרְוִיחָה**, מִפְּנֵי שְׁמֵאֲמֵן –
 מְגִילָה וּמִכּוּץ אֵת יְדוֹ לְהַכּוֹת מִכָּה הָרְאוּיָה לְמִלְאכְתּוֹ, שֶׁלְּפַעֲמִים
 צִירֵךְ הָאוֹמֵן לְהַכּוֹת מִכָּה חֻזָּקָה וּלְפַעֲמִים מִכָּה חֲלָשָׁה כְּפִי הַצּוּרֵךְ.
קָשְׁוּ בָּה – הַתְּקִשּׁוּ בּוֹה בְּנֵי רַבָּה, **אֵלָּא מַעֲתָה** שֶׁאֵתָּה מְחַיִּיב עַל
 אִימּוֹן יְדִי אִף בְּלִי עֲשִׂיַת מִלְאכָה, **חֲזָא אֲוִמְנָתָא בְּשִׁבְתָּא וְגַמְר** –
 רָאָה מַעֲשֵׂה אֲוִמְנָתָא בְּשֶׁבֶת וּמִתּוֹךְ כִּי לָמַד לַעֲשׂוֹתָהּ, **הָכִי נִמְי**
דְּמִתִּיבִי – הָאֵם כִּי נֹאמֵר גַּם בּו, שִׁיתְחַיֵּב עַל רֵאִיִּתּוֹ מִפְּנֵי
 שֶׁמְכִשִּׁירָתוֹ לְמִלְאכָה, הִרִי לֹא מִסְתַּבֵּר לּוֹמֵר כֵּן, כִּיֹּן שֶׁבִּסּוּפּוֹ שֶׁל דָּבָר
 לֹא עֲשֵׂה כָּל מִלְאכָה. וְאֵם כֵּן מִדּוּעַ הֵמָּאֵן אֶת יְדוֹ לְהַכָּאָה חֵיִיב
 מִשּׁוּם מִכָּה בְּפִטְשִׁי הִרִי לֹא עֲשֵׂה כָּל מִלְאכָה.

מִתְרַצַּת הִגְמָרָא: **אֵלָּא אֲבִי וְרַבָּא דְּאֶמְרֵי תַרְוִיחָה**, הֵטַעַם שֶׁהִכָּאָה
 בְּקוֹרְנָם עַל הַסֶּדֶן נִחְשָׁב לְמִלְאכָה הוּא, מִשּׁוּם שֶׁכֵּן מְרַדְּדִי סָפִי
 הַזֶּה בְּלִצְפִי קְרִשֵׁי הַמִּשְׁכָּן הִיוּ עוֹשִׂין כֵּן, שֶׁהִיוּ מְכִים בְּקוֹרְנָם בִּשְׁעַת
 הַמִּלְאכָה שְׁלֹשָׁה פַּעֲמִים עַל הַטָּס לְרַדְדוֹ, וּפַעַם אַחַת עַל הַסֶּדֶן בְּכַדִּי
 לְהַחֲלִיק אֶת הַקּוֹרְנָם שֶׁלֹּא תָהָא בּו פְּגִימָה, וְיִבְקַע הַטָּס הַדֶּק. וְסִבֵּר
 רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שֶׁהִמְכָּה עַל הַסֶּדֶן בִּשְׁעַת מִלְאכָה הִרִי זֶה
 בְּכָלֵל מִלְאכַת מִכָּה בְּפִטְשִׁי וְחֵיִיב.

הִגְמָרָא מְבִיאָה רֵאִיָּה לְדִבְרֵי אֲבִי וְרַבָּא מְבִרִייתָא: **תֵּנִיָּא נִמְי הָכִי** –
 שְׁנִינִי כֵּן בְּבִרִייתָא, **רֶבֶן שְׁמַעוֹן בֶּן נְמִלְיָאֵל אָמַר**, אִף הַמֵּבֶה
 בְּקוֹרְנָם עַל הַסֶּדֶן בִּשְׁעַת מִלְאכָה חֵיִיב, שֶׁכֵּן מְרַדְּדִי סָפִי מִשְׁכָּן
 עוֹשִׂין כֵּן.

משנה

מִשְׁנָתָה עוֹסֶקֶת בְּשִׁיעוּרֵי הַמִּלְאכּוֹת שֶׁל חוֹרֵשׁ וְזוֹרַע וְקוֹצֵר: הַחֹרֶשׁ
 כָּל שְׁהוּא, וְכֵן הַמְּנַבֵּשׁ – תּוֹלֵשׁ עֲשָׂבִים רַעִים מִתּוֹךְ עֲשָׂבִים יָפִים,
וְהַמְּקַרְסֵם – קוֹצֵץ עֲנָפִים יָבִישִׁים מִן הָאֵילָן בְּכַדִּי לְשַׁפֵּר אֶת צִמְיָתָהּ,
וְהַמְּזוֹרֵר – קוֹצֵץ עֲנָפִים לְחִים חֹרְשִׁים מִן הָאֵילָן, אִם עֲשֵׂה מִהֵן כָּל
 שְׁהוּא, חֵיִיב מִשּׁוּם חוֹרֵשׁ אוּ מִשּׁוּם זוֹרַע, אֲבָל מִשּׁוּם מִלְאכַת קוֹצֵר
 אֵינּוּ חֵיִיב, כִּי אֵינּוּ עוֹשֶׂה כֵּן כְּדִי לִישׁוֹל אֶת הָעֲשָׂבִים שֶׁקָּצַר, הַמְּלַקֵּט
 עֲצִים הַמְּחוּבָּרִים לְאֵילָן אוּ לְקַרְקַע, אִם לְקַטֵּם בְּשִׁבִּיל לְתֵּלֵן אֶת

הָאֵילָן אוּ אֶת הַקַּרְקַע, חֵיִיב אִף בְּשִׁיעוּר כָּל שְׁהוּא, וְאִם לְקַטֵּם לְהִיפֵק
 – לְהַסְקָה, כְּדִי לְבִשֵּׁל אוּ לְחַמֵּם בָּהֶם, חֵיִיב בְּלִקְטִית עֲצִים שִׁישׁ בָּהֶם
 כְּדִי לְבִשֵּׁל בְּשִׁיעוּר גְּרוּגְרָת מְבִיצָה קָלָה – בִּיצַת תְּרַנְגוּלָה, מִשּׁוּם
 מִלְאכַת קוֹצֵר. הַמְּלַקֵּט עֲשָׂבִים הַמְּחוּבָּרִים לְקַרְקַע, אִם עֲשֵׂה כֵּן
 בְּשִׁבִּיל לְתֵּלֵן אֶת הַקַּרְקַע שֶׁתָּהָא נִקְיָה מִעֲשָׂבִים מִפְּנֵי שְׁרוּצָה לְזוֹרְעָה,
 חֵיִיב בְּכָל שְׁהוּא, מִשּׁוּם חוֹרֵשׁ, שֶׁהַחֲרִישָׁה מְכַשֶּׁרֶת אֶת הַקַּרְקַע
 לְזוֹרְעָה. וְאִם לְקַטֵּם בְּשִׁבִּיל לְהַאֲכִילֵם לְבִהְמָה, חֵיִיב בְּשִׁיעוּר כָּלֵל
 פִּי הַגְּדִי מִשּׁוּם קוֹצֵר.

גמרא

הִגְמָרָא מְבָרַרֵת מִדּוּעַ חֵיִיב עַל חֲרִישָׁה כָּל שְׁהִיא. שׁוֹאֵלֵת הִגְמָרָא:
 חֲרִישֵׁת כָּל שְׁהוּא לְמֵאָה חֵיִיב – לְצוּרֵךְ מָה הִיא רֵאִיָּה. מְשִׁיבָה הִגְמָרָא:
 שְׁחִישֵׁת גּוּמָא קִטְנָה חֵיִיב לְבִזְרָא דְּקִרָא – רֵאִיָּה לְזוֹרַע בְּתוֹכָהּ זֶרַע
 אֶחָד שֶׁל דְּלַעַת. וּמִצִּינוּ דְּבִזְוִתָּהּ [כְּמוֹתָהּ] גַּבִּי מִלְאכַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁכֵּן
 בְּחִישֵׁת כָּל שְׁהוּא רֵאִיָּה לְזוֹרַע קָלָה אֶחָד שֶׁל סְמִנִין שֶׁמֶהֶם הַכִּינוּ
 אֶת הַצְּבָעִים שֶׁנִּצְרְכוּ בְּמִשְׁכָּן.

שְׁנִינִי בְּמִשְׁנָה: הַמְּנַבֵּשׁ וְהַמְּקַרְסֵם וְהַמְּזוֹרֵר כָּל שְׁהוּא חֵיִיב. הִגְמָרָא
 מְבִיאָה בְּרִייתָא הָעוֹסֶקֶת בְּקִצְרִיָּה וְתִיקוֹן הַקַּרְקַע: תֵּנִיָּא רַבָּנִין בְּבִרִייתָא,
 הַתּוֹלֵשׁ עוֹלָשִׁין – מִיֵּן עֲשֵׂב הָרְאוּי עֲבוּדוֹ רַךְ לְמֵאכֵל אָדָם, וְהַמְּזוֹרֵר
 וְהָרִים – וְהַקּוֹצֵץ קִנִּים שֶׁבַעֲוֹדֵן רְכִים רֵאִיִּים לְמֵאכֵל אָדָם, וְלֵאחֲרֵי
 שֶׁנִּתְקַשּׁוּ מִעַט הֵם רֵאִיִּים לְמֵאכֵל בַּהֲמָה, וְלִכְשִׁמְתִּיבֵשִׁים הֵם רֵאִיִּים
 לְהַסְקָה, אִם תִּלְשֵׁם לְאִכְלָהּ, הַשִּׁיעוּר לְהִתְחַיֵּב מִשּׁוּם מִלְאכַת קוֹצֵר
 הוּא בְּבִזְוִתָּהּ, שְׁהוּא הַשִּׁיעוּר לְכָל אִיסוּרֵי מִלְאכּוֹת שֶׁבֶת בְּדִבְרֵי
 מֵאכֵל. וְאִם כִּבֵּר אֵינֵם רֵאִיִּים לְאָדָם וְתִלְשֵׁם לְבִהְמָה, הַשִּׁיעוּר הוּא
 כָּלֵל פִּי הַגְּדִי. וְאִם גַּם לְאִכִּילַת בַּהֲמָה אֵינֵם רֵאִיִּים וְתִלְשֵׁם לְהִיפֵק,
 הַשִּׁיעוּר הוּא בְּכַדִּי לְבִשֵּׁל בִּיצָה קָלָה. וְאִם תִּלְשֵׁם כְּדִי לְיִיפּוֹת אֶת
 הַקַּרְקַע וְלַעֲשׂוֹתָהּ רֵאִיָּה יוֹתֵר לְזוֹרְעָה, חֵיִיב אִף בְּתִלְשֵׁת עוֹלָשִׁין אוּ
 זִרְדִּים כָּל שְׁהוּא, מִשּׁוּם מִלְאכַת חוֹרֵשׁ.

מִסְדֵּר הַבְּרִייתָא מְשַׁמַּע שֶׁאֵם כּוֹנֵת הַתּוֹלֵשׁ הִיתָה לְאִכִּילָה אוּ
 לְהִיפֵק, אֵינּוּ מִתְחַיֵּב עַד שִׁיתּוֹשׁ בְּשִׁיעוּרִים שֶׁנֹּאמְרוּ, וְרַק הַמִּתְכוּיֵן
 לְיִיפּוֹת אֶת הַקַּרְקַע חֵיִיב בְּשִׁיעוּר כָּל שְׁהוּא. מִקְשָׁה הִגְמָרָא: אֲמַר
 בּוֹלָהּ – וְכִי תִתְּלִישׁוֹת שֶׁבְּכָל שָׂרָה אֲדוּפִים שֶׁבְּבִרִייתָא לֹא לְיִיפּוֹת
 אֶת הַקַּרְקַע נִיְהוּ – אֵינִי מְיִיפֶת אֶת הַקַּרְקַע, הֲלֹא אִף שֶׁאֵין עֵיקֶר
 כּוֹנֵתוֹ לְכָר, מְכָל מְקוֹם עַל יְדֵי מַעֲשֵׂי מִתְיִיפָה הַקַּרְקַע מֵאִלְיָה.
 מִתְרַצַּת הִגְמָרָא: **רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאֶמְרֵי תַרְוִיחָה**, בְּאֵנָם שְׁנֵי –
 שִׁיעוּרִים אֵלּוּ שְׁנִישְׁנו בְּבִרִייתָא נֹאמְרוּ בְּתוֹלֵשׁ וּמוֹרֵד בָּאֵם, שְׁכִיֵן
 שֶׁאֵינוּ מְקוֹם זְרִיעָה, אֵין שׁוֹם צוּרֵךְ וְתוֹעֵלַת בִּיפִי הַקַּרְקַע, וְלִכֵּן חֵיִיב
 רַק עַל הַקִּצְרִיָּה. אֲבָל כְּשֶׁתּוֹלֵשׁ וּמוֹרֵד בְּשִׁדְּהוּ, גַּם אִם אֵין כּוֹנֵתוֹ
 לְיִיפּוֹת אֶת הַקַּרְקַע חֵיִיב בְּתִלְשָׁה כָּל שְׁהוּא מִשּׁוּם חוֹרֵשׁ, כִּיֹּן
 שֶׁבְּתִלְשָׁתוֹ הַתִּלְפִּיתָה הַקַּרְקַע מֵאִלְיָה.

תִּירִיץ אַחֵר: אֲבִי אָמַר, אֲפִילוּ תִּימָא – אִפִּילוּ תֹאמֵר שֶׁהַבְּרִייתָא
 עוֹסֶקֶת בְּתוֹלֵשׁ וּמוֹרֵד בְּשִׁדְּהָ דְּלֹא אֲנֵם, אִפְשָׁר לִישֵׁב אֶת הַקּוֹשִׂיא,
 וּבְגוֹן דְּלֹא קְמִיפִין – שֶׁמְדוּבָר בְּאוּפֵן שֶׁאֵינוּ מִתְכוּיֵן בְּתִלְשָׁתוֹ לְיִיפּוֹת
 אֶת הַקַּרְקַע, אֲלָא רְצוֹנוֹ שֶׁתִּשְׁמַשׁ בְּעוֹלָשִׁין וּבוֹרְדִים רַק לְמֵאכֵל אוּ
 לְהִיפֵק, וְכֵשֶׁאֵינוּ מִתְכוּיֵן לְמִלְאכָה פְּטוּר עֲלֵיהּ, שְׁכֵן הַלְכָה כְּרַבִּי
 שְׁמַעוֹן (לְעֵיל מֵא) שֶׁהַעוֹשֶׂה דְּבָר שֶׁאֵינוּ מִתְכוּיֵן פְּטוּר.

מִקְשָׁה הִגְמָרָא עַל תִּירְצוֹ שֶׁל אֲבִי: וְהָא אֲבִי וְרַבָּא דְּאֶמְרֵי תַרְוִיחָה
 – אִמְרוּ שְׁנִינֵם, שֶׁאִף עַל פִּי שֶׁלְּדַעַת רַבִּי שְׁמַעוֹן הַעוֹשֶׂה מִלְאכָה בְּלֹא
 כּוֹנֵה פְּטוּר, מְכָל מְקוֹם מוֹדָה רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּפִסְקִי רִישִׁיָּה וְלֹא מוֹמֵת
 – בְּחוֹתֵךְ רֹאשׁ שֶׁל בַּהֲמָה וְאוֹמֵר שֶׁאֵין רְצוֹנוֹ שֶׁתִּמּוֹת, שְׁחֵיב, לְפִי
 שֶׁהַתּוֹצֵאָה מוֹכֵרֶת מִמַּעֲשֵׂי וְאֵין הָאָדָם יוֹכֵל לּוֹמֵר שֶׁלֹּא הַתְּכוּיֵן
 לְכָר. וְאִם כֵּן הֵיאֵךְ אִמְרֵי אֲבִי שֶׁהַבְּרִייתָא עוֹסֶקֶת בְּאוּפֵן שֶׁלֹּא הַתְּכוּיֵן
 לְיִיפּוֹת אֶת הַקַּרְקַע וְלִכֵּן פְּטוּר, הִרִי לְשִׁטְתּוֹ יֵשׁ לְחֵיב אֶת הַתּוֹלֵשׁ
 וְהַמְּזוֹרֵר עַל תִּיקוֹן שִׁדְּהוּ גַם לְדַעַת רַבִּי שְׁמַעוֹן, לְפִי שֶׁמִּלְאכַת
 הַחֲרִישָׁה הִיא תּוֹצֵאָה מוֹכֵרֶת מִמַּעֲשֵׂי.
 מִתְרַצַּת הִגְמָרָא: לֹא צָרִיכָא – לֹא נֹאמְרוּ דְּבָרֵי אֲבִי בְּבִיאור הַבְּרִייתָא
 אֲלָא בְּאוּפֵן דְּקַעֲבִיד בְּאֶרְעָא דְּתַבְרִיָּה – שְׁעוֹשֶׂה כֵּן בְּקַרְקַע שֶׁל

שבת. פרק שנים עשר – הבונה דף קג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קמה
רש"י
 תוספות

הקודרת. וכל הקודרת ע"מ למלאות הוא, לתקוע בו יתד. ושלל למלאות – קרי נוקב:
בשלמא לרב. דאמר נקב הוי בגין, האי נמי בגין הוה כל שהוא. ואע"פ שימלאנו –
 הרי הועיל לבנון שקודרת החור: חר חורקא. קדח חור: אלא לשמואל. דאמר נוקב
 לאו בונה הוא. בשלמא נקב דלול – איכא למימר מכה בפטיש. אכל זה שעומד
 לסתום, לא גמר מלאכה הוא: דבועיה

הקודרת כל שהוא – חייב. בשלמא לרב – מיהו כמאן דחר
 חורקא לבניינא, אלא לשמואל לאו גמר מלאכה הוא! הכא
 במאי עסקינו – דבועיה ברמזא דפרזלא, ושבעיה בגויה,
 דהיינו גמר מלאכה. זה הפלל: זה הפלל לאתווי מאי?
 לאתווי דחק קפיא בקבא. רשב"ג אומר המכה בקורנס על
 הפסד כו'. מאי עקביד? רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו:
 מפני שמאמן את ידו. קשו בה בני רבבה: אלא מעתה,
 הוא אומנתא בשבתא וגמרה, הכי נמי דמחייב? אלא אפיי
 ורבא דאמרי תרווייהו: שפן מרדדי טפי משפן עושין בן.
 תנאי נמי הכי, רשב"ג אומר: אף המכה בקורנס על הפסד
 בשעת מלאכה – חייב, שפן מרדדי טפי משפן עושין בן.
מתני' החורש – כל שהוא, המנבש והמקרקס והמזוד
כל שהוא – חייב. המלקט עצים, אם לתקן – כל שהו, אם
להיסק – פרי לבשל ביצה קלה. המלקט עשבים, אם לתקן
– כל שהוא, אם לבהמה – כמלא פי הגדי. גמ' למאי
חזי? חזי לביזרא דקרא דכותה גבי משפן – שפן ראוי
לקלח אחד של סמנין. "המנבש והמקרקס והמזוד". ת"ר:
התולש עולשין, והמזוד ודרים, אם לאכילה – פגורגרת,
אם לבהמה – כמלא פי הגדי, אם להיסק – פרי לבשל ביצה
קלה, אם לייפות את הקרקע – כל שהו, אפילו פולח לא
ליפות את הקרקע נינהו? רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו:
באגם שנו. אפיי אמר: אפילו תימא בשדה דלאו אגם,
וכגון דלא קמפיוני. והא אפיי ורבא דאמרי תרווייהו: מודה
רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות! לא צריכא. דקעביד
בארעא דחכריה. מתני' הכותב שתי אותיות, בין בימינו
בין בשמאלו, בין משום אחד בין משתי שמות, בין משתי
סמניות, בכל לשון – חייב. אמר רבי יוסי: לא חייבו שתי
אותיות אלא משום רושם, שפך פותבין על קרשי המשפן,
לידע איזו בן זוגו. א"ר יהודה: מציינו שם קטן משם גדול;
שם משמעון ומשמואל, נח מנחור, דן מדניאל, גד מגדיאל.
גמ' בשלמא אימין ליחייב – משום דדרך פתיכה בקד,
אלא אשמואל אמאי? הא אין דרך פתיכה בקד? א"ר ירמיה:
באמר יד שנו. ותהו שמואל ידיה פתין דכ"ע, ואשמואל
– ליחייב, אימין – לא ליחייב! אלא אמר אפיי: בשולט
בשתי ידיו. רב יעקב בריה דרב יעקב אמר: הא מני – ר'
יוסי היא. דאמר: לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם.
והא מדסיפא ר' יוסי היא, רישא לאו ר' יוסי? פולח רבי
יוסי היא. "א"ר יהודה מציינו". אלא ר' יהודה שתי אותיות
והן שני שמות הוא דמחייב, שתי אותיות והן שם אחד לא מחייב? והתניא: "ועשה אחת" יכול
עד שיכתוב כל השם, ועד שיארוז כל הבשר, ועד שיעשה כל הנפה – ת"ל "מאחת". אי "מאחת"
יכול אפילו לא כתב אלא אות אחת, ולא ארג אלא חוט אחד, ולא עשה אלא בית אחד בנפה
ת"ל
 והם עובדין את השתי בדרך רכיכות, ועומד האריג. ובית אחד אין מתקיים. ומשום דלאו חוטיני נינהו – קרי להו בית, כמו בתי גירין – שאין לה בתי גירין אחרים:
 ת"ל

הקודרת כל שהוא – חייב. בשלמא לרב – מיהו כמאן דחר
 חורקא לבניינא, אלא לשמואל לאו גמר מלאכה הוא! הכא
 במאי עסקינו – דבועיה ברמזא דפרזלא, ושבעיה בגויה,
 דהיינו גמר מלאכה. זה הפלל: זה הפלל לאתווי מאי?
 לאתווי דחק קפיא בקבא. רשב"ג אומר המכה בקורנס על
 הפסד כו'. מאי עקביד? רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו:
 מפני שמאמן את ידו. קשו בה בני רבבה: אלא מעתה,
 הוא אומנתא בשבתא וגמרה, הכי נמי דמחייב? אלא אפיי
 ורבא דאמרי תרווייהו: שפן מרדדי טפי משפן עושין בן.
 תנאי נמי הכי, רשב"ג אומר: אף המכה בקורנס על הפסד
 בשעת מלאכה – חייב, שפן מרדדי טפי משפן עושין בן.
מתני' החורש – כל שהוא, המנבש והמקרקס והמזוד
כל שהוא – חייב. המלקט עצים, אם לתקן – כל שהו, אם
להיסק – פרי לבשל ביצה קלה. המלקט עשבים, אם לתקן
– כל שהוא, אם לבהמה – כמלא פי הגדי. גמ' למאי
חזי? חזי לביזרא דקרא דכותה גבי משפן – שפן ראוי
לקלח אחד של סמנין. "המנבש והמקרקס והמזוד". ת"ר:
התולש עולשין, והמזוד ודרים, אם לאכילה – פגורגרת,
אם לבהמה – כמלא פי הגדי, אם להיסק – פרי לבשל ביצה
קלה, אם לייפות את הקרקע – כל שהו, אפילו פולח לא
ליפות את הקרקע נינהו? רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו:
באגם שנו. אפיי אמר: אפילו תימא בשדה דלאו אגם,
וכגון דלא קמפיוני. והא אפיי ורבא דאמרי תרווייהו: מודה
רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות! לא צריכא. דקעביד
בארעא דחכריה. מתני' הכותב שתי אותיות, בין בימינו
בין בשמאלו, בין משום אחד בין משתי שמות, בין משתי
סמניות, בכל לשון – חייב. אמר רבי יוסי: לא חייבו שתי
אותיות אלא משום רושם, שפך פותבין על קרשי המשפן,
לידע איזו בן זוגו. א"ר יהודה: מציינו שם קטן משם גדול;
שם משמעון ומשמואל, נח מנחור, דן מדניאל, גד מגדיאל.
גמ' בשלמא אימין ליחייב – משום דדרך פתיכה בקד,
אלא אשמואל אמאי? הא אין דרך פתיכה בקד? א"ר ירמיה:
באמר יד שנו. ותהו שמואל ידיה פתין דכ"ע, ואשמואל
– ליחייב, אימין – לא ליחייב! אלא אמר אפיי: בשולט
בשתי ידיו. רב יעקב בריה דרב יעקב אמר: הא מני – ר'
יוסי היא. דאמר: לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם.
והא מדסיפא ר' יוסי היא, רישא לאו ר' יוסי? פולח רבי
יוסי היא. "א"ר יהודה מציינו". אלא ר' יהודה שתי אותיות
והן שני שמות הוא דמחייב, שתי אותיות והן שם אחד לא מחייב? והתניא: "ועשה אחת" יכול
עד שיכתוב כל השם, ועד שיארוז כל הבשר, ועד שיעשה כל הנפה – ת"ל "מאחת". אי "מאחת"
יכול אפילו לא כתב אלא אות אחת, ולא ארג אלא חוט אחד, ולא עשה אלא בית אחד בנפה
ת"ל
 והם עובדין את השתי בדרך רכיכות, ועומד האריג. ובית אחד אין מתקיים. ומשום דלאו חוטיני נינהו – קרי להו בית, כמו בתי גירין – שאין לה בתי גירין אחרים:
 ת"ל

בשלמא לרב מיחיו כמאן דחר חורקא לבניינא. אע"ג דלא דמי לערשה נקב בלול של
 תרנגולין, דהתם עשוי להכניס ולהוציא, מ"מ מטעם בגין כל דהו מחייב, כמו
 מעייל שופתא בקופינא דמרא ומסתת. אלא לשמואל, דמשום בגין כל דהו לא מחייב –
 אמאי חייב? הא אין כאן גמר מלאכה! **אם** לבהמה כמלא פי הגדי ואם להיסק, פירוש:
 שאינא ראויין לאכילה, דאי לאו הכי – מחייב
 אשערוא וזוטא, כדאמר לעיל (דף ע"ג. ע"ד) המוציא
 תבן כמלא פי פרה לגמל – חייב:
באגם שנו. ומתני' דלא שייך לאוקמי באגם,
 אומר ר"ת: דאיידי באילן יבש, שאינו
 מתקן כלום:
לא צריכא דעביד בארעא דחכריה, פי
 בערוך (ערך סבר) דבפסיק רישא דלא
 נחא ליה, כגון דקעביד בארעא דחכריה, וכגון
 באחר שאינו אוהבו, והקורץ בחרת בשעת מילה
 שאין לו נהא – מותר לכתחילה, ואפילו איסור
 דרבנן ליכא, והתיר ר' תנחום שפקדוהו בפשות
 להסיר הפקק ולמשוך ממנו יין בשבת, אע"פ
 שא"א שלא יסחוט כשמסיר הפקק, והוי פסיק
 רישיה – כיון דאינו נזהר בסחיטה זאת, שהיו
 נופל לארץ – מותר, ואינו נראה, דהא מפסי
 מורסא להוציא ממנו ליחה; היה אסור אי לאו
 משום צערא דגופא, אע"פ שאינו נזהר כלל
 בבגין הפתח, ואינו מתכוין כלל לבגין הפתח אלא
 לנקיבה בעלמא, וכן הביא רשב"א מ"מחט של יד
 לטול בה את הקרין" דמוקי לה ב"הנחנקין"
 (סנהדרין דף פ"ד); דהא דאמר מלאכה שאינא
 צריכה לגופה פטור עליה, ומשום צערא שרי,
 ואע"פ שאינו נזהר בחבורה, היה אסור אי לאו
 משום צערא דגופא, והא דקאמר לא צריכא
 דעביד בארעא דחכריה – היינו דלא מחייב
 חטאת, אבל איסורא איכא, והא דקאמר בשילהי
 "כל התיר" (זבחים דף צ"א): המונחב יין –
 מכיאו ומזלף על גבי האישים, ופריך: והא קא
 מכבה! ומוקי לה כ"ש, דאמר: דבר שאין מתכוין
 מותר. ואומרי דלא הוי פסיק רישיה, שמזלף
 בטיפות דקות. א"ע: על גבי האיברים, אפשר שלא
 יכבה האש, ובפרק "לולב הגזול" (סוכה דף לג),
 גבי איך ממשטין ירט, משום כ"א ב"רש"י שנו
 ממשטין, ופריך: והא קא מתקן מנאו ומשני: כגון
 שליקטן לאכילה, ודבר שאין מתכוין מותר.
 ופריך: והא אפיי ורבא דאמרי תרווייהו מודה ריש'
 בפסיק רישיה ולא ימות! ומשני: לא צריכא, דאית
 ליה הושענא אחריית, משמע כפי הערוך,
 דבשאינו נהנה – מותר, אע"ג דהוי פסיק רישיה.
 וליכא למימר כיון דאית ליה הושענא יתירא
 אינו מתקן כלום – דא"כ אמאי קאמר התם דסבר
 לה כאבדה דאמר דבר שאינו מתכוין מותר;
 מיהו, י"ל: דאותו תיקון מועט כמו מיעוט ענבים
 דלא אסיר אלא מדרבנן, לא גזרו חכמים כשאני
 נהנה:
בארעא דחכריה, פי: דהוא מלאכה שא"צ
 לגופה:
 בגלטורי

בגלגלמא חייב. פירוש: א"א שכותבין בקמיע. וכן פירש ר"ח. ויש מפרשים: א"א
היינו אמן אמן (סלה) שכותבין בקמיעין. וליתא: דהיינו נטריקון, וחיב אפילו
באחד. ורבנן דפטרי במתני' – פטרי אפילו ב' וג': א"א דאאורך איכא בינייהו. לאו דוקא.
דהא ת"ק פטר אפי' שתי אותיות משם אחד, עד שיכתוב שם משמעון אלא משום ר"ש
נקטיה, דאפי' הוא מייחב: דמעבד כל שהוא.

לאו דוקא כל שהוא, אלא כשיעור המפורש
ב"המוציא" (לעיל דף עט). ולא נטק "כל שהוא"
אלא לאפקי מדרש, דאמר עד שיעבד כל
העור:

תריין הכי יכול עד שיכתוב כל הפסוק כו'.
וא"ת: ומ"ש אריגה מהני, דהבא לא
מחיב ר"ש עד שיתקן את כולו וי"ל: דבאריג,
שעושה דבר חדש שאינו בעולם – מחייב שפיר
בשני בתי נידין. אבל עיבוד, שאינו אלא תיקון
העור בעלמא, וכן גורר וצר צורה – בעי ר"ש עד
שיתקן את כולו: מיתין פיפין. מכאן נראה
לר"ת שצריך לכוף ראש הטית לתוכה, דדמי
כעץ פ':

בשביעי כמשפטם גרסינן. כדמוכח בפרק
קמא דתענית (דף ב'), וכן הוא
במסורת הגדולה, ודלא כרש"י גרס בשמיני
בס"פ "לולב וערבה" (סוכה דף מו):
גרועי

כל אחת ואחת. קתני, מיהא, רבי יהודה אומר: אפילו לא כתב אלא שתי אותיות והן שם אחד –
תייב: לא קשיא, הא – ידידה, הא – דרביה. דתניא, רבי יהודה אומר: משום רבן גמליאל: אפילו
לא כתב אלא ב' אותיות והן שם אחד – חייב, כגון: שש, תת, רר, גג, חח. ור"ש היינו ת"ק?
וב"ת: אלה אלה דאאורך איפא בינייהו: דת"ק סבר: אלה אלה דאאורך לא מיתייב, ור"ש סבר:
בין דאיתיה בגלגלמא בעלמא – חייב. למימרא דר"ש לחומרא? והתניא: הקורח כל שהוא – חייב.
המגרר כל שהוא, המעבד כל שהוא, הצר בכלי צורה כל שהוא, רש"א: עד שיקדח את כולו,
עד שיגרור את כולו, עד שיעבד את כולו, עד שיצור כולו. אלא, ר"ש הא אתא לאשמעינן: עד
שיכתוב את השם כולו. ומי מצית אמרת הכי? והתניא: רש"א: "ועשה אחת" יכול עד שיכתוב
את השם כולו – ת"ל 'מאחת' תריין ואימא הכי: יכול עד שיכתוב את הפסוק כולו – ת"ל
'מאחת'. ר' יוסי אומר: "ועשה אחת" "ועשה הנה", פעמים שחייב אחת על כולו, ופעמים שחייב
על כל אחת ואחת. א"ר יוסי בר' חנינא: מ"ט דר' יוסי – 'אחת' 'מאחת' 'הנה' 'מהנה', אחת
שהיא הנה, והנה שהיא אחת. 'אחת' – שמעון, 'מאחת' – שם משמעון. 'הנה' – אבות, 'מהנה'
– תולדות. אחת שהיא הנה – ודון שבת ושגגת מלאכות, הנה שהיא אחת – שגגת שבת ודון
מלאכות. "א"ר יהודה מצינו שם קמן משם גדול". מי דמי? מ"ם דשם סתום, מ"ם דשמעון פתוח!
אמר רב חסדא: זאת אומרת, סתום ועשאו פתוח – ב'שר. מיתייב: "וכתבתם" – שתהא בתיבה
תפה; שלא וכתוב אלפין עינין, עיינין אלפין, ביתין פפין, בפין ביתין, גמין צדון, צדון גמין, דלתין
רשיון, רישין דלתין, היתין חיתין, חיתין היתין, ויין יודין, יודין ויין, זינין גנונין, גנונין זינין, מיתין פיפין,
פיפין מיתין, כפופין פשוטין, פשוטין כפופין, מימין סמכין, סמכין מימין, סתומין פתוחין, פתוחין
סתומין. פרישה פתוחה לא יעשנה סתומה, סתומה לא יעשנה פתוחה. כתבה בשירה, או שכתב
את השירה ביצא בה, או שכתב שלא בדיו, או שכתב את האפירות בזהב – הרי אלו יגנוז! הוא
דאמר – כי האי תנא, דתניא, רבי יהודה בן בתירה אומר: נאמר בשני 'ונסביהם', בששי 'ונסביה',
בשביעי 'במשפטים' – הרי מ"ם יו"ד מ"ם – מ"ם' מקאן רמז לניסוד מים מן התור'. ומדפתוח
ועשאו סתום – ב'שר, סתום נמי, סתום ועשאו פתוח – ב'שר. מי דמי? פתוח ועשאו סתום

עלוי

ת"ל אחת. שתהא מלאכה שלימה במקום אחד: שם משמעון. ולגבי כגד נמי, שני
חוטין. ובגפה – שני בתין שמקיימין (א) כר, לפי שאין אדם אורג כגד ביום אחד, ועושה
נפה בבת אחת. ומתחיל ועושה כדי קיום, שלא יהא נקטר מאליה: אפילו לא כתב.
מתיבה גדולה: אלא ב' אותיות של שם אחד כגון שש תת. והן מתיבות גדולות, כגון:
שש משבצצר, משרש, ששם. תת –

מתקרא תתנו. וב"ש אם נתבין לקטנה
תחילה: שביצא בה מתקיימת. ולקמיה פריה:
היינו ת"ק: ר' יוסי אומר: מפרש למיתיה
לקמן: היינו ת"ק. שש תת: וב"ת אלה אלה
דאאורך. שהם שתי אותיות מתיבה גדולה,
אבל לא מצינו שהיא תיבה קטנה בכל המקרא:
בין דאיתא בגלגלמא. קמיעות וכתבים של
מכשפות ושל שמות קורין בלשון לט"ן של
מינין קלוטרוס. ורגילין סופרין לכתוב בן
תיבות של שתי אותיות, ואינם תיבות במקום
אחר: המגרר. כלונסות או קלפים, דהקיא
תולדה דממקח: תחילה כל שהוא. קצת הנקב,
ואע"פ שלא עבר עובי העץ לראות בעבר
השני: כל שהוא. מן הצורה: את כולו. כל מה
שנתבין לגרר או לעבד מתחלה בבת אחת:
כל השם. כל המתיבה: מ"ט דר' יוסי. היכי דריש
ליה: אחת מאחת. אחת ה"ל למכתב. ולשתוק.
וכתב מ"ם יתירה, ומהנה יתירה: הנה מהנה.
א"ר הנה הנה ליה למכתב, וכתב מהנה מ"ם
יתירה, ומאחת יתירה. הקקר למדרשנהו
לכולהו כתבינהו. ודרוש הנה אחת הנה בלא מ"ם
הכי אחת שהיא הנה, הנה שהיא אחת, לתרי
גוויי איכא למידרש משמעותיה. ועשה
עבירה אחת והיא לו הנה – חייב חטאות
הרבה. אי נמי, ועשה אחת עשייתו חשובה לו
כאחת, ואע"פ שהנה היו – משמע שהרבה
עבירות עשה, והיינו הנה שהיא אחת. ללכה
תרויהו דריש ביה, פעמים שהיא כן ופעמים
שהיא כן, כדמפרש לקמיה: אחת שמעון.
כלומר: דריש מ"ם יתירה: 'אחת' הוי משמע
דאינו חייב עד שיכתוב כל המתיבה שנתבין
לכתוב: מאחת שם משמעון. כתב 'מאחת',
למימור דאפילו לא כתב אלא מקצתה, ובלבד
שתהא מקיימת במקום אחד, דומיא דאחת
דרישה דקרא: הנה. הוי משמע אבות, כתב
'מהנה' לרבוני תולדות: אחת שהיא הנה.
דאמר לעיל ה"ד כגון שעשאו בודון שבת
ושגגת מלאכות, ואע"ג דכולן אינן אלא
חילול שבת אחת – מיתייב לכל מלאכה
ומלאכה, דגופי מלאכות מחלקין, הואיל
ואיכא שגגה טובא: הנה שהיא אחת – שגגת
שבת ודון מלאכות – שאף על פי שהן גופי
מלאכות הרבה, אינו חייב אלא אחת, דקרא
שגגה היא: מי דמי כו'. זה שנתבין לכתוב
שם משמעון – מ"ם פתוחה כתב, והיכי קרי
ליה מתקיימת במקום אחד? והא לא הקיא
וכתבתם. דתפילין ומוזון: תת. שלם
כהלקתה: אלפין עינין. יש שכותבין כן, מפני
שדומין בקריאתן: ביתין כפין. דומין
בכתיבתן: גמין צדין. דומין בכתיבתן, אלא

שזה למעלה וזה למטה: זינין גנונין. פשוטין: כפופין. כף פה צדי נון: פשוטין. הכפולות שלהן פשוטות: מימין סמכין. מ"ם סתומה שדומה לסמך: סתומין. מ"ם סתומה: פתוחין.
מ"ם פתוחה: כתבה. לספר תורה: בשירה. בדילוגין אריח ולבנה: מקאן רמז כו'. כלומר: מ"ם ד'ונסביהם' דריש ליה בפתוחה. ושמע מהנה: בפתוחה ועשאו סתום דכשר.
ומדפתוח ועשאו סתום כשר – הוא הדין נמי סתום ועשאו פתוח, כגון שם משמעון מעליקשר לתקיים במקום שם:
עלוי

בבביתא אחרת שאמר כן בשם רבן גמליאל, דתניא בברייתא, רבי
יהודה אומר משום רבן גמליאל, אפילו לא כתב מן התיבה
הגדולה אלא שתי אותיות והן שם אחר, חייב, כגון 'שש' 'תת'
'רר' 'נג' 'תח'.

הגמרא מבררת את דעת רבי שמעון. מקשה הגמרא: ורבי שמעון
שומר שהעושה מלאכה המתקיימת במקום אחר חייב, ולכן אף
הכותב שתי אותיות שוות מתוך תיבה גדולה חייב, היינו תנא קמא
– הרי הוא כדברי רבי יהודה (בשם רבן גמליאל), שהלא גם לדעתו
הכותב שתי אותיות שוות מתוך תיבה גדולה, אם זה שם המתקיים
במקום אחר חייב, ומה ההבדל ביניהם. וכי תמא – ואם תרצה לומר
שאף אף ד'אחרי' (ישעיה מה ד) איבא בנייהו – שההבדל בין
שיטתם הוא באופן שהתכוין לכתוב 'אחרי' וכתב רק 'א', דתנא
קמא סבר, שאמנם בכתב 'שש' מ'שש' חייב, אולם אם כתב אף
אף ד'אחרי' לא מיחייב, מפני שלא מצינו תיבת 'אא' בכל
המקראות. ורבי שמעון סבר, כיון דאיתיה בגלמורי בעלמא – כיון
שהסופרים רגילים לכתוב תיבות של שתי אותיות בקמיעות ובכתבי
מכשפות לאיזה סימן, אף על פי שאין להם משמעות במקום אחר,
לפיכך גם כתיבת 'אא' נחשבת למלאכה שכיוצא בה מתקיימת ותחייב.
הגמרא דוחה אפשרות זו. תמדה הגמרא: למימרא – האם יתכן לומר
כן דרבי שמעון לחומרא – שרבי שמעון מחמיר יותר מתנא קמא ורבי
יהודה, ודתינא – והרי שנינו בברייתא, תקודח חור כל שחוא, אף על
פי שלא עשהו מפולש באופן שניתן לראות דרכו לעבר השני כפי
שהתכוין לעשות, חייב. וכן המגיד – המחליק קורות של עץ ארוכות,
או קלפים, בשיעור כל שחוא, והמעבד עורות בשיעור כל שחוא,
והצד בכלי צורה – והעושה בכלי צורה ליפותו, אף אם היה בדעתו
לעשות צורה שלמה ועשה רק כל שחוא מן הצורה, חייב. רבי
שמעון אומר, אם התכוין לעשות מלאכה שלמה, אינו חייב עד
שיקדח בבת אחת את פולו – את כל מה שהתכוין לקדוח בתחילה,
וכן אינו חייב עד שיגדור את פולו, ועד שיעבד את פולו, ועד
שיצור פולו, אבל אם עשה רק חלק מן המלאכה שהתכוין לעשות
פטור. הרי שרבי שמעון מיקל יותר ומצריך שתעשה כל המלאכה
שהיה בדעתו לעשותה, ואם כן לא יתכן לומר שסובר שבעשה מקצת
ממלאכת הכתיבה חייב.

מתרצת הגמרא: אלא רבי שמעון הא אתא לאשמעינן – דבר זה בא
להשמיענו, שאינו חייב על כתיבת שתי אותיות עד שיכתוב את
השם כולו – את כל התיבה שהתכוין לכתוב, שלא כדעת תנא קמא
ורבי יהודה המחייבים גם על 'שם קטן משם גדול'.

מקשה הגמרא: ומי מצית אמרת הכי – וכי אתה יכול לומר כן,
והתניא – והרי שנינו בברייתא הנזכרת, רבי שמעון אומר, נאמר
'ועשה אחת', יכול לא יהיה חייב עד שיכתוב את השם כולו – את
כל התיבה שהיה בדעתו לכתובה, תלמוד לומר 'מאחת', שחייב אף
כא לא כתב את כל התיבה. ואם כן לא יתכן לומר שרבי שמעון פוסק
בכתב שתי אותיות מתוך תיבה גדולה.

מתרצת הגמרא: תריץ ואימא הכי – תקן את לשון הברייתא ואמור
אותה כך, רבי שמעון אומר 'ועשה אחת', יכול – שמא תאמר
שהתכוין לכתוב פסוק שלם אינו חייב עד שיכתוב את הפסוק
כולו, ובפחות מכך יהיה פטור, תלמוד לומר 'מאחת', שחייב אף אם
כתב חלק מן הפסוק, ובלבד שיכתוב תיבה שלמה. אבל אם לא
השלים אפילו תיבה אחת פטור. ובזה הוא חולק על תנא קמא ורבי
יהודה ודעתו לקולא.

הגמרא חוזרת לבאר את דברי רבי יוסי: שנינו בסוף הברייתא
המובאת לעיל, שרבי יוסי אומר, שדורשים מ'ועשה אחת', וכן
מ'ועשה הנה', שפעמים שהעושה כמה עבירות בשגגה חייב חטאת
אחת על כולו, ופעמים שחייב חטאת על כל אחת ואחת.

אמר רבי יוסי ברבי חנינא, מאי טעמא דרבי יוסי – כיצד דרש רבי
יוסי את הכתוב לענין זה. ומבאר, שרבי יוסי סבר, שבמה שנאמר
'ועשה מאחת מהנה' ישנם כמה יתורים: א. שיכלה התורה לכתוב

תלמוד לומר – מלמדנו הכתוב האמור אצל נשיא, 'ועשה אחת'
שאינו חייב אלא על עשיית דבר שלם. הא כיצד – היאך ניתן לפרש
את המקראות שלא יהיו הדרשות סותרות זו את זו. אלא כוונת
התורה היא, שאמנם לא צריך שתעשה המלאכה בשלמותה, כפי
שנדרש מתיבת 'מאחת', והמתכוין לכתוב תיבה שלמה אינו צריך
לכתוב את כל השם, אך מכל מקום אינו חייב, עד שיכתוב שם קטן
משם גדול, כגון 'שם' מ'שמעון' ומ'שמואל', 'נה' מ'נחור', 'רן'
מ'רניאל', 'נד' מ'נדיאל', דהיינו שיעשה פעולה שנחשבת מלאכה
שלמה במקום אחר, כפי שנדרש מתיבת 'אחת'.

דעה שניה: רבי יהודה אומר, לא רק בכתיבת 'שם' מ'שמעון' שהם
שתי אותיות שונות חייב, אלא אפילו לא כתב מתוך התיבה הגדולה
אלא שתי אותיות והן שם אחד – השוות בשם, אם הם תיבה בפני
עצמה חייב, כגון הכותב 'שש' מ'שש' (עורא א יא) או מ'שש' (ידימיה
נא מא), 'תת' מ'תתרא' (בראשית מב א) או מ'תתנו' (שם לד ט), 'רר'
מ'ררים', 'נג' מ'נג' (שמות ל א), 'תח' מ'תחים' (יחזקאל לח ד), שכל אלו
תיבות קצרות מתוך תיבות ארוכות, הנחשבות מילה בפני עצמה.

דעה שלישית: אמר רבי יוסי, וכי הכותב שתי אותיות משום בותב
הוא חייב, שאתם אומרים שרק בכתיבת שתי אותיות שהן מילה
שלמה במקום אחר חייב, והלא הכותב אינו חייב אלא משום רשע
– עשיית סימן בלבד, שכן כך היו רשעים על קרשי המשכן כדי לידע
איוז היא בן זוגו, לפיכך לא רק על כתיבת אותיות חייב, אלא אפילו
שרט שריטה אחת בסכין על שני נקדן – וקרשים) בבת אחת, ונמצא
שקצת מן השריטה על קרש אחד ומקצתה על הקרש השני, או
שרט שתי שריטות על נקר אחר, חייב, ולכן גם הכותב שתי
אותיות שאינן תיבה במקום אחר חייב.

דעה רביעית: רבי שמעון אומר, נאמר בתורה (ויקרא ד כב) בענין נשיא
שחטא בשגגה 'אשר נשיא יחטא ועשה אחת', ומה שנאמר 'אחת'
משמע שחטא בעשיית פעולה שלמה, יכול – שמא תאמר שמשום
כך אינו חייב על עשיית מלאכה בשבת עד שיכתוב את כל השם
שהתכוין לכתוב, או עד שיארוז את כל הפקד שהתכוין לארוז, או
עד שיעשה את כל הנפה. תלמוד לומר – מלמדנו הכתוב (שם ד א)
הנאמר בענין אדם שחטא בשגגה 'ועשה מאחת', שחייב גם אם עשה
רק חלק מן המלאכה. אי – אם אתה לומד מ'מאחת' שחייב גם באופן
שלא גמר את מלאכתו, יכול אפילו לא כתב אלא אות אחת,
ואפילו לא ארג אלא חוט אחד, ואפילו לא עשה אלא בית אחד
בנפה, יהיה חייב, תלמוד לומר – מלמדנו הכתוב הנאמר אצל נשיא
'ועשה אחת'. הא כיצד – היאך ניתן לפרש את המקראות שלא יהיו
הדרשות סותרות זו את זו. אלא כוונת התורה היא שאינו חייב
בעושה מקצת מן המלאכה שחשב לעשות עד שיעשה מלאכה
שכיוצא בה מתקיימת בפני עצמה ללא צורך להוסיף עליה.

רבי יוסי דורש את הכתוב בדרך אחרת לענין חיוב חטאת: רבי יוסי
אומר, לא לענין שלמות המלאכה הפסוק (שם) נדרש, אלא לענין
חיוב חטאת, ובדרך זו הוא נדרש, נאמר 'נפש כי תחטא בשגגה וגו'
'ועשה מאחת מהנה', תיבת 'ועשה' מתייחסת לשתי התיבות, וכאילו
נכתב בתורה 'ועשה אחת' 'ועשה הנה', ולמדנו מכך שפעמים
שהעושה כמה עבירות בשגגה חייב רק חטאת אחת על כולו,
ופעמים שחייב חטאת על כל אחת ואחת – על כל עבירה ועבירה
בפני עצמה.

לאחר שסיימה הגמרא להביא את דברי הברייתא, היא חוזרת
לקושיא שפתחה בה, שדברי רבי יהודה בברייתא סותרים את דבריו
שבמשנה: קתני מיהא – מכל מקום שנינו בברייתא, שרבי יהודה
אומר, ואפילו לא כתב אלא שתי אותיות והן שם אחד – אותיות
שוות, חייב, ואילו משמעות דבריו במשנתנו היא שעל כתיבת שתי
אותיות שוות פטור.

מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא דידיה הא דרביה – דברי רבי יהודה
במשנתנו הם דעת עצמו, שעל שתי אותיות שוות מתוך תיבה גדולה
פטור, ודבריו בברייתא הם דעת רבן גמליאל רבו, שחייב. שכן מצינו

עליוני קא מעלי ליה – הוא מעלה את האות בחשיבות, כי מ"ם סתום
 היה בלחות ומ"ם פתוח לא, כמו שמוכח ממה דאמר רב חסדא,
 שאותיות מ"ם וסמ"ך שכתבו בלוחות הברית כגם היו עומדין, לפי
 שהכתב שבלוחות היה חקוק באבן מעבר לעבר, ואם לא שהיתה
 עמידתם בנס, היתה חתיכת האבן שבתוך המ"ם הסתום והסמ"ך
 נופלת, ומכיון שמים סתום בודאי היה בלחות, כי רק בו שייך נס זה,
 מוכח שלא היה בלחות מ"ם פתוח. ומאחר שמים סתום היה בלחות
 ומ"ם פתוח לא היה בלחות, נמצא שבכתיבת מ"ם סתום במקום מ"ם
 פתוח כתב אות מובחרת יותר, לפיכך כתיבתו כשירה.
 אלא סתום ועשאו פתוח – מה שאין כן בכתיבת מ"ם פתוח במקום
 מ"ם סתום, שבשינוי זה גרועי קא מנרע ליה – הוא מגרע מחשיבות
 האות שהיתה אמורה להכתב, שהרי מ"ם פתוח לא היה בלחות, כמו
 שמבואר ממה דאמר רבי ירמיה ורמיא – ויש אומרים שאמר
 רבי חייא בר אבא, אותיות מנצפך – מ' פתוח, נ' צ' פ' כ' הכפופות
 צופים אחרים – נביאי הדורות חידשו, נמצא שהכותב מ"ם פתוח
 במקום סתום, כתבו בצורה גרועה יותר, ועל כן אין להביא ראיה
 מדברי רבי יהודה בן בתירה שהכשיר כתיבת מ"ם סתום במקום
 פתוח, להכשיר גם כתיבת מ"ם פתוח במקום סתום. ואם כן חזרת
 הקושיא על רב חסדא היאך אמר שתוסם ועשאו פתוח כשר, הרי
 שנינו בברייתא (לעיל ק) שבאופן זה הכתיבה פסולה.
 הגמרא דוחה את הדחיה: ותיקבץ – ובי כך אתה סבור שאותיות
 'מנצפך' צופים אמרו, ויקבצים – והרי נאמר (ויקרא כו לד) 'אלה
 המצות אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני', ודרשו (תריכ
 בחוקתי פ"ח פ"א) מתיבות 'אלה המצות', שאין הנביא רשאי לתדש שום
 דבר מעתה – מעת שניתנה התורה למשה בסיני, והיאך יתכן לומר
 שהנביאים חידשו אותיות שלא היו בתורה.
 אלא בהכרח דמיהוה הוא – שגם בלחות היו כל האותיות הפתוחות
 והסתומות הפשוטות והכפופות, אולם מידע לא הנה ידעין – לא היו
 יודעים ה' – אלו סוגי אותיות מקומם באמצע התיבה, וה' – ואלו סוגי
 אותיות מקומם בסוף התיבה, והיו כל האותיות נכתבות בין באמצע
 ובין בסוף, ואנו צופים תקנינהו – ובאו הנביאים ותיקנו שמים פתוח
 והאותיות הכפופות מקומם באמצע התיבה, ומ"ם סתום והאותיות
 הפשוטות מקומם בסוף התיבה. נמצא אם כן שכל האותיות היו
 כתובות בלחות ואין מעלה לאות סתומה יותר מפתוחה, לפיכך ניתן
 לומר שרב חסדא סבר כרבי יהודה בן בתירה, וגם אם כתב מ"ם פתוח
 במקום מ"ם סתום הספר כשר.
 מקשה הגמרא: ואבתי – ועדיין קשה, היאך חידשו הנביאים אלו
 אותיות כותבים באמצע התיבה ואלו אותיות כותבים בסוף התיבה,
 הלא מהכתוב 'אלה המצות' למדנו שאין הנביא רשאי לתדש שום
 דבר מעתה, וגם תקנה זו חידוש היא.
 מתרצת הגמרא: שאכן כבר מימות משה היה לכל סוגי האותיות
 מקום קבוע, אלא שהסופרים והדיוטות שבמשך הדורות שכתבו,
 והיו כותבים את כל סוגי האותיות בין באמצע התיבה ובין בסופה,
 וחרזו הנביאים ויקדשו כראוי, איזו באמצע ואיזו בסוף, כפי שהיה
 מקובל בידם במסורה.
 למסקנת הדברים מצינו שנחלקו תנאים בדין המשנה בהכתב מ"ם
 פתוח לסתום ולהפך. שיטת הבריתא (לעיל ק) שהספר פסול. שיטת
 רבי יהודה בן בתירה שהכותב מ"ם סתום במקום מ"ם פתוח הספר
 כשר. שיטת רב חסדא שניתן להוכיח מדברי רבי יהודה שבמשנתנו,
 שגם בכותב מ"ם פתוח במקום מ"ם סתום הספר כשר. ומבואר בגמרא
 שאף רבי יהודה בן בתירה יסבור כך.
 הגמרא חזרת לבאר את דברי רב חסדא: גופא – נשוב למזה שאמר
 רב חסדא, מ"ם וסמ"ך שכתבו בלוחות הברית כגם היו עומדין, ודרבו
 מתבארים על פי מדרא נוספת שאמר רב חסדא, שהכתב
 שבלוחות היה נקרא מכתבים ונקרא גם מכתובין, והיינו שהיה ניתן
 לקרוא את הכתב משני עברי הלוחות, אלא שמהעבר השני היו
 האותיות הפוכות והתיבה הפוכה, כך שהיתה נקראת מסופה

לחילולתה, כגון תיבת 'נבוב' היתה נקראת בעבר השני 'בוב', וכן
 תיבת (רהב בהר) [בהר היתה נקראת בעבר השני 'רהב'], וכן תיבת
 'קרו' היתה נקראת בעבר השני 'ורס'. ומאחר וחקיקת הכתב היתה
 נוקבת את עובי הלוח מעבר לעבר, בהכרח שהמים והסמ"ך היו
 עומדות בנס, כי התוך שלהן היה חתיכת אבן שתלויה באויר.
 הגמרא מביאה דברי אגדה שחידשו נערים גדולים בתורה,
 במשמעות של אותיות אלף בית: אמרי ליה רבנן – אמרו בני
 הישיבה לרבי יהושע בן לוי, אתו דרדקין האדנא לבי מדרשא –
 באו עתה נערים לבית המדרש, ואמרנו מילי – דברים נפלאים
 דאפילו בימי יהושע בן נון לא איתמר בנותיהו – לא נאמר
 כמותם.
 וכך דרשו, 'אלף ובי'ת' רומזות לכך שצריך האדם לאלף בינה –
 ללמוד תורה. 'גימל ודל'ת' רומזות על כך שצריך אדם לגמול חסד
 עם דלים – עניים. מאי מעמא פשוטה פרעיה דגימל לגבי דל'ת –
 מה הסעם שהרגל השמאלית של הגימל נמשכת לעבר הדל'ת
 ולא לעבר הבי'ת, משום שכן דרבו של גומל חסדים לרוץ אחר
 הדלים. ומאי מעמא פשוטה פרעיה דדל'ת לגבי גימל – ומדוע
 רגל הדל'ת משוכה מעט לצד הגימל, ללמד לדל דלימצייה ליה
 נפשיה – שימציא את עצמו לאיש חסד, ולא יטריחו לרוץ אחריו.
 ומאי מעמא מהדר אפיה דדל'ת – ולמה הדל'ת מחזירה את פניה
 מגימל, בכדי ללמד לגומל חסד עם הדל דליתן ליה – שיתן לו
 בצניעה, כי יחבי דלא ליפסיה מיניה – כדי שלא יתבייש ממנו.
 הגמרא ממשיכה בדרשת שאר האותיות שדרשו הנערים: 'ה' וי'ו'
 זה שמו של הקדוש ברוך הוא. 'יו'ו' ח'ת מ'ית יו'ד ב'ף ו'למ'ד'
 באות לרמז ולומר, דע לך שאם אתה עושה כן, כלומר, לומד תורה
 וגומל חסד עם דלים, תקדוש ברוך הוא זן אותך, וזן אותך, ומימי
 לך, וניתן לך ויושה, וקושר לך כתר לעולם הבא. מ"ם פתוחה
 ומ"ם סתומה רומזות לכך שיש מאמר פתוח – דברים שנתן הקדוש
 ברוך הוא רשות לדורשם, ויש מאמר סתום – דברים שמוצוה
 לסותמם, כגון מעשה מרכבה. הו'ו' כפופה ונו'ו' פשוטה רומזות
 לנאמן – לאדם כשר שבעולם הזה צריך להיות כפוף ועניו, ובכך
 יוכה הנאמן שיהיה בעולם הבא פשוט חוקף. סמ"ך ועי'ו' רומזות
 לכך שצריך לסמוך עצמים. לישא אחרניא – לשון אחרת ברמז
 'סמ"ך ועי'ו', סימנין עשה בתורה, ועל ידי כך תקנה אותה. פ"א
 כפופה ופ"א פשוטה רומזות לכך שצריך שיהיה לאדם פה פתוח
 בכדי להפיץ תורה, כשאין אדם אחר שראוי לעשות כן, ושיהיה לו
 פה סתום, כשיש אדם גדול אחר שיעשה זאת. צד"י כפופה וצד"י
 פשוטה רומזות לכך, שאדם צדיק צריך להיות כפוף בעולם הזה,
 ובכך יוכה הצדיק להיות פשוט חוקף בעולם הבא.
 מקשה הגמרא: הלא מה שדרשו בצד"י ה'ינו מה שכבר דרשו בנר'ו'
 כפופה ופשוטה, וכפי ששינוי לעיל 'נאמן כפוף נאמן פשוט', ומה
 הצורך לרמוז זאת שוב באותיות צד"י כפופה וצד"י פשוטה. מתרצת
 הגמרא: שבאותיות צד"י הוסיף לך הכתוב כפיפה על כפיפתו.
 ומכאן מוכח שנתנה התורה כמנוח ראש – ברתת ובעונה יתירה.
 הגמרא ממשיכה בדרש האותיות: קו'ו' רומזת לקדוש, כלומר
 לקדוש ברוך הוא, רי"ו רומזת לרשע. מאי מעמא מהדר אפיה
 דקו'ו' – למזה הקו'ו' מחזיר את פניו מרי"ו, לפי שאמר תקדוש ברוך
 הוא, אין אני יכול להסתכל בפני רשע. ומאי מעמא מהדר תגיה
 דקו'ו' לגבי רי"ו – מדוע התג של הקו'ו' פונה לצד הרי"ו, לפי
 שאמר תקדוש ברוך הוא, אם הרשע חוזר בו, אני קושר לו כתר
 כמותי – כעין הכתר שלי. ומאי מעמא פרעיה דקו'ו' – ומדוע רגל
 הקו'ו' תלויה אחינה מחוברת לגנו, כדי לרמוז לרשע דאי קדר ביה
 – שאם הוא חוזר בו, ליעיל – יכול הוא להיכנס דרך הפתח שבקו'ו'
 ויקבלוהו בתשובה.
 מקשה הגמרא: מה הצורך בפתח מיוחד זה, ולעיל בהר – יקוף השב
 בתשובה וילך תחת רגלי הקו'ו', ויכנס בפתח הנמצא בימין, והיינו
 ברווח התחתון שבין שני רגלי הקו'ו'. מתרצת הגמרא: דבר זה מפייע

עלוי קא מעלי ליה. שהיה מן סתומה בלוחות. אבל מן פתוחה לא היה בלוחות. כדמפרש מנצפר צופים אמרו. וכן דאמר רב חסדא מן וסמך שבלוחות בנס היו עומדים, לא אפשר לאוקומיה אלא בסתומה, דהואיל והכתב היה נראה משני עבריהם, היה לה ליפול, אם לא שגנס היה עומד. אבל פתוחה אין בה גס. ע"כ מנצפר

דרי' ירמיה דאמר צופים אמרו – בפתוחים
קאמר. יש שמקשין סוגיא זו על סוגיא דאמר
במגילה, דרימין קא דר' ירמיה אהא דרב
חסדא, אלמא תרזיהו בסתומין ואין זו
קושיא. שכן דרך התלמוד, המקשן מהפך
הסברא כאן כדי שיקשה, ובמקום אחר מהפכו
לפי הקושיא. ואי הוה בעי התם לתרצי כי
אימר דרב חסדא בסתומין ודר' ירמיה
בפתוחין – הוה מתרץ ליה, אלא תירוצא
מעליא שני ליה התם, וד' מיתון הוה.
תרזיהו, ולא דעי הי באמצע מיתב כו';
ונקרא מכוין. האותיות הפוכות והמיתב
הפוכה. ולא אשמועינן אלא שהיה החקק נזקק
את כל הלוח, וליפרכי היו מן וסמך בנס: נבוב
בהר סור. לא היו בלוחות, אלא מיתב בעלמא
נקט: אלף בינה. למוד תורה: מ"ט פשיט פרעיה
דגימל לגבי דל"ת. ולא לגבי בית: מ"ט פשיט
פרעיה דדל"ת לגבי גימל. ולא לגבי ה"א.
שמשקה קצת לצד גימל: דלימצייה ליה. עני
נפשיה, ולא יטריחנה לבצל הבית לרזן אחרי:
ח"ו. כמו אני והו (סוכה דף מה). שמות הם:
ומטבי לך. היינו ט"ת: ריושה. היינו יוד: ברת.
היינו כ"ף: לעולם הבא. היינו למיד: מאמר
פתוח ומאמר סתום. יש דברים שנתן רשות
לדורשן, ויש שאתה מצווה לסותמן, כגון
מעשה מרכבה: נאמן כפוח. אדם כשר צריך
להיות כפוף ועגוי, וסופו להיות פשוט וקוף
לעולם הבא: סמנים. של סדר שמעויות, דתנא
ואמורא בגימל, דלא שחבה אחת מהן, כגון
אלו שבתלמוד: פה פתוח. בשעת המכנסים
פור: פה סתום. בשעת המפזרים בנס, אם
יש גדול מקו: כמנזר ראש. ברת ועגוה
יתירה: מ"ט מהדר אפיה דקו"ף מר"ש. לישנא
דמעלקא הוא. ואחריו של ר"ש לגבי הקוף.
שאין הקוף רוצה להסתכל בפני רשע: תנא
דקו"ף. כמין וזין שעושין כסופו של גג קוף:
פרעיה דקו"ף תליא. שאינה נדבקת עם גגה:
ליעול בהה. יקוף תחת רגלי הקוף. ויגנס בפתח
של ימין: מסייעין אותו. ומכניז לו פתח: הוא
לזין. מעצמו לזין, לא יסיעוהו ולא ימנעוהו:
ואם לעגנים. ולמדה טובה הוא נמשך: יתן חן.
יסיעוהו מן השמים: מקרבן מיליה. אותיות
קרובות. שלשן קרובות בסדרן של אלפא
ביתא: אמת מרחקן מיליה. זו בתחילת אלף
בית, וזו באמצע, וזו בסוף: אחד פרעא. כל
אות ואות שבו עומדת על רגל אחד: אמת
מלבן לבני. מושקבין תחתיה אותיות: כמין
לבינה. דאלף דרי יש לה ב' רגלים ומושקה
טוב, ורגל השני רחב: אמתא לז. בתמיה. וכן

כוקל: ע"כ מרת הרשעים. כן הוא נדרש אצל רשעים: אם את בוש. מלחטוא: גר דק גור בדוק. נפשו תהא צרורה תחת כסאי ודוק שמנים: לים כל. גיהנם קרוי ים כל. לפי
שהרוב הולכים שם: אמר שר של גיהנם. לים שלי תן את כל העולם ואפי' ישראל: אמר ליה אח"כ במ"ע ג"ף. אלפא ביתא היא אצל א"ת ב"ש, ובקול סדרות כספר יצירה:
אני אחוס עליהם על שבעטו בגיף. בניאור: רב"ן. נוטריקון: דכים בניס צדיקים: אין לך. גיהנם, חלק בהן בישראל: ומרז"ן ש"ת. ואומר שר של גיהנם זונג: מרעו של שר.
כל הגוים וישראל: אל בם. אמר לו הקב"ה: לא יתא לך חלק בהם: ג' ד"ם. אמר הקב"ה: אוליכם לגן עדן: ח"ע ו"ה. עני גיף פרעב: ז"ן ח"ק. הללו זרעו של יצחק
הם, ולא אתכם לך: מ"ר ו"ש ב"ת. שמור לי ותקומן, יש לי בנות אחרות:

עלוי קא מעלי ליה; דאמר רב חסדא: מ"ט וסמך שבלוחות
בנס היו עומדין. אלא סתום ועשאו פתוח, גרועי קא מנצפר
ליה; דאמר ר' ירמיה, ואיתימא ר' חייא בר אבא: מנצפר
צופים אמרו. ותיסברא? והכתוב: "אלה המצות" – שאין
הנביא רשאי לחדש דבר מעתה! אלא: מיהוה הוא, מידע
לא הוה ידעין הי באמצע מיתב הי בסוף מיתב, ואתו
צופים תקנינהו. ואפתי, "אלה המצות" – שאין הנביא
רשאי לחדש דבר מעתה! אלא: שכחום וחזרו ויסודם.
גופא, א"ר חסדא: מ"ט וסמך שבלוחות בנס היו עומדין.
ואמר רב חסדא: כתב שבלוחות נקרא מכפנים ונקרא
מכוין, כגון "נבוב" – בובן, (רהב – בהר) סרו – ורם.
אמרי ליה רבנן לריב"ל: אתו דרדקי האידנא לבי מדרשא
ואמרו מילי דאפילו בימי יהושע בן נון לא איתמר בותיהו:
אל"ף בית – אלף בינה, גימל דל"ת – גמול דלים, מ"ט פשוטה פרעיה דגימל לגבי דל"ת –
שכן דרבנן של גמול חסדים לרזן אחר דלים. ומ"ט פשוטה פרעיה דדל"ת לגבי גימל – דלימצייה
ליה נפשיה. ומ"ט מהדר אפיה דדל"ת מוגימל – דליתן ליה בצניעה, כי היכי דלא ליכסוף מיניה.
ה"ו – זה שמו של הקב"ה, וזה ט"ו כ"ל – ואם אתה עושה כן, הקב"ה זן אותך, וזן אותך,
ומטבי לך, וזוהי לך ירושה, וקושר לך ברת לעוה"ב. מ"ט פתוחה מ"ט סתומה – מאמר פתוח
מאמר סתום, גו"ן כפופה גו"ן פשוטה – נאמן כפוף נאמן פשוט, ס"ע – סמוך עגנים, ל"א –
סימנין עשה בתורה וקנה אותה. פ' כפופה פ' פשוטה – פה פתוח פה סתום, צר"י כפופה וצר"י
פשוטה – צדיק כפוף צדיק פשוט. היינו נאמן כפוף נאמן פשוט! הוסיף לך הכתוב כפיפה על
כפיפתו, מפאן שנתנה התורה במנזר ראש. קו"ף – קדוש, רי"ש – רשע. מאי טעמא מהדר אפיה
דקו"ף מרי"ש? אמר הקב"ה: אין אני יכול להסתכל ברשע. ומאי טעמא מהדרה תגיה דקו"ף
לגבי רי"ש – אמר הקב"ה: אם חוזר בו אני קושר לו ברת כמותי. ומ"ט פרעיה דקו"ף תלויה –
דאי הדר ביה לעייל, וליעול בהה? מסייע ליה לריש לקיש, (דאמר ר"ל: מ"ר – אם ללצים הוא
לזין ולעגנים יתן חן), בא ליטמא – פותחין לו, בא ליפטר – מסייעים אותו. ש"ן – שער, תי"ו
– אמת. מאי טעמא שער מקרבן מיליה, אמת מרחקא מיליה? שיקרא – שכחי, קושטא – לא
שכחי, ומ"ט שיקרא אחדא פרעיה קאי, ואמת מלבן לבוניה? קושטא – קאי, שיקרא – לא קאי.
א"ת ב"ש – אותי תעב, אמתא לז? ב"ש – בי לא חשק, שמי יחול עליו? ג"ר – גופו טימא,
ארחם עליו? ר"ק – דלתותי נעל, קרני לא אנדע? עד כאן מדת רשעים; אבל מדת צדיקים:
א"ת ב"ש – אם אתה בוש, ג"ר ד"ק – אם אתה עושה כן גור בדוק, ה"ן ו"ף – חציצה היו
בינך לאח, ז"ע ח"ס ט"ן – ואין אתה מוזהב מן הששן – י"ם כ"ל – אמר [שר של] גיהנם לפני
הקב"ה: רבונו של עולם, לים כל! אמר הקב"ה: אח"כ במ"ע ג"ף – אני חס עליהם מפני שבעטו
בגיף, דכ"ן – דפים הם, בנים הם, צדיקים הם, הל"ק – אין לך חלק בהן, ומרז"ן ש"ת – אמר
גיהנם לפני: רבונו של עולם, מרי, וגניי מרעו של שר! א"ל: א"ל ב"ם, ג"ן ד"ם, לחיכוך אוליכו
לגן עדן, ה"ע ו"ף – אמר גיהנם לפני הקב"ה: רבונו של עולם, עוף אנכי, ז"ן ח"ק – הללו
זרעו של יצחק, מ"ר י"ש כ"ת – מר, יש לי בנות בנות של גוים שאני נותן לך.

מתני

נתבון לכתוב ח' וכתב שני זינין. וא"ת: מאי איריא נתבון לכתוב ח', דלא נעשית

מחשבתו – אפילו נתבון לכתוב ד' אחד וכתב שני זינין פטור – כמו נתבון לזרוק ב' חורק ד' לעיל דף עג. וכן קשה אברייא. דמייית בגמרא: נתבון לכתוב אות אחת ועלו בידו שותים – חייב, אמאי חייב? מ"ש מנתבון לזרוק שותים חורק ד' ו"ל: דמייירי בגון שהיה צריך לכתוב שתי אותיות, איזה שתי אותיות

שיהיו, והשתא נתבון לזר אסור וגם נעשית

מחשבתו – ואפילו הכי פטור כדמפרש בגמ'

משום דבעי זיני. וא"ת: מאי איריא נתבון לכתוב

ח"ת, אפי' נתבון לכתוב שני זינין וכתב כלא

זיון פטור ו"ל: דנקט נתבון לכתוב ח' לרבותא.

דדוקא כתב שני זינין דבעי זיון פטור, אבל כתב

שתי אותיות אחרות דלא בעי זיון – חייב, ואע"ג

דהשתא מיהא לאחת הוא דמתכוין:

שיחור. פירש רש"י אידידמנט. ואין נראה,

דאמאי הוא קרי ליה רבי חיאי בלא'

ולא נקט ליה בלשון מתני? **בן סטרא.** אור"ת

דחא בן סטרא דאמרינן הכא דהוה בימי פפוס בן

יהודה דהוה בימי רבי עקיבא כדמוכח בפרק

בבבא דברכות (דף סא): וישו היה בימי יהושע

בן פרחיה כדמוכח בפרק בבבא דסוטה ולא כר'

יהושע בן פרחיה שדחה לישו הנצרי בשתי ידים,

ור' יהושע הוא קדים טפי לר' עקיבא:

אמו מרים מגדלא נשיא היא – דחא דקאמר בפרק

קמא דחגיגה: רב ביבי הוא שכיח קמיה דמלאך

המות בו, אמר ליה לשלוחיה: זיל אייתי לי מרים

מגדלא נשיא. משמע שדחתה בימי רבי מרים

מגדלא נשיא! אחרת היתה. אי נמי: מלאך המות

היה מספר לרב ביבי מעשה שאירע כבר מזמן

גדול.

אמר רב חסדא דלא כר' יהודה. וא"ת רב

אחא ברבי יעקב דקאמר אחאיה דקאמר

רב חסדא ב' שני דגישן (דף כ) גט שכתב שלא

לשמה והעביר עליו קולמוס לשמה באנו

למחלוקת ר' יהודה ורבנן דתניא נתבון לכתוב

כ' ודחי רב אחא בר יעקב דלמא לא היא, ע"כ

לא קאמר התם גבי תורה, אלא משום "זה אלי

ואנחהו" אבל גבי גט מודו, אי"כ מתני' דהכא

כמאן אתאי? ו"ל: דדוקא בגט שהיה כתוב שלא

לשמה דחי כתב עליו – כתב לכולי עלמא.

שהאחרון מתקן יותר מן הראשון שעשהו

לשמה. אבל כשאין כתב העליון מתקן כלום.

לכ"ע לא דחי כתב. ובהכי מייירי מתני' ואתאי

ככ"ע. ורב חסדא דקאמר הכא דמתני' אתאי

דלא כר', לשעמיה, דקאמר התם גבי גט באנו

למחלוקת ר"י ורבנן, ומשעמיה ליה דמתני' דהכא

בכל ענין איירי, אפי' כשמתקן בכתב האחרון.

אבל לרב אחא בר יעקב ע"כ מתני' לא איירי

בכל ענין, דבגט לא מצי איירי: **התם** מחוסר

מעשה. בפרק "כל המנחות באות מצה" (מנחות

דף נו.) בהניח בשר על גבי גחלים ונצלה בו

בגירות בשני מקומות, איכא מאן דמחייב

ואיכא מאן דפטור, מאן דמחייב סבר דלא דמי

לכתב על שני כותלי הבית, שאין מוסיף שם חסרון

קריבה כמו כאן:

והתניא

מתני' הכותב שתי אותיות בהעלם אחד – חייב. כתב

כדיו, כסם, כסיקרא, כקומום, וכקנקנתום, וככל דבר שהוא

רושם, על שני כותלי זיזות, ועל שני לוחי פינקס והן נהגין

זה עם זה – חייב. הכותב על כשרו – חייב. הכותב

על כשרו – ר' אליעזר מחייב חטאת, וחכמים פוטרין.

כתב במשקין, במי פירות, באבן דרכים, באבן הסופרים,

וככל דבר שאינו מחקקים – פטור. לאחר דיו, פרגול, בפיו,

ובמפריקין, כתב אות אחת סמוך לכתב, וכתב על גבי

כתב, נתפזן לכתוב ח"ת וכתב ב' זינין, אחת בארץ ואחת

בפורה, כתב על ב' כותלי הבית, על שני דפי פנקס ואין

נהגין זה עם זה – פטור. כתב אות אחת נוסריקין –

ר' יהושע בן בתיא מחייב, וחכמים פוטרין. **גמ'** דיו –

דיותא, סם – סמא, סקרא – אמר רבה בר בר חנה:

סקרתא שקמה. קומום – קומא, קנקנתום – אמר רבה

בר בר חנה אמר שמואל: חרתא דאושכפ. וככל דבר

שהוא רושם. לאתויי מאי? לאתויי הא דתני רבי חנניא:

כתבו במי טריא ואפפא – כשר. תני ר' חייא: כתבו באבן,

בשחור, ובשיחור – כשר. **המסרת על כשרו.** תניא, אמר

לחן רבי אליעזר לחכמים: והלא בן סטרא הוציא בשפפים

ממצצרים בפריטה שעל כשרו! אמרו לו: שומה היה, ואין

מביאין ראיה מן השומים. בן סטרא? בן פנדיא הוא!

אמר רב חסדא: בעל-סטרא, בועל-פנדיא. בעל פפום בן

יהודה הוא! אלא, אמו סטרא. אמו מרים מגדלא שער

נשיא הוא! אלא, בדאמרי בפומבדיתא סטת דא מפעלה.

"כתב אות אחת סמוך לכתב". מאן תנא? אמר רבא בר

רב הונא: דלא כר' אליעזר, דאי ר' אליעזר – האמר

"אחת על הארץ חייב". "כתב על גבי כתב". מאן תנא?

א"ר חסדא: דלא כר' יהודה, דתניא: הרי שהיה צריך

לכתוב את השם ונתפזן לכתוב יהודה, וטעה ולא הטיל

בו דל"ת – מעביר עליו קולמוס ומקדשו, דכרי ר' יהודה.

וחכמים אומרים: אין השם מן המוכרח. תנא: כתב אות

אחת והשלימה לספר, ארג חוט אחד והשלימה לפגד –

חייב. מאן תנא? אמר רבא בר רב הונא: ר' אליעזר היא,

דאמר: אחת על הארץ – חייב. רב אשי אמר: אפילו

תימא רבנן, להשלים שאני. א"ר אמי: כתב אות אחת

במבריא ואחת בצפורי – חייב. בתיבה היא אלא שמחוסר

קריבה, והתני: כתב על שני כותלי הבית, ועל שני דפי

פנקס ואין נהגין זה עם זה – פטור! התם מחוסר מעשה

דקריבה, הכא – לא מחוסר מעשה דקריבה. תנא: הגיה

אות אחת – חייב. השתא כתב אות אחת – פטור, הגיה

אות אחת חייב? אמר רב ששת: הכא במאי עסקינן – בגון שנטלו לגנו של ח"ת ועשוהו שני

זינין. רבא אמר: בגון שנטלו לתגו של דל"ת ועשוהו ר"ש. תנא: נתפזן לכתוב אות אחת

ועלה

מתני' על שני כותלי זיזות. אחת במזרח ואחת בצפון, סמוכות זו לזו במקצוע: על

שני לוחי פנקס. פנקס של חנונים, כעין אותן של סוחרים, שיש להם לוחים הרבה

חקוקין וטוחין בשערה: על שני לוחי פנקס. רבותא אשמועינן, דאע"ג דלאו אלוה אחד

הם, אם נהגין ונקריין זה עם זה, שכתובין על שני שפתי הלוחין סמוכים זה לזה – חייב:

הכותב על כשרו. כדיו: הכותב. במכתב או

בסיד: במשקין. כמו מי תווים, שמשחקין: או

כפי פירות. כל פירות: באבן דרכים. בטיט.

לשון אחר: באבן דרכים – באצבעו שרט כמו

אותיות העפר נגוב: באבן הסופרים. עפרורית

של קסת הסופר: לאחר דיו. בגב דיו, שאחו

הקולמוס באצבעותיו, והפך דיו וכתב:

מפריקין (א). אצילי דיו: כתב אות אחת סמוך

לכתב. אצל אות הכתובה זיג אות להשלימה

לשתיים: כתב ע"ג הכתב. העביר הקולמוס על

אותיות הכתובים כבר, וחדשם: נתפזן לכתוב

ח"ת. ודילג הקולמוס, ולא נראה הגג של

ח"ת, אלא שני הרגלים, ונראה כשני זינין: על

שני כותלי הבית. שאינו במקצוע: על שני דפי

פנקס. שעשוי עמודים כמגילה, וכתב אות

בעמוד זה ואות בזה, ואינו יכול לקרוב אלא

אם בן יתחור הפקס שביניהם. וזה לכותלי

הבית דוחקין זה מזה, ותנא ברישא שני כותלי

הבית – דסתמא אין נהגין זה עם זה. והדר תנא

שני דפי פנקס, וזה לכותלי הבית, ולא זו אף

זו קתני: כתב אות אחת על שם נוסריקין

שעשה סימן נקודה עליה, לומר שלהבין בה

תיבה שלמה כתבה: **גמ'** סמא. אורפמיניט:

סקרתא. אימניא צבע אדום שצובעין בה

תריסין: קומא. גומא שרף אילן: חרתא

דאושכפ. ארמיניט: כתבו. לגט: במי טריא.

"א מן פרי, ו"א מן גשמים: **אפפא.** מ

עפפים, גלש: באבן דרכים, ונשחור

כשהוא משפסף עופרת על הקלף: בשחור.

פיקס: שיחור. אדרמיניט: הוציא בשפפים.

שלא היה יכול להוציאן כתיבים, שחיו

החרטומין בודקין כל הוצאים שלא יוצאו

כשפים, ללמדם לבני מדינת אחרת: שומה

היה. שטות היה בו לעשות מה שאין צורך בני

אדם עושים וסור נפשו על הדבר: **א'** על

הארי. חוט א' ארג על קצת ארץ: וטעה ולא

הטיל בו דלת. ונמצא שם נכתב במקומו.

אבל לא בכונתו: מפעביר עליו קולמוס.

לכונת שם על כל אותיותיו, כאלו הוא

כותבו: והשלימה לספר. אות אחרונה של

אות מכ"ד ספרים: מחוסר מעשה דקריבה.

אינו מקרבן אלא על ידי קציצה המפסיק

ביניהן. וכי קאמר רב אמי – בגון כתב אחת

על שפת לוח זה בטבירה, ואחת על שפת לוח

זו בצפורי, ואתה יכול לקרוב שלא במעשה

אלא קריבה בעלמא: ועשוהו שני זינין.

והספר לכך אמר: רבא אמר בגון שנטלו

לתנא דדלית. דלא היה אלא נכתבה אות אחת.

ובדרך מועט חייב, הואיל וזהו תיקון הספר.

דאסור לאדם לשהות ספר שאינו מונה משום

"אל תשכן באהליך עולה" (איוב יא.) והנה

ליה בכתב אות אחת והשלימה לספר, דאמרן

לעיל דחייב ואפי' לרבנן: ועלה

משנה

משנתנו ממשיכה לעסוק בדיני כותב, באלו אופנים חייב ובאלו פטור, ופותרת באופנים שחייב: **הַפּוֹתֵב שְׁתֵּי אוֹתוֹת** בשוגג **בְּהֶעֱלֵם אַחֶר**, כגון ששכח שהיום שבת ולא נזכר בין כתיבת אות אחת לשניה, חייב חטאת. **כָּתַב בְּדִיר, בְּסֶם, בְּסִיקְרָא, בְּקוֹמוֹם, וּבְקִנְיָנוֹתוֹם, וּבְכָל דָּבָר שֶׁהוּא רוֹשֵׁם** – שרישומו מתקיים. כתב שתי אותיות על שני פותלי הבית בזויות, דהיינו במקום שהכתלים מתחברים זה לזה, וכן הכותב שתי אותיות על שני לוחות ו-לוחות פנינים – ספר של חנוונים העשוי לוחות לוחות מצופים שעודה, וחרט אות אחת על לוח זה ואות אחת על לוח זה בשפתי הלוחות, והן נהגין ונקראים זה עם זה כאחת, חייב. **הַפּוֹתֵב עַל בִּשְׂרֵי בְדִיר חֵיִיב**. **הַמְסַרְט עַל בִּשְׂרֵי – העושה שריטות בבשרו בדבר חד כצורת אותיות, רבי אליעזר מְחַיֵּיב מְטָאת, וְחֲכָמִים פּוֹטְרִין**.

המשנה מפרטת את האופנים שפטור: **כָּתַב בְּמִשְׁקִין**, כגון במי תותים שהושחרו, **בְּמִי שאר פירות, בְּאֵבֶק דְּרִבִּים** – בטיט, **בְּאֵבֶק הַפּוֹפְרִים** – בעפרורית המונחת בתחתית של קסת הסופר, ו**בְּכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְתַקֵּים** – שאין הכתיבה מתקיימת, **פְּטוּר**. כתב לאחרי ידו – בגב ידו, שאחז את הקולמוס הפוך, והפך את ידו וכתב. או שאחז את הקולמוס באצבעות רגלו, בפיו, ובמִשְׁרִיקוֹ – תחת בית השחי וכתב. **כָּתַב אוֹת אַחַת בְּסִמּוּךְ לְכָתֵב** – לאות אחרת שכבר היתה כתובה, ובכך נשלמה תיבה של שתי אותיות. ו**כָּתֵב עַל גְּבִי כָתֵב** – העביר קולמוסו על אותיות כתובות וחדשן. **נִתְּכַוֵּן לְכָתוֹב אוֹת חֵיִיב**, ודילג הסופר בכתיבת הקולמוס ולא צייר היטב את גג החי' רק את שתי רגליה, ונראה כאילו **כָּתַב שְׁנֵי זַיִינִין**, ונמצא שכתב שתי אותיות, בכל האופנים הללו פטור.

כתב אות אחת בארץ ואחת בקורה שבתקרה, או שכתב שתי אותיות על שני פותלי הפתח, אחת בכותל זה ואחת בכותל זה, אך לא הסמיך זו לזו, או שכתב על שני דפי פנקס העשוי כמגילה שעמודיו מחוברים, וכתב אות אחת בעמוד זה ואות אחת בעמוד זה, כך שאי אפשר לקרוב אלא אם כן יחתוך את הקלף שמפסיק ביניהן. בכל האופנים הללו הואיל ואין האותיות נהגין ונקראים זה עם זה בסקירה אחת פטור.

כָּתַב אוֹת אַחַת נוֹמְרִיקוֹן, כלומר שעשה עליה סימן המורה על כך שנכתבה בשביל לשמש כתחליף לתיבה שלימה, **רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן בִּתְרָא מְחַיֵּיב**, משום שהכל מבינים מאות זו תיבה שלימה, והרי זה כאילו כתב את כולה. **וְחֲכָמִים פּוֹטְרִין** כיון שסוף סוף לא כתב שתי אותיות.

גמרא

הגמרא מפרשת מה הם המינים השונים שהזכור במשנה. מבאר הגמרא: 'די' הוא מה שנקרא בלשון ארמית 'דִּיִּתָא'. 'ס' הוא סממן בצבע צהוב העשוי משורש עשב שנקרא בארמית 'סְמָא'. 'סִיקְרָא' – מין אבן הצובע באדום, אִמֶּר רַבָּה בְּרַב חִנָּה, בלשון ארמית 'סִיקְרָתָא' שְׁמָה. 'קוֹמוֹם' הוא מה שנקרא בארמית 'קוֹמָא' – שרף היוצא מן אילן. 'בְּקִנְיָנוֹתוֹם', אִמֶּר רַבָּה בְּרַב חִנָּה אִמֶּר שְׁמוּאֵל, זהו תְּרִתָא דְּאַשְׁכְּפִי – סם שצבעו שחור שמפיקים מנסורת של נחושת, שעושי נעלים משתמשים בו לצביעת הנעלים.

שנינו במשנה: **וּבְכָל דָּבָר שֶׁהוּא רוֹשֵׁם**, דהיינו שמלבד החיוב על כתיבה בסמנים השנויים לעיל, חייב על כל כתיבה שרישומה מתקיים. הגמרא מבררת מה באה המשנה לרבות. שואלת הגמרא: **לְאֵתוּי מָא** – מה באה המשנה לרבות בכלל זה. משיבה הגמרא: שהמשנה באה לְאֵתוּי – לרבות את הָא דִּתְנִי – מה ששנה לנו רבי הֲנִינְא בברייתא לגבי כתיבת גט, שאם **כָּתַב בְּמִי מְרָא** – במים היוצאים מפרי ששמו כך, ובמי אִפְצָא – במים ששרו בהם עפצים, הגט כְּשֶׁר, כיון שכתב זה מתקיים. וכמו כן הכותב בהם בשבת חייב. הגמרא מביאה ברייתא אחרת שנישנו בה מינים נוספים הכשרים לכתיבת גט: ועוד תני רבי חייא, **כָּתַב לִגְט בְּאֵבֶק** – בעופרת, בְּשִׁחּוֹר

– בפחם, וּבְשִׁיחּוֹר – בחרתא דאושכפי, כְּשֶׁר. וכמו כן הכותב בהם בשבת חייב לפי שרישומם מתקיים. שנינו במשנה: **הַמְסַרְט עַל בִּשְׂרֵי רַבִּי אֲלִיעֶזֶר** מחייב חטאת וחכמים פוטרין. הגמרא מביאה ברייתא שבה מבואר במה נחלקו רבי אליעזר וחכמים: **תֵּנִיא בברייתא, אִמֶּר לְחַן רַבִּי אֲלִיעֶזֶר לְחֲכָמִים, וְהֵלֵא בֶן סַמְדָא הוֹצִיא כְּשָׁפִים מִמְצָרִים בְּסִרְיָה שַׁעַל בִּשְׂרֵי, אִם כֵּן מוֹכַח שוֹדֵךְ כְּתִיבָה הִיא זו. אִמֶּר לֹא חֲכָמִים, וְכִי מִמַּעֲשֵׂה זֶה נִיתַן לְהִבְיָא רַאִיָּה שׁוּי דִּרְךְ כְּתִיבָה, הֵלֵא בֶן סַמְדָא שׁוֹמֵה הָיָה – מחמת שטות שהיתה בו עשה דבר שאין דרך בני אדם לעשות, וְאִין מְבִיאִין רַבִּיָּה מִן הַשּׁוּמִיִּם**. שנינו במשנה: שאם **כָּתַב אוֹת אַחַת בְּסִמּוּךְ לְכָתֵב** פטור. הגמרא מבררת כשיטת מי נאמר דין זה. שואלת הגמרא: **מָאן תֵּנִיא** – מיהו התנא ששנה דין זה. משיבה הגמרא: **אִמֶּר רַבָּה בְּרַב הוֹנָא**, משנתנו דלא כשיטת רבי אליעזר, דאי – כי אם היא כשיטת רבי אליעזר, הָאִמֶּר – הרי הוא אמר במשנה (להלן קה), שהמתחיל לארוג בגד בשבת, אינו חייב אלא אם כן ארג בו שיעור שלם, אבל כשהיה מקצתו ארוג כבר מערב שבת ובא להוסיף עליו בשבת, אפילו הוסיף אריגה אחת על האריג הקיים חייב, משום שבהצטרפות החוט לאריג הרי הוא מקבל חשיבות אגב כל הבגד. ולשיטתו יש לחייב אף על כתיבת אות אחת בסמוך לכתב קיים, כיון שבהצטרפותו יש כאן שתי אותיות. נמצא אם כן שמשנתנו כדעת חכמים (שהם) הסוברים שגם באופן שמוסיף חוטים על אריג קיים, חייב רק באופן שארג שיעור שלם, כשיעור אורג בגד מתחילה. ולשיטתם גם המוסיף כתב לכתב קיים אינו חייב אלא באופן שכתב שתי אותיות, אבל אם כתב רק אות אחת בסמוך לכתב פטור. הגמרא מבררת מיהו התנא שסובר שבכתב על גבי כתב פטור: שנינו במשנה שהכותב **כָּתֵב עַל גְּבִי כָתֵב** פטור. שואלת הגמרא: **מָאן תֵּנִיא** – מי הוא התנא שסובר כן. משיבה הגמרא: **אִמֶּר רַב הִסְדָא**, משנתנו דלא כרבי יהודה, דתֵּנִיא – שכן שנינו בברייתא, לענין כתיבת ספר תורה תפילין ומוזזה, **חֵרִי שְׁהֵי צִרִיךְ לְכָתוֹב אֶת שֵׁם הַשֵּׁם, וְנִתְּכַוֵּן לְכָתוֹב 'יהודה' כִּי טַעַם וְסֵבֵר שׁוּה מַה שְׁהוּא צִרִיךְ לְכָתוֹב עֵתָה, וְטַעַם בְּכִתְבָתוֹ וְלֹא הָטִיל בּוֹ אֵת הָאוֹת דָּלָת, וְנִמְצָא שֶׁכָּתַב הַשֵּׁם בְּמִקְוֵמוֹ הִנְכוּן בְּלִי כוּוּנָה, מְעַבֵּר עָלָיו** – על כל האותיות שבתית השם קולמוס כאילו כותבם עתה בתחילה, ומכוין לשם קדושת השם, וּמְקַדְּשׁוֹ בְּכַךְ, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וְחֲכָמִים אומרים, אִין הַשֵּׁם מִן הַמּוֹכְחִיר. נמצא שלדעת רבי יהודה שהעברת קולמוס נחשבת לכתיבה גמורה, אף הכותב בשבת כתב על גבי כתב חייב, כיון שלדעתו כתיבה זו היא כתיבה גמורה, ומשנתנו שפטרה בכך היא כדעת חכמים הסוברים שהעברת קולמוס לא מבשרה את הכתב הראשון, משום שכתב על גבי כתב אינו נחשב לכתב. הגמרא מביאה נידון נוסף בכותב אות אחת שעל ידה משלים ספר שלם: **תֵּנִיא** – שנה התנא בברייתא, **כָּתַב אוֹת אַחַת וְהִשְׁלִימָה לְסֵפֶר** – והשלים בה את הספר, דהיינו שהיתה רק האות האחרונה של הספר חסירה והשלימה, או אִרְגַּן חוּט אַחֶד וְהִשְׁלִימָה לְכָתֵב – ובזה השלים את הבגד, חייב. שואלת הגמרא: **מָאן תֵּנִיא** – מי התנא ששנה זאת. משיבה הגמרא: **אִמֶּר רַבָּה בְּרַב הוֹנָא**, רַבִּי אֲלִיעֶזֶר הִיא, דְּאִמֶּר הַמוֹסִיף אִרְגָּה אַחַת עַל הָאִרְגִּי חֵיִיב, והוא הדין כשמצרף אות אחת לספר או חוט אחד לבגד חייב. אבל לדעת חכמים שהמוסיף חוט על האריג פטור, אף בהשלים את הספר על ידי אות אחת, או השלים את הבגד על ידי חוט אחד פטור. רַב אֲשִׁי אִמֶּר, אִפְּלִי תִימָא – תאמר שהברייתא היא כדברי רַבְּנָן, מוֹדִים הֵם בְּכַתֵּב אוֹת אחת והשלימה לספר, או בארג חוט אחד והשלימו לבגד שחייב, והאילו וְהִשְׁלִימָה שְׁאֵינִי – שונה הוא מעשה השלמת דבר, שהשלמות שהוא יוצר מחשיבה את המעשה אף כשאין בו שיעור. הגמרא דנה בכתיבת שתי אותיות שאינן סמוכות זו לזו: **אִמֶּר רַבִּי אֲמִי, כָּתַב אוֹת אַחַת בְּמִכְרָא וְהֵלֵךְ וְכָתַב עוֹד אוֹת אַחַת בְּצִיפּוֹרִי,**

גמרא

וְעָלוּ בְּיָדוֹ שְׁתֵּימָּה, כגון שהתכוין לכתוב ח"ת ולא דקדק היטב בעשיית גגו ונמצא שכתב שני זיינין, חִיב, כיון שכתב שתי אותיות. מקשה הגמרא: וְהִתְנָן והלא שנינו במשנתנו שבאופן זה פְּטוּר. מתרצת הגמרא: לֹא קִשְׁיָא, הָא – משנתנו שפוטרת עוסקת באופן דְּבַעֲי זִינְי – שהזיינין צריכות זיון ותיקון בתגים, וכל זמן שלא זיינן לא השלים את מלאכתו ולכן פטור. אולם הָא – הבריייתא עוסקת באופן דְּלֹא בַעֲי זִינְי – שהזיינין אינם צריכים זיון לפי שכבר זיינן, וכיון שהשלים את מלאכתו חייב.

הגמרא מביאה מקורות לכתיבת נוסריקון מן התורה. שנינו במשנה: כְּתַב אוֹת אַחַת נוֹטְרִיקוֹן, דהיינו שכתב אות אחת המשמשת במקום תיבה שלימה, רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן בִּתְרִיא מְחַיֵּב וְהַכְּמִים פּוֹטְרִין.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסִי בֶּן זִמְרָא, מִנֵּין לְלִשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן מִן הַתּוֹרָה. שְׁנָאֻמֶּר לֵאבְרָהָם (בראשית יז ד) 'כִּי אֶבְרָהָם הָמוֹן גּוֹיִם נִתְּתִיד, וּבִהְרַח שְׁתִּיבוֹת 'אֵב הַמּוֹן' הֵן רֹאשֵׁי תִיבוֹת שֶׁל שֵׁשׁ דְּבָרִים, וְהֵם: א' אֵב נִתְּתִיד לְאוֹמוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם יז ד) 'וְהָיִיתָ לְאֵב הַמּוֹן גּוֹיִם', ב' בְּחֹרֶר נִתְּתִיד בְּאוֹמוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (נחמיה ט ז) 'אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאֲבָרֵם, ד' הָמוֹן חִיבִים נִתְּתִיד בְּאוֹמוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מא ח) 'וְרַע אֲבָרְהָם אֲהָבִי, מ' מִלֶּךְ נִתְּתִיד לְאוֹמוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כג ו) 'נָשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ', ו' וְתִיק נִתְּתִיד בְּאוֹמוֹת, נ' נֶאֱמַן נִתְּתִיד לְאוֹמוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (נחמיה ט ח) 'וְנִקְצָאתָ אֶת לִבְבוֹ נֶאֱמַן לְפָנָי'.

וְרַבִּי יוֹחָנָן דִּידֵיהּ – עצמו אָמַר, מִנֵּין לְלִשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּעֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת (שמות כב) 'אֲנֹכִי, וְזוֹה שֶׁנִּקְטָה הַתּוֹרָה לִשׁוֹן זֶה וְלֹא אִמְרָה 'אֲנִי, מוֹכַח שֶׁתִּיבָה זֶה הִיא נוֹטְרִיקוֹן שֶׁל 'אֲנִי נִפְשִׁי בְּתִיבַת יְהִיבֹת' – אֲנִי בְּעַצְמִי כִּתְבִיתִי וְנִתְּתִי (את הַתּוֹרָה). וְרַבִּי אֲמַרִּי שֶׁהִיא נוֹטְרִיקוֹן שֶׁל 'אֲמִירָה נְעִימָה בְּתִיבָה יְהִיבֹת' – כְּתוּבָה וְנִתְּנָה. וְאִיבָא דְּאֲמַרִּי – וַיֵּשׁ שֶׁאִמְרוּ שְׁאֲנֹכִי הִיא תִיבַת נוֹטְרִיקוֹן הַנִּדְרֶשֶׁת לְמַפְרָע – מֵהֶסֶף לַהֲתַחֲלָה, 'וְיִהְיֶה בְּתִיבָה – נִתְּנָה כְּתוּבָה נֶאֱמַרִּין לְמַרְיָה'.

דְּבִי – בבית מדרשו של רַבִּי נֶתָן אֲמַרִּי, שֶׁהִמְקוֹר לְלִשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן מִן הַתּוֹרָה הוּא, מִמָּה שֶׁאִמַּר הַמֶּלֶךְ לְבִלְעָם (במדבר כב לב) 'כִּי יִרְאֶה תִּדְרֹךְ לְגַנְדִּי, תִּיבַת יִרְאֶה' נִדְרֶשֶׁת בְּדֶרֶךְ נוֹטְרִיקוֹן, 'יִרְאֶה רְאֵתָה וְנִתְּתָה', כְּלוֹמֵר שֶׁהֵאֱתוֹן מְרֹב פְּחָדָה מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁעָמַד לְגַנְדָּה, נִתְּתָה מִן הַדֶּרֶךְ.

דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעֵאל תִּנָּא – בבית מדרשו של רבי ישמעאל שנו, שֶׁהִמְקוֹר לְלִשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן בַּתּוֹרָה הוּא, מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִנְחַת הָעוֹמֵר (ויקרא כ ד) שְׂצִירָה לְהִבְיָאָה 'בְּרִמָּה', דֵּהֵינּוּ שְׁבָלִים לְחוֹת, וְנִקְרְאוֹת כַּךְ בְּדֶרֶךְ נוֹטְרִיקוֹן 'כַּר מְלֵא', כְּלוֹמֵר בּוֹזֵן שֶׁהִגְרַעֲיָן לַח וְנִפְחוּ וְהִקְשָׁ הָעוֹטָף אוֹתוֹ מֵלֹא מִמֶּנּוּ.

רַב אֶחָא בְּרִי יִצְחָק אָמַר, שְׁמִצְיָנוּ לִשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן בַּתּוֹרָה, בְּצוּוּאָה שְׂצִיזָה דוֹד אֶת שְׁלֹמֹה קוֹדֵם מוֹתוֹ, כְּשִׁפְרָ לֹו עַל מַעֲשֵׂה שְׁמַעֲי בֶן גֵּרָא וְאִמְרוּ לֹו (מלכים א' ב ח) 'וְהוּא קָלְלָהּ קָלְלָהּ נִמְרָצָה', וְתִיבַת 'נִמְרָצָה' הִיא נוֹטְרִיקוֹן שֶׁל קָלְלוּתָהּ, דֵּהֵינּוּ נִוְאָה הוּא, מוֹאֲבִי הוּא, רֹוֹצֵת הוּא, צוֹרֵר הוּא, תוֹעֵבָה הוּא.

רַב נַחֲמָן בְּרִי יִצְחָק אָמַר, שֶׁהִמְקוֹר לְלִשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן בַּתּוֹרָה הוּא, מִמָּה שֶׁאִמַּר יְהוֹדָה לְיוֹסֵף לְאַחַר מִצִּיאַת הַגִּבְעִי (בראשית מד טז) 'מָה נִדְבָר וְיָמָה נִצְמָד', וְתִיבַת 'נִצְמָד' נִדְרֶשֶׁת בְּהִכְרַח כְּנוֹטְרִיקוֹן, 'נְכוּנִים אֲנַחְנוּ, צִדִּיקִים אֲנַחְנוּ, מְהוֹרִים אֲנַחְנוּ, דְּבִים אֲנַחְנוּ, קְרוֹיִשִׁים אֲנַחְנוּ'.

משנה

משנתנו עוסקת בכתיבת שתי אותיות שהיתה לו ידיעה ביניהם: הַבּוֹתֵב שְׁתֵּי אוֹתוֹת בְּשְׁתֵּי הַעֲלָמוֹת – בשתי שכחות, כגון ששכח שהיום שבת וכתב אות אחת, ונזכר ששבת היא ונודע לו שעבר איסור, וחזר ושכח וכתב אות נוספת סמוכה לה, או שכתב אות אחת בְּשִׁחְרִית וְאוֹת אַחַת בִּין הָעֶרְבִים, שגם זה נידון כשתי העלמות אפילו שלא היתה לו ידיעה כלל ביניהם, רַבִּין גְּמִלְיָא מְחַיֵּב חֲטָאָה, וְהַכְּמִים פּוֹטְרִין.

הדרן עלך הבונה

פרק שלשה עשר - האורג

משנה

משנתנו עוסקת במלאכות שבת, האורג והעושה שתי בתי נירין. לצורך ביאור המשנה נקדים לבאר אופן אריגת האריג: אריגה היא יצירת אריג על ידי חוטים המשובלים שתי וערב. בכדי לארג אריג, יש למתוח תחילה חוטים לאורך (שתי) זה בצד זה, ואחר כך לשלב בהם חוטים לרוחב (ערב) על ידי הכנסתם לסירוגין מעל ומתחת חוטי השתי. לצורך זה שימש כלי אריגה העשוי באופן זה. בשני צידיו היו מונחות שתי קורות עץ רחוקות זו מזו, על קורה אחת כרוכים חוטי השתי ומתוחים עד לקורה השניה שסמוך אליה נעשתה האריגה, ועליה נכרך האריג האורג. בכדי להשחיל את חוט הערב בין חוטי השתי לסירוגין, היו מעבירים מחצית אחת מחוטי השתי לסירוגין ב'בתי נירים' (דהיינו לולאות הקבועות בנירים, שהם חוטים כמנין מחצית מחוטי השתי הקשורים על קנה), ומחצית שניה מחוטי השתי ב'בתי נירים' אחרים (הקבועים בנירים אחרים הקשורים על קנה אחר). ובעזרת הנירים משכו מחצית מחוטי השתי וכן נוצר מעבר שבו העבירו את חוטי הערב, ואחר כך משכו בעזרת הנירים השניים את המחצית השניה של חוטי השתי, ובמעבר שנוצר שוב העבירו את חוטי הערב, וכן הלאה עד סיום האריגה. כלי אריגה אלו שבהם משכו את הנירים ביד, היו משמשים את הנשים, והיה עשוי מעוֹמֵד (ציור א). כלי אריגה אחרים היו שבהם משכו את הנירים בעזרת הרגלים, ובהם השתמשו האורגים האומנים, והיה כלי זה עשוי בשכיבה (ציור ב). בשני הכלים, בכל פעם לאחר שהועבר חוט הערב, היו מצמידים אותו לידיעה הארוגה בעזרת כלי המְכוּנָה 'מסרק' (ראה ציורים א ב) שכל חוטי השתי עברו בין שיניו.

במשנה לעיל (ג) מבואר, ששיעור האריגה הנחשבת למלאכה בשבת, הוא שני חוטים. במשנתנו מבוארת מחלוקת תנאים בשיעור זה: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, הָאוֹרֵג בְּשֶׁבַע שְׁלִשָּׁה חוֹמִין שֶׁל עֶרֶב בְּתַחֲלִילָה – שהם תחילת אריגת האריג, וְכֵן הָאוֹרֵג פֶּעַם אַחַת – חוט ערב אחד עַל הָאָרֵג – שמוסיף אפילו חוט אחד על אריג קיים, בשוגג חֵיִב חטאת. וְהַכְּמִים אוֹמְרִים, בֵּין הָאוֹרֵג בְּתַחֲלִילָה, וְכֵן פְּסוֹף – שהוסיף על אריג קיים באמצע אריגתו, שְׁיַעוּרֵי לַחֲשֹׁב מְלָאכָה בְּשֶׁבַת, הוּא בְּאִרְגֵּית שְׁנֵי חוֹמִין.

משנתנו מפרטת את אופני החיוב במלאכת 'עושה שני בתי נירין' השנויה לעיל (ס): הָעוֹשֶׂה בְּשֶׁבַת שְׁתֵּי בְּתֵי נִירִין – הַמַּעֲבִיר שְׁנֵי חוֹטֵי שְׁתֵּי בִשְׁנֵי בְּתֵי נִירִים, בֵּין אֵם עֲשָׂה כֵן בְּכָלִי הָאִרְיָה הַקְּרוֹי נִירִין, וְכֵן בְּכָלִי הַקְּרוֹי גִּירוֹם, וְכֵן הָעוֹשֶׂה שְׁנֵי בְּתֵי נִירִים בְּאִרְיָת גִּפְּהָ, בְּאִרְיָת כְּבָרָה, וְכֵן אֲרֹגִים מִנְצִרִים, שֶׁאֵין מִשְׁתַּמְשִׁים בְּאִרְגָּתָם בְּנִירִים מִמֶּשׁ, אֵלָּא בְּתַחֲלִיל אִרְיָתָם אַחֵר שֶׁסִּידֵר אֶת נִצְרֵי הַשְּׁתֵּי, מְרַכִּיב בָּהֶם שְׁנֵי נִצְרֵי עֶרֶב אֶחָד מִלְמַטָּה וְאֶחָד מִלְמַעְלָה, וְעַל יָדִי כֵן מַעֲמִיד אֶת הַשְּׁתֵּי לְצוּרֵךְ הָאִרְיָה, זֶה הִיא 'עֲשִׂית שְׁנֵי בְּתֵי נִירִים' בָּהֶם, וְאֵם עֲשָׂה כֵן בְּשֶׁבַת בְּשׁוּגָה חֵיִב חטאת.

מבארת המשנה את שיעורי החיוב במלאכות תופר וקורע: וְכֵן הַתּוֹפֵר בְּשֶׁבַת חֵיִב אֵם תִּפְרֵי שְׁתֵּי תִפְרוֹת, וְהַקּוֹרֵעַ בְּשֶׁבַת חֵיִב אֵם קָרַע עַל מִנֵּת לַתּוֹפֵר שְׁתֵּי תִפְרוֹת.

וְעָלוּ בְּיָדוֹ שְׁתֵּים. הָיוּ נָמִי מִתְּבַרְכֵּן לְכַתּוּב ח' וְכָתַב שְׁנֵי זִינִין: הָא. דְּתַנּוּ פְּטוּר: דְּבָעֵי זִינִי. שְׁעָדִין צְרִיכוֹת רֹאשֵׁי הַזִּינִין לְזִינּוֹ בְּתַנּוּן שְׁלָחַן, שֶׁהַזִּינִין צְרִיכוֹת ג' זִינִין, יָמִין וּשְׂמָאל וְהַעֲלָה, כְּדָאמְרִין בְּמִנְחֹת (דף כט): מֶלֶךְ נִתְחַד. "נִשְׂאָ אֱלֹהִים אֶתָּה" (בראשית כג): אֲנֹכִי מִדְּלָא אָמַר אֲנִי: אֲנִי בַעֲצָמִי: אֲמִידָה. שְׂחִיא נַעֲמִידָה: כְּרִמָּל. גְּבִי מִנְחַת הָעוֹמֵר כְּתִיב "גֵּרֶשׁ בְּרִמָּל", שְׂמִיבִיאָה כְּשִׁוּיָא לְחָה בְּעוֹד שֶׁהוֹרֵעַ נִפְחָן וְחֹבֵר שֶׁל קֶשׁ מִלֵּא הִימְנו: מִתְנִי' אַחַת שְׁחִירָת וְאַחַת בֵּין הָעֲרֻפִּים. כִּינן דְּהִרָל שְׁהוּת בִּינְתִּים כְּדִי לִידַע, הָוֵה לִיה פְּשִׁי הַעֲלָמוֹת: גְּמ' יֵשׁ יְדִיעָה לְחֻצֵי שִׁיעוּרִי. לְחַלְלֵה כְּדִי שֶׁלֹּא יִצְטָרֵף עִמּוֹ חֲצִי הָאֲחֵר:

הדרן עלך הבונה

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָתָּא לְפָרוּשֵׁי שִׁיעוּר אוֹרֵג שְׁמֵנוּ בְּאֲבוֹת מְלָאכוֹת (לעיל דף עג). דְּתַנּוּ תָּמִיד: שְׁנֵי חוּטִין: בְּתַחֲלִילָה. אִם וְזוֹ תַחֲלִיל אֵרִיגְתָּו שֶׁל בָּגֵד: וְאַחַת עַל הָאֵרִיג. אִם מוֹסִיף הוּא עַל הָאֵרִיג – שִׁיעוּרוֹ בְּאַחַת, דְּמִצְטָרֵף עִם הַשָּׂרָא: בְּתִי גִירָן. שְׁתֵּן ב' חוּטִין שֶׁל שְׂחִי בְּנִירָה. שְׁקוּרִין לִיצִי: בְּנִירִין וּבְפִירוֹם. מִפְּרִשׁ בְּנִמְרָא: בְּנִפְּחָה וּבְכִפְרָה. הִנֵּה לֹא נִירִין מִמֶּשֶׁ, אֲלָא מִשְׁרָשֵׁר וּמִרְכִּיב חוּט א' וְשֶׁל עֲרֻב בְּשִׁתִּי מִלְמַסָּה, וְאַחַד מִלְמַעֲלָה. וְעוֹמֵמֵד הַשְּׁתֵּי כֶּתֶן בְּתַנּוּ: גְּמ' כִּי אָתָּא ר' יִצְחָק תַּנִּי. מִתְנִי' הָכִי ר"א אוֹמֵר הָאוֹרֵג ב' חוּטִין בְּתַחֲלִיל, וְלֹא פְּלִיג ר"א אֲרִבְנָן אֲלָא בְּאֶחָד עַל הָאֵרִיג: לְהֵאֵי גִיסָא. אֲלִימִי ג', וְלֹא ב'. מִשּׁוּם דְּשָׁנִים סְתָרִי, דְּמִתּוֹךְ עוֹבְדִין אֵינֵן נִדְבָקִים יָפֵה זֶה בָּזֶה, קָטְנִי בְּשָׁנִים מִתְחִיב: וְאֲמָרִי לִיֵּה לְהֵאֵי גִיסָא. אֲלִימִי בְּשָׁנִים – חֵיב: דִּידִיעֵי. דְּבַר הַנִּרְאָה הוּא, אֲבָל קִטְיִי – בְּשָׁנִים פְּטוּר: וּבְשָׁפָה ב' חוּטִין בְּרוּחַב ג' בְּתִי גִירָן. יֵשׁ שְׁאִוְרִין קָצֵר כִּבִּי וְהַבְּגָד הַשָּׂפָה בְּאוֹרֵף הַבְּגָד כּוֹלֵל מִן אַחֵר שֶׁל וְשִׁתִּי, וְרוּחַב בְּרוּחַב הַבְּגָד כְּשִׁיעוּר שְׁלֹשָׁה בְּתִי גִירָן, וְהָאוֹרֵג בּוֹ שְׁנֵי חוּטִין – (ו) חֵיב: לְמָה זֶה דִּיקָה. כְּלוּמַר: לְהָכִי מִתְחִיב בְּאֵרִיג קָצֵר כִּי הָאֵי, וְלֹא אֲמָרִי כְּמִלֵּא רוּחַב הַסִּט כְּדִמְשַׁעֲרִין בְּמִתְנִי, בְּאוֹרֵג בְּאֲמַצַּע הַבְּגָד: דִּיקָה לְאוֹרֵג צִלְצוֹל קָטָן. חֲגוּרָה קָצֵרָה, שְׂאִינָה רַחְבָּה יוֹתֵר מִשְׁלֹשָׁה בְּתִי גִירָן: עַל הַגֶּס. אֵרִיג הַרְבֵּה: עַל הָאִימְרָא. תַּחֲלִיל הַבְּגָד, שְׁאוּרִין בּוֹ עֲרֵב מִמֵּין אַחֵר לְאִימְרָא: וּבְשָׁפָה. לְאוֹרֵף הַשְּׁתֵּי כּוֹלֵל עוֹשִׂין אוֹתוֹ: תְּרִיתִי כְּבִיתִי נִירָא וְהָדָא בְּנִירָא. ב' פְּעָמִי מִרְכִּיב לְחוּט שֶׁל שְׂחִי בְּבֵת נִירָא, דְּהִינּוּ שְׁקוּרִין לִיצִי: וְאַחַת בְּנִירָא. וּפְעַם שְׁלִישִׁית מִרְכִּיבֻ עַל חוּט הַנִּירָא, שְׁקוּרִין לִיצִי, הַמּוֹרְקֵב עַל הַקֶּנֶה: מְצוּבִיתָא. בִּירְעֵת גִּרְדִּין הָאוֹרֵגִין בְּרָגֵל הוּא, וְקוּרִין לִימִישׁ, וְהִיא בְּמִקּוֹם הַקֶּנֶה הַעוֹלָה וְיוֹרֵד בִּירְעֵת אֵרִיגֵת נִשְׁמִי: שְׁקוּרִין פְּרִישׂא: הָא תַּנִּינָא לִיֵּה בְּאֲבוֹת מְלָאכוֹת. וְלָמָּה לִי לְמִיָּדֵר וְלִמְתַּנִּיָּה הָקָא. הוּאִיל וְלֹא לְפָרוּשׁ בָּה מִיָּדֵר אֲמָר. בְּשִׁלְמָא אוֹרֵג – מִשּׁוּם פְּלוּגְתָּא. וְשְׂחִי בְּתִי גִירָן – לֹא שְׁאִמְעוּנִין בְּנִירִין וּבְקִירוֹס

ובונה

וְהַתְנִינָא פְּטוּר. אֵין נִרְאָה לִר"י לְגִרוֹס "וְהַתְנִינָא". דִּאֲמָרִי לֹא הוּא פְּרִיךְ מִמִּתְנִי? וּמִיָּה, אִיכָא לְמִימַר דְּמִתְנִי לֹא קִשְׂיָא לִיה, מִדְּתַנּוּ: וְכַתֵּב שְׁנֵי זִינִין, וְלֹא נִקֵּט ב' אוֹתוּת אַחֲרוֹת דְּלֹא בְּעֵי זִינִי, מִשְׁמַע דְּמִשּׁוּם זִין פִּטֵּר לִיה. אֲבָל מְבִרִייתָא, דְּקִתְנִי סִתְמָא פְּרִיךְ שְׂפִיר. אֲבָל קִשְׁתָּ דֹּאֵי בְּרִייתָא הִיא הָא דְּפִרִּיךְ מִינָה, אֲמָרִי נִקֵּט נִתְבָּרֵן לְכַתּוּב אוֹת אַחַת וְעָלוּ בְּיָדוֹ שְׁתֵּים: אִפִּי נִתְבָּרֵן לְאוֹתוֹ שְׁתֵּים שִׁכְתָּב וְכַתֵּב בְּלֹא זִין פְּטוּר, כִּינן דְּמוֹקֵמִי לֵה בְּדַבְעֵי זִינִין דְּהָא בְּרִייתָא לֹא קִתְנִי וְכַתֵּב שְׁנֵי זִינִין, דְּנוֹכַל לומר דֹּאֵי לֹאשְׁמַעֲנִין הָא כַּתֵּב שְׁנֵי אוֹתוּת אַחֲרוֹת דְּלֹא בְּעֵי זִין חֵיב, כְּדִפְרִישְׁתִּי בְּמִתְנִינִי. לִכֵּךְ נִרְאָה דְּמִתְנִי פְּרִיךְ, וְגִרְסִין "וְהַתְנִי":

רַבִּן גְּמִלְאֵל סִבֵּר אֵין יְדִיעָה לְחֻצֵי שִׁיעוּר. נִרְאָה דְּטַעַם דְּרִשְׁבִּיג' מִשּׁוּם דְּכְתִיב "א" הוֹדַע אֲלֵינוּ חֲטָאוֹת" יְדִיעַת חֲטָאוֹת הוּא דְּשִׁמָּה יְדִיעָה, אֲבָל יְדִיעָה דְּלֹא חֲטָאוֹת – לֹא סִמָּה יְדִיעָה:

וּרְבָנָן סִבְרִי יֵשׁ יְדִיעָה לְחֻצֵי כִּי, פִּירֵשׁ בְּקוֹנֵט: הָא דְּנִקֵּט אוֹת אַחַת שְׁחִירָת וְאַחַת בֵּין הָעֲרֻפִּים – כִּינן דְּהוּ שְׁהוּת בִּינְתִּים כְּדִי לִידַע, חֲשִׁיב כְּשִׁתִּי הַעֲלָמוֹת. וְאֵין נִרְאָה, חֲדָא: דְּהוּ לִיָּה לְפָרֵשׁ שִׁיעוּר שְׁהוּת. וְעוֹד: דֹּאֲמַר לְעִיל: כְּתִב אוֹת אַחַת בְּצִפּוּרִי וְאוֹת אַחַת בְּטִבְרִיא – חֵיב, אֲעֵג' דְּמִסְתָּמָא יֵשׁ שְׁהוּת כְּדִי לִידַע. וְנִרְאָה דְּמִיירִי שִׁידַע בִּינְתִּים, וְאַחַת שְׁחִירָת וְאַחַת עֲרִיבִית נִקֵּט לְרִכּוּתָא, דֹּאֵף עַל גִּב דִּישׁ עִם הַיְדִיעָה הַפֶּסֶק וְשְׁהוּת גְּדוֹל בִּינְתִּים – מִחֵיב ר"ג:

הדרן עלך הבונה

הָאוֹרֵג. אוֹמֵר ר"י דְּהָא "וְחֹבֵא" בֵּין בְּתַחֲלִיל בֵּין בְּסוֹף" וְלֹא "בֵּין בְּאֲמַצַּע בֵּין בְּסוֹף" – דֹּא ר"כ הוּא מִשְׁמַע בְּסוֹף הַבְּגָד מִמֶּשֶׁ, וְהָתָם אִפִּי רַבְּנָן מוֹדֵי דְּחִיב אֲפִילוּ בְּאַחַת, כְּדִאֲמְרִין סוֹף פֶּרֶק "הַבּוֹנֵה" (לעיל דף קה). אֲבָל אִי לֹא גִרְסִין בְּאֲמַצַּע – אֲתִי שְׂפִיר, דְּבִסוֹף – לֹא בְּסוֹף מִמֶּשׁ קֶאֱמַר:

הכל

בְּנִפְּחָה בְּכִפְרָה וּבְסָל חֵיב, וְהַתּוֹפֵר ב' תְּפִירוֹת וְהַקּוֹרֵעַ ע"מ לְתַפּוֹר ב' תְּפִירוֹת. גְּמ' כִּי אָתָּא רַבִּי יִצְחָק תַּנִּי: שְׁתֵּים. וְהָאֵין תַּנּוּ ג'! לֹא קִשְׂיָא, הָא – פְּאֲלִימִי, הָא – בְּקִטְיִי. אֲמָרִי לֵה לְהֵאֵי גִיסָא, וְאֲמָרִי לֵה לְהֵאֵי גִיסָא. אֲמָרִי לֵה לְהֵאֵי גִיסָא: אֲלִימִי, תִּלְתָּא – לֹא סְתָרִי, תְּרִי – סְתָרִי. קִטְיִי – תְּרִי גִמִי לֹא סְתָרִי. וְאֲמָרִי לֵה לְהֵאֵי גִיסָא: קִטְיִי, תִּלְתָּא – יְדִיעֵי, תְּרִי – לֹא יְדִיעֵי, אֲלִימִי – תְּרִי גִמִי יְדִיעֵי. תַּנִּינָא: הָאוֹרֵג ג' חוּטִין בְּתַחֲלִילָה, וְאַחַד עַל הָאֵרִיג – חֵיב, וְהַקְּמִים אוֹמְרִים: בֵּין בְּתַחֲלִילָה בֵּין בְּסוֹף שִׁיעוּרִין ב' חוּטִין וּבְשָׁפָה – ב' חוּטִין בְּרוּחַב ג' בְּתִי גִירָן, הָא לְמָה זֶה דִּיקָה – לְאוֹרֵג צִלְצוֹל קָטָן. ב' חוּטִין בְּרוּחַב ג' בְּתִי גִירָן. וְהָאוֹרֵג ג' חוּטִין בְּתַחֲלִילָה וְאַחַד עַל הָאֵרִיג חֵיב – סְתָמָא כְּרָא. תַּנִּינָא אֵידֵךְ: הָאוֹרֵג ב' חוּטִין עַל הַגֶּס וְעַל הָאִימְרָא – חֵיב, ר"א אוֹמֵר: אֲפִילוּ אַחֵר. וּבְשָׁפָה שְׁנֵי חוּטִין בְּרוּחַב שְׁלֹשָׁה בְּתִי גִירָן – חֵיב, הָא לְמָה זֶה דִּיקָה – לְאוֹרֵג צִלְצוֹל קָטָן, שְׁנֵי חוּטִין עַל רוּחַב ג' בְּתִי גִירָן. וְהָאוֹרֵג ב' חוּטִין עַל הַגֶּס וְעַל הָאִימְרָא – חֵיב, סְתָמָא כְּרָבָנָן. "הַעוֹשֶׂה ב' בְּתִי גִירָן כו'". מֵאֵי [בְּנִירִין]? אָמַר אֲפִי: תְּרִיתִי בְּבִיתִי נִירָא, וְהָדָא בְּנִירָא. "בְּקִירוֹס". מֵאֵי בְּקִירוֹס? אָמַר רַב: מְצוּבִיתָא. "וְהַתּוֹפֵר ב' תְּפִירוֹת". הָא תַּנִּינָא בְּאֲבוֹת מְלָאכוֹת: וְהַתּוֹפֵר ב' תְּפִירוֹת! מִשּׁוּם דְּקִבְעֵי לְמִיתָנָא סִיפָא: וְהַקּוֹרֵעַ ע"מ לְתַפּוֹר ב' תְּפִירוֹת, קִתְנִי גִמִי הַתּוֹפֵר. "וְהַקּוֹרֵעַ" – הָא גִמִי תַּנִּינָא בְּאֲבוֹת מְלָאכוֹת! אֲלָא, מִשּׁוּם דְּקִבְעֵי לְמִיתָנָא סִיפָא "הַקּוֹרֵעַ בְּחֻמָּתוֹ וְעַל מָתוֹ" – מִשּׁוּם הָכִי קִתְנִי [הַתּוֹפֵר שְׂחִי תְּפִירוֹת]. "וְהַקּוֹרֵעַ ע"מ לְתַפּוֹר שְׂחִי תְּפִירוֹת". הִיכִי מִשְׁפַּחְתָּ לֵה?

דעברה

הבל חולצין עליו. אומר רשב"א: דאפי' אינו רבו חייב, כדאמרין במ"ק (דף כה.) מי חני רבו שמת? חכם שמת חני. והא דאמר בשילחי פרק "אלו מציאות" (ב"מ לג.) רבא קרע עליה דההוא גברא דאסבריה וזהמא ליסטרון – היינו קרע שאינו מתאחה, כדן תלמיד לרב, כדתיב בפרק "אלו מנלחין" (מ"ק דף כו.): **דתניא** ר"ש בן אלעזר אומר העומד על המת כו'. משמע ליה להש"ס, דמיירי אפי' באינו כשר:

הא ר' יהודה והא ר"ש. פי' בקונט': דבהאי שניא נמי משני דלא קשה מתו אמתו, והא דלא קאמר "אלא" – משום דלא הוזכר אמורא לעיל. וקשה לר"י: דע"כ תריוויהו במת ידיה איירי ולא במת דעלמא, כדקתני בברייתא דלעיל דינא ידי קריעה. וא"כ, היא מלאכה שצריכה לגופה, כיון שהיא צורך מצוה, כדמוכח לקמן. ונראה לר"י: דלא מתרץ אלא חמתו אחמתו, אבל בעל מתו לא פליג, דבמת דעלמא פטור – דמקלקל הוא. ובמת ידיה דאיכא מצוה – חשיב מתקן. אע"ג דלקמן משמע דלצורך מצוה לא חשיב ר"ש תיקון, דהא יליף ממילה והבערת בת כחן דמקלקל בחבורה ובהבערה חייב – התם מקלקל הוא לגמרי, שאינו צורך אחר, אלא מה שהוא צורך מצוה, אבל גבי קריעת אבל דהו תיקון הבגד על ידי קריעה – שויכל ללבושו בכל שעה, ואית בו חימום. ועוד, כמו שמחלק לקמן ר"י: דהתם התיקון בא לבסוף, בשעת חבורה והבערה אינה באה הכשר מצוה עד הגמרא. אבל הכא – בשעת קריעה בא התיקון, ולא חשיב קלקול: **לא** צריכא דקעבד למירמא אימתא כו'. השתא הוה מצי לאוקמי תריוויהו כו' יהודה, ומתני' דלא עבד למירמא אימתא, דבלא"ה מוקמינן לקמן כו' יהודה, דאמר מקלקל בחבורה פטור. אלא דניחא ליה לאוקמי מתני' בדעבדי למירמא אימתא, דאי בחמתו – (ו)פשיטא דפטור: שרגש עליהן החר כו'. משום דלא אשכחן דכתיב ביה "ויכבו אותו שלשים יום" כמו במשה ואהרן. ע"כ תוספות שאנץ. רש"ל: חרץ

דעבדה כי ביסתא. מתני' הקורע בחמתו, ועל מתו; וכל המקלקלין – פטורין. והמקלקל ע"מ לתקן – שיעורו במתקן. **שיעור** המקלפן והמנפץ והצובע והטווה – כמלא רחב הפיס כפול והאורג שני חוטין – שיעורו כמלא הפיס. **גמ'** ורמיניהו: הקורע בחמתו ובאבלו ועל מתו – חייב, ואע"פ שמתחיל את השבת – יצא ידי קריעה! לא קשיא, הא – במת ידיה, הא – במת דעלמא. והא "מתו" קתני! לעולם, במת ידיה, ובתנך דלאו בני אבילות ניהו. ואי חכם הוא – חיובי מוחיב, דתניא: חכם שמת – הכל קורביו. הכל קורביו ס"י?! אלא אימא: הכל פקורביו, הכל קורעין עליו, הכל חולצין עליו, הכל מכרין עליו ברחקה! לא צריכא, דלאו חכם הוא. ואי אדם פשר הוא – חיובי מוחיב, דתניא: מפני מה מתיים בניו ובנותיו של אדם בשעה קטנים – כדי שיכבה ויתאבל על אדם פשר. כדי שיכבה, ערבנא שקלי מיניה?! אלא: מפני שלא כבה והתאבל על אדם פשר. שכל הבוכה על אדם פשר – מוחלין לו על כל עונותיו, בשביל פבור שעשה. לא צריכא, דלאו אדם פשר הוא. ואי דקאי בשעת יציאת נשמה – חיובי מוחיב, דתניא, ר"ש בן אלעזר אומר: העומד על המת בשעת יציאת נשמה – חייב לקרוע, הא למה זה דומה – לס"ת שנשרפה. לא צריכא, דלא קאי בשעת יציאת נשמה. תינח – מתו, אלא חמתו אחמתו קשיא! חמתו אחמתו נמי לא קשיא, הא – ר' יהודה, הא – ר"ש. הא ר' יהודה, דאמר "מלאכה שאין צריכה לגופה" – חייב עליה, הא ר"ש, דאמר "מלאכה שאין צריכה לגופה פטור עליה". אימר דשמעת ליה לר' יהודה במתקן, במקלקל מי שמעת ליה?

א"ר אבין: האי נמי מתקן הוא, דקעביד נחת רוח ליצרו. ובהאי גוונא מי שרי? והתניא, ר"ש בן אלעזר אומר משום חילפא בר אבא, שאמר משום ר' יוחנן בן נורי: המקרע בגדיו בחמתו, והמשבר בליו בחמתו, והמפזר מעותיו בחמתו – יהא בעיניך פטור ע"ז, שפך אויבתו של יצר הרע, היום אומר לו "עשה כד" ולמחר אומר לו "עשה כד". עד שאומר לו "עבור ע"ז" והולך ועובר. **א"ר אבין:** מאי קראה – "לא יהיה כד אל זר ולא תשתתחו לאל נכר", איזהו אל זר שיש בגופו של אדם – הווי אומר זה יצר הרע. לא צריכא, דקא עביד למירמא אימתא אאינשי ביתיה. כי הא דרב יהודה שליו מצפייטא, רב אחא בר יעקב תבר מאני תבירי, רב ששת רמי לה לאמתיה מוניגי ארישא, רבי אבא תבר נכתמא. אמר ר"ש בן פזי א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל המוריד דמעות על אדם פשר – הקב"ה סופרן, ומניחן בבית גניו, שנאמר "נדי ספרתה אתה שימה דמעתי בנאדך הלא בספרתך". א"ר יהודה אמר רב: כל המתעצל בהספדו של חכם – ראוי לקבורו בחייו, שנאמר "ויקברו אותו בגבול נחלתו בתמנת סרח אשר ביה אפרים מצפון להר געש" מלמד שרגש עליהן הר להורגן. א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן: כל המתעצל בהספדו של חכם – אינו מאריך ימים, מדה פגגד מדה, שנאמר "בסאפאה בשלחה תריבנה". איתביה ר' חייא בר אבא לר' יוחנן: "ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע"! א"ל: בבליא, ימים – האריכו, שנים – לא האריכו. אלא מעתה "למען ירבו ימיכם וימי בנכם" ימים ולא שנים? ברכה שאני וא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן: אחד מן האחין שמת

ובנפח ובכבדה וסל, דלא תנא לה (ו)התם: דעבדה. הבגד: כי ביסתא. הולכת ומתקפלת, שאין הבגד שוה ובלוט בבגד כמין כיס, וצריך לקרוע הבגד למטה ומולל לפניו, והתפירה מתיישבת: **מתני'** הפיס כפול. מפרש בגמרא. ס"ט הוא הפסק שבין אצבע לאמה כמו שאדם יכול להרחיבו. ואם טוה וליבן וניפץ וצבע, שהן כולן אבות מלאכות, חוט א' ארוך כשיעור חזה – חייב: **האורג** כו' חוטין שיעורו. ברחוב הבגד כמלא חסית, שאע"פ שלא ארגו על פני כל רוח הבגד – חייב: **גמ'** נראה בעיני דהכי גרסינן ורמיניהו הקורע בחמתו ובאבלו ועל מתו חייב ואע"פ כו'. ולמאי דגרס: הקורע בחמתו ובאבלו ועל מתו אע"פ כו' – לא ידענא מאי יצא ידי הקריעה שייך למימר אבחמתו, ואמאי נקט בחמתו: **יצא** ידי הקריעה. שאדם חייב לקרוע על מתו: **הא** במת ידיה. ברייתא דקתני חייב – במת ידיה, שחייב לקרוע עליו. הלכך קריעה ידיה לאו קלקול הוא אלא תקון: **והא** מתו. נמי קתני במתני': לעולם במת ידיה. שמשול עליו לקבורו. ומיהו, בהנך דלאו בני אבילות ניהו, שאין מאותן האמורים בפרשת כהנים (ויקרא כא) – אביו ואמו, בנו ובתו, ואחיו ואחותו: ופרכינן ואי חכם הוא זה שמת חיובי מוחיב נמי לקרוע, וכיון דמחיב – מתקן הוא, ואמאי פטור: חולצין. יוצאים לפניו חלוצי בתו, חלוק קרוע עד שכתפיו חלוצה ערומה: מכרין עליו ברחקה. שהיו מכרין והאבלין ברחקה. סעודה ראשונה שאכל אוכל – אינו אוכל משלו. ואסור, דקאמר ליה רחמנא ליחזקאל (כד): "לחם אנשים לא תאכל". ערבנא שקלי. קודם שיחטא ונטלו משכבו: לס"ת שנשרפה. הוראה ס"ת שנשרף חייב לקרוע, כדאמרין במ"ק (דף כו) במגילה ששרף יהוקים. דכתיב: "לא פחדו ולא קרעו בגדיהם" (ג). אף נשמת ישראל הנישלת דומה לו, שאין לה ריק בישראל שאין בו תורה ומצות: **הא** ר' יהודה כו'. ומתו אמתו חכי נמי הוה מצי לתרצי, אלא מעיקרא אהדר לאוקמינהו כחד תנא, וקא מתוקמא אלא בר' יהודה. דהא מלאכה שאינה צריכה לגופה דהא, כמציא את המת לקבור: נחת רוח ליצרו. שמשכר את חמתו: מי שרי והא תניא כו'. אלקא לאו מתקן הוא, שקלמך ומרגיל את יצרו לבא עליו: כך. משמע בקרבך, שאם היה כך – תשתתחו לאל נכר לבסוף: שליו מצפייטא. מן הבגד בחמתו, להראותם שהוא בועס, ויגדל מלפניו: מוניגי. ציר של דגים קטנים: נכתמא. ביסוי חבד: גודי ספרתה אתה. לשון "לנד לו" (איוב ב): ויקברו אותו. ביהושע כתיב: שרגש (ה) עליהן הר להורגן, שלא הספידו כראוי: מדה פגגד מדה. הוא לא נתאבל על שנתקצרו ימי החכם, אף לחיו לא יחוש מן השמים: בבליא. דמשכב סליק: ימים האריכו. שכל ימיהם בטוב, דחשיב אריכות ימים, כדאמר' בסדר יומא (דף עא). "כי אורך ימים ושנות חיים יוסיפו". וכי יש לה שנים של חיים ושנים שאינם של חיים: אמר רבי אלעזר: אלו שנותיו של אדם שמתהפכות עליו מרעה לטובה:

שבת דף קה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קנה

אף אם אינו קרובו ואינו חכם, דתניא, מפני מה מתים בגני וכןותיו
של אדם בשעה קטנים, כדי שיכבה ויתאבל על אדם בשר שמת.
קודם שהגמרא מסיימת להביא את דברי הברייתא, תמדה הגמרא
על לשונה: כדי שיכבה על אדם כשר בעתיד ממיתים את בניו כעת,
וכי ערפונא שקלי מיניה – לוקחים מאדם את משכנו קודם שחטא.
מיישבת הגמרא: אלא כך יש לשנות, מפני שלא בכה והתאבל
בעבר על אדם בשר. הגמרא מסיימת להביא את דברי הברייתא:
שכל הנוכה על אדם בשר מוחלין לו על כל עונותיו, בשביל
הכבוד שעשה לו בבכיתו עליו. וקשה, אם כשר הוא המת
שבמשנתנו, מדוע שנינו שהקורע עליו בשבת פטור, והרי כיון
שקריעתו חיוב היא, תיקון היא וחיוב. מתרצת הגמרא: לא צריכא,
דלאו אדם בשר הוא מת זה, ואין חיוב לקרוע עליו, והקורע עליו
מקלקל הוא ופטור.
מקשה הגמרא: ואי דקא – ואם עומד הקורע בפשעת יציאת נשמה,
חיובי מיתייב לקרוע, אף כשהמת אינו קרובו או חכם או אדם כשר,
דתניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, העומד על המת בפשעת
יציאת נשמה חייב לקרוע, שהרי הא – זה שיצאה נשמתו למת זה
דומה, לספר תורה שנשרפה, וכשם שהרואה ספר תורה שנשרף
חייב לקרוע, כך חייב הרואה אדם מ ישראל ביציאת נשמתו. וקשה,
אם היה הקורע שבמשנתנו בשעת יציאת נשמה, מדוע שנינו שפטור,
והרי כיון שקריעה זו חיוב היא, תיקון היא וחיוב עליה בשבת.
מתרצת הגמרא: לא צריכא דלא קא – שאינו עומד בפשעת יציאת
נשמה, ולכן אין חיוב בקריעתו, ולכן מקלקל הוא ופטור.
הגמרא מתרצת את סתירת המשנה והברייתא בדיון קורע בחמתו.
מקשה הגמרא: תינח – מובן החילוק בין המשנה לברייתא בדיון קורע
על מתו, אלא סתירת הקורע בחמתו אחמתו – על הקורע בחמתו,
קשיא, שמשנתנו פטור והברייתא מחייבת. מתרצת הגמרא: חמתו
אחמתו נמי לא קשיא, משום דהא – הברייתא כדעת רבי יהודה,
ואילו הא – משנתנו כדעת רבי שמעון. כלומר, הא – הברייתא
כדעת רבי יהודה, דאמר שהעושה בשבת מלאכה שאין צריכה
לגופה – שאין לו צורך במלאכה זו, והיה טוב לו אילו לא היה צורך
לעשותה, חייב עליה, ולכן קורע בחמתו חייב אף שאין לו צורך
בקריעה עצמה, ואילו הא – משנתנו כדעת רבי שמעון, דאמר
שהעושה בשבת מלאכה שאין צריכה לגופה פטור עליה, ולכן
הקורע בחמתו שאין לו צורך בקריעה עצמה פטור.
מקשה הגמרא: אימר דשמעת ליה – אמנם מצינו לדעת רבי יהודה
שמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה, באופן שמתקן דבר
במלאכתו, אבל באופן שמתקן, מי שמעת ליה – וכי מצינו
שמחייב, ואם כן אף לדעתו הקורע בחמתו פטור מפני שמקלקל.
מתרצת הגמרא: אמר רבי אבין, האי נמי – גם הקורע בחמתו מתקן
הוא, משום דקעביד – שעושה בקריעה זו נחת רוח ליצירו הרע,
שמשכך חמתו.
דוחה הגמרא את התיורין: ובהאי גוונא – ובאופן כזה, שקורע בגדיו
לשכך חמתו, מי שרי – וכי מותר הדבר, והתניא – וחלא שנינו
בברייתא, רבי שמעון בן אלעזר אומר משום חילפא בר אנא,
שאמר משום רבי יוחנן בן נורי, המקרע בגדיו בחמתו, והמשכך
כליו בחמתו, והמפזר מעותיו בחמתו, והא בעינך עובד עבודה
זרה, משום ששך היא אומנתו של יצר הרע שחפץ להחטיאו לאדם,
היום אומר לו עשה כך – עבירה קלה, כגון לקרוע בגדיו בחמתו,
ועושה, ולמחר אומר לו עשה כך – עבירה חמורה ממנה, ועושה,
עד שאומר לו לבסוף עבוד עבודה זרה, והולך ועובד, ולכן אף זה
נשמע ליצירו וקרע בגדיו בחמתו, הרגיל את יצירו לבוא עליו,
ולבסוף יסיתנו לעבוד עבודה זרה וישמע לו. ואמר רבי אבין לבאר
ברייתא זו, מאי קראה – מה הוא הפסוק המלמד זאת. שנאמר (תהלים
כא פ) לא יהיה כך אל זר ולא תשתחוו לאל נכר, ותיבת 'כך'
משמעה בקרבך, שהפסוק מזהיר שלא יהיה בתוך גופך אל זר, ואיזהו
אל זר שיש בתוך גופו של אדם, הוי אומר זה יצר הרע, שאם

משיבה הגמרא: מוצא אתה באופן העברה – שנעשה הבגד בי
ביתא – כעין כיס, שמפני שלא היה ארוג בשוה, כשתפרו התקפל
ובולט בו כביס, ומתקנו על ידי שקורע הבגד במקום הקיפול, ומקפל
סביב מקום הקריעה ותופרו, ושוב יכול לתופרו כראוי. וזהו הקורע
על מנת לתפור שבמשנתנו.

משנה

המשנה מבארת דין המקלקל בשבת: הקורע בחמתו – (בכעסו), ועל
מתו, וכן כל העושים מלאכה בשבת ובפעולתם אינם מועילים אלא
מקלקלין, פטורין.
והמקלקל על מתו לתקן, שיעורו להתחייב, במתקן, כשיעור
שיתחייב בו המתקן במלאכה זו שעבורה קלקל.
במשנה לעיל (עג) נמנו מלאכות הכנת צמר לאריגה, משנתנו מבארת
את שיעור החיוב בהן: שיעור המלפן – מכבס בנהר, והמנפץ –
מפריד סיבים זה מזה בידו להכניס לטווייה, והצובע, והטווה חוט,
במלא רחב הפיט – הריח שיש בין ראש האמה לראש האצבע
כשמרחיקם זה מזה, כפול – פעמיים שיעור זה, שאם ליבן או ניפץ
או צבע או טוה חוט באורך כזה, חייב.
במשנה לעיל (עא) נתבאר, שהאורג שני חוטים חייב. משנתנו מבארת
שיעור רוחב האריגה, שמתחייב על אריגת שני חוטים בה: והאורג
שני חוטים של ערב, שיעורו להתחייב ברוחב האריגה הוא כמלא
הפיט אחד, שהאורג שני חוטים בשיעור זה מרוחב האריג, חייב, אף
שלא ארגם לכל רוחב האריג.

גמרא

הגמרא דנה בדיון הקורע בחמתו ועל מתו. מקשה הגמרא: ורמינהו
– ויש להקשות דברי המשנה והברייתא אלו על אלו, ששנינו
בברייתא, הקורע בחמתו, ובאבלו ועל מתו בשבת, חייב. מוסיפה
הברייתא: ואף על פי שמחלל את השבת בקריעה זו, יצא ידי חובת
הקריעה שחייב לקרוע על מתו. וקשה, הרי במשנתנו שנינו שהקורע
בחמתו ועל מתו פטור. מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא – הברייתא
נשנתה באופן שקורע על מת ידיה – שלו, שהוא קרובו שחייב
לקרוע עליו, ולכן קריעתו היא תיקון וחיוב. אך הא – משנתנו נשנתה
במת העלמא, שאין חייב לקרוע עליו, ולכן קריעתו קלוקל היא
ופטור.
מקשה הגמרא על התיורין: והא – והרי בלשון 'מתו' שמשמע שהוא
מת שלו, קתני – שני גם במשנתנו, וכיצד נאמר שמשנתנו עוסקת
בקורע על מת שאינו שלו. מתרצת הגמרא באופן אחר: לעולם
המשנה עוסקת במת ידיה, שמוטל עליו לקברו, ובהנך – אך הוא
מאלו המתים דלאו בני אבילות נינהו – שאינו חייב להתאבל
ולקרוע עליהם, ולכן קריעתו קלוקל היא ופטור.
מקשה הגמרא: ואי חכם הוא המת, הרי חייבי מיתייב לקרוע עליו,
אף אם אינו מקרוביו שחייב להתאבל עליהם, דתניא, חכם שמת,
הכל קרוביו. קודם שהגמרא מסיימת להביא את דברי הברייתא,
תמדה הגמרא על לשונה: הכל קרוביו סלקא דעתך – וכי עולה
בדעתך שהכל קרוביו של כל חכם שמת. מיישבת הגמרא: אלא
אימא – אמור כך, הכל קרובים בקרוביו, אף שאינם קרוביו. הגמרא
מסיימת להביא את דברי הברייתא: הכל קרוביו בגדיהם עליו, והכל
חולצין עליו – יוצאים לפניו בחלוק קרוע עד שכתופם חלוצה ממנו
וערומה, והכל מברין – מאבילים זה את זה עליו ברחבה של עיר
ואין אוכלים משלהם, וכשם שמוטל על קרובי המת לעשות. וקשה,
אם המת שבמשנתנו היה חכם, מדוע שנינו שהקורע עליו בשבת
פטור, והלא כיון שקריעה זו חיוב היא, נחשבת כתיקון וחיוב. מתרצת
הגמרא: לא צריכא – לא הוצרכה משנתנו לשנות שהקורע על מתו
פטור, אלא באופן דלאו חכם הוא מת זה, ואין חיוב לקרוע עליו,
והקורע עליו בשבת מקלקל הוא ופטור.
מקשה הגמרא: ואי אדם בשר הוא המת, חייבי מיתייב לקרוע עליו,

יִדְאָנוּ [יִפְחָדוּ] כָּל הָאֲחִין בּוֹלֵן מִן הַמִּיתָה, שֶׁאֵף עֲלֵיהֶם מִתּוֹחָה מִדַּת
הַדִּין, וְכֵן אֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה שָׁמַת, תִּדְאָנוּ כָּל הַחֲבוּרָה בּוֹלֵהָ.
מִבִּיאה הַגְּמָרָא שְׁנֵי אֹפְנִים לְבֹאֵר אֶת דְּבָרֵי רַבִּי יוֹחָנָן: אֲמַרְיָ לָהּ –
הִיו מִבְּנֵי הַיְשִׁיבָה שְׁבִיאָרוֹ, שִׁישׁ לֹאֲדֹי הַמֶּת וּלְחֲבוּרַת הַמֶּת לְדֹאֵג
בְּאוּפֵן דְּמֶת הַנָּדוּל שְׂבָאִיחִים אוֹ שְׂבַחְבוּרָה, לְפִי שְׁמֹרֶת הַדִּין שְׁלֹטָה
בְּרֹאשׁ הַבֵּית. וְאֲמַרְיָ לָהּ – וְהָיוּ אַחֲרֵיהֶם מִבְּנֵי הַיְשִׁיבָה שְׁבִיאָרוֹ, שִׁישׁ
לָהֶם לְדֹאֵג בְּאוּפֵן דְּמֶת הַקָּטָן שְׂבָאִיחִים אוֹ שְׂבַחְבוּרָה, מִשּׁוּם
שֶׁבִקְלָלָה מִתּוֹחִילִים מִן הַקָּטָן.

שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: וְכָל הַמְּקַלְקֵלִין בְּמִלְאֻכּוֹת שֶׁבֶת, פְּטוּרִין.
הַגְּמָרָא דְּנָה בָּאלוּ אֹפְנִים הַמְּקַלְקֵלִים פְּטוּרִים וּבָאלוּ חַיִּיבִים: תִּנִּי רַבִּי
אֲבָהוּ קָמִיָּה דְּרַבִּי יוֹחָנָן – שְׁנָה רַבִּי אֲבָהוּ בְּרִייתָא לְפָנֵי רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל
הַמְּקַלְקֵלִין שֶׁבֶת פְּטוּרִין, חוּץ מִחֻבֵּל בָּאֵדָם, וּמִבְּעִיר גִּדִּישׁ, שֶׁאֵף
שֶׁמְקַלְקֵלִים הֵם, חַיִּיבִים.

אֲמַר לִיָּה רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבִּי אֲבָהוּ, פּוֹק תִּנִּי לְבָרָא – עָא וְשְׁנָה דְּבִרְיָ
אִלּוּ מִחוּץ לְבֵית הַמְּדֻרָשׁ, מִשּׁוּם שְׁבִרִיתָא זֶה שְׁחֻבֵּל וּמִבְּעִיר שְׁקֵלֶק
חַיִּיב, אֵינָהּ מִשְׁנָה – לֹא נִשְׁנִית מַעֲוֹלָם בְּבֵית הַמְּדֻרָשׁ וְאִין לְסַמּוֹךְ
עֲלֵיהּ, אִלּא הַמְּקַלְקֵל פְּטוּר אֵף בְּחוּבֵל וּמִבְּעִיר. וְאִם תִּמְצִי לְאִמְרָא
מִשְׁנָה – וְאִם יֵאמְרוּ הַשּׁוֹנִים אֶת הַבְּרִייתוֹת שֶׁהִיא נִשְׁנִית בְּבֵית
הַמְּדֻרָשׁ, תִּפְרֹשׁ שְׁמָה שִׁשְׁנָה 'חוּץ מִחוּבֵל וּמִבְּעִיר' אִין הַכוּוּנָה
בְּאוּפֵן שֶׁהֵם מְקַלְקֵלִים בְּלִבָּד, אִלּא 'חֻבֵּל' הוּא בְּאוּפֵן שְׁצִירָה אֶת
הַדָּם הַיּוֹצֵא מִן הַחֲבֵלָה לְכָלֵּף, שֶׁאֵף שֶׁמְקַלְקֵל הוּא כְּלָפִי הַנְּחָבֵל,
מִתֵּקֵן הוּא כְּלָפִי הַכֵּלֵב, וְ'מִבְּעִיר' הוּא בְּאוּפֵן שְׁצִירָה לְאִפְרָה לְכִסּוֹת
בּוֹ צוּאָה, שֶׁאֵף שֶׁמְקַלְקֵל הוּא כְּלָפִי הַגִּדִּישׁ, מִתֵּקֵן הוּא כְּלָפִי הַשִּׁימוּשׁ
בְּאִפְרָה, וּלְפִיכָךְ בְּחֲבֵלָה וּבַהֲבַעְרָה זֶה הוּא מִתֵּקֵן וְחַיִּיב, אֲבָל הַחוּבֵל
וְהַמְּבַעִיר שְׁאִין בְּמַעֲשֵׂיו שׁוּם תִּיקוֹן פְּטוּר.

הַגְּמָרָא מִקְשָׁה עַל רַבִּי אֲבָהוּ שֶׁהַעֲמִיד אֶת הַבְּרִייתָא שְׁמַחֲיִיבַת אֶת
הַחוּבֵל וְהַמְּבַעִיר, אֵף כֹּאשֶׁר אֵינוֹ צִירָךְ דָּם לְכַלְבּוֹ וְאֵינוֹ צִירָךְ לְאִפְרָה:
וְהֵאֱמִין תִּנִּי – וְהָרִי אָנוּ שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָתוֹ (לְעֵיל קוּדָה), כָּל הַמְּקַלְקֵלִין
שֶׁבֶת פְּטוּרִין, וּמִשְׁמַע אֲפִילוֹ חוּבֵל וּמִבְּעִיר, וְאִילוּ בְּרִייתָא מִבּוּאֵר
שֶׁהַחוּבֵל וְהַמְּבַעִיר חַיִּיבִים אֵף בְּאוּפֵן שְׁקֵלֶק לֹבֵא תִיקוֹן כֻּלָּל, וְנִמְצָא
שֶׁדְּבִרַּי הַמִּשְׁנָה וְהַבְּרִייתָא סוֹתֵרִים אִילוּ אֶת אִילוּ. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אִין
זֶה סְתִירָה, מִשּׁוּם דְּמִתְנִיתִין – שֶׁמִּשְׁנֵנוּ הַפְּטוּרָה אֵף חוּבֵל וּמִבְּעִיר,
שְׁנוּיָה כְּדַעַת רַבִּי יְהוֹדָה שְׁפוּטָר חוּבֵל וּמִבְּעִיר בְּאוּפֵן שֶׁהֵם מְקַלְקֵלִים
לְגַמְרֵי, וְהַבְּרִייתָא הַמַּחֲיִיבַת חוּבֵל וּמִבְּעִיר אֵף בְּאוּפֵן שֶׁהוּא קֵלֶקֶל
גָּמוּר, שְׁנוּיָה כְּדַעַת רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁמַחֲיִיב אֶת הַחוּבֵל וְהַמְּבַעִיר בִּשְׁבֶּת
אֵף שֶׁהֵם מְקַלְקֵלִים.

הַגְּמָרָא מְבַרֶּרֶת אֶת טַעְמָם שֶׁל רַבִּי שְׁמַעוֹן וְרַבִּי יְהוֹדָה. שְׁוֹאֵלֶת
הַגְּמָרָא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן – מִנֵּין לְמַד רַבִּי שְׁמַעוֹן שֶׁהַחוּבֵל
וְהַמְּבַעִיר בִּשְׁבֶּת חַיִּיב אֵף שֶׁהוּא מְקַלְקֵל. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא:
מִדְּרַאֲצִיטְרִיָּה קָרָא לְמִשְׁרָא מִיָּלָה – מִכָּךְ שֶׁהוּצֵרָךְ הַפְּסוּק לְהַתִּיר אֶת
מִצְוַת מִיָּלָה בִּשְׁבֶּת אֵף עַל פִּי שֶׁהִמֵּל חוּבֵל הוּא וּמְקַלְקֵל, הָא חֻבֵּל
בְּעֻלָּמָא – מִשְׁמַע שֶׁשָּׂאֵר חוּבֵל בָּאֵדָם שְׁאִינוּ מֵל, חַיִּיב אֵף שֶׁהוּא

מְקַלְקֵל, שֶׁאִם לֹא כֵן, לֹא הִיָּה צִירָךְ הַפְּסוּק לְהַתִּיר מִיָּלָה. וּמִדְּאִפְרָה
רַחֲמֵנָא הַבְּעִירָה נְפִי בֶּת כְּהֵן – וּמִכָּךְ שֶׁאִסְרָה הַתּוֹרָה לְבֵית דִּין
לְהַבְעִיר אֶשׁ בְּכַדִּי לְשֹׂרוֹף בִּשְׁבֶּת מִי שְׁמַחֲיִיב שְׁרִיפָהּ וּכְגוֹן בֶּת כְּהֵן
שִׁזְנָתָה אֵף עַל פִּי שֶׁהַבְּעִירָה הִיא קֵלֶקֶל, שְׁמַע מִיָּלָה – מוֹכַח מִכָּאֵן
שֶׁכֵּל מִבְּעִיר בְּעֻלָּמָא אֲפִילוֹ שֶׁהוּא מְקַלְקֵל חַיִּיב.

שְׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְלִדְעַת רַבִּי יְהוֹדָה הַסּוֹבֵר שֶׁכֵּל הַמְּקַלְקֵלִים פְּטוּרִים
וְאֵף חוּבֵל וּמִבְּעִיר, מִדּוּעַ הוּצֵרָךְ הַפְּסוּק לְהַתִּיר מִיָּלָה בִּשְׁבֶּת, וּמִדּוּעַ
אִסְרָה הַתּוֹרָה לְבֵית דִּין לְהַבְעִיר בִּשְׁבֶּת בְּכַדִּי לְשֹׂרוֹף בֶּת כְּהֵן
הַמַּחֲיִיבֶת שְׁרִיפָהּ. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: לְדַעַת רַבִּי יְהוֹדָה אִין לְלַמּוֹד
מִמִּילָה וּמַהֲבַעְרָה בֶּת כְּהֵן לְשֹׂאֵר חוּבֵל וּמִבְּעִיר, שְׁכֵן הָתָם – שֵׁם,
בְּמִילָה וּבַהֲבַעְרָה בֶּת כְּהֵן, מִתְנַן הוּא, וְאֵינוֹ כֻּלָּל חוּבֵל וּמִבְּעִיר
שֶׁהוּא מְקַלְקֵל בְּלִבָּד וְאִין בְּמַעֲשֵׂהוּ שׁוּם תִּיקוֹן, וְעַל כֵּן הוּצֵרָכָה
הַתּוֹרָה לְהַתִּיר מִיָּלָה בִּשְׁבֶּת וּלְפִיכָךְ אִסְרָה הַתּוֹרָה הַבְּעִירָה בֶּת כְּהֵן
בִּשְׁבֶּת. וְהַתִּיקוֹן בְּמִילָה וּבַהֲבַעְרָה בֶּת כְּהֵן הוּא בְּדִרְבָּא אֲשֵׁי – כְּדִבְרֵי
רַב אֲשֵׁי, דְּאֲמַר רַב אֲשֵׁי לְבֹאֵר אֶת טַעְמָם שֶׁל רַבִּי יְהוֹדָה, לִכְךָ נִחְשָׁב
מַעֲשֵׂה הַמִּילָה תִיקוֹן, מִשּׁוּם שֶׁמָּה לִי לְתִנֵּן מִיָּלָה מָה לִי לְתִנֵּן כָּלִי,
וְאִין חִילוּק בִּינֵיהֶם, שֶׁכֵּשֶׁם שֶׁהִמְתַּקֵּן כָּלִי תִיקוֹן הוּא וְחַיִּיב, אֵף מִיָּלָה
תִּיקוֹן הִיא שְׁמַתְקֵנָה אֶת הָאֵדָם, וְלִכְךָ הוּצֵרָכָה הַתּוֹרָה לְהַתִּירָה
בִּשְׁבֶּת, שֶׁאִם לֹא שֶׁהַתִּירָה הַתּוֹרָה הִיָּה הַמֵּל חַיִּיב. וְכֵן הַבְּעִירָה בֶּת כְּהֵן
נִחְשָׁבֶת תִּיקוֹן, מִשּׁוּם שֶׁמָּה לִי לְבִשְׁלֹל פְּתִילָה שֶׁל עוֹפֶרֶת לְצוּרָךְ
שְׁרִיפָתָה בֶּת כְּהֵן, מָה לִי לְבִשְׁלֹל סָמָן כְּדִי לְהַכִּין צִבְעַ כִּפִּי שֶׁהִיא
בְּמִלְאֲכַת הַמִּשְׁכָּן, וְאִין חִילוּק בִּינֵיהֶם, וְכֵשֶׁם שֶׁחַיִּיב עַל בִּישּׁוּל
סַמְמִינִים, כִּךְ חַיִּיב עַל בִּישּׁוּל פְּתִילָה, שְׁכֵן אֵינוֹ מְקַלְקֵל אֶת הַפְּתִילָה
בְּבִישּׁוּלָה, אִלּא מִתְקַנָּה וּמִצְרָפָה, וְזֶה דֶּרֶךְ בִּישּׁוּל, וְלִכְךָ אִסְרָה תּוֹרָה
הַבְּעִירָה בֶּת כְּהֵן בִּשְׁבֶּת.

שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: שְׁעִיר הַמִּלֵּין כּו' כְּמִלָּא רֹחוֹב הַסִּט כְּפוֹל.
הַגְּמָרָא מְבֹאֵרֶת כִּיצַד מִשְׁעִרִים שְׁעִיר זֶה: כִּשְׁנָה רַב יוֹסֵף
לְתַלְמִידָיו אֶת דְּבָרֵי מִשְׁנֵנוּ רֹחוֹב הַסִּט כְּפוֹל, מִחֻץ כְּפוֹל – הָרָאם
שֶׁהַכוּוּנָה כְּפוֹל מִמֶּשׁ, כְּלוּמֹר, אֶת 'רֹחוֹב הַסִּט' שֶׁהוּא הַרְיוּחַ הַקָּצֵר
שֶׁבִּין הָאֲצָבָע לְאֵמָה, מִשְׁעִרִים פְּעַמִּיִּים. וְאִילוּ כִּשְׁנָה רַב חֲזִיָּא פֶּר
אֲמַי לְתַלְמִידָיו אֶת דְּבָרֵי מִשְׁנֵנוּ רֹחוֹב הַסִּט כְּפוֹל, מִחֻץ פְּשֻטִּים –
הָרָאם שֶׁהַכוּוּנָה לְרִיחוֹ שֶׁבִּין הָאֲגוּדָל לְאֲצָבָע פְּעַם אַחַת, לְפִי שֶׁרוּחוֹבוֹ
הוּא כְּפַעְמִיִּים הַרְיוּחַ שֶׁבִּין הָאֵמָה לְאֲצָבָע.

מִשְׁנָה

מִשְׁנֵנוּ מְבֹאֵרֶת אֶת פְּרִטֵי אִיסוּר צִידָה בִּשְׁבֶּת: רַבִּי יְהוֹדָה אֹמְרָה,
הַצֵּד צִפּוֹר לְמַגְדֵּל דִּהִינוּ שִׁפְתָּה אֶת דֶּלֶת הַמַּגְדֵּל וְעִשָּׂה תַחְבּוּלוֹת
שֶׁהַצִּפּוֹר תִּכְנַס לְתוֹכוֹ, וְסָגַר בַּעֲדָה אֶת הַדֶּלֶת, וְצָבִי לְפָנֶיהָ, חַיִּיב
מִשּׁוּם מִלְאֲכַת צֵד, אֲפִילוֹ שֶׁהַצִּפּוֹר אֵינָה בִּידוֹ. אֲבָל הַצֵּד צִפּוֹר לְבֵית
פְּטוּר, מִשּׁוּם שֶׁהַצִּפּוֹר יִכּוּלָה לְבָרוּחַ מִן הַבֵּית דֶּרֶךְ הַחֲלוּנוֹת. וְכֵן הַצֵּד
צָבִי לְגִינָה אוֹ לְחֶצֶר פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יִכּוּל לְבָרוּחַ מִמֶּשׁ.
וְחֻבְמִים חוֹלְקִים וְאוֹמְרִים, הַצֵּד צִפּוֹר לְמַגְדֵּל

הַמְשַׁךְ בִּיאוּר לַמֶּסֶד שֶׁבֶת לְיוֹם שִׁישִׁי עֵמָ' א

עוֹרוֹתֵיהֶם מִטְמְאִים כְּבִשְׂרָם, אֲפֶשֶׁר לִישֹׁב, שְׁעַר כָּאֵן לֹא פְּלִיגִי – לֹא
חוֹלְקִים רַבֵּנּוּ עָלֶיהָ דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, אֵלָּא לְעֵינֵי מוֹמְמָה, שֶׁהֵם
סוֹבְרִים שֶׁעוֹרוֹתֵיהֶם מִטְמְאִים כְּבִשְׂרָם, מִשּׁוּם דְּבִתִּיב (וִיקָרָא יֵא לֹא)
לְאַחֵר שֶׁהַתּוֹרָה מִנְתָּה אֶת שְׁמוֹנֶת הַשְּׂרָצִים, 'אֵלָּה הַטְּמְאִים לָכֵם',
וְהָאֵת ה"א בְּתִיבָה 'הַטְּמְאִים' שֶׁהִיא יִתְרָה, בָּאָה לְרִבּוֹת שְׁעוֹרוֹתֵיהֶן
שֶׁל שְׂרָצִים אִילוּ מִטְמְאִים בְּכִשְׂרָה, אֲבָל לְעֵינֵי שְׁבֶת, אֲפִילוֹ רַבֵּנּוּ
מוֹדִים שִׁישׁ לָהֶם עוֹר, וְהַחוּבֵל בֵּהֶם חַיִּיב.
הַגְּמָרָא מִקְשָׁה עַל רַב מְבִרִיתָא: וְכִי לְעֵינֵי שְׁבֶת לֹא פְּלִיגִי רַבֵּנּוּ עַל
רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, וְסוֹבְרִים שֶׁהַחוּבֵל בֵּהֶם חַיִּיב, וְהַתְנָא, הַצֵּד אֶחָד
מִשְׁנָה שְׂרָצִים הָאֲמוּרִים בְּתוֹרָה, אוֹ הַחוּבֵל בְּהֵן, חַיִּיב, לְפִי שִׁישׁ
לָהֶם עוֹר, דְּרַבִּי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי. וְחֻבְמִים אוֹמְרִים, אִין עוֹר אֵלָּא

אֵף שֶׁלֹּא יֵצֵא דָם, מְבַלֵּל דָּאִית לְהוֹ עוֹר – מִשְׁמַע שִׁישׁ לְשָׂרָצִים אִילוּ
עוֹר, וּלְפִיכָךְ חַיִּיב. מַאי תִנָּא – מִי הוּא הַתְנָא הַסּוֹבֵר כֵּן. מִשִּׁיבָה
הַגְּמָרָא: אֲמַר שְׁמוּאֵל, רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי הִיא, דְּתִנֵּן בַּמִּשְׁנָה (וְחִלּוֹךְ
קָב). רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אֹמְרָה, שְׁמָנָה שְׂרָצִים הָאֲמוּרִים בְּתוֹרָה יֵשׁ
לָהֶן עוֹרוֹת, וְכִיוֹן שִׁישׁ לָהֶם עוֹר מִמֶּשׁ, עוֹרוֹתֵיהֶם אֵינָם מִטְמְאִים
כְּבִשֶׁר נִבְלָתָם, אֲבָל רַבֵּנּוּ סוֹבְרִים שֶׁחֵלֶק מִשְׂרָצִים אִילוּ אִין לָהֶם עוֹר
מִמֶּשׁ, וְלִכְךָ עוֹרוֹתֵיהֶם מִטְמְאִים כְּבִשְׂרָם, וְלְדִבְרֵיהֶם, הַחוּבֵל בָּאלוּ
שְׁאִין לָהֶם עוֹר, פְּטוּר כֹּאשֶׁר שְׂקָצִים וְרַמְשִׁים הָאֲמוּרִים בַּמִּשְׁנָתוֹ
שְׁאִין לָהֶם עוֹר.

רַב חוֹלֵק עַל שְׁמוּאֵל וְסוֹבֵר שְׁאִין מַחְלוּקָת כֻּלָּל לְעֵינֵי שֶׁבֶת אִלּא רַק
לְעֵינֵי טוּמְאָה: רַבָּה פֶּר רַב הוֹנָא אֲמַר רַב, אֲפִילוֹ תִמָּא – אֲפִילוֹ
תֹאמַר שֶׁהַמִּשְׁנָה נִשְׁנָתָה כְּדַעַת רַבֵּנּוּ הַסּוֹבְרִים שֶׁחֵלֶק מִשְׂרָצִים אִילוּ

שבת. פרק שלשה עשר – האורג דף קו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קבז תוספות רש"י

1 יִדְאָנוּ. יִירְאוּ מִן הַמִּיתוּתָהּ: דְּמַת גְּדוֹלָהּ. וְשֶׁלֹּא יִשְׁלָטָהּ מִדַּת הַדִּין בְּרֹאשׁ הַבֵּית:
2 וְאִמְרֵי לָהּ דְּמַת קָטָן. שֶׁבִּקְלָלָהּ מִתְחִילִין מִן הַקָּטָן: חוּץ מִחוּבָל בְּאָדָם דִּמְקַלְקֵל הוּא
3 וְחֵיבֵי, דְּהֵנָּה (ב"ק פו.). הַחוּבָל בְּחִבְרוֹ בְּשֶׁבֶת פְּטוּר (א) מִלְּשֵׁלָם, מִפְּנֵי שְׂדוּן בְּנִפְשׁוֹ:
4 וּמִבְּעִיר. אֵת הַגִּדִּישׁ, מִקְלָקֵל הוּא וְחֵיבֵי. כִּדְתָנָן (שם דף לד:) וְהוּא שֶׁהִדְלִיק אֶת הַגִּדִּישׁ

5 פְּטוּר מִן תְּשֻׁלוּמֵין – מִפְּנֵי שְׂדוּן בְּנִפְשׁוֹ: אֵינָהּ

6 מְשֻׁנָּה. דָּאָם מִקְלָקֵל הוּא פְּטוּר: בְּצִירָהּ. לֹדָם

7 חֵיוָצָא מִן הַחֲבִילָה לְכַלּוֹ, וְאָם מִקְלָקֵל הוּא

8 אֵצֶל נֶחֱבֵל – מִתְּשָׁן הוּא אֵצֶל הַכֶּלֶב: וְהָאֵתָנָן

9 כֹּל הַמְקַלְקֵלִין פְּטוּרִין. וְאִפִּי חוּבָל וּמִבְּעִיר.

10 וְקִשְׁיָן אֶהְדִּיר. וְלִרְבִּי אֶבְדוֹ פְּרִיר: מִתְּנִי ר'.

11 יְהוּדָה. דְּאִית לֵיהּ מִקְלָקֵל בַּחֲבִירָה פְּטוּר. וְלֹא

12 אִיתְפָּרַשׁ חֵיבֵי. וְלִינִי מִתְּנִי ר' יְהוּדָה הֵיא.

13 דְּאָמַר מְלָאכָה שְׂאִינָה צְרִיכָה לְגוּפָה חֵיבֵי

14 עֲלֵיהָ. הַלָּכָה חֵיוָבֵא דְחוּבָל בְּצִירָה לְכַלּוֹ,

15 וּמִבְּעִיר בְּצִירָה לְאִפְרוֹ מִשְׁכַּחַת לָהּ, דְּאֵעִיף

16 דִּמְקַלְקֵל הוּא אֵצֶל מְלָאכָה עֲצָמָה – מִתְּשָׁן הוּא

17 אֵצֶל אַחֲרֵיהּ. וְלִר' יְהוּדָה כִּי הָאֵי גוּוֹנָא מְלָאכָה

18 הוּא, מִשּׁוּם תְּשָׁן אַחֲרֵיהּ. אָבֵל מִקְלָקֵל וְאִינוּ

19 מִתְּשָׁן – פְּטוּר. וְאֵעִיף דְּרִישָׁא דְּמִתְּנִי אוֹקִימָנָא

20 בְּרִשָׁא, דְּקָתְנִי קוֹרַע עַל מִתוֹ פְּטוּר – סִיפֵּא רִי":

21 וּבְרִיתָא רִשָׁא. דְּאָמַר מְלָאכָה שְׂאִינָה

22 צְרִיכָה לְגוּפָה פְּטוּר עֲלֵיהָ. הַלָּכָה אֵין לָהּ חוּבָל

23 וּמִבְּעִיר שְׂאֵין מִקְלָקֵל. וְאִפִּי מִבְּעִיר עֲצִים

24 לְקִדְרֵתוֹ מִקְלָקֵל הוּא אֵצֶל עֲצִים, וְגַם שְׂהוּא

25 מִתְּשָׁן אֵצֶל אַחֲרֵיהּ – לִרְשָׁא לֹא חֵשִׁיב, דְּהָא

26 מְלָאכָה שְׂאִינָה צְרִיכָה לְגוּפָה הֵיא. אָלֵא מִשּׁוּם דִּמְקַלְקֵל בַּחֲבִילָה וּבַהֲבִיעָהּ חֵיבֵי,

27 כִּדְלִיף לְקַמְיָה: מִדְּאִיצְטִירִיף קָרָא. "וּבֵינֵי הַשְּׂמִינִי" בְּיוֹם יִתְרָא – וְאִפִּי בְּשֶׁבֶת. וּמִיֵּלֵא

28 חוּבָל הוּא, מִכֹּל דְּשָׂאָר מִקְלָקֵלִין בַּחֲבִירָה חֵיבֵי: וּמִדְּאִסְרֵי רְחִמָנָא הַבְּעִירָה דְּבֵית בִּתּוֹ.

29 בְּשֶׁבֶת (לְקַמֵּן בְּפָרָק ר' אֶלְעִיזָר): מָה לִּי לְתַשָּׁן כִּלִּי. הָאֵת גַּם מִתְּשָׁן בְּבָרָא הוּא, וְיֵשׁ

30 מְלָאכָה בְּתִיקוֹן זֶה: בִּישׁוּל פְּתִילָה. שְׂהוּא מְדִילָק פְּתִילָה שֶׁל אָבֵר וְנוֹתְנָה לְתוֹךְ פִּיקָה,

31 וְדָרָךְ בִּישׁוּל הוּא זֶה וְחֵיבֵי עַל הַבִּישׁוּל, שְׂאִינוּ מִקְלָקֵל הָאָבֵר בִּישׁוּלוֹ אֵלֵא מִתְּשָׁן

32 וְצוּרִין: סְמָנִין. שֶׁל מְלָאכָה הַמְשָׁקִין: רַב יוֹסֵף מִתְּנִי. הָאֵי הִסִּית כְּפֹל דְּמִתְּנִי – כְּפֹל

33 מִמֶּשֶׁ, בְּרִיחַ קָצֵר שֶׁבִּין אֲצָבַע לְאִמָּה מִשְׁעָר שְׁנֵי פְּעֻמִּים: מִתְּנִי פְּשׁוּט. בְּרִיחַ שֶׁבִּין גּוֹדֵל

34 לְאֲצָבַע פְּעֻם אֶחָד הוּא כְּפֹל דְּמִתְּנִי, שִׁישׁ בּוֹ כְּפֹלִים כְּאוֹתוֹ שֶׁבִּין אִמָּה לְאֲצָבַע:

35 מִתְּנִי הַצֵּד צָפוֹ. עַד שֶׁהִקְנִיסוּ לְמַגְדֵּל, מִשְׁטִּירִי בְּלַעֲזָא – חֵיבֵי. דּוּז הֵיא יִצְדָתוֹ. אָבֵל

36 אֵם הִקְנִיסוּ לְבֵית – אִינוּ יִצְדוּ בָּךְ, שְׂיוּצָא לוֹ דְּרָךְ חֲלוּנוֹת:

וְצִי

דלא חשיב צורך מצוה תיקון – מ"מ צריכה לגופה חשיב. וא"ת: צריך לכלבו ולאפרו היכי חשיב צריכה לגופה, מ"ש מחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה: וי"ל דלא דמי דהכא הוא צריך לנטילת נשמה כדי לתת לכלבו דהיינו דהם כי דהם הוא הנפש ומבעיר נמי צריך להבערה כדי לעשות אפר כמו מבעיר כדי לבשל קדרה אבל חופר הגומא נעשית מאליה ואינו נהנה ממהנה כלום:

מראצטריך קרא למישרי מילה בו. וא"ת: למה לי למילף ממילה? נילף כולה מילתא מהבערת בת כהן דלא דחי שבת. דבהבערה איכא נטילת נשמה, וחובל נמי לא מחייב אלא משום נטילת נשמה: וי"ל: דלענין מקלקל בחבורה ליכא למילף מהבערה, דהתם התיקון בא בשעת הקלקול, אבל לענין מקלקל בהבערה – יליף שפיר דאחר הבערה בא התיקון כדפי'. אי נמי: אי לאו דילפינן ממילה דמקלקל בחבורה חייב – ה"א דרציחה דוחה את השבת, דלאו מלאכה היא, והבערה לחודה היא דאימעותה, משום דמקלקל בהבערה חייב: **דאמר** רב אשי מה לי לתקן מילה מה לי לתקן כלי. לאו משום דסבר כר' יהודה, אלא מפרש הוא אליבא דר' יהודה: **מ"ה** לי לבשל פתילה מה לי לבשל סמנין. אין לפרש כמו שבישול סממנין מתקן לחיות יותר חשובים, כך פתילה חשובה יותר ע"י בישול דאי היינו טעמא דר' יהודה – שאר מיתות ב"ד דלא דחי שבת מנלן? כיון דלא שייך בהו תיקון דהבערה, לא אסרה תורה אלא משום תיקון פתילה. ועוד: שריפת בת כהן גופה מנלן דלא דחין חיבא דתיקן הפתילה מאתמול? ואומר ר"י דה"פ: מה לי בישול פתילה לצורך שריפת בת כהן, מה לי בישול סממנין לצורך צביעת בגד, דכי היכי דבישול סממנין לצורך צביעת חושב תיקון – ה"נ בישול פתילה לצורך שריפה. ומהכא נפקא לן שפיר דכל שאר מיתות ב"ד חשוב תיקון משום מצוה, דאי לאו שריפה עצמה חשיבא תיקון משום בישול פתילה – לא הוה אסורה, אע"פ שמתקנת בכך. רבין שאינה אלא משום שריפה – לא הוה חשיב תיקון, ולא מחייב.

וכן מוציא מרא לחפור לקבור בו מת לר"ש כמו מוציא כיס לקבל בו זביה בפ"ק (דף יא.). וא"ת: בשלמא לר' יהודה שפיר – שמענין דהבערה ללאו יצאת או לחלק, מדלא כתב לא תעשה מלאכה בכל מושבותיכם וכתב הבערה – ש"מ ללאו יצאת או לחלק, כדפרישית בפרק "כלל גדול" (לעיל דף ע.) ור"ה הבערה. אלא לר"ש, דאיצטריך למיכתב הבערה לחייב מקלקל בהבערה, מנא ליה דיצאת ללאו או לחלק? וליכא למימר דנפקא ליה לחלק מאות מזהנה, כדמפיק ליה ר' יוסי. דהא בפרק "הבונה" (לקמן דף קיג.) פליג ר"ש בהדיא אר' יוסי, ודרשי ליה לדרשה אחריתא: וי"ל: דנפקא ליה לחלק מדיכא דנפקא ליה לשמואל בפרק "כלל גדול" (לעיל דף ע.). והשתא אתי שפיר הא דהוה קשה שמואל דאמר כמאן לא כר' נתן ולא כר' יוסי – דהשתא כר"ש ס"ל. ובפ"ק דיבמות (דף ו.) קאמר דאיצטריך קרא למיסר הבערת בת כהן משום דהוה סלקא דעתך למישרי מקל וחומר מעבודה דרדיא שבת, היינו כר' יהודה דחשיב ליה תיקון. אבל לר' שמעון איצטריך קרא בהבערה לחייב כל מקלקל בהבערה. דהך פלוגתא דמקלקל בחבורה מפרש רש"י דנפקא לן מפלוגתא שאינה צריכה לגופה. משמע דלא בעי לר' שמעון צריך לכלבו ולאפרו, ולפי זה צריך לומר דר' אבדו כר"ש, ור' יוחנן כר' יהודה. ואין נראה, כדפי' לעיל, וצ"ל דרך פלוגתא דמקלקל בחבורה – קבלה היתה בידם: ואין

1 חו"ץ מחובל ומבעיר א"ל פוק תני לברא כו'. פי' רבינו שמואל: דר' אבדו סבר כר"ש,
2 דאמר מקלקל בחבורה חייב, ור' יוחנן סבר לה כר' יהודה דאמר מקלקל בחבורה
3 ובהבערה פטור. וצריך לכלבו ולאפרו לא חשיב מקלקל, וחייב אפי' לר' יהודה. וכן משמע
4 בסמוך מתוך פ"י רש"י. וקשה: דא"כ אמאי א"ל פוק תני לברא? דאטו משום דס"ל כר' יהודה,
5 מאן דתנא כר"ש משתקין ליה? דכד"ג פריך

6 בפ"ק דחולין (טו.). ע"כ נראה דר' אבדו ור' יוחנן
7 אליבא דר"ש פליגי, דר' אבדו סבר דחובל
8 ומבעיר אע"פ שאינו צריך לכלבו ולאפרו – חייב
9 לר' שמעון, דגמר ממילה והבערת בת כהן. ור'
10 יוחנן סבר: דר"ש נמי לא מחייב אא"כ איכא קצת
11 תיקון, כגון דצריך לכלבו ולאפרו, דמילה
12 והבערה איכא קצת תיקון, שהוא צורך מצוה,
13 אבל לר' יהודה, אפי' צריך לכלבו – כיון
14 פטור, דאין לו תיקון חשוב דאין דרך לחבול
15 בחבירו כדי ליתן לכלבו, או לשרוף גדיש בשביל
16 האפר, אע"י דכל שחוט מקלקל הוא. כדאמר
17 בפ"ק דחולין (דף ח.) סבין של ע"ז מותר לשחוט
18 בה – מודה ר' יהודה לענין שבת דחייב, דדוקא
19 לענין ע"ז חשוב מקלקל, דכתיב "ולא ידבק בידך
20 מאומה מן החרם" ולא חשיב ליה נהנה, כיון
21 דלקולו יתר על תקונו. ור"ת מפרש: דהא
22 דחשיב לר' יהודה מקלקל בצריך לכלבו ואפרו –
23 לפי שאין התיקון בא באותה שעה אלא לאחר
24 מכאן, דלאחר שנעשית חבורה בא הדם, ולאחר
25 שכלתה ההבערה בא האפר. אבל בשוחט –
26 בשעת הקלקול בא לו התיקון, שמוציא מידו אבר מן החי. וקריע למיורא אימתא אאיניש
27 דביתיה – חשוב ליה לר"י נמי תיקון, לפי שבשעת הקלקול בא לו התיקון. וכן בהריגת
28 המזיקין (לקמן קבא) חייב לר' יהודה, דבא התיקון בשעת הקלקול, ולר"ש פטור – משום
29 דהויא מלאכה שאינה צריכה לגופה, וקריע ע"מ לתפור, ומוזק ע"מ לכתוב דמחייב לכ"ע,
30 אע"י שבשעת הקלקול אינו בא התיקון – היינו משום שהקלקול גורם תיקון יותר טוב
31 לבסוף, ותיקון גמור הוא, שהרי אינו יכול לעשות התיקון אלא ע"י הקלקול:
32 **בחובל** וצריך לכלבו כו'. וא"ת: ור' אבדו דמחייב אפי' באין צריך לכלבו כיון דאין צריך
33 כלל הויא מלאכה שאינה צריכה לגופה דאע"י דמחייב ר"ש מקלקל בחבורה –
34 מ"מ בעי צריכה לגופה, כדאמר' בריש "הנחנקין" (סנהדרין פד:) מאן שמעת ליה דאמר
35 מקלקל בחבורה חייב – ר"ש, האמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה, וכן משמע
36 בפרק "כלל גדול" (לעיל דף עה.) גבי חלון, ובפרק "כל כהני" (לקמן דף קבא) ובס"פ "ספק
37 אבל" (בריתות דף כו.) וי"ל: דאפי' במקלקל גמור משכחת לה דהויא צריכה לגופה, כגון
38 חובל ומבעיר באיסורי הנאה, שסבר שיכול ליתן לכלבו ולבשל בו קדרה. ור' אבדו, אע"י

דלא חשיב צורך מצוה תיקון – מ"מ צריכה לגופה חשיב. וא"ת: צריך לכלבו ולאפרו היכי חשיב צריכה לגופה, מ"ש מחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה: וי"ל דלא דמי דהכא הוא צריך לנטילת נשמה כדי לתת לכלבו דהיינו דהם כי דהם הוא הנפש ומבעיר נמי צריך להבערה כדי לעשות אפר כמו מבעיר כדי לבשל קדרה אבל חופר הגומא נעשית מאליה ואינו נהנה ממהנה כלום:

מראצטריך קרא למישרי מילה בו. וא"ת: למה לי למילף ממילה? נילף כולה מילתא מהבערת בת כהן דלא דחי שבת. דבהבערה איכא נטילת נשמה, וחובל נמי לא מחייב אלא משום נטילת נשמה: וי"ל: דלענין מקלקל בחבורה ליכא למילף מהבערה, דהתם התיקון בא בשעת הקלקול, אבל לענין מקלקל בהבערה – יליף שפיר דאחר הבערה בא התיקון כדפי'. אי נמי: אי לאו דילפינן ממילה דמקלקל בחבורה חייב – ה"א דרציחה דוחה את השבת, דלאו מלאכה היא, והבערה לחודה היא דאימעותה, משום דמקלקל בהבערה חייב: **דאמר** רב אשי מה לי לתקן מילה מה לי לתקן כלי. לאו משום דסבר כר' יהודה, אלא מפרש הוא אליבא דר' יהודה: **מ"ה** לי לבשל פתילה מה לי לבשל סמנין. אין לפרש כמו שבישול סממנין מתקן לחיות יותר חשובים, כך פתילה חשובה יותר ע"י בישול דאי היינו טעמא דר' יהודה – שאר מיתות ב"ד דלא דחי שבת מנלן? כיון דלא שייך בהו תיקון דהבערה, לא אסרה תורה אלא משום תיקון פתילה. ועוד: שריפת בת כהן גופה מנלן דלא דחין חיבא דתיקן הפתילה מאתמול? ואומר ר"י דה"פ: מה לי בישול פתילה לצורך שריפת בת כהן, מה לי בישול סממנין לצורך צביעת בגד, דכי היכי דבישול סממנין לצורך צביעת חושב תיקון – ה"נ בישול פתילה לצורך שריפה. ומהכא נפקא לן שפיר דכל שאר מיתות ב"ד חשוב תיקון משום מצוה, דאי לאו שריפה עצמה חשיבא תיקון משום בישול פתילה – לא הוה אסורה, אע"פ שמתקנת בכך. רבין שאינה אלא משום שריפה – לא הוה חשיב תיקון, ולא מחייב.

וכן מוציא מרא לחפור לקבור בו מת לר"ש כמו מוציא כיס לקבל בו זביה בפ"ק (דף יא.). וא"ת: בשלמא לר' יהודה שפיר – שמענין דהבערה ללאו יצאת או לחלק, מדלא כתב לא תעשה מלאכה בכל מושבותיכם וכתב הבערה – ש"מ ללאו יצאת או לחלק, כדפרישית בפרק "כלל גדול" (לעיל דף ע.) ור"ה הבערה. אלא לר"ש, דאיצטריך למיכתב הבערה לחייב מקלקל בהבערה, מנא ליה דיצאת ללאו או לחלק? וליכא למימר דנפקא ליה לחלק מאות מזהנה, כדמפיק ליה ר' יוסי. דהא בפרק "הבונה" (לקמן דף קיג.) פליג ר"ש בהדיא אר' יוסי, ודרשי ליה לדרשה אחריתא: וי"ל: דנפקא ליה לחלק מדיכא דנפקא ליה לשמואל בפרק "כלל גדול" (לעיל דף ע.). והשתא אתי שפיר הא דהוה קשה שמואל דאמר כמאן לא כר' נתן ולא כר' יוסי – דהשתא כר"ש ס"ל. ובפ"ק דיבמות (דף ו.) קאמר דאיצטריך קרא למיסר הבערת בת כהן משום דהוה סלקא דעתך למישרי מקל וחומר מעבודה דרדיא שבת, היינו כר' יהודה דחשיב ליה תיקון. אבל לר' שמעון איצטריך קרא בהבערה לחייב כל מקלקל בהבערה. דהך פלוגתא דמקלקל בחבורה מפרש רש"י דנפקא לן מפלוגתא שאינה צריכה לגופה. משמע דלא בעי לר' שמעון צריך לכלבו ולאפרו, ולפי זה צריך לומר דר' אבדו כר"ש, ור' יוחנן כר' יהודה. ואין נראה, כדפי' לעיל, וצ"ל דרך פלוגתא דמקלקל בחבורה – קבלה היתה בידם: ואין

מראצטריך קרא למישרי מילה בו. וא"ת: למה לי למילף ממילה? נילף כולה מילתא מהבערת בת כהן דלא דחי שבת. דבהבערה איכא נטילת נשמה, וחובל נמי לא מחייב אלא משום נטילת נשמה: וי"ל: דלענין מקלקל בחבורה ליכא למילף מהבערה, דהתם התיקון בא בשעת הקלקול, אבל לענין מקלקל בהבערה – יליף שפיר דאחר הבערה בא התיקון כדפי'. אי נמי: אי לאו דילפינן ממילה דמקלקל בחבורה חייב – ה"א דרציחה דוחה את השבת, דלאו מלאכה היא, והבערה לחודה היא דאימעותה, משום דמקלקל בהבערה חייב: **דאמר** רב אשי מה לי לתקן מילה מה לי לתקן כלי. לאו משום דסבר כר' יהודה, אלא מפרש הוא אליבא דר' יהודה: **מ"ה** לי לבשל פתילה מה לי לבשל סמנין. אין לפרש כמו שבישול סממנין מתקן לחיות יותר חשובים, כך פתילה חשובה יותר ע"י בישול דאי היינו טעמא דר' יהודה – שאר מיתות ב"ד דלא דחי שבת מנלן? כיון דלא שייך בהו תיקון דהבערה, לא אסרה תורה אלא משום תיקון פתילה. ועוד: שריפת בת כהן גופה מנלן דלא דחין חיבא דתיקן הפתילה מאתמול? ואומר ר"י דה"פ: מה לי בישול פתילה לצורך שריפת בת כהן, מה לי בישול סממנין לצורך צביעת בגד, דכי היכי דבישול סממנין לצורך צביעת חושב תיקון – ה"נ בישול פתילה לצורך שריפה. ומהכא נפקא לן שפיר דכל שאר מיתות ב"ד חשוב תיקון משום מצוה, דאי לאו שריפה עצמה חשיבא תיקון משום בישול פתילה – לא הוה אסורה, אע"פ שמתקנת בכך. רבין שאינה אלא משום שריפה – לא הוה חשיב תיקון, ולא מחייב.

וכן מוציא מרא לחפור לקבור בו מת לר"ש כמו מוציא כיס לקבל בו זביה בפ"ק (דף יא.). וא"ת: בשלמא לר' יהודה שפיר – שמענין דהבערה ללאו יצאת או לחלק, מדלא כתב לא תעשה מלאכה בכל מושבותיכם וכתב הבערה – ש"מ ללאו יצאת או לחלק, כדפרישית בפרק "כלל גדול" (לעיל דף ע.) ור"ה הבערה. אלא לר"ש, דאיצטריך למיכתב הבערה לחייב מקלקל בהבערה, מנא ליה דיצאת ללאו או לחלק? וליכא למימר דנפקא ליה לחלק מאות מזהנה, כדמפיק ליה ר' יוסי. דהא בפרק "הבונה" (לקמן דף קיג.) פליג ר"ש בהדיא אר' יוסי, ודרשי ליה לדרשה אחריתא: וי"ל: דנפקא ליה לחלק מדיכא דנפקא ליה לשמואל בפרק "כלל גדול" (לעיל דף ע.). והשתא אתי שפיר הא דהוה קשה שמואל דאמר כמאן לא כר' נתן ולא כר' יוסי – דהשתא כר"ש ס"ל. ובפ"ק דיבמות (דף ו.) קאמר דאיצטריך קרא למיסר הבערת בת כהן משום דהוה סלקא דעתך למישרי מקל וחומר מעבודה דרדיא שבת, היינו כר' יהודה דחשיב ליה תיקון. אבל לר' שמעון איצטריך קרא בהבערה לחייב כל מקלקל בהבערה. דהך פלוגתא דמקלקל בחבורה מפרש רש"י דנפקא לן מפלוגתא שאינה צריכה לגופה. משמע דלא בעי לר' שמעון צריך לכלבו ולאפרו, ולפי זה צריך לומר דר' אבדו כר"ש, ור' יוחנן כר' יהודה. ואין נראה, כדפי' לעיל, וצ"ל דרך פלוגתא דמקלקל בחבורה – קבלה היתה בידם: ואין

שבת דף קו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) קנט

57 **שְׁהָא** – במשנתנו **בְּצִפּוֹר דְּרוֹר עֲקָנִין** – אנו עוסקים, שאינה
58 חשובה כלכודה אפילו בבית מקורה **לְפִי שְׁאִינָה מְקַבְּלַת מְרוֹת**
59 מאדם, שאף כשהיא כלכודה בבית מקורה היא נשמטת מפניה לפניה,
60 ואין אפשרות לתפסה בלא טורה. **דִּתְנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל** – שכן
61 נשנה בבית מדרשו של רבי ישמעאל, **לְמַת נִקְרָא שְׁמָה צִפּוֹר דְּרוֹר,**
62 **מִפְּנֵי שֶׁדִּירָה בְּבֵית כֶּבֶדָּה,** כלומר, דרוור הוא מלשון דירה, ונקראת
63 כך משום שביכולתה לדור בכל מקום, בלא להיתפס.
64 הגמרא מבארת שמעתה יש ליישב באופן דומה, אף את הסתירה
65 בדין צידת חיה: **הַשְּׁתָּא דְּאַתִּית – עֵתָה שְׁבַאת לְהָכִי** – לתירוץ זה,
66 שעל פיו הן המשנה בביצה והן הברייתא הם כשיטת רבנן וואף על פי
67 כן, אין סתירה בדין צידת עוף. בין המשנה בביצה לברייתא, כיון שהן
68 דיברו על ביברים שונים, סתירת **חֵיה אֲתִיָּה נָמִי** – אף היא **לֹא**
69 **קִשְׁיָא**, שאף אותה נתרץ באופן דומה, **הָא – הַבְּרִיתָא** שאסרה לצוד
70 חיה מביבר, עוסקת ב**בִּיבֵר גְּדוֹל**, שקשה לתפוס את החיה הנמצאת
71 בו, ולפיכך היא אינה נחשבת כלכודה בו, והציד ממנו חייב לפי
72 שעושה מלאכה גמורה, **וְהָא – חֲכָמִים** במשנתנו (ושחייבו את הצד
73 צבי לתוך ביבר), והמשנה בביצה (שהתירה לצוד חיה בתוך ביבר),
74 עוסקות ב**בִּיבֵר קָטָן**, שהחיה הנתונה בו נתפסת בקלות, ולפיכך
75 אסור להכניסה לתוך אותו ביבר, משום שצד בכך, ומותר לצוד את
76 החיה הנתונה בתוכו.
77 הגמרא מביאה שלוש דרכים בהן ניתן לשער, האם הביבר נחשב
78 כגדול או כקטן: **יְהִיב דְּמִי** – מה הוא **בִּיבֵר גְּדוֹל**, **וְהִיב דְּמִי בִּיבֵר**
79 **קָטָן. אָמַר רַב אֲשִׁי, כָּל הֵיכָא דְּרִהִיט בְּתַרְיָה,** כלומר ביבר כזה
80 שהעומד במרכזו רץ אחר הצבי, **וְנָמִי לֵה בְּחַד שִׁחִיָּא** – ומגיע אליו
81 ותופסו, בפעולת ריצה והתכופפות אחת, הוא **בִּיבֵר קָטָן. וְאִידָּךְ –**
82 **וּבִיבֵר שְׁמַפַּת גְּדוֹלָה,** אין אפשרות לתפוס את הצבי בריצה
83 והתכופפות אחת, הוא **בִּיבֵר גְּדוֹל**.
84 **אִי נָמִי –** אופן נוסף, **כָּל הֵיכָא דְּנִפִּיל מוֹלָא דְּתַלְמִים אֲהֲדָדִי** – כל
85 ביבר שמחמת קטנו מגיע צל כותלו האחד עד הכותל השני, הוא
86 **בִּיבֵר קָטָן. וְאִידָּךְ –** ביבר שאינו כך, הוא **בִּיבֵר גְּדוֹל. וְאִי נָמִי, כָּל**
87 **הֵיכָא דְּלִיכָא עוֹקֵצִי, עוֹקֵצִי –** כל ביבר שאין בו קצוות, דהיינו פניות
88 שהצבי יכול לחמוק אליהן, הוא **בִּיבֵר קָטָן. וְאִידָּךְ בִּיבֵר גְּדוֹל**.
89 שנינו במשנתנו: **רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר וְכו' לֹא כָל הַבִּיבִּים**
90 **שׁוּיִם, זֶה הַכֹּלל,** כל הצד לביבר שהניצוד בו מחוסר צידה, כלומר,
91 שקשה לתופסו, פטור, והצד לביבר שאין הניצוד בו מחוסר צידה,
92 כלומר, שקל לתופסו, חייב.
93 **אָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה בְּרַבִּין שְׁמַעוֹן**
94 **בֶּן גַּמְלִיאֵל,** האומר, שאין הצד חייב, עד שיצוד למקום בו הניצוד
95 קל לתפסה. **אָמַר לִיה אַבְּי לֶרֶב יוֹסֵף,** מכך שאתה אומר שהלכה
96 כרבן שמעון בן גמליאל, **מִכָּלל דְּפִלְגִי –** משמע שחכמים חולקים על
97 רבן שמעון בן גמליאל, ולכן יש צורך לומר שהלכה כמותו. וקשה
98 הלא הגמרא לעיל, העמידה את דברי חכמים בביבר קטן, וכלומר,
99 שלדעתם הצד צבי לתוך ביבר אינו חייב אלא בביבר קטן, שבו הצבי
100 קל לתפסה. נמצא שדבריהם תואמים לדברי רבן שמעון בן גמליאל,
101 שגם לדבריו יש לחלק בין ביבר קטן לגדול.
102 **אָמַר לִיה רַב יוֹסֵף לֵאבִי, מָאִי נִפְקָא לָךְ מִיָּנָה –** מה החסרון היוצא
103 מכך שאמר שמואל הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, אי משום
104 שמשמע מדבריו שרבי שמעון בן גמליאל חלק על חכמים, הלא
105 לדבריו שאין מחלוקת ביניהם, כל שכן שכך הלכה, שכן הכל מודים
106 בכך. **אָמַר לִיה אַבְּי לֶרֶב יוֹסֵף, נִמְרָא נְמוֹר, זְמוּרָתָא תְּהָא –** למד
107 תלמוד, כדי שיהיה לזמור ושיר, כלומר, האם יש טעם לומר שמועה
108 זו, שהלכה כרבן שמעון בן גמליאל, אפילו שאין צורך בכך שכן אין
109 חולק על כך, העיקר שיהיה לומר ושיר.
110 הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בדיני צידת בעלי חיים, הקלים
111 לצידה מסיבות שונות: **תָּנִין רַבִּין בְּרִיתָא, הָצִד צָבִי סוּמָא –** עיור,
112 **וְיִשָּׁן, חֵיבִי. חֵינֵר וְזָקָן, וְחֹלָה, פְּטוּר. אָמַר לִיה אַבְּי לֶרֶב יוֹסֵף,**
113 **מָאִי שְׁנָא חֵינֵי וּמָאִי שְׁנָא חֵינֵי –** מה שונים סומא וישן, שבשל כך

1 **וְצָבִי לְגִינָה וְלַחֲצֵר וְלַבִּיבִין,** שהם מקומות מגודרים בגדלים שונים
2 **[חֵיבִי],** והיינו שחכמים סברו כרבי יהודה בדין צידת צפור, שאין
3 חייבים על צידתה לתוך בית אלא למגדל, וחלקו עליו בדין צידת
4 צבי, שרבי יהודה לא חייב אלא את הצד לתוך בית (משום ששטחו
5 קטן), וחכמים חייבו אף את הצד לגינה, חצר וביבר.
6 **רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, לֹא כָל הַבִּיבִין שׁוּיִן בְּדִינָם,** שיתחייב
7 הצד לתוכם, אלא **זֶה הַכָּלָל,** הצד לתוך ביבר שהצבי מחוסר צידה
8 בתוכו, דהיינו, שכדי לתופסו בו צריך לעשות מעשה צידה נוסף
9 פְּטוּר, משום שלא הושלמה צידת הצבי. אך הצד לביבר שְׁאִינֵי
10 מְחוֹסֵר צִידָה דהיינו שיכול לתפוס את הצבי בו ללא מעשה נוסף,
11 חֵיבִי.

גמרא

12 הגמרא מקשה סתירה בין המשנה בביצה לברייתא לגבי צידה
13 מביברים: **תָּנִין הֵתָם** (ביצה כג), **אִין צִידִין דְּגִים מִן הַבִּיבִין –** בריכות
14 דגים, **כְּיוּם טוֹב, וְכֵן אִין נֹתְנִין לְפִנְיָהֶם מוֹזוֹנֹת,** לפי שהם מוקצה
15 (שכיון שאסור לצודם ביום טוב, הוא מסיח את דעתו מהם ונעשים
16 מוקצה), ואסרו חכמים לטרוח ביום טוב לצורך מוקצה. **אָכֵל צִידִין**
17 **חֵיָה וְעוֹף מִהַבִּיבִים,** משום שחיה ועוף הנמצאים בביבר חשובים
18 כניצודים, ואין בצידתם מהביבר משום מלאכה, ומשום כך, אף
19 **נֹתְנִין לְפִנְיָהֶם מוֹזוֹנֹת,** שכן אין הם מוקצה.
20 מקשה הגמרא: **וְרַמְיָנָהוּ –** ויש להקשות סתירה בין משנה זו
21 לברייתא, ששנינו, **בִּיבִין שֶׁל חַיִּים וְשֶׁל עוֹפּוֹת וְשֶׁל דְּגִים, אִין צִידִין**
22 **מִהֶם כְּיוּם טוֹב וְאִין נֹתְנִין לְפִנְיָהֶם מוֹזוֹנֹת. קִשְׁיָא דִין חֵיָה**
23 **שִׁבְמִשְׁנָה אֲתִיָּה –** על דין חיה שבברייתא, וקִשְׁיָא עוֹפּוֹת אֲעוֹפּוֹת,
24 לפי שבמשנה במסכת ביצה מבואר, שמותר לצוד ביום טוב חיה ועוף
25 הנתונים בביבר, וכן מותר להאכילם, ובברייתא מבואר, שאסור לצוד
26 ביום טוב חיה ועוף הנתונים בביבר, וכן אסור להאכילם.
27 הגמרא ממשיכה ומבררת את הקושי: **בְּשַׁלְמָא –** מובן מדוע סתירת
28 **חֵיָה אֲתִיָּה לֹא קִשְׁיָא,** מפני שניתן לתרצה כך, **הָא – הַבְּרִיתָא**
29 שאסרה לצוד חיה מן הביברים, היא כדעת רבי יהודה במשנתנו
30 הסובר, שהצד צבי לתוך ביבר פטור, משום שצבי אינו נחשב בו
31 כניצוד, ולפיכך שנתה הברייתא שהצד חיה מביבר חייב, משום
32 שהחיה בתוכו אינה כלכודה, ועושה בכך מלאכת צידה גמורה **וְהָא –**
33 המשנה במסכת ביצה שהתירה לצוד חיה מן הביברים, כרַבִּין
34 שבמשנתנו, שסוברים שהצד צבי לתוך ביבר חייב, משום שנחשב
35 כניצוד בביבר, ולפיכך שנתה המשנה בביצה שהצד חיה מביבר
36 פטור, מכיון שהיא כלכודה בתוכו, ואין בכך מלאכה. **אָלָא סְתִירַת**
37 **עוֹפּוֹת אֲעוֹפּוֹת קִשְׁיָא,** שהרי לא נחלקו רבי יהודה וחכמים במשנה
38 לגבי ציפור כלל, ואין במה לתלות את סתירת המשנה בביצה
39 והברייתא.
40 **וְכִי תֵימָא –** ואם תרצה לומר, שסתירת **עוֹפּוֹת אֲעוֹפּוֹת נָמִי –** גם
41 **הִיא לֹא קִשְׁיָא,** משום שְׁהָא – המשנה במסכת ביצה שהתירה לצוד
42 חיה לביבר ביום טוב, עוסקת ב**בִּיבֵר מְקוֹרָה,** ולפיכך העופות ניצודים
43 בו, **וְהָא – הַבְּרִיתָא** שאסרה לצוד עופות מן הביבר, עסקה ב**בִּיבֵר**
44 **שְׁאִינֵי מְקוֹרָה** שאין העופות ניצודים בו. אי אפשר ליישב כך, שכן
45 קשה **וְהָא –** והרי **בֵּית דְּמְקוֹרָה הוּא,** ושנינו במשנתנו **שְׁבִין לְרַבִּי**
46 **יְהוּדָה וְבִין לְרַבִּין,** הצד **צִפּוֹר לְמַגְדָּל, אִין –** חייב, אבל הצדה
47 **לְבֵית, לֹא –** אינו חייב, והרי שלדעתם, כל שכן שהצד צפור לביבר
48 מקורה אינו חייב, ואין אפשרות ליישב את הסתירה בדין צידת
49 עופות.
50 רבה בר רב הונא מיישב את סתירת עופות אעפות: **אָמַר רַבָּה בְּר**
51 **רַב הוֹנָא, באמת, לכל הדעות עוף נחשב כניצוד כשהוא בביבר**
52 **מקורה** והמשנה בביצה שהתירה לצוד עוף מתוך הביבר, עסקה
53 בביבר מקורה, והברייתא שאסרה לצוד עוף מתוך הביבר, עסקה
54 בביבר שאינו מקורה, וכמו שתירצה הגמרא לעיל, ואף ששנינו
55 במשנתנו שהכל מודים, שצפור אינה כלכודה אפילו בבית, יש ליישב

גמרא

אמר רבי אבהו אמר רב תימא בר אשי אמר רב, נכנסה לו צפור
תחת כנפיו – כנפי בגדו, ואינה יכולה לצאת, אינו צריך לשחררה,
אלא יושב במקומו ומשמרו עד שתתקשה, כלומר עד שתצא שבת.
רב נחמן בר יצחק מקשה על רב ממשנתו: מתיב [הקשה] רב נחמן
בר יצחק, שנינו במשנתו, יושב הראשון על הפתח ומלאהו, וכא
השני יושב בצדו, אף על פי שעמד הראשון והלך לו, הראשון
חייב והשני פטור, מאי לאו – האם אין כוונת המשנה, שהוא פטור
אם עשה כן, אבל אסור לעשות כן לכתחילה, וכמו כן יהיה אסור
לו להמשיך לשבת ולמנוע מהצפור לברוח, אף שהיא כבר לכודה.

מיישבת הגמרא: לא, אין כוונת המשנה שהוא פטור, אבל לכתחילה
אסור לעשות כן, אלא כוונתה שפטור ומותר לעשות כן. הגמרא
מוסיפה, שאף משמע כן ממשנתו: הכי נמי מסתברא – כך אף
מסתבר לפרש את המשנה, מדקתני סיפא – מכך ששנינו בסיפא של
המשנה, כהוכחה לדין האמור קודם לכן [והשני שישב לצד
הראשון, ונשאר לאחר שהראשון הלך, פטור], הא למה זה דומה
לנועל את ביתו לשומרו, ונמצא צבי שמור בתוכו, ודאי שמותר
לו לעשות כן לכתחילה, שהרי דרך כל אדם לנועל את ביתו, ומכלל
– ומשמע ומכך שהמשנה דימתה את הנועל את ביתו, לשני
המתיישב לצד הראשון, דאף ברישא היינו פטור ומותר. מסיקה
הגמרא: שמע מינה – אכן יש להוכיח כן.

איכא דאמרי – יש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, אמר רב נחמן
בר יצחק, אף אנן נמי תנינא – אף אנו שנינו במשנתו כדברי רב
שמותר למנוע מהצפור לברוח, ששנינו, אף על פי שעמד הראשון
והלך לו, הראשון חייב והשני פטור. מאי לאו – האם אין כוונת
המשנה שפטור ומותר, וכדברי רב שהתיר לכתחילה לשמור על
הציפור. דוחה הגמרא: לא – אין כוונת המשנה שפטור ומותר, אלא
כוונתה שפטור, אבל אסור לעשות כן. חוזרת הגמרא ומוכיחה
כדברי רב נחמן בר יצחק: הא מדקתני סיפא, הא למה זה דומה
לנועל את ביתו לשומרו, ונמצא צבי שמור בתוכו, מכלל דפטור
ומותר, שמע מינה.

שמואל מביא שלשה מקומות, שבהם אף שכתוב 'פטור' אין הכוונה
שאסור לעשות כן, אלא מותר לכתחילה: אמר שמואל, כל פטורי
דשבת – כל מקום שהוזכר בידינו שבת 'פטור', היינו פטור אבל
אסור, כלומר אפילו במקום ששנינו שאם עשאה למלאכה מסוימת
פטור, מכל מקום לכתחילה אסור לעשותה, לבר מהני תלת – חוץ
משלשה אלו, דבהם אף ששנינו 'פטור', הדין הוא שפטור ומותר.
הראשון, המקום האחד הוא, משנתנו ששנתה, שהשני שישב לצד
הראשון, ונשאר לאחר שהראשון הלך, פטור, והדין הוא שפטור
ומותר.

שואלת הגמרא: ומאי – ומניין דפטור ומותר. מבארת הגמרא: מכך
דקתני בסיפא של המשנה, הא למה זה דומה, לנועל את ביתו
לשומרו, ונמצא צבי שמור בתוכו, ובדאי שמותר לנועל את ביתו
לכתחילה, שכן דרך כל אדם לעשות כן, ומכך, שאף 'פטור' שנשנה
במעשה שהמשנה דימתה לו, דהיינו שני שישב לצד הראשון,
הכוונה פטור ומותר.

ואידך – ומקום אחר [והשני במספר] הוא, מה ששנינו בברייתא,
המפסיד מורסא – המבקע מכה שיש בה ליחה בשיבת, אם כוונתו
בביקוע לעשות לה פה – לתקן לה פתח קבוע שדרכו תצא הליחה,
חייב משום בונה, שבנה פתח. ואם כוונתו בביקוע המכה להוציא
ממנה את הליחה הנמצאת בה כעת, אולם אינו מקפיד שלא תיסגר
אחר הוצאת הליחה, אם כן אין מלאכת הפתיחה נחשבת למלאכה
שצריך לגוף המלאכה שכן הוא אינו זקוק לחור עצמו, אלא להוצאת
המורסא, ואם כן היא מלאכה שאין צריכה לגופה ופטור עליה. ואף
כאן ששנינו שהמפסיד מורסא פטור, הכוונה שאף לכתחילה מותר
לעשות כן כיון שמצטער.

מבררת הגמרא: ומאי דאבן פטור ומותר שמא דין הפסת מורסא

כשאר מלאכה שאין צריכה לגופה שאסור לעשותה לכתחילה.
משיבה הגמרא: דתנן לקמן (קכב), מותר לכתחילה ליטול בשבת
מחט של יד המשמשת לתפירת בגדים, כדי ליטול פה את הקוץ
שהיא מלאכת היתר, כיון שהמחט היא כלי שמלאכתו לאיסור
הניטל לצורך גופו. ומכך שהמשנה התירה לטלטל מחט עבור
הוצאת הקוץ, מוכח שמותר להוציא קוץ לכתחילה בשבת, והטעם
שאינו עובר בכך על מלאכת בונה, אף שבונה פתח לשם הוצאת
הקוץ, משום שאין לו צורך בפתח ולא אכפת לו שיסתם מיד, כך
שיצירת הפתח היא מלאכה שאינה צריכה לגופה, שפטורים עליה,
ואף הותר לכתחילה להוציא משום שמצטרו. ולפי זה אף הפסת
מורסא שהותרה משום שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה, הותרה
אף לכתחילה במקום שהוא מצטער.

ואידך – מקום אחר [שלישי במספר] שכתוב בו 'פטור', והדין הוא
שמותר לכתחילה, הוא מה ששנינו בברייתא, הוצד נחש בשיבת, אם
מתעסק בו לצודו כדי שלא ישכנו, פטור. ואם צדו כדי להשתמש
בו לרפואה, חייב.

מבררת הגמרא: ומאי דפטור ומותר. משיבה הגמרא: דתנן לקמן
(קכא), בופסין – כופפים לכתחילה קערה של חרס על הנר בשביל
שלא תאחזו האש בקורה, ועל צויה של תרנגולים כדי שלא ישחק
בה הקטן ויתלכלך, ועל עקרב שלא תישך, והרי מבואר שמותר
לכתחילה לצוד בעלי חיים מזיקים כדי שלא יזיקו.

הדרן עלך האורג

פרק ארבעה עשר – שמנה שרצים

פרק זה עוסק בשלשה עניינים, החלק הראשון עוסק בידינו צידה והוא
המשך לדיני צידה שנשנו בפרק הקודם. והחלק השני עוסק
במלאכות האסורות מדרבנן, מחמת שהן נראות כמלאכה שנעשית
לצורך חול. והחלק השלישי עוסק במלאכות האסורות מחמת איסור
רפואה בשבת, ואף הן אסורות רק מדרבנן.

משנה

נאמר בתורה (ויקרא יא כט-ל) 'זה לכם הטמא בשרץ השרץ על הארץ
החלד והעקרב והצב למינהו, והאנקה והבז והלטאה והחמט
והתנשמת'. ששמונה שרצים אלו בלבד נבלתם מטמאת, אבל שאר
השרצים אין נבלתם מטמאת. ובמשנה כאן יתבאר שאף לגבי שבת
דינם שונה משאר השרצים לענין הצד אותם והחובל בהם בשבת.
שמונה שרצים האמורים בתורה (שם) שנבלתם מטמאת, הוצדן – מי
שצד אחד מהם בשבת, והחובל בהן – או שחבל באחד מהם בשבת
ונצרר הדם בין הבשר לעור, חייב – הצד חייב, כיון שבמינו ניצוד,
דהיינו שהדרך לצוד אותם לצורך גופו. והחובל בהם חייב אף שלא
יצא דם, משום איסור נטילת נשמה שהוא תולדת שוחט, ושאר
שרצים ורמשים שאין נבלתם מטמאת, כגון תולעים או נחשים
ועקרבים, החובל בהן פטור, משום שאין להם עור, וכאשר נצרר
הדם ולא יצא, לא נעקר הדם ממקומו וסופו לחזור לקדמותו, והוצדן
לצורך גופו, כגון לרפואה, חייב, אבל שלא לצורך גופו, כגון שצד
אותם כדי שלא יזיקוהו, פטור, כיון שהיא מלאכה שאינה צריכה
לגופה.

חיה ועוף שפירשותו – שגדלו ברשות אדם, הוצדן בשבת פטור,
שהרי הם כניצודים ועומדים ולא שייך בהם צידה, והחובל בהן
חייב, כיון שיש להם עור.

גמרא

הגמרא מדייקת מהמשנה שלכל שמונת השרצים האמורים בתורה
יש להם עור ומבררת מי הוא התנא שסובר כך: מדקתני – מכך
שכתוב במשנה, שמונה שרצים האמורים בתורה החובל בהן חייב,

שבת. פרק שלשה עשר – האורג דף קז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קסא רש"י תוספות

גמ' תחת כנפיו. תחת כנפי כסותו, ואין יכול לצאת, שנגעל בפניו מאליו: יושב ומשמרו. כן, ואינו צריך לפתוח לו חלון, דאינו אלא שומר: לנזעל את ביתו. דכל אדם עושין כן: המפנים, מבקע מורסא, קיטורא: אם לעשות לה פה. בתוספתא תני הכי: אם לקולפה ולעשות לה פה. בדרך שרופאים של עבשיו עושין, דמתקן לה פתח: חייב.

משום בונה פתח, או משום מתקן כלי. מה לי לתקן מכה, מה לי לתקן כלי: ואם להוציא לתח. של עבשיו, ואינו חושש אם תחזור ותסתום מיד: פטור. ומותר, דאין כאן תיקון ורבנן נמי לא גזור בה שבות, משום צער, ומחש של יד. ניטלת בשבת: ליטול בה את הקוף. והיינו דומיא דלחיה, דמצער ליה, ואינו חושש אם יסתם מיד. וקאמר ניטלת לבתחילה. מחש של יד היא מחש שתופרין בה בגדים, ומשום דקתני בתורה "ושל שק לפתוח בה את הדלת", קרי לה להאי "מחש של יד": קצרה. של חרס: בופין. לבתחילה, ולא שיכבה את חר. ואשמעין דכלי ניטל להצלת דבר שאינו ניטל בשבת: על עקרב שלא תשוד. ואע"ג דממילא מתצדי:

הדרן עלך האורג

שמונה שרצים. החולד והעקרב וגו' (ויקרא יא: החדן. חייב, שבמינו ניצוד: ותחובל בהן חייב. דיש להן עור, כדמפרש בגמרא, והקא ליה חבורה שאינה חוזרת, והקא ליה תולדה דשוחט. לוי"ה. ל"א: כיון דיש להן עור – נצבע העור בדם הצפר בוג), דחייב משום צובע: וישאר שקצים ורמשים. כגון תולעת ונחשים ועקרבים: החובל בהן פטור. דאין להם עור: שלא לצורך פטור. דאין במינו ניצוד, והקא מלאכה שאינה צריכה לגופה, ור' שמעון היא כדמוקי לה בגמ': תיה ועוף שברשותו. פטור אם צדו, שהרי ניצודין ועומדין: ותחובל בהן חייב. דיש להן עור: גמ' שמונה שרצים ש להן עורות. ופליג אדרבנן, דאמרי ביהעור והרובט: האנקה הפח והלטאה והחומט עורותיהן מטמאין בכבדשה כבשרן. אלא: הני ארבעה לית להו עור: אלה המטמאים. בתר והאנקה והחב כתיב, ודרשינן ה' יתיבה דהטמאים – לרבות שעורותיהן כבשרן. וכתיב "אלה" למעושי הנה דקרא קמא. החולד והעקרב והצב: אפילו רבנן טורדי. דיש להן עור:

גמ' אמר רבי אבא אמר רב חייא בר אשי אמר רב: נכנסה לו צפור תחת כנפיו – יושב ומשמרו עד שתחשה. מתיב רב נחמן בר יצחק: ישב הראשון על הפתח ומלאהו, ובא השני וישב בצדו, אף על פי שעמד הראשון והלך לו – הראשון חייב והשני פטור. מאי לאו: פטור אכל אסור? לא, פטור ומותר. הכי נמי מסתברא, מדקתני סיפא: למה זה דומה – לנזעל את ביתו לשומרו ונמצא צבי שמור בתוכו, מכלל דפטור ומותר, ש"מ. איכא דאמרי, אמר רב נחמן בר יצחק: אף אנן נמי תנינא, אע"פ שעמד הראשון והלך לו – הראשון חייב והשני פטור. מאי לאו – פטור ומותר? לא, פטור אכל אסור. הא מדקתני סיפא: הא למה זה דומה – לנזעל את ביתו לשומרו ונמצא צבי שמור בתוכו, מכלל דפטור ומותר, ש"מ. אמר שמואל: כל פטורי דשבת פטור אכל אסור, לבר מהני תלת דפטור ומותר: חדא – הא, וממאי דפטור ומותר – דקתני סיפא: למה זה דומה – לנזעל את ביתו לשומרו ונמצא צבי שמור בתוכו. ואידך: המפנים מורסא בשבת, אם לעשות לה פה – חייב, אם להוציא ממנה לחה – פטור. וממאי דפטור ומותר – דתנן: מחש של יד ליטול בה את הקוף. ואידך: הצד נחש בשבת, אם מתעסק בו שלא ישכנו – פטור, אם לרפואה – חייב. וממאי דפטור ומותר – דתנן: בופין קצרה על הנהר בשביל שלא תאחוז בקורה, ועל צואה של קמן, ועל עקרב שלא תיטש.

הדרן עלך האורג

שמונה שרצים האמורים בתורה, החדן ותחובל בהן – חייב. וישאר שקצים ורמשים, החובל בהן – פטור, החדן לצורך – חייב, שלא לצורך – פטור. תיה ועוף שברשותו, החדן – פטור, ותחובל בהן – למה **גמ'** מדקתני "החובל בהן חייב" מכלל דאית להו עור, מאן תנא? אמר שמואל: רבי יוחנן בן גורי היא, דתנן, רבי יוחנן בן גורי אפילו תימא רבנן, עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי יוחנן בן גורי – אלא לענין טומאה, דכתיב "אלה הטמאים לכם" – לרבות שעורותיהן כבשרן. אכל לענין שבת – אפילו רבנן מודו. ולענין שבת לא פליגי: והתנאי: הצד אחד משמונה שרצים האמורים בתורה – החובל בהן חייב, דברי ר' יוחנן בן גורי. והכמים אומרים: אין עור אלא למה

וממאי דפטור ומותר דתנן מחש של יד ליטול בה את הקוף. למאי דמסיק בריש פ' "הנהניק" (סנהדרין דף פה). דאתא בריש – אתי שפיר, דמיייר אפילו דאי חביל, ומשום שאינה צריכה לגופה שרי. אבל לפי מאי דפריך התם, והא דתנן מחש של יד ליטול בה את הקוף ליחוש דילמא חבילו לא פשט הבא מיניה שפיר, דבמפנים מורסא דהאי עושה פתח, שמו יאה אסור! ואומר ר"י: דאפילו למאי דס"ד התם פשטי שפיר, דמסתבר דכבולי עלמא אתאי, אפילו בר' יהודה. וכיון דהיה יהודה דאמר בעלמא דבר שאין מחבין, אפילו אינו פסיק רישיה – שרי הבא משום צערא דגופא, לרש נמי, במפנים מורסא דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה – שרי לבתחילה מהאי טעמא:

הדרן עלך האורג

שמונה שרצים החובל בהן חייב. לשון שפי' הקונטר' משום נטילת נשמה עיקר. כדפי' בפרק "כלל גדול" (לעיל דף עה). **החדן** לצורך חייב. וא"ת: מ"ש דאיצטריך הכא למיתני טפי החדן לצורך חייב, בכל חייבי דשבת נמי לא מתייב ר"ש אלא לצורך ואומר ר"י: דלהכי תנא ליה הכא, לאשמעין דבשאר שקצים ורמשים שאין להן עור – צריך שיתכון לשום צורך, דסתמיה לאו לצורך קיימי. אבל בשמונה שרצים דרישא, דיש להם עור – סתמיהו ניצודין לצורך עור, להכי תני צדן בהדי חובל דמחייב נמי משום עור: שלא לצורך פטור. פירש ש"י: דאין במינו ניצוד. ואינו נראה, דהא מאן דפטור אין במינו ניצוד – פטור אפילו לצורך. אלא יש לפרש: דאפילו במינו ניצוד – פטור, משום דהויא מלאכה שאינה צריכה לגופה. ור"ת מחקו מן הפרושים: **אמר** שמואל ר' יוחנן בן גורי היא דאמר שמונה שרצים יש להם עור. תימה לר"י: דע"כ לא פליגי רבנן עליה דרבי יוחנן אלא לענין טומאה, אבל בשבת – דילמא מודו ליה. דהא עור של עגל הרך הוי כבשר לענין טומאה, והחובל בו בשבת חייב: וכן עור של עוף, מסתמא הוי כבשר שרץ הוא, ותנן: חיה ועוף שברשותו החובל בהן חייב וי': דעור של עגל הרך ושל עוף, אע"ג דחשיב עור – הוי כבשר לענין טומאה משום דרכיבין וראוין לאכילה. אבל עור ח' שרצים, סבר שמואל דטעמא דרבנן דחשיבי ליה כבשר – משום דאולי בתר גישתא, כדמפרש ב"העור והרובט" (חולין דף קכב) ולא משום רכיכות – דלא רכיב כולי האי. וכיון דלית להו ממשות עור – החובל בהן פטור, כמו בשאר שקצים ורמשים: **ע"כ** לא פליגי רבנן אלא לענין טומאה דכתיב אלה הטמאים. וא"ת: והא מסקין בפ' "העור והרובט" (שם) דגישתא קמיפלגי. ופי' בקונט' התם: דרבנן לא דרשי "הטמאים" ואיכא למימר דרב דהכא לטעמיה, דתני התם תנשמת, ולא אזיל בתר גישתא. ומיזה, בלא הכי אי' לומר התם כדפי' הקונטרס – דאמאי איצטריך למימר התם רב תנא הוא – והא ע"כ ברייתא דדרשי "הטמאים" קיימא כרבי ע"כ נראה: דרבנן דמתני' דהתם נמי אית להו דרשה ד"הטמאים", אבל לית להו "למינה" הפסיק הענין. וכתב הטמאים לרבות, ואלה למעט, ומוקמינן רבינא אהנוצא ארבע דלית להו גישתא: האנקה והחב והלטאה והחומט. ורב מרבה כל הנהו דכתיב בתר "למינה" וגם תנשמת בכלל. וקצת קשה: דאמרין לקמן מאן ת"ק – רבי יהודה, דאולי בתר גישתא. והא רבנן נמי אזלו בתר גישתא. ואפילו הכי דרשי "הטמאים", ה"נ נימא לרבי יהודה. וא"כ נמי, נימא: עד כאן לא פליגי רבי יהודה אלא לענין טומאה, דכתיב "הטמאים" אבל לענין שבת – מודה

קסב שבת. פרק ארבעה עשר – שמונה שרצים דף קז עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" תוספות

אמר אביי אין עור חלוק מבשר כר. מסקנא דפירכא היא מאביי, דודאי אליבא דאביי פליגי לענין שבת. אבל למאי דמפרש רבא ורב אדא – לא פליגי מידי לענין שבת. ותימה הוא, כיון דלא קיימא שינויא דאביי – היכי פריך מינה? הוצד את הפרעוש כו' ר"י פוטר. משמע דפסור אבל אסור. ואומר ר"י בשם הרב פורת: דאפ"ה, אם נושך האדם – מותר ליקחנו ולהשליכו מעליו, דמשום צער שרי. אבל אם הוא באותו ענין על האדם שאינו ירא שישכנו כגון על סרבלו מבחוץ – אסור לטילו, אבל יכול להפילו מעליו: י"ש ספרים דגרסי: מט' מחייב רבי אליעזר לאו משום דפריה ורבה ושיבוש הוא, דהא אפילו בכינה מחייב רבי אליעזר, ופרעוש נקט לרבואת דרבי יהושע, דאפילו פרעוש פוטר. ושינויא נמי דמשני לא משמע דגרסי ליה. ור"ת נמי מחק' מספר:

כיון שביש בו כסלע, בניצוד ועומד במים מיירי, מדלא מחייב ליה עד שיבש כסלע: ואי

למה ששמו חכמים. אדרבה, למה ששמו חכמים אין להם עור! ואמר אביי, הכי קאמר: אין עור חלוק מבשר אלא למה שלא מנו חכמים. אמר ליה רבא: הא "למה ששמו חכמים" קאמר! אלא אמר רבא, הכי קאמר: אין עור מטימא בבשר אלא למה ששמו חכמים. מכלל דרבי יוחנן בן גוריון, הנך נמי דלא מנו חכמים – מטימאין, והא קתני, ר' יוחנן בן גוריון אומר: ח' שרצים יש להן עורות ולא מטימאין. [אמר רב] אדא בר מתנה: תריין הכי, וחכמים אומרים: לענין טומאה – אין עור למה ששמו חכמים. ואפתי, לענין שבת לא פליגי? והתניא: הוצד אחד מח' שרצים האמורים בתורה, החובל בהן – חייב: בשרצים שיש להן עורות. ואיזו היא חבורה שאינה חוזרת – נצרך הדם אע"פ שלא יצא. רבי יוחנן בן גוריון אומר: ח' שרצים יש להן עורות. אמר רב אשי: מאן ת"ק – רבי יהודה, דאזיל בתר גישתא. דתנן, ר' יהודה אומר: הלמאזה בחולדה. אבל רבנן דפליגי עליה דרבי יוחנן לענין טומאה – לענין שבת מודו ליה. אי הכי, הא "דברי רבי יוחנן בן גוריון"? "דברי רבי יוחנן ומחלוקתו מביעי ליה!" תני "דברי רבי יוחנן בן גוריון ומחלוקתו". בעא מיניה לוי מרבי: מנן לחבורה שאינה חוזרת? דכתיב – "היהפוך כושי עורו ונגמר חברברתיו". מאי חברברתיו, אילימא דקאי ריקמי ריקמי, הא "ונגמר חברברתיו" נגמר גונוני מביעי ליה! אלא כפויש, מה עורו דכויש אינה חוזרת – אף חבורה אינה חוזרת. ושאיר שרצים כו'. הא הורגן – חייב, מאן תנא? א"ר ירמיה: ר"א היא, דתניא, ר"א אומר: החורג בינה בשבת – כהורג גמל בשבת. מתקיף לה רב יוסף: עד פאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר אלא בכינה, דאינה פרה ורבה. אבל שאר שרצים ורמשים דפרין ורבין – לא פליגי. ושניהם לא למדות אלא מאילים, רבי אליעזר סבר: באילים, מה אילים שיש בהן גטילת נשמה – אף כל שיש בו גטילת נשמה. ורבנן סברי: באילים, מה אילים דפרין ורבין – אף כל דפרה ורבה. א"ל אביי: וכינה אין פרה ורבה? והאמר מר: יושב הקב"ה וזן מקרני ראמים ועד ביצי בינים! מינא הוא דמיקרי "ביצי בינים". והתניא: טפויי וביצי בינים! – מינא הוא דמיקרי "ביצי בינים". והרי פרעוש דפרה ורבה. ותניא: הוצד פרעוש בשבת, רבי אליעזר מחייב ורבי יהושע פוטר! אמר רב אשי: צידה אהרינה קרמית? עד פאן לא פליגי רבי אליעזר ור' יהושע, אלא דמר סבר: דבר שאין במינו ניצוד – חייב, ומר סבר: פטור. אבל לענין חרינה – אפילו רבי יהושע מודה. "הוצדן לצורך חייב וכו'". מאן תנא? אמר רב יהודה אומר רב: ר' שמעון היא, דאמר "מלאכה שאין צריכה לגופה" – פטור עליה". איכא דמתני לה אהא: המפסיד מורסא בשבת, אם לעשות לה פה – חייב, אם להוציא ממנה לחה – פטור. מאן תנא? אמר רב יהודה אומר רב: ר' שמעון היא, דאמר "מלאכה שאין צריכה לגופה" – פטור עליה". ואיכא דמתני לה אהא: הוצד נחש בשבת, אם מתעסק בו שלא ישכנו – פטור, אם לרפואה – חייב. מאן תנא? אמר רב יהודה אומר רב: רבי שמעון היא דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה – פטור עליה". אומר שמואל: השולח דג מן הים, פיון שביש בו פסלע – חייב. א"ר יוסי בר אבין: ובין סנפיריו. אמר רב אשי: לא תימא יבש ממש, אלא אפילו דעבד ריירי. אמר מר בר הבודרי אמר שמואל: (הושיט ידו למעי בהמה ודלדל עופר שבמעייה – חייב. מאי טעמא? אמר רבא: בר הבודרי אסברא לי, לאו אמר רב ששית: האי מאן דתלש בשותא מהזימי והיגי – מיתניב משום עופר דבר מגידול, הכא נמי – מיתניב משום עופר דבר מגידול. אמר אביי: "האי מאן דתלש

פיטרא

למה ששמו חכמים. בשחיטת חולין אלו שעורותיהן בבשרן. והא ודאי משבששתא היא. אדרבה, למה ששמו חכמים – אין להם עור, דהא עורותיהן בבשרן קאמרי: ואמר אביי הכי קאמר אין עור חלוק מבשר. אלא לאותן ד' שלא מנו חכמים: חולד ועקבר וצב ותנשמות. אבל האנקה הבה והלסאה והחומט – אין עורן חלוק מבשרן, ולא הוי חבורה. ומ"מ קשיא לרב: א"ל רבא והא קתני למה ששמו חכמים. ולא טעית תנא בין מנו ללא מנו: אין עור קאמר. והכי קאמר ליה: דהאזמרת מטמא בבשר כו'. והכי קאמר ליה: דהאזמרת לענין שבת יש להן עור, אבל לענין טומאה עורותיהן בבשרן, דאיתרבו מ"הטמאים" – אין עור מטמא בבשר אלא לאותן ארבעה שמונו: מכלל דרבי יוחנן בן גוריון. בתמיה: והא קתני החם גבי טומאה, דכל ח' שרצים לרבי יוחנן בן גוריון יש להן עורות! תריין הכי, למי מביריתא "אלא", ותני: אין עור למה ששמו חכמים. ומיהו, לרב לא תקשי. דהכי קאמר ליה: לענין שבת מודינא לך דהחובל בהן חייב, אבל לענין טומאה – פליגא, דאין עור לאותן ד' שמונו: בשרצים שיש להן עורות. לאותן ד' שלא מנו: נצרך הדם. נאסח ונקשר במקום אחד, שוב אינו חוזר ונבלע: מאן ת"ק. דהך מתנייתא, דאמר בבשרצים שיש להן עורות, דמשמע דיש מהן דפטור: רבי יהודה היא. דלענין טומאה לא יליף מ"אלה הטמאים". אלא: ההוא דאית ליה גישתא, שעור עב ויש לו עור ממש – אינו בבשר, ושאינו עב – הוי בבשר. והלסאה, משום דעורה עב – משוי ליה בחולדה ב"העור והרוב", הלכך, לענין שבת נמי, לאו עור הוא בשלש מהן, אנקה וצב וחומט. אבל לרבנן ד"העור והרוב" ששמו הלסאה בהן שעורותיהן בבשרן – אלקא דטעמיהו לא משום עור ולא עור, אלא משום דרשה דקרא. לענין טומאה הוא דפליגי משום קרא, אבל לענין שבת – מודו דודאי עור חן: דברי ר' יוחנן בן גוריון. דקתני בההיא ברייתא דלעיל לענין שבת, כיון דלא אפילו רבנן עליה אלא לענין טומאה – "דברי ר' יוחנן בן גוריון ומחלוקתו" מביעי ליה: מנין לחבורה שאינה חוזרת? ולמילף דההיא דחזרת – לא חבורה היא, כגון דהך דאין להן עור שנצרך בהם הדם – חבורתו חוזרת לקדמותה, או מכה קטנה שלא נצרך הדם: אילימא דקאי ריקמי ריקמי. ונמר ממש אמר קרא, שהוא מנומר בגוונים: אלא כפויש כו'. והאי נמר לשון תמורה, "היהפוך כושי עורו ונגמר חברברתיו", כלומר: ונמר חבורת עורו לחזור לקדמותו, שלא יתקשה העור במקום המקנה: גמל. משום דגדול הוא נקט ליה: מאילים. אילים מאדמים שנשחטו למלאכת המשכן בשביל עורותיהן: והא אמר מר. בשמעתא קמיתא דמס' ע"ז: ביצי בינים. מס' בינים קטנים כשיצאין מביציתא: תוספין, שירין וחספין וביצי בינים. מתניא: היא, ולא ידענא היכא תנא: הוצד פרעוש. במקום שאינו ניצוד ועומד, כגון מעל גבי קרקע, או מבגדיו מבחוץ: להוציא ממנה לחה. מלאכה שאינה צריכה לגופה היא, שהפתח

היא המלאכה, וזה אין צריך להיות כאן פתח מעכשיו: הוצד נחש. נמי הצידה היא המלאכה, וזה אינו צריך לצידה אלא שלא תשכנו, ואם יודע שתעמוד ולא תזנק – לא היה צד: השולח דג. שהיה ניצוד ועומד מבעוד יום: פסלע. כרות סלע: חייב. משום גטילת נשמה. דתו לא חי: עבד ריירי. שנוגעין בו, דחוט הריירין נמשך מן האצבע: דליל עקר, שהפילתו על ידי דלדול זה: בר הבודרי אסברא לי. טעמא דהא מילתא: בשותא. הומלון, וגדל מתוך ההיזמי, מריח הקרקע שההיזמי יונק ממנו: מיתניב. ואף על פי שאינו מחובר לקרקע, כדאמרין בעלמא (עירובין דף כה:ג), מאירא רבי:

פיטרא

שבת דף קז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קסג

רבי יוחנן בן נורי אומר, שמנה שרצים יש להן עורות, והחובל
בכולם חייב. ומכך שחכמים שונים בברייתא, 'בשרצים שיש להן
עורות חייב', מוכח שלא לכל שמנות השרצים יש עור לענין שבת,
אלא יש מהם שאין להם עור ופטור, וקשה על רב שאמר שלענין
שבת לא נחלקו חכמים על רבי יוחנן בן נורי, והם מודים שהחובל
בכל שמנות השרצים חייב.
הגמרא מתרצת שהתנא קמא של ברייתא זו אינו בשיטת חכמים של
המשנה בחולין (קכב), אלא הוא כשיטת רבי יהודה שאכן חולק על
רבי יוחנן בן נורי אף לענין שבת: אמר רב אשי, אין להקשות
מברייתא זו על רב, משום שיש לומר שאכן חכמים החולקים במשנה
(סו) על רבי יוחנן בן נורי, אינם חולקים אלא לענין טומאה, אבל
לענין שבת הם מודים שהחובל בכל השמונה שרצים חייב, ונאמי – מי
הוא תנא קמא של ברייתא זו שחולק על רבי יוחנן בן נורי לענין
שבת, רבי יהודה הוא. דאזיל פתור גישתא – שהולך אחר מישוש
העור אם הוא עבה או לא, שאם הוא עבה ויש לו עור ממש אינו
מטמא כבשר, ואם אינו עבה מטמא, דתנן במשנה (סו), רבי יהודה
אומר, עור הלטאה דינו כחולדה – בעור החולדה (דהיינו חולד)
שאינו מטמא, כיון שהולכים אחר מישוש העור אם הוא עבה או לא,
ועור הלטאה הוא עבה, לכך אינו מטמא כבשר, ולדעתו, שלשת
השרצים שעורם מטמא, דהיינו, האנקה, והכת, והחומט, אין זו
משום שדורשים מהפסוק (ויקרא יא לא) 'אלה הטמאים', אלא משום
שאינן להם עור ממש, וממילא גם לענין שבת החובל בהם פטור, אבל
רפנן במשנה שם דפליגי עליה דרבי יוחנן בן נורי לענין טומאה, אין
זה אלא משום שמרבים מהפסוק (סו) שיש שרצים שעורותיהם
כבשרם אף שיש להם עור ושהרי מנו את הלטאה באלו שעורם
מטמא אף שעור הלטאה הוא עבה, אבל לענין שבת מודו ליה – הם
מודים לו, שהחובל בכל השמונה שרצים חייב כיון שיש להם עור,
וכדברי רב.
מקשה הגמרא: אי הוי – אם נאמר כך, שחכמים מודים לרבי יוחנן
בן נורי לענין שבת, הוי – זה שכתוב בברייתא לעיל (עא), דבבבלי רבי
יוחנן בן נורי, אינו מדויק, אלא דבבלי רבי יוחנן ומתלוקתו
[והחולקים עמו], מיבעי ליה – היתה הברייתא צריכה לשנות, שהרי
אף חכמים שחלקו עליו לענין טומאה סוברים כמותו לענין שבת.
מתרצת הגמרא: תני – אכן יש לשנות בברייתא, דבבלי רבי יוחנן בן
נורי ומתלוקתו.
הגמרא מביאה מקור לדין שהתבאר בברייתא שדווקא חבורה
שאינה חוזרת לקדמותה שמה חבורה: בעא מיניה (שאל) לוי מרבי,
מנין לחבורה שהיא נחשבת לחבורה דווקא כשאינה חוזרת
לקדמותה, אבל חבורה החוזרת לקדמותה, כגון אלו שאין להם עור
ממש ונצטר בהם הדם, או מכה קטנה שלא נצטר הדם, אינה חבורה.
השיב לו רבי, דבבבלי (ירמיה יג ב) 'היהפך פושי עורו ונמר חכרפרתיו'
גם אתם תוכלו להטיב למדי הרע'. ויש לבאר, נאמי – מה הפירוש
חכרפרתיו, אילימא דקאי ריקמי ריקמי – אם נאמי שהוא מלשון
גוונים, ונמר' שנאמר בפסוק הכוונה לנמר ממש שיש לו הרבה
גוונים, אם כן יש להקשות, הוי – זה שכתוב בפסוק 'ונמר'
חכרפרתיו' אינו מדויק, אלא נמר גונו' מבעי ליה – היה צריך
לכתוב בפסוק 'נמר גונו', אלא צריך לומר ש'חכרפרתיו' הוא
מלשון חבורה, והפסוק בא להשמיע לנו שדין חבורה הוא כעורו של
פושי, מה עורו פושי אינה חוזרת – כמו שעורו של כושי שהוא
שחור אינו יכול להשתנות ולהפוך להיות לבן, אף חבורה אינה
נקראת חבורה אלא אם אינה חוזרת לקדמותה, דהיינו שאין העור
מתרפא ושב לקדמותו, אלא הוא מתקשה במקום המכה. ומוכח
שהחבורה נחשבת לחבורה דווקא כשאינה חוזרת לקדמותה.
שנינו במשנה: ושאור שקצים כו' ורמשים החובל בהם פטור.
הגמרא מדייקת מהמשנה שההורג שאר שרצים חייב, ורוצה לתלות
זאת במחלוקת תנאים: מהמשנה משמע שרק כאשר חבל בשאר
שרצים פטור, הוי חורגן – אבל אם הרג שרצים אלו, חייב. מבררת

למה שמנו חכמים במשנה (חולין קכב) שעורותיהם כבשרם, דהיינו
האנקה והכת והלטאה והחומט. והקשינו, שהברייתא ודאי משובשת,
שהרי לא ניתן לפרש את דברי חכמים כפשוטו, משום שמדבריהם
משמע שלשרצים שמנו חכמים במשנה (סו) יש עור ממש, והלא
אדרבה – ההיפך הוא הנכון, למה שמנו חכמים אין להם עור,
שהרי חכמים מנו את אלו שאין להם עור ממש, שמשום כך עורם
מטמא כבשרם. ואמר אבאי לתרץ את הברייתא, שאכן אין הפירוש
בדברי חכמים כפשוטו, אלא הוי קאמר – כך אומרת הברייתא, אין
עור חלוק מבשר אלא למה שלא מנו חכמים, כלומר, אין דין העור
שונה מדין הבשר, אלא דווקא לארבעת השרצים שלא מנו חכמים
במשנה, שהם החולד והעכבר והצב והתנשמת, שעורם אינו מטמא
כבשרם, כיון שיש להם עור ממש, ולכך החובל בהם בשבת חייב,
אבל השרצים שמנו חכמים במשנה, שהם האנקה והכת והלטאה
והחומט, עורם מטמא כבשרם, כיון שאין להם עור, ולכך החובל בהם
בשבת פטור. ולפי פירוש זה קשה על דברי רב האומר שלדעת
חכמים חייב החובל בכל שמנות השרצים, שהלא בברייתא מבואר
שבארבעת השרצים שנמנו במשנה סוברים חכמים שהחובל בהם
בשבת פטור.
רבא דוחה את תירוצו של אבאי, ומתרץ את הברייתא באופן אחר,
ולפי תירוצו לא קשה על רב: אמר ליה רבא, הוי למה שמנו חכמים
קאמר – הרי התנא שונה בברייתא 'למה שמנו חכמים', ואם כן לא
ניתן לומר שכוונת הברייתא לומר 'למה שלא מנו חכמים', משום
שהתנא אינו טועה בין מנו חכמים ללא מנו. אלא אמר רבא, הוי
קאמר – כך היא כוונת הברייתא, מדברי רבי יוחנן בן נורי משמע
שרק לענין שבת יש דין עור לכל שמנות השרצים, אבל לענין טומאה
הוא סובר שדורשים מהכתוב (ויקרא יא לא) 'הטמאים' שעורותיהם
מטמאים כבשרם, על כן אמרו חכמים, אין עור מטמא כבשר אלא
למה שמנו חכמים במשנה בחולין (סו), אבל השרצים שלא מנו
חכמים אין עורותיהם מטמאים כבשרם. ודווקא לענין טומאה הם
חולקים, אבל לענין שבת הם מודים שיש דין עור לכל שמנות
השרצים והחובל בהם חייב, וכפי שסובר רב שחכמים חולקים רק
לענין טומאה ומודים הם לענין שבת.
הגמרא מקשה על תירוצו של רבא: מבלל – משמע מדברי חכמים
שאמרו שאין עור מטמא כבשר אלא למה שמנו חכמים, דבבבלי רבי יוחנן
בן נורי סובר שהנך נמי – גם אותם שרצים דלא מנו חכמים במשנה,
עורותיהם מטמאין כבשרם, והוי קתני – והרי שנינו שם במשנה, רבי
יוחנן בן נורי אומר, שמנה שרצים יש להן עורות, והיינו לענין
שעורותיהם לא מטמאין כבשרם. ואם כן לא ניתן לפרש את דברי
חכמים בברייתא כדברי רבא.
הגמרא מביאה תירוצו אחר על הברייתא, ואף לפי תירוצו זה לא קשה
על רב: אמר רב אדא בר מתנה, תריין חבי – יש למחוק בברייתא
את תיבת 'אלא', ולשנות בברייתא כך, וחכמים אומרים, לענין
טומאה אין עור למה שמנו חכמים, ודווקא לענין טומאה הם
סוברים שאין דין עור לשרצים שמנו חכמים, אבל לענין שבת הם
מודים שלכל שמנות השרצים יש עור והחובל בהם חייב, וכפי שסובר
רב, אלא שרבי יוחנן בן נורי סובר שגם לענין טומאה יש להם עור,
וחכמים אומרים שלענין טומאה אין דין עור למה שמנו חכמים
במשנה.
הגמרא מקשה על רב מברייתא אחרת: ואבתי – ועדיין קשה על רב,
וכי לענין שבת לא פליגי – לא חולקים חכמים על רבי יוחנן בן נורי,
והתנאי, הצד אחד משמנה שרצים האמורים בתורה (סו יא ב) –
או החובל בהן – שחבל באחד מהם, חייב, ומוסיפה הברייתא,
ודווקא בשרצים שיש להן עורות חייב, אבל בשרצים שאין להם
עורות פטור החובל בהם. ומבארת הברייתא: ואיזו היא חבורה – על
איזו חבורה חייבים, כל שאינה חוזרת לקדמותה, והיינו כשנצטר
[–נאסף ונקשר] הדם מתחת לעור במקום אחד, ואף על פי שלא יצא
מחוץ לעור, שכיון שהוא נצטר מתחת לעור שוב אינו נבלע בבשר.

1 פִּיטְרָא מֵאֵנָּה דְּחֻצָּא – פטירות משפת הכלי שהם גדלים עליו
2 מלחות המים, מִיִּתְיִיב מִשּׁוּם עֹקֵר דְּבָר מְגִידוּלוֹ, שהוא תולדה של
3 קוצר, אף שאינו מחובר לקרקע.

4 הגמרא מקשה על דין זה שהעוקר דבר שאינו מחובר לקרקע חייב:
5 מִתִּיב רַב אֲשֶׁרֵּא, שנינו במשנה לעיל (צח) תְּתוּלָשׁ צִמָּח מִעֵצִין
6 נָקוּב חֵיִיב מִשּׁוּם קוצר, שהרי הוא כמחובר, שיונק מהקרקע דרך
7 הנקב, וְהַתּוּלָשׁ מִעֵצִין שְׁאִינוּ נָקוּב פְּטוּר, משום שאינו מחובר
8 לקרקע. הרי שאינו חייב בתולש דבר שאינו מחובר לקרקע. מתרצת
9 הגמרא: הֵתֵם לֹא הֵיִינוּ רְבִיתִיה – שם בעצין שאינו נקוב אין זה
10 מקום גידולו, שהרי אין דרך זריעה שם, ועל כן פטור, אבל הָאֵא –
11 כאן בתולש פטירות מכלי, הֵיִינוּ רְבִיתִיה – דרך גידולם שם, ולפיכך
12 חייב אף שאינו מחובר לקרקע.

13 שנינו במשנה: הִיָּה וְעוֹף ב' שברשותו, הצדן פטור והחובל בהן חייב.
14 הגמרא מביאה דין לגבי כתיבת תפילין ודנה האם ניתן ללמדו
15 ממשנתנו: אִמֵּר רַב הוּנָא, בּוֹתְבִין תְּפִילִין אֵף עַל גְּבִי עוֹר שֶׁל עוֹף
16 מְהוּר. הגמרא מקשה על רב הונא: אִמֵּר רַב יוֹסֵף, מֵאֵי קָא מְשַׁמַּע
17 לָן – מה משמיענו רב הונא, דְּאִית לִיה עוֹר – שיש לעוף עור וממילא
18 ניתן לכתוב על עורם, תְּנִינָא – הרי כבר למדנו זאת במשנתנו לעיל
19 (ק), חיה ועוף שברשותו תְּהוּבֵל בְּהוּל חֵיִיב, הרי שגם לעוף יש עור,
20 שעל כן החובל בהם חייב. מתרצת הגמרא: אִמֵּר לִיה אֲבִי, רב הונא
21 מִיָּבָא קָא מְשַׁמַּע לָן – משמיע לנו חידוש גדול, דְּאֵי מִפְּתִינִיתִין תָּהוּ
22 אֲמִינָא – שאילו ממשנתנו לבדה ללא חידושו של רב הונא, הייתי
23 יכול לומר אף שיש לעוף עור, מכל מקום בִּינִין דְּאִית בִּיה נִיָּבִי
24 נִיָּבִי – כיון שיש בו הרבה נקבים במקום מושב הנוצות, לֹא ניתן
25 לכתוב עליו תפילין, כיון שהנקבים מפסיקים את הכתב, קָא מְשַׁמַּע
26 לָן רב הונא, שיותר לכתוב תפילין על עורם, והנקבים אינם פוסלים,
27 בְּדִאֲמָרִי בְּמַעֲרָבָא – כפי שאמרו בארץ ישראל, כָּל נָקֵב שֶׁהוּא קָטָן
28 כַּל כֹּךְ שֶׁהָיָה עוֹבְרֵת עָלָיו וְנִסְתָּם בִּכְךָ עַד שֶׁאֵין הָאוֹת נִרְאִית חִלּוּקָה
29 לשתיים, אִינוּ נָקֵב הַפּוֹסֵל, וכיון שנקבי עור העוף נסתמים על ידי
30 הדיו, הרי הוא כשר לכתוב עליו.

31 הגמרא מקשה קושיא נוספת על דברי רב הונא: מִיִּתְיִיב רַבִּי וִירָא,
32 שנינו בברייתא, נאמר בעולת העוף (ויקרא א יז) וְשָׁשַׁע אוֹתוֹ בְּכַנְפָּיו,
33 שהכהן יקרע את העוף מגבו בעוד כנפיו ו–נוצותיו עליו ויקטירו עם
34 כנפי נוצתו, ובכך בא הכתוב לְהַכְשִׁיר אֶת הָעוֹר לְמִזְבֵּחַ, שהרי
35 מקטירו עם עורו בעוד נוצותיו עליו, ואין צריך להפשיתו כשם
36 שמפשיתים עולת בהמה שהתורה פסלה בה את העור. וְאֵי סָלְקָא
37 דְּעֵתָךְ – ואם עולה בדעתך לומר שעור של עוף עוֹר הוּא – נחשב
38 כעור, הִיבִי מְרַבִּי לִיה קָרָא – כיצד מרבחו הכתוב להקטירו למזבח,
39 הרי עור העולה צריך להפשט ואינו קרב על המזבח. מתרצת הגמרא:
40 אִמֵּר לִיה אֲבִי, לעולם עור של עוף עוֹר הוּא, וְאֵף עַל פִּי כֵן דְּחִמְנָא
41 רְבִיתִיה – התורה ריבתה שכשר למזבח.

42 הגמרא מביאה את דברי רבי זירא בלשון אחר, ולפיו רבי זירא מסייע
43 לרב הונא: אִיבָא דְּאֲמָרִי, אִמֵּר רַבִּי וִירָא, אֵף אֲנִי נָמִי תְּנִינָא – אף
44 אנו למדנו בברייתא כדברי רב הונא, בְּכַנְפָּיו בֹּא לְרִבּוֹת אֶת הָעוֹר
45 שֶׁל עוֹלַת הָעוֹף לְמִזְבֵּחַ, ואין צריך להפשיתו כעולת בהמה. אֵי אֲמַרְתָּ
46 בְּשִׁלְמָא – אם תאמר שעור העוף עוֹר הוּא, הֵיִינוּ דְּאִיצְטְרִיךְ קָרָא
47 לְרִבּוּיָהּ – מובן מדוע הוצרך הכתוב לרבותו למזבח, כדי שלא נדמו
48 לעור של עולת בהמה שפסול למזבח, אֵלָּא אֵי אֲמַרְתָּ שֶׁעוֹר הָעוֹף
49 לֹא עוֹר הוּא, אֲמַאי אִיצְטְרִיךְ קָרָא לְרִבּוּיָהּ – מדוע הוצרך הפסוק
50 לרבותו למזבח, ומוכח שעור העוף נחשב כעור, ואם כן מותר לכתוב
51 עליו תפילין.

52 דוחה הגמרא: אִמֵּר לִיה אֲבִי, לְעוֹלָם אִימָא לָהּ, שעור העוף לֹא
53 עוֹר הוּא, וְאֵף עַל פִּי כֵן אִיצְטְרִיךְ לרבותו, סָלְקָא דְּעֵתָךְ אֲמִינָא, בִּינִין
54 דְּאִית בִּיה פִּירְצִי פִּירְצִי מֵאִים – כיון שיש בעור הרבה נקבים מאוס
55 הוא למזבח, קָא מְשַׁמַּע לָן הכתוב שכשר.

56 הגמרא דנה בענין כתיבת תפילין על עורו של דג: בְּעָא מִיָּנִיה מֵר
57 בְּרִיה דְּרִבִּנָא מֵרַב נֶחֱמִין בְּרִי יִצְחָק, מֵהוּ לְכַתּוֹב תְּפִילִין עַל גְּבִי

58 עוֹר שֶׁל דָּג מְהוּר. אִמֵּר לִיה רב נחמן בר יצחק, אִם יָבֵא אֲלֵיהּ
59 וְאִמֵּר לֵנוּ, נדע אם מותר או אסור.
60 הגמרא מבררת מה הכוונה 'אם יבוא אליהו ויאמר'. שואלת הגמרא:
61 מֵאֵי אִם יָבֵא אֲלֵיהּ וְאִמֵּר, הרי תורה לא בשמים היא, ואליהו אינו
62 יכול להורות באיסור והיתר, וְאִלֵּימָא – אם נאמר שאליהו לא יורה
63 באיסור והיתר, אלא יגלה את המציאות ויאמר, אֵי דְּאִית לִיה עוֹר
64 אֵי דְּלִית לִיה עוֹר – אם יש לדג עור או אין לו עור, הֵאָה חוֹיִנִין דְּאִית
65 לִיה עוֹר – הרי אנו רואים במציאות שיש לדג עור. וְעוֹד קָשָׁה, הֵתֵנִן
66 (כלים פ"א מ"א), אם עשה כלים מְעַצְמוֹת דְּהָן וְעוֹזוֹ, הרי הם מְצִילִין
67 בְּאֵחָל הַמֶּתַע עַל מַה שֶּׁבְּתוֹכָם שְׁלֵא יִטְמָא, אם הם סגורים בצמיד
68 פתיל ושהמגופה מחוברת היטב לכליו, שכיון שאינם מקבלים טומאה
69 הרי הם חוצצים בפני הטומאה. ומוכח שעור הדג נחשב כעור שאינו
70 מקבל טומאה כבשרו. משיבה הגמרא: אֵלָּא אִם יָבֵא אֲלֵיהּ וְאִמֵּר,
71 אֵי פְסִקָא וְזִהְמָא מִיָּנִיה אֵי לֹא פְסִקָא וְזִהְמָא מִיָּנִיה – אם פוסק
72 הוזהמא מעור הדג לאחר עיבודו או לא ושהו ספק במציאות ואליהו
73 יכול להכריע בו, נדע אם מותר לכתוב עליו תפילין או אסור.
74 הגמרא מביאה מעשה שבו יבואר מנין שאין כותבין תפילין אלא על
75 עור בעלי חיים טהורים: שְׁמוּאֵל וְקִרְנָא וְהוּא יִתְבִי אֲנֻדָּא דְּנִהָר
76 מְלָכָא – ישבו על שפת נהר המלך הנמשך מארץ ישראל לבבל,
77 חוֹיִנְהוּ לְמֵיָא דְּקָא דְּלו וְעִבְרִי – ראו את המים עולים עם הגלים ואף
78 שלא נשבה שם רוח, וכן ראו את המים שהם עכורים, אִמֵּר לִיה
79 שְׁמוּאֵל לְקִרְנָא, נִבְרָא רַבָּה קָאֲתִי מִפְּעֻרָבָא – אדם גדול בא מארץ
80 ישראל, וְחִיִּישׁ בְּמַעֲיָה – והוא חש במעיו, וְקָא דְּלו מֵיָא לְאִקְבּוּלִי
81 אֲפִיָּה קְמִיָּה – ועל כן המים עולים לעשות מחיצה סביבו שלא יראה
82 גילוייו כשנפנה על דופני הספינה, ומפני שראה שמואל שלא נושבת
83 רוח ועם כל זה יש גלים בנהר שמגביהים את המים הבין שמואל
84 שלכבוד אדם גדול הוא, זִיל תְּהִי לִיה אֲפִקְנִיָּה – לך הריח בקנקנו,
85 כלומר, בדקוהו אם חכם הוא או לא, אִוֵּל אֲשַׁכְּחִיה לָרֵב – הלך ומצא
86 את רב שהגיע בספינה, אִמֵּר לִיה קִרְנָא לרב, מִיָּנִין שְׁאִין בּוֹתְבִין
87 תְּפִילִין אֵלָּא עַל גְּבִי עוֹר בְּהִמָּה מְהוּרָה, ולא על גבי עור בהמה
88 טמאה. אִמֵּר לִיה רב, דְּכִתְבִיה (שמות יג ט) לגבי תפילין, לְמַעַן תִּתְּהִי
89 תּוֹרַת ה' בְּפִידָךְ, ודורשים מזה שעושים תפילין רק מן דבר המותר
90 בְּפִידָךְ – שיותר לאוכלו.
91 קרנא שאל את רב שאלה נוספת: מִיָּנִין לָדֵם נדה שמתמא רק כְּשֶׁהוּא
92 אָדָם, ואם אינו אדם אינו מטמא. אמר לו, שְׁנַאֲמֵר (מלכים ב' ג כב)
93 'וְיִרְאוּ מוֹאֵב מִגִּנַּד אֶת הַמֵּיִם אֲדָמִים בְּדָם'.
94 קרנא שאל את רב שאלה נוספת: מִיָּנִין לְמִילָה שְׁהִיא נְעִשִׁית בְּאוֹתוֹ
95 מְקוֹם. אמר לו, למדים דבר זה בגזירה שוה, נִאֲמֵר בָּאֵן בְּמִילָה (ויקרא
96 יג א) 'יִמּוֹל בְּשׁוֹר עֶרְלָתוֹ', וְנִאֲמֵר לְהֵלֶן בְּנִטְעִיהָ חֲדָשָׁה (ויקרא יט כג)
97 'וְעִרְלָתָם עֶרְלָתוֹ', מֵה לְהֵלֶן בְּנִטְעִיהָ, נאמר 'ערלתו' לגבי אילן שהוא
98 דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה פְרִי, אֵף בָּאֵן מִילָה הִיא בְּדָבָר שֶׁעוֹשֶׂה פְרִי.
99 הקשה קרנא על רב: אִימָא לָבוּ – אולי נאמר שמלים את ערלת הלב,
100 דְּכִתְבִיה (דברים י טז) 'וּמִלְתָּם אֶת עֶרְלַת לִבְכֶּם', או אִימָא אֲזוּנֵי – אולי
101 נאמר שמלים את ערלת האוזן, דְּכִתְבִיה (ירמיהו י ח) 'הִנֵּה עֶרְלָה אֲזִנִּי',
102 ונלמד גזירה שוה למילה, שמלים את ערלת הלב או את ערלת
103 האוזן. השיב לו רב, יש ללמוד מילה מנטיעה, משום שדִּנְיָן 'עֶרְלָתוֹ'
104 תָּמָה – שהיא שלימה באותיותיה, שמפורש בתיבה 'ערלתו' שהיא
105 ערלה שלו, מְעֶרְלָתוֹ תָּמָה שכתוב בנטיעה, וְאֵין דִּנְיָן עֶרְלָתוֹ תָּמָה
106 מְעֶרְלָת שכתוב בלב, שְׁאִינָה תָּמָה, שלא מפורש בתוך התיבה אִיזו
107 ערלה.
108 אִמֵּר לִיה רב, מֵאֵי שְׁמָךְ – מה שמך. אמר לו, קִרְנָא. אִמֵּר לִיה רב,
109 יְהִי רַעְנָא דְּתִיפּוֹק לִיה קִרְנָא בְּעֵינֵיהּ – יהי רצון שתצא לו (לקרנא)
110 קרן בעין, משום שהבין רב שקרנא בא לבדוקו והקפיד עליו. לְפִוָּה,
111 עֵינֵיָה שְׁמוּאֵל לְכִיתִיה – הכניס שמואל את רב לביתו, אֲזִכְלִיה
112 נֶחֱמָא דְּשַׁעְרֵי וְכִסָּא דְּהֶרְסָנָא – האכילו לחם שעורים ודגים
113 המבושלים בשמןם ובקמח, וְאֲשַׁקִּיָּה שִׁכְרָא – והשקהו שכר, וְלֹא
114 אֲחִיו לִיה – ולא הראה לו את בית הכֶּסֶף, כִּי הִיבִי דְּלִישְׁתִּלְשָׁל –

שבת. פרק ארבעה עשר – שמונה שרצים דף קח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קסה
תוספות
רש"י

פִּטְרָא. פטריה, בולין: **מֵאוּנָא דְחֻצְבָא**. פְּעָמִים שְׁהוּא גְדֹל בְּשֶׁפֶת הַדֶּלֶי, מִפְּנֵים: וְשֵׁאִינוּ נְקִיב פֶּטוּר. מִשּׁוּם דְּלֹא מְחֻבָּר בְּקֶרֶק עוֹלָם הוּא: לֹא חֵינּוּ רִבִּיתָהּ. דְּאִין דֶּרֶךְ וְרִיעָה שָׁם. אָבֵל אֵלּוּ שְׁאֲמַרְנוּ – הוּא עֵינֵךְ גִּידוּלֵךְ: נִקְבִי נִקְבִי. מְקוֹם מוֹשֵׁב נוֹצָח: לֹא נִכְתּוּב. דִּרְחֻמָּא אִמֵּר "וְכַתְּבָתָם" כְּתִיבָה תִּמְהָ. שְׁלִימָה וְלֹא מוֹפְסֶקֶת: כְּכַנְפֵּי. בְּעוֹלֵת הָעוֹף

מִשְׁתַּעֲי, שִׁשְׁשֻׁעָנּוּ בְּעוֹד כְּנָפֵי בּו, וּמִקְטִים כְּנָפֵי. כָּל כְּנָפֵי הַגּוֹף כְּלִישׁ בִּלְעִז. נוֹצָה הוּא דְחֻקָּה שְׁהִיא בְּבֶשֶׁר כְּמִין צִמְר, שְׁאִין לָהּ שְׂרָשִׁים קָשִׁים: לְהַכְשִׁיר אֶת הָעוֹר. לִימְדָךְ הַכְּתוּב שְׁאִינוּ צָרִיד הִפְשֵׁט כְּעוֹלֵת בְּהֵמָה שֶׁפֶסֶל בָּהּ אֵת הָעוֹר: פִּרְצֵי. חֵינּוּ נִקְבִי: מֵאִי אִם יָבֹא אֱלֵהוּ וְיֵאמֶר. הֵיתֵר וְאִיסוּר אֵין תְּלִיד בּוּ דְלֹא בְּשָׂמִים הִיא: וְהִתְנַן עֲצָמוֹת הָרֵי וְעוֹר מִצִּילִין בְּאֵחֵל הַמֶּת. לִפִּי שְׁאִין מִקְבָּלִין טוּמְאָה, כְּדִתְנִינָא בְּתִיב: עוֹר, יָכוֹל עוֹרוֹת שְׂבִים כּו'. וְעֲצָמוֹת הָרֵג נִמִּי, דְּכָלִי עֲצֵם דִּמְקַבְּלִים טוּמְאָה, מִכָּל מַעֲשֶׂה עוֹיִם: יִלְפִינּוּ לָהּ, לְהִכְיָא דְּבֵר הֵבֵא מִן הָעוֹיִם מִן הָקֶרְנִים וּמִן הַטְּלָפִים. אָבֵל דְּגִים לֹא, וְכָל שְׁאִינוּ מִקְבָּל בְּלִים: דְּהוּן דְּלֹא גִלְחִין מִגְּבִיחָן: לֹאקְבֹּלִי אִפִּיהּ. לַעֲשׂוֹת מְחֻצָּה סְבִיבֵי כִּשְׁוֵא הַנֶּפֶחַ עַל דּוֹפְנֵי הַסִּפְיָה שְׁלֹא יִרְאֶה גִילּוּהּ. ע"א: לְקַח: וְגִבְרִי. עֵינֵן צִעֵר, מִשּׁוּם צִעֵר, שְׁאֵף הוּא עֵכוּר. וּמִפְּנֵי שְׁלֹא הָיָה רוּחַ מִנְשַׁבֵּת וְרָאָה הַמֵּיִם גְּעֵשִׁין גִּלְחִין. הֵבִין שֶׁלְּכַבּוֹד אֵדָם גְּדוֹל הוּא. וְהִנֵּהר הָיָה מִשּׁוֹף מֵאִי לְכָבֵל: תְּהִי. הִרִיחַ בּוּ כְּכַנְפָּן אִם יֵין הוּא אוּ הַחֲמִיץ. כְּמוּ בֵּת תִּיהָא דְּאָמַר גְּבִי יֵין נֶסֶךְ (ע"ז ד' סו). כְּלוּמַר: בְּדִקְוֹה אִם חָכֵם הוּא אִם לֹא: טַעֲנֵן לָרִם שְׁהוּא אֲדוּם. דְּגִבִּי נִדָּה דָם כְּתִיב, וְתַנּוּ (נדה דף יט.) ה' דָּמִים טְמֵאִים כְּאֶשָּׁה, וְכוּלָן מִשּׁוּם דִּמְרֵאִיתָן אֲדוּמָה. אֵף עַל גֵּב דְּשִׁשְׁחוֹר תִּנָּא בְּהָ, אֲמַרְיָן שְׁחוֹר אֲדוּם הוּא. אֵלֹא שְׁלָקָה: וְנֵאמַר לְחֵלֹן עֲרָלְתוֹ. גְּבִי נִטְעָה (ויקרא יט): תִּפְהָ. בְּאוֹתוֹתֶיהָ, עֲרָלְתוֹ: וְאִין גִּנִּין עֲרָלְתוֹ מְעַרְלָת. דְּאִין זוּ אֲמִירָה תִּמְהָ, שְׁאִינוּ מְפוֹרֵשׁ בְּתוֹךְ הַתִּיבָה עֲרָלַת מַה: תִּיפּוֹק קֶרְנָא בְּעִינֵיהּ. חֲזִין בּוּ שְׁלִסְטוֹתָ כֹּא: אוֹכְלִיהָ נִתְקַמָּה. דְּשַׁעֲרֵי. כִּדִּי לְשִׁלְשֵׁל. דְּרוּפָא הָיָה שְׁמוּאֵל: וְלֹא אַחֲוִי לִיה בֵּית הַכֶּסֶּם. שְׁמִתוֹךְ כֶּךָ מִתְּהַפֵּךְ וּמִתְּבַלְבֵּל הַנֶּבֶל בְּמִיעֵי, וּמִתְמוּגַג כּוּלּוֹ: וְנִכְרָבוֹת. הֵאֱנִירוֹת: בִּשְׁעָרָה. שֶׁל אֵלֹה וְאַחֵר כֶּךָ מְכַנְיִסן בְּדוּסֵי הַקִּצְצָה שְׁלָחוּ: אִסְפָּקְלִמוֹר. שֶׁר הַטְּבָחִים בִּלְשׁוֹן יוֹנִי: זֶה שְׁהָרְגוּ מִלֶּךְ. וְאֵלּוּ לֵקוּ ע"י בּוּרָא: קְאֻלוֹם. מִשּׁוּבָה טַעַם זֶה: מִתְנִי' הִילְמִי. שְׁלִמְיִירָא: אבֵל

פִּטְרָא מֵאוּנָא דְחֻצְבָא – מִיְחִיב מִשּׁוּם עוֹקֵר דְּבֵר מְגִידוּלּוֹ. מִתִּיב רַב אוֹשְׁעִיא: הַתּוֹלֵשׁ מַעֲצִין נְקִיב – חִיב, וְשֵׁאִינוּ נְקִיב – פֶּטוּר. הִתָּם לֹא חֵינּוּ רִבִּיתָהּ, הָכֹא – חֵינּוּ רִבִּיתָהּ. "חֵיהּ וְעוֹף כּו'". אִמֵּר רַב הוּנָא: כּוֹתְבִין תְּפִילִין עַל גְּבִי עוֹר שֶׁל עוֹף טְהוֹר. אִמֵּר רַב יוֹסֵף: מֵאִי קמ"ל – דְּאִיתִּי לִיה עוֹר – תְּנִינָא: הַחוּבֵל בְּהֵן חִיב! א"ל אַבְיִי: טוּבָא קמ"ל, דְּאִי מִתְנִיתִין – הֵהוּ אֲמִינָא: כִּיּוֹן דְּאִיתִּי בִּיה נִקְבִי נִקְבִי – לֹא, קמ"ל בְּדִאמְרֵי בְּמַעֲרָבָא: כָּל נִקְבִי שְׁהָדִין עוֹבֵרַת עָלֵיו – אִינוּ נִקְבִי. מִיְחִיב רַבִּי יוֹרָא: "בְּכַנְפֵּי" לְהַכְשִׁיר אֶת הָעוֹר. וְאִי ס"ד עוֹר הוּא, הִיכִי מְרַבִּי לִיה קֶרָא? א"ל אַבְיִי: עוֹר הוּא. וְרַחֲמָנָא רַבִּינֵיהּ. אִיפָא דְאָמַרִי, א"ר יוֹרָא: אֵף אֲנִן נִמִּי תְנִינָא: "בְּכַנְפֵּי" לְרִבּוֹת אֶת הָעוֹר. אִי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא עוֹר הוּא חֵינּוּ דְאִיצְטְרִיד קֶרָא לְרַבּוּיָהּ, אֵלֹא אִי אֲמַרְתָּ לֹא עוֹר הוּא – אֲמֵאִי אִיצְטְרִיד קֶרָא לְרַבּוּיָהּ? אִמֵּר לִיה אַבְיִי: לַעֲוֹלָם אִימָא לָךְ "לֹא עוֹר הוּא", וְאִיצְטְרִיד. סד"א: כִּיּוֹן דְּאִיתִּי בִּיה פִּרְצֵי פִּרְצֵי-מֵאִים, קמ"ל. בְּעָא מִינִיה מִר בְּרִיה דְּרַבִּינָא מְרַב נִחְמֵן בִּר יִצְחָק: מַהוּ לְכַתּוּב תְּפִילִין עַל גְּבִי עוֹר שֶׁל דֵּג טְהוֹר? א"ל: אִם יָבֹא אֱלֵהוּ וְיֵאמֶר. מֵאִי "אִם יָבֹא אֱלֵהוּ וְיֵאמֶר"? אִילִימָא אִי דְאִיתִּי לִיה עוֹר אִי דְלִית לִיה עוֹר – הָא חֵינּוּ דְאִיתִּי לִיה עוֹר! וְעוֹר, הִתְנַן: עֲצָמוֹת הָרֵג וְעוֹר מִצִּילִין בְּאֵחֵל הַמֶּת! אֵלֹא: אִם יָבֹא אֱלֵהוּ וְיֵאמֶר

אִי פֶסְקָא וְזִהְיָא מִינִיה, אִי לֹא פֶסְקָא וְזִהְיָא מִינִיה. שְׁמוּאֵל וְקֶרְנָא הוּו יְתִבִי אֲגוּדָא דְנִהַר מִלְבָּא, חֵינּוּהוּ לְמִינֵי דְקָא דְלוּ וְעִבְרִי. א"ל שְׁמוּאֵל לְקֶרְנָא: גְּבָרָא רַבָּה קָאִיתִּי מִפְּעֻרָבָא, וְחִישׁ בְּמַעֲיָה, וְקָא דְלוּ מִינֵי לֹאקְבֹּלִי אִפִּיהּ קְמִיָה, זִיל תְּהִי לִיה אֲקָנְגִיָה. אֵלּוּ אֲשַׁכְחִיָה לְרַב, א"ל: מִנּוּין שְׁאִין כּוֹתְבִין תְּפִילִין אֵלֹא עַל גְּבִי עוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה? א"ל: דְּכִתִּיב "לְמַעַן תִּתְּנֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיד" – מִן הַמּוֹתֵר בְּפִיד. מִנּוּין לָדָם שְׁהוּא אֲדוּם? שְׁנֵאמַר "וְיִרְאוּ מוֹאֵב מִנֵּךְ אֶת הַפִּיִם אֲדָמִים בְּרָם" מִנּוּין לְמִינֵיה שְׁבָאוֹתוֹ מְקוֹם? נֵאמַר פֶּאן "עֲרָלְתוֹ" וְנֵאמַר לְחֵלֹן "עֲרָלְתוֹ", מַה לְחֵלֹן דְּבֵר שְׁעוּשָׁה פְּרִי – אֵף פֶּאן דְּבֵר שְׁעוּשָׁה פְּרִי. אִימָא לְבֹ, דְּכִתִּיב "וּמִלְתָּם אֶת עֲרָלַת לְבָבְכֶם", אִימָא אֲנִן, דְּכִתִּיב "הִנֵּה עֲרָלָה אֲנִנִם" – דְּגִין עֲרָלְתוֹ תִּמְהָ מְעַרְלָתוֹ תִּפְהָ, וְאִין דְּגִין עֲרָלְתוֹ תִּפְהָ מְעַרְלָת שְׁאִינִיה תִּפְהָ. א"ל: מֵאִי שְׁמֵךְ? קֶרְנָא. א"ל: יֵהָ רַעְנָא דְתִיפּוֹק לִיה קֶרְנָא בְּעִינֵיהּ. לְשׁוֹף עֵינִיָּה שְׁמוּאֵל לְבִיתָהּ, אוֹכְלִיה נִתְקַמָּה דְשַׁעֲרֵי וְכֶסֶם דְּהֶרְסָנָא, וְאֲשַׁקִּיָּה שִׁיכְרָא, וְלֹא אַחֲוִי לִיה בֵּית הַכֶּסֶּם, כִּי הִיכִי דְלִישְׁתִּלְשֵׁל. לֵוִיט רַב וְאִמֵּר: מֵאִן דְּמַצְעֵרן – לֹא לִזְכּוּמָה לִיה בְּנִי. וְכֵן תְּהִי. כְּתָנָאִי: מִנּוּין לְמִינֵיה שְׁבָאוֹתוֹ מְקוֹם – נֵאמַר פֶּאן "עֲרָלְתוֹ" וְנֵאמַר לְחֵלֹן "עֲרָלְתוֹ" מַה לְחֵלֹן דְּבֵר שְׁעוּשָׁה פְּרִי, אֵף פֶּאן דְּבֵר שְׁעוּשָׁה פְּרִי, דְּבִרִּי ר' אִישִׁתִּי. ר' נָתַן אֲמַר: אִינוּ צָרִיד, חֲרִי הוּא אוֹמֵר "וְעַרְל זָכָר אֲשֶׁר

לֹא יָמוּל אֶת בֶּשֶׁר עֲרָלְתוֹ" – מְקוֹם שְׁנִיכֵר בֵּין זָכְרוֹת לְנִקְבוֹת. ת"ר: כּוֹתְבִין תְּפִילִין עַל גְּבִי עוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וְעַל גְּבִי עוֹר נְבִלּוֹת וּמִרְפוֹת שְׁלָחוּ. וְנִכְרָבוֹת בִּשְׁעָרָה, וְנִתְפָּרוֹת בְּגִידָה, וְהִלְכָה לְמוֹשֶׁה מִסִּינִי שְׁחַתְּפִילִין נִכְרָבוֹת בִּשְׁעָרָה וְנִתְפָּרוֹת בְּגִידָה. אָבֵל אִין כּוֹתְבִין לֹא עַל גְּבִי עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה, וְלֹא עַל גְּבִי עוֹר חֵיה טְמֵאָה, וְאִינוּ צָרִיד לִזְמֵר עַל גְּבִי עוֹר נְבִלָה וּמִרְפָּה שְׁלָחוּ, וְאִין נִכְרָבִין בִּשְׁעָרָה וְאִין נִתְפָּרוֹת בְּגִידָה. וְזֶה שְׁאִילָה שְׁאֵל בִּיתוֹסִי אַחַד אֶת ר' יְהוֹשֻׁעַ הַנֶּרְסִי: מִנּוּין שְׁאִין כּוֹתְבִין תְּפִילִין עַל עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה? דְּכִתִּיב "לְמַעַן תִּתְּנֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיד" – מְדַבֵּר הַמּוֹתֵר בְּפִיד. אֵלֹא מַעֲתָה עַל גְּבִי עוֹר נְבִלּוֹת וּמִרְפוֹת אֵל יְכַתְּבוּ! א"ל: אֲמַשּׁוּל לָךְ מִשָּׁל, לְמוֹת"ד, לְשִׁנֵּי בְנֵי אֲדָם שְׁנִתְחַיִּיבוּ הִרִיגָה לְמַלְכוּת, אַחַד הָרְגוּ מִלֶּךְ וְאַחַד הָרְגוּ אִסְפָּקְלִיטוֹר, אוֹיָה מִהֵן מְשׁוּבָח? הִיוּ אוֹמֵר: זֶה שְׁהָרְגוּ מִלֶּךְ. אֵלֹא מַעֲתָה יֵאָכְלוּ אִמֵּר לִיה: הַתּוֹרָה אֲמַרָה "לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבִלָה" וְאֶת אֲמַרְתָּ יֵאָכְלוּ? א"ל: קְאֻלוֹם. מִתְנִי' אִין עוֹשִׂין הִילְמִי בִּשְׁבֶּת,

אבֵל

וְאִי ס"ד עוֹר הוּא הִיכִי מְרַבִּי לִיה קֶרָא. תִּימָה לר"ה. הָא אִפִּילוּ נִרְצָה שְׁבַכְנִים מְרַבָּה קֶרָא וִי"ל: דְּבַהֲמָה נִמִּי אֲשַׁכְחֵן שְׁהִיה קֶרֶב שִׁיעֵר שְׁבוּקֵן תִּישִׁים, וְצִמְר שְׁבִירָשׁ רַחֲלִים, כְּדִאֲמִירֵין בּוֹבָחִים (דף פה) וּבְחוּלִין (דף צ.) דְּלֹא קִפִּיד קֶרָא אֵלֹא אֲהַפְשֵׁט עוֹר חוּ"נ, אַע"פ שְׁהוֹצָה קִרְיָה, אִי עוֹר הוּא – צָרִיד הִפְשֵׁט: ר"ל ל". וְקִדְלוּ מִיָּא לֹאקְבֹּלִי אִפִּיהּ, אֵלֹא חִבִּי גֵרִס: חוֹנוּהוּ שְׁמוּאֵל לְמִיָּא דְקִדְלוּ וְעִבְרִי, אִמֵּר שְׁמוּאֵל גְּבָרָא רַבָּה קָאִיתִּי, וְחֵשׁ בְּמַעֲיָה. פִּי: שָׁמַע שְׁמוּאֵל שְׁמוּעָה שְׁאִדִּם שְׁמוֹר גְּדוֹל הִיה כִּי בִסְפִינָה, וִידַע שְׁמוּאֵל שִׁישְׁתָּה מִן הַנָּהָר אוֹתוֹ אֲדָם גְּדוֹל, וּמוֹתוֹךְ כֶּךָ יְחוּשׁ בְּמַעֲוִי, לִפִּי שְׁהִמִּים הִיוּ עֵכוּרִים מִחֲמַת הַרְחוֹ שְׁהִיה מְבַלְבֵּלִם. וְלִפִּי שְׁשִׁמוּאֵל הִיה רּוּפָא מִמוּחָה, א"ל לְקֶרְנָא זִיל תְּהִי לִיה בְּקִנְיָה. פִּי: תִּרְאֶה אִם הוּא חָכֵם וְרֵאִי לְכַבּוֹד, אִבִּיאנּוּ לְבִיתִי וְאֶעֱשֶׂה לוֹ רְפוּאָה, וְאִבְכְּדוּ לִפִּי מַה שְׂרָאִי לוֹ: מִנּוּין לָדָם שְׁהוּא אֲדוּם. וְכֵל אוֹתוֹ ד' מִינִין דְּמַרְבִּינָן מִדְּמִיָּה דְּמִיָּה – יֵשׁ בְּהֵן צַד אֲדוּמָתִי:

אִיזָה מִהֵן חֲשׁוֹב אוֹתוֹ שְׁהָרְגוּ מִלֶּךְ. וְאִת: תִּינַח מִתּוֹ מִלְּחָן, נַחְרוֹת וְעַקְרוֹת מֵאִי אִיכָא לְמִינֵיהּ וִי"ל: כִּיּוֹן דְּמִתּוֹ שִׁיר, א"ב מִן הַמּוֹתֵר בְּפִיד לֹא דוּקָא, אֵלֹא מִמִּין הַמּוֹתֵר בְּפִיד קֶאֱמֵר: מִיּוֹן עוֹשִׂין יְדִלְמִי בִּשְׁבֶּת. הִלְכָה כְּרַבְנָן, דְּבַפְרֵךְ קָמָא דְעִירּוֹבִין (דף יד) אִמָּה אִין הִלְכָה כִּי יוֹסִי לֹא בְּהִילְמִי וְלֹא בְּלַחֲוִי, וְאִמֵּר נִמִּי הַתָּם: פּוֹק חוּי מֵאִי עֵמָא דְבֵר. וּפִי בְּקוֹטְרוֹס: וְכִבֵּר נַהֲגוּ הָעַם בְּלַחֲוִי מִשְׁהוּ, וְכִיּוֹן דָּאִין הִלְכָה כִּי יוֹסִי בְּלַחֲוִים, כִּישׁ בְּהִילְמִי, דֹּאפִילוּ רַב הוּנָא בִר חֲנִינָא דְפִלְגִי הַתָּם בְּלַחֲוִים מוּדָה בְּהִילְמִי. וְשִׁירִי לַעֲשׂוֹת מִי מִלַּח בִּשְׁבֶּת לִיתֵן עַל עוֹפוֹת צִלְחִין. וְאִם נוֹתֵן מִלַּח עַל הָעוֹפֹת וְאִח"כ׳ נוֹתֵן מִשְׁקֵן עֲלֵיהֶם – שִׁיר אִפִּילוּ לְרַבִּי יוֹסִי, שְׁהַשְׁמִנְתִּי מִתְּחִיל הַמַּלַּח כְּמוֹ שֶׁמֵּן:

עלִין

אִי פֶסְקָא וְזִהְיָא מִינִיה, אִי לֹא פֶסְקָא וְזִהְיָא מִינִיה. שְׁמוּאֵל וְקֶרְנָא הוּו יְתִבִי אֲגוּדָא דְנִהַר מִלְבָּא, חֵינּוּהוּ לְמִינֵי דְקָא דְלוּ וְעִבְרִי. א"ל שְׁמוּאֵל לְקֶרְנָא: גְּבָרָא רַבָּה קָאִיתִּי מִפְּעֻרָבָא, וְחִישׁ בְּמַעֲיָה, וְקָא דְלוּ מִינֵי לֹאקְבֹּלִי אִפִּיהּ קְמִיָה, אֵלּוּ אֲשַׁכְחִיָה לְרַב, א"ל: מִנּוּין שְׁאִין כּוֹתְבִין תְּפִילִין אֵלֹא עַל גְּבִי עוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה? א"ל: דְּכִתִּיב "לְמַעַן תִּתְּנֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיד" – מִן הַמּוֹתֵר בְּפִיד. מִנּוּין לָדָם שְׁהוּא אֲדוּם? שְׁנֵאמַר "וְיִרְאוּ מוֹאֵב מִנֵּךְ אֶת הַפִּיִם אֲדָמִים בְּרָם" מִנּוּין לְמִינֵיה שְׁבָאוֹתוֹ מְקוֹם? נֵאמַר פֶּאן "עֲרָלְתוֹ" וְנֵאמַר לְחֵלֹן "עֲרָלְתוֹ", מַה לְחֵלֹן דְּבֵר שְׁעוּשָׁה פְּרִי – אֵף פֶּאן דְּבֵר שְׁעוּשָׁה פְּרִי. אִימָא לְבֹ, דְּכִתִּיב "וּמִלְתָּם אֶת עֲרָלַת לְבָבְכֶם", אִימָא אֲנִן, דְּכִתִּיב "הִנֵּה עֲרָלָה אֲנִנִם" – דְּגִין עֲרָלְתוֹ תִּמְהָ מְעַרְלָתוֹ תִּפְהָ, וְאִין דְּגִין עֲרָלְתוֹ תִּפְהָ מְעַרְלָת שְׁאִינִיה תִּפְהָ. א"ל: מֵאִי שְׁמֵךְ? קֶרְנָא. א"ל: יֵהָ רַעְנָא דְתִיפּוֹק לִיה קֶרְנָא בְּעִינֵיהּ. לְשׁוֹף עֵינִיָּה שְׁמוּאֵל לְבִיתָהּ, אוֹכְלִיה נִתְקַמָּה דְשַׁעֲרֵי וְכֶסֶם דְּהֶרְסָנָא, וְאֲשַׁקִּיָּה שִׁיכְרָא, וְלֹא אַחֲוִי לִיה בֵּית הַכֶּסֶּם, כִּי הִיכִי דְלִישְׁתִּלְשֵׁל. לֵוִיט רַב וְאִמֵּר: מֵאִן דְּמַצְעֵרן – לֹא לִזְכּוּמָה לִיה בְּנִי. וְכֵן תְּהִי. כְּתָנָאִי: מִנּוּין לְמִינֵיה שְׁבָאוֹתוֹ מְקוֹם – נֵאמַר פֶּאן "עֲרָלְתוֹ" וְנֵאמַר לְחֵלֹן "עֲרָלְתוֹ" מַה לְחֵלֹן דְּבֵר שְׁעוּשָׁה פְּרִי, אֵף פֶּאן דְּבֵר שְׁעוּשָׁה פְּרִי, דְּבִרִּי ר' אִישִׁתִּי. ר' נָתַן אֲמַר: אִינוּ צָרִיד, חֲרִי הוּא אוֹמֵר "וְעַרְל זָכָר אֲשֶׁר

אכל עושה בו. מפרש בגמ' והלא הוא הילמי בין רב בין מעט. ואם המרובים אסורים - אף המועטים אסורים. ואם אלו מותרין - אף אלו מותרין. ובגמרא מפרש דלחומרא
א"ר יוסי דכולן לאיסור, מפני שהוא כמעבד. מתקן את האוכל הנתון לתוכו כדי שיתקיים: ואלו הן המותרין נותן שמן לתוך מים בתחלה. קודם שיתן המלח נותן שמן לתוך
המלח. בתחלה קודם שיתן המים. דהשמן מעבד שאין המלח מתערב לפה עם המים, ומתיש את כחו מהיות מי מלח עזין. אכל לא יתן מים ומלח תחילה, אפילו נותן שמן
לבסוף. דבשעה שנותן מים ומלח יחד הוא נראה כמעבד: גמ' מאי קאמר. מאי הילמי ומאי מי מלח: לאסור או להיתר. האי דקאמר שניתן שוין לאיסור או להיתר: בבישוי.
ירק שבובש להתקיים: גיסמרא. כלי שבור של

אכל עושה הוא את מי המלח, ומוכל בהן פתו, ונותן לתוך התבשיל. א"ר יוסי: והלא הוא
הילמי, בין מרובה ובין מועט! ואלו הן מי מלח המותרין - נותן שמן לבתחלה לתוך המים
או לתוך המלח. גמ' מאי קאמר? א"ר יהודה אמר שמואל, ה"ק: אין עושין מי מלח מרובין,
אכל עושה הוא מי מלח מועטין. א"ר יוסי: והלא הוא הילמי בין מרובין בין מועטין. איבעיא
להו: רבי יוסי, לאסור או להיתר? אמר רב יהודה: להיתר, מדלא קתני רבי יוסי אוסר. א"ל
רבה: הא מדקתני סיפא "ואלו הן מי מלח המותרין" - מפלל דר' יוסי לאסור! אלא אמר רבה:
לאסור. וכן אמר רבי יוחנן: לאסור. תניא נמי הכי, אין עושין מי מלח מרובין לתת לתוך הכבשין
שבתוך גיסמרא, אכל עושה הוא מי מלח מועטין, ואוכל בהן פתו ונותן לתוך התבשיל. א"ר
יוסי: וכי מפני שהללו מרובין והללו מועטין, הללו אסורין והללו מותרין? ואמרו: מלאכה מרובה
- אסורה, מלאכה מועטת - מותרת! אלא: אלו ואלו אסורין הן, ואלו הן מי מלח המותרין -
נותן שמן ומלח, או שמן ומים, ובלבד שלא יתן מים ומלח לבתחלה. (עזין צנן ואתרוג סימן).
תני רבי יהודה בר חביבא: אין עושין מי מלח עזין. מאי "מי מלח עזין"? רבה ורב יוסף בר
אבא דאמרי תרנוייהו: כל שהביצה צפה בהן. וכמה? אמר אביי: תרי תילתי מילתא ותילתא
מיא. למאי עבדי לה? א"ר אבהו: למורייסא. תני רבי יהודה בר חביבא: אין מולחין צנן וביצה
בשבת. רב חזקיה משמיה דאביי אמר: צנן - אסור, וביצה - מותרת. אמר רב נחמן: מריש
הוה מלחנא פוגלא, אמינא: אפסודי קא מפסידנא ליה, דאמר שמואל: פוגלא חורפי מעלי. בין
דשמענא להא, דכי אתא עולא ואמר: במערבא מלחי פישרי פישרי, מלח - לא מלחנא, טבולי
- ודאי מטבילנא. תני ר' יהודה בר חביבא: אתרוג צנן וביצה, אימלא קליפתן החיצונה - אינן
יוצאין מבני מעיים לעולם. כי אתא רב דימי אמר: מעולם לא טבע גברא בימא דסדום. אמר
רב יוסף: הפוכה סדום, והפוכה מילח; גברא הוא דלא טבע, בשורא טבע? אמר ליה אביי:
לא מיבעיא קאמר, לא מבטיא בשורא - דאפילו בכל מימות שבעולם לא טבע, אלא אפילו
גברא דטבע בכל מימות שבעולם - בימא דסדום לא טבע. למאי נפקא מינה? כי הא, דרבין
הוה שקיל ואילי אחוריה דרבי ירמיה אגודא דימא דסדום, אמר ליה: מהו למימשי מהני מיא
בשבת? א"ל: שפיר דמי. מהו למימז ולמיפתח? אמר ליה: זו לא שמעתי, פיצא בה שמעתי;
דאמר ר' יורא, וימני א"ל משמיה דרב מתנה וימני אמר לה משמיה דמר עוקבא, ותרנוייהו
משמיה דאבהו דשמואל ולוי אמרין, חד אמר: יין בתוך העין - אסור, על גב העין - מותר,
וחד אמר: רוק תפל, (אפילו) על גב העין - אסור. תסתים דאבהו דשמואל הוא דאמר: יין
בתוך העין - אסור, על גב העין - מותר. מדאמר שמואל: שורה אדם פיתו בין ונותנו על גב
העין בשבת. דשמינא ליה מואן? לאו דשמינא ליה מאבוב? ולימעימך, הא דאמר שמואל: רוק
תפל, אפי' ע"ג העין אסור, דשמינא ליה מואן? אילימא דשמינא ליה מאבוב - אלא לוי ולא
חדא אמר? אלא: חדא שמינא ליה מאבוב, וחדא - שמינא ליה מלוי, ולא ידעינן הי מאבוב
הי מלוי. אמר מר עוקבא אמר שמואל: שורה אדם קילורין מע"ש ונותן על גב עינו בשבת
ואינו חושש. בר ליואי הוי קאי קפיה דמר עוקבא, חזיה דהוה מנין ופתח, אמר ליה: פולי האי
ודאי לא שרא מר שמואל. שלח ליה רבי ינאי למר עוקבא: לישדר לן מר מהנד קילורין דמר
שמואל! שלח ליה: שדורי משרדנא לך, דלא תימא צר עון אנא. אלא הכי אמר שמואל: טובה
טיפת צונן שחרית, ורחיצת ידים ורגלים בחמין ערבית, מפל קילורין שבעולם. תניא נמי הכי,
אמר רבי מנא משום רבי יהודה: טובה טיפת צונן שחרית, ורחיצת ידים ורגלים ערבית, מפל
קילורין שבעולם. הוא היה אומר: יד לעין - תיקצין, יד לחוטם - תיקצין, יד לפה - תיקצין,
יד לאוזן - תיקצין, יד לחסודה - תיקצין, יד לאמה - תיקצין, יד לפי טפעת - תיקצין, יד

לגית

ב"ד היה במקומו בדאמרינן לעיל (דף נה). ובמועד קטן דף טו. טיפת צונן. לתת בעינו: ורחיצת ידים ורגלים בחמין ערבית. נמי מאיך העינים: הוא היה אומר. ר' מנא: יד
לעין. שחרית. קודם שיטול ידיו: תיקצין. נוח לו שתקצין, שרח רעה שורה על היד ומסמחה וכן בולין: לחסודה. ריבדא דכוסיתא, פלימא' בלעז: לפי טפעת. נקב הרעי,
שעגול כטבעת: תיקצין. ולא תגע שוב בעין או באוזן קודם נטילה:

אָבֵל עוֹשֶׂה הוּא אֵת מִי הַמֵּלֶח הַמוֹעֵטִים, וְמוֹכֵל בָּהֶן פֶּתוּ, וְנוֹתֵן
 1 וְאוֹנוֹתָן לְתוֹךְ הַתְּבַשְׁלִי. אָמַר רַבִּי יוֹסִי, וְהָלֹא הוּא הִילְמִי בֵּין אִם
 2 הוּא מְרוּבָּה וְכֵן אִם הוּא מוֹעֵט, כְּלוּמַר, אִם אִסּוּר לַעֲשׂוֹת הִילְמִי
 3 מִפְּנֵי שְׂהוּא מְרוּבָּה, אִסּוּר לַעֲשׂוֹת אִף מִי מִלַּח הַמוֹעֵטִים, וְאִם מוֹעֵטִים
 4 מוֹתָרִים, אִף מְרוּבִּים מוֹתָרִים. אֵלֶּא אֹמֵר רַבִּי יוֹסִי, וְאֵלּוּ הֵן מִי מִלַּח
 5 הַמוֹתָרִין לַעֲשׂוֹת, נוֹתֵן שָׁמֶן לְבִתְחִלָּה לְתוֹךְ הַמֵּיִם קוֹדֵם שְׁנוֹתָן אֶת
 6 הַמֶּלֶח, אִוּ נוֹתֵן שָׁמֶן לְתוֹךְ הַמֶּלֶח קוֹדֵם שְׁנוֹתָן אֶת הַמֵּיִם, כִּי הַשָּׁמֶן
 7 מַעֲבֵב אֶת הַמֶּלֶח מִלְּהַתְעָרֵב עִם הַמֵּיִם וּמַתִּישׁ אֶת כַּח הַמֶּלֶח, וְאִין הֵם
 8 מִי מִלַּח עוֹזִים שְׁמַעֲבָדִים בָּהֶם.
 9
 10 **גְּמָרָא**
 11 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה שְׁהִילְמִי אִסּוּר לַעֲשׂוֹת בִּשְׁבֹּת וּמִי מִלַּח מוֹתָר. הַגְּמָרָא
 12 מְבַרְרָת אֶת הַחִילּוּק בִּינֵיהֶם: מֵאִי קָאָמַר – מִדּוּ הִילְמִי שְׁהַמִּשְׁנָה
 13 אֹמֶרֶת וּמִדּוּ מִי מִלַּח, כְּלוּמַר, מִדּוּ הַחִילּוּק בִּינֵיהֶם. אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה
 14 אָמַר שְׁמוּאֵל, הֵכִי קָאָמַר, אִין עוֹשִׂין הִילְמִי שְׁהֵם מִי מִלַּח מְרוּבִּין,
 15 כְּדִי לִכְבוֹשׁ בָּהֶם יִרְקוֹת שִׁיתְקִימוּ זְמַן רַב, שְׁדוּמָה לְמַעֲבַד אֶת הָעוֹר,
 16 אָבֵל עוֹשֶׂה הוּא מִי מִלַּח מוֹעֵטִין, כְּדִי לְטַבֹּל בָּהֶם אֶת פֶּתוֹ אוֹ לַתֵּן
 17 לְתוֹךְ הַתְּבַשְׁלִי, שְׁאִינוּ נִרְאָה כְּמַעֲבַד.
 18 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: אָמַר רַבִּי יוֹסִי וְהָלֹא הוּא הִילְמִי בֵּין מְרוּבִּין בֵּין
 19 מוֹעֵטִין.
 20 הַגְּמָרָא מְבַרְרָת הָאֵם רַבִּי יוֹסִי בֹא לֹאסוּר אוֹ לְהַתִּיר: אִיבְעִינָא לְהוֹ,
 21 מִדּוּ כּוּוֹנֵת רַבִּי יוֹסִי שְׁאוּמֵר וְהָלֹא הוּא הִילְמִי בֵּין מְרוּבָּה וְכֵן מוֹעֵט,
 22 הָאֵם רַבִּי יוֹסִי בֹא לֹאסוּר אִף אֶת הַמוֹעֵטִים, אִוּ לְהַתִּיר אִף אֶת
 23 הַמְּרוּבִּים. אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה, רַבִּי יוֹסִי בֹא לְהַתִּיר אִף אֶת הַמְּרוּבִּים,
 24 וְרֹאיהָ לִכְךָ, מִדְּלֹא קִתְּנִי – מִכָּךְ שְׁאִין הַמִּשְׁנָה שׁוֹנָה רַבִּי יוֹסִי אִסּוּר.
 25 רַבָּה מְקַשֶּׁה עַל רַבִּי יְהוֹדָה: אָמַר לִיה רַבָּה, הָא מִדְּקִתְנִי סִיפָא – הֲלֹא
 26 מִכָּךְ שְׁנִינוּ בְּסִיפָא שְׂרַבִּי יוֹסִי אֹמֵר וְאֵלּוּ הֵן מִי מִלַּח הַמוֹתָרִין,
 27 מִכְּלָל – מִשְׁמַע דְּרַבִּי יוֹסִי בֹא לֹאסוּר בֵּין מְרוּבִּים וְכֵן מוֹעֵטִים, וְעַל
 28 כֵּן אֹמֵר וְאֵלּוּ הֵן מִי מִלַּח שְׁמוֹתִירִים לַעֲשׂוֹת. אֲלֵא אָמַר רַבָּה, רַבִּי
 29 יוֹסִי בֹא לֹאסוּר, וְכֵן אָמַר רַבִּי יְהוֹנָן לֹאסוּר.
 30 הַגְּמָרָא מְבִיאָה רֹאיהָ לְרַבָּה שְׂרַבִּי יוֹסִי בֹא לֹאסוּר אִף אֶת הַמוֹעֵטִים:
 31 תְּנִינָא נְמִי הֵכִי כְּדִבְרֵי רַבָּה, אִין עוֹשִׂין מִי מִלַּח מְרוּבִּין לְתַת לְתוֹךְ
 32 הַתְּבַשְׁלִין וְ–יִרְקוֹת כְּבוּשִׁים שְׁבִתוֹךְ גִּיסְמָרָא – כִּלִּי חֶרֶס שְׂבוּר, אָבֵל
 33 עוֹשֶׂה הוּא מִי מִלַּח מוֹעֵטִין, וְאִוֹכֵל בָּהֶן פֶּתוּ, וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַתְּבַשְׁלִי.
 34 אָמַר רַבִּי יוֹסִי, וְכִי מִפְּנֵי שְׁחִלְלוּ מְרוּבִּין וְהִלְלוּ מוֹעֵטִין, הִלְלוּ
 35 אִסּוּרִין וְהִלְלוּ מוֹתָרִין, יֹאמְרוּ מִלֵּאכָה מְרוּבָּה אִסּוּרָה מִלֵּאכָה
 36 מוֹעֵטָה מוֹתָרָה, אֲלֵא אֵלּוּ וְאֵלּוּ וְ–מְרוּבִּים וּמוֹעֵטִים אִסּוּרִין הֵן,
 37 וְאֵלּוּ הֵן מִי מִלַּח הַמוֹתָרִין, נוֹתֵן שָׁמֶן וְמוֹלֵחַ קוֹדֵם הַמֵּיִם, אִוּ שָׁמֶן
 38 וְהַמֵּיִם קוֹדֵם הַמֶּלֶח, וְכִלְכֵּל שְׁלֵלָה וְהֵן מִיִּם וְמוֹלֵחַ לְבִתְחִלָּה בִּלְא שָׁמֶן.
 39 הִרִי שְׂרַבִּי יוֹסִי בֹא לֹאסוּר אִף אֶת הַמוֹעֵטִים.
 40 (עֲזִין, צִנּוּן, וְאַתְרוּג, הֵם סִימָן לְשִׁלּוֹשׁ הַבְּרִייתוֹת הַמוֹבָאוֹת לְהֵלֵךְ
 41 שְׂרַבִּי יְהוֹדָה בֶּר חֲבִיבָא שְׁנָאן).
 42 הַבְּרִייתָא הָרֵאשׁוֹנָה שְׂרַבִּי יְהוֹדָה בֶּר חֲבִיבָא שְׁנָה: תְּנִי רַבִּי יְהוֹדָה בֶּר
 43 חֲבִיבָא, אִין עוֹשִׂין מִי מִלַּח עֲזִין בִּשְׁבֹּת, אִף אִם הֵם מוֹעֵטִים. מְבַרְרָת
 44 הַגְּמָרָא: מֵאִי מִי מִלַּח עֲזִין. רַבָּה וְרַבִּי יוֹסִי בֹא אֲבָא דְּאִמְרֵי תְּרוּוֹיְהוּ
 45 וְ–אִמְרוּ שְׁנִינָהוּ, כִּלִּי שִׁישׁ בָּהֶם הִרְבָּה מִלַּח עַד כְּדִי שְׁחִיבִיצָה צִפָּה
 46 בָּהֶן, מִפְּנֵי שְׁהַמֶּלֶח מוֹנֵעַ אוֹתָהּ מִלְּשִׁקוּעַ. וְכִפָּה הוּא שִׁיעוֹר הַמֶּלֶח
 47 בְּמִי מִלַּח עֲזִין. אָמַר אֲבִי, תִּרְי תִּלְתִּי מִלֵּחָה וְתִלְתָּה מֵאָ – שְׁנִי
 48 שְׁלִישׁ מִלַּח וְשְׁלִישׁ אַחַד מֵיִם. לְמֵאָ עֲבָדִי לָהּ – לְאִיזָה צוֹרֵךְ עוֹשִׂים
 49 כֵּן. אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, לְמוֹדִיָּסָא – לַתֵּת מִדֵּם עַל שׁוּמֵן שֶׁל דָּגִים, וְהִיוּ
 50 עוֹשִׂים כֵּן לִכְבוֹשׁ בָּהֶם דָּגִים, וּלְפִיכָךְ אִסּוּר לַעֲשׂוֹת מִי מִלַּח עוֹזִים
 51 שְׁנִרְאָה כְּעוֹשָׂה כֵּן לִכְבוֹשׁ בָּהֶם אֶת הַדָּגִים.
 52 בְּרִייתָא שְׁנִינָה: תְּנִי רַבִּי יְהוֹדָה בֶּר חֲבִיבָא, אִין מוֹלְחִין צִנּוּן וְכִיבִיצָה
 53 בְּשִׁבְתָּה, שִׁלַּשׁ אוֹ אַרְבַּע חֲתִיכוֹת יָחִד, כִּיּוֹן שְׁהַמֶּלֶח מַעֲבָדִים וְנַעֲשִׂים
 54 קִשְׁתִּי וִישׁ בּוֹה תִּיקוֹן. רַבִּי חִזְקִיָּה מְשִׁמִּיָּה דְּאֲבִי אָמַר, צִנּוּן אִסּוּר,
 55 וְכִיבִיצָה מוֹתָרָה, מִשּׁוּם שְׁהַמֶּלֶח אִינוּ מוֹעִיל כֹּל כִּךְ לְכִיבִיצָה. אָמַר רַב
 56 נַחֲמִי, מִרְיֵשׁ הָוָה מִלְּחָנָא שְׁוֹנָלָא – בְּתַחִילָה הִייתִי מוֹלַח צִנּוּן בִּשְׁבֹּת,

אָמִינָא אִסְסוּרִי קָא מְפָסְדִינָא לִיה – לִפִּי שְׁסִבְרֵיתִי שְׁאִין מִפְסִידוּ בִּכְךָ
 57 וְאִין זֶה כְּעִיבוֹד, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, שְׁוֹנָלָא חוֹרְפִי מְעָלָ – צִנּוּן חֲרִיף הוּא
 58 טוֹב, וּמִלַּח מוֹצִיא אֶת הַחֲרִיפוֹת, וְאִם כֵּן אִין דֶּרֶךְ עִיבוֹד בִּכְךָ, אִךְ בִּינּוֹן
 59 דְּשִׁמְעֵנָא לָהּ – שְׁשִׁמְעֵתִי לְדַבֵּר זֶה, דְּכִי אָתָּא עוֹלָא – שְׂכֹאשֶׁר
 60 עוֹלָא בֹא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבַבֵּל וְאָמַר, בְּמַעֲרָבָא מְלַחִי בִּישְׂרֵי בִּישְׂרֵי
 61 – בֹּאֲרֵךְ יִשְׂרָאֵל מוֹלְחִים בִּימּוֹת הַחוּל עֲרִימוֹת שֶׁל צִנּוּן, לִפִּי שְׁהַמֶּלֶח
 62 מוֹעִיל לְצִנּוּן, מִכְּלָל לֹא מְלַחֵנָּא – אִינוּ מוֹלַח בִּשְׁבֹּת כְּמָה חֲתִיכוֹת
 63 יָחִד, אֲבֵל מְטוֹבִלִי וְדֹאִי מְטַבִּילָנָא – לְטַבֹּל כֹּל חֲתִיכָה לְבַדָּה בַּמֶּלֶח
 64 וּלְאִכְלָה מִיד, אִנִּי וְדֹאִי מְטַבִּיל.
 65 בְּרִייתָא שְׁלִישִׁית: תְּנִי רַבִּי יְהוֹדָה בֶּר חֲבִיבָא, אָתְרוּג, צִנּוּן וְכִיבִיצָה,
 66 אִילְמָלָא – אִילוּ אוֹכֵלִם בִּלְא קְלִיפְתָּן הַחִיצוֹנָה, אִינּוֹן יוֹצִאִין מִכְּנִי
 67 מְעִיִּים לְעוֹלָם, כִּיּוֹן שְׁמַתְקִשִׁים בְּמַעֲשִׂים וְנַעֲצִירִים שִׁם.
 68 כִּי אָתָּא וְ–כְּשִׁבָא רַבִּי דִּימִי מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבַבֵּל אָמַר, מְעוֹלָם לֹא
 69 מְכַבֵּעַ גְּבָרָא וְ–אִדָם בְּמֵאָ דְּסָדוּם – בֵּיִם הַמֶּלֶח, מִשּׁוּם שְׁהַמֵּיִם
 70 מִלּוּחִים וְכַח הַמֶּלֶח מַעֲבָב מִלְּטַבּוּעַ. מְקַשֶּׁה הַגְּמָרָא: אָמַר רַבִּי יוֹסִי,
 71 הַפִּיבָה סָדוּם וְהַפִּיבָה מִלָּה – סָדוּם נִדְּפָכָה וְנִתְהַפְּכוּ גַם דְּבָרִים
 72 הָאִמּוּרִים בָּהּ (מִפִּי רַבִּי דִּימִי), גְּבָרָא הוּא דְּלֹא מְכַבֵּעַ – וְכִי רַק אִדָם לֹא
 73 טַבֵּעַ בֵּיִם הַמֶּלֶח, אֲבֵל בְּשׁוּרָא מְכַבֵּעַ – קוֹרֵת עֵץ כֵּן טַבֵּעָה שִׁם. מִתְרַצָּת
 74 הַגְּמָרָא: אָמַר לִיה אֲבִי, לֹא מִיבְעִינָא קָאָמַר – רַבִּי דִּימִי אֹמֵר אֶת
 75 דְּבָרֵינוּ דֶּרֶךְ אִין צָרִיךְ לוֹמַר, לֹא מְכַבֵּעָא – אִין צָרִיךְ לוֹמַר שְׂבִשְׁוֹרָא
 76 לֹא טַבֵּעָה שִׁם, דְּאִפִּילוּ בְּכָל מִימּוֹת שְׁבַעְעוֹלָם לֹא מְכַבֵּעַ, אֲלֵא אִפִּילוּ
 77 גְּבָרָא, דְּמְכַבֵּעַ בְּכָל מִימּוֹת שְׁבַעְעוֹלָם, בְּמֵאָ דְּסָדוּם לֹא מְכַבֵּעַ מִזְמַת
 78 הַמֶּלֶח.
 79 הַגְּמָרָא מְבַרְרָת אִיזָה דִּין יוֹצֵא מִדְּבָרֵי רַבִּי דִּימִי. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: לְמֵאָ
 80 נְפִיקָא מִיָּנָה – אִיזָה דִּין יוֹצֵא מִדְּבָרֵי זֶה שְׁלֹכָךְ רַבִּי דִּימִי אֹמֵר. מְשִׁיבָה
 81 הַגְּמָרָא: כִּי הָא דְּרַבִּין הָוָה שְׁקִיל וְאִוִּיל אַחוּרִיָּה – הִיָּה מִהֵלֶךְ אַחוּרִי
 82 דְּרַבִּי יְרֵמְיָה, אֲנוּרָא דִּימָא דְּסָדוּם – בְּשִׁפְתֵי יִם הַמֶּלֶח, אָמַר לִיה רַבִּין
 83 לְרַבִּי יְרֵמְיָה, מָהוּ לְמִימְשִׁי מָהֵנִי מֵאָ בְּשִׁבְתָּה – מִדּוּ הַדִּין לְרַחוּץ
 84 בִּשְׁבֹּת אֶת הָעֵינִים בְּמֵיִם אִלוּ שְׁמֹרְפָאִים אֶת הָעֵין. אָמַר לִיה, שְׁפִיר
 85 דְּמִי – מוֹתָר, כִּיּוֹן שִׁיאֲמָרוּ שְׁעוֹשָׂה לְרַחֲצָה, וְלֹא מוֹכֵחַ שְׁעוֹשָׂה
 86 לְרַפּוּאָה. שְׁאֵלּוּ רַבִּין, מָהוּ לְמִימְשִׁי וְלְמִיפְתַּח – מִדּוּ הַדִּין לַעֲצוֹם אֶת
 87 הָעֵינִים וּלְפִתּוּחָם כְּאִשֶּׁר רוּחוֹן מִמֵּיִם אִלוּ בִּשְׁבֹּת כְּדִי שִׁיכְנֵס מִדֵּם
 88 לְעֵין. אָמַר לִיה, זֶה לֹא שְׁמַעֲתִי אִם מוֹתָר לַעֲצוֹם וּלְפִתּוּחַ אֶת עֵינֵינוּ
 89 כְּשִׁרּוּחוֹן בֵּיִם הַמֶּלֶח, אֲבֵל כִּיבִיצָא בָּהּ שְׁמַעֲתִי, שְׁבִמְקוֹם שְׁמוּכָה
 90 שְׁעוֹשָׂה לְרַפּוּאָה אִסּוּר.
 91 רַבִּי יְרֵמְיָה מְבֹאֵר הִיכֵן שְׁמַע שְׁבִמְקוֹם שְׁמוּכָה שְׁעוֹשָׂה לְרַפּוּאָה אִסּוּר:
 92 דְּאָמַר רַבִּי יוֹרָא שְׁנֵי דִּינִים, וְזִמְנִין אָמַר לָהּ מְשִׁמִּיָּה דְּרַבִּי מִתְּנָה,
 93 וְזִמְנִין אָמַר לָהּ מְשִׁמִּיָּה דְּמֵר עוֹקְבָא – פְּעַמִּים שְׂרַבִּי יוֹרָא אֹמֵר כֵּן
 94 בְּשִׁם רַבִּי מִתְּנָה וּפְעַמִּים בְּשִׁם מֵר עוֹקְבָא (שְׁשִׁמְעַתִּי מִשְׁנִינָהוּ), וְתִרְוִיְהוּ
 95 מְשִׁמִּיָּה דְּאֲבָהוּ דְּשְׁמוּאֵל וְלִוִּי אָמְרִין – וְשְׁנִינָהוּ וְרַבִּי מִתְּנָה וּמֵר
 96 עוֹקְבָא אֹמְרוּ אֶת שְׁנֵי הַדִּינִים בְּשִׁם אֲבִיו שֶׁל שְׁמוּאֵל וְלִוִּי, דִּין אַחַד
 97 בְּשִׁם אֲבִיו שֶׁל שְׁמוּאֵל וְדִין אַחַד בְּשִׁם לִוִּי, חָד – אַחַד מִדֵּם (אֲבִיו שֶׁל
 98 שְׁמוּאֵל אוֹ לִוִּי) אָמַר, לִיתֵּן יוֹן בְּתוֹךְ הָעֵין אִסּוּר, כִּי מוֹכֵחַ שְׁעוֹשָׂה כֵּן
 99 לְרַפּוּאָה, אֲבֵל לִיתֵּן יוֹן עַל גֵּב הָעֵין מוֹתָר, כְּאִשֶּׁר אִינוּ עוֹצֵם וּפּוֹתַח
 100 אֶת עֵינָיו, כִּי יֹאמְרוּ שְׁעוֹשָׂה כֵּן לְרַחֲצָה. וְחָד אָמַר, רוֹק תִּפֹּל – רוֹק
 101 שֶׁל אָדָם שֶׁלֹא טַעַם כְּלוֹם מִשְׁנִיעוֹר מִשְׁנָתוֹ, שְׁהוּא מִרְפָּא, [אִפִּילוּ]
 102 עַל גֵּב הָעֵין אִסּוּר, כִּי מוֹכֵחַ שְׁעוֹשָׂה כֵּן לְרַפּוּאָה, כִּיּוֹן שְׁהוּא מֵאִסּוּ
 103 וְלֹא רוֹחֲצִים בּוֹ שֶׁלֹא לְשֵׁם רַפּוּאָה. וְהוֹכִיחַ מִכָּךְ רַבִּי יְרֵמְיָה שְׁאִסּוּר
 104 לַעֲצוֹם וּלְפִתּוּחַ אֶת הָעֵינִים כְּאִשֶּׁר רוּחוֹן מִמֵּי יִם הַמֶּלֶח בִּשְׁבֹּת, כִּיּוֹן
 105 שְׁמוּכָה שְׁעוֹשָׂה כֵּן לְרַפּוּאָה. וְזוֹ גַם כּוּוֹנֵת רַבִּי דִּימִי לוֹמַר, כִּיּוֹן שְׁמִי יִם
 106 הַמֶּלֶח מִלּוּחִים מֵאִד, כְּפִי שְׁרֹאִים שְׁמַעוֹלִם לֹא טַבֵּעַ אָדָם בֵּיִם הַמֶּלֶח,
 107 הִרִי הֵם מִרְפָּאִים, וְאִם כֵּן אִסּוּר לַתֵּת עַל הָעֵין מִי יִם הַמֶּלֶח וּלְעַצוֹם
 108 וּלְפִתּוּחַ, כִּי מוֹכֵחַ שְׁעוֹשָׂה כֵּן לְרַפּוּאָה.
 109 הַגְּמָרָא רּוֹצָה לְהוֹכִיחַ אִיזוֹ מִן הַמִּימְרוֹת שֶׁהוֹכִיחוּ לְעִיל אֹמֵר אֲבִיו שֶׁל
 110 שְׁמוּאֵל: תְּסַתִּיִּם – יֵשׁ לְהוֹכִיחַ דְּאֲבָהוּ דְּשְׁמוּאֵל הוּא דְּאָמַר שִׁין
 111 בְּתוֹךְ הָעֵין אִסּוּר, עַל גֵּב הָעֵין מוֹתָר, מִדְּאָמַר שְׁמוּאֵל, שׁוֹרָה אָדָם
 112 פִּיתוֹ בִּינּוֹ וְנוֹתְנוֹ עַל גֵּב הָעֵין בְּשִׁבְתָּה, כִּי יֹאמְרוּ שְׁעוֹשָׂה כֵּן לְרַחֲצָה.
 113

הגמרא: **מאן תנא** – מיהו התנא שסובר דין זה. **אמר רבי ירמיה, רבי אליעזר היא, דתניא, רבי אליעזר אומר, ההורג פינה בשבת חייב כהורג נמל שהיא חיה גדולה בשבת.** אבל לרבנן ההורג כינה פטור, והוא הדין שאר שרצים.

הגמרא דוחה את דברי רבי ירמיה ומבארת את המחלוקת של רבי אליעזר וחכמים: **מתקין לה רב יוסף, מדוע העמיד רבי ירמיה דין זה כרבי אליעזר ולא כחכמים, הרי ניתן לומר שעד כאן לא פליגי – לא נחלקו רבנן עליה דרבי אליעזר ופוטרים את ההורגם בשבת, אלא דווקא בכינה, משום דאינה פרה ורבה – שאינה באה מפריה ורביה בדרך שאר בעלי חיים, אלא היא נוצרת מאליה מבשר האדם, אבל בשאר שרצים ורמשים דפרין ורבה – שבאים מפריה ורביה, לא פליגי – לא נחלקו רבנן על רבי אליעזר, וגם הם סוברים שההורגם חייב. וישניהם – רבנן ורבי אליעזר – לא למדוהו לאיסור הריגת בעלי חיים בשבת אלא מאילים מאדמים, שנשחטו במשכן לצורך עורותיהם. אלא שנחלקו איזה בעלי חיים יש ללמוד מהם, רבי אליעזר סבר, באילים, מה אילים שיש בהן בהריגתם נטילת נשמה, אף כל בעל חי שיש בו בהריגתו נטילת נשמה, ואף כינה יש בהריגתה נטילת נשמה, ולכן חייב על הריגתה. ורבנן סברי, באילים, מה אילים דפרין ורבין, אף כל דפרה ורבה, אבל ההורג כינה שאינה פרה ורבה פטור. ואם כן אין הכרח להעמיד את הדין שיוצא מהמשנה 'שההורג שאר שרצים חייב' כרבי אליעזר, אלא ניתן להעמיד את זה אף כרבנן.**

אביי מקשה על מה שאמר רב יוסף שכנים אינם פרים ורבים: **אמר ליה אביי, וכי פינה אין פרה ורבה, והאמר מר במסכת עבודה זרה (א), שבחלקו השלישי של היום יושב תפוש פרוה הוא וזן את כל העולם, מפרני ראמים – חיה גדולה, ועד ביצי בינים.** ומשמע שהכוונה היא לכינים קטנים בזמן שיוצאים מביציהם, ומוכח שכנים פרים ורבים, שהרי יוצאים מביציהם. מתרצת הגמרא: אין הכוונה לכינים בזמן שיוצאים מביציהם, אלא מינא הוא – זהו מין שרץ דמיקרי – והנקרא ביצי בינים, אבל כינים אינם יוצאים כלל מביצה אלא הם נוצרים מבשר אדם.

הגמרא מקשה עוד על רב יוסף: **והתניא, טפויי – מין שרץ וביצי בינים.** ומשמע שכונת הברייתא לכינים שיוצאים מביציהם, ואם כן מוכח שהכינים פרים ורבים שהרי הם יוצאים מביציהם. מתרצת הגמרא: שגם כאן יש לפשר שאין הכוונה לכינים בזמן שיוצאים מביציהם, אלא מינא הוא דמיקרי ביצי בינים.

הגמרא מקשה על רב יוסף שאמר שלפי כולם ההורג שאר שרצים חייב: **והרי פרעוש דפרה ורבה, ותניא, הוצד פרעוש בשבת, רבי אליעזר מחייב, ורבי יהושע פוטר.** הרי שרבי יהושע פוטר את הצד פרעוש אף שהוא פרה ורבה, ואם כן גם ההורגו פטור. מתרצת הגמרא: **אמר רב אשי, צידה אהרינה קרמית – אתה מקשה מצידה על הריגה, עד כאן לא פליגי – לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע, אלא לענין צידה, דמר – רבי אליעזר סבר, דבר שאין במינו ניצוד – שאין דרך לצודו, כגון פרעוש, חייב, ומר – רבי יהושע סבר פטור, לפיכך הצד פרעוש פטור, כיון שאין הדרך לצודו, אבל לענין הריגה של פרעוש, אפילו רבי יהושע מודה שחייב, משום שהוא פרה ורבה. שנינו במשנה: הוצד לצורך חייב וכו' שלא לצורך פטור.**

מבררת הגמרא: **מאן תנא** – מיהו התנא שסובר שהצד שלא לצורך פטור. **אמר רב יהודה אמר רב, רבי שמעון היא, דאמר מלאכה שאין צריכה לגופה פטור עליה, וכאשר צד שרצים שלא לצורך גופו אלא רק כדי שלא יזיקו, הרי זה מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור.**

הגמרא מביאה שיש ששונים את דברי רב שהמשנה כרבי שמעון על משניות אחרות: **איכא דמתני לה אהא – יש ששונים את דברי רב על המשנה בעדיות (פ"ב מ"ה), המפסי מורסא – המבקע פצע שיש בו מוגלה בשבת, אם כוונתו לבקע כדי לעשות לה פה – שיהיה בה פתח מכאן ואילך, חייב, ואם כוונתו לבקע רק כדי להוציא מנהג לכה – מוגלה, ואינו חושש אם יסתם מיד, פטור. מאן תנא – מיהו התנא הסובר שאם אינו צריך לפתח פטור, אמר רב יהודה אמר רב, רבי שמעון היא, דאמר מלאכה שאין צריכה לגופה פטור עליה. וכאן שהמלאכה היא עשית פתח, כאשר אינו צריך לפתח אלא צריך להוציא את המוגלה, הרי זו מלאכה שאינה צריכה לגופה, ולכן הוא פטור.**

ואיכא דמתני לה אהא – ויש ששונים את דברי רב על המשך המשנה בעדיות (ע"ה), הוצד נחש בשבת, אם מתעסק בו שלא ישכנו, פטור, ואם צדו לצורך רפואה, חייב משום מלאכת צידה. מאן תנא – מיהו התנא הסובר שהצד כדי שלא ישכנו פטור, אמר רב יהודה אמר רב, רבי שמעון היא, דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה, וכאשר אינו צריך את צידת הנחש, אלא צדו רק שלא ישכנו, ואם לא היה נושכו, לא היה צדו, הרי זו מלאכה שאינה צריכה לגופה.

הגמרא מביאה דין בענין השולח דג מן הים: **אמר שמואל, השולח – והמגביה ומוציא דג מן הים, כיון שיש בו – שהדג התייבש בחלקו כשיעור רוחב פלע – מין מטבע, חייב משום נטילת נשמה, אף אם החזירו למים כשהוא עדיין חי, כיון שימות. אמר רבי יוסי בר אבין, ובין סנפידיו – ודווקא שנתייבש בין סנפידיו חייב, שאו ודאי שימות, אבל אם נתייבש במקום אחר, יכול לחיות, ופטור. אמר רב אשי, לא תימא – אל תאמר שחייב רק כאשר יבש ממש, אלא אפילו יבש קצת, דעבר ירי – שזב ירר ממנו ואם נוגעים בו נמשך עם האצבע חוט מהירר, גם חייב.**

הגמרא מביאה דין בענין דלדול עובר במעי אמו: **אמר מר בר המדורי אמר שמואל, הושיט אדם את ידו למעי בהמה, ודלדול – עקר עובר שבמעייה ממקום חיבורו, והפילה על ידי זה את עובריה, חייב. מבררת הגמרא: מאי מעמא – משום איזה מלאכה ניתן לחיבו. אמר רבא, בר המדורי אספקא לי – הסביר לי טעמו של דבר זה, לא – וכי לא אמר רב ששת, האי מאן דתלש בשותא מהיומי והיומי – התולש כשות שגדל על מיני קוצים ויונק דרכם מהקרקע, מיתייב משום עוקר דבר מגידולו שהיא תולדת קוצר, ואף על פי שאינו מחובר לקרקע. הרי שאפילו על דבר שאינו מחובר לקרקע חייבים משום קוצר, הקא נמי – אף כאן בדלדול עובר במעי אמו, מיתייב משום עוקר דבר מגידולו, שעקרו ממקום גידולו אף שאינו מחובר לקרקע.**

דין נוסף בענין עוקר דבר מגידולו: **אמר אביי, האי מאן דתלש – מי שתולש**

1 חבירו, שלא איכפת לו כלל מתיקון הקרקע, ומכיון שאין לו הנאה
2 בכך פטור אף לדעת רבי שמעון.

משנה

3 המשניות מכאן ועד סוף הפרק עוסקות בדיני מלאכת כותב, שהיא
4 אחת מל"ט המלאכות הנוכרות לעיל (עג): **הַכּוֹתֵב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, בֵּין**
5 **בֵּיד יְמִינוֹ, בֵּין בְּשֻׁמְאָלוֹ, בֵּין כְּתָבָם מִשֵּׁם אֶחָד** – ששם שתי האותיות
6 שוה, כגון ששתייהם אל"ף, **בֵּין מִשְׁתֵּי שְׁמוֹת, כְּגוֹן אל"ף בִּי"ת, וְבֵין**
7 **אִם כְּתָב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת מִשְׁתֵּי סְמָנִיּוֹת** – שני מיני סמנים, כגון שכתב
8 אות אחת בדיו ואחת בסיקרא, וכן הכותב **בְּכָל לְשׁוֹן** – בכל שפה
9 ובכל כתב, **חַיִּיב מִשׁוּם מְלָאכָת כּוֹתֵב. אִמֵּר רַבִּי יוֹסִי, לֹא חַיִּיבֵיב אֶת**
10 **הַכּוֹתֵב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת מִשׁוּם מְלָאכָת 'כּוֹתֵב', אֲלָא מִשׁוּם מְלָאכָת**
11 **'רוֹשֵׁם', שֶׁכֵּן כָּף הִיוּ כּוֹתְבֵין סִמָּנִים עַל קֶרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן, לִפִּי שְׁכֵשְׁהוּ**
12 **נוֹסְעִים בַּמִּדְבָּר מִמָּקוֹם לִמָּקוֹם הִיוּ מִפְּרָקִים וּמִקִּימִים אֶת הַמִּשְׁכָּן**
13 **מִחדֵש, וּבְכַדִּי שׁוֹכְלוּ לִידֵעַ בַּהֲקָמְתוֹ אִיּוֹן בֵּן זִוְגָא שֶׁל כָּל קֶרֶשׁ וּקֶרֶשׁ**
14 **וְלֹא יִחְלִיפוּ אֶת הַסֹּדֶר, עָשׂוּ סִמָּן עַל כָּל קֶרֶשׁ. וְלִכֵּן חַיִּיבֵיב אִינוֹ עַל**
15 **כְּתִיבַת אוֹתִיּוֹת בְּדוּקָא, אֲלָא אֵף הַעוֹשָׂה שְׁתֵּי רְשִׁימוֹת לִסְמָן בְּלִבָּד**
16 **חַיִּיב.**

17 נתבאר בתחילת המשנה ששיעור כתיבה להתחייב עליו הוא שתי
18 אותיות, אך לא נתבאר אם כן הוא רק במתכוין לכתוב שתי אותיות
19 אלו בלבד, שבכתיבתם הושלמה מלאכתו. המשנה מבררת נידון זה:
20 **אִמֵּר רַבִּי יְהוֹדָה, מְצִינֵי שִׁיתְחַיִּיב אָדָם גַּם עַל כְּתִיבַת שֵׁם קֶמֶן מִתּוֹךְ**
21 **שֵׁם גָּדוֹל, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא גָמַר אֶת מְלָאכְתּוֹ, שֶׁהִי נִתְכַּוֵּן לְכַתּוֹב**
22 **תִּיבָה אַרוּכָה וּלְמַעֲשָׂה כְּתָב רַק תִּיבָה קְצֵרָה. וּמִבִּיאָה הַמִּשְׁנָה כְּמָה**
23 **דּוּגְמָאוֹת לַכֹּךְ, כְּגוֹן הַכּוֹתֵב תִּיבַת 'שֵׁם' מִתּוֹךְ תִּיבַת 'שְׁמִעוֹן'**
24 **וּמִ'שְׁמוּאֵל', וְכֵן הַכּוֹתֵב 'נֶחַ' מִ'נִּחֹר', 'דִּן' מִ'דִּנְיָאֵל', 'גֵּד' מִ'גִּדְיָאֵל'.**
25 **בְּכָל הַדּוּגְמָאוֹת הֵלְלוּ הוּאֵל וְהֵשֶׁם הַקָּצֵר נִחְשָׁב לְשֵׁם בְּכָל מָקוֹם, אֵף**
26 **עַל פִּי שֶׁהוּא הַתְּכַוֵּן לְכַתּוֹב שֵׁם אַרוּךְ חַיִּיב.**

גמרא

27 הגמרא מבררת מדוע חייב על כתיבה ביד שמאל. מקשה הגמרא:
28 **בְּשֻׁלְמָא** – המשנה מובנת מדוע **אִמְרֵין לִיחַיִּיב** – על כתיבה ביד ימין
29 **חַיִּיב, מִשׁוּם דְּדֶרֶךְ כְּתִיבָה בְּכָף** – שכן דרך העולם לכתוב ביד ימין,
30 **אֲלָא אֲשֻׁמְאֵל** – על כתיבה ביד שמאל **אֲמַאי** – למה חייב, **הָא אִין**
31 **דֶּרֶךְ כְּתִיבָה בְּכָף**. מתרצת הגמרא: **אִמֵּר רַבִּי יְרֵמְיָה, בְּאִמְרֵי יָד שְׁנֵי**
32 **– דִּין מִשְׁתַּנּוּ נִאֲמַר רַק בְּאִדָּם שֶׁדֶּרֶךְ כְּתִיבָתוֹ בִּיד שְׁמָאל, אֲבָל שֶׁאֵר**
33 **בְּנֵי אָדָם אֵינֶם חַיִּיבִים אֲלָא עַל כְּתִיבָה בִּימִין.**
34 מקשה הגמרא: אם משנתנו עוסקת באטר יד, **וְתִהְיוּ שְׁמָאל דִּידֵיהּ**
35 **בִּימִין דְּכּוֹלֵי עַלְמָא** – שתחשב ידו השמאלית כמו יד ימין של כל
36 אדם, **וְאֲשַׁמְאֵל לִיחַיִּיב אִמְרֵין לֹא לִיחַיִּיב** – ויתחייב רק על כתיבה
37 ביד שמאל ולא על כתיבה בימין, ומדוע שנינו במשנתנו שהכותב ביד
38 ימין חייב. מתרצת הגמרא: **אֲלָא אִמֵּר אַבְבִּי, מִשְׁתַּנּוּ עוֹסְקֵת בְּאִדָּם**
39 **הַשּׁוֹלֵט בְּכְתִיבָה בְּשְׁתֵּי יָדָיו, וְלִכֵּן חַיִּיב בֵּין עַל כְּתִיבָה בִּימִין וְבֵין עַל**

40 כתיבה בשמאל. אבל כל אדם אינו חייב אלא כשכתב בידו המיומנת
41 לכתיבה, אם כתיבתו בימין חייב רק על כתיבה בימין, ואם הוא אטר
42 יד חייב רק על כתיבה בשמאל.
43 הגמרא מביאה תירוץ אחר: **רַב יַעֲקֹב פְּרִיָּה דְּכֵתִיב יַעֲקֹב אִמֵּר, הָא**
44 **מִנִּי** – מי הוא התנא שסובר שגם מי שדרכו לכתוב בימין חייב על
45 כתיבה בשמאל, **רַבִּי יוֹסִי הִיא, דְּאִמֵּר בַּמִּשְׁנָתוֹ שֶׁלֹּא חַיִּיבֵיב אֶת**
46 **הַכּוֹתֵב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת אֲלָא מִשׁוּם רוֹשֵׁם, וְלִכֵּן דִּי בַּעֲשִׂית רוֹשֵׁם**
47 **כְּלָשְׁהוּ לִסְמָן וְלֹא צָרִיךְ כְּתִיבַת אוֹתִיּוֹת מִמֶּשׁ. וּלְפִיכָךְ גַּם עַל כְּתִיבָה**
48 **בִּיד שְׁמָאל חַיִּיבִים, לִפִּי שֶׁגַם אִם כְּתִיבָה בִּיד שְׁמָאל אִינֵה חֲשׁוּבָה**
49 **כְּתִיבָה, מְכַל מָקוֹם רוֹשֵׁם יֵשׁ כָּאן, וְלֹא יִתְכַּן שֶׁתִּהְיֶה כְּתִיבָה בִּיד**
50 **שְׁמָאל גְּרוּעָה מִעֲשִׂית סִמָּן בְּלִבָּד.**
51 מקשה הגמרא: **וְהָא מְדַבְּרִינָא** – והרי מזה שהסיפא של משנתנו דברי
52 **רַבִּי יוֹסִי הִיא, מִשְׁמַע שֶׁהִרְיָשָׁא לֹאֻ מְדַבְּרִי רַבִּי יוֹסִי הִיא, וְהִיאֵךְ**
53 **נִיתֵן לִזְמַר שְׁמָה שְׁנִינֵי בְּרִישָׁא שֶׁהַכּוֹתֵב בְּשֻׁמְאֵל חַיִּיב הוּא מְדַבְּרִי**
54 **רַבִּי יוֹסִי. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: כּוֹלָה – כֹּל הַמִּשְׁנָה מְדַבְּרִי רַבִּי יוֹסִי הִיא,**
55 **רוֹשֵׁם' כּוֹנֵנָה לִיתֵּן טַעַם לְרִישָׁא, מְדוּעַ בְּכָל הָאוֹפְנִים הַנּוֹכְרִים חַיִּיב,**
56 **לִפִּי שֶׁאִמֵּר רַבִּי יוֹסִי שֶׁאֵף עַל רוֹשֵׁם בְּלִבָּד חַיִּיבִים.**
57 הגמרא מקשה סתירה מדברי רבי יהודה שבברייתא על דברי רבי
58 יהודה שבמשנה. שנינו במשנה: **אִמֵּר רַבִּי יְהוֹדָה מְצִינֵי שִׁיתְחַיִּיב**
59 **אָדָם עַל כְּתִיבַת שֵׁם קֶטָן מִשֵּׁם גָּדוֹל, כְּגוֹן כְּבוֹתֵב שֵׁם מִשְׁמַעוֹן.**
60 מדייקת הגמרא: **אֲלָא מוֹכַח מִהַדּוּגְמָאוֹת שֶׁנִּקְטַר רַבִּי יְהוֹדָה, שֶׁרַק עַל**
61 **כְּתִיבַת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת וְהֵן שְׁנֵי שְׁמוֹת – שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת שׁוֹנוֹת הוּא**
62 **דְּמַחֲיִיב, אֲבָל עַל כְּתִיבַת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת וְהֵן שֵׁם אֶחָד – אוֹתִיּוֹת שׁוֹנוֹת,**
63 **כְּגוֹן שֶׁהַתְּכַוֵּן לְכַתּוֹב 'שֶׁשׁ' וְכַתֵּב 'שֵׁשׁ', או הַתְּכַוֵּן לְכַתּוֹב 'תַּנָּן'**
64 **וְכַתֵּב 'תַּת', לֹא מַחֲיִיב, אֵף עַל פִּי שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת אֲלוֹ יֵשׁ לָהֶם**
65 **מִשְׁמַעוֹת שֶׁל מִילָה בְּפִנֵּי עֲצָמָה.**
66 מקשה הגמרא: **וְהִתְנַיֵּא** – והרי שנינו בברייתא, נאמר בתורה בענין
67 נשיא שחטא בשגגה (ויקרא ד כב) **'וְעָשָׂה אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲלֵהֶן**
68 **אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָה בְּשִׁגְגָה, וּמִזֶּה שֶׁנִּאֲמַר 'אֶחָת' מִשְׁמַע שֶׁחֲטָא**
69 **בַּעֲשִׂית פְּעוּלָה שְׁלִימָה. וְכֹל – שְׁמָא תִּאֲמַר מִשְׁמַעוֹ כִּי אִינוֹ חַיִּיב**
70 **עַל עֲשִׂית מְלָאכָה בְּשַׁבַּת עַד שִׁיכְתּוּב אֶת כָּל הַשֵּׁם – אֶת כָּל הַתִּיבָה**
71 **שֶׁהַתְּכַוֵּן לְכַתּוֹב, וְעַד שִׁיֵּאָרוּג אֶת כָּל הַבְּגָד שֶׁבִּדְעָתוֹ לֶאֱרוּג, וְעַד**
72 **שִׁיֵּעָשָׂה אֶת כָּל הַנִּפְשָׁה, וְכֹל עוֹד שֶׁלֹּא גָמַר מְלָאכְתּוֹ פְּטוֹר, תִּלְמּוֹד**
73 **לִזְמַר – מִלְּמַדְנוּ הַכּוֹתֵב בַּעֲנִין אָדָם שֶׁחֲטָא בְּשִׁגְגָה (שם ד ט) וְעָשָׂה**
74 **מִאֶחָת מִהֶנָּה, וּמִתִּיבַת 'מֵאֶחָת' מִשְׁמַע, שֶׁחַיִּיב גַּם אִם עָשָׂה רַק חֵלֶק**
75 **מִן הַמְּלָאכָה.**
76 מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא: **אִי** – אם אתה לומד מ'מֵאֶחָת' שֶׁחַיִּיב גַּם בְּאוֹפֵן
77 שֶׁעָשָׂה רַק מִקְצֵת מִן הַמְּלָאכָה, **וְכֹל – שְׁמָא תִּאֲמַר שֶׁאִפְּלוּ לֹא כְּתָב**
78 **אֲלָא אוֹת אֶחָת מִן הַתִּיבָה שֶׁבִּדְעָתוֹ לְכַתּוֹב, וְלֹא אָרַג אֲלָא חוּט**
79 **אֶחָד מִהַבְּגָד שֶׁבִּדְעָתוֹ לֶאֱרוּג, וְלֹא עָשָׂה אֲלָא בֵּית אֶחָד בְּנִפְשָׁה יִהְיֶה**
80 **חַיִּיב.**

אגרות קודש

ב"ה, ה' שבט, תשט"ז

ברוקלין.

הרה"ג וו"ח אי"א בנש"ק בעל מדות מו"ה חיים שמעון זאב ש"י

שלום וברכה!

...במש"כ ע"ד מספר י"ט - יש להעיר ולהאיר ממאמר בעל השמחה ד"ט כסלו והוא בתו"א ד, ו -

במש"כ ע"ד מספר ל"ו יעויין לקו"ת פקודי ד, ג. שם במדבר ה, ד. שו"ת יהודא יעלה ס"א.

1 **אֶחָת**, ותחת זאת כתבה **מֵאֶחָת** במ"ם יתירה. ב. שיכלה התורה
2 לכתוב **הֵנָּה**, ותחת זאת כתבה **מֵהֵנָּה** במ"ם יתירה. ג. שיכלה
3 התורה לכתוב **וְעֵשָׂה אֶחָת** או **וְעֵשָׂה הֵנָּה**, נמצא שתיבת **אֶחָת** או
4 תיבת **הֵנָּה** מיותרת. לפיכך סבר שיש לדרוש בתחילה את משמעות
5 הכתוב בלא הוספת האות מ"ם, כאילו נכתב **וְעֵשָׂה אֶחָת הֵנָּה**, ויש
6 לכך שתי משמעויות. משמעות אחת, שלפעמים אדם עושה עבירה
7 **מֵאֶחָת** **שֶׁהִיא** נחשבת לו כ'**הֵנָּה** – כעבירות רבות, וחייב על כך כמה
8 חטאות. ומשמעות שנייה, שלפעמים אדם עושה **הֵנָּה** – עבירות
9 רבות **שֶׁהִיא** **אֶחָת** – ואף על פי כן הן נחשבות לו כעבירה אחת.
10 ומשום כך מובן מדוע כתבה התורה גם **אֶחָת** וגם **הֵנָּה**. ומתוספת
11 המ"ם שבתיבת **אֶחָת** יש לדרוש, שאם היה נאמר **מֵאֶחָת**, היה
12 משמע שאין חייבים על עשיית מלאכה אלא באופן שעשאה
13 בשלמותה, ולכן המתכוין לכתוב **שֶׁמַּעֲוֹן** אינו חייב עד שיכתוב את
14 כל התיבה כולה. לפיכך נאמר **מֵאֶחָת** ללמד שחייבים גם על עשיית
15 מקצת מהמלאכה אם היא מתקיימת במקום אחר, דהיינו שגם בכתב
16 **שֶׁמַּעֲוֹן** חייב. ומתוספת המ"ם שבתיבת **הֵנָּה** יש לדרוש,
17 שאם היה נאמר רק **הֵנָּה**, היה משמע שחייבים רק בעשיית **אֲבוֹת**
18 מלאכות, אבל העושה את תולדות המלאכות פטור. לכן נאמר
19 **מֵהֵנָּה** לרבות את התולדות, שגם על עשייתם חייבים.
20 ממשיכה הגמרא לבאר: שדרשת **מֵאֶחָת שֶׁהִיא הֵנָּה** המלמדת
21 שלפעמים חייבים על עבירה אחת חטאות רבות, עוסקת במי שחילל
22 את השבת בדרך **שֶׁבֶת וְשִׁנְתָּ מְלָאכֹת**, דהיינו שידע שהיום שבת
23 ושישנם מלאכות שנאסרו בה מן התורה, אך לא ידע שהמלאכות
24 שעשה הם המלאכות האסורות בה, אף על פי שבעשיית כולן חילל
25 שבת אחת, וכאילו עשה רק עבירה אחת. חייב חטאת על כל מלאכה
26 בפני עצמה, מפני שכל מלאכה ומלאכה נעשתה בשגגה, ונחשבת
27 כעבירה בפני עצמה. ודרשת **הֵנָּה שֶׁהִיא אֶחָת** המלמדת שחייב על
28 עבירות רבות חטאת אחת, עוסקת ב**שִׁנְתָּ שֶׁבֶת וְיָדוֹן מְלָאכֹת**,
29 דהיינו ששכח שהיום שבת, אך ידע שהמלאכות שעשה אסורות
30 בשבת, אף על פי שעשה מלאכות רבות, כיון ששגג בדבר אחד נחשב
31 לו כאילו עשה רק עבירה אחת, ואינו חייב אלא חטאת אחת.
32 הגמרא דנה בכותב מ"ם פתוח במקום מ"ם סתום. שנינו במשנה: **אָמַר**
33 **רַבִּי יְהוּדָה**, מְצִינוּ שֵׁם קֶמֶן מִשֵּׁם גְּדוֹל, כגון הכותב **שֵׁם** מ'שמעון'.
34 מקשה הגמרא: מִי דָמִי – וכי ניתן לדמות את המ"ם של תיבת **שֵׁם**
35 למ"ם של תיבת **שִׁמְעוֹן**, והלא המ"ם דתיבת **שֵׁם** קָטוֹם – מ"ם
36 סופית. וּמ"ם דתיבת **שִׁמְעוֹן** פְּתוּחָה, והמתכוין לכתוב **שִׁמְעוֹן** וכתב
37 שתי אותיות, כתב בהכרח מ' פתוח ולא ס', סתום, והיא קורא רבי
38 יהודה ל**שֵׁם** שֵׁם קָטָן, הלא אין זה שם המתקיים בפני עצמו במקום
39 אחר.
40 מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב חֲסִידָא**, זאת אוֹמְרָת – ממשנה זו מוכח,
41 שבתפילין מזוזה וספר תורה, סופר שהיה צריך לכתוב אות **קָטוֹם**,
42 וְעֵשָׂא פְתוּחָה, כגון שבמקום לכתוב **ס'** כתב **מ'**, הספר **כֶּשֶׁר**, ולכן
43 **שֵׁם** נחשב שם שמתקיים בפני עצמו.
44 הגמרא מביאה ברייתא הסותרת את דברי רב חסידא: מִיֵּיתִיבִי, שנינו
45 בברייתא לגבי כתיבת תפילין ומזוזה, נאמר בתורה (דברים 1 ט)
46 **וְכִתְבָתָּהּ**, תיבה זו דרשוה חכמים כאילו היא מורכבת משתי תיבות

47 **וְכִתְבָּהּ** תם', ולמדו מכך שצריך שֶׁתִּהְיֶה תִּמְחָה – שלמה,
48 כהלכתה. ולכן צריך הסופר להקפיד בכתיבת האותיות **שֶׁלֹא יִכְתוּב**
49 את ה**אֶלְפִין** כְּעֵינֵינָה, ולא את ה**עֵינֵינָה** כְּאֶלְפִין, לא את ה**בֵּית** כְּפֶה, ולא
50 את ה**כֶּפֶף** כְּבֵיתֵינָה, לא את ה**נָמִין** כְּצִדֵּינָה, ולא את ה**צִדֵּינָה** כְּנָמִין,
51 לא את ה**דָּלֶת** כְּרִישֵׁינָה, ולא את ה**רִישֵׁינָה** כְּדָלֶתֵינָה, לא את ה**הֵיחַיִּין**
52 כְּהֵיחֵינָה, ולא את ה**הֵיחֵינָה** כְּהֵיחַיִּין, לא את ה**הֵיחֵינָה** כְּהֵיחַיִּין, ולא את
53 ה**הֵיחֵינָה** כְּהֵיחַיִּין, לא את ה**הֵיחֵינָה** כְּהֵיחַיִּין, לא את ה**הֵיחֵינָה** כְּהֵיחַיִּין, ולא את
54 ה**הֵיחֵינָה** כְּהֵיחַיִּין, לא את ה**הֵיחֵינָה** כְּהֵיחַיִּין, לא את ה**הֵיחֵינָה** כְּהֵיחַיִּין, ולא את
55 ה**הֵיחֵינָה** כְּהֵיחַיִּין, וכן כִּף נוֹן פ"ה וצ"י שצריך לעשותם כְּפּוֹפִין
56 ו-כ,נ,פ,צ, כפי שהם נכתבות באמצע התיבה, לא יעשה כְּפּוֹפִין
57 ו-ך,ן,ף,ץ, כפי שהם נכתבות בסוף התיבה, ואת ה**פּוֹפִין** לא יעשה
58 כְּפּוֹפִין. ולא יכתוב את ה**מֵימִין** הבאים בסוף התיבה ו-מ"ם סופית
59 כְּמֵמִין, ולא את ה**סִמְכִין** כְּמֵמִין, ולא יכתוב את הממין ה**סִמְכִין**
60 ו-מ"ם סופית כְּפִתוּחִין, ולא את הממין ה**פְּתוּחִין** כְּסִמְכִין.
61 הברייתא מביאה דינים נוספים שהסופר צריך להקפיד בהם: **פְּרָשָׁה**
62 שצריכה להיות פְּתוּחָה לא יַעֲשֶׂה סְתוּמָה, ופרשה שצריכה להיות
63 סְתוּמָה לא יַעֲשֶׂה פְּתוּחָה. פרשה של ספר תורה שכתבה כְּשִׁירָה
64 – ככל השירות שבתורה נביאים וכתובים, הכתובות בדילוגים, באופן
65 שנראה הכתב כאריה על גבי לבינה, או שכתב את השירה כְּפִזְמָה
66 כָּה – כדרך כתיבת שאר הפרשיות, או שכתב **שֶׁלֹא בְרִיז**, אלא
67 במינים אחרים, או שכתב את ה**אֲזָכָרוֹת** ו-שמות ה' בְּהֶבֶל, הרי אלו
68 יִנָּזְרוּ, כדן כתבי הקודש שאינם ראויים לקריאה.
69 הרי שמפורש בברייתא, שמ"ם סתום שעשאו פתוח או מ"ם פתוח
70 שעשאו סתום פסול, והיאך אמר רב חסידא סתום ועשאו פתוח
71 כשר.
72 מתרצת הגמרא: הוא דְּאָמַר בִּי הָאֵל תָּנָא – רב חסידא שאמר שכשר,
73 סובר כשיטת התנא המובא בברייתא, דְּתָנִיא – ששנינו בברייתא
74 אחרת, בענין הקרבת הקרבנות בשבעת ימי חג הסוכות, רַבִּי יְהוּדָה
75 בֶּן בִּתְרִיהַ אֹמְרָא, נֶאֱמַר בְּקִרְבָּנוֹת הַיּוֹם הַשֵּׁנִי וְנִסְכֵּיהֶם, וְנִסְכֵּיהֶם
76 וְנִסְכֵּיהֶם בְּקִרְבָּנוֹת הַיּוֹם הַשֵּׁנִי (שם בט לא) וְנִסְכֵּיהֶם, ונאמר בְּקִרְבָּנוֹת
77 הַיּוֹם הַשֵּׁנִי (שם בט לג) בְּמִשְׁפָּחָם, שלא כבשאר הימים שנאמר
78 בהם וְנִסְכֵּיהֶם וְכִמְשָׁפָט. הרי שבכל שלשת התיבות הנזכרות ישנם
79 שלש אותיות מיותרות, אות מ"ם של היום השני, אות יו"ד של היום
80 הששי, ואות מ"ם של היום השביעי, וכולן מצטרפות לתיבת **מִיָּמִין**.
81 מִכָּאֵן דרשו חכמים שיש רֶמֶז לַמְצוֹת נִסְפֹּף הַיָּמִים מִן הַתּוֹרָה.
82 הרי שתנא זה דורש את המ"ם שבתיבת וְנִסְכֵּיהֶם שהוא מ"ם
83 סופית, כאילו היה זה מ"ם באמצע תיבה שהוא מ"ם פתוח. אם כן
84 מוכח שלדעתו אם כתב הסופר מ"ם סתום במקום מ"ם פתוח הספר
85 כשר. וּמִדִּפְתוּחָה וְעֵשָׂא סְתוּמָה כְּשֶׁר – ומוזה שאנו רואים שכשעשה
86 את שאמורה להיות פתוחה סתומה הספר כשר, יש לנו ללמוד
87 בְּסִתוּמָה נָמִי – שגם בסתום הדין כן, שְׁתוּמָה וְעֵשָׂא פְתוּחָה – שכשכתב
88 אות פתוחה במקום סתומה כגון **שֵׁם** במקום **שֶׁם**, הספר **כֶּשֶׁר**.
89 דוחה הגמרא: מִי דָמִי – האם ניתן לדמות את חידושו של רב חסידא
90 למה שנתבאר בדרשה של רבי יהודה בן בתירה, הלא בְּפִתוּחָה וְעֵשָׂא
91 סְתוּמָה – בכתיבת מ"ם סתום במקום מ"ם פתוח,

אגרות קודש

[יו"ד שבט, תשט"ו]

ביום ההילולא ביחוד יתחזקו באמונתם בהוי' ובמשה עבדו, ואתפשטותי בעל ההילולא, ובבטחונם
אשר אף עתה עומד ומשמש, ומעורר שימושכו ברכות והצלחה בגשמיות וברוחניות לכל צאן מרעיתו,
ושמירת עינא פקחא דלא ניים, וכפסק רבותינו הזקן והאמצעי והצמח צדק, לא נכון לעקור משכן מפני
המאורע, כי שם דוקא יצוה הוי' את הברכה והרחמים נחלה בלי מצרים.

בברכה המשתתף בהתעודותם.

1 ליה לריש לקיש, דאמר ריש לקיש, מאי דכתיב - מה פירוש
2 הכתוב (משלי ג לד) 'אם ללצים הוא יליין ולענונים יתן חן', שאדם הא
3 לימלא ולהיות רשע ולץ, פותחין לו פתח טומאה, והוא שנאמר 'הוא
4 יליין', דהיינו שאין מסייעין לו ואין מונעים אותו מכך, אבל הא
5 ליפטר ולהיות עניו, לא זו בלבד שמניחים לו להכנס בפתח הקדושה,
6 אלא אף מפייעים אותו ונותנים לו חן, וכגון זה שבא לחזור בתשובה,
7 שמכינים לו פתח מיוחד להכנס בו.

8 הגמרא ממשיכה בדרש האותיות שדרשו הנערים: שיין רומזת
9 לשקר, תיין רומזת לאמת. ומאי טעמא 'שקר' מקרבין מיליה -
10 ומדוע האותיות שבתית 'שקר' קרובות, שבסדר א"ב שלשתן
11 סמוכות זו לזו, ואילו האותיות שבתית 'אמת' מרחקא מיליה -
12 רחוקות, שהאחת בתחילת א"ב, השניה באמצע והשלישית בסוף.
13 משום דשיקרא שכיח - השקר מצוי, וקושטא לא שכיח - האמת
14 אינה מצויה. ומאי טעמא שיקרא אחרא ברעיה קאי - ולמה תיבת
15 שקר עומדת על רגל אחת, שכן לכל אות ואות שבה יש רק רגל
16 אחת, ואילו תיבת אמת מלפן לפניה - מונחת היטב כלבינה, שלכל
17 אחת מאותיותיה יש שתי רגלים והאחת מהן רחבה. משום דקושטא
18 קאי - שהאמת קיימת ועומדת לעולם, ושיקרא לא קאי - ושקר אין
19 לו קיום.

20 עד עתה הביאה הגמרא מה שדרשו הנערים במשמעות אותיות
21 אלף ביית כסדרן. עתה מביאה הגמרא דרשות נוספות שדרשו
22 אותם נערים בענין משמעות אותיות אלף ביית שלא כסדרן, אלא
23 בסדר א"ת ב"ש, בדרך נוטריקון. וכולן מרמזות על העונש שעתידי
24 להנתן לרשעים, ועל השכר שעתידי להנתן לצדיקים. וכך דרשו,
25 'א"ת ב"ש' רומזת למה שאומר הקדוש ברוך הוא אודות הרשעים
26 בלשון תימה, אם אותי הוא תעב, אתאנה לו - האם אמתין ואצפה
27 לו שישוב מרשעתו. 'ב"ש' אם כי לא חשק, וכי שמי יחול עליו.
28 'ג"ר', אם את גופו טימא, וכי ארחם עליו. 'ד"ק', אם את דלתותי

נעל, וכי קרניו לא אנדע.
עד כאן נדרשו האותיות במדת הרשעים, אבל במדת הצדיקים יש
לדורשם כך, 'א"ת ב"ש' רומזת למה שאומר הקדוש ברוך הוא
לצדיק, אם אתה בוש מלחטוא לי, אזי ג"ר ד"ק, כלומר אם אתה
עושה בן ובוש מלפני, אזי גור ברוך - נפשו תהיה צרורה תחת כסאי
בדוק שמים, ומלבד זאת 'ה"ן ו"ף', כלומר חציצה הוי פינך לאה
- יש חציצה בינך לכעס, וי"ע ח"ס מ"ן, כלומר ואין אתה מודע
מן השמן.
י"ם ב"ל נדרשות כך, אמר [שר של] גיהנם לפני הקדוש ברוך
הוא, רבנו של עולם, לים שלי תן את כל, כלומר תן את כל העולם
ואפילו את ישראל לגיהנם.

המשך המשא ומתן בין הקדוש ברוך הוא לשר של גיהנם נדרש לפי
סדר אחר של א-ב: אמר הקדוש ברוך הוא לשרו של גיהנם, 'אח"ס
במ"ע גי'ף', כלומר, אני חס עליהם - על ישראל מפני שבעמנו בניה
- בניאוף, 'דב"ן' נדרש בראשי תיבות, דפים - טהורים הם, בנים -
דוברי אמת הם, צדיקים הם. 'הל"ק', אין לה חלק בהן.
'מרו"ן ש"ת' נדרשות כך, ואמר שרו של גיהנם לפניו, רבנו של
עולם, מרי וניני - אדוני זון אותי מורעו של שם [שהיה בנו של אדם
הראשון], כלומר פרנס אותי מכל האומות וגם מישראל.

תשובת הקדוש ברוך הוא נדרשת לפי סדר נוסף של האותיות: אמר
לו הקדוש ברוך הוא, 'א"ל ב"ם', לא יחא לך חלק במ. 'ג"ן ד"ם', ולא
זו בלבד אלא להיכן אוליבן, לגן עדן.
'ח"ע ו"ף' נדרשות כך, אמרה גיהנם לפני הקדוש ברוך הוא, רבנו
של עולם, ענה [רעב] אנכי. אמר לו הקדוש ברוך הוא, 'ז"ץ ח"ק',
תללו ורעו של יצחק הם, ולא אתנם לך, אלא 'מ"ר ו"ש ב"ת',
כלומר מר - שמור והמתן לי, יש לי ביותות ביותות של עזבני
בוכבים שאני נותן לה.

המשך ביאור למס' שבת ליום קודש עמ' א

1 כדי שיוצרך לשלשל ולא יוכל להיפנות ומתוך כך יתרכך כל הזבל
2 שבמעיו ויתרפא, לייט - קילל רב את שמואל ואמר, מאן דמצערין
3 לא לוקמה ליה בני - מי שמצערני לא יהיו לו בנים, וכן הנה - וכך
4 היה שלא היו לשמואל בנים כי אם שתי בנות.

5 הגמרא תולה את הלימוד על מקום המילה במחלוקת תנאים:
6 בתנאי, מניין למילה שבאותו מקום. נאמר כאן במילה 'ערלתו',
7 ונאמר להלן לגבי נטיעה 'ערלתו', מה להלן דבר שעושה פרי, אף
8 כאן דבר שעושה פרי, דברי רבי יאשיה. רבי נתן אומר, אינו צריך
9 ללימוד זה, אלא יש ללמוד כן מהנאמר אצל מילה עצמה, תרי הוא
10 [הכתוב] אומר (בראשית יז יד) לענין מילה, ועל דבר אשר לא ימול
11 את בשר ערלתו, לומדים מזה שעושים מילה במקום שניכר בין
12 זכרות לנקבות.

13 הגמרא מביאה ברייתא שצריך לעשות תפילין רק מבעלי חיים
14 טהורים: תנו רבנן בברייתא. בותבין תפילין על גבי עור בהמה
15 טהורה ועל גבי עור חיה טהורה ועל גבי עור נבלות וטרפות שלהן
16 [של הטהורות], ופרשיות התפילין נכרכות בשערן של אלו
17 הטהורות ואחר כך מכניסין לבתים, והבתים של התפילין נתפרות
18 בגידן של הטהורות, והלכה למשה מסיני שהתפילין נכרכות
19 בשערן ונתפרות בגידן של הטהורות ולא של הטמאות, אבל אין
20 בותבין לא על גבי עור בהמה טמאה ולא על גבי עור חיה טמאה,
21 ואינו צריך לומר שאין כותבים על גבי עור נבלה וטרפה שלהן
22 [של הטמאות] ואין נכרכין בשערן ואין נתפרות בגידן של

הטמאות.
הברייתא ממשיכה ומבארת מנין שאין כותבים אלא על עורות של
הטהורות: וזו שאילה שאל ביתוס אחר את רבי יהושע הנרסי,
מניין שאין בותבין תפילין על עור בהמה טמאה. השיב לו רבי
יהושע, דכתיב (שמות יג ט) 'למען תהיה תזרת ה' בפיד', ולומדים מכך
שעושים תפילין רק מדבר המותר בפיד. שאל הביתוס, אלא
מעטה, על גבי עור נבלות וטרפות של הטהורות אל יכתבו, שהרי
אסורים באכילה. אמר לו רבי יהושע, אמשול לך משל למה הדבר
דומה, לשני בני אדם שנתחייבו תרינה למלכות, אחד הרגו מלך,
ואחד הרגו אימפקלימור - שר הטבחים, איזה מהן משופת, הוי
אומר, זה שהרגו מלך, ואף הנבילות וטרפות שנהרגו על ידי הבורא
יותר חשובות מאלו שנשחטו בידי אדם, ואם כותבים תפילין על גבי
עור בהמה וזיה טהורות שנשחטו בידי אדם, כל שכן שכותבים על
גבי עור נבלות וטרפות שלהן. שאלו הביתוס, אלא מעטה יאכלו
הנבילות וטרפות, לפי שדן חשובות. אמר ליה, התורה אמרה (דברים
יד כא) 'לא תאכלו כל נבלה', ואת אמרת יאכלו. אמר לו הביתוס,
קאלום - טעם זה משובח.

משנה

משנתנו עוסקת באיסור עשיית מי מלח בשבת: אין עושין הילמי - מי
מלח מרובים בשבת, מפני שנראה כמעבד,

נמרא

הגמרא מקשה סתירה בגירסת משנתנו: **כִּי אָתָּא** ו-**כִּשְׁבָּא** רַבִּי יִצְחָק מארץ ישראל לבבל, תני - שנה במשנתנו כך, רבי אליעזר אומר האורג שתיים בתחילה חייב. מקשה הגמרא: **וְהָאֵנָּה תָּנָן** - והרי אנו שנינו במשנתנו, שרק באורג שלשה חוטים בתחילה מחייב רבי אליעזר. מתרצת הגמרא: **לֹא קָשְׁיָא** - אין זו סתירה, אלא הֵא - אחת מן הגירסאות נשנתה **בְּאֵלִימִי** - באופן שארג חוטים עבים, והֵא - והגירסא האחרת נשנתה **בְּקִטְיָנִי** - באופן שארג חוטים דקים.

מביאה הגמרא שני אופנים להעמיד את התירוץ: **אָמְרִי לָהּ** - היו מבני הישיבה שהעמידו תירוץ זה **לְהָא גִיסָא** - לצד זה, שגירסתנו במשנה עוסקת בחוטים עבים, וגירסת רבי יצחק בדקים, **וְאָמְרִי לָהּ** - ואחרים מבני הישיבה העמידו תירוץ זה **לְהָא גִיסָא** - לצד זה, שגירסתנו במשנה עוסקת בחוטים דקים, ואילו גירסת רבי יצחק בעבים.

מבארת הגמרא: **אָמְרִי לָהּ לְהָא גִיסָא**, שגירסתנו במשנה עוסקת בחוטים עבים, וגירסת רבי יצחק בדקים, משום שבאופן שהחוטים **אֵלִימִי**, רק אם ארג מהם **תְּלָתָא** - שלשה חוטים, הם **לֹא קָתְרִי** - אינם מתפרקים והאריגה מתקיימת, לפיכך חייב על אריגתם, אבל אם ארג **תְּרִי** - שני חוטים בלבד, הם **קָתְרִי** - מתפרקים, כיון שמחמת עוביים אינם נדבקים יפה זה בזה ואין האריגה מתקיימת, ולכך דעת רבי אליעזר במשנתנו, שאינה נחשבת אריגה ופטור, אבל באופן שהחוטים **קִטְיָנִי**, מתוך דקותם **תְּרִי נָמִי לֹא קָתְרִי** - גם שני חוטים בלבד לא מתפרקים ומתקיימת האריגה, ולכך באופן זה מודה רבי אליעזר שחייב אף בשנים, בנוסחתו של רבי יצחק. **וְאָמְרִי לָהּ לְהָא גִיסָא**, שגירסתנו במשנה עוסקת בחוטים דקים, וגירסת רבי יצחק בעבים, משום שבאופן שארג חוטים **קִטְיָנִי**, רק אם ארג מהם **תְּלָתָא** חוטים, הם **יֵדִיעִי** - ניכרים והאריגה חשובה, אבל אם ארג **תְּרִי** חוטים בלבד, מתוך דקותם הם **לֹא יֵדִיעִי** - אינם ניכרים ואין האריגה חשובה, ולכך דעת רבי אליעזר במשנתנו שאין זו נחשבת אריגה, ופטור, אבל באופן שארג חוטים **אֵלִימִי**, מתוך עוביים **תְּרִי נָמִי יֵדִיעִי** - שני חוטים בלבד ניכרים והאריגה חשובה, ולכך באופן זה מודה רבי אליעזר שחייב אף בשנים, כגירסת רבי יצחק.

הגמרא מביאה ברייתא בענין שיעורי החיוב במלאכת האריגה: **תָּנִיא, הָאוֹרֵג בִּשְׁבַת שְׁלֹשָׁה חוּטִין בְּתַחֲלִילָה, וְאַחֲדָה עַל הָאֲרִיג חַיִּיב. וְהַכְּמִים אוֹמְרִים, בֵּין בְּתַחֲלִילָה, בֵּין בַּסּוּף, שִׁיעוּרָן בִּאֲרִיגַת שְׁנֵי חוּטִין. וּבִשְׁפָּה - ואם לבגד שאורג יש שפה לאורך השתי ממין שונה, והיא ברוחב שלשה בתי נירים, שיעורו להתחייב בשבת באריגת שְׁנֵי חוּטִין של ערב בְּרוּחָב שְׁלֹשָׁה בְּתֵי נִירִין בלבד. ואף שאין ברוחב זה שיעור כמלא רוחב הסיט, שהוא שיעור רוחב האריגה להתחייב במלאכת האורג, מכל מקום מתחייב כאן אף באריגת שיעור קצר זה, משום דהֵא - זה האורג בשפת הבגד השונה לָמָּה זֶה דוּמָה, לְאוֹרֵג צִלְצוּל קָטָן - חגורה צרה שאינה רחבה יותר משלשה בתי נירים, שהדין הוא שהאורג והעביר ברוחבה שְׁנֵי חוּטִין של ערב בְּרוּחָב שְׁלֹשָׁה בְּתֵי נִירִין בלבד, חייב, ואף האורג שפה ממין שונה דומה לזה, וחייב בשלשה בתי נירים.**

מסיימת הגמרא: ומה ששנינו בברייתא, **הָאוֹרֵג שְׁלֹשָׁה חוּטִין**

בְּתַחֲלִילָה וְאַחֲדָה עַל הָאֲרִיג חַיִּיב, סָתְמָא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר - הם דברי רבי אליעזר השנויים בסתם.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: **תָּנִיא אִידָךְ** - שנינו בברייתא אחרת, **הָאוֹרֵג שְׁנֵי חוּטִין** על בגד קיים, בין אם הוסיפם על הָנֶס - האריג באמצע אריגתו, ובין אם הוסיפם על הָאִמְרָא - בתחילת הבגד, כפי שרגילים לאורג בשפת הבגד לרוחבו ערב ממין אחר כדי שישמש שפה לבגד, חַיִּיב. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, באופנים אלו, אָפִילוּ כאשר הוסיף חוט אַחַד חַיִּיב. וּבִשְׁפָּה, אם ארג שְׁנֵי חוּטִין בְּרוּחָב שְׁלֹשָׁה בְּתֵי נִירִין, חַיִּיב, שהרי הֵא לָמָּה זֶה דוּמָה, לְאוֹרֵג צִלְצוּל קָטָן ברוחב שלשה בתי נירים, שמתחייב כשמעביר שְׁנֵי חוּטִין של ערב על רוחב השלשה בְּתֵי נִירִין הללו.

מסיימת הגמרא: ומה ששנינו בברייתא, **הָאוֹרֵג שְׁנֵי חוּטִין עַל הָנֶס וְעַל הָאִמְרָא חַיִּיב, סָתְמָא כְּרַבִּנָן** - הם דברי רבנן השנויים בסתם. שנינו במשנה: **הַעוֹשֶׂה שְׁנֵי בְּתֵי נִירִין בְּנִירָן ב'ו' חַיִּיב.**

הגמרא מבארת את האופן שחייב. שואלת הגמרא: **מָאי [בְּנִירָן]** - מהו האופן שמתחייב במלאכת 'העושה שני בתי נירים', כאשר עושה זאת בבלי הקרי 'נִירָן'. מבארת הגמרא: **אָמַר אַבְי, תְּרִיתִי בְּבִתִּי נִירָא** - שתי פעמים מעביר כל אחד משני חוטי השתי בין חוטי הנירים, פעם אחת בין חוטי הנירים התלויים בקנה אחד, ופעם אחת בין שני המסרק, **וְחִירָא בְּנִירָא** - ופעם אחת מעביר כל אחד מהם בתוך בית הניר של הניר התלוי בקנה השני.

שנינו במשנה: העושה שני בתי נִירִין בְּנִירָן בְּקִירֹס.

הגמרא מבררת מהו 'קִירֹס'. שואלת הגמרא: **מָאי בְּקִירֹס** - מהו הכלי המקנה 'קִירֹס'. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב, הַקִּירֹס הוּא כְּלִי הָאֲרִיגָה** של האומנים, המותקן ב **מַצּוֹבֵיתָא**, שבעזרתו האורג מעלה ומוריד את הנירים על ידי רגליו וראה ציור ב.

שנינו במשנה: **וְהַתּוֹפֵר שְׁתֵּי תַפְּיּוֹרוֹת.**

הגמרא דנה בכפילות המשניות כאן ולעיל (סו). שואלת הגמרא: **הֵא תָּנִיא** - הרי כבר שנינו לעיל (סו) **בְּמִשְׁנַת אַבּוֹת מְלָאכּוֹת, וְהַתּוֹפֵר שְׁתֵּי תַפְּיּוֹרוֹת**, ומדוע נשנה כאן דין זה בשנית, מאחר שלא נשנה בו שום חידוש. משיבה הגמרא: לכך נשנה כאן בשנית דין התופר, משום דקָבָעִי לְמִיתָנָא - שהתנא חפץ לשנות בסיפא של המשנה, וְהַקּוֹרֵעַ עַל מִנְתַּל תַּפְּיּוֹר שְׁתֵּי תַפְּיּוֹרוֹת, לכן קָתְנִי נָמִי - שנה גם את דין התופר.

מקשה הגמרא: וּמִלֵּאכַת הַקּוֹרֵעַ עצמה, הֵא נָמִי תָּנִיא - הרי אף היא נשנתה כבר לעיל (סו) **בְּמִשְׁנַת אַבּוֹת מְלָאכּוֹת**, ומדוע אם כן נשנו כאן כלא בשנית מלאכות התופר והקורע. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** - לכך נשנו מלאכות אלו אף כאן, משום דקָבָעִי לְמִיתָנִי - שחפץ התנא לשנות בסיפא של המשנה (להלן ע"ב) את דין הַקּוֹרֵעַ בְּחֻמָּתוֹ וְהַקּוֹרֵעַ עַל מִתָּו שפטור, משום שאינם על מנת לתפור שתי תפירות, משום הֵכִי קָתְנִי - משום כך שנה כאן תחילה אף את דיני [התופר שְׁתֵּי תַפְּיּוֹרוֹת] והקורע על מנת לתפור שתי תפירות.

שנינו במשנה: **וְהַקּוֹרֵעַ עַל מִנְתַּל תַּפְּיּוֹר שְׁתֵּי תַפְּיּוֹרוֹת.**

הגמרא מבארת את אופן הקריעה על מנת לתפור. מבררת הגמרא: **הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ** - היכן מוצא אתה אופן זה, שקריעת הבגד היא על מנת לתפור.

1 חייב, משום שפתיכה כשיעור היא זו, אלא שפכדי שיוכלו לקרוא
2 אותן כאחת הוא מחוסר קריכה - להקריבן זו לזו, ואין בכך חסרון
3 במלאכת כותב.
4 מקשה הגמרא: והרי שנינו במשנתנו, כתב שתי אותיות על
5 שני פותלי הפית, אחת בכותל זה ואחת בכותל זה, ועל שני דפי
6 פנקס, אחת בדף זה ואחת בדף זה, ואין נהגין ונקראים זה עם זה
7 פטור, הרי שריחוק האותיות עד שאינן נקראות כאחת מזהו חסרון
8 במלאכת כותב, והאיך אמר רבי אמי שאחת בטבריא ואחת בציפורי
9 חייב, הרי באופן זה אין האותיות נקראות זו עם זו.
10 מתרצת הגמרא: ה"תם - במשנתנו, בכדי לצרף את שתי האותיות
11 שיהיו נקראות זו עם זו הרי הוא מחוסר מעשה דקריכה - צריך
12 לעשות מעשה נוסף מלבד הקרבתן זו לזו, משום שבכתב על שני
13 כתלי הבית צריך לחתוך מהכתלים בכדי שיוכל להסמיכן, וכן בכתב
14 על שני דפי פנקס צריך לקצוץ את הקלף המפסיק ביניהן ולקרבהן.
15 אולם ה"כא - רבי אמי מדבר באופן שהוא לא מחוסר מעשה
16 דקריכה - לא צריך לעשות מעשה נוסף מלבד הקרבתן זו לזו, כגון
17 שכתב על שפת לוח אחד בעמדו בטבריא ועל שפת לוח אחר בעמדו
18 בציפורי, שבכדי לצרף את האותיות צריך רק לקרב את הלוחות.
19 הגמרא מביאה דין נוסף בכתובה הנעשית על ידי הגדה: תנא - שנה

20 התנא בברייתא, ה"ת - תיקן בספר אות אחת שלא היתה כתובה
21 כהלכתה, חייב. מקשה הגמרא: היאך יתכן לומר כן, ה"שתא - עתה
22 שאנו אומרים שאם כתב אות אחת פטור, משום שלא כתב שיעור
23 כתיבה שהוא שתי אותיות, בה"ת אות אחת שאין זו כתיבה גמורה
24 וכי יעלה על הדעת שיהיה חייב.
25 מתרצת הגמרא: אמר רב שישת, ה"כא פמאי עסקינן - כאן
26 (-בברייתא) במה אנו עוסקים, בגזון שנמלך לגזו של חי"ת - שכתב
27 בספר בטעות אות חי"ת במקום שני זייגין, ותיקנו בכך שמחק את גג
28 החי"ת, ועל ידי כך עשא' לשני זייגין, ונמצא שנורצו בהגהתו שתי
29 אותיות. והואיל וכל הספר תוקן בכך חייב, כי חשובה הגהתו ככתיבת
30 שתי אותיות ממש.
31 תירוצ' אחר: ר"כא אמר, בגזון שהגיה את הספר בכך שנמלך לתנז' של
32 דל"ת - שמחק את הבליטה הנמצאת בראש הדל"ת בצדו הימני,
33 וזוה עשא' כרי"ש, ואף על פי שנעשתה כאן רק הגהת אות אחת,
34 חייב עליה, הואיל ובהגהה זו תוקן כל הספר, והרי זה ככותב אות
35 אחת והשלימה לספר שלדעת כולם חייב.
36 הגמרא מבארת את מה ששנינו במשנה נתכוין לכתוב חי"ת וכתב שני
37 זייגין פטור: תנא - שנה התנא בברייתא, נתפזין לכתוב אות אחת,

אגרות קודש

ב"ה, ז' שבט, תשי"ט

ברוקלין.

הו"ח אי"א נוי"נ וכו' מו"ה שמעון משה שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מדי' שבט עם הפ"ג, שיקרא בעת רצון על הציון הקי' של כ"ק מו"ח
אדמו"ר זצוקללה"ה נב"מ זי"ע, ותוכנו :

(א) שאלה בהנוגע לפירות שביעית של נכרים, והשמוש בחשמל אשר באה"ק ת"ו.

כיון שבהאמור כבר שקלו וטרו בזה כו"כ באה"ק ת"ו ובפרט בשנים האחרונות, ועוד שההוראה
בזה תלויה בכמה פרטים, יברר בזה אצל גדולי ההוראה על המקום, איך הכריעו בהלכה למעשה.

(ב) מקום קביעות מזוזה במרפסת הנמצאת בקומה שני' והכניסה אלי' רק מחדר הפנימי.

מסורה בידי חסידים, שההוראה מרבתינו נשיאינו גם בכגון דא, אשר הכניסה נחשבת היא לחדר
לשם פותחים הדלת, ויש פתגם בזה מרבתינו, אשר כמדומה ששמעו הרה"ג וכו' מוהר"י לנדא שי' אשר
במחנה הטי' וישאלו נוסח המדויק של פתגם זה.

לפלא גדול, אשר אינו מזכיר מאשר העלה בקדש בלימוד תורת הנגלה ותורת החסידות. ואף
שתקותי ששלח עושה שליחותו, והרי כ"א שלוחו של מקום הוא (עיין לקו"ת ר"פ ויקרא א, ג), והשלחות
הוא כדבר משנה לשמש את קונו ע"י התורה והמצוה, בכ"ז נפסק הדין ביו"ד בתחלתו שבמקום שיש לברר
וכו'.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

1 תשמע לו לעבור עבירה קלה, לבסוף תשתחוה לאל נבר ותחטא
2 בעבודה זרה. וכיון שאסור לקרוע בגדיו בחמתו, והעושה כן מרגיל
3 יצרו לבא עליו, אם כן מקלקל הוא, ושוב קשה, שבאופן כזה אף רבי
4 יהודה פוטר, ואי אפשר לומר שהברייתא המחייבת את הקורע
5 בחמתו, היא כשיטתו.

6 מתרצת הגמרא: אכן הקורע בחמתו הוא מקלקל, ולא צריכא – ולא
7 הוצרכה הברייתא לשנות שחייב אלא באופן דקא עבדי למירמא
8 אימתא אינשי ביתיה – שעושה כן כדי להטיל אימה על אנשי
9 ביתו, אך אינו כועס אלא מראה עצמו ככועס, ובחול קריעה זו
10 מותרת, ולכן נחשבת תיקון וחייב עליה בשבת.

11 מביאה הגמרא מעשי אמוראים שנהגו כן כדי להטיל אימה: כ' הא
12 – כזה המעשה, דרב יהודה שליף מצבייטא – תלש חוטים דקים
13 משפת הבגד, כדי להראות לאנשי ביתו שהוא כועס, ויפחדו ממנו,
14 וכן רב אחא בר יעקב תבר מאני תבירי – שבר כלים שבורים
15 לצורך זה, ורב ששת רמי לה לאמתיה מוניני ארישא – שפך ציר
16 של דגים קטנים על ראש שפחתו לצורך זה, וכן רבי אבא תבר
17 נבתמא – שבר כיסוי בד לצורך זה.

18 הגמרא מביאה עוד בענין האבלות והבכיה על חכם ואדם כשר
19 שמת, שהוזכר לעיל: אמר רבי שמעון בן פאי אמר רבי יהושע בן
20 לוי משום בר קפרא, כל המוריד דמעות על אדם פשר שמת,
21 הקדוש ברוך הוא סופרן לדמעותיו ומניחן בבית גנזיו, שנאמר
22 (תהלים נ ט) 'נדי ספרתה אתה, שימה דמעותי בנאדך תלא בספרתך',
23 כלומר, דמעות שהורדתי על אדם כשר וספרת אותם, שמרם בנאד
24 שלך.

25 אמר רב יהודה אמר רב, כל המתעצל בהספדו של חכם שמת
26 ואינו מספידו כראוי, ראוי לקוברו בחייו, שנאמר בפסוק אחר מיתת
27 יהושע בן נון (יהושע כד ז) 'ויקברו אותו בנבול נחלתו בתמנת סרח

28 אשר בהר אפרים מצפון להר געש, והרי לא מצינו הר ששמו געש,
29 אלא הפסוק קלמר אותנו, שרגש וגעש עליהן הר לקוברם תחתיו
30 ולהורגן, משום שנתעצלו בהספדו של יהושע.

31 אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, כל המתעצל בהספדו של
32 חכם אינו מאריך ימים, ועונש זה הוא מדה פגגד מדה, שכשם
33 שהוא לא מתאבל על חיי החכם שנתקצרו, כך לא יחוושו משמים
34 לחייו, שדרכו של ה' לשלם מדה כנגד מדה, שנאמר בפסוק (ישעיה כו
35 ח) על מצרים, 'בסאפאה בשלחה תריבנה' – באותה מדת סאה של
36 חטאיה, ענש אותה ה'.

37 מקשה הגמרא: איתיביה – הקשה רבי חייא בר אבא לרבי יוחנן,
38 כיצד אתה אומר שהמתעצל בהספד החכם אינו מאריך ימים, והרי
39 נאמר בפסוק (שופטים ב ז) 'ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע, וכל ימי
40 הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע', הרי שהזקנים שהיו בימי
41 יהושע האריכו ימים אף שנתעצלו בהספדו. מתרצת הגמרא: אמר
42 ליה רבי יוחנן לרבי חייא בר אבא, בבלי, רק ימים האריכו
43 – שחייהם היו טובים עד סופם, אבל שנים רבות לא האריכו לחיות,
44 אלא מתו בקיצור שנים.

45 מקשה הגמרא: אלא מעתה ש'אריכות ימים' ביאורו ימים טובים ולא
46 שנים רבות, וכי הפסוק המבטיח למקיימי המצוות (דברים יא כא) 'למען
47 ירבו ימיכם וימי בניכם' מבטיח רק ימים – חיים טובים, ולא שנים
48 רבות, והלא אין הדבר מסתבר. מתרצת הגמרא: כאשר הפסוק עוסק
49 בברכה, שאני – הדבר שונה, וכוונתו לכל המשמעויות שיש
50 בדברים, אך בשאר מקומות אין משמעות 'אריכות ימים' לחיות זמן
51 רב, אלא לחיות חיים טובים בלבד.

52 הגמרא מביאה מאמר נוסף שאמר רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן,
53 בענין אדם שמת: ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, אהד
54 מן האחיין שמת

אגרות קודש

ב"ה, ט' שבט, תשי"ט

ברוקלין.

הו"ח אי"א נוי"נ וכו' מו"ה מנחם שי

שלום וברכה!

במענה למכתבו מג' שבט עם המצורף אליו, הצעת חוק בהנוגע ליחסים בין יצרנים וסוכניהם.

הנהה בעניני חשן משפט בכלל ובעניני כלכלה ומסחר בפרט, קובעים בזה, במדה הכי חשובה, הנוהג
באותו זמן ובאותו מקום וארץ, וכמובא בכ"מ בש"ס ופוסקים, ובפרט שכפי השמועה הנוהג בענינים
אלו באה"ק ת"י הוא כבר משך עשירות בשנים, עד אשר למרות שחלו כמה שינוים בכמה שטחים, הרי
בשטח האמור נמשך המצב כמעט כמאז ומקדם, והשינוים קלים הם בערך, ולכן בודאי שבא בדברים עם
הבקיאים בהאמור, ויודעים בטח גם הנמוקים והטעמים של המנהגים השונים בזה, שבזה תלויים ג"כ
השינוים שאפשר לעשותם, ובסגנון חז"ל בטל טעם בטלה הגזירה.

כיון שכותב שבעבוד הצעה האמורה התענין בספרי שו"ת וכו' רצוני להסיק מזה, אשר יש לו
קביעות עתים לעתים תכופות בלימוד תורתנו תורת חיים, ולא באתי אלא לעורר ע"ד ההכרח לקבוע
עתים גם בלימוד תורת החסידות, אשר בתקופתנו זו בפרט ובאה"ק ת"י ביחוד, הרי זה צו ודרישת השעה,
ובודאי לדכוותי האריכות בזה למותר.

בכבוד וברכה לבשו"ט בכל האמור.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 וּכְיוֹן שֶׁאֵכָל יִתֵּר מִפִּינִיָּה יֵצֵא יְדֵי חוּבָתוֹ⁴⁶ אֲבָל כִּכְצָה בְּלִבְדִּי נִקְרָאת אֲכִילַת עֲרָאִי⁴⁸ וְאִינוּ יוֹצֵא בָּהּ וְיֵשׁ
- 2 אֹמְרִים⁴⁹ שֶׁבִּפְנֵי בְּלִבְדִּי יֵצֵא יְדֵי חוּבָתוֹ וְיֵשׁ אֹמְרִים שֶׁבִּשְׂעֻדָּה שְׁלִישִׁית אֵין צָרִיךְ לֶחֶם בְּלָל וְיִתְבָּאֵר הַכֹּל
- 3 בְּסִימָן רצ"א⁵⁰:

חלק ב סימן עדר דיני בצינת הפת בשבת סעיף 1

הלכתא רבנא

[בב] ידי חובתו - יש לאכול שיעור ה'כביצה' תוך כדי פעמיים 'אכילת פרס' שהוא כשמונה דקות.⁴⁷

צינונים והוספות

- 46 עד"ז בסימן תקכט ס"ד (לענין סעודת יו"ט): ועיקר הסעודה הוא הלחם אשר הוא אוכל לפיכך צריך להזהר שיאכל בכל סעודה פת יותר מכביצה מעט שעד כביצה נקרא אכילת עראי.
- 47 ובסימן תרלט ס"ז (אם יכול להמנע מאכילה בסוכה ע"י שלא יאכל פת): במה דברים אמורים בחולו של מועד אבל ביום טוב ובשבת שהוא בתוך החג שחייב לאכול פת יותר מכביצה כמו שנתבאר בסי' רצ"א [צריך לאכול בתוך הסוכה].
- 48 שיעור כביצה הוא כשני כזיתים דהיינו 54 גרם, ויש לאכול כל אחד מהכזיתים בשיעור של תוך כדי אכילת פרס שהוא כ-4 דקות, דאם לא כן לא יוכל לברך ברכת 'על נטילת ידי' (כמבואר בהל' נט"י לסעודה בקצרה ס"ח, ובפרט כן הוא לענין שבת ויו"ט כמבואר בקצות השלחן בבדה"ש סימן פב ס"ק י, ובסימן לו ס"ק ה).
- וראה סדור רבנו הזקן עם צינונים והערות מילואים סימן כב מה שהאריך בזה, וכן ביאר מדוע יש לאכול ב' הכזיתים בתכיפות. ובסדר ברכות הנהנין המבואר (פרוס) ע' 101 הערה 3 העיד כיצד בהתועדויות היה הרבי מברך המוציא, ואוכל חתיכה גדולה מהחלה והי' בה יותר משני כזיתים.
- 49 עד"ז בסימן תרלט ס"א: וכמה היא אכילת עראי? כביצה, שכן דרך האדם לטעום פעם אחת מלא פיו חוץ לביתו ומלא

פיו הוא כביצה שאין בית הבליעה מחזיק יותר מכביצה. ובסימן רצא ס"א: יהא זהיר מאד לקיים סעודה שלישית ואף אם הוא שבע הרי יכול לקיים אותה (ביותר מכביצה מעט אבל) כביצה ואף שכביצה היא סעודת עראי (ואינו יוצא בה) מכל מקום מאחר שיש בה כדי שביעה נקרא סעודה (ויוצא בה). (49) עד"ז בסימן רצא ס"א: (ויש אומרים שאפילו בכזית יוצא ידי חובתו לכתחלה בכל אחת משלש סעודות כמו שיתבאר בסי' תרלט"ט ויש להחמיר לכתחלה כסברא הראשונה אם אפשר לו). ובסימן תרלט ס"ט: ויש חולקין על כל זה ואומרים שבכל סעודות שבת ויו"ט אין צריך לאכול פת רק כזית ואם כן ביו"ט ושבת שבתוך החג אם ירצה שלא לאכול רק כזית ולאכול חוץ לסוכה הרשות בידו. (ובסימן רסז ס"ג הוזכר (בדרך אגב) רק שיעור 'כזית' לגבי חיוב סעודות שבת).

(50) סעיף ז: אבל יש מקילין עוד שיכול לקיים סעודה ג' בכל מאכל העשוי מחמשת המינים שמברכים עליו בורא מיני מזונות שהוא נקרא מזון ויש מקילין עוד שיכול לקיימה גם כן בדברים שדרך ללפת בהן את הפת כגון בשר ודגים וכיוצא בהם אבל לא בפירות ויש מקילין עוד שאפילו בפירות יכול לקיימה. ואין לסמוך כלל על כל זה אלא אם כן אי אפשר כלל בענין אחר כגון שהוא שבע ביותר ואי אפשר לו לאכול פת בלא שיעזר את עצמו.

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 י ואם נכרי הוציא אור במוצאי שבת מעצים ואבנים או מאור
- 2 וגחלים שמערב שבת או מאור שהודלק בשבת בהיתר אין
- 3 מברכים על אורות אלו בעצמן אבל אם הדליק הנכרי מהם נר
- 4 אחר מברכים עליו (ויש אומרים בהיפך שעל נר זה אין מברכים
- 5 עליו שגזרו על כל נר שהדליק נכרי במוצאי שבת שלא מישאל
- 6 משום נר שהדליקו בשבת אבל על אותו אור עצמו שהוציא
- 7 הנכרי במוצאי שבת מעצים ואבנים או מגחלים לא גזרו עליו
- 8 כלל ויש לחוש לדברי שניהם שידליק ישראל נר מאור זה או
- 9 מנר זה ויברך עליו לדברי הכל):
- 10 יא אם עבר ובירך על נר שהדליק נכרי מנכרי אין צריך לחזור
- 11 ולברך כיון שאין אסור אלא משום גזרה והוא הדין בנר
- 12 שהודלק בשבת אם בירך עליו במוצאי שבת לאחר שניתוסף בו
- 13 אור של היתר שאין איסורו אלא משום גזירה:

- 14 יב נכרים שהדליקו נר לפניהם אף על פי שהדליקוהו מישאל
- 15 אין מברכים עליו שסתם (א) מסיבת נכרים לעבודה זרה
- 16 והרי זה כנר של עבודה זרה:
- 17 יג היה הולך חוץ לדרך וראה אור אם רוב אנשי הדרך נכרים
- 18 אינו מברך עליו שמן הסתם הוא אור של נכרי שלא הדליק
- 19 מישאל ואם רוב ישראל או אפילו מחצה על מחצה מברך עליו
- 20 אם הוא יכול ליהנות כאן לאורו להכיר בין מטבע למטבע:
- 21 יד אור שהוציאוהו במוצאי שבת מעצים ואבנים אע"פ שלא
- 22 שבת בשבת שנברא עתה מחדש מברכים עליו שהרי אין
- 23 מברכים על האור אלא לזכר שנברא האור במוצאי שבת מאבנים
- 24 שהקישן אדם הראשון זו בזו אבל במוצאי יום הכיפורים אין
- 25 מברכין אלא על האור ששבת ממש ולא אפילו על נר שהדליק
- 26 ישראל מנכרי כמו שיתבאר בסי' תרכ"ד:

1 טו גחלים הבורעות כל כך שאלו מכניס קיסם ביניהן הוא
2 נדלק מברכים עליהם והוא שעשויין כדי להאיר אבל אם
3 עשויין כדי להתחמם כנגדן אין מברכין עליהם שאפילו על הנר
4 אין מברכין אם אינו עשוי להאיר כמו שיתבאר:

5 טז אור של כבשן בתחלת שריפת הלבנים אין מברכים עליו
6 שאז אינו עשוי להאיר אבל אחר שנשרפה אז עשוי להאיר
7 ומברכים עליו:

חלק ב סימן רחצ דין נר הבדלה טעמים י"טז

תורה אור

1 **תוכן הפרק:** ביאור מחז"ל שתענוג הנשמה בגן עדן
2 מזיו השכינה הוא רק כש"תלמודו בידו", וטעם
3 החילוק בעונש ביטול תורה בין מי שאפשר לו לעסוק
4 ואי אפשר לו

5 וזהו שאמרו רז"ל **אשרי מי שבא לכאן ותלמודו**
6 **בירו.**

7 ע"פ המבואר לעיל במהותה של תורה, שהיא
8 "משל הקדמוני", יתבאר מארז"ל "אשרי מי שבא
9 לכאן ותלמודו בידו", שכדי לזכות להשכר דגן עדן,
10 ליהנות מזיו השכינה, צריכים להביא אתו בידו לגן
11 עדן את "תלמודו".

12 דכמו **נמשל ומשל, אי אפשר לעמוד על הנמשל**
13 **אם לא שיבין מתחלה את המשל או עי"ז יעמוד על**
14 **הנמשל, ואם יחסר מלהשיג איזו דברים מהמשל לא**
15 **יוכל להשיג את הנמשל כלל.**

16 השגת נמשל תלוי' בהשגת המשל, ו"מאחר
17 שהנמשל אין אופן להשיגו כי אם על ידי המשל, א"כ
18 כשאינו מבין כל המשל בטוב אין דרך לעמוד על
19 הנמשל".

20 ועוד זאת: "אנו רואים שגם אם לא יחסר במשל
21 רק כמו נקודה בלבד, אזי לא יושג ג"כ כל תוכן
22 פנימיות עומק של הנמשל" - כלומר, כשחסר אפילו
23 רק פרט אחד בהבנת המשל, יתכן שיחסר עי"ז מהשגת
24 הנמשל לא רק "כפי ערך נקודה קטנה זו בלבד"
25 (שהחסיר בהבנת המשל), אלא כללות כל הנמשל.

26 ועד"ז כיון שהתורה היא **חנינת המשל שע"ז**
27 **יושג קדמונו של עולם, על כן צריך להיות תלמודו**
28 **בירו כשבא לכאן, שע"י שמשגי המשל היטיב אז**
29 **דוקא יוכל לחזות בהנמשל, שהוא נועם הוי"ה,**
30 **להשביע בצחצחות נפשו בו.**

31 עד"ז הוא בענין השכר דגן עדן, מה שנהנין מזיו
32 השכינה ("קדמונו של עולם"), שבשביל זה צריך

33 להיות "תלמודו בידו", כי "תלמודו" הוא ה"משל"
34 שעל ידו דוקא משיגים הנמשל, דה"נמשל" בנדר"ד
35 הוא "נועם הוי'", הנעימות והעונג שהנשמה מתענגת
36 מאור השם, שעונג זה משביע בצחצחות (בעת צמאון)
37 את נפשו.

38 **משא"כ כשאין בידו המשל אין לו דרך להשיג**
39 **בחנינת הנמשל הנ"ל.**

40 משא"כ כשאין ה"משל" - תלמודו - בידו, אין
41 לאדם דרך להשיג את הנמשל, "נועם הוי'" (קדמונו
42 של עולם). ד"אם יחסר אפילו כקוצו של יו"ד במשל
43 זה דתורה לא יושג אור אין סוף כמו שהוא למעלה
44 עד אין קץ".

45 ובוזה מתורין ומובן מה שאמרו רז"ל **דכל מי**
46 **שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק עליו נאמר**
47 **הכרת תכרת בו, אע"ג דמי שא"א לו די לו בפרק**
48 **א' שחרית ופרק א' ערבית.**

49 ובוזה מתורצת השאלה הנ"ל - כיצד יתכן שיהי'
50 הבדל עצום כ"כ מן הקצה אל הקצה בעוון ביטול
51 תורה בין מי שאפשר לו לעסוק בתורה ומי שאי אפשר
52 לו.

53 והענין, כמו על דרך דוגמא **נמשל ומשל שלמטה**
54 **שבשכל האדם, הנה לא כל השכליים - הנק' נמשל**
55 **- הם שווים לענין המשלים, שיש שכל ונמשל אשר**
56 **יכולים לעמוד עליו ע"י משל אחד ופשוט וקל, ויש**
57 **שכל גדול יותר שכדי להשיגו הוא ע"י משלים**
58 **יותר, וגם המשל הוא נעלה ועמוק יותר.**

59 אך הענין בזה, כמו ב"משל" ו"נמשל" למטה
60 בשכל האדם, יש ריבוי מדריגות בשכל, ד"כשאין
61 החכמה עמוקה אין צריך משל ויכולים להשיגה בלי
62 משל", ויש שכל (נמשל) שדי במשל אחד פשוט וקל
63 כדי להשיגו, ויש שכל עמוק ודק יותר שכדי להשיגו
64 יש צורך בכמה משלים, והמשלים עצמם הם יותר

1 עמוקים ודקים, ד"כל שהחכמה עמוקה יותר נצרך
2 יותר לריבוי משלים עד שיעמדו עליה, עד שלחכמת
3 שלמה הי' צ"ל שלשת אלפים משל".

4 וכך הנה גם למעלה הרי אין כל השגות של
5 הנשמות שוים, ויש בהם מדרגות ומעלות אין קץ,
6 וכמארז"ל שכל צדיק נבזה מחופתו של חבירו.

7 וככה הוא למעלה, בענין גילוי זיו השכינה, שיש
8 בזה ריבוי מדרגות, וכמשנת"ל שבהשגת התורה יש
9 ריבוי מדרגות עד אין קץ, שכל השגה היא כמו
10 "משל" אל ההשגה שלמעלה ממנה, והן הן המדרגות
11 הרבות שבגן עדן, ותלוי לפי גודל מעלת כל נשמה
12 ונשמה כמה היא יכולה להשיג ולקלוט מזיו השכינה,
13 דנשמה גבוהה יותר יכולה להשיג מדרגות נעלות
14 יותר מזיו השכינה, משא"כ נשמה שרשה ממדרגה
15 נמוכה יותר.

16 וזהו גם פירוש מאמר רז"ל שלעתיד לבוא כל
17 צדיק וצדיק נכוה מחופתו של חבירו, דלכאורה אינו
18 מובן, דאם נכוה מחופתו של חבירו, מדוע רוצה
19 להתקרב לשם עד שנכוה? אלא זהו לפי שכשנראה
20 בחבירו שהוא זוכה לגילויים יותר נעלים מזיו השכינה
21 מתעוררת בו תשוקה לאותם הגילויים ולכן דוחק את
22 עצמו לחופתו של חבירו, אבל היות שמצד פחיתות
23 מעלת נשמתו אינו ראוי להשגות נעלות כאלו (שהן
24 למעלה באין-ערוך ממנו) על כן ה"ה "נכוה מחופתו
25 של חבירו", שמתבטל מפני השגת חבירו מבלי יכולת
26 לקלוט וליהנות מהגילויים שלהם זוכה חבירו.

27 (ולכן מי שדי לו בפרק א' שחרית ופרק א' ערבית,
28 שדי לו במשל זה לערך ההשגה של שרש נשמתו).
29 והיינו דוקא כשאי אפשר לו לעסוק בו' שזו הוראה
30 שדי לו בזה.

31 זה גופא שאדם נמצא במצב שאי אפשר לו
32 לעסוק בתורה, הרי זו הוראה ששורש נשמתו הוא
33 ממדרגה נמוכה יותר שאינה שייכת להשגות נעלות
34 יותר מזיו השכינה, ולפיכך די לו בלימוד מועט (פרק
35 א' שחרית ופרק א' ערבית) כדי שיוכל לקבל וליהנות
36 ממדרגת זיו השכינה כפי יכולתו ושורש נשמתו (כמו

37 "נמשל" פשוט שדי במשל א' ופשוט כדי להשיג את
38 הנמשל).

39 אבל מי שאפשר לו לעסוק בתורה וזהו הוראה
40 שנשמתו מבחינה שיוכל להשיג הרבה למעלה, לכן
41 צריך להיות המשל ג"כ גדול ורב מאד, כשיעור
42 הזמן שאפשר לו לעסוק בתורה, שהיא בחינת משל
43 הקדמוני.

44 לפי שיעור הזמן שאפשר לו לאדם לעסוק בתורה
45 כך הוא השיעור של כמות התורה שעליו ללמוד
46 ולהשיג כדי שיוכל לזכות עי"ז למדרגה זו של זיו
47 השכינה ("משל הקדמוני"), המתאימה לערך ומדרגת
48 נשמתו.

49 ואם נשמתו ממדרגה עליונה יותר ויכול להשיג
50 יותר מזיו השכינה, עליו לעסוק יותר בלימוד התורה
51 בעולם הזה, וכמו נמשל עמוק יותר שצריכים משל
52 גדול ורב כדי להשיגו ("גדול ורב" - משתי בחינות:
53 הן ריבוי בכמות, שלא די במשל אחד אלא צריכים
54 כמה משלים; והן ריבוי באיכות - שהמשלים עצמם
55 הם מענינים יותר עמוקים ונעלים).

56 וכשאינו עוסק כל זמן שאפשר לו לעסוק הרי הוא
57 מחסר מן המשל הצריך. ולכן עליו נאמר הכרת
58 תכרת בו', דהיינו שמחמת חסרון שחסר בבחינת
59 משל הקדמוני לא יוכל להשיג נועם ה' בו' שהוא
60 הנמשל.

61 אם ח"ו לא יעסוק בתורה כפי האפשרויות שלו,
62 הרי זה כמי שרוצה להבין נמשל מבלי להשיג תחילה
63 את כל פרטי המשל לאשורו על בוריו, שאז נמנע ממנו
64 להשיג את הנמשל ("כנ"ל, שאם חסר אפילו כקוצו
65 של יו"ד בהמשל אי אפשר להבין הנמשל" - היינו
66 שחסר בהבנת כללות הנמשל).

67 ולכן נאמר עליו הכרת תכרת, כי מאחר שחסר
68 אצלו בהשגת ה"משל", אי אפשר לו לזכות
69 לה"נמשל", לחזות בנועם ה', ונמנע ממנו להתדבק
70 בזיו השכינה במדרגה כזו הנדרשת מנשמתו, וזה ענין
71 הכרת, שנכרת ונפסק אותה מדרגת ההתקשרות
72 להקב"ה הדרושה לפי ערך מדרגת נשמתו.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

הבחירה ורצון יוכל להגיע שם כלל להיותו למעלה מבחי' גלוי רצון וטעם כנ"ל באורך וד"ל ונמצא יש ב' מדרגות הא' ע"י בחירה ורצון כנ"ל באופן הא' דובחרת בחיים ע"י אוי"ר באור דכו"ח שנמשך ע"ז אור פנים העליונים להאיר את הנרות דכנ"י כענין משכני אחריו נרוצה וזה הי' במ"ת וגם בכל דור שגם בזמן הגלות יש עתים מיוחדים שמאיר אור פני מלך לנש"י כמו בג' רגלים ובי"ג כ"ג מדה"ר שיאר ה' פניו כו' וע"ז אמר בהעלותך שהוא אהרן כה"ר כו' והב' אופן הב' בביטול רצון בעול מל' שנמשך מן העצמות ממש למעלה מבחי' גלוי אור דכו"ח כו' שמה יהי' ענין כתר ש"ט דמשיח דכתיב בי' ישכיל עבדי בחי' עבד שלמעלה מבחי' בן וכמ"ש הקים עול עול' של תורה דוקא וכמאמר אשרי מי שעמלו בתורה כו' וכמ"ש כי לי בני עבדים כו' כנ"ל וע"ז א' שמח נפש עבדך שצריך להמשיך לעבד שמחה מאחר שאינו עושה רק בעול מל' לבד ואמנם השמחה שנמשך לו מלמעלה כמו בשמחה ש"מ שמצד שקיים רצון המלך שרשו בעצמות הנפש ממש שלמעלה מן התעוררות הבחירה ורצון כנ"ל וזהו שמח נפש עבדך כי אליך ה' נפשי אשא פי' נפשי כל נפשי היינו כל עצם נקודת הרצון שלמעלה מן הבחירה כו' והוא ע"י בטול רצון בעול מ"ש בחי' עבד דוקא ע"כ א' שמח נפש עבדך כי אליך כו' וד"ל ובזה יובן פי' ברכות המצות בא"י אמ"ה פי' תחלה צריך להיות בחי' המשכה משם הוי"ה להיות אלקינו מלך כו' שהוא ע"י בחירה ורצון דוקא כמו שום תשים עליך מלך שנק' כתר מל' ואח"כ א' אשר קדשנו במצותיו וציונו שהוא בחי' עול מ"ש שלמעלה מן הבחירה כנ"ל שנק' כתר ש"ט שעולה ע"ג כו' שמגיע בבחי' העצמות ממש שנק' מצותיו ממש וד"ל:

שער החנוכה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מענדל - אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו - [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

ע"י בירור שם אלקי' כו' והנה זהו הכח ג"כ ע"י אברהם שהוא בחי' חסד, לפי שעתה העיקר הוא בחי' חסד (וע' בת"א פ' תולדות כו') והלויים טפלים לכהנים, ולכך קרח שלא רצה להיות טפל נענש, אך לע"ל יהי' הגבורות עיקר וכמ"ש והכהנים הלויים בני צדוק ואיתא בלק"ת מהאר"י שלע"ל יהי' הלויים כהנים, וכשארז"ל שלע"ל יאמרו ליצחק כי אתה אבינו, אך עתה העיקר הם החסדים וצריך לאכללא שמאלא בימינא, ולכך זה גופא שיהי' ועבד הלוי הוא בבחי' העלאה לעלא דאתכסי' כו' זהו ג"כ ע"י הכהנים.

מחזה מימין

(כד) א' הנה פרטי ענין המנורה דזכר' בשני זתים מימין ומשמאל הגולה הענין הוא מה שאנו רואים שימצא כח ועוז לנש"י להתעורר בתשוב' גם מבלתי בחירה ורצון מצד עצמם כלל ולא מצד הארת אור אה"ר עליונה כלל כו' רק שבא ונמשך מעצמו בהעלם בכח נשמתם כו' להיות סו"מ ועשה טוב בפ"מ זהו ענין ההתחלקות דימין ושמאל מהשני זתים על הגולה וכדוגמא שהי' במ"ת התחלקות זו בבחי' אור המאיר בגילוי אור פני מלך כו' באמרו אנכי ולא יהי' לך שמפי הגבורה שמענו כו' שהוא שרש למ"ע ול"ת כידוע בענין קבלת התורה כך הוא בזמן הגלות בהסתר פנים בא בחי' ההמשכ' העצמי ומקורי' בהעלם ובכח כלל נש"י מלמעלה מבחי' אור כנ"ל בהתחלקות ג"כ לחו"ג שהוא לימין הגולה ושמאלה להיות כח ועוז בנש"י למעלה מן הבחירה כו' להיות סור מרע בל"ת ועשה טוב בפ"מ ומן הגולה נמשך למוצקות שהן מקוריות הז' המדות אוי"ר כו' כמו שהן בעצמיות הנק' יחידה ומשם נובע בהעלם לז' נרות שהן ז' מדות בגילוי שנמשכ' מחו"ב ובכללות הן כללות נש"י שנק' ז' נרות המנורה רק שבזמן בהמ"ק הי' אהרן כה"ר העליון מעל' אותם להאירם מלמעלה למטה בגילוי אור כמ"ש בהעלותך את הנרות שהן כללות נש"י אל מול פני המנורה יאירו בבחי' שמן ואור שנק' שמן למאור כו' ובזמן הגלות שאין בחי' אור אה"ר דכה"ג מאירים אז נמשך בהן מעצמות העלם ומקור האור דכו"ח שגם בחשך יאיר כו' וע"כ נק' מוצקות שממילא מוצקים מן הגולה והוא מקור השני שנמשך מחו"ב שבכתר שנק' גולה והכל בבחי' העלם העצמות אבל מקור הראשון הוא מה שנמשך מן הזתים לגולה בהתחלקות לימינה ושמאלה שאין אתדל"ת שע"י

א' הנה הלויים הי' צריכים מקודם להעביר תער על כל בשרם דהיינו להפריד השערות בכדי שלא יוכלו לקבל יניקה ע"י השערות כו', וגם הי' צריכין מקודם שיניף אותם אהרן תנופה שהוא כהן בחי' חסד, והיינו לפי שזה גופא שיוכלו הלויים להתעלות לשרשן בבחי' הוא זהו ג"כ ע"י הכהנים דוקא שהוא בחי' המשכת חסד מקודם בכדי שיוכלו להתעלות, וכמ"ש אלה תולדות יצחק כו' יצחק הוא בחי' גבורות שהוא בחי' העלאה ממטה למעלה שזהו מ"ש צחוק עשה לי אלקים שהוא בחי' תענוג עליון שנמשך

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

14 בס"י בג' דברים ברא הקב"ה את עולמו בספר וסופר
15 וסיפור, סופר הוא חכ' וספר הוא בינה, הכינה וגם חקרה
16 ז"א ומל', ובכדי לקבל אלו הד' בחי' דשם הוי' צריך
17 לעשות כלי מלמטה למעלה הד' תשובות.
18 ובזה יובן ג"כ הד' פעמים אמת דהנה כתיב וארא אל
19 אברהם כו' ושמי הוי' לא נודעתי להם ופרש"י לא
20 ניכרתי במדת אמיתית שלי, ולכאורה אינו מובן וכי שם
21 שדי אינו אמת חלילה, אלא שיש באמת גופא ד' מדריגות,
22 האמת דשם שדי, ושם הוי', ותיקון ואמת, ואמת לאמתו,
23 כי יש שפת אמת ואמת לאמתו וזהו מדת אמיתית שלי,
24 וזהו ג"כ ענין הד' פעמים אמת, וכנגדן תיקנו ד' כוסות כוס
25 א' וב' הוא כנגד י"ה, וג' וד' הוא גביע הכסף וכוס בגימט'
26 אלקים כמשי"ל.

לכן אמור לבנ"ר

בס"ד, פ' וארא, תרל"ב.

1 ובכדי להבין מהו הד' גאולות למעלה צריך להבין מה
2 שארז"ל ע"פ אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה,
3 כשנתן הקב"ה התורה אמרה ד' פעמים בינו לבין עצמו
4 ואח"כ ויאמר לאדם, ולכאורה אינו מובן למה צריך
5 לאומרה בפ"ע. אך כי כדי שיהי' התגלות א"ס למטה א"א
6 כ"א ע"י צמצום והתפשטות והמשכה והתפשטות, יו"ד
7 צמצום דחכמה, ה' התפשטות דבינה, וא"ו המשכת
8 המדות, ה' אחרונה התפשטות מל', ולכן איתא בכתבי
9 האריז"ל שתמונת ה' ראשונה צריך לעשות בתחלה יו"ד
10 ואח"כ להמשיך ה', וכן ה' אחרונה צריך לכתוב תחלה
11 תמונת וא"ו, וזהו שאמרה ד' פעמים כי ראה הוא חכמה
12 כמ"ש איזהו חכם הוואה כו' ולכן נקראו חכמים עיני
13 העדה כי העין הוא כלי לראי', ויספרה הוא בינה כמ"ש

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

20 הגבורה. וכפי המשל הידוע ממים הנמצאים בכלי זכוכית
21 צבעוניים, שהם מים פשוטים ושונים בכל הכלים, והצבע
22 השונה שלהם כלפי חוץ הוא רק מחמת צבע הכלי.
23 על זה מבאר הרבי נ"ע שאי אפשר לפרש כך – דאם בן
24 שהאורות הם פשוטים ושונים לגמרי מהו ענין דאיתא בזהר
25 פרשת לך לך דף פ"ו עמוד א' ובמקדש מלך שם בשם
26 האריז"ל שיש ענין של אחליפו דוכתייהו (- מחליפים את
27 מקומותיהם) - אור החסד מתלבש בכלי הגבורה כו', ואור
28 הגבורה מתלבש בכלי החסד.
29 ואם האור היה פשוט בתכלית, הרי אינו שייך לקרותו "אור
30 החסד" אף אחליפו - גם באופן של החלפה שהרי אין לו
31 יחס לחסד יותר מלגבורה כו'. כלומר, אם האורות הם
32 פשוטים לגמרי, הרי כשהאור שהיה בכלי החסד יצא ממנו
33 והתלבש בכלי הגבורה, אין לו יותר שום שייכות לכלי
34 החסד, ולמה אנו קוראים לו עדיין "אור החסד" גם
35 שמתלבש ב"כלי הגבורה". וזה עצמו מראה שיש איזה
36 שהוא יחס לאור אל החסד שלכן נקרא אור החסד ואינו
37 פשוט לגמרי. וזהו נקודת ההוכחה להגדרה באורות, מענין
38 "אחליפו דוכתייהו".

יוס' ב' דחג השבועות תער"ב

1 יג.
2 המשל משמאי והלל לאחליפו דוכתייהו, ג' מסקנות מזה,
3 והוכחה לאופן פשיטות האורות.
4 בפרק הקודם הביא הרבי נ"ע ראיות כי גם האורות דאצילות
5 אינם פשוטין לגמרי. בפרק זה מוכיח הרבי נ"ע עניין זה
6 מהמושג 'אחליפו דוכתייהו', בו אור החסד מחליף את
7 מקומו עם אור הגבורה, וכל אחד מאיר בכלי האחר³⁸.
8 ומכאן שיש איזה שהוא גדר והתחלקות גם באורות, כי אם
9 כל הגדר שבהם היה רק מצד התלבשותו בכלים, למה נקרא
10 שמו אור החסד בשעה שמתלבש בכלי הגבורה.
11 ולבד כל הנוכח לעיל ההוכחות מספרי הקבלה, ומסברא,
12 כפי שהתבאר באריכות באות הקודמת, שיש איזה שהוא
13 גדר גם באורות לפני התלבשותו בכלים, נוסף לזה לא יתכן
14 לומר דמה שהאור נקרא אור החסד וזהו רק לאחר
15 התלבשותו בכלי החסד, אבל מצד עצמו יוכל להיות אור
16 הגבורה. - כלומר יכולנו לפרש שהאורות הם פשוטים
17 בתכלית ובכל הספירות האור הוא שווה, וזה שנקרא אור
18 החסד הוא רק בגלל התלבשותו בכלי החסד, אך אותו אור
19 יכל להיות גם אור של גבורה אם היה מתלבש בכלי

38. ביאור המושג, הטעמים והביאורים בזה, ראה בארוכה ספר הערכים חב"ד חלק ד' עמ' רח ואילך.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים

השתלשלות עילה ועלול הוא גם בשכל, מן השכל שקדם לו. ומזה נובעת טעות הפילוסופים בטענותיהם, כי מפרידים הגשמיים מהרוחניות, היפך מאחדות ה' שהוא חיות כל הנבראים.

והנה הדגמא מזה יוכן למעלה שיש השתלשלות עלה ועלול, ויהיה זה ההפך שלמה מביחית פני שור שבמרפכה העליונה והתהוות נפש החיה מפני אריה כו', וכידוע דהד' חיות המרפכה הן מקורי כל הנבראים שלמה, שכל זה הוא בדרך עלה ועלול, ומוכן שצריכים להיות כמה רבבות השתלשלות בחינות ומדרגות עד שיהיה התהוות נפשות בהמה והחיה הגשמיית מפני אריה ופני שור שבמרפכה העליונה שהם בטלים לאלקות, וכמאמר "והחיות נושאות את הכסא", שנושאות את הכסא עם המראה דמות אדם שכל הכסא לבחינת אין סוף ברוך הוא ד"כ לא אדם הוא", שהוא ענין הבטול, שמשארים מן הכסא העליונה. ומכל מקום הנה אחר כל זה הוא בדרך

השתלשלות עלה ועלול, ולהיות כי למעלה יש בחינה ומדרגה זו דהשתלשלות עלה ועלול, הנה מזה הוא מה שנסתעף דעת הפילוסופים האומרים "על השמים פבורו", וכנ"ל שיש מן הפילוסופים המאמינים במציאות האמתית תבונה ושהוא תבונה עלה ראשונה לכל העלולים, אבל הוא בדרך ואפן עלה ועלול, דהנה נתבאר לעיל דבשכלים יש השתלשלות עלה ועלול, והוא מה שכל מחיב משכל הקדום לו ומחייב שכל הבא אחריו, והינו דכשם שבשכל פריי ישי בו רבוי ספרות מה שכל אחד מהם בא בדרך חייב מהקדום לו או מהבא אחריו, כן הוא גם בשכלים, דמשכל יסודי שהוא הנחה שכלית באים ומסתעפים שכלים מחייבים בדרך עלה ועלול.

שבת קודש פ' יתרו תרצ"ד

לקוטי דיבורים

בעלי הבתים החסידיים אינם אשמים כלל, לסביבה הקרה של עולם-מצות-אנשים-מלומדה, השפעה רעה עליהם, שכל דבר מתקרב אצלם, לומדים בקרירות, מתפללים בקרירות, מנגנים בקרירות, רוקדים בקרירות – ים הקרח, הכל קרוש אצלם, ואף הדופק החסידי דופק בהם בחלישות ובחצי עלפון.

חסידות יש ללמוד בחיות, אמנם בלי רעש חיצוני, בלי קולי קולות, אבל בחיות פנימית, שלא רק שהוא חי בענין ובהשגה האלקית שהוא לומד, כי אם הענין חי בו. עיקר ענינו של לימוד החסידות הוא, שהלימוד יהיה אדעתא דנפשיה, הוא לומד חסידות לשם עצמו ולא לשם החסידות. ישנם שוטים הלומדים חסידות בגלל חסידות, הם חושבים את עצמם למבינים, למדו כמה עשרות מאמרים ומפספטים על שדות ויערות קרחים, בסברות-בטן פרועות הם מסבירים ענינים חסידיים. כללו של דבר שהם לומדים חסידות, זאת אומרת שהחסידות תהיה

חסידות, ולא שהם יהיו לחסידים. לימוד החסידות האמיתי שהלימוד יביא את הלומד להיות חסיד – הוא מהם והלאה.

בעלי ההבנה המוטעה, שכוונתם בלימוד החסידות אינה אלא לשם ההבנה בלבד של עניני השגה אלקית ולא לשם עבודה, הנה לבד זאת שהם נשארים עמי-הארץ בלימוד החסידות ובידיעת החסידות – הם גם ירתי תרתי גיהנם בזה ובבא. אני שונא אותם ומרחם עליהם. אני מבקש את השי"ת שיעורר רוח ממרום שיחזרו בתשובה – בתשובת המשקל, ואלה שעושים זאת בשאט נפש ומחזיקים בשטותם – לא יאבה ה' סלוח להם כי הם מחללים את קדושת החסידות.

חסידות צריך אדם ללמוד בשביל עצמו, שהחסידות תלמד אותו כיצד להיות ירא שמים באמת וכיצד להיות עובד ה' באהבה וביראה, ולהתנהג בכל הענינים במדות טובות כפי שהוא על פי תורה.

ערב ר"ח תמוז, ה'תש"ב

[דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן]

- 1 כשנכנסתי ביום החמישי בשעה הששית אחרי הצהרים לביהכנ"ס שבחצר הנשיא מצאתי קבוצת
2 אנשים עומדים בעיגול וקול ילד צלול בהתרגשות כמנצח בלימוד.
- 3 ואט אזני גם אני ואשמע קול ילד מסביר כמה מרובע יתר על העיגול רביע, התוס' מודה לרש"י
4 בין בהיקף ובין בקרקע אבל דכל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשא באלכסונא התוס' חולק על רש"י
5 שמפרש בסוגיא דסוכה עגולה בפרק ראשון דסוכה שאומר שם אתה מוצא לכל אמה שבריבוע תוס'
6 שני חומשים ואומר שם וכאן¹⁹⁵ שאין החשבון מכוון.
- 7 אמנם כ"ק אדמו"ר בלמדו עמי הציל את רש"י מהתנפלות התוס' עליו ואומר כי התוס' העמידו
8 דבריהם על חקי המדידה אשר ע"פ חכמת החשבון כדמוכח בהציוור ורש"י העמיד דבריו על כך ששערו
9 חכמים ע"פ מצות דלא תסור.
- 10 וכשגמר את פלפולו ראיתי ילד קטן בגובה ממוצעת לפי ערך שנותיו והוא רמ"מ נכד הנשיא אשר
11 אחד האברכים הבטיחו ללכת עמו לטייל בשדה, כי אוהב הוא את השדה וביחוד שדות האחוזה
12 הסמוכה לעיר אשר שם נולד זקנו הנשיא. האברך התנה עמו שמתחלה יחזור ברבים אותה הסוגיא
13 האחרונה שלמד בשבוע זו וחזר הסוגיא דמדידת תחומי ערים בעירובין בפרק כיצד מעברין¹⁹⁶.

196 עירובין שם.

195 = בסוכה (ח, א) ובעירובין (נז, א).

אגרות קודש

ב"ה ועש"ק חוקת ט' תמוז תרפ"א
ראסטוב-דאן

תלמידינו הנעלה ווי"ח אי"א מו"ה שניאור
זלמן שי

1 שלום וברכה

2 כהיום קבלתי מכתבו מה' שלח העבר ע"י ידידינו רבי"ש
3 שי' הכהן ות"ל בעד שלומם הטוב. ונהניתי מאד לשמוע כי
4 עוסקים הם בלימוד, והם לומדים גדולים יברכם האל
5 ויצליחם.

6 והנה בדבר התעסקותם בענין הסוגיא דב"מ דמ"ז ע"ב
7 בדעת ר"ש דסבירא לי' דבידו דוקא, וא"כ עוסקין לתרץ
8 הקושי, הנה העיקר הוא בלימוד שיהי' תירוץ, ולא הבקיאיות
9 במראה מקום עיקר, שכן הוא דרך הלימודים בעיון, שיהי'
10 להם תירוץ אמיתים ונכונים, והמראה מקום אין זה נוגע
11 כ"כ, כ"א שכל העבודה והיגיעה צריך להיות שיהי' תירוץ טוב
12 על הקושי ושיהי' מן המוכן, וכאז דאמרו בת"ח, דזה מי
13 ששואלין אותו דבר הלכה בכ"מ ויכול להשיב דבר ברור,
14 וכדכתי' אמור לחכ' אחותי את, אם ברור לו הדבר הלכה

15 כאחותו אז נקרא תלמיד חכם, וכמו"כ בענין התירוץ על
16 קושי, גם אם הקושיות גדולים ביותר, והסוגיא עמוקה
17 וכבודה, מ"מ מי שהוא למדן, והשי"ת עוזר לו ויכול לתרץ,
18 הן בעצמו, וביותר ברוב הלימוד עם חברים מקשיבים, שזהו
19 עיקר בענין הזה, לצרפם יחד ולסדרם בסדר הראוי, אז בדרך
20 ממילא יתורץ הענין גם הקושיא העמוקה בסדר נכון, ולכן
21 רואים אנו במוחש, שמאחר דיודעים באיש שהוא למדן, וא"כ
22 הלא על כל הקושיות יש אצלו תירוץ, ולהיותו בעל שכל,
23 לכן התירוץ מסודרים אצלו, הנה אז גם אם אינו מראה
24 מקום ההלכה יודעים בבירור כי כן הוא, וההלכה עמו.

25 ואגב דאתא לידי הסוגיא בכללות אודיעו מה שהנני סבור
26 בענין זה בהא דחלקו ר"י ור"ל בדמ"ד ע"ב ודמ"ה ע"א דהבא
27 וכספא פירי הווה ומחללין, או לא, וכאז דרב (דמ"ד ע"ב)
28 אוזיף מברתי דר"ח כו' א"ל ר"ח זיל שלים לה טבין ותקילין,
29 ולא ידענא פירושא דהאי סוגיא היכי מוקמת לה. ונראה לי
30 כהא דאמר ר"י דמ"ז ע"ב וצרת כו' כל דבר הנצרך, ורע"ק
31 סבירא לי' כל שיש עליו צורה, ונ"ל דכן הוא כדעת ר"י כל
32 דבר הנצרך למען שיהי' בידו מן המוכן, דהלא הם מעשר,
33 ודעת רע"ק כל דבר שיש בו צורה שפירושו שצריך להשתדל

1 בו שיהי' ממון החרף ביותר, דדעתו שאין מחללין.

2 וצריכים להשתדל ללמוד ביותר וברבים, וממילא יתבאר
3 כל הסוגיות, ולא יהי' אצלם קושיות כלל ובכל אופן יהי'
4 התירוצים טובים ומדויקים בטוב.

5 וע"ד הקוהארט הנה לפי דעתי נחוץ להתיישב בזה,
6 דכללות הענין נחוץ הוא, רק שהנני מסופק בזה מה טוב יותר
7 אם האויר דאטואצק והסביבה בכלל, או אוירה של הים

8 בדובעללין הסמוכה לריגא, אשר בזה היה טוב שיתיישב עם
9 חבירו ר' צבי שי' גאר (רעוועלסקי מ"ה מעון ז'), והשי"ת
10 יצליח לכם בכל אשר תעשו.

11 יפרוש נא גיני בשלום ידידינו היקרים יחיו, ואי"ה אכתוב
12 ביחוד. מכבוד אביו ידידי שי' לא קבלתי שום מכתב זולת
13 המכ' הראשון מפ' בשלח, אשר קבלתיו לא כבר ועניתו עליו.

14 והיו ברכה ושלוש כאו"נ ידי"ע והדו"ש במו"ר.

אג"ק מוהרי"צ כר"ך יד

המשך ביאור למס' שבת ליום חמישי עמ' ב

1 הצדע חייב, מחיגר, זקן וחולה, שהצדע פטור. מתרץ רב יוסף: הני -
2 סומא וישן עבדי לרבני - עשויים להשטם כשמרגישים יד אדם
3 הבאה לתופסם, ועל כן אינם נחשבים כניצודים, והצדע חייב, והני -
4 חיגר, זקן וחולה לא עבדי לרבני - אינם עשויים להשטם, משום
5 שהם חסרי כח, ועל כן הם נחשבים כניצודים שהצדע פטור.

6 הגמרא מקשה מברייתא שסותרת לברייתא ששנינו. מקשה הגמרא:
7 והתניא, הצד צבי חולה, חייב, ובברייתא לעיל שנינו שהצד צבי
8 חולה פטור. אמר רב שישת, לא קשיא, הא - הברייתא שחייבה את
9 הצד צבי חולה, עוסקת בצבי החולה מן המהמא - קדחת,
10 שהחולה בה עשוי להשטם כשהוא מרגיש יד אדם, והצד עושה
11 מלאכה גמורה. הא - הברייתא שפטרה את הצד צבי חולה, עוסקת
12 בחולה מן המהמא - עייפות, שהחולה בה אינו יכול להשטם
13 מידי האדם.

14 הגמרא מביאה ברייתא, בה נשנית מחלוקת לגבי צידת מיני בעלי
15 חיים שאין הדרך לצודם: תנו רבנן בברייתא, הצד חנכין, גזין - מין
16 חגב טהור, צרעין, ויתושין בשבת, חייב, דברי רבי מאיר. וחקמים
17 אומרים, כל בעל חי שקמינו ניצוד - שבני מינו ניצודים בדרך כלל
18 על ידי בני אדם, דהיינו שיש לאדם צורך בהם, כחגבין וגזין המותרים
19 באכילה, הצדו חייב, וכל בעל חי שאין קמינו ניצוד, כצרעין
20 ויתושין, הצדו פטור.

21 הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בדיני צידת חגבים: תניא אידך -
22 שנינו בברייתא אחרת, הצד חנכים בשעת הפל שבה עיניהם
23 מתעוררות, פטור, משום שנחשבים כניצודים. בשעת השרב, חייב.
24 אלעזר בן מהבאי אומר, אם היו מקלחות ובאות, כלומר שניתכות
25 מטה כגשם, ובכמות רבה, כך שקל לתפוס, פטור.

26 הגמרא מסתפקת על מה נאמרו דברי אלעזר בן מהבאי: איבעיא להו
27 - הסתפקו בני הישיבה, דברי אלעזר בן מהבאי, ארישא קאי -
28 עומדים על הרישא, כלומר, נאמרו כסייג לרישא, ששנינו שהצד
29 חגבים בשעת הטל פטור, ועל כך אומר אלעזר בן מהבאי, שהיינו
30 דווקא כאשר הן מקלחות ובאות, אבל אם אינם כן, חייב. או אפיפא
31 קאי, כלומר, נאמרו כסייג לסיפא, ששנינו שהצד חגבים בשעת
32 השרב חייב, ועל כך אומר אלעזר בן מהבאי, שהיינו דווקא כאשר
33 אינן מקלחות ובאות, אבל אם הן מקלחות ובאות, אף בשעת השרב
34 פטור.

35 הגמרא מוכיחה מברייתא אחרת, למה התכוין אלעזר בן מהבאי: תא
36 שמי - בא ושמע ברייתא שמפורש בה, שאלעזר בן מהבאי מתיר,
37 כאשר הן מקלחות ובאות, אף בשעת השרב, הצד חנכין, בשעת
38 הפל, פטור, בשעת השרב, חייב. אלעזר בן מהבאי אומר, אפילו

39 בשעת השרב, אם היו מקלחות ובאות, פטור, ונמצא שדבריו
40 נאמרו כסייג לסיפא, שאין הצד חגבים בשעת השרב חייב, אלא
41 כאשר אינן מקלחות ובאות, אבל אם הן מקלחות ובאות, פטור.

משנה

42 צבי שנכנס מאליו לבית, ונעל אדם אחד בפניו - בעדו, ובכך צדו,
43 חייב. נעלו שנים, פטורין, כיון ששנים העושים יחד מלאכה פטורים,
44 וכפי שהברייתא לעיל (צב) דרשה זאת מהפסוק (ויקרא ד כז). לא יבול
45 אחד לנעול, ונעלו שנים, חייבין, שבאופן זה כיון שדרך המלאכה
46 להיעשות על ידי שנים, נחשב כל אחד מהם כעושה מלאכה שלמה.
47 ורבי שמעון פוקר, משום שאף אחד מהם לא עשה את כל המלאכה
48 בעצמו.

נמרא

49 אמר רב ירמיה בר אבא, אמר שמואל, הצד ארי בשבת, אפילו
50 מחזיק בידו אינו חייב עד שיכניסנו לגורן קי שלו - לכלוב המיועד
51 לו, משום שכשכועס משחית והולך, וישתמש מן המחזיקין.

משנה

52 המשנה מלמדת עוד פרטים בדיני צידה: צבי שנכנס מאליו לבית,
53 ולאחר מכן ישב האחד - אדם אחד על הפתח כדי לשומרו שלא
54 יצא, ולא מילאהו, כלומר, הפתח נשאר עדיין פתוח בחלקו, ואחריו
55 ישב השני - אדם שני ומילאהו, השני חייב, משום שהוא השלים
56 את הצידה, כיון שעד שישב, יכל הצבי להימלט.

57 ישב הראשון על הפתח ומילאהו, כך שאין הצבי יכול לברוח, וכל
58 השני וישב בצידו, אף על פי שאחר כך עמד הראשון והלך לו,
59 ונותר השני לשומרו לבדו, הראשון חייב והשני פטור, לפי
60 שהראשון עשה מלאכת צידה שלמה, ואילו השני לא צד, אלא
61 משמר את הצבי שכבר ניצוד.

62 מבאר המשנה מדוע השני פטור: תא - מעשה השני למה זה דומה,
63 לנעול את ביתו כדי לשומרו ונמצא צבי שמוקף בתוכו, כלומר,
64 כשם שכאשר צבי נמצא בבית מערב שבת, וישב אדם בבית ומנע
65 ממנו להמלט, ובשבת הוא חפץ ללכת לדרכו, הרי מותר לו לנעול
66 את דלת הבית, אפילו שמתוך כך הצבי ניצוד, כיון שהצבי כבר ניצוד
67 ועומד, ואינו אלא משמר את הניצוד כבר. כמו כן אף במעשה
68 שבמשנתנו, כיון שהראשון כבר צד את הצבי, אין השני עושה צידה,
69 אלא משמר את שכבר ניצוד, ופטור.

פרשת בא

י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פְּרַעֲהָ כִּי־אֲנִי הַכַּבְדֹּתִי אֶת־לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שְׁתִּי אֶתֶּנִּי אֵלָה בְּקִרְבּוֹ: ^ב וּלְמַעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנִי בְנוֹךְ וּבֶן־בְּנוֹךְ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלֹתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֶתְנִי אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי בָּם וַיִּדְעֻם כִּי־אֲנִי יְהוָה: ^ג וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּרַעֲהָ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים עַד־מָתִי מֵאַנְתָּ לַעֲנֹת מִפְּנֵי שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי: ^ד כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח אֶת־עַמִּי הֲנִי מִכִּיָּא מִחֵר אֲרַבָּה בְּגִבְלֶךָ: ^ה וְכִסְפָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוֹכַל לָרֹאֵת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל אֶת־יִתְרוֹ הַפְּלִטָה הַנִּשְׁאָרֶת לָכֶם מִן־הַבֶּרֶד וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצִּמָּח לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה: וּמָלְאוּ בַתִּיד וּבִתִּי כָל־עֲבָדֶיךָ וּבִתִּי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֲבֹתֶיךָ וְאֲבֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הָיוּתָם עַל־הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶּן וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרַעֲהָ: ^ו (יִשְׂרָאֵל) וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי פְרַעֲהָ אֵלָיו עַד־מָתִי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שְׁלַח אֶת־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבְדוּ אֶת־יְהוָה וְאֱלֹהֵיהֶם חֹטֵם תִּדְעַ כִּי אֲבָדָה מִצְרַיִם: ^ז וַיּוֹשֵׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פְּרַעֲהָ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לָכוּ עֲבְדוּ אֶת־יְהוָה וְאֱלֹהֵיכֶם מִי וּמִי הַהִלָּכִים: ^ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּנַעֲרֵינוּ וּבְזֻקְנֵינוּ גִלְדָּה בְּכַנְיָנוּ וּבְכַנּוּתָנוּ בְּצִאֲנָנוּ וּבְבִקְרָנָנוּ גִלְדָּה כִּי חֲגִי־יְהוָה לָנוּ: וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם וְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְכֶּם רְאוּ כִּי רָעָה נִגַּד פְּנִיכֶם: ^ט לֹא כֵן לָכוּ גֵאֲהִיבִים וְעַבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּי אַתָּה אַתָּם מְבַקְשִׁים וַיִּגְרַשׁ אֹתָם מֵאֵת פְּנֵי פְרַעֲהָ: ^ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש ב עמ' שלב)

לכו גא הגברים ועבדו את ה' (י, יא)

זוהי 'שיטת פרעה'. אף 'שיטת משה' (ואתפשטותיה בכל דרא ודרא) היא, אשר בנערינו, בשנים או בחקמה, ובכננינו גלד, בכננינו ובכננותינו - ודוקא על ידי זה חג ה' לנו. וכדאיתא בזהר על הפסוק "נודע בשערים בעלה": 'בעלה' דא קודשא בריך הוא, 'דאיהו אתידע'. לכל חד וחד לפום שיעורא דיליה, לפום מה דמשער בליביה. והינו, שכלם צריכים לדעת את ה', כל אחד לפי שעורו.

שני י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה יָדְךָ עַל־אָרֶץ מִצְרַיִם בְּאַרְבָּה וַיַּעַל עַל־אָרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר הַשְׂאִיר הַבֶּרֶד: ^ב וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטְּהוֹ עַל־אָרֶץ מִצְרַיִם וַיְהוָה נִהַג רֹחַ־קָדִים בְּאָרֶץ כְּלִיזֹם הַחֹמָה וְכָל־הַלִּילָה הַבֶּקֶר הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים נִשָּׂא אֶת־הָאֲרָבָה: ^ג וַיַּעַל הָאֲרָבָה עַל כָּל־אָרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנֹחַ בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם כְּבֹד מְאֹד לִפְנֵי לֹא־הָיָה כֵן אֲרָבָה כְּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן: ^ד וַיִּכֶּם אֶת־עֵין כָּל־הָאָרֶץ וַתַּחֲשֹׁךְ הָאָרֶץ וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֶת כָּל־פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבֶּרֶד וְלֹא־נֹתַר כָּל־יֵרֶק בְּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל־אָרֶץ מִצְרַיִם: ^ה וַיִּמָּהֵר פְּרַעֲהָ לִקְרֹא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חֲטֹאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם: ^ו וְעַתָּה שְׂאֵה נָא חֲטֹאתִי אֵךְ הַפֶּעַם וְהַעֲתִירוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וַיִּסַּר מֵעַלִּי רַק אֶת־הַמּוֹת הַזֶּה: ^ז וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרַעֲהָ וַיַּעֲתֵר אֶל־יְהוָה: ^ח וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רֹחַ־יָם חֹזֶק מְאֹד וַיִּשָּׂא אֶת־הָאֲרָבָה וַיַּתְקַעְהוּ יָמָה סוּף לֹא נִשְׁאָר אֲרָבָה אֶחָד בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם: ^ט וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרַעֲהָ וְלֹא שְׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ עַל־אָרֶץ מִצְרַיִם וַיִּמָּשׁ חֹשֶׁךְ: ^{יא} וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֲפֹלָה בְּכָל־אָרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים: ^{יב} לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתַּחַתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹר בְּמוֹשְׁבָתָם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 2)

ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשלת ימי אפלה (רש"י, י, כב)

ואלו בגאולה העתידה, שהיא אחרי מתן תורה, יגאלו גם אותם הרשעים שלא נגאלו ממצרים, שהרי אז הקב"ה "אומז בנדין ממש איש איש". תלקטו לאחד אחד בני ישראל" (רש"י נצבים ל, א). ובלשון ספר התנאים: כל יהודי "בדאי סופו לעשות תשובה". כי לא ירח ממנו נדח. זהו "אלו היה שם לא היה נגאל" - מה שאין בן בגאולה העתידה סופו לעשות תשובה ואף הוא יגאל.

שלישי כו וַיִּקְרָא פְרַעֲהָ אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָכוּ עַבְדוּ

אֶת־יְהוָה רַק צִאֲנֶכֶם וּבְקֶרְבְּכֶם יֵצֵג גַּם־טַפְכֶּם יִלְךְ עִמָּכֶם: ^כ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם־אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵנוּ זִבְחִים וְעֹלֹת וְעִשְׂיָנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ: ^{כא} וְגַם־מִקְנֵנוּ יִלְךְ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׂאֵל פְּרִסָּה בִּי מִמֶּנּוּ נִקַּח לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ לֹא־נִדְּעַ מִה־נַּעֲבֹד אֶת־יְהוָה עַד־בֹּאֵנוּ שָׁמָּה: ^{כב} וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחָם: ^{כג} וַיֹּאמְרוּ לוֹ פְּרָעָה לֵךְ מֵעַלִּי הַשֹּׁמֵר לְךָ אֶל־תִּסָּפֶה רְאוֹת פָּנָי כִּי בַיּוֹם רִאֲתֶךָ פָּנָי תָּמוּת: ^{כד} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בֵּן דִּבְרַתְךָ לֹא־אֶסָּפֶה עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ: ^{כה} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עוֹד נֵגַע אַחֵר אָבִיא עַל־פְּרָעָה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה פְּשִׁלְחוּ בְלָה גֵרֶשׁ וְגֵרֶשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה: ^{כו} דִּבְרַנָּא בְּאֲזֵנֵי הָעָם וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵת רַעְהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רַעְיָתָהּ כְּלִי־כֶסֶף וְכִלִּי זָהָב: ^{כז} וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם גַּם הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פְרָעָה וּבְעֵינֵי הָעָם: ^{כח}

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קטוי שיחות כא עמ' 15)

דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו . . כלי כסף וכלי

זהב (יא, כ)

יש לשאל: הרי בני ישראל ותרנו על בנות מצרים, כמאמר ר"ל (ברכות ט, ב) "אמרו לו, ולנאי שנצא בעצמנו. משל לאדם שהיה חבוש בבית האסורים, והיו אומרים לו בני אדם, מוציאין אותך מחר . . ונותנין לך ממון הרבה, ואומר להם . . הוציאוני היום ואני מבקש כלום". מדוע, אם כן, לא ותר הקב"ה עליה. ויש לומר, דהנה התכלית של גלות מצרים הייתה כדי להוציא ולהעלות את נציצות הקדשה שהיו במצרים, כולל גם נציצות הקדשה שהיו בכסף ובזהב של בנות מצרים. מוכן אפוא, שמדבר בענין עקרי שאין לוטר עליו.

רביעי וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה פַּחַצַּת הַלֵּילָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם: ^א וּמֵת כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פְּרָעָה הַיֹּשֵׁב עַל־פֶּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחֲרֵי הָרָחִים וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה: ^ב וְהָיְתָה צַעֲקָה גְדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּמֹהוּ לֹא נִהְיְתָה וְכָמֹהוּ לֹא תִסָּפֶה: ^ג וְלִכְלֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחַר־פֶּלֶל לְשֹׁנוֹ לְמֵאִישׁ וְעַד־בְּהֵמָה לְמַעַן תִּדְּעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין

יִשְׂרָאֵל: ^ד וַיִּרְדּוּ כָל־עַבְדֵיךָ אֵלֶּה אֵלֶּי וְהִשְׁתַּחֲוִי־לִי לֵאמֹר צֵא אִתָּהּ וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי־כֵן אֵצָא וַיֵּצֵא מֵעַם־פְּרָעָה בַּחֲרִי־אָף: ^ה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֹא־יִשְׁמַע אֵלֵיכֶם פְּרָעָה לְמַעַן רַבּוֹת מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: ^ו וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת־כָּל־הַמּוֹפְתִים הָאֵלֶּה לִפְנֵי פְרָעָה וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה וְלֹא־שָׁלַח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶצוֹ: ^ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: ^ח הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֲדָשִׁים רֹאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה: ^ט דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עַדַּת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּעֲשֹׂר לַחֲדָשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁה לְבֵית־אֵבֶת שֶׁה לְפִית: ^י וְאִם־יִמְעַט הַפִּית מִהְיוֹת מִשֶּׁה וְלָקַח הוּא וַיִּשְׁכְּנוּ הַקָּרֹב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַּת נִפְשָׁת אִישׁ לְפִי אֲכָלוּ תִּכְסּוּ עַל־הַשֶּׁה: ^{יא} שֶׁה תָּמִים זָכַר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכֹּבְשִׁים וּמִן־הָעִזִּים תִּקְחוּ: ^{יב} וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אֲרֻבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֲדָשׁ הַזֶּה וַיִּשְׁחֲטוּ אוֹתוֹ כָּל קָהָל עַדַּת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֶרְבִים: ^{יג} וְלָקַחוּ מִן־הָדָם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל־הַמִּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם: ^{יד} וַאֲכָלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בְּלִילָה הַזֶּה צִלִּי־אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל־מִרְיָם יֹאכְלֶהוּ: ^{טו} אֶל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבִשְׁל מִבִּשָּׁל בָּמִים כִּי אִם־צִלִּי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כְּרַעְיוֹ וְעַל־קִרְבּוֹ: ^{טז} וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהִנֵּתֶר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ: ^{יז} וְכָכָה תֹּאכְלוּ אוֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים גַּעְלִיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמִקְלָכֶם בְּיַדְכֶם וְאִכְלַתֶּם אוֹתוֹ בַּחֲפֹזֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה: ^{יח} וְעַבְדֵּרְתִּי בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה וְהִפִּיתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעִשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה: ^{יט} וְהָיָה הָדָם לָכֶם לָאֵת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרֵאִיתִי אֶת־הָדָם וּפִסַּחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא־יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף לְמִשְׁחִית בְּהֶכְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: ^כ וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכְרוֹן וְחִגְתֶּם אוֹתוֹ חֵג לַיהוָה לְדִרְתִּיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּחְגְּלוּ: ^{כא} שִׁבְעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ אֶךְ

יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת־מִצְרַיִם וְאֶת־בְּתִינּוּ
הַצִּיל וַיִּקְדֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ: כח וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן
עֲשׂוֹ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות ב עמ' 666)

מִשְׁכּוֹ וַיִּקְחוּ לָכֶם צֹאן . . וְשִׁחֲטוּ הַפֶּסַח (יב, כא)
מִשְׁכּוֹ יְדִיכֶם מַעֲבֹדָה זָרָה . . וְשִׁחֲטוּ לֵאלֹהֵיהֶם שֶׁל מִצְרַיִם
(מְכִילֵתָא)

עֲבֹדָה זָרָה - הֵינּוּ עֲבֹדָה שֶׁהִיא זָרָה לַיהוּדִי, שֶׁנִּבְרָא אֵד וְנָק
לְשִׁמְשׁ אֶת קוֹנוֹ. שִׁחֲטוּ לֵאלֹהֵיהֶם שֶׁל מִצְרַיִם – שֶׁל כָּל הַסְּבִיכָה,
שֶׁהִיא מְגִבֶּלֶת וּמְדוּדָה בְּמִצְרַיִם וּגְבוּלִים שֶׁל הַחֹמֶר וְהַנֶּשֶׁם. וַיֵּשׁ
לַעֲשׂוֹת זֹאת בְּכַחֲנִית פֶּסַח וְדִלּוּג, לֹא רַק בַּעֲלִיָּה מִדְּרָגָה לְדְרָגָה;
צְרִיכִים לְהַפִּיץ אֶת הַחֲשׂוֹף שֶׁל הַגּוֹף וְהַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית לְאוֹר
וְלִקְדוּשָׁה.

שִׁשִּׁי כח וַיְהִי א פָּחַצִי חֲלִילָה וַיְהוֹה הִפָּה כָּל־כְּבוֹד
בְּאַרְצָן מִצְרַיִם מִבְּכֹר פְּרַעֲהַ הַיִּשְׁבֵּב עַל־כֶּסֶף אֲד
בְּכֹר הַשְּׂבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכֹר בְּהֵמָה:
וַיִּקָּם פְּרַעֲהַ לַיִּלָּה הוּא וְכָל־עַבְדָּיו וְכָל־מִצְרַיִם
וַתְּהִי צַעֲקָה גְדֹלָה בְּמִצְרַיִם כִּי־אֵין בֵּית אֲשֶׁר
אֵין־שֵׁם מֵת: לא וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לַיִּלָּה וַיֹּאמְרוּ
קוֹמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַלְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה בְּדַבְּרֵכֶם: לב גַּם־צֹאנְכֶם גַּם־
בְּקֹרְכֶם קָחוּ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם וְלָכוּ וּבְרַכְתֶּם גַּם־
אֹתִי: לד וַתַּחֲזֹק מִצְרַיִם עַל־הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם
מִן־הָאָרֶץ כִּי אָמְרוּ כָּלֵנוּ מֵתִים: לה וַיֵּשֶׂא הָעָם
אֶת־בָּצָקוֹ טָרֶם יִחַמְזָן מִשְׁאַרְתָּם צָרָתָם בְּשִׁמְלָתָם
עַל־שִׁבְכֵם: לו וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּדְבַר מֹשֶׁה
וַיִּשְׂאֲלוּ מִמִּצְרַיִם כְּלִי־כֶסֶף וְכָלִי זָהָב וּשְׁמָלֹת:
ז וַיְהִי־הָיָה נָתַן אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיִּשְׂאֲלוּם
וַיִּנְצְלוּ אֶת־מִצְרַיִם: פ ח וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
מִרַעֲמֶסֶס סִבְתָּה כְּשֶׁש־מֵאוֹת אֲלָף רַגְלֵי הַגְּבָרִים
לְבָד מִטָּף: ח וְגַם־עֶרְב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר
מִקְנֵה כְּבֹד מְאֹד: ט וַיֹּאפּוּ אֶת־הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ
מִמִּצְרַיִם עֹגַת מִצּוֹת כִּי לֹא חִמְזָן כִּי־גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם
וְלֹא יָכֻלוּ לְהַתְמַהֵמָה וְגַם־צִדָּה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם:
י וּמוֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים
שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: מא וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים

בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן תִּשְׁפִּיתוּ שְׂאֵר מִבְּתִיכֶם כִּי א
כָּל־אֹכֵל חֵמֶץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם
הָרֵאשׁוֹן עַד־יוֹם הַשְּׁבִיעִי: כו וּבְיוֹם הָרֵאשׁוֹן מִקְרָא־
קָדֵשׁ וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קָדֵשׁ יִהְיֶה לָכֶם
כָּל־מְלֹאכָה לֹא־יַעֲשֶׂה בָהֶם אֵד אֲשֶׁר יֹאכֵל
לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא לְבָדוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם: כז וּשְׁמֵרְתֶּם
אֶת־הַמִּצּוֹת כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־
צְבֹאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּשְׁמֵרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה
לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: כח בְּרֵאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר
יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעֶרְב תֹּאכְלוּ מִצַּת עַד יוֹם הָאֶחָד
וְעֹשִׂיִם לַחֹדֶשׁ בְּעֶרְב: כט שְׁבַעַת יָמִים שְׂאֵר לֹא
יִמָּצֵא בְּבִתְיֶכֶם כִּי א כָּל־אֹכֵל מִחֻמָּצַת וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַדְתִּי יִשְׂרָאֵל בֹּגֵר וּבְאִזְרָח הָאָרֶץ:
ל כל־מִחֻמָּצַת לֹא תֹאכְלוּ כָּל־מוֹשְׁבֵיכֶם תֹּאכְלוּ
מִצּוֹת: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש כד עמ' קח)

רֵאשׁוֹ עַל כְּרַעְיוֹ וְעַל קִרְבּוֹ (יב, ט)
לְפָנֵינוּ שֶׁלִּשָּׁה סוּגִים שֶׁל 'עֲבֹדָה זָרָה', שִׁשִּׁי 'לְשֹׁרֶף' וְלִכְבֹּט
לְגַמְרִי. רֵאשׁוֹ – הַשְׁכָּל הַמְּגִבֶּל הוֹפֵךְ לְסִמְכוֹת עֲלִיוֹנָה. כְּרַעְיוֹ –
תַּאֲוֹת הַשְׁלִטוֹן וְהַכָּחַ מִבִּיָּאָה אֶת הָאָדָם לְרַמֵּס בְּרַגְלָיו אֶת כָּל
הַסּוֹכֵב אוֹתוֹ. קִרְבּוֹ – מְזוֹנוֹ שֶׁל אָדָם וּפְרִנְסָתוֹ הוֹפְכִים ל'אֵלִיל'
וְכָל הָאֻמָּצִים כְּשֵׁרִים כְּדִי לְהַשִּׁיגֵם.

חמישי כא וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ
אֱלֹהֵם מִשְׁכּוֹ וַיִּקְחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם וְשִׁחֲטוּ
הַפֶּסַח: לב וְלִקְחֹתֶם אֲגֻדַּת אֹזֹב וּטְבַלְתֶּם בָּדָם
אֲשֶׁר־בָּסֶף וְהִנַּעְתֶּם אֶל־הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל־שְׁתֵּי
הַמְּזוּזוֹת מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בָּסֶף וְאַתֶּם לֹא תִצְאוּ אִישׁ
מִפֶּתַח־בֵּיתוֹ עַד־בֹּקֶר: לד וְעֶבֶר יְהוֹה לְנֹגֵף אֶת־
מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי
הַמְּזוּזוֹת וּפִסַּח יְהוֹה עַל־הַפֶּתַח וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית
לָבֹא אֶל־בְּתִיכֶם לְנֹגֵף: לו וּשְׁמֵרְתֶּם אֶת־הַדְּבָר
הַזֶּה לְחֻק־לֶךְ וּלְכַנִּיךְ עַד־עוֹלָם: לה וְהָיָה כִּי־תִבְאוּ
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָה לָכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבַּר
וּשְׁמֵרְתֶּם אֶת־הַעֲבֹדָה הַזֹּאת: כז וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ
אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם: כח וְאַמַּרְתֶּם
זִכַּר־פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל־בְּתִי בְנֵי־

שְׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בַעֲצֹם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ
כָּל־צִבְאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ^{מב} לַיִל שְׁמֵרִים הוּא
לִיהוָה לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא־הַלַּיְלָה הַזֶּה
לִיהוָה שְׁמֵרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם: פ
^{מג} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח
כָּל־בֶּן־נֹכַח לֹא־יֹאכֵל בּוֹ: ^{מד} וְכָל־עֶבֶד אִישׁ מִקְנֹתֶי
כֶּסֶף וּמִלְתָּה אֹתוֹ אִזּוֹ יֹאכֵל בּוֹ: ^{מה} תוֹשֵׁב וְשָׂכִיר
לֹא־יֹאכֵל בּוֹ: ^{מו} בְּבֵית אֶחָד יֹאכֵל לֹא־תוֹצִיא מִן־
הַבַּיִת מִן־הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֵצִים לֹא תִשְׁבְּרוּ־בּוֹ: ^{מז} כָּל־
עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ: ^{מח} וְכִי־יִגֹּד אֶתְךָ גֵּר וַעֲשֵׂה
פֶסַח לַיהוָה הַמּוֹל לֹו כָּל־זָכָר וְאִלּוֹ יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ
וְהָיָה כְּאֹזֶרֶחַ הָאָרֶץ וְכָל־עַרְל לֹא־יֹאכֵל בּוֹ: ^{מט} תּוֹרָה
אַחַת יִהְיֶה לָאֹזֶרֶחַ וְלַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם: ^נ וַיַּעֲשׂוּ
כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־
אַהֲרֹן כִּן עָשׂוּ: ס ^{נא} וַיְהִי בַעֲצֹם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא
יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאוֹתָם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש כו עמ' שסא)

המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו (יב, מח)

מילת בניו הקטנים . . מעבדת אותו (רמב"ם הלכות קרבן פסח ה,

ה)

מכאן יש ללמד הוראה על גדל החשיבות של חנוכה: אבא
שלא מלא את חובתו כלפי בנו ולא הכניסו לברית, פוגע לא רק
בטובת בנו, אלא גם בטובתו שלו עצמו. שכן, הוא מנוע
מלהקריב קרבן פסח והוא מפסיד אף את הברכה הנובעת מקיום
מצוה זו – פגעי העולם פוסחים עליו ולא מזיקים לו.

שביעי יג א וידבר יהוה אל־משה לאמר: ב קדש־לי
כָּל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־דָּחַם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶדָם
וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא: ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר
אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאוּתֶם מִמִּצְרַיִם מִבְּיַת עֲבָדִים
בִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֹאכֵל
חֶמֶץ: ד הַיּוֹם אַתֶּם יוֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב: ה וְהָיָה
כִּי־יִבְיֹאֵךְ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי
וְהַחִוִּי וְהַיְבוֹסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לָתֵת לָךְ אֶרֶץ
זֹכֶת חֶלֶב וּדְבַשׁ וְעַבְדָּתָה אֶת־הָעֶבֶדָה הַזֹּאת בְּחֹדֶשׁ
הַזֶּה: ו שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מִצָּת וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חֵג
לַיהוָה: ז מִצּוֹת יֹאכֵל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא־יִרְאֶה

לָךְ חֶמֶץ וְלֹא־יִרְאֶה לָךְ שָׂאֵר כָּכֵל־גְּבֻלְךָ: ח וְהַגִּדְתָּ
לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי
בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם: ט וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וְלִזְכָּרוֹן
בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ בֵּין
חֻזְקָה הוֹצֵאתָ יְהוָה מִמִּצְרַיִם: י וְשִׁמְרַת אֶת־הַחֻקָּה
הַזֹּאת לְמוֹעֵדָה מִיָּמִים יְמִימָה: פ ^א וְהָיָה כִּי־יִבְיֹאֵךְ
יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָךְ וְלַאֲבֹתֶיךָ
וְנִתְּנָה לָךְ: ב וְהַעֲבַרְתָּ כָּל־פֶּטֶר־רִחִם לַיהוָה
וְכָל־פֶּטֶר ^ג שֹׁגֵר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָךְ הַזִּכְרִים
לַיהוָה: ד וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹל תִּפְדֶּה בְּשֶׁה וְאִם־לֹא
תִּפְדֶּה וְעֲרַפְתּוּ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָךְ תִּפְדֶּה:
ה וְהָיָה כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת
וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם
מִבְּיַת עֲבָדִים: ו וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פְּרַעֲהַ לְשַׁלְּחָנוּ
וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר אָדָם
וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹכֵר לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר
רִחִם הַזִּכְרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אִפְדָּה: ז וְהָיָה לְאוֹת
עַל־יָדְכָה וְלִטּוֹטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ בִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ

יהוה ממצרים: ססס

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש ד עמ' רסז)

היום אתם יוצאים בחדש האביב (יג, ד)

בתקופת החורף נראה באלו העולם חדל מלצמח ולהתקדם,
ולפסע, בחדש האביב, האילנות מלבילים והשדות צטופים ירק.
כך מתגלה לעין כל, שימות החורף היו ימים של אגירת כחות
לקראת קבלת ופריחת האביב. ואף בחג הפסח בן: בגלות
מצרים שקעו ישראל במ"ט שערי טמאה, אף במשך זמן מועט,
חמשים יום, זכו לקבל התורה מפי הקב"ה בכבודו ובעצמו! כך
התגלה לעין כל, שימות הגלות היו ימים של זכוף ונקמה לקבלת
התורה.

♦ ♦ ♦

חצי קדיש

ותגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די כרא כרעותה
וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה, אמן
בתיכון וביומיון ובחיי דכל בית ישראל, בענגלא ובזמן
קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך:
יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך,
וישתבת, ויתפאר, ויתרומם, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה,

מִבֵּית עֲבָדִים: ַוַּיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פְּרֹעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ
וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם
וְעַד־בְּכוֹר בַּהֲמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹכֵחַ לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר
לְחֶם הַזִּכָּרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אֶפְרָיִם: ַוַּיְהִי לְאוֹת
עַל־יְדֵכָה וּלְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בַחֲזֹק יָד הוֹצִיאָנוּ
יְהוָה מִמִּצְרַיִם: ססס

ק"ה פסוקים, ימנ"ה סימן.

וַיְתַּהַלֵּל, שְׂמֵחַ דְּקִדְּשָׁא בְּרִידָה הוּא. אִמֵּן לְעֵלָּא מִן כָּל
בְּרַכָּתָא וְשִׁירָתָא, תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֵלְמָא,
וְאִמְרוּ אִמֵּן: אִמֵּן

♦ ♦ ♦

מפסיר י' וְהָיָה כִּי־יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת
וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בַּחֲזֹק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנַי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֲזַרְחִים הֵיא לְפִתְחוּקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרַכִּיהָ דְּרַבִּינָעִם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אֲרֵךְ יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׂמְחָהּ
עֲשֶׂר וּכְבוֹד. יִי חֲפֵץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוק. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפסיר להפסיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפסרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפסרה לפני

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר פָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפסרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפסרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפסרה ושומעין הברכות מפי המפסיר. ומכל מקום, צריכים לזכור שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפסיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

ביאור על ההפסרה מתוך החומשים ע"פ שי למורא

(יג) לְבֹא, שִׁיבֹא. לְהַפֹּת אֶת מִצְרַיִם, זו מִכָּה
שְׁנִיָּה שֶׁהָרִיב נְבוֹכַדְנֶצַּר אֶת מִצְרַיִם, בְּשֵׁנִת עוֹשִׂים
וְשָׁבַע לְמַלְכוּתוֹ. (יד) אִמְרוּ, אַתֶּם הַמִּשְׁמָעִים קוֹל,
אִמְרוּ לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם. הַתִּנְצֵב, הַחֲדָדוֹ. וְהָכֵן לָהּ, הָכֵן
לָךְ כָּל צְרִכֵּי הַמִּלְחָמָה. (טו) נִסְחָה, נִשְׁטָה וְנִגְרָה.
אֲבִירִיד, כָּל אֲחֵר מִגְּבוּרִיד. (טז) הַרְבֵּת בּוֹשֶׁל, ה'
הִדְפּוּ וְהִרְבֵּה בָהֶם בּוֹשֶׁלִים. נִפְלֵ אִישׁ אֶל רַעְיוֹ,
הַתְּקַצּוּ לִשְׁכֹּן אִישׁ אֶצֶל רַעְיוֹ. חֲרֵב חִינָה, חֲרֵב
נְבוֹכַדְנֶצַּר שֶׁחֲזָאָה (בְּמִרְכָּה) עוֹשֶׂקֶת הָאֲנָשִׁים עִם

הַפְּטִירָה לְפָרֶשֶׁת בֹּא לְקִרְיָא בְּצִיבוּר וּלְשִׁמּוֹ"ת בִּירְמִיָּה פֶּרֶק מו
מִן יִגְדַּל אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־יְרֵמְיָהוּ הַנָּבִיא לְבֹא
נְבוֹכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ כָּל לְהַפֹּת אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם: יד הַגִּידוּ
בְּמִצְרַיִם וְהַשְׁמִיעוּ בְּמִגְדֹּל וְהַשְׁמִיעוּ בְּנֶגֶד וּבְתַחֲפִנְתָּם
אִמְרוּ הַתִּנְצֵב וְהָכֵן לָךְ כִּי־אֶכְלָה חֲרֵב סְבִיבֶיךָ: טו מִדּוֹעַ
נִסְחָה אֲבִירִיד לֹא עָמַד כִּי יְהוָה הִדְפּוּ: טז הַרְבֵּה בּוֹשֶׁל
גַּם־נִפְלֵ אִישׁ אֶל־רַעְיוֹ וַיֹּאמְרוּ קוֹמָה | וְנִשְׁבָּה אֶל־עַמֵּנוּ

רכושם. (יז) קראו שם, במערכת צבא בשדים הכריזו לומר. פרעה מלך מצרים שאון, שפרעה מלך מצרים המרים קול שאון בנאות. העביר המועד, לא בא להלחם נגדם ביום המועד הקבוע, מפחד לבבו. (יח) כי בתבור וגו', כי כפי שדבר אמת הוא שתבור קבוע בחרים, וזה הפרמל על הים, פן באמת יבוא הדבר הזה על מצרים. (יט) ונצתה, לשון ציה. (כ) עגלה יפה-פיה מצרים, מצרים שהיתה מלכות יפה בעגלה יפה. (כא) קרין, חתוד וקריחה. מצפון, מבבל. בא בא, כפל המלה לחזק ולומר שבודאי יבוא. (כב) שכרית, שריה. פרוש אחר, "שכרית", גיסות ששכרו לעזרה. בעגלי מרפק, יוכלו לטבח בעגלים מפתמים במרפק (= בפרת). גם המה, גם השרים, (וגם השכירים). הפנו, הפנו ערפם לנוס. אידם, לשון שבר ואסון. עת פקדתם, זמן מיתתם. (כג) קולה כנחש זלז, כמו הנחש שנקצצו רגליו, פן מצרים יקצצו רגליהם, כלומר שלא יוכלו ללכת ממקומם למשל חיון לארצם. כי בחיל ילכו, הפשדים ילכו עליהם בחיל רב. ובקדרמות באו לה, יבואו עליה לברתה בקדרמות. בחטבי עצים, שלא יוכלו למנוע מעצמם את חרב הפשדים, כמו העצים. (כד) ברתו יערה, פח יש בהם לברת כל יערה. כי לא יחקר, לא יחקר מספר צבא הפשדים. (כה) הבישה, התבישה. (כה) אמון מנא, כמו המון. פרוש אחר, "אמון", שם שר העיר "נא". "מנא", מהעיר "נא", והיא "אלכסנדריה". (כו) ואחרי כן, מקץ ארבעים שנה. בימי קדם, כלומר שישבו בשקט בארצם. (כז) ואתה אל תירא, צדיקים שבתוך מצרים, שהגלו לשם בעל פרחם. (כח) ויפדתיד למשפט, איסר אותך במשפט ובאפן שתוכל לסבל, מעט מעט. ונקח לא אנקח, ולא אנקח אותך מן העולם. כי ישראל יעמרו בארצם בימי השמים על הארץ.

ואל-ארץ מולדתנו מפני חרב היונה: י קראו שם פרעה מלך-מצרים שאון העביר המועד: יח חראני נאם-המלך יהוה צבאות שמו כי בתבור בחרים וכברמל בים יבוא: יט כלי גולה עשי לך יושבת בת-מצרים פנינה לשמה תהיה ונצתה מאין יושב: כ עגלה יפה-פיה מצרים קרין מצפון בא בא: כא גם-שכרית בקרבה בעגלי מרפק פרגם-המה הפנו נסו יחדיו לא עמדו כי יום אידם בא עליהם עת פקדתם: כג קולה כנחש זלז פניחיל ילכו ובקדרמות באו לה פחטבי עצים: כד ברתו יערה נאם-יהוה כי לא יחקר כי רבו מארבה ואין להם מספר: כה הבישה בת-מצרים נתנה ביד עס-צפון: כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הנני פוקד אל-אמון מנא ועל-פרעה ועל-מצרים ועל-אלהיה ועל-מלכיה ועל פרעה ועל הפטחים בו: כז ונתתים ביד מבקשי נפשם וביד נבוכדראצר מלך-בבל וביד עבדיו ואחריו תשפן בימי-קדם נאם-יהוה: כז ואתה אל-תירא עבדי יעקב ואל-תחת ישראל כי הנני מושעך מרחוק ואת-זרעך מארץ שבים ושב יעקוב ושקט ושאנן ואין מחריד: כח אתה אל-תירא עבדי יעקב נאם-יהוה כי אתך אני כי אעשה כלה בכל-הגוים | אשר הדחתיד שמה ואתך לא-אעשה כלה ויפדתיד למשפט ונקח לא אנקח:

לאחר שמסיים ההפטרס יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו: רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלוכת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי. משמח ציון בבניה:

קפט

שְׁמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה
יָבוֹא וַיַּגֵּל לִפְנֵינוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת
כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי,
מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וּלְמִנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

תחילת זמן קידוש לבנה באה"ק:
מוצאי שבת קודש, ח' שבט

אגרות קודש

ב"ה, י"ב שבט, תשי"ט
ברוקלין.
שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך, נתקבל מכתבו מח' שבט עם הפ"ג, שבסיומו, שיקרא בעת רצון על הציון
הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

ושואל דעתי, באם יציעו לו לקבל עבודתו בסוכנות בקביעות, האם ימשיך בה, כיון שאחריות בדבר
וכו'.

ולדעתי, הנקודה האמורה תשמש הוכחה איך עליו להתנהג, ז.א. שבאם מצדם יחליטו לקבלו
בקביעות, וכל הענינים ה"ה בהשגחה פרטית, זוהי הוכחה שעליו לקבל המשרה, וכיון שאמרה תוה"ק
לתקוני שדרתיך, הנה נותנים לו הכחות והאפשריות למלאות תפקידו במשרתו האמורה במילואה, שגודל
הזכות אין די באר, והאריכות בזה אך למותר, ואף שלפעמים צריכים להראות בזה תוקף וכיו"ב בכדי
שימלאו הדרישה, הנה כשיזכור את העבר, המעמד ומצב במדינתו לפניו שהיו זקוקים לתוקף אחר לגמרי,
ובכ"ז עמדו בפני העלמות והסתרים ודין נצח, וההוכחה בזה הבנים והבנות, הרי בודאי שבמצבו עתה די
תוקף בו ככל הדרוש למלאות התפקיד הנ"ל, וק"ל.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

נ.ב.

בטח יודע משלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים, ועכ"פ ישמור עליהם מכאן ולהבא.

לוח זמנים לשבוע פרשת בא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמונה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:37	6:36	8:39	8:40	9:11	9:12	10:04	10:05	17:02	17:07	17:28	17:33	16:47	17:43
חיפה (ח)	6:39	6:38	8:40	8:40	9:12	9:12	10:04	10:05	16:58	17:04	17:24	17:29	16:33	17:39
ירושלים (ח)	6:34	6:33	8:38	8:38	9:09	9:10	10:02	10:03	17:01	17:06	17:27	17:32	16:26	17:40
תל אביב (ח)	6:40	6:38	8:40	8:41	9:13	9:13	10:05	10:06	17:00	17:05	17:25	17:31	16:44	17:42
אוסטריה, וינה (ח)	7:37	7:33	9:17	9:16	9:48	9:47	10:33	10:33	16:30	16:38	17:03	17:11	16:19	17:25
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:09	6:15	9:15	9:19	9:47	9:51	11:01	11:04	20:48	20:46	21:17	21:14	20:28	21:27
אוקראינה, אודסה (ח)	7:35	7:31	9:16	9:15	9:48	9:47	10:34	10:34	16:37	16:45	17:09	17:16	16:25	17:20
אוקראינה, דונייצק (ח)	7:11	7:07	8:51	8:49	9:22	9:21	10:07	10:07	16:04	16:12	16:37	16:45	15:53	16:49
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:24	7:20	9:02	9:01	9:34	9:33	10:19	10:19	16:13	16:21	16:46	16:54	16:02	16:58
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:58	7:53	9:32	9:30	10:04	10:03	10:47	10:47	16:30	16:39	17:05	17:14	16:20	17:18
אוקראינה, קייב (ח)	7:50	7:45	9:25	9:23	9:56	9:55	10:40	10:40	16:23	16:32	16:58	17:07	16:13	17:11
איטליה, מילאנו (ח)	7:57	7:53	9:41	9:40	10:13	10:12	10:59	10:59	17:07	17:15	17:38	17:46	16:55	18:00
אקוואדור, קיטו (ח)	6:11	6:13	8:45	8:47	9:15	9:17	10:17	10:19	18:35	18:37	18:57	18:59	18:18	19:03
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:52	5:58	8:53	8:57	9:25	9:29	10:37	10:41	20:12	20:10	20:39	20:37	19:52	20:50
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:22	6:29	9:35	9:40	10:06	10:10	11:22	11:25	21:25	21:22	21:56	21:52	21:04	21:56
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:23	7:20	9:15	9:14	9:47	9:47	10:36	10:37	17:08	17:15	17:36	17:43	16:56	17:47
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:15	7:12	9:06	9:06	9:38	9:37	10:27	10:27	16:55	17:02	17:24	17:30	16:43	17:42
ארה"ב, גרסי סיטי (ח)	7:16	7:13	9:06	9:06	9:38	9:38	10:27	10:28	16:54	17:01	17:23	17:30	16:42	17:42
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:55	7:52	9:45	9:44	10:16	10:16	11:05	11:05	17:27	17:34	17:57	18:03	17:15	18:15
ארה"ב, היוסטן (ח)	7:15	7:14	9:18	9:19	9:50	9:51	10:44	10:45	17:46	17:51	18:11	18:16	17:32	18:26
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:55	6:53	8:55	8:55	9:26	9:26	10:18	10:19	17:09	17:15	17:36	17:41	16:56	17:51
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:07	7:06	9:14	9:14	9:46	9:47	10:41	10:42	17:53	17:57	18:17	18:21	17:39	18:31
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:14	7:11	9:03	9:02	9:35	9:35	10:24	10:24	16:47	16:54	17:17	17:23	16:35	17:37
ארה"ב, שיקאגו (ח)	7:11	7:08	9:02	9:02	9:33	9:33	10:22	10:22	16:48	16:55	17:17	17:24	16:35	17:35
בוליביה, לה-פס (ח)	6:01	6:05	8:50	8:53	9:19	9:22	10:26	10:29	19:22	19:22	19:45	19:45	19:04	19:49
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:39	8:34	10:11	10:09	10:43	10:41	11:26	11:25	17:03	17:13	17:39	17:48	16:53	18:06
בלגיה, בריסל (ח)	8:36	8:31	10:10	10:09	10:42	10:40	11:25	11:25	17:07	17:16	17:42	17:50	16:56	18:07
ברזיל, ס. פאולו (ק)	5:27	5:31	8:18	8:21	8:49	8:52	9:58	10:01	19:04	19:03	19:28	19:27	18:45	19:35
ברזיל, ריו דה ז'נירו (ק)	5:14	5:18	8:05	8:08	8:36	8:39	9:44	9:47	18:49	18:48	19:13	19:13	18:31	19:20
בריטניה, לונדון (ח)	7:56	7:51	9:29	9:28	10:01	9:59	10:44	10:43	16:22	16:31	16:58	17:07	16:12	17:23
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	8:15	8:09	9:43	9:41	10:14	10:12	10:55	10:55	16:21	16:31	16:59	17:08	16:11	17:26
גרמניה, ברלין (ח)	8:08	8:02	9:38	9:36	10:10	10:08	10:52	10:51	16:23	16:32	16:59	17:08	16:13	17:12
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:15	8:10	9:51	9:50	10:22	10:21	11:06	11:06	16:53	17:02	17:28	17:36	16:43	17:40
דרום-אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:20	5:25	8:16	8:20	8:46	8:50	9:56	9:59	19:12	19:12	19:38	19:37	18:54	19:41
הודו, בומביי (ח)	7:12	7:13	9:25	9:26	9:58	9:59	10:54	10:56	18:22	18:26	18:46	18:49	18:08	18:53
הודו, פונה (ח)	7:06	7:06	9:21	9:22	9:53	9:54	10:49	10:51	18:21	18:25	18:44	18:48	18:06	18:52
הונגריה, בודפשט (ח)	7:25	7:21	9:05	9:04	9:37	9:36	10:22	10:22	16:20	16:29	16:53	17:01	16:09	17:05
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:25	7:22	9:15	9:14	9:47	9:47	10:36	10:36	17:01	17:08	17:30	17:37	16:49	17:41
יוון, אתונה (ח)	7:37	7:35	9:31	9:31	10:04	10:04	10:54	10:54	17:30	17:37	17:58	18:04	17:18	18:08
מולדובה, קישינב (ח)	7:45	7:41	9:25	9:24	9:57	9:56	10:43	10:43	16:42	16:50	17:14	17:22	16:31	17:26

לוח זמנים לשבוע פרשת בא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:05	7:06	9:24	9:25	9:53	9:55	10:51	10:52	18:26	18:29	18:49	18:52	18:11	18:56
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ק)	6:02	6:10	9:15	9:20	9:48	9:53	11:05	11:08	21:13	21:09	21:45	21:41	20:51	21:45
נפאל, קטמנדו (ח)	6:50	6:49	8:58	8:59	9:29	9:30	10:24	10:25	17:35	17:40	18:00	18:05	17:21	18:09
סינגפור, סינגפור (ח)	7:09	7:11	9:37	9:39	10:09	10:11	11:10	11:13	19:17	19:19	19:40	19:42	19:01	19:46
פולין, ורשא (ח)	7:35	7:29	9:07	9:05	9:38	9:36	10:20	10:20	15:55	16:04	16:31	16:40	15:45	16:44
פרו, לימה (ח)	5:52	5:55	8:30	8:32	9:02	9:05	10:07	10:10	18:42	18:43	19:05	19:05	18:25	19:09
צרפת, ליון (ח)	8:15	8:11	9:58	9:58	10:30	10:29	11:17	11:17	17:24	17:32	17:56	18:03	17:13	18:17
צרפת, פריז (ח)	8:36	8:31	10:14	10:13	10:46	10:44	11:30	11:30	17:23	17:32	17:57	18:05	17:12	18:20
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:00	6:02	8:31	8:33	9:01	9:03	10:02	10:04	18:10	18:12	18:32	18:34	17:54	18:38
קנדה, טורונטו (ח)	7:45	7:41	9:32	9:31	10:03	10:03	10:51	10:51	17:08	17:16	17:38	17:45	16:56	17:58
קנדה, מונטריאול (ח)	7:28	7:24	9:12	9:11	9:43	9:43	10:30	10:30	16:39	16:46	17:10	17:17	16:27	17:31
קפריסין, לרנקה (ח)	6:52	6:50	8:48	8:48	9:21	9:21	10:12	10:13	16:56	17:02	17:23	17:29	16:43	17:33
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	10:09	10:02	11:33	11:31	12:05	12:02	12:45	12:44	18:01	18:12	18:40	18:50	17:52	18:54
רוסיה, מוסקבה (ח)	9:45	9:38	11:09	11:07	11:40	11:37	12:19	12:18	17:31	17:42	18:12	18:22	17:23	18:40
רוסיה, רוסטוב נא-דון (ח)	9:02	8:58	10:42	10:41	11:14	11:13	11:59	11:59	17:58	18:06	18:31	18:38	17:47	18:42
שווייץ, ציריך (ח)	8:04	8:00	9:46	9:45	10:17	10:16	11:03	11:03	17:05	17:13	17:37	17:45	16:54	17:58
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:42	6:43	9:00	9:01	9:32	9:34	10:30	10:32	18:11	18:14	18:34	18:37	17:56	18:41

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל פלאיב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להורדת קבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00356
13/01/2013

P.P.

שולם

1949

תל אביב

